Jud Süss

ROMAN

DE

LION FEUCHTWANGER

LION FEUCHTWANGER

EVREUL SÜSS

S'a editat şi tipărit de
Editura Naţionala Mecu S.A.
Bucureşti 1945

Coperta desenată de *Eugen Duiculescu,* după fotografiile puse la dispoziţie de *Leo-Film*, Bucureşti.

LION FEUCHTWANGER

EVREUL SÜSS

ROMAN

TRADUCERE DE
NORA GALIN

EDIŢIA A DOUA

EDITURA NAŢIONALA MECU S. A.

CARTEA INTÂIA

PRINCIPII

Ca o rețea de artere drumurile se împleteau deasupra țării, încrucișându-se, ramificându-se, înfundându-se unele într'altele. Neîngrijite, pline de bolovani și de hopuri, crăpate, năpădite de buruieni, mlaștină fără fund când ploua, ele mai erau și împiedecate peste tot de bariere. Către Sud, se îngustau, se făceau poteci și se pierdeau în munți. Tot sângele țării curgea prin aceste artere. Aceste drumuri desfundate, crăpate și prăfuite în bătaia soarelui, înnecate în noroi când ploua, erau viața și mișcarea, suflarea și pulsul țării.

Pe drumurile acestea treceau obișnuitele poștalioane, căruțe fără coviltir, cu roțile hodorogite și adesea alcătuite din bucăți, apoi diligențele mai repezi ale poștei speciale, având patru locuri și câte cinci cai, putând străbate până la douăzeci de poști pe zi. Treceau și curierii ambasadorilor și ai curților, pe cai buni, schimbați ades, cu plicuri mari pecetluite, și trimișii mai domoli ai poștei din Thurn și Taxis. Treceau ucenici cu traista de unelte, studenți, unii firavi și blânzi, alții voinici și îndrăzneți, și călugări cu privirea piezișe, nădușind sub rasă. Treceau căruțele cu coviltir ale marilor comercianți și cărucioarele cu marfă, împinse cu mâna de negustori ambulanți evrei. Trecea, în șase trăsuri sdravene, dar cam jerpelite, regele Prusiei cu suita lui, după vizitele ce făcuse curților dela

Sud. Treceau într'un şir nesfârşit de oameni, vite şi căruţe, protestanţii, pe cari arhiepiscopul din Salzburg îi gonise, spumegând de mânie. Treceau actori în straie colorate şi pietişti îmbrăcaţi sobru, iar într'o caleaşcă măreaţă, având un călăreţ în frunte şi urmat de o escortă numeroasă, trecea, uscăţiv şi trufaş, ambasadorul Veneţiei la curtea saxonă. Treceau, pe drumul ce duce la Frankfurt, înghesuiţi ca vai de ei în căruţe, Evrei goniţi din vreun oraş al Germaniei centrale. Treceau magisteri şi nobili şi curtezane îmbrăcate în mătase şi magistraţi în robe de postav. Trecea, în trăsuri elegante, arhiepiscopul de Würzburg, gras, cu privirea veselă şi isteaţă, iar pe jos trecea în sdrenţe un profesor al Universităţii bavareze din Landshut, concediat din pricina unor discursuri eretice şi răsvrătitoare. Treceau, însoţiţi de agenţii unei societăţi engleze de navigaţie, emigranţi suabi, cari plecau în Pensilvania, cu femei, copii şi căţei; treceau pioşi, violenţi şi gălăgioşi, pelerini din Bavaria de Sud, în drum spre Roma; treceau, cu ochi vii şi iscoditori, furnizorii de argint, de vite şi grâne ale intendenţei vieneze şi treceau soldaţi liberaţi din armata imperială, ce luptase în războaiele cu Turcii, şi saltimbanci şi alchimişti şi cerşetori şi tineri nobili cu preceptorii lor, mergând din Flandra spre Veneţia.

Şi toţi aceştia înaintau, se întorceau, se încrucişau, se izbeau, se urmăreau, se poticneau, alergau, blestemând drumurile rele, râdeau, batjocorind cu amărăciune sau cu voie bună încetineala poştalioanelor, bombăneau din pricina telegarilor jigăriţi, sau a vehiculelor şubrede. Toţi aceştia se mişcau într'un continuu flux şi reflux, flecăreau, se rugau, înjurau, se lemeau, chiuiau şi răsuflau din greu.

Ducele porunci să oprească măreţu-i echipaj, coborî, trimise şambelanul, secretarul şi servitorii înainte. Faţă de privirile mirate ale acestora, el se mulţumi să

pufăie nerăbdător. Trăsurile se opriră să aştepte, acolo unde drumul începea să urce dealul înverzit.

Ducele Eberhard Ludwig, om ca de cincizeci de ani, înalt şi gras, cu obrajii plini şi buzele groase, rămase în urmă. Păşea greoi, ţinând pălăria de catifea în mână, în vreme ce ploaia mărunţă şi călduţă îi umezea peruca, fără să bage de seamă băltoacele, cari îi stropeau cu noroiu cismele sclipitoare şi haina-i preţioasă, cu pulpanele lungi şi brodate în argint. Umbla încet, preocupat, oprindu-se şi suflând supărat pe nas, — un nas mare şi borcănat.

Fusese la Wildbad, cu gândul să se despartă de contesă. Se despărţise oare? La drept vorbind, nu. Nu-i spusese nimic. Îi vorbise cu jumătate de gură şi contesa se mulţumise să-i arunce nişte priviri galeşe, fără să-i răspundă un cuvânt. Dar tot trebuie să fi băgat de seamă, era doar atât de deşteaptă, trebuie, trebuie să fi văzut ea unde bătea dânsul.

Dealtfel era bine că plecase fără ţipete şi scandal. Se împliniseră treizeci de ani de când trăia cu dânsa. Ce nu făcuse Ducesa, ca să-l despartă de această femeie? Gemete, plânsete, intrigi, ţipete. Ce nu încercaseră consilierii săi, Împăratul, prelaţii, blestemaţii de parlamentari, reprezentanţii electorilor de Braunschweig şi Kassel! De treizeci de ani această femeie era legată de tot ce se întâmplase în ţara lui. Ea era Ducele, ea era Württemberg. Nimeni nu se putea gândi la Württemberg fără să gândească în acelaş timp: „femeia", sau „târfa", sau „contesa", sau „doamna de Maintenon a Suabiei". Numai el, el singur, îşi zise Ducele zâmbind, putea să se gândească la această femeie, fără s'o amestece cu politica sau cu ducatul. Numai el putea să gândească: „Christl", fără ca gândul să-l ducă la soldaţi, bani, privilegii, certuri cu parlamentul, castele şi proprietăţi ipotecate, ci doar atât: femeia, oferindu-i-se într'un surâs.

Şi acum se sfârşise, aşa dar; el se va împăca

iarăşi cu Ducesa, iar ducatul va jubila şi-i va face un dar însemnat, şi Impăratul va clătina molatec din cap, regele Prusiei, grosolan şi prost îmbrăcat, îi va trimite felicitări, iar curţile europene vor fi lipsite de scandalul, în jurul căruia trăncănesc de două generaţii. Şi pe urmă va face un fecior Ducesei şi ţara va avea un al doilea moştenitor legitim, şi fericirea va domni în ceruri şi pe pământ.

Ducele pufăi cu putere pe nas. O mânie surdă clocotea în sufletul lui, când se gândea la bucuria cu care ducatul şi întreaga Germanie va sărbători căderea acestei femei. Auzea cum ţara răsuflă, vedea triumful canaliilor de burghezi din Parlament, bătându-se pe coapse de bucurie, vedea neamurile Ducesei, corecte, glaciale şi ţepene, şi bucuria lor acră şi batjocoritoare. Toţi se vor năpusti asupra acestei femei, ca viermii pe un hoit. Toată viaţa lui a susţinut-o împotriva plebei; acum, dacă o lasă, ticăloşii vor crede că e din slăbiciune senilă. Avea doar cincizeci şi cinci de ani. Dăduse nenumărate rescripte, cari pedepseau cu străşnicie orice cuvânt nerespectuos faţă de contesă, se certase cu Impăratul, isgonise din ţară pe cel mai bun prieten al său din tinereţe, primul ministru, pentru o vorbă îndrăsneaţă la adresa acestei femei, se războise cu consilierii săi, cu Parlamentul, cu toată ţara, ca să obţină impozite, mereu alte impozite şi bani, bani, bani pentru această femeie. Timp de treizeci de ani el a susţinut-o împotriva ţării, a imperiului şi a lumii.

Ce vâlvă a stârnit el odinioară când, fără multă vorbă, voise, chiar dela început, să ia în căsătorie pe contesă, drept a doua soţie pe lângă Ducesă! Rugăminţile, conjurările, ameninţările curgeau cu duiumul; Parlamentul urla ca o haită de câini turbaţi, iar rudele Ducesei, familia de Baden-Durlach, se învineţise de mânie; clerul tuna şi fulgera împotriva lui, îi refuza împărtăşania, toată ţara era în fierbere. Bine, atunci se supusese, desfăcuse logodna cu contesa, se împă-

case cu Ducesa. Dar, cât priveşte sentimentul şi coabitarea conjugală — Ducele zâmbea la amintirea frazei cu care închisese gura Împăratului — aşa dar sentimentul şi coabitarea conjugală erau o chestiune care depindea numai de Dumnezeu şi de dânsul, şi la care un principe al Imperiului nu putea fi constrâns de alţii. Apoi, la un nou ordin categoric al Împăratului, trimisese în adevăr pe Christl peste graniţă, lucru pentru care primise o sumă respectabilă din partea Parlamentului recunoscător — şi toată ţara exultase de bucurie. Dar mai pe urmă, — Ducele zâmbea, căci aceasta era cea mai bună farsă din viaţa sa — găsise la Viena, prin agenţii săi, un idiot de conte, cu care măritase pe Christl şi pe care îl făcuse mare maestru de ceremonii. Amanta Ducelui se întorsese deci în Württemberg-ul furios de această păcăleală, iar Împăratul, neputincios, se mulţumise să dea din umeri: cine putea interzice unui principe al Imperiului să cheme la curtea sa pe soţia primului său ministru? Şi ce mai râsese Christl, atunci când, cu banii ce-i acordase Parlamentul pentru despărţire, el îi cumpărase domeniile din Höpfigheim şi Gomaringen!

Acum lucrurile se liniştiră. Ce-i drept, ici colo mai apărea câte un pamflet împotriva contesei, dar legătura lui cu dânsa era, de treizeci de ani, un fapt cunoscut în politica europeană. Dieta mărâia, totuşi votase anumite donaţiuni funciare în favoarea contesei. Ducesa şedea, acrită şi resemnată, în palatul din Stuttgart, iar familia ei păstra o tăcere profund dispreţuitoare.

Şi acum, fără vreun motiv determinat, legăturile lui cu această femeie trebuiau să se desfacă, să nu mai existe!

Trebuiau! El nu spusese nimic. Dacă nu voia, nu se întâmpla nimic.

Ducele stătea pe şoseaua noroioasă, singur, cu capul gol, sub ploaia subţire şi deasă. Îşi scoase mă-

nuşa dreaptă şi se lovi cu ea pe coapsă, în neştire.

Sau poate că fusese vreun motiv! Regele Prusiei îl mustrase acum în urmă, la Ludwigsburg, îndemnându-l să se împace cu Ducesa, să dăruiască ţării un al doilea moştenitor, să nu lase succesiunea casei sale numai în grija principelui moştenitor, atunci când catolicii abia aşteaptă să se stingă ramura evanghelică a ducilor de Suabia. Dar nu acesta fusese motivul. Ducă-se prusacul în ţara lui de pini şi nisipuri, cu toată morala lui aridă, care nu pomeneşte decât de moarte! El, Eberhard Ludwig, deşi avea cincizeci şi cinci de ani, era încă, slava Domnului, în plină putere. După moartea lui, să ia cine-o vrea povara ţării şi a datoriilor ei, războiască-se cine-o pofti cu ticăloşii de parlamentari. Şi pentru atâta lucru să se despartă el de Christl? Prost ar fi!

Ducele iuţi pasul, fluieră tare şi fals o melodie din ultimul balet. Şi ce mai spusese prusacul? Că metresa lui era pentru ducat o nenorocire mai mare decât toate invaziile Francezilor şi războaiele cele mai grele. Că ea era pricina şi instigatoarea tuturor nenorocirilor, impilărilor şi turburărilor. Că ea sugea sângele ţării şi că toată munca supuşilor săi era sortită numai să umple buzunările ei. Ştia el acest cântec, la dracu! Îl cântau sute de pamflete şi dieta i-l servea în fiecare săptămână. Contesa avea nevoie de bani, mereu, mereu. În tot Imperiul Roman nu se găseau atâţia bani câţi îi trebuiau. Şi ca să-i obţină, ea plângea, ameninţa, se supăra, se încăpăţâna, iar dânsul nu mai ştia de unde să-i ia. Dar, ce era mai bine, viaţa meschină din palatul Ducesei, unde nu se cheltuia un gologan de prisos, sau luxul foşnitor al celeilalte, în care păduri, castele şi toate veniturile se risipeau ca scânteile unui foc de artificii?

Nu, cu astfel de argumente nu puteau să-l desguste de această femeie. Şi totuşi, dacă acest calic necioplit de prusac îi dăduse primul impuls pentru concedierea contesei, apoi fusese cu totul altceva, cu o vorbă mult

mai neînsemnată, căreia probabil că nici dânsul nu-i atribuise nicio importanţă. El şi cu regele se urcaseră pe o înălţime şi, pe când sgârcitul de Brandenburg contempla ţinutul unduios, acoperit de grâne şi vii, livezi şi păduri, deodată suspină, ca pentru sine: „Ce frumos! Şi când te gândeşti că peste toate astea s'a întins ca pecinginea, o muiere bătrână!"

Cât despre pecingine, puţin îi păsa. Dar: muiere bătrână, — asta îl rodea la inimă. El, Eberhard Ludwig, legat de o muiere bătrână? Toate blestemele, ameninţările şi sudălmile trecuseră peste această femeie, fără s'o atingă. Dar — muiere bătrână?

Ducele îşi aminti de anumite istorii din trecut. Cu toate ordinele severe, lumea continua să susţină că contesa îl ţinea numai cu farmece. In special îşi aducea aminte de unele amănunte. O cameristă de a contesei — îşi amintea şi numele ei, Lampert îi zicea — alergase la duhovnicul curţii, căruia îi povestise despre farmecele desgustătoare şi păgâne, prin cari contesa căuta să lege pe Duce de ea. Duhovnicul încheiase un proces verbal şi puse fata să confirme prin jurământ toată această monstruozitate. După dânsa, contesa decapitase la Urach, cu propria-i mână, viţelul nou născut al unei vaci negre, făcuse acelaş lucru cu trei porumbei negri, tăiase testiculele unui ţap, fără să menţioneze o mulţime de alte fapte scârboase şi imorale. Se spunea că prin astfel de mijloace, contesa isbutise să-l facă să nu-şi sufere nevasta, în schimb, să nu mai poată trăi fără dânsa.

Ce măgari! Trăncănesc în neştire! Farmece! Altfel nu sunt în stare să-şi explice chestia, atunci când, în chipul cel mai firesc, oricărui bărbat sănătos i s'ar aprinde sângele în vine. Se gândea la camera albastră din hotelul „Cerf d'Or" din Geneva. Ce frumoasă fusese Christl, tolănită în patul imens şi cum mai râdea! Pre legea mea, Christl n'avea nevoie să sacrifice viţei şi porumbei, ca să-mi răscolească sângele. Dar acum?

Muiere bătrână? Avea doar mâini să pipăie, ochi cari să vadă. E drept că se cam îngrăşase, că suferea de înnecăciuni. Dar ochii ei mari şi cenuşii erau tot atât de seducători ca şi acum douăzeci de ani, părul ei castaniu nu se decolorase, iar glasul ei suna tot atât de melodios ca în prima zi. Firește, cicatricele acelea mici, care-l intrigaseră pe atunci nespus de mult — gurile rele susţineau că ar fi urmele unei boli urîte — le ascundea acum sub pudră şi fard. Muiere bătrână? De astă dată fusese atât de melancolică, de elegiacă. Nu râsese de dânsul, nu-i făcuse nici o scenă, nici măcar nu-i ceruse bani. Mirosise ceva? Dar, chiar dacă ar fi blândă ca un mieluşel, o muiere bătrână nu putea să iubească. El, Eberhard Ludwig, nu! Dacă e aşa, putea să se întoarcă numaidecât la ducesa lui acră, să dea ţării un al doilea moştenitor şi să trăiască în pace cu Dumnezeu, Împăratul, ţara şi Parlamentul.

Apoi, ce-i drept, îi zisese „Lux", Eberhard Lux, şi glasul ei sunase ca în prima zi. Pe urmă şi-a bătut joc de consilierii judeţeni, cari voiau s'o vadă isgonind pe Evrei de pe domeniile şi din satele sale. Evreii ei! Fiecare în parte avea mai mult creer în degetul cel mic decât toţi consilierii în cap. Şi cum râdea de petiţia lor grosolană şi veninoasă, era de un spirit şi o veselie, pe cari el nu le mai văzuse la nici o femeie, tânără sau bătrână, din Turcia până la Paris, din Suedia până la Neapole. Bine că nu rostise niciun cuvânt hotărîtor!

Ducele ajunse în preajma trăsurilor sale. Făcu un semn, poruncind să întoarcă. Nu voia să mai meargă la Stuttgart şi nici la Ludwigsburg. La Nesslach, micul castel de vânătoare. Voia să se liniştească, să răsufle în voie. Trimise un curier după consilierul secret Schütz, cu care voia să mai discute afacerea încăodată, în tihnă.

Muiere bătrână?

In drumul spre Nesslach trimise şi al doilea curier.

Noua și tânăra dansatoare maghiară, care sosise la Ludwigsburg de o săptămână, să vie negreșit la castelul de vânătoare. Să se curețe de vizita prusacului, ce naiba!

Agentul de afaceri al curții ducale din Württemberg, Isac Simon Landauer, fusese la Rotterdam, unde regulase anumite chestiuni ale Palatinatului cu Compania Indiilor Olandeze Orientale. Un curier expres al contesei îl rechemase de urgență la Wildbad. Pe drum întâlnise un prieten, pe Iosef Süss Oppenheimer, intendent militar al palatinatului și, în acelaș timp, administrator al bunurilor prințului elector de Colonia. Iosef Süss, care terminase o serie de afaceri dificile și enervante, voia să se odihnească în vreo localitate balneară și Isac Landauer îl convinse repede să meargă cu el la Wildbad.

Cei doi bărbați călătoreau în eleganta trăsură de voiaj a lui Süss. Îndărătul lor ședea valetul de încredere și în acelaș timp secretarul lui Süss, un tânăr palid, gras și flegmatic, Nicklas Pfäffle, fost ajutor de notar.

Isac Landauer avea portul evreesc, perciuni, tichie, caftan, o barbă rară ca de țap, de un blond roșcat și spălăcit. Purta chiar și insigna Evreilor, introdusă în ducat acum un veac, un corn de vânătoare cu un S deasupra, cu toate că nicio autoritate nu s'ar fi gândit să ceară asemenea lucruri din partea acestui bărbat atât de puternic și bine văzut, care se bucura de favoarea deosebită a Ducelui și a contesei. Isac Landauer era cel mai abil financiar din Germania occidentală. Relațiunile lui se întindeau dela casa Oppenheimer din Viena, bancherii Impăratului, până la capitaliștii din Provența, dela negustorii Levantului până la capitaliștii evrei din Olanda și din orașele Hansei, cari finanțau navigația peste ocean. Isac Landauer se rezema de perinele trăsurii, într'o atitudine inestetică, nenaturală, ascunzându-și în caftan mâinile slabe și palide.

Cam somnoros din pricina legănatului trăsurii, cu ochii pe jumătate închişi, el îşi observa tovarăşul, cu un zâmbet binevoitor şi oarecum ironic. Iosef Süss, impunător, ras de tot, îmbrăcat la modă, aducând puţin a filfizon, se ţinea drept şi observa cu privirea vie şi pătrunzătoare fiece amănunt al peisajului, acoperit încă de pânza fină a ploii.

Isac Landauer îşi privea din când în când colegul cu un interes binevoitor şi amuzat: haina lui cafenie, de o croială elegantă, din cel mai bun postav şi tivită cu argint, peruca pudrată şi încreţită cu dibăcie, manşetele de dantelă, cari, singure, trebuie să fi costat patruzeci de fiorini. Avusese totdeauna o slăbiciune pentru acest Süss Oppenheimer, în ai cărui ochi mari şi neastâmpăraţi ardea ca o flacără dorul de viaţă şi de muncă intrepidă. Aceasta era, aşa dar, noua generaţie. El, Isac Landauer, văzuse nespus de multe în viaţă: cocicabele din uliţa evreiască, palatele celor puternici. Strâmtoare, murdărie, persecuţiune, incendiere, moarte, apăsare, neputinţă. Şi, de altă parte, lux, lărgime, bunul plac, stăpânire, măreţie. Era dintre cei puţini cari cunoşteau mecanismul diplomaţiei, pătrunsese până în cele mai mici amănunte aparatul războiului şi al păcii, al stăpânirii oamenilor. Nenumăratele sale afaceri îi ascuţiseră simţurile. Pândea raporturile dintre fapte şi considera cu un zâmbet ironic şi binevoitor constrângerile ridicole ale celor mari. Ştia că nu există decât o singură realitate pe lumea asta: banii. Război şi pace, viaţă şi moarte, virtutea femeilor, puterea Papei, libertăţile claselor sociale, puritatea „Confesiunii din Augsburg", corăbiile pe mare, puterea de dominaţie a prinţilor, creştinarea Lumii Noui, dragoste, religiozitate lăsitate, orgoliu, viciu şi virtute: totul se face cu bani, totul se preface în bani şi totul se exprimă în cifre. El, Isac Landauer, cunoştea toate isvoarele şi avea putinţa să le îndrume. Dar nu era nebun să-şi strige puterea la toate răspântiile; o ţinea în taină; un zâmbet

ușor și cu înțeles era tot ce amintea puterea lui. Știuse un lucru: poate că rabinii și învățații din ulița evreiască aveau dreptate, vorbind despre Dumnezeu, Talmud, despre grădina Paradisului și Valea Plângerilor, ca despre niște fapte reale și precise; el însă nu avea timp pentru astfel de discuții și mai de grabă era înclinat să dea crezare unor anumiți Francezi, cari tratau asemenea chestiuni cu o ironie elegantă. In viața de toate zilele nu-și bătea capul cu astfel de lucruri: mânca orice și considera Sâmbăta ca o zi de lucru. Dar, în ce privește portul și înfățișarea, ținea mortiș la tradiție. Se simțea în caftan ca'n propria lui piele. Astfel îmbrăcat intra în cabinetul prinților și al Impăratului. Aceasta era semnificația mai adâncă și mai tainică a puterii sale. Disprețuia mănușile și peruca. Cei mari aveau nevoie de el, așa cum era, în caftan și perciuni. Aceasta era triumful său.

Dar iată pe acest Iosef Süss Oppenheimer — noua generație. Mândru, elegant, cu pantofi cu agrafe și manșete de dantelă. Cum se mai umfla în pene! Ce grosolană era noua generație! Ea nu înțelegea deloc plăcerea aleasă de a ține puterea în taină, de a o poseda fără s'o trădeze, nu pricepea voluptatea rară de a gusta o bucurie în tăcere, pentru sine. Brelocurile și pantalonii de atlas, o trăsură de voiaj elegantă, cu servitori la spate și toate micile semne exterioare ale bogăției erau mai prețuite decât o trată a orașului Frankfurt sau asupra bunurilor markgrafului de Baden, ținute la păstrare în fundul unui sipet. O generație fără gust, fără rafinament.

Și totuși Süss îi plăcea, cum sta cu toate fibrele încordate, dornic să-și ia partea la banchetul vieții. El, Isac Landauer, fusese acela care odinioară dăduse o mână de ajutor tânărului său coleg. Pusese umărul voinicește și împinsese căruța, pe care singur, cu toate sforțările lui, nu isbutea s'o urnească. Acum, Süss o pornise bine și Isac Landauer privea cu potolită curiozitate, să vadă unde va ajunge.

Un poştalion expres le ieşi înainte. Înăuntru se afla un bărbat înalt şi voluminos, alături de el o femeie grasă, cu faţa rotundă şi prostănacă. În timp ce trăsurile îşi făceau loc cu greu în mijlocul glumelor şi sudălmilor celor doi vizitii, bărbatul vru să înceapă o mică conversaţie ocazională cu Süss. Când dădu însă cu ochii de Isac Landauer şi-i văzu portul evreesc, se răsturnă ostentativ pe speteaza trăsurii şi scuipă cât colo. Femeia căută şi ea să dea chipului ei prostănac şi blând o expresie de severitate şi dispreţ.

— Consilierul Etterlin din Ravensburg, zise Isac Landauer, care cunoştea pe toată lumea, chicotind uşor. Cei din Ravensburg nu sufăr pe Evrei. De când cu procesul omorului ritual, cu prilejul căruia şi-au torturat Evreii, i-au ars şi i-au prădat, ei ne urăsc mai mult ca tot restul Suabiei. De atunci sunt trei sute de ani. Astăzi există metode mai umane, mai puţin complicate, de a fura banii Evreului. Dar, atunci când ai săvârşit o astfel de nedreptate, se înţelege că eşti pornit împotriva Evreilor, chiar după trei sute de ani. Ei, dar o să treacă şi asta.

În clipa aceasta Süss ura pe bătrân. Perciunii murdari, caftanul soios, râsul lui chicotitor! Era în stare să te compromită cu înfăţişarea lui evreiască, stupidă şi demodată. El nu-l înţelegea pe bătrân, cu capriciile lui senile. Acesta avea bani cu grămada, un credit nemăsurat, relaţiuni cu toate curţile, încrederea tuturor principilor, el, Süss, stătea în faţa lui ca o şopârlă pe lângă un crocodil. Şi un astfel de om umbla cu haina asta murdară provoca batjocura tuturor, mulţumindu-se să adune banii, cari rămâneau hârţoage vechi în biurourile lui. Ce înseamnă banii, dacă nu-i preschimbi în vază, lux, cai, straie măreţe, femei? Bătrânul acesta nu simţea dorinţa să scuipe în faţa altora, aşa cum alţii scuipau în faţa lui, să dea şi el cu piciorul în alţii? Dece cucerea omul puterea, dacă nu o arăta? Procesul omorului ritual din Ravensburg! De

astea îi ardea lui! Invechit, prăfuit de vremuri. Astăzi, slavă Domnului, era mai bine, lumea mai morală, mai civilizată. Astăzi, Evreul, numai dacă se pricepe, stă la masă cu stăpânitorii. Oare vărul său, Oppenheim din Viena, n'a susținut în fața Impăratului: dacă armatele imperiale biruiseră pe Turci, el, Evreul Oppenheimer era principala cauză. Și Ministrul de Răsboiu ca și Mareșalul, prințul Eugen i-au confirmat-o în forma cea mai frumoasă, cu mulțumiri și cu pecetea imperială. Numai să nu te încăpățânezi în aceste capricii stupide, să umbli în caftan și cu perciuni. Dacă nu erau astea, și consilierul Etterlin din Ravensburg îți făcea o plecăciune.

Isac Landauer ședea în aceeași poziție incomodă și cu totul lipsită de eleganță. Nici vorbă că citea de pe chip gândurile lui Süss; dar bătrânul tăcu, închise pe jumătate ochii iscoditori și mormăi.

Oricât de false i se păreau principiile lui Isac Landauer, — propriul său fel de a fi, de a frecventa prinții și nobilii, de a li se acomoda, era doar singurul procedeu îndreptățit, potrivit timpurilor, — Iosef Süss știa că ar fi fost o nebunie să nu profite în această călătorie de tovărășia acestui geniu al trecutei generații, acestui financiar care cunoștea atât de bine oamenii și împrejurările. De aceea întrebă de contesă, de perspectivele, speranțele și dificultățile ei și de garanția ce prezenta în afaceri.

Când auzi că e vorba despre afaceri, Isac Landauer scuturâ somnolența ce-l cuprinsese și îndreptă privirea-i ageră și inteligentă asupra tovarășului său. Era un principiu al său, să nu se depărteze de adevăr, de câte ori era cu putință. Tocmai prin francheța lui îndrăzneață și uluitoare obținuse cele mai mari profituri. Isac Landauer știa că Süss nu putea s'o sufere pe contesă; lăcomia ei de bani i se părea nepotrivită cu rangul ei, ordinară. De ce n'ar necăji niței pe colegul său, arătându-i cu toată claritatea siguranța și sorții de

isbândă ai afacerilor! Analiză chestiunea obiectiv, concis. Deşteaptă femeie, contesa. Simţul realităţii. A făcut pe Duce să-i plătească cu terenuri şi privilegii orice favoare, iar dacă dragostea lui scădea, trebuia să plătească, atunci când se întorcea la ea, o pedeapsă în bani şi bijuterii. Ce a băgat ea în această afacere? Un obraz drăguţ, un mic titlu de noblețe, o virginitate problematică. Nici rochii n'avea pe ea când a venit la curte. Şi ce a scos? Contesă de Würben, contesă de Urach, Excelenţa Sa Mareşala Palatului, Preşedintă a Consiliului. Inalta supraveghetoare a tezaurului ducal. Apanagii: optsprezece mii de fiorini. Obiectele de valoare şi bijuteriile familiei. Toate onorurile, veniturile şi privilegiile unei principese imperiale. Capital şi trate asupra oraşelor: Praga, Veneţia, Geneva, Hamburg. Moşiile seniorale Freudenthal, Beuhingen, satele Stetten şi Höpfigheim, domeniile Wildsheim, Brenz cu Oggenhausen. Deşteaptă femeie, amabilă femeie, o femeie care ştie ce are de făcut. Ar fi meritat să fie Evreică.

— Am auzit că e în disgraţie, zise Süss. S'a certat cu frate-său. Se şopteşte că propriul ei frate a sfătuit pe Duce s'o debarce. Şi regele Prusiei a căutat să-l influenţeze. Contesa îmbătrâneşte, a devenit încăpăţânată, e greu să te înţelegi cu ea. Şi atât de grasă! Ducelui nu-i mai place, în ultimul timp, atâta grăsime.

— Ştie ea ce face, răspunse Isac Landauer. Ea ştie că Banca Angliei e mai sigură decât jurămintele de dragoste ale unui Duce desfrânat. E asigurată, are o situaţie mai bună decât mulţi principi imperiali. Crede-mă, Reb Iosef Süss.

Süss făcu o strâmbătură. Dece îi spunea: Reb Iosef Süss? Dece nu: Domnul Intendent al Curţii, sau: colega, sau altfel? E greu să ai de-a face cu bătrânul. Te compromite.

— Dacă Ducele o debarcă, zise el după o bucată de vreme, — n'o să poată salva mult. In ducat e privită ca ciuma şi holera. A ridicat toată ţara împotriva ei. Toţi o urăsc.

— O urăsc! zise Isac Landauer, dispreţuitor. Şi clătinând din cap, îşi trecu degetele prin barba de un blond roşcat şi spălăcit.

Süss simţea că bătrânul avea dreptate.

— Cine nu ridică ţara împotriva lui, de îndată ce se arată mai destoinic? Oricine e altfel decât ceilalţi, ridică împotriva sa ura ţării. Ura ţării sporeşte creditul.

Süss era supărat de tonul paşnic şi superior al celuilalt. Ridică din umeri şi răspunse:

— O târfă, sgârcită, fără maniere, şi pe deasupra grasă şi bătrână.

— Vorbe, Reb Iosef Süss, zise Isac Landauer cu nepăsare. — Târfă! O vorbă. Cu asta se mângâie domnişoarele bătrâne din nobilime, cari o invidiază. Nici regina Esther n'a putut să ştie dela început că va deveni ţiitoarea lui Ahasverus. Ascultă ce-ţi spun eu, Reb Iosef Süss, femeia asta poate să garanteze pentru cinci sute de mii de fiorini. E deşteaptă, ştie ce vrea. N'a permis ea Evreilor să se aşeze în satele şi pe domeniile ei? Nu din sentimentalitate, ferit-a Sfântul. Dar, e deşteaptă, ea ştie cine e priceput, cu cine poţi sta de vorbă, face afaceri şi profită din toate. Cinci sute de mii? Dar posedă până la şapte sute cincizeci de mii de fiorini!

Trăsura ajunse în faţa hanului la „Steaua" din Wildbad. Hangiul se repezi afară, îşi scoase pălăria. Dar, când zări caftanul lui Isac Landauer, strigă: „Aici nu e han jidovesc!" Şi vru să intre în curte. Dar secretarul lui Süss coborî.

— Aceştia sunt domnii intendenţi Oppenheimer şi Landauer, zise el cu nepăsare, privind cu dispreţ pe hangiu, în vreme ce ajuta domnilor să coboare.

Hangiul o şi luase înainte spre odăi, după ce făcuse o adâncă plecăciune.

La auzul acestor grosolănii, Iosef Süss se întunecase la faţă; dar nu zise nimic şi păşi alături de Isac Landauer.

— Vezi, zise acesta râzând — nici dinaintea galoanelor unui consilier secret n'ar fi luat-o mai repede la picior.

Şi bătrânul zâmbi, pieptănându-şi cu degetele barba rară şi spălăcită.

Contesa petrecuse pe Duce până la trăsură; în vreme ce voluminosul bărbat se urca greoi în trăsură, ea rămase în postura sigură şi drăgălaşe a femeii deprinsă cu admiraţia, flecări uşor, prietenos, zâmbi şi salută cu mâna. Chiar atunci când se întoarse şi urcă scara spre camera albastră, pasul şi ţinuta ei erau uşoare, elastice. Abea acolo muşchii i se destinseră, umerii îi căzură, braţele îi atârnau fără putere, gura îi rămase întredeschisă, obrazul i se moleşi deodată, îngrozitor.

S'a sfârşit, aşa dar, s'a sfârşit! Parase lovitura cu dibăcie, el n'a îndrăznit să vorbească, dar era limpede că venise cu intenţia să i-o spună, şi chiar dacă cuvântul hotărîtor i-a rămas în gât, amabilitatea lui încurcată era de o sută de ori mai primejdioasă decât isbucnirile de mânie sau tăcerile jignitoare de altă dată.

Contesa şedea moleşită, era atât de obosită şi simţea în suflet atâta gol. Ţinuta forţat amabilă, peste care aşternuse un văl de elegie, în vreme ce inima-i bătea să se spargă, o sfârşise de puteri. Acum şedea ca ameţită, sleită până la paralizie, pe divanul scund şi larg. Stratul de pudră şi fard de pe obraz îi crăpase, flacăra de veselie, pe care o aprinsese în ochii ei mari, se stinse, rochia largă de atlas brodat atârna în falduri moarte, şi sub diadema bătută în rubine însuşi părul ei castaniu îşi pierdu frăgezimea.

S'a sfârşit, aşa dar. Şi pentru ce? Regele Prusiei a săpat-o, câinele, ticălosul, cu trăncănelile lui despre datorie. Fratele ei l-a aţâţat, intrigantul, blestematul, perfidul. Acum nu mai avea nevoie de dânsa, situaţia lui era asigurată; era mai prudent să se scuture de

ea, înainte de a fi atras în căderea ei. Dar toate acestea nu puteau fi motive pentru Duce. Infruntase ea şi alte atacuri. Avusese de adversar pe Impăratul, întregul Imperiu, poporul, dieta şi consistoriul şi totuşi a rămas în picioare. Fratele ei! Regele Prusiei! Poveşti! Astea nu erau motive. Şi atunci ea văzu adevăratul motiv înaintând ca o râmă, îl văzu cuprinzându-i gândurile cu flegma-i lipicioasă, îl recunoscu şi nu-l recunoscu, se sbătu împotriva lui ca un vierme prins într'un ac, până când, din presimţire întunecată deveni conştient. Privirea ei căută oglinda, se feri de ea. Contesa căzu greoaie, încolţită de gânduri triste, — grămadă de carne moleşită în mătăsurile strălucitoare.

„Pe fruntea ta Minerva străluce printre ere,
„In ochii tăi e Zeus, în părul tău Cythere".

Astfel cântase poetul curţii, acum treizeci de ani. Ea nu avea nevoie de oglindă, ştia motivul.

Contesa gemu, se aplecă înainte cu ochii închişi, cu mâna pe inimă. Aer! Aer! Astmul o înneca.

Când îşi reveni, îşi adună puterile, începu să umble ca turbată prin casă, dădu porunci, le retrase, pălmui camerista, ţipă, trimise curieri în toate direcţiile.

Deocamdată ea era încă la postul său. O să le arate ea ce poate. Ducele nu vorbise. Din fericire isbutise să evite acest lucru. Ea se stăpânise. Era peste puterile omeneşti, dar ea isbutise să se stăpânească. Şi acum dânşii trebuiau să-şi mai reţie bucuria lor murdară în măruntaiele lor, iar dânsa era încă în picioare şi le va arăta ce poate.

Contesa avea corespondenţi de încredere în preajma Ducelui. Eberhard Ludwig era tot la Nesslach, în castelul său de vânătoare. Curierul ei venea zilnic călare dela Nesslach la Wildbad. Ea ştia orice amănunt din viaţa Ducelui, ce mânca şi ce bea, când se culca, vâna, benchetuia, sau se plimba. Nu avea în jurul lui decât

pe Unguroaică, şi pe aceasta, numai o jumătate de oră pe zi. Afară de ea nu vedea pe nimeni; niciunul dintre consilierii săi nu fusese primit. Bine, bine. Se vede că-i era ruşine că nu îndrăsnise să rostească cuvântul hotărîtor şi voia să scape de insistenţele lor. Vrafurile de acte creşteau pe biroul lui, aşteptând semnătura. Tratativele cu Baden-Durlach pentru contribuţia la cheltuelile fortificaţiilor din Kehl se aflau într'un stadiu favorabil, împuternicitul markgrafiatului insista mereu, dar Ducele rămânea invizibil. De asemenea acordul cu oraşele Heilbronn şi Esslingen asupra chestiunii Neckarului aştepta o rezoluţie urgentă. Ducele însă — nicăeri. Foarte bine, foarte bine. In schimb chemase cavalerii ordinului Sf. Hubertus şi benchetuia cu ei. Ducele purta mereu insigna acestui ordin, crucea de aur cu vulturii şi cornul de vânătoare, având deviza: *Amicitiae virtutisque foedus.* Şi dansatoarea maghiară trebuia să rămâie acum la Nesslach, fata aceea crudă, iremediabil de proastă, cu un trup impecabil. Foarte bine, foarte bine. N'are decât să se'mbete cu tovarăşii lui de vânătoare, să petreacă cu creatura aceea tâmpită, numai să nu vadă consilierii, instigatorii, intriganţii.

Intre timp contesa nu se îndură să se odihnească. Trimite ordine categorice administratorilor şi intendenţilor săi, să stoarcă ultimul gologan de pe moşiile şi domeniile ei. Creiază douăzeci de slujbe noui, absolut superflue, şi samsarii ei trebuie să vândă aceste de azi pe mâine, vărsând în casa contesei banii rezultaţi din vânzare şi cauţiuni. Ca un câine flămând, ea roade toate veniturile ducatului, cu o lăcomie înversunată şi banii ei trec zilnic graniţa, sume mari, trimise bancherilor ei din Geneva, Hamburg, Veneţia.

In cele din urmă, Isac Landauer, pe care-l dorise, îl blestemase, şi-l aşteptase cu nerăbdare, soseşte la Wildbad. In caftanul lui soios, bancherul şade în cabinetul de lucru al contesei, înconjurat de podoabe de aur, lapislazuli şi de oglinzi. In faţa lui, măreaţă,

şade la birou contesa, între ei teancuri înalte de acte, tabele şi socoteli. Isac Landauer cercetează, compară, contesa îi dă informaţiuni, el descoperă ici colo câte o lacună, indică metode mai sigure de estorcare. Contesa, cu gâtul şi braţele goale, ascultă cu atenţie, îşi spune părerea, ia note. In cele din urmă cere un împrumut fantastic, oferind ca garanţie trei din satele ei.

Isac Landauer o priveşte clătinând din cap şi zice mustrând-o:

— Am meritat eu acest lucru, Excelenţă?

— Ce să fi meritat?

— Să mă credeţi atât de prost.

Contesa se supără:

— Ce vrei, jupâne? Ce vrei să spui? Oare acum doi ani nu mi-ai fi împrumutat banii? Sunt acum mai puţin solvabilă?

Evreul răspunse precaut:

— Ce nevoie are Excelenţa Voastră de bani? Ca să-i trimită peste graniţă. Şi de ce-i trimite peste graniţă? Desigur, pentrucă se teme de anumite eventualităţi. Insă atunci când trebuie să ne temem de eventualităţi, moşiile nu mai prezintă nicio garanţie. Doriţi oare să pierd bani pe lângă dumneavoastră?

Contesa priveşte în gol, desnădăjduită; apoi îşi îndreaptă privirea asupra lui şi ochii ei mărturisesc toate temerile, speranţele, îndoielile ei.

— Eşti un om înţelept, jupâne, zise ea apoi. Crezi oare că pot îndrăsni să nu ipotechez moşiile?

Evreul ar fi dorit să-i spuie o vorbă bună. Dar contesa era o femeie inteligentă, ea n'avea nevoie de astfel de consolări. Ar fi fost chiar necuviincios să încerci. O priveşte mereu şi ea îşi deschide inima fără nicio reticenţă. Vede chipul ei flasc, trupul ei gras şi moleşit, şi la toate întrebările din privirea ei, el nu poate să răspundă decât ridicând din umeri în tăcere. Atunci puterile o părăsesc. Isbucneşte într'un plâns nestăpânit, ca un copil mic. Apoi începe să înjure cu

vorbe murdare pe miniştri, pe fratele ei, pe nepotul ei şi pe toate celelalte creaturi ale ei, cari o lăsau să cadă, fără să-i întindă o mână de ajutor, ba încă îi mai dădeau cu piciorul. Canaliile murdare! Ea îi ridicase în slujbele în cari se aflau. Fiecare gologan, fiecare nasture al uniformelor lor, ei i-l datorau. Pe lângă acestea încheiase cu dânşii un contract formal — aici în sertar se află hârtia — obligându-se să se ajute după puteri, în toate împrejurările, bune sau rele. Câinii! Chiar şi cel din urmă ticălos se ţine de asemenea tovărăşie şi angajament.

Evreul o priveşte în tăcere, aşteptând să-şi verse tot focul. In cele din urmă contesa începe să tuşească, faţa i se face stacojie, răsuflă din greu, horcăie, până când începe iar să plângă, încet, ca pentru sine.

— Ah, jupâne! se jeleşte contesa, — ah, jupâne, suspină ea sdrobită, scuturată de sughiţuri, cu fardul şi pudra luate de şuvoiul lacrimilor; iar mătăsurile mândre atârnă ca moarte pe trupul ei.

Isac Landauer îşi piaptănă cu degetele barba rară, clătinând din cap. Apoi, cu băgare de seamă, apucă mâna ei mare şi caldă, murmură ceva pentru sine şi o mângâie.

In ducat circulau fel de fel de svonuri cu privire la căderea contesei. Nimeni nu îndrăsnea să vorbească tare, dar toată lumea şoptea. Ţara răsufla uşurată. In câteva sate se trăseseră chiar clopotele şi se făcuseră slujbe de mulţumire, fără să se anunţe pentru ce, spunându-se în general: pentru o împrejurare favorabilă

Dar, deocamdată, nimic nu se schimbă, dimpotrivă, apăsarea creşte şi mai mult. Vechi funcţionari fură scoşi din slujbe pentru motivul că un nou candidat plătea mai mult. Inspecţiile şi anchetele împotriva comunelor şi a particularilor deveniră mai aspre şi nimeni nu putea să scape decât plătind sume considerabile. Agenţii contesei pierduseră orice măsură. Şi

atunci când apăru un rescript sever, care amenința din nou cu pedepse grele orice clevetire împotriva contesei, toate speranțele se risipiră.

Comitetul restrâns al Parlamentului ținea ședință din trei în trei zile. Consilierii se sfătuiau asupra modalității unei noi plângeri la Impărat, cu privire la anumite abuzuri din ultimul timp, săvârșite de contesa Grăveniz. Sala de ședințe răsuna de sudălmi la adresa contesei: cu biciul trebuiau să gonească scroafa din țară; iar Iohann Friedrich Bellon, primarul din Weinsberg, bătu cu pumnul în masă, spunând că dacă au ajuns acolo, o să-și scoată copiii în stradă și o să le spuie să scuipe în obraz pe această ticăloasă, mâncată de vărsat și de boli urîte. Discursurile mândre tunau în sală: unde se mai găsea în Europa o țară cu atâtea libertăți? Numai Württemberg și Anglia au obținut prin lupte crâncene atâtea libertăți parlamentare! Și atmosfera din sală se umplu de mândrie cetățenească, sudoare și democrație. Dar, nu ajunseră decât la hotărîri foarte slabe și, deoarece Eberhard Ludwig nu era accesibil și consilierii intimi răspundeau numai cu amânări politicoase, și aceste rezoluții începură să se clatine, iar după trei săptămâni nu mai rămase din ele decât niște acte îngălbenite.

Până și Ducesa Iohanna Elisabetha, care ședea și aștepta în palatul pustiu din Stuttgart, auzise de apropiata disgrație a contesei. Membrii dietei o vizitau mereu. Impăratul îi trimise o delegație specială, Regele Prusiei îi făcuse o vizită deosebit de solemnă. Ducesa asculta cu atenție toate părerile, însemna cu grijă fiecare șovăire a lui Eberhard Ludwig, dar speranțele ei nu se ridicară prea sus și decepțiile ei nu fură prea mari, când văzu că dorita schimbare târâgănează. Așteptase atât de mult! De treizeci de ani stătea în acest palat pustiu, în care Ducele nu-i lăsase decât obiectele necesare pentru gospodărie, ședea tristă, încăpățânată, acrită — și aștepta. Desigur, ambasadorii străini îi fă-

ceau şi ei vizite smerite, dar ea ştia că o făceau din datorie, plictisiţi; şi, numai atunci când erau certaţi cu Ducele, se bucurau de vreo atenţie din partea curtenilor. Adevărată viaţă era dincolo, la Ludwigsburg, în oraşul pe care Eberhard Ludwig îl ridicase rivalei sale, atunci când Ducesa se încăpăţânase să rămâie la Stuttgart, fără să-i pese de umiliri şi ameninţări. Adevărata viaţă era dincolo, la Ludwigsburg, unde Ducele şi-a mutat reşedinţa, silind funcţionarii, colegiile, consistoriul şi sinodul să se mute. Acolo clădise un palat măreţ pentru ţiitoarea lui, acolo trimisese toate mobilele de lux şi obiectele preţioase din palatul dela Stuttgart.

Iohanna Elisabetha ştia că nu era destul de frumoasă, ca să placă Ducelui şi nu-i lua în nume de rău atunci când flirta cu domnişoarele de onoare dela curte. Nici atunci când i se dădu a înţelege că debilitatea copiilor se datoreşte vieţii dezordonate a Ducelui, nu-i purtă ură. Şi totuşi această femeie o urmărea zi cu zi. Era încredinţată că numai cu farmece isbutise să atragă pe Duce. Ba chiar încercase s'o otrăvească şi pe dânsa. Orice om sănătos la minte vedea bine că metresa Ducelui era o vrăjitoare blestemată, o târfă ordinară şi otrăvitoare de rând.

Dar ea, Ducesa, n'a renunţat la dreptul ei, cu toate vrăjitoriile, umilirile şi nelegiuirile îndreptate împotriva ei. Ura ei îşi pierduse de mult orice putere, nu mai rămăsese decât o aşteptare aridă, pedantă, nesfârşită. Şi astfel şedea în palatul imens şi gol, tristă, uscată, acrită, şi veştile cari ajungeau până la ea îşi pierdeau culoarea, devenind cenuşii, împânzite, uscate, ca însăşi Ducesa.

Cam în acest timp, în ducatul Suabiei fu zărit în câteva locuri Jidovul Rătăcitor. Se spunea că la Tübingen străbătuse oraşul într'o trăsură particulară, alţii susţineau că-l văzuseră pe şosea, mergând pe jos sau

cu diligența. Pretutindeni se șoptea despre dânsul, lumea căuta să ferească copiii de privirea sa drăcească și Weil, orașul în împrejurimile căruia fusese văzut pentru ultima oară, dădu instrucțiuni severe sentinelei dela poartă.

Ceva mai târziu apăru la Hall. La poartă declară cu îndrăzneală că era Ahasverus, Jidovul Rătăcitor. Primarul, înștiințat de îndată, porunci să fie lăsat mai întâi într'o mahala a orașului. Poporul curios și speriat se adună în jurul lui. Bătrânul avea înfățișarea unui negustor ambulant, cu caftan și perciuni. Povestea cu voie bună, vorbind din gât, adesea neînțeles. In fața crucii se aruncă la pământ, urlă, bătându-se cu pumnii în piept. Dealtfel, vindea tot felul de mărunțișuri și oamenii cumpărară amulete drept amintire. In cele din urmă, adus în fața Consiliului Municipal, se dovedi că e un șarlatan și fu bătut cu nuiaua.

Dar acei cari îl văzuseră, declarau că nu e cel adevărat. Acela nu avusese nimic deosebit în portul său, era îmbrăcat ca atâția alții, cu o haină trainică olandeză, cam demodată și avusese înfățișarea unui înalt funcționar sau al unui burghez înstărit. Numai chipul și atmosfera din jurul lui, dar mai ales ochii erau altfel; ce mai încoace în colo, au simțit imediat că acela era Jidovul Rătăcitor. Astfel povesteau într'un glas acei cari îl văzuseră în diferite puncte ale țării.

Contesa întrebă pe Isac Landauer ce crede despre aceste svonuri. Bătrânul se codi. Nu vorbea bucuros despre lucruri, în cari nu puteai să vezi limpede; înclina mai de grabă să nu creadă de loc, dar scepticismul său era nesigur. De asemenea, cine se ocupa cu astfel de lucruri, avea deaface cu poliția și cu autoritățile bisericești.

Contesa credea cu tărie în ocultism și magie. In copilărie, la Gustrow, se dusese adeseaori la Iohanna, păstorița pe care oamenii o uciseră mai târziu, deoarece strica vremea. Văzuse, uneori, pe față, alteori, când

bătrâna o gonea, în ascuns, cum aceasta prepara unsori şi băuturi şi, în sinea ei, era încredinţată că ascensiunea şi puterea sa se datorau numai faptului că, după moartea bătrânei, se mânjise în ascuns pe coapse, buric şi părţile ruşinoase cu sângele ţapului pe care vrăjitoarea îl atinsese la urmă. Contesa discuta cu plăcere şi cu un fel de teamă excitantă, cu astrologii şi alchimiştii cari veneau la curtea din Ludwigsburg, şi chiar dacă în societate făcea pe filosoafa şi pe liber-cugetătoarea, în intimitate prepara, curioasă, cu sufletul la buze, câte o băutură pentru păstrarea tinereţii şi dobândirea puterii asupra bărbaţilor. Nu era atât de proastă să nu-şi dea seama, că Evreii datorează succesele lor nemaiauzite, ideile lor geniale în toate chestiunile financiare, mijloacelor magice. Aceste mijloace le-au moştenit dela Moise şi Profeţii lor; deoarece Isus voia să trădeze aceste mijloace tuturor popoarelor şi prin aceasta să le facă să-şi piardă valoarea, l-au răstignit. Şi dacă Isac Landauer se frământa acum înaintea ei şi o părăsea în nenorocire, când ea îi arătase atâta încredere, pricina era desigur teama de concurenţă. Mare nedreptate din partea lui.

Svonurile despre Jidovul Rătăcitor întăriseră ideia ei să recâştige pe Duce prin farmece, dacă toate celelalte mijloace vor rămâne fără efect. Rugă cu insistenţă pe Isac Landauer s'o ducă la Jidovul Rătăcitor, iar dacă nu va fi cu putinţă, cel puţin să-i găsească un alt cabalist încercat şi în care să poată avea toată încrederea.

Isac Landauer îşi frecă mâinile palide şi reci. Pretenţiile şi vehemenţa contesei îl stânjeneau. Doamne, el era un negustor cinstit, putea să procure tot ce i se cerea: bani, provincii, un titlu de noblete, un mic comitat, la nevoie, mirodenii, negri, sclave, papagali vorbitori; de unde dracu să scoată el pe Jidovul Rătăcitor sau un cabalist de încredere, care să mulţumească pe contesă? Desigur, o clipă îi trecu prin minte

să aducă contesei vreun şarlatan pri[illegible]put; dar nu voi să înşele pe această bună clientă, care se lăsa cu totul în nădejdea lui. Fusese întotdeauna leal. Şi apoi erau prea multe riscuri. Dieta îl ura şi aşa; mare bucurie i-ar fi făcut să-l târască în faţa Justiţiei şi, ferească Dumnezeu, pe rug. Îşi luă rămas bun dela contesă, prost dispus, şi făgăduindu-i cu jumătate gură, ceea ce era împotriva obiceiului său.

Se duse la Iosef Süss Oppenheimer.

Acesta îşi dăduse toată osteneala să nu facă nimic; dar nu avea talentul să se întreţeze în chipul acesta. Inactivitatea îl făcea să sufere; nu se simţea bine, era bolnav când nu putea să făurească planuri, să trateze cu personagii de seamă, să provoace mişcare şi să trăiască în mijlocul unui vârtej.

De mic copil simţea această neliniştie. Nu voi să rămâie la bunicul său din Frankfurt, prostul reb Salomon, care recita rugăciunile în Sinagogă. Părinţii lui — tatăl său era directorul unei trupe evreeşti de comedie — fură nevoiţi să-l ia în turneele lor. Aşa se făcu, că la vârsta de şase ani ajunse la curtea ducală din Wolfenbüttel, unde cunoscu marii seniori. Ducele ţinea la tatăl său, dar mai ales la mama sa, frumoasa Mihaela Süss, iar Ducesa se înnebunea după băieţaşul drăguţ, pasionat, inteligent şi cochet. Ah, cât era de diferit de copiii spălăciţi dela curtea din Wolfenbüttel! Din acea epocă data pasiunea lui pentru marii seniori. Avea nevoie de varietate, trebuia să vadă multe chipuri, avea o sete nestăpânită de oameni, o dorinţă sălbatecă să vadă tot mai multe figuri şi niciodată nu uita pe cineva. Ziua în care nu făcea cel puţin patru cunoştinţe noui, i se părea pierdută şi era foarte mândru că de pe atunci cunoştea o treime din numărul principilor germani şi jumătate din doamnele cu vază ale ţării.

Abia de-l mai putură opri la şcoala din Heidelberg. In patru ani fugi de trei ori, urmând trupa de

comedie. Iar atunci când tatăl său muri, toate lacrimile, rugăminţile, ameninţările şi blestemele mamei sale nu fură în stare să-l potolească. Frumosul adolescent, răsfăţat de tot oraşul, precoce, considerat ca un copil minune în ce priveşte calculele, mândru de înfăţişarea lui princiară, făcu cele mai mari nebunii. Vecinii evrei îşi împreunau mâinile. Creştinii râdeau cu bunăvoinţă, iar mama lui, tot implorându-l, plângând şi certându-l, oscila între mândrie şi indignare. Chiar la Tübingen, unde trebuia să studieze dreptul, nu-l răbdă mult în sălile de curs. Cunoştea matematicile şi limbile ca pe apă, iar chiţibuşurile jurisprudenţei le ştia pe dinafară. I se părea mult mai interesant să-şi petreacă timpul cu studenţii nobili şi, pentru un singur ceas în care îl considerau drept cavaler şi camarad, le servea toată săptămâna de valet şi de bufon. Vedea din ce în ce mai bine care era vocaţia lui: să frecventeze lumea mare, să trateze cu înalte personagii, să-i servească cu credinţă. Cine se mai pricepea ca el să se strecoare printre capriciile şi dorinţele prinţilor, să tacă la timpul oportun, să depuie la momentul oportun germenele voinţei lui în sufletele lor, ca viermele în fructul copt? Şi cine ştia să se acomodeze femeilor şi să supuie cu o mână moale dar sigură, chiar şi pe cele mai recalcitrante? Îl mistuia ca o flacără: tot mai multe ţări, tot mai mulţi oameni, femei, lux, bani, chipuri noi. Mişcare, evenimente, vârtej.

Nu putu rămâne nici la Viena, unde sora lui măritată ducea o viaţă strălucită şi cheltuia fără socoteală; nici în întreprinderile verilor săi Oppenheimer, bancherii Împăratului şi furnizori ai armatei; nici în biroul avocatului Lanz din Mannheim, nici în birourile fratelui său din Darmstadt care, în urma botezului, se numea acum baronul Tauffenberger. O forţă interioară îl gonea. Alte femei, alte afaceri, alt lux, alte obiceiuri. Amsterdam, Paris, Veneţia, Praga, Vârtej, viaţă!

Cu toate acestea afacerile lui nu mergeau încă aşa

cum ar fi dorit. Isac Landauer îi procurase cele dintâi afaceri serioase, afacerea timbrului din Palatinat și acordul monetar cu Darmstadt, și numai curajul cu care se lansase în aceste afaceri, retrăgându-se la momentul oportun, stabilise autoritatea numelui său. Acum ar fi avut tot dreptul să răsufle puțin la Wildbad.

Dar nu-i era dat să stea cu brațele încrucișate. Inactivitatea îi producea un fel de mâncărime; numai ca să-și pună forțele în mișcare, combina zeci de intrigi amoroase, de proecte și de afaceri. Valetul și secretarul său, Nicklas Pfäffle, gras, nepăsător, impenetrabil, neobosit, era toată ziua pe drumuri, aducându-i veşti noui, adrese și toate informațiile asupra vieții și ocupațiunilor vilegiaturiștilor.

Süss părea foarte tânăr și era mândru că nu i se dădeau decât treizeci de ani, aproape cu zece ani mai puțin decât avea în realitate. Când trecea călare pe promenadă, capetele se'ntorceau și el simțea'n spate privirile femeilor. Își îngrijea tenul alb, pe care îl moștenise dela maică-sa, cu sute de esențe, asculta cu plăcere când i se spunea că avea nasul grecesc, și coaforul trebuia să-i onduleze în fiecare zi părul bogat, de un castaniu închis, ca să nu sufere prea mult sub perucă; dealtfel umbla de multe ori și fără perucă, deși nu ședea bine unui om de rangul său. Era foarte atent, atunci când râdea, să nu-și deformeze gura mică cu buzele pline și foarte roșii și observa în oglindă cu grijă puritatea frunții lui netede care, pentru el era un semn de noblețe. Știa că place, dar avea nevoie mereu de alte confirmări și o femeie de care se despărți după o singură noapte, îi rămase dragă toată viața, fiindcă găsise o nouă denumire pentru ochii lui căprii, strălucitori și vii.

După cum moda și bunul plac cerea mereu alte mâncări, alte vinuri, alte cristaluri și alte porcelanuri pentru masa lui, tot astfel voia mereu alte femei în patul lui. Uza și abuza de ele. Memoria lui, imens

muzeu, care păstra totul în siguranţă, reţinea chipuri, trupuri, parfumuri, atitudini, cu cea mai mare fidelitate; mai departe nu ajunsese niciuna. O singură femeie pătrunsese dincolo de simţurile sale şi anul, pe care-l petrecuse cu dânsa în Olanda, rămăsese ca ceva straniu şi singuratec în viaţa lui. Dar el pecetluise amintirea aceasta; nu vorbea niciodată de dânsa, gândurile lui ocoleau sfioase acest an din viaţa lui şi această femeie care dispăruse; numai rareori amintirea aceasta se deştepta într'însul, şi atunci i se părea că vede doi ochi mari, ce-l privesc cu mirare.

Ascultase cu atâta uşurinţă de îndemnul lui Isac Landauer, de a merge la Wildbad, şi pentru motivul că dela o vreme încoace oricine voia să treacă drept aristocrat în Germania Occidentală, trebuia să facă o cură în această localitate. Veneau vizitatori chiar şi din Franţa. Aci puteai să vezi trăsura cea mai modernă, să auzi conversaţia cea mai elegantă, să-ţi şlefuieşti, în contact cu cei din Versailles, asperităţile de cari nu putea să scape nici cea mai modernă curte germană. Aci era lumea mare, aci se vedea mai bine decât oriunde cine se ridica şi cine cădea şi pilda vie era de o mie de ori mai instructivă decât *Mercure galant.*

Deoarece Süss nu avea nicio afacere importantă, se pierdea cu totul în aceste nimicuri ale vieţii galante. Stătea de vorbă cu hotelierul şi făcea proecte, arătându-i cum ar putea deveni mai rentabil hotelul său, se culca cu tânăra chelneriţă, comandă jocuri noui de faraon pentru proprietarul cazinoului, la cari câştigă patru sute de fiorini şi era musafirul cel mai bine văzut la *lever*-ul prinţesei de Curlanda; procura, prin abilitatea secretarului său, flori de portocale din sere din Ludwigsburg pentru fiica ambasadorului Statelor Generale şi i se permitea, atunci când ea şedea în baie şi conversa cu cavalerii, să se aşeze pe capacul de lemn, care acoperea baia, lăsând liber numai capul domnişoarei, şi mulţi pretindeau că i se mai acordau

şi alte libertăţi. La masa de joc rămânea, atunci când toţi seniorii germani se retrăgeau înspăimântaţi, ca singur partener al lordului Suffolk şi pierdea, cu un zâmbet amabil, patru mii de fiorini. Pălmuia un negustor care voia să-l înşele cu patru gologani la o pereche de jartiere. Făcea zilnic anticameră la ministrul Saxoniei — curtea saxonă căuta un împrumut — şi stătea cu capul gol, într'o adâncă plecăciune, în vreme ce ministrul trecea pe lângă el, fără să răspundă la salut, cu privirea fixă şi trufaşă. Cum îl mai invidia pe Isac Landauer care, cu toată batjocura ştrengarilor de pe stradă, cu toate blestemele poporului şi dispreţul celor mari, intra în casa contesei, socotea, punea'n mişcare banii, ţara, achita pe oameni sau îi îngropa sub lanţuri!

In această dispoziţie îl găsi Isac Landauer. Bătrânul începu să vorbească cu băgare de seamă despre capriciile ciudate cu cari Dumnezeu, lăudat fie numele Său, a pedepsit pe creştini. Apoi, încetul cu încetul, ajunse la svonurile despre Jidovul Rătăcitor şi sfârşi spunându-i, ca din întâmplare, că contesa avea ciudatul capriciu să vadă pe Jidovul Rătăcitor sau pe un alt mag sau astrolog, de preferinţă un cabalist de încredere. Apoi Isac Landauer tăcu şi aşteptă.

Süss observă numaidecât că celălalt voia să-i ceară ceva. De aceea se concentră, stătu la pândă. Faptul că Isac Landauer începuse cu Jidovul Rătăcitor îi încurca socotelile. Atingea un punct, care nu avea nimic comun cu afacerile, care nu se putea traduce în cifre, care îi amintea de chestiunea învăluită'n uitare ca o crisalidă. Şi el auzise, firește, acele svonuri; dar înclinarea sa înnăscută de a se separa de tot ce i-ar putea clinti siguranţa de sine, îl făcuse să treacă repede şi uşor peste presimţiri şi aprehensiuni. Nu trebuia să se atingă de crisalidă. Acum însă, de îndată ce Landauer pomeni primele cuvinte, acel sentiment de stinghereală puse stăpânire pe el. Vedea propunerea lui Isac Landauer venind spre dânsul ca un val depărtat, de care se temea

şi pe care-l dorea şi, cum Isac Landauer făcu o pauză, Süss rămase în aşteptare, chinuit, cu toate fibrele încordate.

Şi iată că celălalt începu iar să vorbească. Şovăind, ascunzându-şi încordarea sub indiferenţa tonului, întrebă:

— Am crezut, Reb Süss, că poate Rabbi Gabriel...

Aşa dar s'a rostit. Acest om care şedea înaintea lui, clătinând din cap şiret şi tacticos, ţintea aşa dar printr'un calcul sigur ceea ce el însuşi refuzase să presimtă, ceea ce căutase să îndepărteze dela sine. Acum îl silea să se explice.

— Vreau să spun, — începu iar celălalt, ispititorul invidiat, — vreau să spun că Jidovul Rătăcitor, despre care se vorbeşte atât, nu poate fi decât dânsul.

Da, da, Süss bănuise şi el acelaş lucru, când auzise acele svonuri. Dar tocmai de aceasta voia să se ferească, ca presimţirea lui să nu devină certitudine. Rabbi Gabriel, unchiul său, cabalistul învăluit pentru toată lumea de un mister ciudat şi turburător, singurul om pe care nu putea să şi-l explice, care numai prin prezenţa lui decolora faţa lumii sale, îi altera realitatea, făcându-se să se îndoiască până şi de cifrele lui clare şi sigure, acest om trebuia să rămână izolat, departe. Nu era bine să-l amestece în afacerile sale. El se va atinge de crisalidă. Confuzie, constrângere, neînţelegeri, lucruri cari se sustrag calculelor sale. Nu, nu, afacerile erau aici, iar crisalida acolo, departe, păzită şi era bine astfel şi astfel trebuia să rămână.

— Desigur, n'are să fie degeaba, Reb Iosef Süss, urmă celălalt, dibuind mai departe. Am să-ţi fac o parte din afacerile mele cu contesa.

Iosef Süss îşi făcu în gând toate socotelile. Ispita era mare. Spiritul său lucra repede, intens, cu o precizie şi o energie nemăsurată. Cântări repede şi obiectiv toate foloasele acestei propuneri, le privi în faţă, le numără, le pipăi. Relaţiuni cu contesa, asta era mult, era mai mult decât o ofertă în bani. Asociat la aceste

afaceri, putea să se apropie de Duce, şi de aci până la Prinţul Eugen, nu mai era decât un pas. Vedea sute de posibilităţi şi, ceea ce altă dată îi apăruse în depărtări ameţitoare, venea acum aproape de tot.

Dar nu era cu putinţă. De dragul afacerilor puteai sacrifica orice pe lume: femei, bucurii, existenţă. Dar asta nu! Să atragă pe Rabbi Gabriel într'o afacere, să-l puie la mezat, asta nu! El nu credea nici în bine, nici în rău. Dar ar fi însemnat să te arunci în mijlocul unor fapte cari n'aveau nimic de face cu socotelile, într'un vârtej în care curajul şi priceperea nu aveau niciun rost.

Süss răsuflă din adânc. Simţea că-l apasă ceva. Cu un gest de apărare, ridică din umeri, înfiorat. I se păru deodată că cineva îl priveşte peste umăr, cineva cu propriul său chip, dar învăluit în ceaţă.

— Nu trebuie să-i ceri nimic, insinuă Isac Landauer. Să nu-i faci nicio propunere. Tot ce-ţi cer, Reb Iosef Süss, este să-l aduci la Wildbad. Nu trebuie decât să-ţi trimiţi secretarul, pe Pfäffle, acesta îl găseşte cu siguranţă. Am să-ţi fac o parte frumoasă în afacerile mele cu contesa.

Süss scutură amorţeala ce-l cuprinsese şi îşi reveni. Lucrurile îşi reluară culoarea, conturul, claritatea, deveniră iar concrete. Chipul învăluit în ceaţă, din spatele său, dispăru. Ce prostie să-şi facă atâtea scrupule! Doar nu mai era ageamiu. Pe vremuri, când la curtea Palatinatului i se făcuse propunerea să se boteze, avusese motive explicabile să nu primească. La drept vorbind, nici azi nu ştia de ce nu făcuse ca fratele său, când putea dobândi într'un mod atât de simplu avere, situaţie şi baronia. Nu o făcuse atunci şi n'ar fi făcut-o nici astăzi, pentru nimic în lume. Dar ceea ce îi cerea acum şiretul de Isac Landauer, era un lucru atât de mare? Nimeni nu-i pretindea să puie la mezat pe misteriosul Rabbi, cel atât de tulburător. Imaginaţia lui nestrunită îl zăpăcise cu desăvârşire. Trebuia să cheme pe Rabbi, atâta tot. In schimb, relaţiuni cu contesa, cu Ducele,

cu Prinţul Eugen. Prost ar fi să nu se folosească de acest prilej, pentrucă era cam..., Süss căuta cuvântul... cam neplăcut.

Şovăind, cu jumătate de gură, Süss răspunse că va putea în orice caz să trimită după Rabbi. Isac Landauer prinse făgăduiala. Dar acum Süss cerea din afacerile contesei o parte, pe care celălalt nu putea cu niciun preţ să i-o acorde. Discutară chestiunea în amănunţime, tocmindu-se cu înverşunare. Süss lupta cu cerbicie şi nu cedă decât pas cu pas. Când ajunseră însfârşit la o înţelegere, Süss simţi că nu mai trăieşte, nu mai respiră şi nu se mai gândeşte decât la aceste afaceri. Rabbi Gabriel reintră în ceaţă, de îndată ce Süss trimise la drum secretarul.

Nicklas Pfäffle plecă cu diligenţa. Tânărul modest nu atrase atenţia nimănui. Indiferent, plictisit, cam obosit, el îşi ascundea activitatea îndărătul chipului său palid, buhăit şi melancolic. De îndată ce îşi lua o însărcinare, se ţinea de ea cu îndărătnicie, dar tot atât de indiferent, în aparenţă.

Urma străinului ducea prin Suabia, în cruciş şi în curmeziş, fără o ţintă determinată. Apoi se pierdea, ca să reapară în Elveţia. Tânărul palid şi gras o urmărea conştiincios, cotitură după cotitură, şi nimic nu-i scăpa.

Era o călătorie ciudată, aceea pe care o făcea străinul, foarte deosebită de alte călătorii. Rareori alegea drumul bătut, prefera potecile laterale, şi cu cât un drum era mai greu, cu atât i se părea mai bine venit. Ce Dumnezeu căuta bătrânul în pustiul de stânci şi de ghiaţă, lovit parcă de mânia lui Dumnezeu?

Cei câtiva ţărani, vânători sau tăietori de lemne din această regiune erau greoi la minte, sgârciţi la vorbă. Când străinul urca mai sus decât cele mai înalte păşuni ale lor, întorceau privirea după dânsul, dar încet şi indiferent, ca vitele lor, şi tot atât de încet şi indiferent o întorceau în altă parte, de îndată ce bătrânul trecea.

Străinul avea un port obişnuit, haine grele de culoare oarecare, cam demodate, cari trebuie să se fi purtat în Olanda cu douăzeci de ani în urmă. Mic de stat, lat în spete, gras, cu spinarea puţin adusă, el rătăcea mereu, păşind apăsat. Aci în munţi, unde nu venea niciodată vreun străin, era uşor pentru Nicklas Pfäffle să-l găsească. La şes, unde locuitorii sunt mai deşi, fusese greu să-l urmărească. Ceva ciudat, greu de tălmăcit, însemna urma lui, cu toată lipsa semnelor exterioare. Oamenii nu găseau cuvinte, nu puteau pricepe şi totuşi era ceva deosebit, ce nu se putea confunda şi veşnic se vorbea despre el cu aceiaşi sfială, în şoaptă. Drumul lui era însemnat prin influenţa lui; cine îl vedea, respira mai greu, râsul i se spărgea în prezenţa lui, pe care-o simţeai greoaie şi înnăbuşitoare.

Nicklas Pfäffle, palid, gras, indiferent, nu mai căuta pricina. Urma îi era deajuns.

Sus de tot se aflau trei curţi ţărăneşti şi o mică bisericuţă de lemn alături. Mai sus păşteau vitele. Apoi nu mai era nimic, doar ghiaţă şi piatră.

Străinul urca dealungul prăpastiei, în fundul căreia curgea sgomotos un pârâiaş. Se vedea bine gheţarul de sub care isvora. Urca neîndemânatic, cu băgare de seamă, mereu. Trecu torente, gheţari, pământ alunecos. In cele din urmă se opri pe un promontoriu, în faţa căruia se înălţa arcul pereţilor înghetaţi. Dedesubt se întindea un gheţar imens, crăpat, dintr'o parte venea să se împreune cu el un altul, şi totul se sfârşea într'un pustiu de ghiaţă şi de stânci. Deasupra strălucea ironic, inaccesibilă şi însorită, linia unduioasă a piscurilor înzăpezite.

Străinul se aşează şi privi, cu faţa palidă, mare şi rasă, sprijinită în mână. Deasupra nasului mic şi turtit priveau doi ochi de un cenuşiu turbure, doi ochi cu mult prea mari pentru acest obraz cărnos, de o tristeţe fără margini. Fruntea nu prea înaltă, cădea greu pe

sprâncenele stufoase. Cu cotul pe genunchi, cu obrazul sprijinit în palmă, privea.

Oare aici se afla ceea ce căuta el? Fiecare lucru era continuarea altuia, din lumea de sus în cea de pe pământ, fiecare chip omenesc trebuie să-şi aibă corespondentul într'o bucată de pământ. Căuta o părticică din lumea aceasta, din care să-l privească un chip omenesc, mai mare, mai limpede, mai plin de înţeles, chipul acelui bărbat de care era înlănţuit. Căuta curentul care îl lega pe acela, aşa dar pe el însuşi, cu Stelele, cu Vântul şi Infinitul.

Se aplecă şi mai mult şi vorbi pentru sine, cu glasul întunecat, spart, hârâitor, murmurând versete din Revelaţia misterioasă. Pielea, carnea, oasele, vinele sunt numai un înveliş, o coajă, şi nu omul în sine. Dar tainele celei mai înalte înţelepciuni se află în ordinea trupului omenesc. După cum pe firmamentul care acoperă pământul se află stele şi constelaţii cari ne desvălue mistere adânci, tot astfel pe pielea trupului nostru sunt linii şi cute şi semne şi trăsături şi acestea sunt stelele şi constelaţiile trupului. Ele au misterul lor şi înţeleptul le citeşte şi le poate tălmăci.

Acesta era chipul pe care-l căuta? Pustiu, ghiaţă şi sfărâmături de stâncă, ironica strălucire albastră de deasupra, un mic pârâiaş, croindu-şi cu greu drumul? Blocuri de stâncă pe gheţarul crăpat, alcătuind linii încâlcite, acesta era chipul pe care-l căuta?

Se concentră şi mai mult, îndepărtând orice impresie care nu era ceea ce căuta dânsul. Trei cute adânci şi scurte apărură perpendicular deasupra nasului, săpându-se în fruntea lui şi alcătuiră litera sfântă, „*Shin*“ începutul numelui lui Dumnezeu, ***Shaddai***“.

Umbra unui nour imens întunecă gheţarii; piscurile, cu linia nespus de delicată, străluceau inaccesibile sub zăpada scânteietoare. Un vultur plana în imensitatea albastră, descriind cercuri mari peste valea împietrită.

Omul ghemuit pe promontoriu, pierdut pe întinderea fără margini a priveliştei, sorbi toate aceste linii. In cele din urmă, ameţit de atâta încordare, se ridică sleit, destinzând fruntea, cuprins de o tristeţe profundă şi amorţit încă, coborî anevoie povârnişul.

In vale, în faţa celei dintâi curţi ţărăneşti, îi ieşi înainte un tânăr gras, palid, un necunoscut, care-l privi cercetător şi vru să-i vorbească. In mână avea o scrisoare. Rabbi Gabriel îi tăie vorba.

— Dela Iosef Süss, zise el, cu un ton atât de natural, ca şi cum omul şi misiunea sa i-ar fi fost cunoscute de mult şi i-ar fi aşteptat.

Nicklas se înclină, fără să se mire de unde-l cunoştea străinul.

— Viu, zise Rabbi Gabriel.

După zece zile de activitate înfrigurată, contesa rămăsese într'o aşteptare apatică. Şedea în mijlocul podoabelor de aur şi lapislazuli, cu obrajii moleşiţi, cu braţele lipsite de vlagă. Ea, care de obicei supraveghia şi controla cel mai mic amănunt, se lăsa în voia cameristelor, s'o maseze, s'o gătească, s'o îmbrace în rochii scumpe. Trimise noaptea după Kaspara Becher, care trecea drept vrăjitoare; dar femeia murdară, înfricoşată şi tâmpită de luxul din jurul ei, nu isbuti decât să scoată câteva cuvinte neînţelese. Şi magul, cabalistul, pe care i-l făgăduise Isac Landauer, nu mai venea.

Curierii trimişi la castelul de vânătoare din Nesslach anunţau mereu acelaş lucru: Ducele vâna, benchetuia, se culca cu Unguroaica. Apoi, deodată, veniră depeşi surprinzătoare. Consilierul secret Schütz, amabil şi neobosit, isbutise să pătrundă până la Duce. A doua zi sosi la Nesslach elegantul prelat Weissensee, diplomatul monden din consiliul celor unsprezece. Ducele discută două ore cu Schütz, Unguroaica fu trimisă în aceeaşi zi la Ludwigsburg, ba chiar spre seară, Eber-

hard Ludwig primi pe Inaltul Prelat Osiander, partizanul cel mai aprins şi mai impetuos al Ducesei.

Când auzi această veste, contesa nu se mai putu stăpâni. Osiander a fost la Duce! Osiander! Îi venea să turbeze. Odinioară, când ceruse să fie pomenită în rugăciunile din biserică, acest ticălos grosolan îndrăsnise să răspundă că doamna contesă e pomenită de mult: şi ne mântuieşte de orice rău! Toată Germania se tăvălea de râs: Ducele n'a îndrăznit să concedieze pe cel mai popular om din Württemberg, dar de atunci nu l-a mai primit. Şi acum el se afla la Nesslach, tunând şi fulgerând împotriva ei, cu grosolănia lui de bădăran. Să mă aştepte? Nu, nu! Ar fi o prostie. S'ar înnăbuşi, să mai tărăgăneze.

N'avu răbdare s'aştepte trăsura. Dădu ordine grăbite: intendentul, secretarul, cameristele, lacheii s'o urmeze. Ea însăşi, însoţită numai de un servitor, sbură călare spre Nesslach, neavând răgaz să mănânce, repede, repede, ca un trimis al satanei.

Găsi pe Duce în mijlocul cavalerilor Sf. Hubertus, mânând cu artă desăvârşită echipajul său strălucit. Eberhard Ludwig, surprins, roşu la faţă, încurcat, suflând sgomotos prin nasu-i borcănat, conduse pe contesă în castel, prin mijlocul cavalerilor plecaţi cu smerenie, dar râzând în ascuns, porunci să i se pregătească baia şi ceva de băut. Ce diavol de femeie! Ce cavalcadă! Christ! Un diavol de femeie!

Contesa, în costum de călărie, înfierbântată de osteneala drumului, plină de praf, îl sili să se explice. Acum nu-i va mai scăpa. Trebuia să-l ţie. Să-l ţie bine. Acest om care şovăia, se frământa, se clătina şi căuta să-i scape, trebuia să fie iar în stăpânirea ei. Acum trebuia să-l apuce, cât timp era surprins, încurcat, cât timp nu era altul de faţă să se amestece, să-i şuşie la ureche măsuri îndrăzneţe, abile, ca să câştige timp. Liniştiţi-vă, nervi încordaţi, şi tu inimă tremurândă, liniştel

Contesa vorbea cu uşurinţă, sorbea câte puţin din limonadă şi glumea pe socoteala simplicităţii lui: cavalerii Sf. Hubertus, mica dansatoare, nu era pretenţios, în chestii de societate. Apoi o uşoară mustrare. N'ar fi trebuit să-l primească pe Osiander. Înţelege că vrea să se distreze cu glumele grosiere ale bătrânului bădăran, dar lucrul va fi interpretat greşit. Eberhard Ludwig, încurcat peste măsură, nu mai ştia ce să facă în faţa strălucirii ochilor ei cenuşii, se frământa, asuda în haina groasă de postav, sufla greu. Ce femeie, această Christl! Ce cavalcadă îndrăcită! Venise ca o furtună, pe negândite, şi acum lumina ca un fulger amurgul din sufletul său. Apoi întrebă deodată: chestia cu Ducesa, împăcarea şi celelalte, sunt fleacuri prosteşti! Ori, nu cumva?.... Ducele, tuşind sgomotos, răspunse că, firesc, sunt numai vorbe. Cinară împreună, încântaţi, băură singuri, fără cavalerii Sf. Hubertus. Nici Schütz, nici Osiander. Contesa umplea odaia cu veselia ei sgomotoasă, învăluind pe Duce. Ce drăcoaică! Ce cavalcadă! Ce femeie! Un diavol, nu alta!

Contesa dormi toată noaptea, un somn adânc, fără visuri. Când se trezi, Ducele plecase. O ştersese în ascuns când se crăpase de ziuă. Contesa, după ce pălmui intendentul, care ridica din umeri cu umilinţă, râzând în sinea lui, se luă după Duce în goana calului. La Ludwigsburg, castelul pustiu. Nici urmă de Duce. Eberhard Ludwig plecase la Berlin, să'ntoarcă vizita Regelui. Suita îl aştepta peste graniţă.

Contesa, scoasă din fire, cu faţa descompusă, plesnind din cravaşă, străbate sălile goale printre lacheii ce se lipesc de perete. Insfârşit, în camera din urmă, aşezat la masa de lucru a Ducelui, între busturile lui August şi Marc Aureliu, în faţa portretului maestrului italian, care o reprezintă pe dânsa cu insignele Ducesei, un bărbat cu perucă de înalt demnitar, neînchipuit de politicos, se înclină până la pământ, cu un zâmbet dulceag: Schütz. Andreas Heinrich Schütz, protejatul

ei, Schütz al ei, pe care îl înnobilase, şi-l făcuse consilier secret. Diplomatul îmbrăcat după ultima modă, cu pietre preţioase la pantofi, ceea ce se purta la Paris numai de trei săptămâni, înclina mereu nasul său coroiat, făcând plecăciuni adânci, şi asigurând-o, într'o franţuzească nazală şi cât se poate de întortochiată, că un zeu făcuse pe Alteţa Sa Serenisimă să presimtă sosirea Excelenţei Sale, dar spre marele Său regret, Alteţa Sa Serenisimă nu a putut să aştepte şi a acordat prea plecatului servitor fericirea să ia masa cu Excelenţa Sa şi să-i facă o comunicare. Contesa, roşie de mânie, gâfâind, îi spuse să nu facă atâtea comedii, ci să-i spună curat pe nemţeşte ce s'a întâmplat, că de nu... şi gesticula cu cravaşa. Consilierul însă, amabil, nu se intimidă, ci spuse că e nefericit că nu poate servi pe înalta sa protectoare, dar avea ordine severe.

Insfârşit, la masă, printre sute de complimente, Schütz îi comunică ordinul Ducelui de a părăsi capitala şi a se retrage pe domeniile ei. Contesa isbucni într'un râs sgomotos.

— Mare mucalit mai eşti, Schütz! Mare mucalit!

Bătrânul diplomat rămase tăcut, politicos, urmărind cu ochi ageri pe Contesă, care sărise în picioare şi se plimba de colo până colo. In sinea lui o admira, ce bine îşi juca rolul, şi cât de verosimil era râsul ei.

Contesa rămase în castel. Ah, nici nu se gândea să plece din Ludwigsburg. Avea accese de furie, maltrată servitorii, sparse porţelanuri. Schütz răspundea, ridicând din umeri, că are numai ordinul să-i transmită porunca Alteţei Sale Serenisime, că se bucură de plăcerea şi onoarea de a o vedea, dar rămânând aci, o face pe propriul său risc: mânia Alteţei Sale şi disgraţia. Mâncau împreună. Bătrânul intrigant avea o adevărată simpatie pentru Contesă, pentru îndrăzneala ascensiunii ei şi o admiraţie de cunoscător pentru manevrele complicate, prin cari Evreii contesei trimeteau peste graniţă comorile favoritei. Acest cavaler încercat

n'ar fi crezut niciodată, că va face curte cu atâta sinceritate şi zel unei femei grase şi trecute. La masă întreţineau o conversaţie spirituală, punctată de aluzii îndrăzneţe, şi consilierul aştepta cu încordare să vadă cât de departe va merge contesa în revolta ei împotriva ordinelor lui Eberhard Ludwig. Ducele nu stătu mult la Berlin. Schütz comunică contesei că Ducesa fusese rugată să plece la Teinach. Fuseseră invitaţi şi deputaţi ai dietei, ca şi ambasadorii din Baden-Durlach, Brandenburg şi Kassel. Ducele voia să se împace cu soţia sa înaintea poporului şi a Imperiului. Contesa se uită lung la consilier, care o privea atent. Apoi, cu un ţipăt înnăbuşit, căzu leşinată. El căută să-i dea ajutor, chemă servitoarele. Spre seară, îşi anunţă vizita la contesă şi o întrebă ce intenţii are. Ea îi răspunse cu un calm plin de demnitate, că se duce la mama ei, la castelul Freudenthal. Schütz întrebă dacă permite să-i dea o escortă, deoarece se teme de furia poporului. Contesa refuză cu capul sus şi buzele strânse.

A doua zi, contesa plecă din Ludwigsburg, cu şase trăsuri. Consilierul stătea plecat, pe peronul castelului, când echipajul trase la scară. Indărătul draperiilor rânjeau la fereastră, lacheii. Cetăţenii priveau tăcuţi, fără să salute; totuşi, nu îndrăzneau s'o huiduiască. Dar în urma trăsurii se auzeau strigătele de batjocură ale copiilor de pe stradă.

Din cele patr. camere, pe cari le ocupa la hotelul „Steaua" din Wildbad, Süss trebui să cedeze două. Prinţul Karl Alexander de Württemberg, Mareşal al Imperiului şi Guvernator al Belgradului, sosea mai devreme decât anunţase şi avea nevoie de odăi. Prinţul nu putea să sufere pe contesă. El nu avea niciun fel de prejudecată. „O adevărată târfă, foarte bine! Dar o târfă sgârcită, asta întrece orice blestem al satanei", obişnuia el să spună. Şi contesa era pentru el o târfă sgârcită. De aceea voise s'aştepte plecarea ei, ca să evite de a

la ochi cu dânsa. Deoarece ea plecase mai repede, Prinţul putea să-şi scurteze şederea la Würzburg.

Vizitatorii din Wildbad căscau gura curioşi la trăsura Prinţului Karl Alexander, învingătorul dela Peterwardein, mâna dreaptă a Prinţului Eugen, Mareşal al Imperiului, foarte bine văzut la Viena. In toată Germania, dar mai ales în Suabia, se vedea portretul lui, care-l reprezenta la atacul Belgradului, urcând înălţimea, cu şapte sute de oameni, sub ploaia gloanţelor turceşti. Un viteaz. Un mare general. Bravo! Evviva! Dealtfel, politiceşte, fără nicio importanţă, un mic prinţ dintr'o linie colaterală. Absolut neprimejdios. Pe lângă asta, galant, bun camarad, băiat de treabă. Toate simpatiile se'ndreptau spre dânsul, dar mai ales cucoanele se interesau de acest erou şi fiica ambasadorului Statelor Generale îi aruncă o ramură de laur în trăsură.

Echipajul său nu era tocmai măreţ. O trăsură de voiaj mare, solidă, cam uzată. Prinţul era, ce-i drept, foarte elegant, cu faţa deschisă şi veselă, cu părul lung şi blond — în călătorie nu purta perucă — cu statura-i impunătoare în uniforma luxoasă. Suita, foarte redusă: ordonanţa, un haiduc, vizitiul, asta era totul. Un singur lucru atrăgea atenţia: pe scaunul dindărăt, un arap tăcut şi grav, mameluc, sau aşa ceva, pe care Prinţul trebuie să-l fi luat prizonier în vreo campanie.

Când sosi Prinţul, Süss şi Isac Landauer se aflau în faţa hotelului, în mijlocul mulţimii de gură-cască, care îl aclama. Süss se uită plin de invidie la bărbatul înalt şi elegant. *Mille tonnerres!* Acesta era în adevăr un prinţ. Tot ce se vedea la Wildbad nu ajungea nici la călcâiul lui. Arapul îi făcu mare impresie. Isac Landauer însă evalua cu dispreţ şi cu o milă plină de bunăvoinţă trăsura şi livreaua.

— Un pârlit, domnul mareşal. Ascultă ce-ţi spun eu, Reb Iosef Süss, nu face nici două mii de taleri.

Prinţul era foarte bine dispus. Nu fusese prin aceste locuri de trei ani, trăise multă vreme printre necredincioşii pe jumătate sălbateci din Serbia, se luptase

cu moartea şi cu toţi diavolii. Acum, devenit matur, — împlinise patruzeci şi cinci de ani — respira cu plăcere aerul patriei sale.

După călătoria atât de îndelungată, luă mai întâi o baie, puse ordonanţa, pe husarul Neuffer, să-i frictioneze piciorul bolnav — amintire din bătălia dela Cassano — şi se aşeză la fereastră, în halat, flecărind cu ordonanţa, în vreme ce arapul sta ghemuit pe podea.

Prinţul avusese o viaţă foarte aventuroasă. Soldat dela vârsta de doisprezece ani, luptase în Germania, Italia, Ţările de Jos, Ungaria şi Serbia. După Prinţul Eugen, pe care-l adora, Karl Alexander era cel mai mare general al Imperiului. Frecventase la Veneţia şi Viena şcolile nobilimei şi ţinuta sa impunătoare, veselia sa cam sgomotoasă erau foarte apreciate de femei şi de tovarăşii de chef şi de vânătoare. Dobândise tot ce-ar fi putut să dobândească un prinţ german din linie colaterală. Prieten intim cu Prinţul Eugen, consilier secret, mareşal al Imperiului, comandant suprem al Belgradului şi al Regatului Sârbesc, proprietar a două regimente imperiale, cavaler al ordinului Lâna de Aur.

La Belgrad trăia într'un vârtej de ofiţeri şi femei. Se simţea bine în mijlocul vieţii desordonate, care prefăcuse cetatea Belgradului într'un lagăr de răsboiu. Dacă acest soldat vesel şi plin de viaţă avea vreo grijă, era întotdeauna dinspre partea banilor. Solda lui era mică, apanagiile princiare ridicole şi el nu putea să trăiască ca un sgârcit. El, guvernatorul imperial, trăia în mijlocul baronilor unguri şi al paşalelor Sultanului, ghiftuiţi de toate bogăţiile reginei din Saba. Nu era pretenţios, trăise odinioară ca ultimul dintre soldaţi, mâncase nişte murdării, de i se întorceau maţele, dormise pe noroiu îngheţat. Dar nu putea să-şi poftească camarazii la o masă goală, să-şi îmbrace femeile în zdrenţe, să-şi umple grajdurile cu mârţoage.

Curtea vieneză nu voia să audă de astfel de reclamaţiuni. Doamne, dacă prinţul nu voia, se găseau în

țările Imperiului destui seniori bogați, cari râvneau această slujbă mândră de guvernator al Serbiei și cari erau gata să facă toate cheltuelile de reprezentare din propria lor pungă. Bancherii vienezi îl ajutaseră din când în când cu mici sume; acum îi făceau dificultăți, fără rușine.

Numai la arhiepiscopul din Würzburg găsi un sprijin serios. Cunoștea pe acest prelat gras și vesel de multă vreme, din anii petrecuți la Veneția. Acolo, prințul, actualul arhiepiscop și Iohann Eusebius, care era abatele mânăstirii Einsiedeln din Elveția, legaseră o prietenie strânsă. Cei trei tineri seniori, aparținând cu toții ramurilor colaterale ale unor familii mari, fuseseră la Veneția să învețe arta vieții și a politicii. Vechea republică, care de mult era în declin, păstra încă, asemenea unei curtezane ce nu acceptă sfârșitul, înfățișarea unei mari puteri; avea ambasade la toate curțile, și întindea asupra Europei și a Lumii Noui o țesătură de intrigi, cari trebuiau să-i dea aparența unei politici mari și adevărate. Toată tinerimea nobilă a Europei studia la școala din Veneția, unde venea să deprindă mecanismul înaltei diplomații.

Cei doi teologi admirau acest mecanism desăvârșit și, în școlile Iezuiților, se apucară cu râvnă să-l studieze. Dar Prințul suab se mulțumea să râdă, fără să înțeleagă acest vârtej. Ceea ce i se părea că a prins, îi aluneca printre degete; așa încât se ținu de viața strălucită și clocotitoare a societății, de baluri, cluburi, teatre, săli de joc și bordele. Tinerii iezuiți râdeau din inimă de simplicitatea soldățească și naivă a Prințului și-l îndrăgiră ca pe un câine mare, bun și neîndemânatec, făcându-și un punct de onoare, să conducă pe acest tânăr simpatic și nerafinat prin vâltoarea vieții tumultoase și primejdioase din Veneția. Tinerii diplomați ai bisericii admirau cu un surâs fin nepăsarea, veselia și nemărginita încredere a Prințului. Așadar mai existau astfel de minuni: un tânăr care umbla în lume,

făcea vizite, dansa, juca, iubea în cercul oamenilor de stat, şi toate acestea fără niciun scop, fără niciun gând de a face carieră. Şi prinseră o dragoste sinceră şi puţin dispreţuitoare pentru dânsul.

Cei doi iezuiţi deveniseră prelaţi temuţi, amestecaţi în toate chestiunile de înaltă politică. El, Prinţul, stătea la graniţa de Est a Imperiului, general viteaz şi celebru; luat peste picior cu bunăvoinţă de acei ce conduceau destinele Germaniei. El nici nu băga de seamă ironia lor, ci îşi urma drumul înainte şi singurul lucru care-l supăra era lipsa de bani.

La Würzburg, la masă, unde se afla şi abatele din Elveţia, Prinţul vorbi deschis despre necazurile lui: n'avea bani, creditorii deveniseră obraznici, era o adevărată calamitate. Mâncaseră bine, băuseră strașnic, prelaţii îşi făceau vânt, Prinţul îşi descheiase uniforma.

Arhiepiscopul avea un principiu: să nu dea niciodată un răspuns imediat. Făgădui să se gândească la acest caz.

După ce plecă Prinţul, prelaţii se aşezară în parc la umbră, de unde contemplau oraşul şi viile dimprejur. Desigur, vor da o mână de ajutor Prinţului; nu era lucru greu. Dar, poate că odată cu aceasta ar putea să aducă un serviciu şi cauzei lor. Cei doi prieteni se uitară unul la altul zâmbind, căci amândoi se gândeau la acelaş lucru. In repetate rânduri, atât la Veneţia cât şi la Viena şi Würzburg, arătaseră Prinţului slujbe religioase catolice şi se bucuraseră de entuziasmul naiv al acestuia pentru pompa şi măreţia lor. Un mic prinţ dintr'o linie colaterală — era atâta distanţă între el şi tron! — nu era lucru mare; dar oricum, dacă ar câştiga pentru Roma un membru al casei de Württemberg, atât de încăpăţânată în protestantismul ei, generalul Ordinului ar ţine socoteală de această izbândă, fără a-i exagera importanţa. Desigur, lucrul acesta nu trebuia făcut cu brutalitate. Cu artă, cu cele mai fine mijloace. Totul trebuie să vie ca dela sine. Cei doi prelaţi, ca

oameni cu experienţă ce erau, se înţeleseră din câteva cuvinte. Mai întâi vor trimite pe Karl Alexander la autorităţile protestante, de pildă la vărul său Ducele, care era atât de ocupat cu contesa, sau la deputaţii din dietă, sgârciţi şi mici la suflet; în orice caz vor lua toate măsurile ca să fie refuzat. Arhiepiscopul avea la curtea sa un consilier, un anume Fichtel, specialist în toate chestiunile suabe, care va duce lucrurile la bun sfârşit. Apoi, când Prinţul se va vedea la strâmtoare, fără un ban, naiv şi amărît de sgârcenia protestanţilor, vor face să răsară în calea lui o prinţesă catolică, de pildă cea dela Thurn-şi-Taxis, din bogata familie dela Regensburg, şi biserica va primi pe convertit cu aur, tămâie şi cântece de slavă.

Arhiepiscopul avansă lui Karl Alexander o mică sumă de bani şi Prinţul adresă o petiţie către dieta din Württemberg, prin care cerea să i se sporească apanagiile, sau cel puţin să i se dea un avans mai mare. Petiţia fusese redactată cu multă abilitate de către consilierul Fichtel, aşa încât Prinţul era sigur de succes.

Şi acum se afla la Wildbad, cu perspectiva de a căpăta bani şi în cea mai bună dispoziţie. Dela ferestrele lui se vedea ţinutul unduios, acoperit de păduri. După baia ce luase şi masajul piciorului bolnav, se simţi înviorat, localitatea îi păru, după murdăria şi neorânduiala satelor sârbeşti şi ungureşti, încă pe atâta de plăcută şi curată. Prinţul era în aşteptarea unor zile frumoase.

Pe când privea tihnit pe fereastră şi Neuffer îl rădea, veni un servitor al Prinţesei de Curlanda cu o invitaţie la balul costumat, pe care prinţesa îl dădea a doua zi. Karl Alexander nu avea costum; Neuffer întrebă pe hotelier, care fu de părere că intendentul curţii, Iosef Süss Oppenheimer, ar putea să-i fie de folos. Oppenheimer! Prinţul nu avea nimic împotriva Evreilor, oricât de chiorâş se uita ordonanţa. Dar Op-

penheimer era numele bancherilor vienezi, cari îl trataseră atât de nedemn. Între timp hotelierul se şi dusese la Süss şi acum venea cu un costum unguresc foarte frumos, pe care Neuffer putea uşor să-l potrivească pe talia Prinţului. Karl Alexander trimise lui Süss un ducat, pe care acesta îl dădu lui Neuffer ca bacşiş. Prinţul nu ştia dacă trebuie să-l bată pe Evreu, sau să râdă. Era bine dispus, aşa dar se hotărî să râdă.

La serbare, curiozitatea şi admiraţia tuturor se îndreptară spre Prinţ. Plutea în mijlocul consideraţiei bărbaţilor şi al atenţiilor pline de cochetărie ale femeilor. Apoi, se organiză un mic cortegiu de perechi şi un profesor poet din Tübingen, în costum de tocilar, salută fiecare pereche cu versuri picante, a căror îndrăsneală şi veselie erau primite cu aclamaţii. Prinţul trecu la braţ cu gazda, Prinţesa de Curlanda. Acesta fu salutat cu mai multă seriozitate de către poet, care-l desemnă drept Alexandru al Württemberg-ului, Skanderberg-ul suab şi germanicul Achile.

Karl Alexander observă că toţi invitaţii primeau câte un cuplet, afară de unul. Era un tânăr de statură frumoasă, care purta, ca mulţi alţii, o mască. Nu părea mirat că fusese exclus din rândul celor ce defilau prin faţa poetului. Primea cu demnitate această vizibilă desconsiderare şi rezemat de o fereastră, privea. Prinţul se interesă de dânsul. I se răspunse, ridicând din umeri, că era un Evreu din Frankfurt, intendentul Iosef Süss Oppenheimer.

Ah, acesta era vecinul său dela hotel, care îi împrumutase costumul, cel cu ducatul! Prinţul băuse şi era bine dispus. La drept vorbind, ar fi putut să i se spuie şi Evreului câteva cuvinte, e atât de singur şi de modest! Poate că l-ar fi putut lua peste picior şi lumea s'ar fi distrat pe socoteala lui. Prinţul se îndreptă spre Süss, urmat de privirile celorlalţi:

— Ştii, jupâne, că eram cât p'aci să te bat, din pricina ducatului?

Süss își scoate imediat masca, se înclină, zâmbește, și privește pe Prinț de jos în sus cu o îndrăsneală măgulitoare:

— In cazul acesta n'aș fi fost în tovărășie proastă; dacă nu mă'nșel, Marele Vizir al Padișahului, ca și un mareșal al Franței au fost bătuți de Alteța Voastră.

Prințul râde cu hohote:

— Ia'n ascultă, știi că te pricepi să'ntorci cuvintele, de parcă ai fi învățat la Versailles!

O doamnă în costum florentin se grăbește să-l asigure:

— A și fost la Versailles, Alteță.

Iar Süss, cu modestie:

— Da, cunosc pe mareșalul, care a mâncat bătaie. Vorbește cu mult respect de Alteța Voastră. Cunosc și câțiva prieteni ai Alteței Voastre, nobilul Prinț de Savoya.

— Ah, ești rudă cu Oppenheimer din Viena? întrebă Karl Alexander cu interes.

— Da, sunt văr de gradul al treilea. Dar neamurile din Viena nu-mi plac, nu știu să se poarte cu marii seniori. Nu se gândesc decât la socotelile lor.

— Știi că-mi placi, jupâne! zise Prințul, bătându-l pe umăr și, făcând un mic semn din cap, se apropie iar de cercul invitaților cari îi înconjuraseră.

Karl Alexander bău, dansă și făcu glume îndrăznețe cu femeile. Apoi se așeză la masa de joc, comentând câștigurile și pierderile, mai sgomotos decât se cuvenea. Tânărul lord Suffolk, țeapăn, ceremonios și tăcut, ținea banca. Prințul câștigă, toți în jurul lui pierdeau. In cele din urmă rămase singurul partener al Englezului. Deodată, în câteva lovituri, pierdu tot ce ce avea. Venindu-și în fire, el începu să râdă, un râs cam forțat. Imprejurul lui, un cerc de spectatori curioși. Toți credeau că Englezul îi va oferi să joace pe cuvânt. Dar acesta ședea politicos, corect, fără a scoate o vorbă, în fața Prințului încurcat, și aștepta. Deodată

Süss se aplecă îndărătul Prinţului, şoptindu-i cu îndemânare:

— Dacă Alteţa Sa ar vrea să-mi facă cinstea...

Prinţul primi şi câştigă.

Inainte de a se retrage, zise Evreului că dăduse ordin lui Neuffer să-l primească la *lever.*

Süss se înclină gâfâind de emoţie şi sărută mâna Prinţului.

Isac Landauer vedea cu Süss de interesele contesei. El aprecia cu multă simpatie energia şi tenacitatea ei în lupta cu Ducele şi îşi da toată osteneala să ducă la bun sfârşit negocierile ei. Cu o abilitate, care forţa respectul şi admiraţia lui Süss, Isac Landauer se pricepu să atragă pe cei mai înverşunaţi adversari ai contesei în afacerea împrumutului, aşa încât duşmanii ei aveau cel mai mare interes ca ea să-şi păstreze proprietăţile. Dar, oricâtă admiraţie avea Süss pentru geniul comercial al lui Landauer, căută să-l întâlnească cât mai rar. I se părea că bătrânul îl compromite în în faţa Prinţului. Acesta râdea cu hohote de caftanul şi perciunii bătrânului şi odată întrebă pe Süss dacă n'ar fi bine să-l trimeată pe Neuffer, să-i pieptene peruca. Landauer însă clătina din cap, zâmbind:

— De altfel ştii să socoteşti, Reb Iosef Süss. Dece-ţi pierzi timpul şi banii cu un pârlit, care nu face nici două mii de taleri?

Süss n'ar fi ştiut ce să-i răspundă. Firește, el vedea în acest prinţ, idealul ţinutei aristocratice. Siguranţa cu care se prezenta, firea lui dominatoare şi gălăgioasă, cu toată bunătatea inimii, măreţia princiară, cu toată sărăcia mijloacelor, îi impuneau. Dar numai pentru asta, nimeni n'ar fi cheltuit atâţia bani cu un client atât de nesigur. Ceea ce îl atrăgea spre acest prinţ, era un sentiment mai adânc. De felul lui, Süss nu era jucător. Dar ştia că norocul e o calitate. Cine nu poseda acel dar misterios, să ştie la momentul o-

portun, fără să se înşele, cu toată siguranţa, că cutare întreprindere, cutare zar, cutare om aduce noroc, acela putea să se lase de afaceri, să renunţe la orice izbândă în viaţă. Şi pe el îl lega de Karl Alexander o presimţire de neînvins. Prinţul era corabia norocului său. Această corabie putea să pară acum prost echipată, sărăcăcioasă, puţin atrăgătoare, şi un financiar priceput ca Isac Landauer avea deci să ridice din umeri. Dar el, Süss, ştia că aceasta era corabia lui şi el îşi încredinţă soarta acestei corăbii puţin arătoase, fără condiţii, cu tot ce avea.

Karl Alexander îl trata cu mai multă familiaritate decât alţi mari seniori, pentru ca să-şi bată joc de el cu atât mai brutal, după cum îi venea pofta. Süss nu lipsea niciodată la *lever*. Familiaritatea mareşalului i se părea un dar şi isbucnirile lui brutale nu-l supărau. Nimeni pe lumea asta nu-l captivase ca acest prinţ. Studie cu atenţie cel mai mic gest al său şi tot ce făcea prinţul, contribuia să lege pe Evreu şi mai mult de dânsul.

Intre timp, Nicklas Pfäffle se'ntoarse şi anunţă că Rabbi Gabriel va veni.

Contesa plecase, Süss nu mai avea nevoie de cabalist pentru afacerile lui, relaţiunile cu contesa şi participarea la acţiunea lui Isac Landauer era un fapt îndeplinit. Süss, fericit în acel moment, uită motivul pentru care chemase pe Rabbi şi nu-şi mai amintea decât dorinţa ce avusese să-l vadă. I se părea că e foarte nobil şi curagios, pentrucă îndrăsnea să se atingă de „crisalidă" şi în mintea lui se ştersese orice amintire despre motivul pentru care chemase pe acest om misterios.

Dar, de îndată ce Rabbi Gabriel se află în faţa lui, toată siguranţa îi dispăru ca prin farmec. Süss gândi ca şi altădată: ce haine demodate poartă! Dar şi acest gând era lipsit de convingere. Il cuprinse acelaş sentiment de sumbră depresiune, căruia nu te puteai

sustrage ca şi aerului pe care-l respiri şi care domnea pretutindeni unde apărea Rabbi Gabriel.

— M'ai chemat din pricina copilei? începu glasul strident şi neplăcut al bătrânului.

Celălalt vru să răspundă repede, să se apere. îşi pregătise chiar câteva fraze frumoase, dar tristeţea desnădăjduită, care se desprindea din ochii lui cenuşii, îl strângea ca un laţ.

— Nu din pricina copilei?

Deşi glasul părea acum obosit şi surd, el exprima o ironie muşcătoare şi Süss, cu toată ţinuta-i elegantă şi hainele-i luxoase, părea ciudat de mic şi bicisnic în faţa acestui om gras şi puţin arătos, pe care puteai să-l iei drept un funcţionar sau un cetăţean oarecare.

Altădată ştia să vorbească cu atâta siguranţă şi convingere. Cu câtă uşurinţă îi curgeau vorbele din gură şi săreau la asaltul adversarului, se strecurau prin fiecare lacună şi atacau punctele slabe! De ce vorba lui era acum atât de ştearsă şi lipsită de convingere, încât se vedea silit să se oprească în mijlocul frazei, înainte de a o sfârşi? Desigur, zise el, făgăduise să ia copila la sine. Dar nu era bine s'o facă acuma. Nici pentru dânsul, nici pentru copilă. E atât de ocupat şi hărţuit de colo până colo. Noemi era în mai mare siguranţă la Rabbi Gabriel, şi dacă pe el, Süss, îl interesează cultura spirituală, pentru copila lui e mai puţin importantă educaţia mondenă decât lucrurile pe cari unchiul său le înţelege mai bine decât dânsul.

Süss înseilă aceste argumente repede, fără convingere. Apoi tăcu. Văzu în faţa lui ochii de un cenuşiu turbure, nasul turtit în obrazul lătăreţ şi palid, fruntea mare, brăzdată deasupra nasului de trei cute adânci, cari alcătuiau litera sfântă *„Shin"*, începutul numelui divin *„Shaddai"*.

Rabbi Gabriel nu-şi dete osteneala să răspundă la aceste obiecţiuni. Se mulţumi să-l privească domol, cu ochii lui turburi şi nemişcaţi, cari ştiau totul.

Şi în această tăcere, deodată „crisalida" se deschise dureros şi înaintea lui se aşternu acel fragment din viaţa sa, ciudat şi neînţeles, anul petrecut în micul orăşel olandez, pe care Süss îl ascundea stăruitor şi totuşi, cu o mândrie nemărturisită, sieşi şi celorlalţi... Revăzu chipul alb şi nepătruns al femeii plină de dragoste şi totuşi atât de străină, revăzu trupul ei care i se dăruia şi o văzu moartă, stinsă tot atât de repede precum se înflăcărase, abia având timpul să aprindă o nouă flacără. Revăzu copilul şi pe el însuşi într'un amestec de fericire şi desnădejde. Revăzu pe unchiul său, stânjenitor şi sinistru, care apăruse deodată, ca şi cum ar fi fost lucrul cel mai natural, dispărând din nou cu copilul, pentru a nu se mai arăta decât foarte rar, la interval de câţiva ani.

— Copila are acum patrusprezece ani, zise însfârşit Rabbi Gabriel. Îşi închipuie pe tatăl său aşa cum i-l zugrăvesc vorbele mele. Nu e bine să fie atâta deosebire între vorbele mele şi realitate. Eu sunt ca profetul Bileam, urmă cabalistul cu un zâmbet amar, — ar trebui să te blestem, când îi vorbesc de tine şi eu sunt nevoit să te binecuvântez. Am să ţi-o aduc, încheie dânsul — ca să te vadă.

Süss se cutremură. Fiica lui! Omul acesta stătea în faţa lui nepăsător, şi-i spunea pur şi simplu: am să-ţi distrug viaţa! În mijlocul vieţii tale fastuoase, plină de femei şi de mişcare, voiu aduce pe fiica ta, Noemi. Voiu clătina viaţa ta din temelii, voiu libera crisalida, îţi voiu smulge inima din rădăcini!

— Eu mai rămân aici, zise cabalistul, — să te examinez mai de aproape. Când o voiu aduce, unde şi cum, îţi voiu spune mai târziu.

După ce plecă Rabbi Gabriel, Süss rămase zăpăcit şi înfuriat. Nici ca băiat de şcoală nu suferise să fie tratat astfel. Dar are să i-o spuie el, are să găsească cuvintele potrivite cari să-l pună la locul lui pe bătrânul vrăjitor cu hainele lui caraghioase.

In adâncul sufletului ştia însă că şi data viitoare va rămânea tot atât de mut şi bicisnic ca şi acum.

In castelul Freudenthal, în faţa contesei, stătea mama ei, o enormă masă de carne, ce se mişca cu greu. Cu faţa pământie de ţărancă sub părul alb, bătrâna supraveghea cu privirea aspră şi lacomă, castelul şi moşia, chinuind servitorii şi ţăranii, adunând bani, încet, cu lăcomie, cu nesaţ.

— S'a sfârşit, mamă, s'a sfârşit! Gonită! Exclusă dela curte. Acum sărută pe gâsca lui bătrână şi uscată dela Stuttgart şi toată lumea se uită la ei. Vrea să-i facă un copil. Gonită! După treizeci de ani, gonită ca o prostituată care nu mai e bună de pat.

— Stoarce-l, fata mea, strigă cu glasul răguşit bătrâna. Fă-l să sângere! Dacă a cheltuit bani atunci când s'a înflăcărat, să cheltuiască şi mai mult acum când s'a răcit. Stoarce-l! Stoarce-l, până la ultimul gologan!

— Şi Friedrich l-a sfătuit atât de bine, se revoltă contesa. — Friedrich Wilhelm era fratele ei. — Să plătească, mamă! O să-i arăt eu lui! Taie-i trufia! Bate-l!

— Lasă că-l chem eu, îl întreb şi-i arăt eu, făgăduí bătrâna. Dar nu de asta-mi arde acum. Ai trimis aci o mulţime de căruţe cu lucruri. Foarte bine, fata mea. Mai trimite. Trimite în străinătate. Averea, asta e totul. Bani şi lucruri scumpe. Restul nu importă.

Contesa aştepta, frământându-se. Isac Landauer veni, aducând acte şi rapoarte. Toate afacerile băneşti mergeau bine. Admirabil. Contesa întrebă de cabalist. Acesta era pe drum. Excelenţa Sa să aibă puţină răbdare, peste două sau trei săptămâni îl va avea la Freudenthal.

Abia plecă bătrânul şi veni vestea despre întâlnirea perechei ducale la Teinach. Ceremonia fusese măreaţă şi solemnă, ca la nuntă. Jerpelita de Elisabeth Charlotte şi doamnele ei de onoare — adevărate sperietoare de păsări — îşi făcuseră toalete noui şi costisitoare. Fu-

seseră invitați ambasadorii curților străine, comitetul restrâns al Parlamentului, întregul cabinet. Fratele ei, fratele contesei! ticălosul, ținuse o cuvântare la banchet. Seara, balet: întoarcerea lui Ulise. Ah! cum vor fi rânjit cu toții în clipa în care cruda Circe se aruncă în crater și cum își vor fi șters ochii urduroși bătrânele sgripțoroaice dela curte, când credincioasa Penelope torcea caierul! Dar puteau s'aștepte mult și bine, până când ea se va arunca în crater! Apoi, perechea ducală se retrase, și la ușa iatacului cântă quartetul italian. Poftă bună! Lux! Îți place? De mult n'ai avut așa ceva. Vezi să nu te înțepe ciolanele! A doua zi, focuri de artificii, rachete cari scriau pe cer cu litere de foc inițialele Ducesei și poporul, cu burta plină de cârnații ducali și de vinurile ce s'au împărțit, sbiera din fundul bojocilor: trăiască Ducesa!

După ce primi aceste vești, contesa se închise în odaie și scrise. Scrisoarea, trimisă la Stuttgart printr'un curier, era adresată valetului Ducelui și conținea un mandat de trei sute de fiorini, plus făgăduiala altor opt sute, la caz că-i va procura puțin sânge de-al Ducelui.

Această scrisoare era o nesocotință, și la câteva ceasuri după plecarea curierului, contesei îi păru rău. Niciodată nu așternuse astfel de lucruri, negru pe alb. Pentru prima oară nu așteptase să-i treacă furia, înainte de a întreprinde ceva. Și Isac Landauer era de vină cu cabalistul lui blestemat, care nu mai venea.

Valetul lui Eberhard Ludwig primi scrisoarea și stătu la gânduri. Înaintea festivităților din Teinach, ar fi făcut pe voia contesei. Acum însă era sigur că fosta favorită nu mai avea nimic de așteptat. Predă așa dar Ducelui scrisoarea.

Eberhard Ludwig, greoiu și sanguin, rămase o clipă împietrit în fața acestui lucru de neînțeles. Făcu semn valetului să se îndepărteze, înghiți în sec, gâfâi, umblă tropăind de colo până colo, pufăi pe nas. O furie surdă îi clocotea în sânge. Așa dar fusese înșelat. El, el!

Ducele fusese timp de treizeci de ani jucăria unei vrăjitoare, a unei târfe. Ceilalţi, canaliile de burghezi, băcanii plângăreţi din Parlament, popii din consistoriu cu morala lor seacă, calicul de rege prusac, acrita de Iohanna Elisabetha cea veşnic ofensată, avuseseră dreptate, timp de treizeci de ani, avuseseră toată dreptatea.

La dracu'! Avusese tot felul de femei: blonde, brune, şatene. Se'ndrăgostise de nişte sâni mici şi ascuţiţi, ca şi de alţii mari şi greoi, de şolduri cărnoase ca şi de altele subţiri ca de băiat, de coapse lungi, fine şi brune ca şi de altele grase şi trandafirii. Avusese femei leneşe, molatece şi altele îndrăcite, cari îi sugeau şi măduva din oase. Unele îl iubiseră cu trup şi suflet, şi'n braţele lui gemuseră de plăcere. Se pricepeau mai bine decât Christl. Dar el nu-şi pierduse capul. Le poseda, râdea şi-şi vedea de drum.

Dacă Christl îi intrase în sânge, dacă se simţise legat de ea, legat cu lanţuri şi nu se putuse depărta de dânsa, firește că nu era lucru curat. Şi el n'a băgat de seamă; a purtat treizeci de ani otrava şi băuturile ei fermecate în sânge. Ah! blestemata, târfa! Rândurile acelui proces verbal îi reveneau în minte, se prefăceau în nişte imagini monstruoase: vaca cea neagră cu capul tăiat, ţapul cu testiculele sfâşiate. Trebuie să-şi fi făcut vreo păpuşă cu chipul lui, un „teraph", în care să fi trecut prin farmece inima şi sângele lui, şi numai dracul poate să ştie ce lucruri blestemate şi murdare o fi făcut cu necuratul.

Dar acuma i-a văzut meşteşugul. Acum s'a isprăvit cu toate farmecele şi blestemata ei vrăjitorie. Are să-i arate el că nu mai are nicio picătură din otrava ei infernală, în sânge.

Scrise un ordin, îl pecetlui, porunci să vie consilieri şi ofiţeri. Era vorba de o misiune importantă, secretă şi urgentă.

Chiar a doua zi, disdedimineaţă, un detaşament de husari apăru în satul Freudenthal. Soldaţii înconjurară

castelul, ocupând toate ieşirile. Comandantul lor, colonelul Streithorst, urmat de aghiotantul său, intră în vestibul, trecând pe lângă portar, care tremura de frică. Aci fu întâmpinat de către majordom şi la toate uşile se 'nghesuiau servitori, tremurând de frică şi curiozitate. Majordomul explică în grabă că Excelenţa Sa nu poate veni, deoarece se mai află în pat. — Atunci voi aştepta câteva minute, răspunse liniştit ofiţerul şi se aşeză. Dar majordomul începu să insiste: Doamna Contesă nu se simte bine şi regretă că nu poate primi pe nimeni. Dacă domnul colonel aduce vreun ordin dela Alteţa Sa, îl poate preda secretarului. Colonelul, corect şi rece, răspunse că-i pare rău, dar are ordin să vorbească negreşit cu Contesa în persoană.

Pe când vorbeau, apăru în pragul uşii, ce dădea spre odăile contesei, mama ei, bătrână, pământie, colosală. Colonelul salută, repetând liniştit şi precis ordinul ce-l avea. Bătrâna se răsti la el cu glasul gros şi hârâitor, spunându-i să se care; el ştia tot atât de bine ca şi stăpânul său, că fiica ei era contesă imperială, şi nu depindea decât de Majestatea Sa. Ofiţerul ridică din umeri, spunând că el nu e jurist, că acesta e ordinul ce i s'a dat şi că acordă doamnei contese o jumătate de oră ca să se 'mbrace, după care va da poruncă să se spargă uşa. Bătrâna se 'nfipse masivă în faţa lui, urlând: asta e adevărată declaraţie de război, se va plânge la Corpul Cavalerilor Suabi, stăpânul său va plăti scump această nedreptate, iar el însuşi va fi degradat. Colonelul răspunse că mai sunt douăzeci şi şase de minute.

In acest timp, Contesa, în grabă nebună, punea în ordine odăile ei, ardea hârtii, făcea pachete sigilate, pe cari le preda secretarului său. Când ofiţerul pătrunse la ea, o găsi în pat, într'o somptuoasă toaletă de noapte. Contesa se ridică, adevărată icoană a nevinovăţiei ofensate. Întrebă cu glasul scăzut, ce dorea colonelul. Domnul Streithorst se scuză, spunând că are

ordin sever din partea Ducelui de a lua pe Excelența Sa sub escortă. Cameristele începură să țipe, bătrâna să înjure, plină de mânie, Contesa leșină. Ofițerul rămase neclintit. Când își reveni, Contesa îi spuse cu glasul unei fetițe desnădăjduite, că se află în puterea lui, și știe că el o poate aresta înainte ca acel Corp al Cavalerilor Imperiului să-i poată opune rezistență armată. Că e foarte serios bolnavă și dacă ar insista s'o transporte în această stare, ar însemna s'o ucidă. Contesa vorbea cu greutate, respirând anevoie, în mijlocul cameristelor ei, cari plângeau. Trecură patru ceasuri până când colonelul o văzu în trăsură și putu să pornească, înconjurat de cavalerii săi. Mama ei și două cameriste o însoțeau. Pe drum, țăranii o petreceau cu privirea lor prostească. Evreii din Freudenthal, temându-se de viața și bunurile lor, se adunară în casa de rugăciuni și se rugară pentru protectoarea lor.

Contesa fu transportată la Urlach și tratată după rangul său, dar nu avu permisiunea să părăsească castelul. Trufașă, brusca servitorii, îi sâcâia, ca pe urmă să le dea bacșișuri uluitoare. Refuză orice informație comisarilor Ducelui, neavând să dea socoteală decât Împăratului. Când Corpul Cavalerilor Suabi se amestecă în această afacere, plângându-se că drepturile lor au fost lezate prin arestarea Contesei, aceasta triumfă și reprezentantul ei se plânse la Viena pe un ton, care nu mai fusese întrebuințat până atuncea împotriva casei de Württemberg. Agenții ei răspândeau svonuri în tot Imperiul, spunând că nu mai există nicio siguranță în ducat, dacă nici libertatea nobililor nu mai era respectată. Isac Landauer explică, clătinând din cap, ambasadorului Statelor Generale, că în asemenea împrejurări ar fi imprudent să-ți lași capitalul în Württemberg. Cuvintele sale fură colportate în birourile marilor financiari și avură o influență primejdioasă.

Intre timp, mama Contesei se duse la fiul său. Ministrul trufaș și rece, stătea acum în fața acestei bă-

trâne, ca un nătărău. Îi explică apoi că aroganța și ambițiile politice ale surorii sale i-ar fi nenorocit pe toți, așa încât fusese nevoit să intervină. Acum însă, când politica nu mai e în joc, va face tot ce-i va sta în putință ca să-i salveze retragerea. Nici prin gând nu-i trecuse să se atingă de averea ei.

Aranjamentul ce fu propus Contesei, fu în adevăr cât se poate de favorabil. Acum se văzu ce bine lucrase Isac Landauer. Toată lumea avea interesul să salveze averea Contesei. Ce-i drept, fu nevoită să cedeze moșiile din Breuz, Gochsheim, Stetten, Freudenthal și să-și ia obligația să nu mai calce niciodată prin ducat. Isac Landauer obținuse însă o sumă atât de mare în schimbul acestor bunuri, încât înșiși Evreii Contesei nu îndrăsneau s'o pomenească decât în șoaptă.

O puternică escortă militară o conduse până la frontieră. Drumul ei era mărginit de popor, care o huiduia și-i arunca cu noroi. Înaintea și în urma ei, un șir nesfârșit de care, ducând mobile, îmbrăcăminte, obiecte de podoabă.

După ce și ultima căruță trecu granița, urmă singură într'o trăsură bătrâna, pământie, colosală, nemișcată.

Prelatul din Hirsau, Philipp Heinrich Weissensee, membru al consistoriului și al consiliului Parlamentului, primise vizita consilierului secret Fichtel dela curtea arhiepiscopului de Würzburg. Cei doi bărbați, protestantul svelt și monden și diplomatul șters al arhiepiscopului, cu chipul inteligent, erau vechi prieteni. Amândoi pasionați trăgători de sfori, impenetrabili pentru cei din jurul lor, își desvăluiau reciproc mecanismul artei lor, bucurându-se ca doi cunoscători ce erau, de țesătura fină a intrigilor politicei parlamentare din Württemberg-ul protestant, precum și a diplomației catolice.

Weissensee era apreciat în ducat, dar cei mai mulți

nu-l puteau suferi. Amabilitatea sa rece ca şi superioritatea cam sceptică a culturii sale multilaterale puneau un fel de zid între el şi numeroşii cunoscuţi, cari umpleau saloanele lui mari şi confortabile. Excelent matematician, era prieten intim cu cei mai buni teologi din Germania Occidentală, cu Iohann Albrecht Bengel, tăcut, serios şi evlavios şi cu Georg Bernhard Bilfinger, om drept şi hotărît. Ediţia critică a Noului Testament, apărută numai în parte, era cunoscută în tot Imperiul, cuvântul său în consiliu era hotărîtor.

Dar în toată activitatea sa aducea aceeaşi răceală, nimic nu trecea de regiunea nervilor săi, nimic nu-i pătrundea în inimă.

In casa lui mare cu pernele lungi şi albe umbla tăcută fiica sa, Magdalena Sibylle, de nouăsprezece ani, cu obrazul oacheş şi de o mândrie masculină, cu ochii mari, albaştri, — ciudat şi turburător contrast cu părul negru. Mama ei murise de tânără şi fata nu pătrunsese niciodată dincolo de amabilitatea rece şi uniformă a tatălui. Relaţiunile cu Beata Sturmin, fiica avocatului dietei din Stuttgart, ca şi lectura lui Swedenborg, o îndreptaseră spre pietism.

Căci în ţară înfloreau societăţile secrete şi colegiile biblice, cu toate interdicţiile şi pedepsele. Firește, la Hirsau nu exista o sfântă ca prietena şi conducătoarea ei din Stuttgart, oarba Beata Sturmin, care, în rugăciunile ei, se războia cu Dumnezeu, împuindu-i urechile cu făgăduieli nenumărate şi smulgându-i oracole prin deschiderea Bibliei la întâmplare. Dar în această mică localitate trăia un anume Magister Iacob Polycarp Schober, care citise scrierile lui De Poiren, Böhmes, Bourignons, Leades, şi ale lui Arnold, ca şi cărţile interzise despre Evanghelia Eternă şi despre Societatea Filadelfică. Era un om bun, simplu şi blând, căruia îi plăceau lungile plimbări meditative. Acesta conducea la Hirsau un colegiu biblic, din care făcea parte şi Magdalen Sibylle, fiica prealtului. Inaltă şi frumoasă,

cu fața oacheșă, de o mândrie masculină, cu ochii mari și albaștri cufundați în vis, ea ședea printre credincioșii săraci, necăjiți și palizi ai colegiului filo-biblic.

Avea o profundă aversiune împotriva consilierului din Würzburg și era foarte amărîtă, văzându-l pe tatăl ei în tovărășia acestui păgân. Catolicul adusese semințele acelea la modă, pe cari le descoperiseră canibalii și cari se numeau cafea; lăduse să i se fiarbă un lichid negru, care avea un miros foarte puternic. Magdalena Sibylle privea cu frică și desgust pe tatăl ei sorbind din băutura drăcească și se ruga lui Dumnezeu cu toată ardoarea, ca părintele ei să nu se otrăvească.

Cei doi prieteni ședeau la un pahar de vin sau la cafea și vorbeau despre toate câte se întâmplau în Imperiu și în acest babilon nelegiuit care era biserica catolică. Consilierul secret ajunse să vorbească și despre Prințul Karl Alexander, care fusese de curând în vizită la arhiepiscop. Și Weissensee cunoștea pe Prinț. Un om încântător, celebru, dela Dunăre până la Neckar, o ramură nobilă din cedrul Württemberg-ului. Consilierul aminti dificultățile financiare ale Prințului, care, după cât știa dânsul, adresase o petiție Parlamentului, cerând sporirea apanagiilor sale. Da, Weinssensee citise petiția, și stilul i se păru cunoscut. In nici un caz origina lui nu trebuia căutată în cancelaria Prințului; acum, gândindu-se mai bine, i se părea că recunoaște în anumite fraze, maniera prea cinstitului său prieten, conchise el zâmbind.

Ședeau tihniți în amurgul liniștit și beau. Dar de când venise vorba despre această afacere, răspunsurile erau mai rare, mai cântărite și, sub masca indiferenței, se simțea râvna. Așa cum stăteau lucrurile, zise Weissensee cu băgare de seamă, s'ar putea examina eventualitatea de a acorda Prințului o mică sumă de bani.

Arhiepiscpoul s'ar bucura foarte mult, răspunse încet Fichtel — și pe fața lui mică și inteligentă se putea citi câtă grijă punea în alegerea cuvintelor, cari

trebuiau să însemne totul, fără a spune nimic. Arhiepiscopul e bun prieten cu Prinţul. Dar scaunul episcopal, ca atare, nu are niciun interes, — stimatul său prieten să-l înţeleagă bine, — dar absolut niciun interes dacă Parlamentul va acorda sau nu acest ajutor Prinţului. Consilierul secret tăcu şi îşi sorbi cafeaua.

Weissensee îl privi cu atenţie şi spuse agale:

— Dacă te-am înţeles bine, dragul meu, puţin îi pasă arhiepiscopului dacă îi dăm banii sau nu.

Cei doi prieteni se priviră cu băgare de seamă. Apoi catolicul răspunse:

— Dac'aş fi în comitet, eu aş vota contra. Tocmai acum, după căderea Contesei, nicio concesie casei domnitoare.

Şi cei doi diplomaţi îşi zâmbiră cu politeţă, un zâmbet plin de înţelesuri.

Când petiţia Prinţului ajunse în discuţia comitetului parlamentar, părerea generală fu să i se dea satisfacţie. După căderea Contesei, comitetul celor unsprezece era bine dispus, generos. Raportor era gălăgiosul primar din Brackenheim, Iohann Friedrich Jäger. Acesta vorbi despre calităţile militare ale Prinţului Karl Alexander, care duce gloria Württemberg-ului peste tot pământul. Acum când Ducele a gonit pe târfa cea mâncată de vărsat, Parlamentul ar putea să se arate mai generos şi să acorde cele câteva mii de fiorini. Cam aceasta era şi dispoziţia celorlalţi consilieri. Atunci se ridică Weissensee şi cu glasu-i delicat, amabil şi mlădios spuse, ca din întâmplare, că mărinimia şi gestul nobil al prea stimaţilor săi colegi erau demne de apreciat şi că el însuşi ar acorda din toată inima aceşti bani eroului. Dar se pune întrebarea dacă e momentul să fie atât de prevenitori faţă de casa ducală. Ducele rupsese însfârşit relaţiile cu Contesa. Foarte bine. Dar la urma urmei, asta nu fusese decât datoria lui şi dacă acum i s'ar mulţumi printr'o favoare specială, atunci s'ar da unui fapt, care se înţelege dela sine, caracterul unei

binefaceri, ceea ce ar însemna să sancționeze încăpățânarea pe care o dovedise Ducele timp de treizeci de ani.

Membrii comitetului clătinară capetele greoaie, șovăind. In curând fură convinși. Weissensee îi atinsese la coarda simțitoare. Da, asta era! Trebuiau să arate Ducelui: ei nu cedează niciun pas. Privilegiile lor nu existau numai pe hârtie. Erau reale.

Cererea Alteței Sale Prințul Karl Alexander, mareșal al Imperiului, fu respinsă.

Rabbi Gabriel trăia la Wildbad liniștit și retras. Spre seară obișnuia să facă o plimbare prin împrejurimi. Timpul era ploios. Umbla în aerul umed și călduț, cu pasul greoiu, cu spinarea puțin adusă, cu capul înainte, fără să privească pe nimeni. Dar, oricât de puțin căuta să atragă atenția, în calea lui trecătorii amuțeau, ridicând privirea stânjeniți. In urma lui, oamenii începeau să șoptească, și svonul despre Jidovul Rătăcitor se trezi din nou. Autoritățile cercetară de trei ori hârtiile acestui om indiferent și morocănos. Erau în ordine. Pașaportul său, legalizat de Statele Generale pe numele lui Mynheer Gabriel Oppenheimer van Straaten, îi dădea dreptul la protecția tuturor autorităților.

Prințul Karl Alexander auzise și el despre ciudatul vizitator, care se întâlnea cu Süss, Evreul său favorit. Prințul începuse să piardă răbdarea, așteptând banii ceruți și acum se plictisea. La Veneția se ocupase, ca mulți alți seniori, cu astrologia și practica magiei, și prietenul său, abatele din Einsiedeln, se ocupa mult cu astfel de lucruri. Chiar de curând, la Würzburg, îi vorbise din nou despre un mag, pe care-l ținea la curtea lui, și în care avea mare încredere. Prințul ceru deci lui Süss să-i aducă pe cabalist. Süss căuta să scape. Știa că Rabbi Gabriel nu va consimți niciodată să se dea în spectacol. In cele din urmă găsi o

modalitate. Când Rabbi Gabriel va veni la dânsul, el va înştiinţa pe Prinţ. Dacă Prinţul îl va vizita atuncea, va întâlni pe Rabbi. Karl Alexander se învoi zâmbind.

Cabalistul spuse lui Süss:

— Voiu aduce copila în Suabia. In apropiere de Hirsau am găsit o căsuţă cu desăvârşire izolată. Cumpăr-o! E în mijlocul pădurii, departe de oameni. Acolo n'o va ajunge nici un rău.

Süss încuviinţă în tăcere.

— Ar fi bine, urmă Rabbi Gabriel cu glasu-i strident, dacă ai părăsi şi tu viaţa ta de aici şi afacerile. Dar e o nebunie să-ţi vorbesc astfel, încheie bătrânul supărat.

Se uită la chipul lui Süss şi văzu carne, oase şi sânge şi nicio lumină. Şi furia îl cuprinse, simţind legătura adâncă şi misterioasă care-l înlănţuia de acest om neînţelegător.

Tocmai când da să plece, uşa se deschise cu putere şi, trecând printre lacheii nemişcaţi, Prinţul intră în odaie, şchiopătând uşor.

— Ah! ai mosafiri, Süss? zise Prinţul lăsându-se într'un fotoliu.

Rabbi Gabriel se 'nclină fără grabă şi privi pe Prinţ cu indiferenţă, în vreme ce Süss făcu o adâncă plecăciune. In faţa ochilor liniştiţi, de un cenuşiu turbure, ai cabalistului, Prinţul îşi pierdu siguranţa-i gălăgioasă şi o linişte penibilă se aşternu între ei. Süss rupse tăcerea.

— Unchiule, Alteţa Sa, Prinţul de Württemberg, înaltul meu protector.

Deoarece Rabbi Gabriel continuă să tacă, Prinţul zise, cu un râs care suna fals:

— Dumneata eşti misteriosul străin despre care vorbeşte toată lumea? Eşti alchimist, fabrici aur, da?

— Nu, zise Rabbi Gabriel impasibil. Eu nu fabric aur.

Prinţul îşi scoase mănuşa şi acum o lovea uşor de

coapsă. Din obrazul acesta gras şi imberb, cu nasul mic şi turtit, îl priveau doi ochi mult prea mari şi turburători, în cari ardea o flacără tristă şi potolită. Işi închipuise pe mag cu totul altfel; îşi aminti cu ce înfiorare plăcută asistase la anumite şedinţe de magie. Aici simţea o deprimare, ca şi cum aerul din odaie ar fi pierit.

— Experienţele de alchimie mă interesează mult, reluă el după câtva timp. Dacă vrei să vii cu mine la Belgrad, — acum vorbea mult mai politicos — nu sunt bogat, nepotul dumitale o ştie, probabil, mai bine decât mine, dar ţi-aş putea acorda o leafă cumsecade.

— Eu nu fabric aur, repetă cabalistul.

Şi iar acea tăcere, care umplea de tristeţe odaia, se aşeză pe sufletele oamenilor, alungând siguranţa şi nepăsarea lor. Deodată, cu o mişcare bruscă, ca şi cum ar fi vrut să sfarme nişte lanţuri, Prinţul ridică mâna stângă sub ochii cabalistului.

— Asta nu poţi să-mi refuzi, zise el cu un surâs silit. Spune-mi ce citeşti aicea!

Era o mână ciudată: dosul palmei era îngust, prelung, păros şi slab, pe când partea interioară apărea cărnoasă, grasă şi scurtă.

Rabbi Gabriel nu putu să-şi ferească privirea. Isbutind cu greu să oprească o mişcare de spaimă sălbatică, bătrânul se dete înapoi. O atmosferă şi mai cenuşie, şi mai apăsătoare umplu odaia, ca o ceaţă.

— Ci spune odată! insistă Prinţul.

— Vă rog, scutiţi-mă! răspunse cabalistul, stăpânindu-se din răsputeri.

— Dacă vrei să-mi prezici ceva rău, crezi că o să m'apuce năbădăile, ca pe o fecioară fără vlagă? Am luat parte la sute de bătălii, m'am duelat la distanţă de o batistă, moartea mi-a şuerat la ureche. Crezi că nu sunt în stare s'ascult pe un bătrân Evreu, care îmi anunţă vreo nenorocire? zise Prinţul, încercând să râdă.

— Vă rog, scutiţi-mă! zise cabalistul. Nu ridică gla-

sul, dar ochii săi îndreptară o privire atât de înghețată asupra Prințului, încât acesta amuți o clipă. Cele trei cute se creștară adânc în fruntea lată a bătrânului, ca o literă străină și misterioasă. Atunci Prințul văzu pe Süss, care se dăduse înapoi și aștepta cu o teamă plină de încordare. Prințul se oțărî, văzându-se atât de ridicol și de bicisnic în fața bătrânului și, vârîndu-i încodată mâna în ochi, strigă:

— Vorbește!

Rabbi Gabriel vorbi și glasul lui morocănos impresionă mai mult pe Prinț decât toate gesturile mari și formulele magice.

— Văd două lucruri: primul îl voiu trece sub tăcere, al doilea este o coroană princiară.

Prințul, uluit, începu să râdă:

— *Mille tonnerres!* Dumneata o iei dreptul, domnule mag. Nimic vag, ca ceilalți chiromanți și astrologi: strălucire mare, glorie, și așa mai departe. Ci, scurt și cuprinzător: o coroană princiară. Ei drăcie? Vărul meu are să se bucure.

Rabbi Gabriel nu răspunse:

— Plec astă seară, se adresă el lui Süss. Rămâne așa cum ți-am spus. Se'nclină în fața Prințului și ieși.

— Nu e tocmai politicos unchiu-tău, zise Karl Alexander, încercând să-și ascundă stinghereala.

— Trebuie să-l scuzați, Alteță, se grăbi să răspundă Evreul, încercând și el să-și stăpânească emoția. E un original morocănos și chiar dacă de felul lui îi place să mustre, ceea ce a avut de spus a fost cu atât mai îmbucurător.

— Da, zise Prințul gânditor, desenând cu sabia linii pe podea, dar ceea ce n'a vrut să spuie?

— Are ideile lui, îl calmă Süss. Ceea ce o fi luat el drept o mare nenorocire, trebuie să fie ceva, de care noi ceștilalți, cari privim viața așa cum e, nu putem decât să râdem. O coroană princiară e ceva real. Ne-

norocirea despre care n'a vrut să vorbească, este desigur o himeră.

— Coroana princiară! zise Prințul râzând. Unchiu-tău vede departe. Deocamdată, vărul meu trăește și apoi, fecioru-său e mare și nici unul, nici altul n'are de gând să dea ortul popii. Dimpotrivă, Ducele a încheiat pace cu nevastă-sa, ca să-i mai facă vreo câțiva copii.

Prințul se ridică și se întinse.

— Hei, jupâne! nu cumva îmi dai o ipotecă asupra tronului din Württemberg?

Și râzând tare, îl bătu pe umăr.

Süss îl privi drept în ochi:

— Sunt la dispoziția Alteței Voastre, cu tot ce am. Cu tot ce am, repetă el.

Prințul încetă de-a mai râde și privi pe financiar care stătea în fața lui foarte serios și încă mai respectuos decât deobiceiu.

— Sfârșește cu gluma! zise deodată Karl Alexander, scuturând din umeri ca și cum ar fi aruncat o povară străină din spinare. Micuța Kosel mi-a cerut niște pantofi turcești, cu pietre albastre. Cumpără-i tu, jupâne! Tot ce-i mai bun! zise Prințul cu tonul lui obișnuit. Dar să nu mă pungășești cu mai mult de trei ducați, adăugă el râzând.

Rabbi Gabriel plecă din Wildbad cu diligența. În haina lui grea și demodată, care se purtase în Olanda cu douăzeci de ani în urmă, gras, cu spinarea puțin adusă, avea înfățișarea unui burghez supărat sau a unui înalt funcționar morocănos. Înainte de venirea lui, diligența răsuna de veselia călătorilor. Acum, fiecare ședea mut și stânjenit, iar vecinul lui Rabbi Gabriel se trase nițel mai laoparte.

La ieșirea din oraș, diligența întâlni un echipaj măreț. Era Prințul Anselm Franz de Thurn și Taxis din Regensburg, care se ducea cu toată pompa și o suită

numeroasă la castelul Ermitage, pe care îl închiriase. Prințul, un bărbat mai în vârstă, cu capul lungăreț și foarte aristocratic, amintind pe acel al unui ogar, era văduv și călătorea în tovărășia unicei sale fiice, Maria Augusta. Prințesa, a cărei frumusețe era celebră în toată Germania și chiar în străinătate, și ale cărei portrete atrăgeau admirația tuturor, ședea alături de tatăl ei cu imposibilitatea obișnuită a femeii frumoase, care știe că toți ochii sunt ațintiți asupra ei. O ușoară curiozitate o făcu să-și arunce privirea în diligența plină de călători și surâsul ei puțin ironic și drăgălaș nu pieri sub privirea cabalistului. Tatăl ei îi făcuse câteva aluziuni delicate, dându-i a înțelege că la Wildbad va avea de luat o hotărâre importantă și, după cum nădăjduia, foarte plăcută. Și acum, în răsura ei luxoasă, Prințesa, tânără, nepăsătoare, și totuși dornică de ceva nou, era dispusă mai de grabă să accepte decât să refuze orice eventualitate. Sub părul strălucitor și negru, obrazul ei micuț și delicat ca de șopârlă, strălucea în culoarea mată a marmorei prețioase, cu bărbia ascuțită, cu ochii prelungi, fruntea senină, nasul fin și gura mică, cărnoasă și batjocoritoare.

Cucoanele din Wildbad erau amărîte de sosirea nouii vizitatoare. Prințesa de Curlanda și fiica ambasadorului Statelor Generale, făcură o strâmbătură și găsiră pe Prințesa de Thurn și Taxis foarte cochetă și provocătoare. Aceasta însă pășea în calea ei presărată de admiratori, cu capul sus și un zâmbet indolent și enigmatic.

Prima seară, în care Prințesa Marie Augusta apăru în societate, fu cât se poate de favorabilă pentru Josef Süss. Contrar celorlalți cavaleri, el nu făcu nici cea mai mică încercare de a fi prezentat Alteței din Regensburg. In vreme ce tânărul lord Suffolk devenea caraghios prin atitudinea lui de adorație nesfârșită, Süss rămase lângă cucoanele pe cari le admirase și până atunci și cari acum, părăsite de ceilalți, îi acor-

dau o favoare îndoită. Numai rareori, atunci când ele nu puteau să observe, ochii lui mari şi căprii se îndreptau spre Prinţesă şi atunci pe faţa lui palidă se citea o admiraţie atât de plină de devotament, încât Marie Augusta se uita cu o nestingherită curiozitate la cavalerul acesta elegant şi impunător.

Acela care era deobiceiu punctul de atracţie al acestor serbări, şi asupra căruia i se atrăsese atenţia, Karl Alexander, Prinţ de Württemberg, Mareşal al Imperiului, eroul dela Belgrad, Peterwardein şi al altor bătălii, împotriva tuturor aşteptărilor, nu apăru. Furios, şedea singur în camera lui de hotel, iar pe masa lui numai o lumânare. Era în halat, cu piciorul gutos care îl durea azi mai mult, înfăşurat în bandaje, şi în faţa lui se aflau câteva sticle şi carafe. Din întuneric răsărea din când în când Neuffer, ordonanţa lui, care îi turna în pahar, iar într'un colţ sta ghemuit Arapul. Prinţul bea şi înjura. In după amiaza acelei zile, cu poşta obişnuită, primise o scrisoare din partea comitetului parlamentar, care respingea fără înconjur cererea lui de împrumut.

Karl Alexander spumega. Se ştia popular în ducat, portretul lui atârna în nenumărate case, poporul îl aclama. Şi acum, canaliile de burghezi din Parlament, mucoşi ghiftuiţi şi trufaşi, îi trimiteau această mâsgăleală murdară.

Smulse legăturile cu cari Neuffer îi bandajase piciorul şi începu să se plimbe prin odaie, tropăind. Şi Ovreiul acela bătrân îi prezisese o coroană! Ce şarlatan! Frumoasă coroană! Un vagabond, un cerşetor, asta era el, de vreme ce adunătura aceea de ticăloşi îndrăsnea să-i arunce'n obraz o astfel de scrisoare. Făcea atâta gălăgie şi'njura atât de grozav, încât Süss, care se'ntorcea dela serbare, întrebă ordonanţa ce se'ntâmplase. Dar Neuffer, care nu putea să sufere pe Evreu, răspunse în doi peri.

A doua zi, către amiază, după ce întrebase în zadar

de două ori, Süss se prezentă Prinţului. Intră sfios în odaie. Purta nişte ciorapi de modă nouă, pe cari voia să-i arate Prinţului. Alteţa Sa se interesa întotdeauna de modă. Deasemenea voia să-i povestească serbarea din ajun. Dar niciodată nu-l găsise atât de înfuriat. Stătea gol şi masiv, iar Neuffer şi Arapul îi turnau găleţi de apă şi-l fricţionau. Prinţul îi aruncă scrisoarea comitetului şi, în vreme ce Süss o parcurgea în grabă, cu capul plecat, Prinţul se răsti la el:

— Halal de mag, unchiu-tău! Frumos mai păcălit cu el! Bine se mai prezintă coroana mea!

Süss era indignat de acest refuz grosolan şi se pregătea să asigure pe Prinţ de dispreţul său faţă de-o astfel de obrăznicie, ca şi de devotamentul său, gata de a se traduce în fapt. Dar Prinţul, înfuriat împotriva tuturora, când îl văzu pe Süss atât de elegant, cu scrisoarea nedemnă în mână, porunci deodată:

— Neuffer! Otoman! botezaţi-mi jupânul! Să înveţe a înnota!

Şi ordonanţa, împreună cu Arapul, svârliră apa din baie peste elegantul Süss. Câinele Prinţului se repezi la el lătrând şi Evreul, cu pantalonii şi ciorapii cei noui uzi leoarcă, şi pantofii stricaţi, se retrase speriat, în hohotele de râs ale Prinţului şi ale servitorilor.

Süss nu se supără pe mareşal. Marii seniori aveau tot felul de capricii, era dreptul lor. Şi în vreme ce îşi schimba hainele, se hotărî să se prezinte rândul viitor tot atât de politicos, ba chiar şi mai respectuos decât până acum, nădăjduind că va fi primit mai bine.

In aceeaşi zi sosi la Wildbad consilierul secret Fichtel. După amiază se prezentă Prinţului. Da, la curtea din Würzburg se ştia despre îndrăzneala neaşteptată a Parlamentului. Arhiepiscopul era foarte supărat şi indignat de această calicie. Dar stăpânul său, în marea lui înţelepciune, a găsit un alt remediu, care va putea fi de folos Prinţului, servind în acelaş timp de lecţie binemeritată acestor burghezi aroganţi.

Inainte de a se explica, ceru permisiunea de a da să i se prepare cafeaua, cu care era obişnuit. Apoi, părând şi mai neînsemnat pe lângă statura impunătoare a Prinţului, consilierul îi explică precis şi obiectiv proiectul de căsătorie cu Prinţesa de Thurn şi Taxis, cea mai frumoasă prinţesă din tot Imperiul roman, şi pe lângă aceasta, imens de bogată. Prinţul, devenind catolic, ar face Parlamentul acesta rebel şi insolent să îngălbenească de mânie. Firește că arhiepiscopul e gata să ajute pe Prinţ, chiar dacă refuză această căsătorie. Dar el crede că această soluţie e cea mai bună şi doreşte din suflet Alteţei Sale şi bogăţia şi Prinţesa cea mai frumoasă, iar Parlamentului toată amărăciunea. Consilierul sorbea cafeaua încet şi tacticos.

Când se văzu singur, Karl Alexander începu să se plimbe de colo până colo, tropăind, ameţit încă de orgia solitară din acea noapte. Răsufla sgomotos şi îşi trecea degetele prin părul blond şi des. Schönborn, Friedrich Karl, camaradul lui atât de bun şi vesel. Ce cutră!

Prinţul râdea. Ei drăcie! Minunată glumă. Marea majoritate a ofiţerilor superiori erau catolici, cei mai buni soldaţi, erau catolici. Cât despre dânsul, de când fusese la Veneţia, avea păreri foarte libere despre chestiunile religioase; slujba catolică îi plăcuse din totdeauna, iar pentru soldaţi, catolicismul, cu icoanele, cu tămâia, cu scapularele sale era de fapt mai potrivit. Şi dacă prin aceasta putea să facă o plăcere prietenilor săi din Würzburg şi Viena, cu atât mai bine. El nu-şi făcea niciun rău. O Prinţesă frumoasă şi bogată! S'ar sfârşi cu veşnicile lui lamentări şi goana lui istovitoare după bani. Şi unde mai pui minunata şotie pe care ar face-o Parlamentului! Mii de draci! In orice caz, se va duce să vadă pe Prinţesă.

A doua zi când veni Süss, Prinţul, bine dispus, îi strigă:

— Te-ai uscat, jupâne? Ţi-a priit botezul?

— Da, răspunse Süss, dacă Alteței Voastre i-a făcut plăcere.

— Dacă ți-aș cere acum treizeci de mii de fiorini, mi i-ai da?

— Porunciți!

— Și m'ai strânge de gât până mi-ar ieși sufletul! Ah! am eu pe cineva, care mi-ar da banii fără să-mi ia un gologan dobândă!

— Ați ales un alt om de afaceri? întrebă speriat Evreul.

— Nu, zise Prințul râzând. — Până una alta am nevoie de tine mai mult ca oricând. Vreau să mai rămân la Wildbad cel puțin două săptămâni; dar, aș vrea să ies din această cocioabă de hotel. Inchiriază-mi vila Monbijou! Instalează-mi-o, mobilează-o și angajează lachei, dar așa fel ca nici la Versailles să nu mi se găsească cusur. Te numesc furnizorul meu și administratorul averii mele.

Süss sărută mâna Prințului, mulțumindu-i cu efuziune.

Karl Alexander trimise pe Arapul Otoman la castelul Ermitage să întrebe când poate să-și prezinte omagiile. Apoi plecă în trăsura sa, care, deși fusese lăcuită din nou, părea încă grozav de demodată; dar Süss cumpărase câte o livrea nouă pentru Neuffer și vizitiu.

La castel, mareșalul fu primit cu cea mai mare atenție. Afară de Prinț și fiica sa mai erau de față intendentul casei de Thurn și Taxis și consilierul Fichtel. Franz Anselm de Thurn și Taxis era un nobil bătrân și experimentat. Binevoitor, vesel, curios, foarte manierat, îi plăcea societatea; îi plăcea mai ales să critice și nu credea în nimeni și nimic. Aveau atâtea cunoștințe comune la curtea din Viena, la Würzburg, în armată, în nobilimea internațională. Prințul făcu câteva mici observațiuni răutăcioase, Karl Alexander vorbi mult și animat, aprobând câte odată sau luând apărarea cuiva. Prințul asculta cu atenție. Karl Alexander îi plăcea.

Desigur, era cam greoiu şi se înfierbânta repede, ceea ce nu se cuvenea; de asemenea, n'avea prea multă judecată. Dar era plin de temperament şi apoi, ce Dumnezeu, Prinţul era doar mareşal, era un erou! Puteai să-i ceri victorii, nicidecum inteligenţă.

Marie Augusta vorbi puţin la început. Şedea la locul ei, foarte aristocrată în rochia ei de catifea *gris-tourterelle*, ţinând cu preţiozitate în mâinile ei mici şi grăsuţe, faldurile rochiei bogate. Dintre dantele se vedea gâtul subţire, şi pieptul de culoarea marmorei vechi. De sub părul negru strălucitor, răsărea chipul ei mic şi delicat de şopârlă, cu tenul ca un pastel. Cu o amabilă curiozitate examina pe Prinţ, care, alături de tatăl ei, părea de-o neobişnuită vigoare şi bărbăţie. Se servi băuturi răcoritoare şi cafea neagră pentru micul consilier din Würzburg.

Oacheşa prinţesă plăcu mult blondului Karl Alexander. *Mille tonnerres!* Când o prezida ea un bal în palatul cel mare din Belgrad, ce-or să mai caşte gura Turcii, Ungurii, şi toţi sălbaticii de acolo! Asta ar fi o guvernatoare, cu care poţi să te prezinţi la Viena şi oriunde. Şi unde mai pui că aducea şi ducaţii, cu cari putea să renoveze palatul din Belgrad. Mare pişicher şi Schönborn, şi prieten, zău aşa, adevărat prieten, să-i facă rost de aşa ceva! Şi nu numai că era prezentabilă. O fată şi jumătate, se pricepea el. Ce ochi, ce gură! O minune pentru pat! Mareşalul strălucea de bucurie şi trebui să se stăpânească să nu plescăie cu limba. Cu totul altfel decât acrita nevastă a vărului său, Ducele. Cu asta nu va fi nevoie să intervie Impăratul şi toată ţara, ca să-i facă copii. Şi cum mai ştia să vorbească! Ii jucau ochii când se uita la el! Ce frumos o să le stea unul lângă altul! Eberhard Ludwig o să rămâie cu gura căscată! El, Karl Alexander, n'avea nevoie să-şi ia o ţiitoare scumpă. Soţia lui legitimă va fi mai frumoasă, şi-i va dărui mai multă voluptate decât cea mai

costisitoare Franţuzoaică, şi-i va umplea chimirul în în loc să i-l golească.

Şi apoi Parlamentul! Blestematele canalii de burghezi! Mareşalul îşi umfla pieptul de bucurie. O să-i apuce gălbinarea. Zău că face să treci la catolicism.

Karl Alexander se uită la Marie Augusta, cântărind-o cu privirea cam brutală şi sălbatecă a soldatului, obişnuit să trântească, fără multă vorbă, femeia pe pat, şi Prinţesa răspunse acestei priviri, cu zâmbetul ei fin şi expresiv.

— Karl Alexander plecă, hotărît să treacă la catolicism.

Iosef Süss mobilase castelul Monbijou cu mare lux. Mândria lui era mica galerie de tablouri şi salonul galben de alături. Pe acesta îl descoperise, la drept vorbind, Nicklas Pfäffle, care răscolise toate magazinele şi atelierele din oraşele învecinate.

Şi astfel noua locuinţă a mareşalului deveni într'adevăr somptuoasă şi Prinţul spuse lui Süss, bătându-l pe umăr:

— Eşti un adevărat vrăjitor, Süss. Şi cu cât ai să mă pungăşeşti la această afacere?

Arapul se potrivea de minune în acest cadru. Prinţul strălucea de bucurie şi însuşi Neuffer, care avea pică pe Evreu, fu nevoit să recunoască, că totul era, cum nu se poate mai bine.

Consilierul Fichtel, căruia Prinţul îi arătă noua sa locuinţă, înainte de a da prima serbare, o lăudă foarte mult. In sinea lui însă găsea acest lux cam prea încărcat, mirosind a parvenit, şi hotărî pe Prinţ să mai scoată câte un obiect pe ici, pe colo. Când dădu raportul arhiepiscopului, îi spuse că Prinţul fusese instalat de către un Evreu şi deci nu e de mirare că micul castel din Wildbad are ceva oriental şi aminteşte mai mult de Ierusalim decât de Versailles.

O impresie asemănătoare avu şi Prinţul Anselm Franz, la serbarea pe care o dădu Karl Alexander. Bă-

trânul Prinţ, care punea mare preţ pe exteriorul său, era supărat şi pentru motivul că-şi alesese un costum galben deschis, care nu se remarca deloc în salonul de aceeaşi culoare. Karl Alexander invitase musafirii la o mică operetă: „Răzbunarea Zerbinettei", deoarece ştia că Mariei Augusta îi plăcea muzica şi comedia. Süss fusese nevoit să aducă trupa din Heidelberg, prin intermediul mamei sale, care trăia la Frankfurt şi păstrase legăturile cu lumea teatrală.

Reuniunea era mică dar foarte elegantă. Prinţul voise la început să excludă pe Süss; dar inima lui bună nu putu să reziste ochilor de câine flămând şi devotat ai furnisorului său. Spre marele necaz al lui Neuffer. Evreul apăru într un costum cafeniu, brodat cu argint, şi acum circula mlădios şi fericit printre musafiri.

Marie Augusta strălucea în rochia ei de atlas şi brocat roşu. Marele cordon al Ordinului casei de Thurn şi Taxis îi înconjura pieptul cu mândrie, iar pe mâneca bufantă purta steaua de diamante pe care i-o acordase Impăratul cu prilejul unui patronaj. Vorbea puţin. Dar Prinţesa de Curlanda ca şi fiica ambasadorului Statelor Generale aveau impresia că-i aud glasul indolent şi copilăresc, în toate colţurile. Jurară să nu mai apară niciodată în societate împreună cu dânsa şi să părăsească cât de curând localitatea. Süss asigură pe fiecare din ele că nu se va putea consola.

Nu se vorbea decât de ultima noutate, sosită dela Stuttgart: Ducesa se credea din nou însărcinată. Moaşele şi doctorii îi întăreau această credinţă şi consistoriul ordonase să se facă rugăciuni în biserici.

Consilierul Fichtel făcu câteva glume riscate pe socoteala sărmanului Eberhard Ludwig şi a slabelor sale bucurii conjugale, poruncite de Impărat. Făcea comparaţii drastice între Ducesă şi Contesa gonită. Seniorii cari înconjurau pe consilier pufneau de râs şi obrazul bătrânului Prinţ se încreţea de o bucurie lascivă. Doam-

nele întrebară de cauza acestor explozii de veselie, Süss explică şi cucoanele chicotiră.

Karl Alexander râdea:

— Halal de mag, unchiu-tău! Prinţul moştenitor face o căsătorie fericită şi bătrânul Duce se îngrijeşte de un al doilea fiu. Da, bine m'ai înşelat cu vrăjitorul tău de unchiu!

Marie Augusta nu văzuse niciodată mai de aproape un Evreu în carne şi oase. Se interesă cu o curiozitate plină de teamă:

— E adevărat că ucide copii?

— Foarte rar, o asigură consilierul Fichtel, de preferinţă alege oameni de seamă.

Süss se feri cu multă îndemânare de a se apropia de dânsa şi se mulţumi s'o admire de departe cu ochii săi mari şi arzători. După spectacol, ea ceru să-i fie prezentat. Devoţiunea lui neîngrădită o măguli.

— Pare un om ca toţi oamenii, zise ea minunându-se, către tatăl ei.

Stima ei pentru Karl Alexander crescu prin prezenţa curteanului său evreu, atât de frumos şi de galant. Chiar sub emoţia primului sărut, în vreme ce Prinţul mai simţea căldura buzelor ei voluptoase, Marie Augusta zâmbi, îndreptându-şi rochia:

— Ah, Prinţe, ce amuzant e Evreul dumitale!

Cu aceste vorbe se'ntoarseră din micul salonaş în salonul principal.

Dealtfel, fără să ştie de ce, Prinţul avu impresia că această sărutare sălbatecă, savantă, nu era cea dintâi pe care o dăruia Prinţesa.

In consiliul celor unsprezece, dispoziţia nu era din cele mai bune. Graviditatea Ducesei se dovedi înşelătoare şi acum mai venea pe deasupra şi vestea despre apropiata căsătorie a lui Karl Alexander cu o catolică şi despre trecerea lui — revenirea, o numeau iezuiţii în îndrăzneala lor — la biserica romană. In toată sin-

ceritatea, trebuiau să-şi spuie că ei nu erau tocmai nevinovaţi de această convertire extrem de supărătoare a celui mai popular bărbat din Württemberg.

Incepură să'njure pe Prinţ cât îi ţinea gura. In cele din urmă, Iohann Heinrich Sturm, preşedintele şi primul secretar, bărbat serios şi liniştit, puse capăt acestor injurii şi ceru propuneri pozitive. Grosolanul primar din Brackenheim declară că adevăratul vinovat era Weissensee şi că era de datoria lui să'ndrepte ceea ce stricase.

Weissensee afirmă zâmbind că nu stricase cine ştie ce. De vreme ce Prinţul s'a putut converti atât de repede, adevărata credinţă nu pierde lucru mare. Dar Brackenheim insista: deşi perechea ducală este, slavă Domnului, destul de în putere şi speranţa unor noui descendenţi nu trebuie socotită pierdută, deşi Prinţul moştenitor e sănătos, deoarece Roma e atât de prevăzătoare în politica ei, trebuie să se prevină orice eventualitate.

— Şi de ce nu? răspunse Weissensee. Fără să ne compromitem, în ascuns, am putea să ne punem în legătură cu fratele Prinţului, Friedrich Heinrich. Pentru orice eventualitate. Mai mult în principiu. Din partea acestui senior blând şi evlavios nu ne ameninţă niciun pericol, în ce priveşte libertatea credinţei noastre evangheliee sau libertăţile noastre cetăţeneşti.

Consilierii tăcură încurcaţi şi rămaseră pe gânduri. Oare asta nu miroase puţin a înaltă trădare? Numai în principiu, firește, pentru orice eventualitate, fără să ne compromitem. Oricum...

Mlădiosul Weissensee explică lucrurile foarte tacticos şi fără să precizeze. Belgradul era departe, nu era vorba decât de ceva teoretic, de precauţiuni împotriva unor eventualităţi problematice. E dela sine înţeles că nu trebuie să fea nimic în scris. Şi ar avea de partea lor *Corpus Evangelicorum.*

Privirile erau fixe, grele, stingherite. Chiar şi cea

mai îndepărtată posibilitate de a avea un duce catolic, părea de neînțeles, insuportabilă, îi făcea să se îmbolnăvească. Un prinț catolic nu putea fi, după închipuirea lor, decât un despot, un tiran. Și tocmai acesta, cu relațiunile lui la curtea vieneză, dușmanul ireductibil al tuturor libertăților religioase, al oricărei independențe parlamentare! Libertățile lor! Ei, cei unsprezece, care ședeau acolo, se sfătuiau, țineau ședințe, ei reprezentau aceste libertăți. Un prinț catolic îi amenința pe ei, personal!

Hotărîră ca Weissensee să trateze cu fratele mareșalului, cu acel prinț protestant, blândul și inofensivul Friedrich Heinrich. Dar absolut în particular, fără nicio obligație, și'n cel mai mare secret.

In catedrala din Regensburg, la cununia lui Karl Alexander, sunet de clopote, tămâie, asistență strălucită. Impăratul trimisese un reprezentant, nunțiul papal Passionei venise cu o scrisoare autografă a Sfântului Părinte, apoi arhiepiscopul de Würzburg, cei mai de seamă reprezentanți ai armatei imperiale, printre cari cel mai bun prieten al lui Karl Alexander, generalul Franz Iosef Remchingen, fostul elev al iezuiților, cu obrazul lui buhăit și roșu de băutură, lucind sub peruca albă.

Nu era pereche mai frumoasă în tot Imperiul roman. Prințul, înalt ca un cedru, purtând bastonul de mareșal și colanul ordinului Lâna de Aur. Marie Augusta, cu frumosul ei căpșor strălucind ca marmora prețioasă deasupra rochiei de brocat și atlas alb, purtând pe piept cordonul Ordinului casei de Thurn și Taxis, pe mâneca bufantă Steaua de aur a Impăratului, la gât Crucea Ordinului Papal. Cu pasul ușor și elastic, sub diadema de artă, pentru care Süss adunase nestematele din toate țările Europei, ea păși în catedrală cu zâmbetul ei enigmatic pe buze.

Era cât se poate de calmă și gata să găsească în

toată această pompă o nuanță comică. Cu o curiozitate indolentă, ea cerceta asistența, și în vreme ce arhiepiscopul o felicita că a recrutat pentru credința catolică pe marele învingător al Turcilor, pe leul bătăliilor, ea se gândea că în tot timpul banchetului, consilierul Fichtel nu va sorbi cu plăcere decât cafeaua lui. Și ce caraghios era, să-l vadă pe Evreul Süss în catedrală! Dealtfel, acesta e foarte drăguț și amuzant și nici de cum un căpcăun, așa cum își închipuise ea la început pe Evrei. Drept vorbind, manșetele sale sunt mai moderne decât ale bărbatului ei.

Și lumânările ardeau cu o flacără solemnă, orga răsuna, tămâia plutea în aer și glasurile copiilor se ridicau spre cer.

A doua zi, pe când trompetele de argint chemau oaspeții la banchet, tinerii căsătoriți se'mbarcau pe yacht — un dar al Prințului — care trebuia să-i ducă în josul Dunării. Plecară cu o mare suită, vânători, valeți, haiduci, cameriste. La proră ședea turcește Otman Arapul, contemplând Dunărea cu ochii lui de animal, cu privirea pierdută.

Pe mal se aflau Prințul, arhiepiscopul de Würzburg, consilierul Fichtel, iar puțin mai departe, între aceștia și suita lor, Iosef Süss. Bătea un vânt ușor, aerul era curat și 'nviorător, toți erau veseli. Și 'n vreme ce ridicau ancora, glumele treceau dela unii la alții. Marie Augusta, în rochie de voiaj de culoare deschisă, făcând mâna streașină, privea malul care se 'ndepărta. Prințul și consilierul se 'ntoarseră și ultimele siluete pe care le văzu, fură chipul viclean și mulțumit al iezuitului și Evreul, elegant, într'o atitudine de neîngrădit devotament.

— N'aș fi crezut niciodată, zise ea lui Karl Alexander zâmbind, — că cineva ar putea fi atât de elegant și în acelaș timp atât de umil, ca simpaticul tău Evreu.

— Simpaticul meu Evreu! isbucni Prințul într'un hohot de râs. Sate și orașe întregi s'ar putea cumpăra cu ceea ce ne-a pungășit el.

Şi văzând expresia ei uimită, îi explică:

— E dreptul lui, de aceea e Evreu. Dar mi-a fost de mare folos. E în stare să procure totul: bijuterii, mobile, sate, oameni. Chiar şi alchimie şi magie.

Karl Alexander îi povesti râzând istoria cu Rabbi Gabriel.

— In chestia asta m'a păcălit, simpaticul tău Evreu. Coroana! Mai sunt două capete între dânsa şi mine. Prinţul moştenitor e sănătos tun. Era la vânătoare, când mi-a trimis scrisoarea de felicitare. Iar Ducele, oricât de acră e Ducesa lui, dacă vrea necuratul, poate să-i mai toarne la copii, ca o iepuroaică.

Şi Prinţul râdea sgomotos, desmierdându-i mâna, în vreme ce yachtul luneca pe valurile albăstrii, printre malurile înverzite.

Inainte încă de a trece graniţa sârbească, îi ajunse din urmă o ştafetă a lui Süss.

— Are să-ţi spuie lucruri importante, Evreul tău, spuse Marie Augusta zâmbind. Ce vrea să-ţi vândă cu atâta grabă?

Karl Alexander desfăcu depeşa şi citi. Prinţul moştenitor murise subit, în timpul unui bal la curtea din Stuttgart.

Intinse hârtia Prinţesei. Sângele i se urcă la cap şi Prinţul auzi un glas strident şi morocănos, iar deasupra unor ochi cenuşii, de-o nemărginită tristeţă, văzu trei cute mici, adânci şi ameninţătoare, misterioase ca o literă străină, de neînţeles.

CARTEA A DOUA

POPORUL

Ducatul Württemberg număra şaptezeci şi două de oraşe şi patru sute de sate. Cereale, fructe, vinuri din belşug. Ducatul era o grădină frumoasă în mijlocul Imperiului roman. Cetăţenii şi ţăranii erau veseli, vioi, prietenoşi şi cu voie bună. Suportau cu răbdare regimul prinţilor stăpânitori. Când aveau un suveran bun, îşi arătau bucuria; când era rău, îşi ziceau că aşa voise Dumnezeu, că era o pedeapsă a Lui. Oricare cetăţean din Württemberg, bărbat, femeie sau copil, plătea zece fiorini impozit.

Fie că Ducele era bun, fie că era rău, soarele lucea, ploaia cădea, grâul creştea, via creştea, ţara era binecuvântată.

Dar din toate părţile se'ntindeau iţele, mâinile se ridicau, ochii căutau cu lăcomie, din toate părţile se ţeseau intrigi asupra ţării.

La Paris îşi avea reşedinţa Ludovic XV şi miniştrii săi. O porţiune din Württemberg, comitatul Mömpelgard, era înconjurată de domeniile sale şi el nu aştepta decât s'o înghită. La Berlin, Contesa ţesea intrigi cu câţiva din cavalerii Imperiului şi căuta să mai stoarcă tot ce putea. La Frankfurt şi Heidelberg pândeau Isac Landauer şi Iosef Süss, strângând şurubul cât mai tare. Secretarul de Stat al Papei ţesea firul intrigilor dela Roma la Würzburg, unde era arhiepiscopul, pentru

ca să supună țara mitrei papale. La Viena, consilierii imperiali smulgeau Prințului moștenitor, catolicului mareșal al Imperiului, noui tratate de alianță între Stuttgart și Viena. La Regensburg, bătrânul prinț de Thurn și Taxis clipea din ochi față de toate acestea, iar la Belgrad, mareșalul Karl Alexander și prietenul său, generalul Remchingen, făureau planuri mari.

Toți aceștia ședeau în cerc, își aruncau priviri de neîncredere și proiectau asupra țării umbrele lor mari și tăcute.

Și soarele venea, ploaia venea. Grâul creștea, fructele și vița creșteau și țara era binecuvântată.

In primele zile de Noembrie muri, tot atât de brusc precum trăise și lucrase, Eberhard Ludwig, prin grația lui Dumnezeu, Duce de Württemberg și Teck, prin grația Majestății Sale Imperiale, mareșal al Sfântului Imperiu Roman și al ilustrei provincii suabe, pe lângă acestea, colonel a trei regimente pedestre și călări.

Acum zăcea pe un catafalc enorm, cu fața lividă din pricina sufocației, îmbrăcat în uniformă de gală, cu numeroase decorații, printre cari strălucea Ordinul danez al Elefantului și Vulturul Negru prusian. In jurul lui, lumânări multe, la cap și la picioare doi locotenenți de gardă. In sala mare și tăcută, ședea amărită, acră și bătrână, Ducesa Iohanna Elisabetha. Triumful ei fusese de scurtă durată; și dacă bărbatul ei, recucerit după o așteptare atât de lungă și o luptă atât de grea, zăcea acum mort, înnăbușit, acesta era blestemul celeilalte, al vrăjitoarei din Mecklenburg, al ticăloasei. Dar ea ședea acum lângă dânsul, numai ea și nu cealaltă. Cine va domni pe viitor în Württemberg, îi era tot una. Probabil catolicul, cu nevastă-sa gătită și trufașă. Dar ea era atât de mâhnită, că n'o mai interesa nimic. Nu mai avea decât un singur scop pe lume: răsbunarea. Neamurile acelei creaturi mai ședeau încă la isvorul bogățiilor ducatului și ticăloasa

era înconjurată încă de lux şi strălucire. Acum, când Eberhard Ludwig murise, nu mai exista nicio cruţare. Nu va striga, nu se va lăsa târîtă de prima furie. Dar nu se va potoli până când nu va vedea pe ticăloasă în zdrenţe. Astfel şedea Ducesa lângă catafalcul impunător, cenuşie şi amărîtă şi frământa cu mâinile ei biata rămăşiţă a sărmanei sale vieţi. Şi florile de seră răspândeau un miros greu, lumânările groase fumegau şi locotenenţii stăteau de pază cu săbiile scoase.

Când herolzii anunţară poporului moartea Ducelui, cetăţenii se descoperiră mişcaţi. Acum, când Ducele era mort, nu mai vedeau decât statura lui impunătoare, amabilitatea lui, virtuţile lui soldăţeşti, fastul, eleganţa şi erau gata să puie în seama Contesei şi a vrăjitoriilor ei, toată mizeria domniei lui.

Şi curierii alergau, pe jos, călări, în trăsuri. Unul la Frankfurt, unde Isac Landauer clătină din cap, îşi frecă mâinile îngheţate şi zise: „Ehei, Reb Iosef Süss va deveni un personaj important, cu afaceri mari!" Unul la Berlin, unde Contesa avu o sincopă şi leşină. Unul la Würzburg, unde arhiepiscopul, gras şi vesel, zâmbi şi trimise după consilierul său Fichtel. Şi unul la Belgrad, unde Karl Alexander răsuflă adânc: duce, duce, de pe acuma! şi se văzu purtând războiul în inima Franţei şi învârtind cu mâinile roata lumii. Dar peste toate acestea şi în acelaş timp, văzu ochii trişti şi cenuşii ai bătrânului, şi auzi un glas strident şi morocănos: „Văd două lucruri. Pe cel dintâi îl trec sub tăcere". Şi Prinţul îşi privi gânditor mâna, acea mână ciudată, pe dinăuntru, scurtă, grasă şi cărnoasă, pe când dosul era subţire, lung şi păros.

In acest timp, Maria Augusta stătea, ca'n multe dăţi, goală în faţa oglinzii şi zâmbea. Ochii ei prelungi priveau de sub fruntea senină corpul ei subţire şi catifelat, de culoarea marmorei preţioase. Se'ntinse cu voluptate şi capul ei mic ca de şopârlă, cu buzele foarte roşii, se lumină de un zâmbet de mulţumire. Era fru-

mos să plece acum la Stuttgart, ca ducesă, să treacă în trăsura aurită prin mijlocul poporului entuziast. Şi aci, la Belgrad, a fost frumos, unde a tronat deasupra mulţimilor sălbatece şi barbare, cari o adorau. Dar ce bine-i părea, gândindu-se la omagiile cari se vor ridica spre dânsa, ca norii de tămâie, la curtea Imperială şi la celelalte curţi germane. Va purta coroana ducală fără perucă. Era împotriva modei, dar o va face şi coroana va străluci, micuţă, înaltă şi mândră în părul ei negru şi lucios. Cu un gest, pe jumătate hieratic, pe jumătate obscen, ca ridică amândouă braţele deasupra capului, aşa încât puful creţ dela subţiori apăru; apoi, respirând din adânc, zâmbind, păşi prin odaie cu mersul uşor, aproape dansând. Ce mulţi seniori vor fi la curtea ei, germani, italieni, francezi, nu sălbatici ca aici; va fi aproape ca la Versailles. Şi mulţi dintre acei cari priviseră pe Prinţesă cu o admiraţie plină de îndrăsneală, cum vor privi acum pe Ducesă! Şi curteanul evreu va fi iar în preajma ei, galant şi mlădios. Tânăra femeie râse de mulţumire. Ah, ce bine e să fii frumoasă, ce bine e să fii bogată, ce bine e să fii Ducesă! Ce lucru minunat că există bărbaţi şi rochii frumoase şi coroane şi lumini şi serbări! Ce frumoasă e lumea, ce frumoasă e viaţa!

La castelul Winnenthal, la patru ceasuri de Stuttgart, fratele lui Karl Alexander, blândul prinţ Heinrich Friedrich, fu grozav de turburat, când află de moartea vărului său. Heinrich Friedrich trăia liniştit în micul castel, citea, făcea muzică. In ultimii ani îşi luase o metresă, fiica unui mic proprietar, o fiinţă liniştită, blondă, cu mişcări moliatece, cu ochi frumoşi şi blânzi şi cu inteligenţa cam redusă. Când Weissensee veni la el cu proiectul de a lua locul fratelui său catolic, visătorul prinţ se agăţă cu amândouă mâinile de această ideie. Dar înţeleptul prelat îşi dete seama foarte curând că prinţul, cu felul său de a fi, vedea în politică numai fantezii şi se pierdea în himere. Nu, cu acest

pretendent nu puteai să realizezi nimic împotriva energicului şi întreprinzătorului Karl Alexander. După moartea prinţului moştenitor, când succesiunea la tron trecu din domeniul speculaţiunilor în acel al realităţii, veni din Belgrad, — Dumnezeu ştie de unde o fi aflat mareşalul despre aceste tratative — o scrisoare categorică, în care prinţul Karl Alexander atrăgea atenţia fratelui său, să se lase de intrigi. Speriat, blândul prinţ renunţă la toate aceste maşinaţiuni, ba chiar evită cu mare grijă oricе contact cu Weissensee. Acum, când află despre moartea Ducelui, toate visurile lui fantastice reînviară.

Weissensee însă când auzi vestea morţii Ducelui, începu să se plimbe exasperat prin încăperile mari cu perdele albe. Câte probleme, complicaţii, conflicte! Un prinţ catolic, într'o ţară protestantă: o constelaţie nouă şi neaşteptată în Germania occidentală. Cât despre dânsul, Weissensee, îşi luase măsurile din vreme, căci existau multe posibilităţi şi el nu putea fi exclus cu una cu două. Se plimba de colo până colo, făcea planuri, le sfărâma şi sorbea din plin bucuria excitării, a mişcării, fericirea marelui intrigant şi făuritor de planuri.

Dar fiica lui, Magdalen Sibylle, şedea gânditoare şi ochii ei albaştri, în obrazul îndrăzneţ şi oacheş, reflectau sbuciumul ei interior, luminându-se şi întunecându-se rând pe rând. Un catolic, un păgân pe tron! Asta însemna desordine şi grijă în ţară. Ajutor, Zebaoth, fă ca ţara să reziste ispitelor cu cari idolatrii vor căuta s'o momească, împotriva ameninţărilor prin cari vor căuta s'o abată dela dreapta credinţă! Şi tatăl ei se afla în luptă, în primele rânduri, lui îi era dat să fie scut al Evangheliei ameninţate. Ah, n'ar fi vrut să păcătuiască împotriva poruncii a patra; dar se temea că el nu va avea tăria necesară în faţa lui Dumnezeu şi a oamenilor. Ca întotdeauna la nevoie, ea îşi găsi refugiul la Dumnezeu, deschise Biblia, implorând un oracol. Dar nu găsi decât următoarele cuvinte: „Puteţi

mânca orice pasăre curată. Dar vă este interzis să mâncați vulturul, struțul, uliul și pelicanul". Magdalen Sibylle rămase pe gânduri, însă, cu toată priceperea ei în explicarea oracolelor, nu putea găsi nicio legătură între nenorocirea țării și grija ei de credința neclintită a tatălui pe deoparte și struțul sau pelicanul, pe cari Evreii nu trebuiau să-i mănânce, pe de alta. Se hotărî să supuie oracolul prietenei sale Beata Sturmin cea înțeleaptă, sfintei oarbe din colegiul biblic dela Stuttgart.

Cu o jumătate de oră înainte de începerea ședinței, cei unsprezece consilieri din comitetul restrâns, se adunară în clădirea Parlamentului.

Ah, de ce refuzaseră odinioară un avans Prințului, ah, de ce tratașeră cu fratele său mai tânăr! Acum se aflau la mare ananghie. Prințul ar trebui să fie un sfânt pentru ca să nu-i pedepsească, acum când avea puterea. Și Prințul nu era nicidecum un sfânt. Auziseră că la Belgrad nu-și cruța deloc consilierii, că adeseori se'nfuria peste măsură, înjura, trântea și bufnea, nu suferea nicio contrazicere și asvârlea tot ce-i venea la mână în capul consilierilor săi. Vor avea destul de furcă cu acest Leviathan.

Căci nu aveau de gând să cedeze nicio iotă din drepturile și libertățile lor. Ce lucru bun e puterea! Ei, cei unsprezece, se'nfruptau din fagurele constituției. Restul parlamentarilor nu făceau decât să confirme hotărîrile lor. Dar ei, cei unsprezece, tronau deasupra țării, țineau ședințe cu ușile încuiate, ca *Signoria* din Veneția, ei trăgeau sforile, tratau, se tocmeau între ei și legau pe Duce și miniștrii săi de mâini și de picioare. Ce bine era să te simți atât de important și de puternic! Nimeni nu se va atinge de această putere, vor pune piciorul în prag și vor apăra țara de tirania și de sclavia catolicilor. Căci ei au o fortăreață puternică. Ce bună și categorică e legea după care Ducele trebuie să jure că va proteja drepturile lor și

ale bisericii protestante! Roma, cu toată arta ei vicleană de interpretare, nu va putea ştirbi nimic din această lege. Nici cel mai şmecher iezuit nu va putea deschide acest lacăt. Să încerce să muşte păgânul, tiranul înfuriat! Îşi va rupe dinţii. O, ce lege frumoasă! Binecuvântate fie garanţiile religioase! Ah, ce bună e constituţia şi convenţia dela Tübingen! O, prevedere înţeleaptă şi binecuvântată a înaintaşilor noştri, care pune această botniţă ducilor înfuriaţi!

In timp ce consilierii din comitet căutau să mascheze prin cuvinte tari neliniştea lor, un împuternicit al noului Duce se prezentă la comisariatul războiului şi ceru un detaşament de soldaţi. Inainte ca defunctul Duce să fie îngropat, el pătrunse în consiliul de miniştri, arestă în numele lui Karl Alexander pe şefii partidului Contesei şi-i transportă la Hohentwiel, cu toate protestările şi ameninţările lor. La închisoare, Friedrich Wilhelm, fratele Contesei, care gonise cu atâta sânge rece pe sora sa, pentru ca să'ntărească cu atât mai mult propria lui situaţie de prim mareşal al curţii şi preşedinte al consiliului! La temniţă cei doi fii ai săi, intendentul general şi ministrul conferinţei! Luaţi pe sus de asemenea partizanii şi creaturile lor, Pfeil, Pfau, Vollmann şi Scheid ca şi numeroşii lor subalterni. Cum se mai umflaseră în pene! Cum mai făceau pe grozavii şi trufaşii şi abia de catadicseau să răspundă când îi saluta cineva. Acum şedeau într'o celulă întunecată şi nimeni nu se mai sinchisea de dânşii.

Imputernicitul Ducelui se prezentă Ducesei văduve şi-i comunică cele întâmplate. După atâta necaz şi durere, Ducesa se simţea triumfătoare. Apoi anunţă poporului prin herolzi şi prin proclamaţiuni scrise, că Prinţul Karl Alexander a luat puterea, că va sosi în curând din Belgrad, că luase măsuri împotriva funcţionarilor abuzivi, cari impilaseră poporul spre folosul lor personal, şi că garanta de mai 'nainte pe cuvântul său

de Prinţ şi'n toată sinceritatea, toate libertăţile, în special cele religioase.

Poporul jubila. Asta era un adevărat prinţ! El nu ţinea seama de rang. Intocmai ca pe tablou în care ia cu asalt Belgradul. Aduceţi panglici şi ramuri de brad să împodobim tabloul! Adevărat stăpân, adevărat erou! Cu un astfel de prinţ, totul are să meargă strună.

In apropiere de Hirsau, un drum de ţară se ramifica din şoseaua principală. Din acest drum se desfăcea o cărare, ce se pierdea în pădure, oprindu-se în faţa unui zaplaz înalt. Copaci înalţi închideau vederea. Dintre localnici, numai un grădinar şi un salahor puteau intra acolo, amândoi oameni morocănoşi, cari lăsau pe curioşi cu vorba'n gură şi-şi vedeau de drum. Se ştia că un Olandez cumpărase căsuţa părăginită dela moştenitorii fostului proprietar. Autorităţile îl cunoşteau sub numele de Mynheer Gabriel Oppenheimer van Straaten şi Olandezul avea paşaportul cel mare al Statelor Generale. Vânzarea se făcuse cu toate formele, şi toate pretenţiunile autorităţilor poliţieneşti şi fiscale fură satisfăcute cu o conştiinciozitate meticuloasă. Olandezul locuia acolo cu o fată foarte tânără, o servitoare şi un servitor. Se povestea o istorie ciudată despre un vagabond, care încercase o spargere în acea casă izolată. Fusese prins şi Olandezul se mulţumise să-l închidă peste noapte într'o odaie plină de cărţi. A doua zi, vagabondul, turburat peste măsură şi tremurând, o luă la fugă prin pădure şi nu se mai arătă niciodată în acea regiune.

Se răspândi svonul că Olandezul era Jidovul Rătăcitor. Apoi svonurile încetară. Străinul se ţinea departe de oameni, făcea plimbări singuratece prin pădure, rareori îl vedea cineva. In cele din urmă lumea se obişnui cu el.

Dar la Hirsau locuia şi Magister Iacob Polycarp Schober, conducătorul colegiului biblic, din care făcea

parte şi Magdalen Sibylle. Tânărul profesor, cam gras, cu obrajii bucălaţi, era visător şi amator de plimbări meditative; într'una din aceste plimbări, urmărind o pasăre, care sbura din copac în copac, ajunse la zăplazul cel înalt, îl sări, fără să stea mult la gânduri şi fără prea multă osteneală, trecu prîntre copacii înalţi, şi se văzu deodată în faţa unui luminiş, iar în mijlocul lalelelor şi a brazdelor în formă de terasă, acoperite de flori necunoscute şi bine îngrijite, zări casa Olandezului. Era o casă straniе, un cub mic şi alb, strălucind în bătaia soarelui. In faţa casei se afla un cort primitiv, sub care şedea întinsă şi visătoare o fată, cu portul străin, cu chipul alb şi părul de un negru albăstriu. Magistrul se opri, o privi cu umilinţă şi plecă în vârful picioarelor. Dar începând din acea zi, în viziunile sale despre Ierusalimul ceresc, se strecură icoana fetei din cort, dinaintea casei albe cu lalele.

Rabbi Gabriel lăsa fetei toată libertatea. Noemi înflorea, tăcută şi blândă, fără multe dorinţi. Avea în jurul ei pe bătrânul servitor docil şi tăcut şi pe Jantje, servitoarea olandeză, bună, devotată, vorbăreaţă, care şi ea o îngrijea de mulţi ani.

Tânăra fată se cufunda cu plăcere în citirea cărţilor pe cari i le dădea unchiul său. Erau mai ales cărţi ebraice, printre cari şi misterioasele cărţi ale Cabalei, cu multele şi variatele ei interpretări. Ea nu cugeta atât, cât le vedea. Arborele cabalistic, omul divin, erau pentru ea lucruri reale. Literele şi cifrele numelui lui Dumnezeu aveau flamurile lor colorate şi strălucitoare, figurile Ştiinţei Sacre se mişcau cu membrele lor, triunghiurile se urcau, pătratele cădeau, şi steaua cu cinci colţuri sărea din loc în loc. Şi totul se împletea într'un dans sinuos şi plin de armonie.

In Cântarea Cântărilor ea citea: „Iubitul meu începu şi-mi spuse: ridică-te, păstoriţa mea! Frumoasa mea! Ridică-te şi vino! Iată, iarna a trecut. Florile

acopăr pământul, şi vremea cântecelor a venit, glasul turturelelor răsună în toată ţara. Ridică-te, păstoriţa mea, frumoasa mea şi vino! Porumbiţa mea! Porumbiţa mea din crăpături de stânci, de pe povârnişul tăinuit! Lasă-mă să-ţi văd făptura! Lasă-mă să-ţi aud glasul! Căci glasul tău e dulce şi făptura ta plină de farmec".

Şedea dinaintea cărţilor, delicată şi atentă, cu faţa albă ca aceea a tatălui ei, şi privirea îi aluneca pe caracterele mari şi pătrate.

Rabbi Gabriel îi explica, spunându-i că ceeace citise înseamnă creaţiunea lumii; florile erau patriarhii şi glasul adolescenţilor cari învaţă să pătrundă misterele scripturilor, fac ca lumea să dăinuiască şi ca patriarhii să ni se releve. Şi bătrânul îi explica, prin analiză şi sinteză, cu multă adâncime şi perspicacitate; în cele din urmă rămânea cufundat în gânduri şi în tăcere. Fata asculta cu evlavie; dar cum isprăvea bătrânul, florile deveneau iar flori şi ea asculta frumoasa melodie: „Iarna a trecut, ploaia a trecut şi ea. Florile acopăr pământul, a venit vremea cântecelor şi glasul turturelelor răsună în toată ţara". Şi închizând ochii, ascultă şi pândeşte printre arbori şi-şi ţine respiraţia: acuma, numaidecât, în clipa următoare se va arăta păstorul care face să răsune aceste cuvinte frumoase cu glasul lui argintiu... Dar nimeni nu vine.

Eroii şi Sfinţii din Biblie înseamnă desigur ceeace îi spune Rabbi Gabriel. Dar când bătrânul nu era acolo, Noemi îi privea cu proprii ei ochi. Ea însăşi era Tamar, care iubea pe Amnon, era Rachel, care fugi cu Iacob, era Rebecca la fântână. Mai era şi Miriam, care dansa dansul victoriei asupra Egiptenilor înnecaţi de Dumnezeu. Dar nu era Jael, care înfipsese lui Sisera un cuiu în tâmplă, nici Debora, care judeca poporul lui Israel. Ea umplea povestirile din Biblie cu cei câţiva oameni din jurul ei. Hagar avea trăsăturile vorbăreţei Jantje, profeţii aveau ochii cenuşii, nemăr-

ginit de trişti ai unchiului său şi nasul lui turtit şi vorbeau cu glasul lui strident şi morocănos.

Dar eroii aveau înfăţişarea tatălui ei, chipul lui, ochii lui mari şi arzători, glasul lui mlădios şi convingător. Ah, tata! Cât era de frumos, de strălucit! O, de ce venea atât de rar? Viaţa ei nu avea alt sens decât acest om, tot restul nu era decât aşteptarea că se va întoarce. Toţi eroii Scripturii îi vedea cu chipul lui. Samson, care bătuse pe Filisteni, purta haina lui măslinie şi păşea repede, strălucitor şi primejdios în cismele lui de călărie. David, atunci când învinsese pe Goliat, purta fracul roşu, atât de elegant, cu care venise tatăl ei ultima oară, şi braţul ridicat, cu praştia în mână, avea manşete de dantelă. Ah! ea mai vedea ceva, cu o groază ascunsă: părul cu care Absalon se încurcase în copac, avea culoarea şi bogăţia buclelor tatălui ei, iar când David se jelea: „O, Absalon, fiul meu!" gemetele lui erau glasul strident al unchiului, şi ochii pe cari îi închidea erau ochii iubiţi şi arzători ai tatălui ei.

Noul Duce venea în susul Dunării cu toată pompa, pe yachtul pe care i-l dăruise socrul său. La proră sta nemişcat Arapul cu privirea de nepătruns. Alături de Ducesă, Remchingen, masiv, cu faţa stacojie, sub peruca albă; suflând din greu, făcea curte frumoasei femei, în germana lui plângăreaţă de Austriac. Acest soldat strălucea de bucurie, zeci de planuri îndrăzneţe se apropiau acum de realizarea lor. Unul din primele acte ale Ducelui fu să numească pe acest prieten al său preşedinte al Consiliului de Războiu şi comandantul suprem al armatei. La Viena, primire strălucită. Majestăţile lor, foarte graţioase. Serviciu divin. Banchet la Palat. Operă. Bătrânul prinţ de Thurn şi Taxis venise la Viena să-şi întâmpine ginerele; şi cei doi prieteni ecleziastici au ţinut să aducă înaintea tuturora felicitările lor Ducelui. Când yachtul ancoră, arhie-

episcopul de Würzburg, împreună cu Raab şi Fichtel, consilierii săi, ca şi abatele din Einsiedeln, se aflau pe mal şi sărutară pe Duce cu efuziune, iar Mariei Augusta îi desmierdară mâna, clipind din ochi.

După operă, — Majestăţile lor şi Ducesa se retraseseră — Karl Alexander, Principele de Thurn şi Taxis şi cei doi prelaţi mai rămân împreună la un pahar de vin. In pahare străluceşte vinul auriu de Tokay. Ducele, care se obişnuise cu el la Belgrad, soarbe înghiţituri mari, pe când iezuiţii se delectează sorbind încetul cu încetul. Aerul e greu de fumul lumânărilor şi parfumul vinului.

In faţa acestor prieteni intimi, Karl Alexander îşi deschide inima. Ah, el nu avea de gând să mucegăiască în ducatul lui, ca orice prinţ neînsemnat. Ambiţia lui nu era numai să vegheze ca supuşii săi să cultive bine viile, să-şi ţeasă pânza, să şteargă nasul plozilor şi să-i ţie curaţi. Va lăsa pe consilieri să guverneze, iar el va domni! Nu degeaba fusese atâta timp pe câmpul de luptă. Era soldat, un Duce soldat. Dacă a luptat atâta vreme pentru alţii, chiar dacă erau dintr'o casă amică, cu cât mai bine va şti să lupte şi să învingă pentru el însuşi! Ludovic XIV a făcut cuceriri; mica Veneţie a acaparat o bună parte din Grecia; din Suedia a pornit Carol XII, purtând stindardul său asupra unei jumătăţi din Europa; la Potsdam se prepară noui cuceriri. El simte că este omul care să facă din micul său stat unul mai mare şi poate, dacă vrea Dumnezeu, unul mare de tot. In niciun caz nu-şi va lăsa ţara aşa cum este. Acuma te ciocneşti cu capul de toate colţurile şi nu poţi să întinzi nici braţul, nici piciorul. Pricepe destul arta războiului şi strategia, ca să 'nţeleagă că ţara lui, după poziţia pe care o are, este sâmburele unei ţări mai mari. Dar să porneşti în mod logic dela posesiunile Württembergheze de dincolo de Rin, dela comitatul Mömpelgard, strâns ca 'ntr'un cleşte între posesiunile franceze, şi

de acolo mai departe, pentru un strateg, ar fi o bază excelentă.

— Eşti foarte îndrăzneţ, scumpul meu văr, zise bătrânul Thurn şi Taxis, zâmbind şi sorbi parfumul vinului de Tokay cu nasul lui fin de ogar.

Asculta cu plăcere proiectele impetuosului său ginere. Ştia că toate acestea sunt pure utopii, dar ce Dumnezeu! Ducele era soldat şi nu puteai să-i ceri pricepere în chestiunile politice. Două luni în capitala sa, şi tot focul acesta se va potoli.

Cei doi prinţi ai bisericii ascultau cu atenţie cuvintele energice ale lui Karl Alexander. Lucraseră cu mare zel la convertirea lui, mai întâi pentrucă era datoria lor să readucă la lumină orice suflet rătăcit, apoi, pentrucă era un foarte bun mijloc de propagandă, să atragă un prinţ de Württemberg de partea lor, dar mai ales pentrucă le plăcuse acest joc. In adevăr, nu urmăriseră cine ştie ce planuri politice. Dar, deoarece Dumnezeu dăduse lucrurilor o atât de fericită întorsătură şi nouii lor cuceriri un relief atât de puternic, nu strica să încaseze zâmbind, numeroasele complimente cu privire la înţeleapta lor prevedere. Mai înainte de toate trebuiau să se folosească din toate puterile de norocul lor neaşteptat. Un foc ca acela de care ardea Ducele e întotdeauna bun la ceva. Câte planuri se pot coace la căldura lui? Arhiepiscopul de Würzburg începu încet şi cu băgare de seamă: fratele său, Ducele, nutreşte planuri mari, pentru cari orice prinţ catolic trebuie să-i dorească succes. Dar el uită că Dumnezeu îl alesese să domnească într'un Babilon rebel şi fără simţire. Aceşti blestemaţi de protestanţi au ros ca şoarecii drepturile dăruite de Dumnezeu prinţilor germani, aşa încât acum nu mai rămăseseră decât nişte sdrenţe mizerabile.

— Locuitorii din Württemberg nu sunt răi, răspunse Ducele, — sunt leali şi credincioşi Prinţului. Toată vina o are blestemata adunătură din Parlament,

aceşti măgari încăpăţânaţi şi sgârciţi, cari îi refuzaseră apanagiile, această turmă de trădători, care a complotat cu fratele său. Dar el a fost cu ochii în patru şi nu i-a lăsat să-i şterpelească tronul. Iar acuma, când a venit la putere, are să le plătească şi are să-i bată până la sânge.

Abatele zâmbi:

— Lucrul nu e chiar atât de simplu. Mai întâi există Constituţia.

— Un petec de hârtie, un petec de hârtie! strigă Ducele sălbatec.

— Fireşte, răspunse iezuitul liniştit. Dar deocamdată te leagă. La urma urmei, şi Biblia e un petec de hârtie şi totuşi pe dânsa se sprijină Roma şi întreaga lume.

Arhiepiscopul de Würzburg se amestecă împăciuitor: forţa şi înţelepciunea lui Karl Alexander, ajutorul şi viclenia prietenilor săi, soldaţii săi, ca şi dreptatea cauzei sale, vor izbuti să distrugă hârtia. Trecerea la catolicism a ducatului, fundamentul şi piatra unghiulară a tuturor acestor planuri, e grea, dar nu imposibilă. Trebuiau să se gândească la inteligenţa şi fericita convertire a Neuburg-ului din Palatinat. Inainte de toate numai ofiţeri şi soldaţi catolici. Niciun Parlament nu poate să se amestece în această chestiune. Apoi, toate demnităţile dela curte vor fi ocupate, încetul cu încetul, de catolici, în cele din urmă, toate funcţiile oficiale. Protestanţii vor fi concediaţi, toţi, fără deosebire. Ah, cum se mai înghesuiau sufletele în Palatinat, spre adevărata credinţă! Mai întâi funcţionarii cu familie, cari se tem mai mult de existenţa lor. Ah, cu ce grabă s'au lepădat de erezia protestantă, cum mai alergau fără suflare aceste suflete viteze la sânul bisericii catolice!

Cei trei prieteni râdeau şi beau. O mulţime de căi stăteau deschise înaintea lor. Arhiepiscopul făgădui că va pregăti, prin priceputul său consilier Fichtel, di-

rectivele special adecuate ducatului de Württemberg. Se despărțiră entuziaști, plini de speranță.

A doua zi se prezentară în fața Ducelui trei consilieri imperiali, cari voiau să se sfătuiască cu dânsul asupra războiului cu Franța, în care Impăratul se aruncase cu prea multă ușurință. Karl Alexander, care până atunci stătuse în fața consilierilor imperiali numai ca solicitator, ca general plătit, se umfla acum în pene, văzându-se solicitat. Liniștit, cu gesturi mari, el aruncă în obrazul miniștrilor cele douăsprezece mii de soldați, de cari îl rugau cu atâta teamă. Cu multe clauze și aluziuni neclare, tratatul secret imperial îi făgăduia în schimb protecție și sporirea suveranității împotriva eventualelor impietări asupra țării sale.

Când Ducele părăsi Viena, Majestatea Sa îl sărută în fața curții și a poporului, pe amândoi obrajii.

Când află de moartea lui Eberhard Ludwig, Iosef Süss rămase câtva timp fără suflare, cu gura deschisă, cu mâna stângă ridicată într'un gest de apărare, și tot sângele îi năvăli în inimă. Ajunsese la țintă! Deodată se văzu sus. Era ca lozul cel mare, nimerit între o sută de mii de numere. Avusese inspirația justă și acum va sta mândru și genial în fața înțeleptului Isac Landauer, care clătinase din cap, zâmbind de încrederea lui în acest prinț neînsemnat.

Ah, acum va păși mândru și puternic! Sute de saloane strălucite se vor deschide înaintea lui. Dintr'un salt ajunsese atât de sus. Acum va sta la mese luxoase cu mai marii acestei lumi, egal între egali. Acei cari îl lăsaseră să aștepte în anticameră, vor aștepta acum la ușa lui până vor putea să intre. Și femeile frumoase și nobile, cari până acum îi făceau o favoare primindu-i dragostea, îi vor oferi trupurile lor mândre, cerșindu-i grația. Va plăti cu vârf și îndesat loviturile pe cari a trebuit să le suporte. Va arăta celor mari că un

Evreu ştie să poarte capul de zece ori mai sus decât dânşii.

Vându casele sale din Heidelberg şi Mannheim, şi anunţă cu trufie că oricine are vreo pretenţie faţă de dânsul în Palatinat, poate să se prezinte de îndată. Intre timp, cumpără pe sub mână, prin interpuşii săi, palatul unei familii nobile scăpătate, din Seegasse, în Stuttgart, îl renovă cu un lux extraordinar şi îşi completă numărul servitorilor, garderoba şi grajdul.

In mijlocul acestor preparative, îl găsi Isac Landauer. Bicisnic şi murdar, marele financiar şedea într'un fotoliu, într'o atitudine disgraţioasă, şi îşi freca mâinile slabe şi palide, enervând pe Süss prin caftanul, perciunii şi tot portul lui evreesc. Süss fu nevoit să recunoască, necăjit şi decepţionat, că Isac Landauer nu simţea pentru dânsul nici admiraţie, nici invidie.

— Ai avut noroc, Reb Iosef Süss, zise el clătinând din cap cu bunăvoinţă şi uşoară ironie. Ar fi putut să meargă rău, şi atunci ai fi pierdut toată averea cu pârlitul ăsta.

— In orice caz, acum nu e pârlit, răspunse Süss acru.

— Asta spun şi eu, se grăbi celălalt să confirme. Apoi, confidenţial şi autoritar:

— De ce atâta fast şi atâta gălăgie? Ascultă ce-ţi spun eu, că-s mai bătrân, nu e bine ceeace faci, nu e decât spre paguba dumitale. Ce te umfli aşa în pene şi cauţi să sari în ochii tuturor? Nu e bine ca un Evreu să stea la vedere. Ascultă ce-ţi spun eu, Evreul trebuie să stea în umbră. Apoi, cu un chicot puţin gâlgâitor, adăugă: — O trată în fundul sipetului e mai bună decât un galon de aur pe haină; şi cu o bunăvoinţă ironică, pipăi broderia de pe mânecile lui Süss, pe când celălalt, aproape desgustat, căuta să se depărteze.

Aşa sunt tinerii, se gândi Isac Landauer, după ce plecă dela Süss. Coboară, coboară până la „goi". Au

nevoie de gălăgie, de lux, de haine brodate. Trebuie să se simtă apreciaţi de ceilalţi. Nici nu bănuesc triumful tainic şi subtil, în caftan şi perciuni, aceşti nerozi.

Süss îşi zise cu dispreţ: cât e de laş! Totdeauna să te ascunzi. La ce mai e bună puterea, dacă nu poţi s'o arăţi! Ce de prejudecăţi prosteşti, sfioase şi demodate! Numai să nu atragi atenţia Creştinilor. Să te ascunzi în umbră. Tocmai în lumină o să mă'nfig şi am să privesc oamenii drept în ochi.

Plecă la Frankfurt cu mare pompă. Se duse la mama sa, să i se arate în toată strălucirea. Bătrâna doamnă, atât de frumoasă încă — dela dânsa avea obrazul alb şi ochii mari şi vii — ducea o viaţă lipsită de conţinut, în mijlocul luxului confortabil. Ah, cât de pline fuseseră zilele ei odinioară! Actriţa Mihaela străbătuse Germania în goana cailor şi drumul ei fusese plin de bărbaţi, aventuri, dorinţi, triumfuri, necazuri, un adevărat vârtej. Acum, existenţa ei nu mai era colorată decât de evenimentele exterioare. Işi trecea timpul cu îngrijirea frumuseţii, întreţinea o corespondenţă vastă şi tumultoasă şi se strecura în viaţa numeroaselor sale cunoştinţe. Süss se umfla în pene în faţa ei, ea îl sorbea din ochi şi asculta ameţită lăudăroşenia lui gălăgioasă.

In mijlocul convorbirii lor spumoase apăru Rabbi Gabriel. Süss povestise tocmai cu o voluptate triumfătoare despre femeile cari se'mbulzeau în palatul său şi Mihaela ascultase cu lăcomie. Acum, obrazul lătăreţ şi morocănos al bătrânului, strivise ca un bloc uriaş de piatră toate aceste figuri vaporoase. Da, el ştia că noul duce pornise din Viena şi că va sosi în curând. Süss plecase, desigur, în întâmpinarea lui. Bătrânul vorbea cu o ironie atât de rece şi obosită, încât tot ce obţinuse Süss părea acum îndoelnic şi gol de înţeles. Apoi întrebă, ca din întâmplare, când va veni Süss la Hirsau, deoarece copila voia să-l vadă. Süss se codi, evitând un răspuns şi bătrânul nu mai insistă, dar cele

trei cute se brăzdară şi mai adânc pe fruntea lui. Se uita când la mamă, când la fiu. In curând plecă.

Süss îşi adună cu greu fărâmăturile mândriei şi ale strălucirii sale, împrăştiate în toate părţile. Incet şi fără nicio siguranţă, el îşi reluă înfăţişarea elegantă şi cu multă precauţiune începu să-şi bată joc de bătrân. Dar mama sa rămase tăcută şi plecarea lui nu fu tocmai atât de strălucită ca sosirea.

Porni repede spre Regensburg. Ducele îl primi gălăgios şi foarte bine dispus. Remchingen, cu faţa stacojie sub peruca albă, îl copleşi de glume grosolane. El nu putea să sufere pe Evrei, şi acesta, cu maniérele lui exagerat de politicoase şi insinuante, îi era şi mai antipatic. Bătrânul Thurn şi Taxis fu şi el rezervat: nu putea să uite că odinioară, la Monbijou, Süss îi zădărnicise cu salonul galben, efectul fracului său de aceeaşi culoare.

Ducesa însă îi zâmbi cu multă amabilitate şi drăgălăşie. Plină de graţie, întinse Evreului mânuţa ei cărnoasă şi îngrijită, pe când cu cealaltă ţinea cu delicată preţiozitate, aşa cum prescria moda, faldurile rochiei sale. Ah, ce gânduri ascunse şi perverse va fi depus Evreul odată cu sărutarea sa, pe această mână! Şi cât de modern era îmbrăcat, din cap până'n picioare! Era amuzant să aibe în jurul său un astfel de Evreu, care semăna cu cel mai galant senior din Versailles şi care îşi ascundea sub o haină atât de elegantă inima lui de Evreu, care era, desigur, plină de răutate şi de venin.

Mai târziu, când fură singuri, Ducele îl întrebă de situaţia morală a ţării. Süss simţi numaidecât ce preţ punea Karl Alexander pe opiniile lui. Imediat redeveni omul de afaceri, obiectiv, concentrat, prudent. Priceputul financiar lucra în el cu nervii încordaţi, cu toată siguranţa. Cercetă pe Duce mai mult decât acesta pe dânsul. Îşi alcătui răspunsurile astfel, încât toate confirmau principiile lui Karl Alexander.

Acesta îl bătu pe umăr fără de veste:

— Cu magul tău, tot nu m'ai înşelat, al dracului de jupân!

Süss tresări şi, împotriva obiceiului său, răspunse evasiv, silit, stingherit, că aceste preziceri cabalistice l-au costat destul şi că deci nu e de mirare că s'au dovedit adevărate. Ducele răspunse nu tocmai sincer că Rabbi îi prooroci se un sfârşit nenorocit. Dacă prezicerile lui sunt atât de adevărate, de ce îşi lega Süss averea şi serviciile de dânsul?

Süss răspunse după câtva timp:

— Ceea ce Rabbi ia drept bun sau rău, e altă chestie şi oameni ca Alteţa Sa şi el însuşi, cari nu visează cu ochii deschişi, n'au nevoie să-şi bată capul cu chestiuni metafizice atât de subtile.

Süss tăcu, deodată i se tăie respiraţia şi capul i se plecă într'o parte. I se părea că un om îl priveşte peste umăr, un om cu propriul lui chip, dar pierdut în ceaţă, fantomatic. Şi Ducele tăcu. Obiectele din jurul lui îşi pierdură culoarea, Evreul păli. Se văzu păşind într'o horă ciudată şi ireală, înaintea lui, magul misterios, Rabbi Gabriel, ţinându-i una din mâini, pe când pe cealaltă o ţinea Süss.

Evreul îl smulse din această vedenie, îndreptându-i atenţia asupra altor chestiuni. Ducele vorbise cu un dispreţ amar despre fratele său, Prinţul Heinrich Friedrich şi despre intrigile lui cu Parlamentul. Süss se agăţă de acesta, vorbi cu uşoară ironie despre blândul şi neîndemânaticul conspirator, amintind apoi şi de metresa lui, acea blondă liniştită şi prostănacă. Ducele asculta cu interes şi un zâmbet răutăcios îi flutură pe buze. Ei drace! Sărmana fată flămânzea destul cu bicisnicul de Heinrich — carne uscată, fără un pic de zeamă... Râse cu hohote şi'n ochii lui apăru o lucire răutăcioasă. Evreul cunoştea desigur fata; să i-o descrie. Süss povesti cu băgare de seamă, şi analiză ca un cunoscător pe fiica micului nobil dela ţară, înaltă, blondă, greoaie, de o tinereţe caldă şi morocănoasă.

Ducele asculta lacom, batjocoritor, mulțumit; se vedea că planul lui era gata.

— Văd că te pricepi, jupâne, zise el râzând. Te pricepi la carne creștină, pungașule!

Rămas singur, Süss zâmbi triumfător și se gândi la ceea ce avea de făcut. Nu mai rămânea nicio îndoială: să măgulească pe Duce fără șovăire, fără teamă de exagerare. Să procure Ducelui bani, și prin bani femei, soldați, glorie. Mereu, mereu. Să nu profite prea mult la toate aceste afaceri, dar să-i procure atât de multe încât să se îmbogățească, păstrând chiar numai o mică parte pentru sine. Să nu ție seamă de Parlament. Să se ridice pe față împotriva lui, să-l trateze „en canaille". Un singur scop: bani pentru casieria ducală.

Süss se pricepuse să-l ia pe Duce. Deasemenea făcuse bine când cumpărase palatul din Stuttgart. Când plecă din Regensburg, era consilier privit al finanțelor ducatului de Württemberg. La numirea lui era anexat un decret al Ducesei, prin care era numit administrator al casei sale personale.

La Stuttgart, preparative extraordinare pentru primirea noului prinț: trei arcuri de triumf cu mândre inscripții latine și multe figuri alegorice, nenumărate drapele, ghirlande. Străzile mărginite de oameni cu fețele roșite de frig, și animate de soarele vesel al unei frumoase zi de Decembrie. Peste tot vânzători, oferind portretul Ducelui, celebrul portret în care ia cu asalt cetatea Belgradului, în fruntea a șapte sute de oameni, sub ploaia de gloanțe. Süss comandase mii de exemplare din acest portret, spre marea bucurie a Ducelui și a poporului, și în profitul său și acum burghezii și țăranii se băteau pentru această podoabă ieftină și patriotică. Tot orașul răsuna de muzică, strigăte și lovituri de tun. Insfârșit, pe o lungime de două leghe, venea cortegiul: funcționari, ofițeri, soldați pedeștri și călări, curieri, paji și trăsura de gală a Ducelui, cu opt

mai înaintaşi. Astfel intră în oraş, prin străzile scânteietoare de zăpadă, sub cerul albastru de Decembrie şi mii de steaguri colorate fluturau în aer.

Cu inima şi gura deschisă, cetăţenii din Stuttgart priveau cu admiraţie pe Suveranul lor impunător, cu mantaua de blană deschisă pe pieptul lui, acoperit cu decoraţii, cu capul şi ochii dominatori şi mai mult încă pe frumoasa lor Ducesă care, sub blănurile ei albe, purtând o diademă pe căpşorul micuţ ca de şopârlă, se uita la ei surâzătoare, cu o curiozitate indolentă. Ah, ce mai râdea în sinea ei de aceşti Suabi cari o aclamau, şi cât de caraghios i se părea acest orator al Universităţii din Tübingen, un profesor gras, timid şi asudat, care îşi dădea atâta osteneală să declame, cu un puternic accent suab, versurile înaripate, cu cari saluta perechea princiară. Ea asculta atentă şi îşi păstră seriozitatea chiar şi atunci când profesorul vorbi despre popoarele, pe care Ducele era chemat să le păstorească cu sceptrul său, şi atunci când declară cu patos că numele lui Karl Alexander cuprinde în sine tot ce se spune despre Carol cel Mare şi despre ceilalţi Caroli, tot ce a dovedit Alexandru cel Mare al Grecilor, tot ce poporul ales a preţuit mai mult la Samson, tot ce a posedat Hercule, ba chiar şi atunci când, la sfârşit, îl compară cu Cezar. Süss se ţinea modest şi respectuos laoparte, printre oamenii de casă ai Ducelui. Venise la Stuttgart fără nicio pompă, se instalase în luxoasa-i locuinţă, şi deocamdată nu atrăsese atenţia nimănui. Nimeni nu putea să scoată o vorbă mai mult dela valetul său, tăcutul şi flegmaticul Nicklas Pfäffle: Süss era un personaj important dela curtea noului Duce. Numai încetul cu încetul se află că acest personaj, consilier financiar, deşi se purta ca oricare mare senior, nu era decât un simplu Evreu nebotezat. Dar Evreii nu aveau voie să se aşeze în ducat. Totuşi, oamenii îşi spuseră că, faţă de situaţia încurcată a finanţelor şi faţă de şiretenia Evreilor cari administraseră finanţele

Contesei de Grăvenitz, era drept să i se îngăduie şi Ducelui să aibă drept consilier un Evreu. De altfel trebuiau să recunoască că noul Evreu se poartă deocamdată foarte cumsecade şi discret şi că în timpul ceremoniei, cu tot titlul şi mândra lui uniformă, rămăsese modest laoparte.

Dar după trei zile, la recepţia Parlamentului, se arătă cu totul altfel. Stătea mândru, rece şi sever printre miniştri şi privea dela distanţă turma parlamentarilor. Micul grup al miniştrilor, printre cari se afla şi Evreul, stătea, în uniformele lui strălucite, despărţit cu multă aroganţă de masa întunecată şi deasă a reprezentanţilor poporului. Camera număra patrusprezece prelaţi şi şaptezeci de deputaţi. Numai câţiva, ca de pildă subtilul Weissensee şi avocatul Veit Ludwig Neuffer, istovit de muncă, erau deasupra situaţiei; cei mai mulţi păreau îngrijoraţi, intimidaţi şi nesiguri, în faţa grupului de miniştri cu privirea îngheţată şi trufaşă. Printre aceşti din urmă erau Forstner, preşedintele consiliului şi insinuantul Neuffer, cari încă pe vremea defunctului Duce fuseseră sprijinitorii lui Karl Alexander şi zădărnicească planurile dietei cu prinţul Heinrich Friedrich. Apoi, Andreas Heinrich von Schütz, cu nasul mare şi coroiat, la început omul Contesei de Grăvenitz, dar care se menţinu sub toate guvernele. Dieta nu prevedea nimic bun din partea acestor trei demnitari, după cum nu aştepta niciun bine din partea Evreului, a cărui prezenţă la această recepţie oficială era o provocare. Parlamentul nu avea încredere decât într'un singur ministru şi faptul că Ducele îl numise în cabinet, compensa prezenţa lui Neuffer şi a Evreului. Acesta era Georg Bernhard Bilfinger, filozoful şi fizicianul. Karl Alexander cunoscuse pe acest bărbat spătos, cu sufletul deschis şi plin de energie, cu prilejul cercetării unor calcule şi planuri de fortăreţe. Şi oricâtă neîncredere avea el faţă de filozofie, nu putu să reziste dorinţei de a chema

în cabinet pe acest matematician şi inginer iscusit, în locul unui jurist.

Cele două grupuri, cel mic al miniştrilor şi cel mare al parlamentarilor, stăteau faţă 'n faţă ca nişte animale gata de atac, unul mare, greoi, negricios, fără apărare, celălalt, mic, sclipitor, colorat, agil şi primejdios.

Aşteptau. Aşteptară multă vreme, aproape un ceas peste ora anunţată. Şi tot nu se auzea marşul triumfal, şi nici ordinul de a prezenta armele în vestibul, iar uşile cari duceau spre apartamentele particulare ale Ducelui, rămâneau închise. Reprezentanţii poporului se sprijineau când pe un picior, când pe altul, năduşiţi în sala supraîncălzită; chiar şi miniştrii începură să se neliniştească. Nu se aşteptau ca Ducele să bruscheze Parlamentul chiar din primul moment. Era intenţie? Capriciu? Simplă întâmplare? Uitare?

Unul singur ştia. Evreul zâmbea şi gusta cu voluptate ciudatul triumf pe care şi-l pregătise Karl Alexander. Parlamentul conspirase împreună cu fratele său; bine, acum aveau să aştepte, până le-or intra picioarele în burtă, în timp ce el se desfăta cu prietena fratelui său, acea fiinţă blândă şi liniştită, cu părul bălaiu.

Consilierul secret Andreas Heinrich von Schütz citi Constituţia, căreia Ducele trebuia să-i jure credinţă. Totul era prevăzut în amănunt, cu meticulozitate. Domnul von Schütz citi interminabilul document cu glasul egal şi exersat, căruia nasul lui mare şi coroiat îi dădea un accent franţuzesc. Sala era supraîncălzită, o muscă trezită bâzâia, iar din masa de oameni îmbrăcaţi în haine groase se ridicau aburii respiraţiei şi o suflare uşoară. Karl Alexander privea supărat feţele întunecate şi atât de comune, cari se sileau să pară patetice, şi asculta încruntat textul acelui act solemn şi pedant, în care fiece cuvânt însemna pentru el o

constrângere îndrăzneață și nemăsurată. Și acest fonfăit continuă mereu, fără sfârșit. Trebui să se stăpânească ca să nu intervie, sau să caște tare și plictisit. Venea din alcov, simțea încă în toți porii căldura blândă a acelei ființe blonde, auzea încă plânsul ei înnăbușit și neîncetat, care îi umezise fața, brațele și pieptul, era pătruns de o senzație de plăcută moleșire. Parlamentarii fură foarte rău impresionați de glasul răgușit și încleit — efectul voluptății — cu care repetă, revoltător de indiferent și cu gândul aiurea, formula jurământului solemn: „Confirm și afirm pe cuvântul meu de Prinț, după matură gândire, și în deplină libertate". Pronunțase aceste cuvinte cu tonul cu care ar fi spus valetului, că apa de ras nu era destul de caldă.

Deputații plecară abătuți și plini de îngrijorare. Dacă i-ar fi insultat, ca defunctul Prinț, dacă i-ar fi copleșit cu înjurături murdare, ca Eberhard Ludwig, ei ar fi putut să reacționeze mult mai ușor, decât împotriva acestei atitudini de jignitoare indiferență.

După plecarea lor, Karl Alexander se întinse într'un fotoliu, foarte mulțumit. Le arătase el. Plecaseră cu coada între picioare. Sufla pe nas, mulțumit de sine însuși. Bun început, frumoasă zi! Mai întâi o lovitură sdravănă blândului Heinrich Friedrich, care îndrăsnise să se revolte, și apoi această plebe obrasnică și asudată, care plecase plouată, clocotind de trufia ce o înnăbușea. Concedie și pe miniștri și, pe când se retrăgea, șopti lui Süss:

— Trebuie să mai consolez pe cineva, pe miorlăita aceea blondă. Are gust, fățarnicul, mai mult decât aș fi bănuit.

Râse sgomotos și bătu pe umăr pe Süss, care se simți foarte măgulit.

— Vreau să guvernez singur, zise el unei deputațiuni din Stuttgart. Vreau să ascult eu însumi poporul meu și să-l ajut.

Răspândi în toată ţara vestea că nu se va da înapoi dela nicio osteneală sau greutate, pentru a asigura bunăstarea şi prosperitatea ducatului, va avea grijă ca peste tot să domnească sinceritatea şi buna credinţă cunoscută în Württemberg din moşi strămoşi, fără subterfugii, intrigi şi complicaţiuni. Oricine are vreo plângere împotriva vreunui funcţionar sau vreo cerere, poate s'o scrie pe hârtie amănunţit şi s'o predea în mâinile Ducelui.

Trei Duminici de-a rândul, această poruncă a noului stăpân fu citită de pe toate amvoanele, şi afişată la primăria fiecărei comune. Poporul jubila: acesta era un adevărat prinţ; acesta nu guverna prin biurocraţie, guverna singur.

Partizanii Contesei se topiră ca zăpada în luna Mai. Ducesa văduvă se învioră de căderea lor. Cât despre portretul lui Karl Alexander, luând cu asalt Belgradul, se vindea ca pâinea caldă şi atunci când un decret interzise îngenunchierea suplicanţilor în faţa Ducelui, pe cuvânt că asemenea dovezi de respect se cuvin numai lui Dumnezeu, Süss trebui să tipărească o nouă ediţie şi în tot ducatul nu exista casă de burghez sau de ţaran, în care portretul Ducelui să nu atârne la loc de frunte.

Ducele uză de toată influenţa sa pentru a duce mai departe procesul împotriva fostului mareşal al curţii, Grävenitz şi a surorii sale, dar fără mult succes. E drept că se instituise un tribunal special, care să judece pe Contesă şi că primul jurisconsult al ducatului, profesorul Moritz David Harpprecht din Tübingen, cunoscut în toată Germania pentru stricta sa probitate, ridică împotriva ei acuzări grele de bigamie, adulter repetat şi prelungit timp de ani întregi, apoi trei tentative de omor, îndreptate împotriva soţiei lui Eberhard Ludwig, crimă de les-Majestate, avort, fals, înşelăciune şi malversaţiuni şi că tribunalul pronunţă pedeapsa cu moartea. Un agent special, baronul Zech fu trimis la

Viena pentru a obține confirmarea și executarea acestui verdict și cheltui cam o sută patruzeci și trei de mii de fiorini, pentru a câștiga pe consilierii imperiali. Dar, fie că Isac Landauer cheltuise și mai mult, fie că era pur și simplu mai priceput, afacerea se târăgănă și se potici în cele din urmă într'o tranzacție pecuniară foarte complicată.

Ducele se plictisi în curând de această afacere ca și de toată guvernarea, care îl închidea în cabinetul lui de lucru. Publicase manifeste frumoase, cucerise dragostea poporului, și consilierii săi, impetuosul general Remchingen, subtilul diplomat Schütz, și priceputul financiar Süss îl asigurau în fiecare zi că toate abuzurile fuseseră stârpite și că în Württemberg începuse epoca de aur. Unde exista în Germania un al doilea prinț atât de conștient de îndatoririle sale? Mândru înaintea lui Dumnezeu, a oamenilor și a lui însuși, plin de sentimentul că merita titlul cu care i se adresase Universitatea din Tübingen — „Adevărat păstor și podoabă a neamului omenesc" — lăsă în grija consilierilor îndeplinirea făgăduielilor sale și, fericit de-a reîncepe viața de soldat, se întoarse în armată, setos de o nouă glorie.

Süss se sfătuia cu consilierul secret Bilfinger și cu profesorul Harpprecht asupra procesului intentat celor doi Grävenitz. Cei trei demnitari se reuniseră în prea luxosul cabinet de lucru al lui Süss: Evreul, svelt și elegant, cei doi Württemberghezi, greoi și lați în spate. Procesul nu stătea bine. Viena nu era dispusă să ratifice sentința capitală împotriva Contesei și indica un acord financiar. Acest compromis păru foarte slab celor doi Württemberghezi și puțin corespunzător demnității ducale. Süss, dimpotrivă, credea că succesul cel mai concret e acela care se exprimă într'o cifră ridicată. Să lase în grija lui lichidarea financiară, el o va încheia

spre complecta satisfacție a Ducelui. Cei doi bărbați serioși și drepți găsiră această modalitate ușuratecă și evreească. Dar în cele din urmă, deoarece agentul Zech se întoarse dela Viena fără să fi obținut ceva, nu rămânea altă soluție decât un acord, și Evreul se pricepea mai bine ca oricare, iar Ducele avea o încredere nelărmurită în norocul și abilitatea lui. Cei doi consilieri se alăturară cu necaz părerii lui Süss.

După ce discutară această chestiune, Süss ceru juristului câteva păreri asupra unor drepturi contestate ale dietei. Aceasta era o chestiune care mergea Württemberghezilor drept la inimă. Era vorba de anumite proecte de impozite și monopoluri propuse de Süss și cari, fără îndoială, erau contra spiritului constituțional; dar, textul prezenta lacune, prin cari un spirit subtil și lipsit de scrupule putea în orice caz să pătrundă. Harpprecht, secundat de Bilfinger, se înfierbântase vorbind și Süss îl asculta politicos și atent. Dar deodată savantul observă ochii financiarului, acei ochi mari și lacomi, isteți și lipsiți de conștiință, ca ochii unui animal de pradă. Ce însemnau pentru acești ochi libertate, constituție, conștiință, popor? In ochii Evreului, pe cari niciun ideal nu-l purifica, toate aceste lucruri mărețe se descompuneau, și nu însemnau decât niște visuri tinerești și ridicole. I se păru că e un prost, vorbind în fața acestui negustor de spiritul legilor, despre frumoasa și nobila lor semnificație. Celălalt, desigur că nu alegea din vorbele lui, decât ceea ce folosea planurilor sale egoiste și murdare. Harpprecht se ridică pe neașteptate. Bilfinger, mai domol, simțise și el ceea ce-l stingherea pe prietenul său. Cei doi Württembergheзi plecară îndată, nemulțumiți și reci, petrecuți de veșnic politicosul și respectuosul Süss.

La ușă, întâlniră pe Isac Landauer, în caftan și perciuni. Süss îl rugase să vină, pentru a regula împreună chestiunile financiare ale Contesei. Cei doi băr-

baţi se înţelegeau, fără să aibă nevoie să-şi spuie unde vor să ajungă. Principalul era să formuleze un acord care, în aparenţă, să fie favorabil Ducelui, în realitate Contesei. Tocmindu-se cu înverşunare, puseră toată priceperea lor în joc, unul împotriva celuilalt. Fiecare mai avea şi interesele sale particulare, căci fiecare din ei avea creanţe asupra Ducelui ca şi asupra Contesei. In cele din urmă, Süss socoti pentru Duce un câştig de trei sute douăzeci şi trei de mii de fiorini, dar în realitate Ducele mai avea de plătit Contesei o sută cincizeci şi opt de mii de fiorini. La predarea acestei sume, Süss scăzu Contesei treizeci de mii de fiorini pentru pretinse împrumuturi şi avansuri, iar Ducelui îi puse în socoteală cinci mii de fiorini pentru serviciile sale în această chestiune.

Astfel se isprăvi legătura de dragoste a Contesei, care pricinuise ducatului atâţia ani de turburări şi revoltă. De aci înainte Contesa duse la Berlin o viaţă luxoasă şi neliniştită. Ducesa văduvă, acrită, avusese toată viaţa ei o sănătate şubredă; boala i se înrăutăţi şi medicii se mirau că-şi revine de atâtea ori. Dar ea privea cu o ură învechită, mucegăită de vremuri spre duşmanca ei din Berlin, şi muri la trei săptămâni după dânsa.

Karl Alexander se afla în lagăr, îndărătul forturilor şi călărea, inspecta, poruncea, desfăşura o activitate febrilă. Se bucură din inimă revăzând pe fostul său comandant suprem, Prinţul Eugen, un militar iscusit, sever şi rece. In faţa superiorităţii forţelor franceze, Prinţul se rètrase prudent şi se întări lângă Heilbronn. Francezii invadaseră din nou ducatul, ridicând contribuţiuni şi rechiziţii. Dar, înaintările armatei Imperiale, datorite mai ales lui Karl Alexander, îi siliră să se retragă din nou dincolo de Rin. Acum Ducele, mânat de un zel arzător, lupta pentru asigurarea graniţelor. Forturile fură întărite, se săpară tranşee şi Ducele

discuta mereu cu Bilfinger. Concepură un plan mare de o strategie genială. Cu mijloace relativ mici, organizară un Termopile suab, în faţa căruia orice Xerxes francez trebuia să-şi sfarme capul.

La început, Parlamentul nu se opusese planurilor lui Karl Alexander. Atunci însă când Francezii fură aruncaţi dincolo de Rin şi pericolul imediat dispăru, Parlamentul începu să facă greutăţi. Intârâtară pe Duce printr'o mulţime de obiecţiuni greoaie şi pedante. Mereu veneau deputaţiuni, cari se plângeau de măsurile luate cu prilejul rechiziţiilor şi al concentrărilor de trupe. Inlocuirea unităţilor tărăgăna, caii, materialul de războiu şi proviziile erau furnizate cu greu şi niciodată în cantitatea necesară, contribuţiile de războiu scăzură, tezaurul era gol. Ducele, bănuitor de felul său, începu să-şi suspecteze consilierii că s'au înţeles în ascuns cu Parlamentul. Chemă pe Evreu în lagăr.

Acesta studiase cu cea mai mare atenţie toate detaliile politicei din Würtemberg şi aştepta de multă vreme această clipă. Cu inteligenţa sa pătrunzătoare, el îşi fixase scopul şi vedea înaintea lui ca pe o hartă, desenată cu precizie matematică, fiecare palmă de loc din calea ce avea să străbată.

Plecă hotărît pe câmpul de luptă. Karl Alexander îl primi numaidecât. Era noapte. Lumânările ardeau, într'un colţ sta ghemuit Arapul. Ducele examina cu Bilfinger nişte planuri. Deodată isbucni tot necazul şi toată furia lui. In faţa acestor doi sfetnici nu avea nevoie de constrângere. Bănuiala lui împotriva miniştrilor se întărise. Sunt înţeleşi cu perfidul şi rebelul Parlament, striga el. Bilfinger asculta speriat aceste cuvinte fără sens şi căută să convingă pe Duce cu argumente pozitive. Süss se mărgini să asculte cu atenţie; faţa lui albă şi liniştită, cu surâsul semnificativ, contrasta în lumina pâlpâindă a lumânărilor cu feţele excitate şi roşii ale Prinţului şi inginerului său. Deodată Karl Alexander se întoarse spre dânsul:

— Şi tu, jupâne?

Süss răspunse dând din umeri că în orice caz e ciudat că ordinele atât de clare şi înţelepte ale Ducelui erau executate prost şi incomplect. Se prea poate ca miniştrii să se fi înţeles cu parlamentarii rebeli; dar, fie că e adevărat sau nu, judecând după rezultatele atât de puţin satisfăcătoare, în orice caz trebuie să-i socotească incapabili şi îndărătnici. Ducele întrebă ce propunere îi face. Süss răspunse că, după experienţa pe care o făcuse cu prilejul furniturilor de războiu în Austria, orice rezistenţă pasivă trebuia pedepsită cu amenzi foarte mari. Pedepsele în bani sunt cele mai eficace. Burghezul ca şi ţăranul ţine foarte mult la averea lui şi îşi dă mai repede viaţa decât banii. Ducele spuse că se va mai gândi şi porunci lui Süss să studieze chestiunea şi să-i facă propuneri speciale. Evreul declară că o şi făcuse şi puse pe masă un teanc de acte şi socoteli. Bilfinger căută din nou să expună toate argumentele împotriva suspiciunii Ducelui şi recomandă măsuri mai blânde. Karl Alexander îi tăie vorba cu o privire supărată.

Chiar a doua zi dădu ordin lui Remchingen să aplice cu severitate propunerile lui Süss. Cei doi bărbaţi lucrau acum împreună, generalul cu forţa, Evreul cu creerul. Remchingen îşi bătea joc de Süss cu glumele lui murdare. Süss îl ura şi-l dispreţuia, dar nu se lăsă ispitit de dorinţa de a-i rezista, şi primi batjocura soldatului cu un zâmbet indiferent, dar amabil. Amândoi aveau o singură ambiţie, să placă Ducelui, să-i procure bani şi soldaţi şi erau pătrunşi de aceeaşi adâncă convingere, că poporul aparţine Prinţului, precum îi aparţin câinii şi caii lui.

Tot ce mai înainte nu isbutise să scoată nici forţa, nici puterea de convingere, venea acum ca prin farmec. Pe când înainte toba recrutorilor, cu toată gălăgia ce-o făcea, nu putea să adune decât câteva mii de voluntari, printre cari mulţi schilozi, acum depo-

zilele nu mai încăpeau de recruți. Caii se înghesuiau în depozitele de remontă, uniformele în magazii, casele erau doldora de bani și hârtii de valoare, hambarele și magaziile nu mai aveau loc pentru grânele și proviziile ce se aduceau. Peste tot întăriri și rezerve. Karl Alexander, mândru și triumfător, lăuda în fața tuturora geniul și priceperea consilierului său financiar.

Dar poporul simțea o apăsare de plumb care îi tăia răsuflarea. E drept că și mai înainte existase un fel de recrutare forțată, dar numai pentru vagabonzi și leneși, cari nu voiau să lucreze și cari erau o povară pentru comune. Acum, recrutarea se întindea la tot tineretul necăsătorit din țară. Cine voia să-și răscumpere libertatea, trebuia să plătească o sumă enormă. Cei căsătoriți erau scutiți de recrutare; dar cine voia să se însoare înainte de douăzeci și cinci de ani, trebuia să depuie o taxă, valorând a cincea parte din averea sa. Caii fură examinați, cei buni rechiziționați; guvernul plătea bonuri cu scadență lungă. Comerțul și industria fură împovărate cu biruri mari, cari se încasau cu cea mai mare severitate.

Ah, cum mai dispăreau ghirlandele și panglicile de pe portretele Ducelui! Tinerii cei mai de ispravă puneau uniforma blestemând. Mamele, soțiile, logodnicele plângeau. In lipsa bărbaților, destrăbălarea se întinse. Interdicția căsătoriei făcu să se înmulțească copiii nelegitimi; numărul avorturilor și al pruncuciderilor crescu. Câmpul nu era bine lucrat, se simțea lipsa de brațe și caii cei mai buni fuseseră rechiziționați. Scumpetea creștea, alimentele și mărfurile dispărură de pe piață. Oamenii blestemau acum pe față și se revoltau. Decrete severe interziceau cu pedepse grele orice părere nerespectuoasă față de ordinele Ducelui, ca și orice turburare a liniștei publice. Câțiva nemulțumiți fură arestați și dați în judecată. Strigătele de

revoltă amuţire, dar blestemele continuară oriunde poporul se credea la adăpost de spioni.

Această stare de spirit nu-l atingea pe Süss câtuşi de puţin. In Palatinat, unde introdusese hârtia timbrată, se obişnuise cu manifestaţiile ostile în faţa casei lui, cu insultele şi pamfletele. Cine putea să-l atingă? Era la putere, cel mai apropiat sfetnic al Prinţului. Nimeni nu ştia să trateze pe Duce ca dânsul. Nimeni nu se pricepea ca dânsul să primească isbucnirile de furie ale militarului, deprins cu supunerea şi, fiind isgonit, să se prezinte după un ceas din nou, ca şi cum nimic nu s'ar fi întâmplat. Funcţionarii Ducelui aveau ordin să se conformeze neapărat hotărîrilor lui, şi nicio chestiune financiară nu putea fi rezolvată fără ştirea lui.

Süss respira cu nările dilatate această atmosferă în care trăia; acum, de când cu măsurile sale fericite pentru întărirea armatei, el era adevăratul stăpân al ducatului. Ajunsese foarte sus, aproape de culme şi un fior plăcut îi trecea prin spate când se uita jos la mulţimea care se înghesuia şi bâţâia, încercând să se urce. Uneori, când anticamera sa gemea de solicitatori cari aşteptau plini de teamă, el se plimba singur prin odaia lui de lucru, cu buzele roşii întredeschise într'un surâs, trăgea cu urechea la şoaptele dindărătul uşii, îşi umfla pieptul, răsufla din adânc, zâmbea şi concedia pe toţi, fără să-i fi primit. Ah, ce bine era, ce minunat lucru să ai putere asupra oamenilor!

Avea o casă princiară. Pentru decorul ei chemase un arhitect sicilian, pe maestrul Ubaldo Raineri, cunoscut şi foarte la modă în cercurile înaltei nobilimi franceze. Saloanele lui străluceau de covoare preţioase, gobelinuri, mobile sculptate, stuc, lapis lazuli, aur, vaze şi busturi de artă. Alături de Homer, Solon şi Aristotel, arhitectul pusese — intenţionat sau nu — busturile lui Moise şi Solomon. Triumful lui Mercur împodobea plafonul sălii de mâncare, iar pe acel al iatacului se desfăta Leda cu lebăda; cât despre patul lui măreţ, înconjurat

de oglinzi, acesta provocase glumele şi râsetele grosolane ale burghezilor din cârciume ca şi chicotele fetelor. Süss era mândru că adusese dela Paris moda podoabelor exotice. Figuri de Chinezi, mici pagode cu clopoţei, făceau un contrast ciudat cu busturile lui Moise şi ale lui Solon, Homer, Solomon şi Aristotele. Dar bucuria cucoanelor era papagalul Achiba care, din colivia lui aurită, spunea: „Bonjour Madame", „Cum a binevoit să doarmă Altela Voastră?" şi „Ma vie pour mon souverain". Masa lui era mai aleasă decât oricare alta din ţară şi lumea se mira de unde lua el cărnurile, stridiile şi fructele exotice, admirând în acelaş timp minunăţiile de fructe şi înghetată pe cari cofetarul francez al Evreului le prepara sub formele cele mai frumoase şi variate.

In curând livreaua roşie cu nasturi de argint a servitorilor lui fu cunoscută pretutindeni. Avea secretar, bibliotecar, curieri, haiduci, bucătar, chelar. Printre aceşti servitori trecea palid, gras şi flegmatic Nicklas Pfäfflle, supraveghiind, poruncind, complectând totul. Avea mult de lucru. Trebuia să ştie pe dinafară *Mercure Galant*. Consilierul financiar ţinea să treacă drept cel mai elegant bărbat din ducat, şi garderoba lui era complectată la fiecare două, trei săptămâni. Avea o adevărată pasiune pentru bijuterii. Solitarul pe care-l purta în degei era celebru, agrafele pantofilor, chiar şi mănuşile sale, erau împodobite cu pietrele pe cari le schimba după modă. In buduarul ca şi în măreţul său iatac erau aşezate vitrine cu bijuterii, procurate prin intermediul bijutierilor din Amsterdam sau din Italia. Din aceste bijuterii obişnuia să dăruiască câte ceva vizitatoarelor sale, doamne din înalta nobilime sau fete din popor. Unii îşi băteau joc de dânsul şi-i râdeau în faţă că are nevoie de astfel de mijloace; dar el zâmbea, ştiind că nu era nimeni care să se împotrivească acestui procedeu şi că îşi asigura pentru totdeauna devotamentul unei astfel de femei. Bărbaţilor

însă obișnuia să le vândă bijuteriile, ținând morțiș la preț. Acesta era negoțul său favorit. Ce minunat lucru, să ți se strecoare prin mâini atâtea nestemate, să schimbi o piatră mică pentru o grămadă de aur și iarăși grămada de aur pentru o pietricică, simțind câtă putere zace într'un obiect atât de mic!

Grajdul său nu era mare, în schimb era ales. Îi plăcea să facă negoț de cai cu marii seniori, până în Olanda. Pentru uzul său propriu avea o iapă albă arăbească, numită *Assiadah*, adică Orientala. I-o vânduse Levantinul Daniele Roa și provenea din grajdurile Califului. Drept vorbind, Süss nu iubea animalul, dar îl ținea bine; știa ce înfățișare princiară avea, călare pe acest cal nu prea mare, dar nervos și delicat. Însuși gălăgiosul de Remchingen fu nevoită să recunoască: călare, pare aproape unul de-ai noștri.

Era mai greu să ajungi la Süss decât la Duce. Trebuiau multe scrisori, alergături și insistențe, până când ți se fixa o oră de audiență și adesea ori solicitantul pleca fără să-l fi văzut. Süss era bancherul Ducelui și purta titlul de consilier intim pentru finanțe. Atâta tot. Niciodată iscălitura lui nu figura pe vreun act politic. Constituția interzicea Evreilor orice slujbă în Stat și Süss era destul de priceput să se mulțumească deocamdată cu puterea, chiar lipsită de titluri. Știa că ducatul nu era guvernat de Duce, care-și petrecea mai tot timpul în armată, și nici de vreun ministru, ci de el însuși. Se și formase un partid, care i se alăturase pe față și îl înconjura ca un fel de curte. Jurisconsultul Iohann Teodor von Scheffer din Tübingen, consilier de Stat, bun cunoscător al dreptului constituțional, fu dintre cei dintâi cari trecură pe față de partea lui, apoi urmară consilierul Bühler și Mez, ca și Hallwachs, Knab, Krantz, Thill, von Grunweiler. Președintele domeniilor, von Lamprechts își trimise chiar cei doi fii în serviciul consilierului financiar, să învețe la dânsul, ca paji, manierele și obiceiurile curții. Această curte

fu botezată „Garda Ebraică" şi lumea făcea multe glume ieftine cu privire la aceşti „judaizanţi". In curând însă se dovedi că aceşti judaizanţi nimeriseră bine, căci Palatul din Seegasse devenea tot mai mult adevărata reşedinţă a ducatului.

Femeile cari treceau pe lângă palatul din Seegasse, aruncau o privire curioasă prin poarta colosală în vestibulul, pe care îl domina figura masivă a portarului, în livreaua roşie cu nasturi de argint. Se şopteau lucruri neobişnuite şi lascive despre stăpânul casei, care nu se mai satură de carne de femeie, le răscoleşte sângele prin mijloace magice şi le lasă pradă demonilor. Ducele preţuia mai mult gustul Evreului său decât al oricărui alt sfetnic intim şi Süss trebuia să trimeată acestui nesăturat, sub fel de fel de pretexte, mereu alte femei. Când Remchingen îşi bătea joc de orgiile Evreului, afirmând plin de invidie că nu pricepe cum o creştină care se respectă, poate să se târască în patul necredinciosului, şi că acesta trebuia să uzeze de practicile scandaloase ale magiei, Ducele isbucnea în hohote de râs, spunând că un obraz frumos şi nişte coapse sdravene sunt cea mai sigură magie. De asemenea, Ducele îi încredinţa alegerea artistelor pentru operă şi balet şi uneori spunea râzând, că Evreul e un mâncăcios şi că gustase din multe bunătăţi înaintea lui. Un lung şir de femei, tinere şi mai coapte, blonde şi brune, Suabe şi Franceze, molcome sau arzătoare, treceau prin iatacul lui cu multe oglinzi, sub voluptuoasa Leda din pictura de pe plafon. Dar Evreul, oricât de lăudăros era în alte privinţi, nu trăda niciunul din succesele sale, nici pe cele dificile, de cari era mândru, nici pe cele uşoare şi nenumărate. In mulţimea de cavaleri lăudăroşi, el era singurul care tăcea şi nici insistenţa jovială a lui Karl Alexander, nici curiozitatea măgulitoare a lui Weinssensee, nici batjocurile grosolane ale lui Remchingen nu puteau smulge amabilităţii sale prudente, nici cea mai mică aluzie.

Când palatul Evreului fu gata instalat, Ducesa, urmând invitației sale respectuoase și insistente, veni, însoțită de Remchingen, să-i inspecteze casa. Își plimbă căpșoru-i frumos, de culoarea marmorei prețioase, prin încăperile strălucitoare, inspectă cu ochii ei prelungi și mobili ca de șopârlă bibelourile chinezești, zâmbi papagalului Achiba, care țipă „Ma vie pour mon souverain", își trecu degetele-i fine peste pagodele în miniatură, primi dela Süss un inel pentru otravă, nu tocmai prețios, dar de o lucrătură minunată, păși cu picioruşele ei delicate printre lacheii ce se închinau până la pământ, intră în grajduri și dădu nobilei Assiadah o bucată de zahăr. Devotamentul neţărmurit al lui Süss o umplea de mulțumire.

Dar, când se văzu în trăsură, în mijlocul mulțimii de gură-cască, spuse, cu glasu-i provocător, deasupra capului consilierului financiar, care se aplecase să-i sărute mâna:

— Totul e frumos, jupâne, foarte frumos. Dar odaia în care tai copiii de creștini, tot nu mi-ai arătat-o.

Și plecă, chicotind cu râsul ei amuzat ce suna ca un clopoțel.

Odată cu venirea primăverii, Rabbi Gabriel părăsi deodată, așa cum îi era obiceiul, căsuța albă cu terasele de flori. Călătorea modest, fără servitori și chipul lui masiv apărea când ici, când colo. Nu arăta nicio grabă, nu avea nicăeri vreo afacere importantă; dar, nici nu se oprea nicăeri, călătorea neîncetat și, oricât de întortocheat ar fi fost drumul său, el părea că e stabilit de mai înainte.

Se duse în munți. Șezu două zile într'o casă țărănească, lângă un podeț ce trecea peste un torent, privind la trunchii de copaci ce coborau la vale pe apa spumegândă, se împiedecau, se încrucișau, se opreau și porneau iarăși pe valurile repezi. Ascultă nopți dea-

rândul tălăngile vitelor mânate la păşune. Urcă drumul şerpuit, care duce spre Sud, şi trecu prin zăpada înaltă de partea cealaltă a povârnişului. Înaintea lui se întindea ţinutul acoperit de flori. Un vânt cald şi binefăcător îi mângâia faţa. Ajunse la un lac mare şi întins. Acolo se opri. Stătu ceasuri întregi pe mal, nemişcat, greoiu, ca o stâncă bătută de soare. Portocalii îşi întindeau ramurile pline, mai la vale se cătărau pe mal, măslinii argintii.

In acest timp, Süss plecă la Hrisau. De când unchiul său adusese copila în ţară, de când tăcerea lui însemna o ameninţare plină de batjocură, Süss nu mai putuse închide crisalida atât de bine ca mai înainte. O suflare trecea peste hârtiile lui, când făcea socoteli, se strecura în nopţile lui, o simţea în spatele său când, strălucitor şi urît de popor, străbătea oraşul, călare pe iapa lui albă Assiadah, aşa încât animalul, neliniştit, se ridica în două picioare, nechezând. Se întâmpla ca el, calculatorul pozitiv, care vedea lucrurile obiectiv, goale, în adevăratele lor contururi şi le spunea pe nume, să tresară speriat ziua nămiaza mare, gâfâind şi ridicând umerii în semn de apărare; un chip de om îl privea peste umăr, cu trăsături vagi, ca pierdute în ceaţă şi chipul acela era al său.

De mult dorea să plece la Hirsau, la casa albă cu brazdele vesele de flori, aşezate în terase. Ceea ce îl împiedeca, fără să şi-o mărturisească, era prezenţa lui Rabbi Gabriel, obsesia penibilă, apăsătoare şi sufocantă a ochilor săi cenuşii, obosiţi, inevitabili şi cercetători.

Nici acum nu-şi mărturisea că lipsa bătrânului era aceea care-l făcuse să se hotărască atât de brusc pentru această călătorie. Mergea spre Noemi, întovărăşit numai de Nicklas Pfäffle şi se simţea atât de liber şi de uşor ca niciodată. Se ducea la copila sa, se simţea de pe acum lângă dânsa şi toate cifrele sale şi politica şi puterea şi vanitatea rămaseră în urmă, şchiopătând în praf. Vedea ogorul proaspăt şi-i respira mireasma, şi

nu socotea cât va produce acest câmp şi câte biruri s'ar putea stoarce din vânzarea recoltei, vedea numai culoarea blândă a grâului tânăr şi aspira vântul uşor, ce răcorea câmpul. Se ducea la copila sa şi inima lui era de pe acum lângă dânsa. Când va vedea însfârşit cubul mic şi alb al casei şi terasele de flori dinaintea ei şi pe copila sa? Iată, drumul de ţară pornind din şosea. Süss coboară din trăsură şi o ia pe cărare cu pas grăbit. Iată zăplazul, el deschide portiţa ascunsă, iată copacii, braţele de flori şi acum, gâfâind de emoţie, copila se atârnă de gâtul lui, pierdută de fericire.

Nu spune nimic. Câtva timp, o veşnicie, nu spune nimic. Stă atârnată de gâtul lui, plângând, îl strânge, sorbind cu ochii ei mari chipul lui ce-o umple de bucurie.

Ce frumoasă e copila sa! E desăvârşită. Nu are o singură trăsătură, o singură mişcare cât de mică, un singur fir de păr sau o inflexiune a glasului pe care s'o fi dorit altfel. Fata lui e frumoasă între frumoase, e fragedă şi pură, strălucitoare ca o lumină blândă, purificându-l şi pe dânsul. Se bucură amândoi de bătrâna servitoare Jantje, atât de devotată; el, pentru care plantele şi animalele nu erau decât nişte obiecte mute, începe să cunoască fiecare floare, de parcă i-ar vorbi; copila lui a împrumutat lucrurilor ceva din fiinţa ei dulce şi el simte viaţa ei în toate cele.

Dar iată-l cu Noemi în bibliotecă. Tablouri cu figuri magice şi table astrologice şi deodată i se pare că ochii bătrânului sunt undeva în odaie, că-l privesc ţintă, turburi şi cenuşii, morocănoşi, de o tristeţe paralizantă. Dar Noemi vorbi şi atmosfera grea şi apăsătoare se risipi. Vorbi despre figurile istoriei sfinte. Ochii ei plini de lacrimi şi devoţiune rămân aţintiţi asupra tatălui ei şi iată-l pe David intrând în odaie cu praştia în mână, iată-l pe Samson pornind la atac şi doborînd pe Filisteni şi pe Iuda Macabeul, plin de o sfântă mânie, goninď păgânii din Templu. Şi toţi erau

el, se topeau în fiinţa lui, împrumutând puterea, frumuseţea şi avântul lui.

Trăi astfel trei zile, cu inima uşoară, liberată de vârtejul grijilor zilnice. A treia zi, singur în odaie cu Nicklas Pfäffle, lumea exterioară şi tot ce lăsase în urmă, puseră din nou stăpânire pe dânsul. Văzu teancul de acte, cari aşteptau iscălitura lui, şi vârtejul lumii, care se învârtea fără el. Funcţionari, negustori, toţi alergau, căutau să se ridice, ţinteau locul pe care-l ocupa el, îl ameninţau şi el nu era acolo, se ţinea departe şi nu se interesa de nimic. Era de neînţeles cum în aceste zile nu se gândise la nimic. Florile redeveniră mute, el nu mai simţea nimic din viaţa şi suflarea lucrurilor, cifrele şi figurile cărţilor sfinte nu mai erau decât nerozii. Înaintea lui stăteau calcule de rentabilitate, decrete ducale, intrigile dietei, afaceri complicate, viaţa, puterea. Îşi privi copila, care plângea în braţele lui, şi numai jumătate din sufletul lui îi aparţinea. Se smulse din îmbrăţişarea ei, şi copila, casa cea albă, terasele de flori zâmbitoare rămâneau în urma lui ireale, şi crisalida se închise.

Cum mergea prin pădure cu Nicklas Pfäffle, grăbindu-se să ajungă pe drumul de ţară, zări deodată sub un copac, la marginea luminişului, o fată cu obrazul oacheş şi vioiu, cu ochii mari şi albaştri sub părul negru, cu mâinile împreunate pe ceafă, care părea că pândeşte, contractată, cu nervii încordaţi, printre copaci. Süss se îndreptă spre dânsa. Era frumoasă, foarte diferită de fetele din ţinut, şi părea absorbită de nişte gânduri ciudate, străine de preocupările unei Suabe. Ea îl văzu abia atunci când fu aproape de tot, sări în picioare, îl fixă cu ochii măriţi de spaimă şi strigă:

— Diavolul! Diavolul umblă prin pădure!

Apoi o luă la goană. Nicklas Pfäffle, care ştia totul, explică lui Süss cu indiferenţă:

— E Magdalena Sibylle Weissensee, fiica prelatului. E pietistă.

In trăsură, Süss se gândi că, deoarece se afla pe drum, era mai indicat să reguleze personal anumite afaceri cu agenţii săi din Frankfurt. Dar nu era decât un pretext cu care se înşela singur. Ceea ce-i trebuia lui, nu era o convorbire personală cu agenţii săi din Frankfurt, ceea ce-i trebuia lui, ceea ce dorea, după ciudatele alternări de sentimente din casa cu terasele înflorite, era o confirmare a eului său propriu, a puterii sale, a succesului, a siguranţei de sine. Trimise după secretarul său şi după servitori şi intră în Frankfurt cu toată pompa.

Evreii din Frankfurt erau mişcaţi şi se minunau, îşi şopteau unul altuia, plescăind cu limba de admiraţie, ridicau braţele mobile şi elocvente. Ah, Iosef Süss Oppenheimer! Ah, furnisorul şi consilierul financiar intim al curţii de Württemberg! Ah, ce departe a ajuns! Tatăl său a fost actor, mama sa cântăreaţă, frumoasă, elegantă, ce-i drept, dar o femeie uşuratecă, nicio cinste pentru judaism; bunicul său, Reb Selmele, binecuvântată fie memoria sa, un om cinstit, cantor, credincios şi bine văzut, totuşi un om sărac şi umil. Şi acum Iosef Süss, atât de sus, atât de strălucit, atât de puternic, a ajuns cu mult mai sus decât fraţele său din Darmstadt, renegatul, care s'a botezat ca să ajungă baron. Ah, se vede bine că Dumnezeu l-a ridicat. Cu toate că e Evreu, *goimii* îşi scot pălăria înaintea lui şi-i fac plecăciuni până la pământ, iar când fluieră, consilierii şi miniştrii vin în goana mare, de parcă ar fi chiar Ducele.

Süss sorbi cu lăcomie această admiraţie. Făcu o donaţie uluitoare pentru nevoile sinagogii şi pentru săraci. Preşedintele comunităţii veni la el împreună cu rabinul, Iacob Iosua Falk, un bărbat mărunt, serios şi gânditor, şi-i mulţumiră, iar rabinul îl binecuvântă.

Şi acum se afla în faţa mamei sale. Bătrâna femeie, frumoasă şi nesăbuită, aşternu la picioarele lui, ca un covor mătăsos, admiraţia ei plină de mândrie. El se cufunda în acest sentiment cald şi plăcut, ca într'o

baie; succesele lui se reflectau în sute de oglinzi strălucitoare, ameţindu-l; el scoase din colţurile cele mai ascunse ale sufletului său visurile cele mai tainice şi mai îndrăsneţe, aşternându-le în faţa acestei admiratoare, care îi desmierda mâna, zâmbind fericită. Se întoarse la Stuttgart, plin de proecte îndrăsneţe, nemaiauzite, hotărît să nu se mai lase influenţat de nicio amintire emoţionantă din casa albă.

Când se isprăvi războiul, Karl Alexander se întoarse în Capitală. Era prost dispus. Firește că dovedise importanţa sa, că lumea trebuia să ţie seamă de dânsul, atât ca militar cât şi ca posesor al unei armate considerabile. Dar în realitate rezultatele erau slabe şi foarte departe de gloria pe care o visase. Şedea, supărat în trăsură, piciorul cel bolnav îl durea mai tare, astmul îl supăra rău.

O diligenţă îi ieşi înainte, cârmi cu respect în faţa trăsurii ducale şi se opri. Printre feţele umile, Karl Alexander recunoscu un chip morocănos, care îl saluta cu indiferenţă. Obraz palid, lătăreţ, nasul turtit sub fruntea puternică, ochi turburi, cenuşii. Ducele avu o tresărire şi i se păru că aude glasul strident: „Cel dintâi îl trec sub tăcere". Deodată simţi o constrângere inexplicabilă. Se văzu păşind într'un dans mut şi fantomatic, Rabbi Gabriel îi ţinea mâna dreaptă, în urma lui, Süss, mâna stângă. Oare în faţă de tot, unit cu dânsul printr'un lanţ de mâini, nu păşea şi veselul Friedrich Karl Schönborn, arhiepiscopul de Würzburg? Ce caraghios părea, te înfiorai! Şi totul era turbure, incolor, ca o ceaţă. Karl Alexander îşi continuă drumul şi mai deprimat.

La Stuttgart, necazuri din toate părţile. Ducesa îl primise bucuroasă; dar noaptea, în braţele lui, îl întrebase cu glasul ei limpede şi cam ironic, ce pradă frumoasă îi adusese dela Versailles; pe când era logodită, visase că Ducele va smulge peruca lui Ludovic şi

i-o va aduce ca trofeu. Desigur că nu era decât o tachinare nevinovată, dar care îi rodea sufletul.

Apoi veni rândul comitetului parlamentar, care îl plictisi cu veşnicile lui cicăleli şi reclamaţii. In a doua audienţă, comitetul ceru făţiş şi insistent demobilizarea, de vreme ce pacea fusese încheiată. Ducele se învineţi de mânie, şi fu cât pe aci să-şi piardă răsuflarea. Se stăpâni cu multă greutate, silindu-se să asculte delegaţia, fără să se repeadă la ea cu pumnii, s'o aresteze şi s'o bage la închisoare. In cele din urmă, exasperat, tuşind şi răsuflând din greu, blestemând şi înjurând, goni deputaţii înspăimântaţi. Trimise după Süss.

Acesta, ca de obiceiu, avea proectul gata în buzunar. Karl Alexander îl primi după baie, în halat. Neuffer îi fricţiona piciorul bolnav, Arapul alerga de colo-colo cu prosoape, piepteni şi perii. Zâmbind curtenitor, Süss îi explică planul său viclean. Intr'o chestiune atât de importantă, Alteţa Sa nu trebuia să se mulţumească să trateze cu cei unsprezece deputaţi ai comitetului parlamentar. Comitetul trebuie sporit cu alţi membri, aleşi dintre ceilalţi deputaţi.

— Ce-aş câştiga cu asta? întrebă Ducele, fără să-şi ia ochii albaştri cu privirea încruntată de pe gura frumoasă şi surâzătoare a Evreului.

— Bineînţeles, urmă Süss curtenitor, se vor avea în vedere numai deputaţii, ale căror sentimente de credinţă şi lealitate faţă de Duce sunt recunoscute.

Karl Alexander privea cu atenţie buzele Evreului, cântări cuvintele lui, întorcându-le pe toate feţele. Intelese că în felul acesta, opoziţia ar fi înlăturată fără nicio osteneală, şi Parlamentul transformat într'o adunare de paiaţe, fără nicio putere. Sări deodată în picioare, aşa încât Neuffer, care-i freca piciorul, se dete înapoi împleticindu-se.

— Eşti un geniu, Süss! strigă el plin de bucurie, tropăind prin odaie cu piciorul încălţat. Arapul, refugiat în colţul său, urmărea cu ochii bulbucaţi mişcările stăpânului său.

Chiar în aceeaşi seară Süss avu o conferinţă cu Weissensee, căruia îi spuse că în vederea unei chestiuni atât de importante, Ducele credea necesar să sporească numărul membrilor din comitet. Apoi îl întrebă cari erau deputaţii, capabili să înţeleagă marile probleme şi importanţa europeană a lui Karl Alexander, pentru a fi aleşi ca membri suplimentari utili Prinţului şi prin aceasta poporului. Prelatul răspunse cu prudenţă, lăudă conştiinciozitatea şi circumspecţiunea Ducelui şi, după multă şovăire, pronunţă două, trei nume. Apoi schimbă subiectul, vorbind despre lucruri fără importanţă. Süss îl urmări din poiiteţă; apoi zise, ca din întâmplare, că preşedintele consiliului eclesiastic i se pare Ducelui bătrân şi istovit şi întrebă pe Weissensee, dacă vrea să rămână toată viaţa la Hirsau. Un consilier cu un asemenea talent diplomatic şi cu atâta cultură şi experienţă, ar fi foarte bine venit la Stuttgart. Ispitit, prelatul adulmeca prada cu lăcomie, şi întinse ghiarele s'o apuce, zâmbind tulburat de propria lui slăbiciune şi trădare, şi atunci când Süss aduse iar vorba de comitetul parlamentar, pronunţă oftând numele cerute, trădând, prin acelea pe cari le trecea sub tăcere, constituţia şi partizanii ei. Ah, nu trăia deloc în lumea cea mai bună cu putinţă, aşa cum le plăcea să afirme anumiţi filosofi la modă; era o lume prost alcătuită, desgustătoare. Numai cel sărac cu duhul putea să rămână neprihănit; cine avea minte şi nu voia să fie lăsat deoparte, acela trebuia să se murdărească şi să trădeze.

Se fixă ziua deschiderii Parlamentului. După lista lui Weissensee, fură excluşi toţi deputaţii opoziţiei, fără a ţine seamă de protestările lor. Comisarii Ducelui, însoţiţi de o puternică escortă, apărură în oraşe şi redactară dorinţele imperioase, mandatele impuse deputaţilor de către alegători.

Sub astfel de auspicii se întruni Parlamentul, care avea să hotărască asupra celei mai importante chestiuni ce se pusese în politica suabă, de câţeva de-

cenii încoace: menţinerea unei armate permanente considerabile. Acest Parlament trunchiat nu ţinu şedinţele în clădirea sa din Stuttgart; Ducele decretase că, pentru o mai uşoară comunicaţie cu persoana sa, sesiunea va avea loc sub propria lui priveghere, în palatul său din Ludwigsburg. Orăşelul era plin de soldaţi, deputaţii ţineau şedinţă, supraveghiaţi de o puternică forţă militară, veşnic în pericol de a fi arestaţi de protectorii lor, la cel mai mic cuvânt de împotrivire. După un discurs inaugural, pronunţat cu indiferenţă, Ducele nici nu mai apăru; primea defilarea, ordona exerciţii militare în împrejurimi, în vreme ce miniştrii săi răspundeau la întrebările timide ale deputaţilor, cu nepăsare sau cu trufie.

In felul acesta, pretenţiile enorme ale Ducelui cu privire la armată fură satisfăcute, impozitul anual fu sporit de două ori pe atâta şi din toate produsele locuitorii trebuiau să plătească a treizecea parte. Acest sistem de impozite urma să se aplice cât timp va dura criza şi ţara va mai putea să plătească. Sub presiunea armatei, deputaţii nu îndrăsniră să ceară o definiţie mai precisă a acestei clauze, şi atunci când riscară această întrebare, într'o consfătuire neoficială, Süss şi Remchingen îi înfruntară cu atâta grosolănie şi ameninţătoare trufie, încât deputaţii speriaţi nu mai insistară. De când exista constituţia în ţară, niciun Duce din Württemberg nu obţinuse atâtea concesiuni.

După două săptămâni dela deschiderea Parlamentului, prelatul din Hirsau, Filipp Heinrich Weissensee, deveni preşedinte al consiliului eclesiastic din Stuttgart.

Câtva timp după această victorie a lui Süss asupra Parlamentului, muri la castelul Winnenthal fratele Ducelui, Prinţul Heinrich Friedrich. De când Karl Alexander îi luase iubita şi apoi i-o trimisese înapoi cu atâta îndrăsneală şi batjocură, sărmanul om era ros de nepuinţă şi de dorinţa de răsbunare. Inchipuirea lui zu-

grăvea scene sălbatece: ba că-şi înjunghie iubita, că-l ridică cadavrul pe cal şi o ia la goană prin ţară, chemând poporul la revoltă. Sau că-l prinde pe Duce, îl sileşte să sărute picioarele iubitei, îi ucide pe amândoi, iar el tronează deasupra tuturor, ca un zeu al răzbunării. Dar nimic din toate acestea nu putea să aducă la îndeplinire. Tot ce putu să facă, fu să se consume şi să moară. De îndată ce auzi de moartea fratelui său, Karl Alexander trimise pe doi din miniştrii săi la castelul Winnenthal, să sigileze averea mortului şi mai ales să confişte corespondenţa. Tocmai în timpul sesiunii parlamentare, auzise de noui intrigi ale fratelui său şi ardea de dorinţă să pue mâna pe dovezi, negru pe alb, împotriva anumitor parlamentari din opoziţie. Ah, cum ar fi vrut să-i prindă, cum ar fi vrut să sdrobească capul hidrei!

Trimişii săi găsiră în castelul liniştit numai câţiva servitori consternaţi şi, la căpătâiul mortului, pe iubita lui, acea fiinţă blondă, care rămăsese apatică, cu ochii aţintiţi spre cadavru. Nu prezentară Ducelui decât nişte hârtii fără importanţă.

Acesta spumega de mânie împotriva trimişilor, cari nu-i aduseseră decât lucruri fără valoare. Distruseseră, arseseră piesele acuzatoare. Stricaseră, sfărâmaseră înadins cel mai bun prilej de a le descoperi jocul.

Süss il aţâţa mereu. Un prilej ca acesta, de a răsturna pe adversari, nu se găseşte atât de uşor. Oare Karl Alexander nu se săturase să guverneze cu acest cabinet cu două feţe care, dacă nu se compunea din trădători, în cel mai bun caz din cârcotaşi, pedanţi, fricoşi şi neisprăviţi, gata la orice compromis? Süss obţinu ceea ce voia: miniştrii Forstner, Neuffer, Negendank, Hardenberg căzură în disgraţie şi fură debarcaţi. Rămase numai Bilfinger. Süss nu îndrăsnea să atace pe acest om hotărît şi învăţat, cunoscut peste graniţele ţării, iar Ducele preţuia prea mult conversaţia

acestui priceput constructor de fortificații, pentru ca Süss să poată obține ceva împotriva lui.

Se făcu o mare mișcare în rândul funcționarilor. Până acum slujbele înalte fuseseră ocupate de Suabi cinstiți și de treabă, potoliți și binevoitori; acum, în locul lor veniră niște funcționari abili și vioi, mulți străini, pricepuți la vorbă și în afacerile cele mai complicate, creaturi de ale lui Süss: Scheffer, Thill, Lautz, Bühler, Mez, Hallwachs. Aceștia dețineau toate locurile de seamă și ocupau toate drumurile ce duceau spre Suveran. Süss însă refuza orice funcție, el nu avea decât titlul de consilier secret și director financiar al Curții, de asemenea administrator al casei particulare a Ducesei. Dar toate curțile știau că el era adevăratul guvernator al țării și, fără a purta inelul cu sigiliu, puterea lui se întindea asupra întregului ducat.

Țara răsufla ușurată și își întindea mădularele într'o așteptare fericită. Războiul se sfârșise. Viața va curge de aci înainte liniștită și sigură, nu cu sguduiri, cu lipsuri și greutăți ca până acuma. Tinerii viguroși se vor întoarce, brațele lor vor reîncepe munca, bărbații își vor relua locul în gospodărie și în patul lor. Caii le vor fi înapoiați, dragii lor cai, vor fi slăbiți, dar îi vor îngriji bine și își vor reveni. Ogoarele vor fi cultivate, viile nu vor mai rămâne în părăsire, casele vor fi curate și vor repara orice stricăciuni. Micii burghezi din orașe își vor câștiga existența ca mai înainte, mărfurile, alimentele și vinul vor fi din abundență. Toate privirile se îndreptau spre Apus, de unde trebuiau să se întoarcă trupele, bărbații, caii, corturile, căruțele, proviziile, tot ce lipsise, tot ce doriseră.

Ce crudă desamăgire, când se văzu că Parlamentul se resemnase intimidat, că armata nu era demobilizată! Portretele Ducelui, Belgradul cu cei șapte sute de oameni, fură aruncate în foc sau la gunoi. Disperarea puse stăpânire pe oameni, revolte isbucniră, mai

amenințătoare decât la începutul războiului, dar și mai energic potolite. Din lipsă de cazărmi, locuitorii fură nevoiți să adăpostească soldații: la două familii venea un soldat. Spionii mișunau în toate părțile și oricine murmura sau era suspect, trebuia să suporte o sarcină îndoită.

De jur împrejur, orașele libere înfloreau acum, în timp de pace; în ducat, pacea părea mai grea decât războiul. Căci pe câmpul de luptă, Karl Alexander avusese nevoie de bani numai pentru armată, acum însă îi trebuiau pentru trupe și pentru curte, care din zi în zi devenea mai strălucitoare.

Süss, — era o minune, parcă umbla cu vrăji, — găsea bani. Ca și cum ar fi avut o baghetă magică, el simțea orice ascunzătoare și îi scotea la lumină. In timpul războiului începuse să strângă șurubul și acum strângea încet, mereu, cu o liniște și o dexteritate sinistră. Incovoiată de greutatea apăsătoare a soldaților, țara, strânsă în menghine, nu striga, gemea numai, chinuită, văzând cum i se scurge sângele, se sfârșea, dându-și ultima suflare.

Incă de pe timpul lui Eberhard Ludwig și al Contesei, slujbele și posturile înalte erau puse la mezat. Süss perfecționă acest sistem, înființând un birou special, oficiul demnităților, care atribuia orice loc devenit vacant celui care oferea mai mult, și care creia în acest scop slujbe și titluri noui. Orice funcție trebuia cumpărată, dela aceea de director al transporturilor până la cea de primar sau de judecător de instrucție, ba chiar până la cea de băiaș și de parlagiu; cine nu avea bani, trebuia să-și câștige existența cum o știi, sau să se expatrieze. Nici tradiția, nici capacitatea dovedită nu dădea dreptul fiilor țării să capete o slujbă. Friedrich Cristoph Koppenhöfer, care era lipsit de mijloace, nu putu să capete o catedră la Tübingen, cu toată recomandația călduroasă a lui Bilfinger; tocmai la St. Petersburg, isbuti acest excelent fizician suab

să cucerească celebritate şi demnităţi. În schimb, birourile Ducelui erau pline de oameni de afaceri, veniţi din toate colţurile lumii.

Dar afacerea cea mai productivă un teasc care nu se oprea niciodată, era Justiţia. Metoda lui Süss era de o simplitate genială. Dreptul era administrat după principiile rentabilităţii comerciale. Fu instalat un birou fiscal. Agenţii cutreierau ţara, în căutarea oamenilor bogaţi şi fără protecţie, cari nu se înrudeau nici cu domnii dela curte, nici cu cei din Parlament. Apoi li se intenta un proces, pe motiv că ar fi strâns avere pe căi ilegale, şi prin ameninţări, presiuni şi mărturii false demoralizau într'atâta chiar şi pe cel mai cinstit, încât, pentru a scăpa de cercetări, plătea suma cerută. Într'un an, acest tribunal stoarse şase tone şi jumătate de aur, care intră în casieria ducală.

Cu toate că Süss nu ocupa nici acum vreo funcţie oficială, se ştia de mult la Stuttgart că ordinele nu veneau dela Palat, ci din casa din Seegasse. Acum oamenii ridicau pumnii în faţa acestei case, murmurau blesteme, scuipau, un îndăsneţ lipi chiar un pamflet, dar toate acestea noaptea, în ascuns, pâlpâind în dreapta şi în stânga. Căci Evreul avea peste tot soldaţi din gardă şi spioni, şi oricine păcătuia împotriva lui, se trezea pe negândite la Neuffen sau în cazematele dela Hohenasperg, unde rămânea închis după zăbrele, în veşnică noapte.

Ţara gemea şi se sbătea gâtuită. Grâul creştea, viţa creştea, meseriile produceau. Deasupra tuturor trona Ducele şi curtea lui şi soldaţii, şi ţara îi răbda. Două sute de oraşe, o mie două sute de sate gemeau şi sângerau. Ducele le sugea prin Evreul său. Şi ţara îl răbda şi pe el şi pe Evreu.

Nenorociţii persecutaţi se adunau în frăţii religioase, întruniri secrete şi colegii biblice de alc pi tiştilor. Se târau spre Dumnezeu ca nişte câini bătuţi şi-i lingeau

picioarele. Pretutindeni în ducat, cu toate edictele şi pedepsele severe, se ridicau iniţiaţi şi iluminaţi. La Bietigheim, predicatorul Ludwig Bronnquell vedea în Süss un flagel binevenit. Când baţi un câine toată ziua, spunea el, fuge şi-şi caută un alt stăpân. Poporul este ca acest câine. Ducele îl loveşte, soldaţii dau în el, funcţionarii şi ofiţerii îl lovesc de asemenea, dar bătul cel mai de seamă este Evreul Süss. Pe acesta nu poate să-l mai rabde, aşa dar fuge şi-şi caută alt stăpân: pe Christos.

Domnişoara Magdalena Sibylle Weisse nee rămăsese la Hirsau, când tatăl său se mută la Stuttgart. De când văzuse diavolul în pădure, era obsedată de acest chip. Se simţea chemată să lupte împotriva lui, să-l readucă la Dumnezeu. Dorinţa de a-l revedea, o dorinţă amestecată cu groază şi voluptate, o mâna mereu în pădure, dar ea nu-l mai revăzu.

Lucru ciudat, ea nu putea vorbi despre această întâlnire, cu fraţii şi surorile ei din colegiul biblic. Această vedenie o ţinu ascunsă chiar faţă de Beata Sturmin, conducătoarea, iniţiata, oarba cea sfântă. Numai ei îi era dat să lupte cu diavolul, era chemarea şi sarcina ei. Lucifer era frumos, aceasta era puterea lui cea mai mare. Ce triumf, ce fericire copleşitoare să-l iei de mână, să nu-i dai drumul, să-l duci spre Dumnezeu!

Dar şi magistrul Iacob Polycarp Schober avea taina lui. Chiar şi fraţii şi surorile colegiului, oameni simpli, fără spirit de observaţie, fură isbiţi de lumina sfântă ce radia chipul blând şi bucălat al tânărului, în timp ce se cântau cântecele pioase despre Ierusalimul ceresc. Atunci el vedea o casă albă cu terase înflorite şi o fecioară visătoare îmbrăcată în port străin, cu faţa albă sub părul negru albăstriu. Odată, frăţia misionară din Stuttgart îl îndemnase să solicite postul de bibliotecar al Ducelui, dar, neavând banii ceruţi de oficiul demnităţilor, fu respins. In fond, el era foarte bucuros,

căci astfel putea rămâne la Hirsau, să-şi plimbe reveria prin pădure, în jurul casei albe.

Dar, între el şi Magdalena Sibylle se născu, la colegiu, o afinitate ciudată. Fraţii şi surorile suspinau umiliţi şi recunoscători, vorbind de timpurile grele şi fericite ale mizeriei şi treziri conştiinţelor, de teribilul Evreu, trimis de Dumnezeu peste ducat, dar magistrul vedea fecioara divină şi Magdalena Sibylle vedea pe Lucifer, şi visurile lor pluteau deasupra tuturora, se strecurau printre cântecele lor naive, absorbind totul şi umplând încăperea goală, scundă şi sărăcăcioasă.

Süss îşi arăta acum puterea pe faţă şi în plină lumină, şi căuta cu multă cochetărie să-şi arate măestria în artele nobile ale curţii şi ale societăţii. Ţinea să fie centrul tuturor serbărilor dela curte. Nu venea un străin de seamă la Stuttgart, fără să-şi depuie omagiile la picioarele puternicului favorit. Spori numărul servitorilor săi, aşa încât lacheii în livrea roşie alcătuiau aproape o mică companie. Miniştrii şi înalţii funcţionari erau faţă de el de o supunere servilă. Se temeau de dânsul aproape mai mult decât de Duce. Era destul să fluere şi ei veneau în goana mare. La cea mai mică contrazicere îi ameninţa cu închisoarea, biciuirea sau spânzurătoarea.

Ducele era cu totul în puterea lui Süss. Karl Alexander se simţea legat în mod misterios de acest om, care a întrevăzut cel dintâi ascensiunea lui şi care şi-a riscat toată existenţa cu o încredere desăvârşită. Plin de o sinceră admiraţie, amestecată cu o nuanţă de groază, Ducele vedea că acest Evreu scotea din nimic tot ce-i cerea: bani, femei, soldaţi, şi urma orbeşte toate sfaturile directorului său financiar.

Din cea mai fragedă tinereţe, Süss avusese o nemărginită încredere în sine. Cu toate acestea, uneori, era cuprins de o uimire fără margini, gândindu-se ce sarcină grea îşi luase şi cât de uşor o stăpânea. El,

Evreul, se afla singur pe o culme primejdioasă, în faţa întregii Europe, şi zâmbea elegant, de parcă ar fi fost lucrul cel mai natural; nici ochiul cel mai ager nu putea să se laude că-l surprinsese tresărind vreodată.

Pentru viaţa princiară pe care o ducea, pentru a avea întotdeauna în mână pe Duce, Süss avea nevoie de bani, o mulţime fantastică de bani lichizi şi întotdeauna la dispoziţia lui. Învăţase la rudele sale din Viena, Oppenheimer, bancherii Împăratului, să opereze cu cifre mari. Dar acum, administraţia întregului ducat trecea prin mâinile lui, veniturile a două sute de oraşe şi a o mie două sute de sate îi stăteau la dispoziţie pentru tranzacţiile lui. In activitatea sa înfrigurată, el le arunca dintr'o parte într'alta, sau le făcea să circule cu o iuţeală nebună. Avea legături cu toţi financiarii Europei; prin nenumăraţii săi interpuşi, în majoritate Evrei, banii Suabiei curgeau prin cele mai complicate canale, se duceau pe plantaţii în Indiile Olandeze, pe cai în Berberia, pe elefanţi şi sclavi negri la coasta africană. Principiul său, scopul pe care-l urmărea, era un schimb frenetic, ameţitor. Nu urmărea câştiguri mari de fiecare afacere, ci enorme profituri prin aceea că din toate afacerile îi rămânea câte o mică fracţiune.

Veniturile sale personale erau considerabile. Cine voia să obţie ceva la curtea din Württemberg, avea grija să-i facă daruri şi „douceurs" Ducele, căruia Remchingen îi atrăsese atenţia asupra acestui lucru, răspunse râzând: „Lasă canalia să profite, fiecare câştig al lui îmi aduce mie un profit îndoit". Comerţul lui cu cai de rasă era foarte întins, dar mai mult decât oricare altul îi plăcea comerţul cu pietre preţioase. Avusese întotdeauna o pasiune fanatică pentru bijuterii; dar până acum, la fiecare afacere mai mare, un Portughez îi punea beţe în roate, un anume Dom Bartelemi Pancorbo, un om înalt, tăcut şi sinistru, care, oriunde se găseau bijuterii de o valoare deosebită, răsărea ca din pământ, cu faţa lui turtită şi descărnată ca de mort

şi îmbrăcat într'un costum de curtean, demodat şi prea larg, fluturând în jurul lui. La curtea Palatinatului avea titluri şi demnităţi înalte, iar prin relaţiunile sale diplomatice, stăpânea piaţa Amsterdam şi, de acolo, tot comerţul de bijuterii german. Süss se folosea acum de influenţa sa politică, ca să scape de acest concurent, pe care-l ura. Evreul lupta cu pasiune sălbatecă; celălalt, sinistrul Portughez, ceda pas cu pas, pândind cu înverşunare. Nu era cu putinţă să-l distrugă cu totul, umbra lui întuneca şi acum afacerile Evreului, dar succesul lui Süss consta în aceea că acum, pietrele cele mai bune şi mai rare erau oferite mai întâi lui şi că anumite nestemate deosebit de frumoase, nu mai puteau fi cumpărate decât printr'însul.

Se ocupa acum şi cu baterea monedelor. Dar el dispreţuia câştigul ce-ar fi putut să aibă dintr'o monedă uşoară. Odinioară, pe când era un mic financiar necunoscut, fusese nevoit să recurgă la o manevră atât de meschină şi grosolană, cu prilejul acordului monetar dela Darmstadt, când nu avea alte mijloace. Acum i se părea mai mărinimos, să profite de schimbul ridicat al unei monede bune. Astfel, banii pe cari îi bătea el, erau moneda cea mai bună dintre toate câte aveau curs în Germania, cea mai uşor negociabilă şi cea mai căutată. Dar, înainte de toate, ţinea să închidă gura duşmanilor săi prin seriozitatea monedei ce bătea. Ştia că atâta aşteptau adversarii săi şi că cea mai mică greşală în această direcţie i-ar pricinui căderea; pe de altă parte, dacă s'ar dovedi cinstea lui, creditul său ar creşte nemăsurat de mult. Aştepta cu încordare o plângere, căută chiar s'o grăbească. Grosolanul de Remchingen, susţinut de alţii, tot atât de agiamii în chestiunile financiare, nu putea să-şi explice altfel averea crescândă a lui Süss, decât prin afirmaţia convenţională că Evreul fabrică bani falşi. Întărîtă pe Duce într'atât, încât acesta ordonă o anchetă. Süss, cu un zâmbet modest şi mândru în acelaş timp, arătă scrisorile agen-

ţilor săi, cari se plângeau că piesele erau prea grele şi că se câştiga prea puţin. Acum, dovada neprihănirii sale îi încălzea sufletul.

Aşternu asupra ţării o întreagă reţea de întreprinderi cu multe ramificaţii. Süss îşi întindea mădularele şi succesele lui îl învăluiau din toate părţile, ca o baie caldă. Uneori, însă, i se părea că tot acest vârtej scânteietor nu porneşte dela dânsul. Atunci ridica umerii înfiorat, ca în semn de apărare. Se simţea gâtuit de o apăsare sinistră. Obiectele din jurul lui păleau; se vedea păşind într'o horă mută şi fantomatică, Rabbi Gabriel îi ţinea mâna dreaptă, Ducele pe cea stângă. Şi dansatorii şerpuiau, făceau paşii, se înclinau. Oare acela care păşea înainte, unit cu dânsul prin atâtea mâini, nu era Isac Landauer? Ce caraghios era, cu perciunii şi caftanul lui, în mijlocul acestor figuri grave şi tăcute, cari se înclinau şi şerpuiau în horă!

Dar această viziune turbure şi fantomatică îl chinuia numai câteva clipe. Apoi se risipea la lumina zilei, dispărea în neant, se descompunea. Rămânea aurul pe care putea să-l numere şi să-l cântărească şi carnea de femeie, pe care putea s'o pipăie, s'o mângâie, s'o aibă. Toate acestea existau şi rămâneau în fiinţă: strălucire, putere, mişcare, viaţă.

Prin saloanele somptuoase ale lui Süss, se plimba Isac Landauer, în caftan, purtând ostentativ pe mânecă semnul Evreilor din Würtemberg, pe care nimeni nu i-l cerea, un S cu un corn. Oglinzile strălucitoare reflectau, printre podoabele de aur şi lapis lazuli, imaginea lui, faţa lui inteligentă şi slabă, cu perciuni şi cu barba rară, de un blond spălăcit. Directorul financiar îi arăta casa. Omul în caftan se opri în faţa vazelor, a gobelinurilor, a pagodelor sunătoare, privi cu zâmbet ironic triumful lui Mercur, bătu cu mâinile reci şi uscate spinarea iepei Assiadah, trecu printre cei doi paji, fiii preşedintelui Lamprechts, cari stăteau

smirnă la intrarea apartamentului particular. Cercetă stofele costisitoare de pe mobile, prețuindu-le cu o uimitoare precizie. Se opri clătinând din cap în fața busturilor lui Moise, Homer, Solomon și Aristotele.

Süss aștepta de mult pe Isac Landauer. Își pregătise palatul pentru această vizită cu mai multă îngrijire decât pentru un prinț. Pândea o mișcare de surprindere, de admirație; simțea o dorință iritantă, chinuitoare, să impună omului în caftan, tocmai acestui om. Dar Isac Landauer se mulțumi să clatine din cap, să-și frece mâinile înghețate și spuse zâmbind: „La ce bun, Reb Iosef Süss?"

Prin salon trecu, împinsă de curiozitate, Sophie Fischer, fiica controlorului fiscal, pe care directorul financiar o adusese în casa lui de două săptămâni, metresa lui recunoscută, o femeie înaltă, corpolentă, albă, roșcată, foarte frumoasă, dar comună. Când Süss o tinu de rău că-i stingherește, ea mormăi un pretext oarecare, privi cu dispreț pe Isac Landauer și se retrase.

— La ce bun, Reb Iosef Süss? repetă Isac Landauer. La ce bun treizeci de servitori? Mănânci mai bine, dormi mai bine, când ai treizeci de slugi în loc de trei? Înțeleg să-ți ții o „șicsă" [1]), înțeleg să ai o sufragerie frumoasă, un pat bun și larg. Dar la ce-ți trebuie papagalul? Ce nevoie are un Evreu de un papagal?

Süss tăcu, întărâtat și necăjit. Asta nu era prostie, era batjocură, curată batjocură. Ceea ce nu îndrăsnise să-i spuie niciun ministru, omul în caftan i-o spunea dela obraz: îi râdea în nas. Și dânsul nu avea nicio putere împotriva lui; avea nevoie de el, trebuia să tacă. Cu siguranță că va începe iarăși cu istoriile lui demodate, fără niciun sens și fără nicio legătură cu actualitatea, procesul omorului ritual din Ravensburg, sau alte asemenea prostii. El, Süss, trebuia să asculte toate acestea. Era cu neputință să faci vreo afacere fără Isac Landauer. Ah, dac'ar putea să scape de acest tip com-

[1]) Fată creștină.

promițător! Dar trebuia încă să te simți fericit, când te lăsa să te apropii de dânsul. Deocamdată nu era chip să-l ocolești.

Vorbiră despre afacerile ce trebuiau rezolvite, se pândiră unul pe altul, se tocmiră cu înverșunare. De altfel, Süss era totdeauna acel care dădea; totuși el trebuia să vorbească mult mai mult decât celălalt și, cu toată fanfaronada lui, se simțea în defensivă. Nicio prefăcătorie, oricât de măiastră, nu rezista privirilor lui Isac Landauer; în fața lor, orice simulacru se prăbușea; clătinând din cap cu neîncredere, el dădea la o parte toate accesoriile strălucitoare și lua în mâinile lui înghețate însăși inima afacerilor lui Süss, cifrele. Cu cât se lăuda mai tare, cu atât îl copleșea mai mult necazul și un sentiment de stânjenire. Süss nu voia să și-o mărturisească, dar celălalt îl avea în mână și-l făcea să joace cum îi cânta el.

După ce isprăviră chestiunile de afaceri, Isac Landauer nu vorbi de astă dată despre omorul ritual din Ravensburg, ci despre o altă istorie evreească, din ținuturile Württembergului, și anume despre marele artist evreu Abraham Calorno din Italia, — să fi fost o sută de ani de atunci, sub Ducele Friedrich I, — și despre consulul general Maggino Gabrieli. Ducele adusese pe acești Evrei în țară, cu mari promisiuni. Era ca vrăjit de caracterul amabil, de erudiția și priceperea financiară a marelui artist, avea o nemărginită încredere într'însul, respinse cu asprime toate plângerile popilor și ale dietei, ba chiar, de dragul Evreilor, exilă din ducat pe protopopul Ossiander; și Abraham Calorno și ai săi erau mari și tari la Stuttgart. Dar în cele din urmă povestea se isprăvi în chip tragic, câțiva fură executați în mod groaznic, ceilalți fură goniți din țară desbrăcați și Evreii nu mai fură îngăduiți multă vreme în ducat.

— Lipitori, le ziceau, adăugă Isac Landauer. — Dar oare ei nu sug nimic? Orice ființă, cât trăește, își suge

hrana. Unul suge pe altul. Acuma e rândul dumitale, Reb Iosef Süss. Suge, suge, cât timp te îngăduie!

Şi bătrânul chicoti, iar râsul lui era ca un gâlgâit.

Când omul în caftan părăsi însfârşit pe directorul financiar, care-l ascultase în silă, trecu în anticameră, printre şoaptele răutăcioase şi batjocoritoare ale celor ce aşteptau. La uşă întâlni doi vizitatori noui: Weissensee, preşedintele consiliului eclesiastic, şi fiica sa. Când văzu pe Isac Landauer, Magdalena Sibylle îl luă drept Süss. Astfel îşi închipuise ea pe dégustătorul emisar al lui Belzebut, murdar, cu caftan şi perciuni, ca în tablourile cu Evrei, pe cari le întâlnise ocazional.

Când preşedintele consiliului eclesiastic venise să-i mulţumească pentru numirea sa, Süss îi spusese foarte politicos şi ca din întâmplare, că aflase despre încântătoarea fiică a prelatului şi că ar fi păcat, ca floarea doamnelor suabe să înflorească departe de capitală. Ludwigsburg şi Stuttgart nu sunt destul de bogate în frumuseţi, ca să se poată lipsi de o figură ca aceea a domnişoarei Weissensee. Prelatul se simţi foarte măgulit şi se bucură de interesul pe care Excelenţa Sa îl arăta fiicei sale. Weissensee nu se aşteptase să convingă atât de uşor pe fiica lui, să meargă cu ei la Stuttgart, pentru a face o vizită lui Süss. In acest îndemn al tatălui, ea ghici o chemare a destinului. Unde ar fi putut să întâlnească iarăşi diavolul, decât la emisarii săi, la Duce şi la Evreul său? Şi astfel ea plecă cu tatăl ei spre capitală, cu mintea trează şi gata de luptă.

Când află că Isac Landauer nu este Evreul Ducelui, avu o uşoară decepţie şi rămase într'o aşteptare încordată. Fură primiţi înaintea celorlalţi. Trecând printre lachei, ea păşi înaintea tatălui ei în cabinetul de lucru, văzu pe Süss, recunoscu în el pe diavol, se clătină şi căzu leşinată. Când se trezi iar, un glas profund şi catifelat răsună la urechea ei: „Sunt dezolat că Mademoiselle a avut acest accident tocmai în clipa în care trece

pragul meu pentru întâia oară". Tatăl ei răspunse ceva. Cineva îi ţinea sub nas un flacon de săruri. Numai să nu deschidă ochii, numai să nu fie silită să-i vorbească, să-l privească în ochi. Deoarece la urma urmei tot trebui să-şi vie în fire, ca văzu ochii mobili şi arzători ai diavolului, alunecând pe pieptul şi şoldurile ei şi avu un sentiment de ruşine şi plăcere în acelaş timp.

Süss îşi plimbase privirile pe tânăra fată leşinată şi văzu că era o fecioară frumoasă, ca un fruct pârguit. Leşinul ei, impresia covârşitoare ce emana din fiinţa lui spre dânsa, era pentru el, după convorbirea neplăcută ce avusese cu Isac Landauer, un adevărat balsam şi o întărire a încrederii în sine. Cum mai respira! Ce trăsături îndrăsneţe şi ce culoare închisă avea obrazul ei, ce fascinantă era linia sprâncenelor ei arcuite! In vreme ce lacheii alergau după doctor şi medicamente, Süss se gândi dacă să îndrăsnească să-i descheie rochia. Cu Weissensee, acest curtean bătrân şi slugarnic, nu trebuia să facă prea multe forme.

Dar deodată fata deschise ochii, de un albastru închis, ce contrasta ciudat cu părul negru. El o ridică, şi privirea, glasul şi mâinile lui delicate alunecară în jurul ei mângâietoare, devotate, galante, folosind toată arta experienţei sale îndelungate. Bâiguielile emoţionate ale fetei, ai cărei ochi turburaţi fixau asupra lui o privire, când galeşă, când ameninţătoare, fură copleşite de conversaţia lui abilă. Süss le puse la dispoziţie litiera, trăsura şi medicul său. Nu reţinu nicidecum pe preşedintele, care-şi lua rămas bun. Conduse singur prin anticameră respectuoasă pe Magdalen Sibylle, sprijinind-o până la trăsură. Pe când treceau prin vestibul, întâlniră pe Sophie Fischer. Voluminoasa blondă se plimba leneşă prin odaie, şi aruncă o privire piezişă, curioasă şi plină de ură spre Magdalen Sibylle.

In faţa casei din Seegasse, o mulţime de gură-cască. Era noapte, lapoviţă şi un vânt puternic, care face să

se lipească hainele de trup. Oamenii stau înghesuiți și așteaptă să vadă trecând trăsurile luminate, cari duceau invitații la balul mascat al lui Süss.

Torțele își înalță flacăra la intrare. Toate ferestrele scânteiază. Poarta larg deschisă, portarul în livrea roșie domină trupa de servitori, trei lachei deschid portierele cupelelor.

Trăsurile sosesc una după alta. Nu este unul din acele baluri oficiale, de pe urma căruia Süss vrea să câștige, și la cari pune să se controleze după listă cine lipsește dela curte, dintre funcționari sau dintre burghezi. Dacă prin serbările oficiale a pregătit capitalei Stuttgart un carnaval mai strălucitor decât oricând, silind pe invitați să plătească pentru un loc mai mult decât ar fi cheltuit altă dată în câteva săptămâni, acest bal intim trebuia să servească numai la întrevederea măreției și strălucirii sale. N'a invitat decât pe cei mai mari seniori, cele mai frumoase doamne din anturajul Ducelui. Indărătul lacheilor lui Süss și a agenților polițienești, mulțimea întinde gâtul să zărească, de sub mantiile invitaților, ceva din costumul lor. Sosesc miniștrii, generalii, curtea. Slab și cu nasul mare, părând și mai coroiat peste colereta costumului său spaniol, apare consilierul Schütz. Remchingen, masiv și stacojiu, asudă de pe acuma în haina groasă și îmblănită a costumului său de boier. Devine și mai morocănos când se întâlnește în poartă cu domnul de Riolles, unul din acei cavaleri vaganți, cari se simt la toate curțile ca la ei acasă, colportează clevetirile înaltei aristocrații internaționale prin toată Europa, având rolul unor samsari ai reputațiilor mondene. Câteva femei pufnesc de râs și chiar polițiștii rânjesc, văzând un domn mic, slab, și neastâmpărat, care reprezintă un chinez, fără însă să renunțe la peruca cu bucle lungi. In adevăr, e prea caraghios, așa pitic cum e, cu obrazul de copil îmbătrânit și lasciv, alături de puternicul Remchingen. Ge-

neralul bate din pinteni, masiv şi impunător, alături de micul filfison francez; dar el ştie că Ducesa, fie din dorinţă de variaţie, fie pentru a-l scoate din fire, îi va prefera şi azi ca şi în ultimele zile, acest francuz fiecar.

Prin mulţime se înghesuie pe jos consilierul Neuffer, într'un costum nedefinit, de culoare închisă; murmure şi înjurături îl petrec; alături de Weissensee, e singurul parlamentar care a fost invitat. Din urmă îl ajunge trăsura elegantă şi discretă a bătrânului prinţ de Thurn şi Taxis. Prinţul a sosit din Regensburg în ajun, figura lui elegantă şi fină de ogar pare şi mai distinsă în costumul roşu de nobil genovez şi prinţul se bucură că a pus pentru prima oară acest costum care îl face atât de svelt. Dar se vede că n'are noroc cu acest blestemat de Ovreiu. Odinioară, în castelul Monbijou, salonul galben deschis stricase tot efectul costumului său de aceeaşi culoare; acum, bruta asta ebraică şi-a băgat toată servitorimea în roşu, aşa încât oricine va trebui să ia pe prinţ drept un lacheu, şi în orice caz costumul său roşu nu va mai face nicio impresie. Alături de prinţul înfuriat se leagănă, mic, gras şi comun, consilierul Fichtel, venit la Stuttgart pentru două zile cu nişte scrisori dela arhiepiscopul din Würzburg; în costumul său turcesc, el face impresia unui balon şi figura lui vicleană pare încântată sub fes; cu mâna mică şi grasă face semne de prietenie mulţimii, care murmură la vederea catolicului.

In faţa peronului trase o trăsură veche şi de culoare închisă, cu un singur servitor, purtând o livrea străveche; din trăsură coborî fără niciun sgomot un bărbat înalt, cu faţa descărnată, roşie-vânătă, şi se strecură pe poartă, prin mulţimea ce amuţise la vederea lui: consilierul intim al Palatinatului, Dom Bartelemi Pancorbo; însuşi Ducele insistase pe lângă Süss să poftească pe acest negustor de bijuterii, care se afla de mai multă vreme la Stuttgart. Dom Bartelemi Pan-

corbo apăru ca de obiceiu în costumul său larg, prost croit, învechit, cu capul turtit, ca de mort, — el nu mai avea nevoie de alt costum.

Exact la ora fixată sosi și trăsura ducală. Karl Alexander coborî, șchiopătând foarte puțin, într'un costum de erou antic, pulernic și impunător; Marie Augusta însă, cu trupul subțirel îmbrăcat într'o rochie albastră, cu malacof, cu căpșorul vioiu de șopârlă, reprezenta pe zeița Minerva. De astă dată purta perucă și un coif de aur, pe piept cuirasă fină de aur; un paj venea în urma ei, ducând scutul, un altul, bufnița.

Trompetele erau gata să sune pentru a saluta perechea ducală. Süss apăruse în ușa sălii de recepție, invitații luaseră poziție în sală, dar Ducele întârzia în vestibul. Zărise la dreapta președintelui consiliului ecclesiastic o fată înaltă și bine făcută, în costum de grădinăreasă florentină; scoțându-și mantia și dând o clipă masca laoparte, pentru ca să-și așeze mai bine enorma pălărie împodobită cu panglici, Ducele văzu un chip oacheș cu trăsături îndrăsnețe, niște ochi albaștri, contrastând ciudat cu sprincenele negre și dese. Karl Alexander fu impresionat, cum nu mai fusese de ani de zile la vederea unei femei, picioarele îi slăbiră și simți un gol în stomac. Ducesa, zâmbind ușor, se uita când la Duce, când la tânăra fată, care își pusese iarăși masca.

— Cred, dragul meu, c'ar trebui să intrăm, zise ea.

Dealtfel venise și Süss, svelt și elegant în costumul său de sarazin.

— Cine e doamna? întrebă Karl Alexander.

— Fiica lui Weissensee, bănuesc, Mademoiselle Magdalen Sibylle, răspunse Evreul. Apoi intrară în sală, invitații căzură în genunchi, înclinându-se adânc, fanfarele răsunară.

Deoarece Ducesei îi plăcea foarte mult teatrul, Süss începu serbarea cu o mică operă italiană: „Desfrânatul fără voie". Cu acest prilej debuta noua cântăreață, Graziella Vitali, o Napolitană mică, vioaie, durdulie, cu

un obraz drăguț și bronzat și ochi jucăuși. Süss pusese mari speranțe în impresia ce-va face cântăreața asupra Ducelui, căci era tipul ce-i plăcea mai mult. El făgăduise și artistei mari perspective și atunci când fu prezentată Ducelui, ea fu de o amabilitate excesivă, oferindu-i-se în fața tuturor prin gesturi și priviri și așteptând numai un semn pentru ca să se retragă cu dânsul într'o cameră discretă. Dar Karl Alexander era distrat, și nu-i acordă decât foarte puțină atenție, murmurând ceva, care ar fi putut să însemne: mai târziu, mai târziu! Era evident că'n ziua aceea se gândea la alta.

In timpul reprezentației, Magdalen Sibylle abia de-și scoase masca. Indărătul ei, sub pălăria mare de paie, își ascunde fața contractată. Fusese convinsă de tatăl ei să vie la această serbare; dar acum îi pare rău. Nu are puterea să suporte pe diavol. Era o cutezanță din partea ei, să readucă la Dumnezeu pe diavol, cu mâinile ei slabe. De când a recunoscut că Evreul este diavolul, simte în piept o fiară care o sfâșie. Cum se mai rugase lui Dumnezeu! Dar Dumnezeu rămăsese mut. Cărțile de umilire, de cunoaștere, de meditație nu sunt decât petece de hârtie. In Swedenborg sunt cuvinte cari nu au pentru ea nici răsunet, nici sens; alergase la Beata Sturmin, sfânta oarbă, dar nici ea nu-i putea spune mai mult; sfânta e o sărmană ființă bolnavă, o fată bătrână, care trăește într'o atmosferă acră și mizerabilă.

Nu mai văzuse pe Evreu de atunci și ezitase mult înainte de a veni la această serbare. Acum își dădu seama că seara aceasta era pentru dânsa o desamăgire care o turbura. Süss nu se ocupa de dânsa, abia de-i adresase câteva cuvinte, de politeță rece. Ea nu putea să știe că aceasta era o manevră inteligentă, ea nu vedea decât atât: Lucifer nu se uita la dânsa. Și aceasta o abătu mai rău decât o înfrângere.

Un altul însă vedea acum pentru a doua oară această figură brună și nervoasă; o privi îndelung cu

rafinată pricepere, cu voluptate, privi mereu ochii ei adânci și albaștri, contrastând ciudat cu părul negru. *Mille tonnerres.* Această Weissensee! Așa dar exista o femeie ca asta și era Suabă, una din supușele lui. Dar era o Suabă de o speță cu totul diferită. N'ar fi crezut niciodată ca vulpoiul de Weissensee, să aibă o floare atât de frumoasă în casa lui. Venise la serbare cu dorința vagă de ceva nou. Lucrase, apoi se odihnise și se simțea întinerit. Asta era altfel, ceva nou. Acum serbarea avea un scop. Italianca, pe care Süss i-o lăudase atâta, nu făcea decât să-i ațâțe pofta pentru tânăra Suabă, atât de deosebită de celelalte.

Indată după reprezentație, oaspeții se așezară la masă. Supeul e strălucit. Se scot măștile, fețele încălzite răsar din costume, ciudate și cunoscute în același timp și par mai interesante. Mâncări picante, vinuri străine și vechi, toasturi însuflețite.

Pitici intră dansând, golesc vitrinele de bijuterii și oferă doamnelor, cu gesturi comice, darurile scânteietoare, pe cari Süss le destinase fiecăreia. Dom Bartelemi îi privește atent cum împart nestemată după nestemată, lanț după lanț, agrafă după agrafă. De sub pleoapele sale încrețite, ochii săi lungăreți și ficși pândesc orice mișcare. Consilierul Palatinatului, care mai era și director general al manufacturii de tutun, ceru doamnelor să-i arate bijuteriile, pe cari le prețui ca expert. Süss asculta cu un desgust adânc glasul lui hodorogit și rece, care i-a zădărnicit de atâtea ori ofertele, care i-a stricat atâtea afaceri și care l-a ținut atâta vreme într'o situație de inferioritate. Vedea cu scârbă pasiunea cu care Dom Bartelemi lăsa să se strecoare printre degetele lui pietrele scânteietoare. Se priviră, se măsurară, două păsări de pradă, una bătrână și pleșuvă, cu experiență vastă, cealaltă mai mică, mai tânără și mai sălbatecă.

— Frumoase pietre, bune pietre, zise Dom Bartelemi. Dar adevărate fleacuri pe lângă solitarul dumi-

tale. Lasă-mă să-ți văd solitarul. Și mângâind piatra între degetele lui ca un păianjen, întrebă cu glasu-i cavernos, în auzul oaspeților curioși:

— Cât ceri pe solitar, domnule director financiar?

— Nu-l vând, zise Süss.

— Iți ofer în schimb manufactura de tutun din Palatinat, insistă Portughezul.

— Nu-l vând, repetă apăsat Evreul.

Dom Bartelemi înapoie piatra cu părere de rău și Ducesa spuse:

— Iată că Evreul meu își pune în deget manufactura de tutun a Palatinatului.

După masă, pe când începu balul, Ducele, care băuse mult, se așeză laoparte, în seră, cu Magdalen Sibylle. Făcuse semn lui Süss să-i pună la dispoziție iatacul și cabinetul său de toaletă și să atragă acolo, sub un pretext oarecare, pe Magdalen Sibylle. Auzind acest ordin, Süss simți că-i săgetează inima; revăzu fata în pădure, când îl zărise pentru prima dată și fugise strigând, și mai târziu, în biroul său, întinsă fără cunoștință, atât de brună și de palidă, și atât de tânără; la drept vorbind, Magdalen Sibylle îi aparținea cu totul, nu era nevoie de atâta perspicacitate, ca să vezi că fata era atrasă spre dânsul cu o putere irezistibilă; și acum, când Ducele îi vorbea despre dânsa, Süss simțea că o dorește pătimaș. Dar el era obișnuit ca Ducele și afacerile să treacă înaintea femeilor, a plăcerilor și a sentimentelor, așa încât răspunse imediat, cu aerul lui obișnuit de supunere, că se bucură să poată servi pe Alteța Sa. Dar, cu tot respectul, face atent pe Alteța Sa că domnișoara, după cât știe dânsul, e pietistă, prin urmare greu de tratat și expusă crizelor de nervi; de asemenea, după părerea lui, acestui butoi nu i se dăduse cep.

„Ai încercat? Ai încercat"? isbucni în râs Ducele. Apoi răspunse lui Süss că tocmai așa ceva îl ispitește pe ziua de azi, iar faptul cu e pietistă, îi face și mai

mult gust. Şi Ducele făcu un semn jovial şi graţios lui Weissensee, care discuta nu departe de el cu Schütz şi Fichtel.

Şi cum stătea acuma cu dânsa în seră, începu s'o tachineze cu privire la pietismul ei. E drept că dânsul e catolic şi un simplu eretic, dar consiliul său ecclesiastic, care trebuie să fie competent în astfel de lucruri, în cap cu tatăl ei, nu admite deloc acest fanatism; chiar eri fusese nevoit să iscălească un decret, prin care interzicea sub pedeapsă grea, unei anumite doamne de Molk, ţinerea acestor întruniri secrete. Văzând pe Beata Sturmin, sfânta, capul întregii mişcări, îşi spusese: un lucru e sigur: o femeie care are deafaceri cu îngerii, nu devine tocmai fermecătoare; acum, după ce a făcut cunoştinţă cu Magdalen Sibylle, vede că relaţiunile cu Dumnezeu şi cu îngerii au totuşi ceva bun. Magdalen Sibylle asculta chinuită aceste glume banale. Se temea de Karl Alexander, de faţa lui înfierbântată, de ochii lui lacomi. Ironiile lui n'o amuzau; se simţea părăsită de Dumnezeu, altfel s'ar fi revoltat împotriva acestei impietăţi şi nu s'ar fi temut să arunce şi în obrazul acestui Nabucodonosor furios dispreţul ei adânc. Acum nu simţea decât desgust, era obosită şi tristă şi Dumnezeu rămânea în umbră, Dumnezeu n'o învrednicea cu niciun răspuns, Dumnezeu o condămna.

Era grozav de cald în seră, copacii şi plantele exotice oscilau în lumina lumânărilor ca nişte fiinţe, muzica excitantă pătrundea până la ei, şi Magdalen Sibylle avea nişte dureri de cap îngrozitoare. Privirile şi vorbele Ducelui o răneau. Vedea cum aceste vorbe ies de pe buzele lui groase, sensuale şi ameninţătoare, cum înaintează spre dânsa, înţepând-o, sgâriind-o, scrijelindu-i inima. Simţea o încordare gata să isbucnească, i se părea că 'n fiecare clipă va face un gest violent, nebunesc, când, în ultimul moment, un paj al Ducesei veni s'o invite să se prezinte Alteţei Sale.

Marie Augusta se afla într'un cerc mai mare. În jurul ei erau Süss, domnul de Riolles, consilierul Schütz, apoi tânărul grefier Götz, blond, prost, cu obrazul fraged, îmbrăcat într'un costum de păstor, făcând parte dintr'o familie foarte de seamă, care venise cu mama sa, soţia unui consilier intim, şi cu sora sa, Elisabeth Salomea. Mama şi fiica semănau foarte mult, părând două surori palide, delicate, cu membrele lungi, foarte drăguţe, cu părul blond şi ochii mari, visători şi nătângi. Purtau nişte costume de păstoriţe nu tocmai originale şi cam demodate şi priveau cu adoraţie pe Ducesă, cu ochii lor frumoşi, dar lipsiţi de expresie. Sophie Fischer, impunătoare şi leneşă, se îndreptă spre seră şi Marie Augusta nu se putu stăpâni să tachineze puţin pe Evreul ei favorit, cu privire la frumoasa şi corpolenta sa metresă. Süss insistase pentru numirea tatălui ei, directorul fiscal Fischer, ca şef al transporturilor, — evident, drept compensaţie pentru fiica lui. Foarte viril şi elegant în costumul său de sarazin, Süss, cu abilitatea lui cunoscută, răspunse la gluma Ducesei prin altă glumă, spunând că desigur, domnişoara Fischer fusese foarte drăguţă în rolul ei de stăpână a casei, dar, deoarece Alteţa Sa a binevoit să ridice pe tatăl ei la o demnitate atât de însemnată, el nu mai poate să se folosească de serviciile ei; fiica unui funcţionar atât de înalt — nu mai şade bine. Zâmbi şi încheie, cu o indiferenţă neruşinată, că o va concedia chiar a doua zi. Tot grupul fu mirat de cinismul elegant cu care Süss îşi concedia metresa. Ducesa se amuza, domnul de Schütz găsea şi el pe plac această purtare mondenă, iar tânărul şi nătângul grefier Götz, care punea mare preţ pe formă, nu ştia ce să facă, dacă să aprobe pe Evreu, sau să sară la el, şi în cele din urmă se hotărî să tacă, făcând o mutră marţială. Cât despre mama şi sora lui, atât de drăguţe şi delicate, ele admirau eleganţa superioară, cu care acest

cavaler ştia să pună capăt unei legături de dragoste, şi-l priveau cu nespusă drăgălăşie.

In acest cerc păşi acum Magdalen Sibylle. Ducesa observase atenţia de care o înconjura Karl Alexander, şi fata cu obrazul oacheş şi nervos şi cu ochii albaştri, contrastând atât de ciudat cu părul negru, îi plăcu şi ei. Era curioasă să vadă mai de aproape ce avea ea mai atrăgător. Graţios îi întinse mâna să i-o sărute şi o examină fără nicio sfială. Magdalen Sibyllle aruncă o privire timidă lui Süss. Când o văzu venind, acesta se'nclină adânc şi acuma rămase grav şi ceremonios. Magdalen Sibylle simţea o uşurare că nu mai trebuia să asculte cuvintele Ducelui, daf indiferenţa formală a lui Süss o turbură din nou. Rămase tăcută, pe când ceilalţi urmau conversaţia lor uşoară, şi deodată frica, încordarea, desamăgirea, revolta, aşteptarea ei, explodară într'un plâns nestăpânit, care o aruncă la picioarele Ducesei. Ceilalţi zâmbiră încurcaţi, dar Marie Augusta mângâie cu mâna ei mică şi delicată, mâna mare şi rece a fetei. Süss se folosi de acest prilej, spunând că va avea el grijă să se liniştească şi conduse pe biata fată, ruşinată şi scuturată de sughiţuri. Chinezul Riolles făcu o strâmbătură, Spaniolul Schütz zâmbi, şi păstorul fantezist, grefierul Götz, nu găsi nici de astă dată altă soluţie decât o mină răsboinică. Ducesa însă, continuând să glumească, căută din ochi pe bărbatul ei şi văzu cu mulţumire cum făcu un semn amical lui Süss, care trecea cu tânăra fată pe lângă dânsul.

Camera, în care Evreul conduse pe Magdalen Sibylle, părea răcoroasă, când veneai din sălile supraîncălzite de lumânări, vin şi oameni. Era camera dinaintea iatacului; îndărătul unei draperii se vedea patul luxos cu îngeraşii auriţi. Aci fuseseră îngrămădite tot felul de obiecte din celelalte încăperi, cari ar fi stingherit mişcările invitaţilor, porcelanuri fragile, bibelouri chinezeşti, colivia cu papagalul Achiba. Sgomotul serbării abia pătrundea aci, şi, când veneai din sălile

pline de lume, odăiţa aceasta, cu aerul ei curat, cu liniştea ei răcoroasă, îţi dădea o senzaţie de calm.

Magdalen Sibylle se aşează pe un divan scund şi respiră mai în voie. Ce frumoasă era acum, după atâtea emoţii! Süss, care stătea în faţa ei mlădios şi prevenitor, o dorea cu'nflăcărare. Ce păcat că acum trebuia să vie celălalt, care probabil nici nu va înţelege ce fiinţă delicioasă îi cade în mâini.

Fata îl privea încet, cu ochii ei mari şi plini de lacrimi. Süss crezu nimerit să răspundă acestei priviri cu acea supunere neîngrădită cu care era obişnuit, şi să adauge, în acest caz special, puţin sentiment patern. Sărmanul Lucifer! îşi zise Magdalen Sibylle, ce turburat şi nenorocit e! N'are niciun rost să te mânii împotriva lui şi să te repezi la el, conjurându-l cu sălbatecă revoltă. Îl voiu lua de mână încetişor şi îl voiu convinge cu vorbe blânde, până când el singur va regăsi calea spre Dumnezeu. Cum de am putut să mă'ndoiesc că voiu avea puterea de a-mi îndeplini misiunea? El nu aşteaptă decât să vie cineva şi să-l împace cu Dumnezeu.

— Sunt nemângâiat, Mademoiselle, spunea în acest timp Evreul, cu glasul lui adânc şi melodios, — că vi se'ntâmplă întotdeauna un accident în prezenţa mea. Chipul meu e în adevăr atât de abominabil şi respingător? Sau poate că nu e decât o întâmplare fatală?

Şi Süss se aplecă spre tânăra fată, care se roşise de tot.

— Nu te mai preface, domnule director financiar, zise ea deodată într'un elan de vitejie, privindu-l ţintă cu ochii ei mari şi cuminţi. Ştiu foarte bine că d-ta eşti Lucifer, fiul lui Belial, şi d-ta ştii că eu sunt trimisă şi am venit să lupt cu dumneata şi să te supun lui Dumnezeu.

Süss avea multă experienţă cu femeile, era obişnuit cu surprizele, nu-şi pierdea niciodată cumpătul şi nu era niciodată încurcat. Dar aceste cuvinte erau atât de

neașteptate, încât glasul îi pieri și pentru prima oară, nu știu ce să răspundă. Din fericire, Magdalen Sibylle nici nu aștepta vreun răspuns, ci, după o mică pauză, urmă. El crede că Dumnezeu, adversarul său, îl va respinge, asta e ușor de înțeles, îi spuse ea; firește că trebuie o energie uriașă, ca să renunți la această revoltă, care datează de mii de ani. Dar, de îndată ce sufletul se va desghioca din această încăpățânare, se va simți liberat și se va scălda în sentimentul divin, ca într'o apă caldă și transparentă. Ea continua să-i vorbească din toată inima și în zelul ei îi întinse mâna.

Cu 'ndemânarea lui caracteristică, Süss se acomodă cu vocabularul pietist, îi apucă mâna și începu un discurs pregătit la iuțeală. Amândoi o începuseră bine, când deodată Ducele apăru în fața lor. Speriată, cu pupilele mărite, Magdalen Sibylle se uită la Süss, implorând ajutor, cu inima strânsă și respirația sacadată. Dar Evreul spuse cu toată amabilitatea că trebuie să se 'ntoarcă la invitații săi, și deodată Magdalen Sibylle se văzu singură cu Ducele. Papagalul țipă: „*Ma vie pour mon souvèrain*" și în odaia de alături, în lumina strălucitoare, se vedea patul luxos și provocător. Karl Alexander spuse cu glasul răgușit o glumă oarecare. Magdalen Sibylle văzu fața lui stacojie și asudată, văzu ochii lui întunecându-se de o expresie sălbatecă, simți respirația lui fierbinte, care mirosea a vin. Cu pași greoi ea se 'ndreptă spre ușă, bolborosi o scuză, vru să urmeze pe Süss în salon. Dar ușa era încuiată. Karl Alexander avu un râs înnăbușit, apoi își descheie încet zalele prețioase, în mijlocul unei tăceri, în care nu se auzea decât respirația ei. Se apropie de ea cu o expresie de sinistră prietenie, îi luă mâna în mâna lui atât de ciudată, cu dosul îngust și lung, slab și osos, și interiorul cărnos, scurt și gras. Atunci ea își redobândi puterile și se apără cu energie sălbatecă, dar fără sorți de isbândă, împotriva masculului puternic, greoiu și excitat.

Când se întoarse în sala de festivităţi, Süss se aruncă cu un fel de exaltare furioasă în vârtejul balului. Evită să răspundă Ducesei, care îl întrebă de Magdalen Sibylle cu 'n zâmbet amuzat şi lasciv, şi făcu doamnelor Götz, mama şi fiica, de cari se interesa şi Ducele, o curte atât de insistentă, încât grefierul Götz, căruia mutra lui ameninţătoare nu-i folosea la nimic, se retrase într'un colţ, unde se îmbătă sdravăn, în vreme ce doamnele răspundeau transportate galanteriilor cinice ale Evreului. Mica Napolitană bronzată, durdulie şi vicioasă, se apropiase de bătrânul prinţ de Thurn şi Taxis. Se prefăcea că nu ştie cine e şi că nu-l tachinează şi nu-l măgulește decât pentru înfăţişarea lui elegantă şi distinsă. Prinţul, când văzu că deşi purta un costum de aceeaşi culoare cu livreaua servitorilor lui Süss, avea succes, se învioră şi supărarea lui dispăru ca prin farmec. Cu atât mai mult, cu cât şi Remchingen făcea curte actriţei, pe care o sorbea cu ochii lui sticloşi de beţiv, dar care îl lăsase deoparte, de dragul bătrânului prinţ atât de elegant şi bogat. Din colţul său, grefierul Götz fixa pe Napolitană cu nişte ochi împăienjeniţi mai mult de extaz decât de beţie şi, în timp ce ţinea pe general la distanţă şi căuta să atragă pe prinţ, actriţa mai găsi prilejul să înlănţuiască pentru totdeauna, cu o singură privire semnificativă, pe tânărul păstor nătâng, atât de fraged şi de blond.

Weissensee şedea la masa de joc cu Neuffer, consilierul Fichtel, Schütz şi domnul de Riolles. Weissensee nu era atent la joc, ca de obiceiu. Capul lui inteligent cu faţa slabă se întorcea în toate părţile, adulmecând, şi consilierul întreba pe toată lumea dacă nu-i văzuse fata; dar nimeni nu văzuse pe Magdalen Sibylle. Şi Weissensee îşi simţea mâinile umede, şi privirile sale neîncrezătoare căutau desnădăjduite în dreapta şi în stânga.

Deodată, zărind pe Süss, se scuză faţă de ceilalţi domni şi se repezi spre dânsul, întrebând de fiica sa.

Süss răspunse într'o doară că domnişoara are puţină migrenă şi că s'a retras într'o cameră mai liniştită şi mai răcoroasă. Weissensee, cam încurcat, vru să se ducă la dânsa. Dar Süss fu de părere că cel mai bun lucru este să lase pe domnişoara să se odihnească; dealtfel, după cât ştie, însăşi Alteţa Sa Serenisimă se ocupă de dânsa. Zicând acestea, privi pe Weissensee cu un zâmbet îndrăsneţ şi amabil. Acesta începu să tremure şi fu nevoit să se aşeze. După o mică pauză, Süss spuse fără veste şi cu acelaş surâs, că Ducele vorbise în termeni foarte măgulitori despre noul preşedinte al consiliului eclesiastic şi că nu va mai trece mult, până va fi avansat şi decorat. Weissensee dădu din cap de câteva ori în chip ciudat, — părea absent şi grozav de îmbătrânit, — privi cu un surâs amabil, dar cam descompus tumultul serbării şi începu deodată să vorbească cu glasul nesigur şi răguşit, fără a se uita la Süss, despre casa lui din Hirsau. Descrise conacul lui vast: vii şi grâne, casa şi curtea bine îngrijite, pacea rurală; acolo lucrase la Noul Testament, în linişte, departe de sgomotul lumii, care ajungea la el numai din când în când, ca un fel de spumă, pe care o gusta în calitate de cunoscător; şi prin toate acestea, fiica sa trecea simplă şi tăcută, conştientă de datoria ei.

In mijlocul acestei reverii, — vorbea mai mult pentru sine decât pentru Süss — tăcu deodată, tot atât de brusc precum începuse. Weissensee părea sdrobit, eleganta mantie veneţiană atârna pe dânsul ca două aripi pleoştite de liliac. Evreul, în picioare în faţa bătrânului desnădăjduit, care părea că renunţase la orice mândrie, îl privea din când în când, aruncând în mijlocul tăcerii câteva cuvinte ironice:

— N'aş fi crezut că puteţi fi atât de sentimental.

— Nu, nu! răspunse Weissensee, revenindu-şi. Eu nu sunt un dezertor al vieţii, Excelenţă. Nu m'am ferit

niciodată de nicio încercare. **Curiozitatea**, aceasta e principiul, după care mi-am călăuzit **existenţa**.

Preşedintele încercă să schiţeze **zâmbetul** lui obişnuit. Apoi continuă:

— Trebuie să fie o stea, în veşnică **mişcare**, aceea sub care m'am născut eu. Nu m'a lăsat să mă opresc niciodată, m'a mânat prin multe ţări şi mări **şi m'a** făcut să privesc în sufletul tuturor creaturilor lui Dumnezeu şi ale diavolului. Ah, ce de amintiri!

Dar, în vreme ce se silea să evoce aceste amintiri, deodată i se păru că faţa albă şi surâzătoare a Evreului, cu ochii mari şi căprii şi buzele pline, se schimonoseşte. Şi deodată bătrânul înţelese că la câţiva paşi de dânsul, îndărătul unei uşi ferecate, copila lui se sbate şi luptă fără nicio nădejde. O vedea bine, vedea cum piere căldura din obrajii ei, cum ochii ei albaştri se rostogolesc sticloşi sub părul întunecat. Şi'n mijlocul acestei vedenii, auzi glasul precis şi tăios al lui Süss: „Aşa cum stau lucrurile astă seară, pot să vă făgăduesc cu toată siguranţa decoraţii şi avansări".

Ceea ce era mai curios, el nu avea nicio ură faţă de acest om, care se apleca spre dânsul cu zâmbetul lui amabil şi îndrăsneţ. Se juca numai cu ideia şi dorinţa ca celălalt să şadă atât de sdrobit şi fără nădejde în faţa lui, pe când el, Weissensee, să-i zâmbească plin de siguranţă. Apoi preşedintele se purtă ca de obiceiu, numai că tot ce făcea şi spunea, părea ireal, ca'n vis, un joc de marionete. Se înclina şi acum politicos, amical, răspunse la o glumă a Ducesei, vorbi în termeni diplomatici cu consilierul Fichtel, iar la o glumă spirituală şi riscată a domnului de Riolles, ripostă cu una şi mai spirituală şi mai obscenă. Dar toate aceste glasuri păreau mecanice, artificiale, oamenii se mişcau ca nişte păpuşi şi totul părea ca de ceară. Chiar şi Ducele, care reapăruse în sală, greoiu şi înalt, cu membrele obosite şi molatece, şchiopătând

mai mult ca de obiceiu, i se păru o păpuşă de ceară, acoperită de ceaţă şi fum.

Şi totuşi, la vederea Ducelui, isbuti să reaprindă o mică speranţă. Goni viziunea care-l chinuia, porunci conştiinţei sale să amuţească şi nu voi să creadă că e adevărat. Cu o mişcare grăbită îşi ridică mantia veneţiană şi se postă în calea Ducelui, topindu-se tot într'o sinugră întrebare desnădăjduită: poate că tot nu se'ntâmplase. Dar Ducele nu-l văzu, era limpede că nu voia să-l vadă; cu toate că Weissensee se postase atât de aproape de dânsul, Ducele trecu înainte, cu privirea fixă şi având un sughiţ, ce părea nestăpânit.

Atunci Weissensee se simţi deodată grozav de bătrân şi obosit. Căută un colţ retras şi ajunse la masa la care bea singur grefierul Götz. Acesta fu foarte măgulit de luvărăşia domnului preşedinte al consiliului eclesiastic, se ridică în picioare ceremonios şi, cu toate că băuse destul, făcu o mulţime de plecăciuni. Apoi şezură amândoi, bătrânul, fin, trist şi desnădăjduit, tânărul greoiu, clocotind de sentimentalitate, şi amândoi tăceau, privind fără încetare vârtejul înfierbântat al serbării.

In acest timp, Karl Alexander trecea prin sală, mândru, sătul şi mulţumit de sine. E drept că din când în când râdea sfios şi încurcat, ca un băiat care a făcut o poznă şi care se laudă cu ea, pentru a-şi ascunde ruşinea. Dar tocmai de aceea se purta astfel, încât fiecare să vadă că venea din braţele unei femei. Soţiei sale, care îl privea întrebător, îi răspunse printr'un gest larg, pe care îl putea uşor interpreta drept o mărturisire plină de mândrie. Trecu pe lângă masa de faraon, unde jucătorii, pasionaţi şi furioşi în sinea lor de a fi stingheriţi, se ridicară plini de respect, şi Ducele îi asigură că petrece astă seară extraordinar de bine, dar absolut extraordinar. Dădu pe gât două pahare mari de vin de Tokay şi se'mbătă deabinelea. Se apropie de socrul său, care era complectamente aca-

parat de Napolitană, ceea ce Karl Alexander observă cu o bunăvoință de cunoscător. Îmbrățișă pe prinț de mai multe ori, spunându-i cu duioșie: „Dragul meu văr! ce bine că Alteța Voastră se simte atât de tânăr!" Apoi se laudă cu o vanitate sentimentală, vorbind despre tinerețea lui petrecută în Italia, despre campania lombardă și aventurile lui din Veneția.

— N'o duceți rău, Alteță, bolborosi el, — și nici eu n'o duc rău. *Suum cuique! Suum cuique!* In lumea aceasta plină de murdării, Dumnezeu n'a așezat pe amândoi pe un locșor însorit, unde e cald și bine.

Și ducele mângâie cu pricepere brațul gol și moale al actriței, felicitând pe bătrân de minunata puică pe care se pregătea s'o jumulească.

Süss se ferește de Karl Alexander. E invidios și amărît și știe că Ducele îi va povesti acum de-a fir a păr, pe șleau, toată chestia cu Magdalen Sibylle, și el nu e dispus să-l asculte vorbind despre aceste plăceri cari, la drept vorbind, i se cuvenеau lui. Ca să scape de această obsesie, Süss se aruncă în vârtejul serbării. Toate aceste lumini au fost aprinse, toate aceste mese și saloane luxoase au fost decorate și aceste femei frumoase și acești mari seniori au venit să-l sărbătorească pe dânsul, ziua lui de naștere. S'a ridicat foarte sus, niciodată nu s'a văzut în Germania un Evreu care să fi ocupat un loc atât de înalt și de strălucit. Și el va ajunge și mai departe. De pe acum cererea lui de înnobilare se află în drum spre Curtea Imperială din Viena; Karl Alexander, din zi în zi tot mai îndatorat față de dânsul, va trebui să obțină această favoare și el va fi înnobilat. El nu e un prost ca Isac Landauer, nu umblă în caftan și perciuni; dar nici nu se gândește să-și procure titluri și rang prin mijlocul atât de ieftin al schimbării de credință, așa cum făcuse fratele său. Prin geniul său, numai datorită norocului și geniului său, va ajunge sus de tot. Va rămâne Evreu și totuși, — și tocmai acesta va fi triumful său — va

fi nobil şi mare intendent al curţii şi va ocupa în ducat, cu toată forma şi în faţa lumii, locul ce i se cuvine.

Invitaţii dansau. Süss îşi umplu inima, ochii şi urechile cu toată larma aceasta, care-l sărbătorea. Visurile lui se urcau pe melodia viorilor, ţimbalele proclamau puterea lui, frumuseţea femeilor, eleganţa seniorilor, îl sărbătoreau numai pe el. Cu privirile pierdute în mulţimea veselă, el viseză la cariera lui de curtean, cu gura întredeschisă, şi faţa albă luminată de un zâmbet extatic. Deodată însă ceva nevăzut şterge de pe faţa lui această expresie de bucurie satisfăcută. O suflare rece a măturat spuma colorată a visurilor lui şi a făcut să pălească spectacolul fremătător al serbării; şi acum vede muzicanţii cu mişcările lor, dar nu mai aude muzica. Se vede păşind într'un alt dans fantoamtic, apăsător, schimonosit. Inaintea lui, ţinându-i mâna, păşeşte unchiul său, Rabbi Gabriel, în urma lui, ţinându-i cealaltă mână se târăşte, şchiopătând mai tare, Ducele. Şi în faţă de tot, unit cu dânsul printr'un întreg lanţ de mâini, nu e oare Isac Landauer care, clătinând din cap, îşi mişcă ritmic picioarele slabe sub caftanul caraghios?

Când se smulge din această viziune, vede înaintea lui pe Dom Bartelemi Pancorbo, în costumul lui portughez de modă veche; din orbitele adânci, ochii lui îl pândesc şi glasul lui i se strecoară în ureche, încet şi macabru:

— Ei, ce zici, domnule director financiar? La manufactura de tutun mai adaug venitul pe o lună al impozitului pe alcool, îmi cedezi solitarul?

Serbarea continuă. Pentru a doua parte a serii, Nicklas Pfäffle, care conducea indiferent, somnoros şi cu preciziune, complicatul mecanism al balului, pregătise o nouă surpriză. Plafonul pe care era pictat Triumful lui Mercur, se deschise şi Cupidon apăru pe o maşină de sburat; plutind deasupra invitaţilor, el aruncă trandafiri, salută în frumoase versuri alexandrine perechea ducală şi felicită pe Süss de ziua lui de naştere.

Cupidon era un băiat foarte drăguț, spunea versurile bine și, chiar dacă avea accentul suab, limba lui era în orice caz preferabilă, — observă cu glas tare Remchingen, — jargonului.

Când reîncepu dansul, Karl Alexander, beat deabinelea, isbuti însfârșit să pună mâna pe Süss și se așeză cu el deoparte, vrând să-i vorbească, ca unui cunoscător, despre plăcerile gustate. Suflă din greu și pufăie, costumul de erou antic nu e tocmai bine încheiat, și Ducele, încălzit, greoiu, roșu la față și mirosind a vin, râde, limba i se împleticește, iar din când în când lovește amical coapsele Evreului, care-l ascultă cu respectuoasă supunere.

— A fost pe cinste! zise Ducele plescăind și lingându-și buzele. Bine ai făcut, jupâne, că mi-ai poftit-o. Lasă, că te răsplătesc eu. Un prinț german știe ce are de făcut. O fată pe cinste!

Apoi descrise pe Magdalen Sibylle, desemnă cu mâinile lui grase și roșii, atât de ciudate, particularitățile trupului ei, coapsele, sânii.

— E ca un mânz, un mânz sălbatec! Se sbate, lovește, mușcă și se'nfierbântă. Și atunci când trebuie să se resemneze, rece ca ghiața.

Ducele arătă spre mica Napolitană, vioaie și bronzată, care, deși ocupată cu bătrânul prinț, găsi timp să-i facă cu ochiul ștrengărește, ținând vârful limbii în colțul gurii.

— Asta e ca o suflare de vânt, trecătoare, o boare parfumată. Alteța Sa, socrul meu, n'are decât să petreacă cu dânsa, zise Ducele râzând cu dispreț. Dar cealaltă, aleasa inimii mele, pe legea mea, nu e o sdreanță italiană! Aceea nu-ți cade plocon în brațe.

Karl Alexander se rezemă în fotoliu, visător și sentimental. Apoi, schițând o mișcare vagă, adăugă:

— A mea e ca un lac în pădure. Ca un lac în pădure, repetă el bolborosind, apoi se aplecă înainte și închise ochii, suflând din greu.

Süss, înfuriat, vru să se retragă respectuos şi precaut, dar Ducele începu s'o descrie, cu gesturi mari şi un aer de importanţă:

— Ce ochi are ticăloasa! Ce ochi! Ştii la ce m'au făcut să mă gândesc? N'ai să ghiceşti. Asta n'o ghiceşti tu, câte zile îi avea!

Karl Alexander începu să râdă, mai întâi încet, apoi cu un horcăit, ce-l scutura din ce în ce mai tare:

— M'a făcut să mă gândesc la magul tău, la unchiul tău, şarlatanul. Ce ochi are, ticăloasa! Magul... cel dintâi îl voi trece sub tăcere... Nu-mi spune, câinele blestemat, vicleanul! N'are decât să se înnece cu prostiile lui, să crape, vrăjitorul, blestematul de jidov!

Süss, speriat, se 'ngălbeni, se dete îndărăt gâfâind şi făcând un gest de apărare. Dar Karl Alexander, beat şi mânios, se ridică cu greu, silindu-se să ia o atitudine mândră şi statuară de cuceritor, ca pe gravura cu asaltul Belgradului, şi strigă, înnecat de sughiţuri:

— Poate să-mi prezică orice! Mie nu mi-e frică! *Attempto!* Eu am curaj! Eu sunt Karl Alexander, Duce de Württemberg şi Teck! Prin graţia lui Dumnezeu! Eu sunt deasupra destinului! Achille german! Prin graţia lui Dumnezeu!

Şi aşa cum sta în picioare, părea propriul său monument.

In curând însă căzu iar în fotoliu, surâzând deodată.

— Ca un lac în pădure... mai bolborosi Ducele, apoi suflă iar, sforăi, horcăi, adormi.

Şi serbarea continua. Sgomotul pătrundea în stradă, se răspândea în oraş, trecea deasupra ţării, care dormea, gemea, se sbătea, se trezea din somn, şi mârâia. Şi iarăşi adormea şi răbda.

CARTEA A TREIA

EVREII

In orașele Mediteranei și ale Oceanului Atlantic, Evreii erau mari și puternici. Ei supravegheau comerțul între Orient și Occident. Treceau și dincolo de mare. Ei erau printre aceia cari echipară primele corăbii spre Indiile Occidentale. Ei organizară comerțul cu America de Sud și Centrală. Ei deschiseră debușeurile din Brazilia. Întemeiară industria zahărului în continentul de Apus. Puseră temeliile, pe cari se desvoltă orașul New-York.

Dar în Germania aveau o situație precară. In secolul al paisprezecelea, în mai mult de trei sute cincizeci de comune fură uciși, înnecați, arși pe rug, trași la roată, gâtuiți, îngropați de vii. Supraviețuitorii emigraseră în cea mai mare parte în Polonia. De atunci rămăseseră foarte puțini în Imperiul Roman: un Evreu la șase sute de Germani. Suferind cea mai rafinată exploatare din partea autorităților și a poporului, ei duceau o viață strâmtă, mizerabilă, obscură, supuși bunului plac. Comerțul și profesiunile libere le erau interzise, prescripțiile oficiale îi împingeau la formele cele mai complicate și mai grele ale comerțului ambulant și cămătăriei. Restrângeau libertatea de cumpărare a alimentelor, nu le îngăduiau să se radă, îi sileau să poarte un costum ridicol și umilitor. Îi înghesuiau într'un spațiu restrâns, zăvoreau porțile ghetlourilor, le

încuiau în fiecare seară, păzind intrarea şi ieşirea lor. Ei trăiau înghesuiţi, se înmulţeau, dar nu li se dădea mai mult loc. Deoarece nu aveau voie să construiască în lărgime, se îngrămădiră în înălţime, adăugând etaj peste etaj. Uliţele lor se făceau din zi în zi mai strâmte, mai întunecate, mai colţuroase. Nici pomi, nici iarbă, nicio floare nu avea loc; trăiau fără soare, fără aer, unul în umbra celuilalt, într'o murdărie dătătoare de molime. Nu aveau drept nici la pământ roditor, nici la cer, nici la verdeaţă. Vântul se încurca în uliţele lor întunecate şi puturoase, casele înalte şi înghesuite una într'alta le închideau vederea norilor călători şi a înălţimilor albastre. Bărbaţii se târau încovoiaţi, frumoasele lor femei se ofileau repede, din zece copii pe care-i năşteau, mureau şapte. Erau ca o apă moartă, despărţită de viaţa care curgea în afară, de limba, arta, de spiritul celorlalţi. Şedeau înghesuiţi unul într'altul, într'o promiscuitate grozavă, fiecare cunoştea secretul fiecăruia, clevetitori, bănuitori, se fereau unii de alţii, se sgâriau unii pe alţii în această strâmtorare care le paraliza mişcările, unul duşmanul celuilalt, unul înlănţuit de celălalt. Căci cea mai mică greşală a unuia putea să devină nenorocirea tuturor.

Totuşi, cu intuiţia sigură pe care o aveau pentru tot ce era nou, pentru tot ce avea să aducă ziua de mâine, ei simţeau prefacerile lumii exterioare, înlocuirea originei şi a demnităţii prin bani. Ei făcuseră experienţa: în mijlocul nesiguranţei, a nedreptăţilor şi a primejdiilor, o singură apărare; pe pământul acesta care se clătina sub picioarele lor, un singur punct solid: banii. Evreul bogat nu mai era oprit de paznici la porţile ghettoului, Evreul bogat nu mai puţea, şi nicio autoritate nu-i mai punea în cap pălăria ascuţită şi ridicolă. Prinţii şi marii seniori aveau nevoie de dânsul, ei nu puteau să poarte războaie şi să guverneze fără dânsul, ei îl lăsau să devie mare şi puternic, încălzit de soarele strălucirii lor.

Dar masa compactă a celor asupriți, a celor în afară de lege, ca și cei puternici, puțini la număr, mândrii Evrei ai Levantului și ai marilor orașe maritime, cari stăpâneau drumurile comerciale ale Europei și ale Lumii Noui și hotărau din birourile lor pacea și războiul, ca și Evreii murdari, degenerați, umili și caraghioși din ghettourile germane, medicii și miniștrii evrei ai Califilor, ai Șahului Persiei, ai Sultanului din Maroc, în toată măreția și strălucirea lor, ca și plebea păduchioasă a târgușoarelor evreești din Polonia, trăind în murdărie și dispreț, bancherii Impăratului și ai prinților, solicitați și urîți în comptoarele lor, ca și negustorul ambulant, care bătea șoselele gonit cu câini, umilit în chip desgustător de caraghios de către strengarii de pe stradă și de poliție, toți aveau o convingere tainică și nestrămutată. Mulți nu-și dădeau seama de ea, numai puțini ar fi fost în stare să și-o exprime, unii s'ar fi apărat chiar împotriva unei formulări precise. Dar toți o aveau în sânge, în simțirea lor cea mai adâncă, ea exista: conștiința tainică, adâncă și sigură despre lipsa de înțeles, de stabilitate, de valoare a puterii. Fuseseră atâta vreme mici și neînsemnați printre popoarele lumii, ca niște pitici caraghioși răspândiți pe fața pământului. Ei știau că puterea pe care o exerciți și puterea pe care o suferi nu este un lucru important și real. Oare nu se prăbușeau, unul după altul, coloșii puterii? Pe când ei, cei fără nicio putere, ei au dat lumii fața pe care o avea.

Și această învățătură despre deșertăciunea puterii o știau cei mari și cei mici dintre Evrei, cei liberi și cei asupriți, cei îndepărtați și cei de aproape. N'o exprimau în cuvinte precise, nu era o excepție ce se putea măsura, ea sălășluia în sângele și simțirea lor. Această convingere misterioasă aducea pe buzele lor acel zâmbet enigmatic, blând și superior, care atâția și mai mult pe dușmanii lor, pentrucă ei îl interpretau drept obrăsnicie fără margini și pentrucă în fața lui

rămâneau neputincioase toate cruzimile şi torturile lor. Această conştiinţă misterioasă era singura care unea pe Evrei şi-i făcea să se contopească unul într'altul. Căci această convingere misterioasă era semnificaţia Cărţii.

A Cărţii, da, a Cărţii lor. Ei nu aveau un Stat care să-i unească, nici ţară, nici pământ, nici rege, nici o formă de viaţă comună. Dacă totuşi erau uniţi, uniţi mai mult decât toate celelalte popoare ale lumii, aceasta se datora Cărţii, care îi suda la un loc. Evreii oacheşi, albi, negri sau galbeni, mari şi mici, strălucitori şi sdrenţăroşi, atei şi credincioşi, fie că îşi târau viaţa în colibe tăcute, sau străbăteau pământul într'un vârtej măreţ şi aurit, aveau în sufletul lor implântată învăţătura Cărţii. Felurită e lumea, dar ea e deşartă, strădanie în vânt; dar unul este Dumnezeul lui Israel, Acel care există, Cel adevărat, Iehova. Câte odată viaţa cu tumultul ei acoperea acest cuvânt, dar el se afla implântat în fiecare dintr'înşii, iar în ceasurile în cari redeveneau ei înşişi, sau atunci când viaţa lor ajungea la apogeu, cuvântul era într'înşii; şi când mureau, era pe buzele lor, şi ceea ce trecea ca un fluid dela unul la celălalt, era acest cuvânt. Il legau cu filactere deasupra inimii şi a capului, îl atârnau de uşile lor, cu dânsul începeau ziua şi o sfârşeau cu dânsul; cel dintâi lucru ce învăţau pruncii era acest cuvânt, şi muribundul, expirând, rostea acest cuvânt. Acest cuvânt le insufla puterea să îndure chinurile îngrămădite în calea lor. Palizi, ei surâdeau în ascuns, cu gândul la puterea lui Edom, la mânia lui şi la faptele lui nebuneşti. Totul era trecător; ceea ce rămânea, era Cuvântul.

De două mii de ani târau cu dânşii Cartea. Ea era poporul, statul, patria, moştenirea şi averea lor. O trecuseră tuturor popoarelor şi toate popoarele au recunoscut-o. Dar singurii posesori legitimi, singurii interpreţi şi servitori ai Cărţii, erau dânşii.

Şase sute patruzeci şi şapte de mîi trei sute nouăsprezece litere avea Cartea. Fiecare literă era numărată şi cântărită, examinată şi judecată. Fiecare literă era plătită cu viaţa lor, mii şi mii au îndurat chinurile şi moartea pentru fiecare literă. Acuma, Cartea era a lor. Şi în casele lor de rugăciuni, în ziua celei mai sfinte sărbători, ei strigau, recunoşteau, cei mândri şi puternici ca şi cei mici, apăsaţi şi umiliţi: nu avem nimic altceva decât Cartea.

Karl Alexander trimise Magdalen Sibyllei daruri strălucite, gobelinuri olandeze şi veneţiene, flacoane de aur cu uleiu de roze persan, un cal de călărie arăbesc, o salbă de mărgăritare. Nu era sgârcit, se purta cum trebuie şi considera pe Magdalen Sibylle drept metresa lui oficială. Neuffer venea zilnic să întrebe din partea Ducelui de starea sănătăţii domnişoarei.

Magdalen Sibylle privea totul cu răceală, fără să spuie un cuvânt. Umbla tăcută ca o moartă, faţa ei frumoasă devenise rigidă, buzele îi erau strânse, braţele ciudat de ţepene. Nu părăsea casa, spunea bună dimineaţa şi bună seara, mânca singură şi nu se îngrijea de gospodărie. Nu vorbise cu nimeni, nici cu tatăl ei, despre întâmplarea cu Ducele; uneori nu-l vedea pe tatăl ei zile întregi.

Weissensee nu îndrăsnea s'o trezească din amorţirea ei. Fusese înnobilat şi acum avea rangul de ministru. Era nehotărît şi foarte amărît; simţea neîncrederea colegilor săi din comitetul restrâns al dietei, ar fi vrut să-şi spuie inima lui Harpprecht, jurisconsultul, lui Bilfinger, cel drept şi cinstit —, prietenului său. Nu îndrăsnea.

Magdalen Sibylle stătea ceasuri întregi, privind în gol. Fusese răscolită în adâncul fiinţei ei, călcată în picioare, sfâşiată, nimicită. Braţele acestea erau ale ei? Când se înţepa, sângele acesta era al ei? Ceea ce era

mai curios, e că nu avea nicio ură împotriva Ducelui. Acesta era ca un animal blând, un cal sau un taur, înfierbântat şi puternic şi închis în fiinţa lui. Uneori vedeai în ochii unui astfel de animal cât era de străin şi de profund deosebit, alteori te simţeai aproape de el. Aceasta era cea mai mare grozăvie, care prefăcuse totul în jurul ei şi pe ea însăşi într'o grămadă stupidă şi caraghioasă de ruini: faptul că celălalt era un animal, pe care e cu neputinţă să-l urăşti. Aşa dar, ea însăşi era un astfel de animal, mai blând poate, nu atât de roşu, gâfâind şi mirosind a vin, totuşi un animal. Şi ceea ce visase ea despre Dumnezeu, plutirea şi topirea într'însul şi fericirea, nu era decât o prostie, o ţesătură copilăroasă de imagini şi vorbe goale. Omul era un animal, nu o floare.

Se duse la Beata Sturmin. Ascultă cuvintele pioase, sigure şi paşnice ale bătrânei fete oarbe şi se stăpâni cu greu să nu isbucnească într'un râs obrasnic şi batjocoritor. Ce ştia dânsa! Doar era oarbă. Ceea ce predica dânsa n'avea înţeles! Ai trăit până acum, sfântă şi castă şi fericită şi niciun gând profan nu-şi avea locul în tine. Şi deodată vine un animal, roşu, mirosind a vin, gâfâind şi te calcă'n picioare şi te acopere cu murdăria lui: şi tu nu poţi să-l urăşti. Explică-mi asta! Tălmăceşte-mi asta!

Ducele pofti la el pe Weissensee şi pe fiica lui. Ea se duse cu un fel de curiozitate moartă. Totul era atât de grotesc şi ridicol. Toată lumea era grăbită, îşi da aere de importanţă şi căuta motive pentru o activitate fără astâmpăr. In realitate, totul era fără rost şi nu avea mai mult sens decât agitaţia cărăbuşilor, pe cari un copil îi închide într'o cutie.

Magdalen Sibylle se aşeză lângă Karl Alexander. Zise: bună ziua, Alteţă, duse ceaşca de şocolată la gură. El îi vorbi drăguţ, vesel, binevoitor, ca unui copil mic. Ea răspunse indiferent, mecanic. Tot ce făcea, tot ce spunea, era artificial, nu ţinea de dânsa. El îşi dete

si mai multă osteneală. Ea se gândi că dânsul e mai de grabă un cal greoiu, decât un taur şi aşteaptă cu o curiozitate calmă şi plină de desgust să vadă dacă o va lua. In cursul convorbirii, văzând că nu e nimic de făcut, Ducele se mânie. Desigur, ca fecioară, trebuia să facă mofturi şi apoi să joace pe ofensata, aşa era obiceiul în toată lumea. Dar la urma urmei, tot era ceva, să fii iubita Prinţului de Württemberg. Niciuna nu se răsfăţase ca aceasta, niciodată n'a întâlnit o fiinţă mai rece, atât de glacială. Karl Alexander deveni pasionat. Ea îl privi fără mustrare şi fără trufie. Dar în privirea ei era un dispreţ atât de adânc, atât de usturător, încât el se simţi stânjenit, ca un copil de trupă, căruia i s'ar fi tras o săpuneală. Deveni iarăşi amabil, duios. Ea tăcea. In cele din urmă o luă. Ea fu rece, nici nu se apără şi el nu avu plăcere. Când o petrecu pe scări până la trăsură, rânjetul de pe feţele lachcilor se stinse; plecă ca o moartă sau ca nebună.

Nici de aci înainte nu se opuse ca Ducele s'o considere drept metresa lui oficială. Venea când poruncea dânsul. Se arăta în public cu dânsul. Poporul se bucura că Suveranul său avea o ibovnică atât de cinstită şi frumoasă, care mai avea şi reputaţia unei sfinte şi era o compatrioată a lor. Faptul că Ducele, pe lângă frumoasa lui nevastă, avea şi o metresă frumoasă, modestă şi suabă, nu împăca poporul cu Evreul său, dar compensa unele lucruri cari îi micşoraseră popularitatea. Cetăţenii se descopereau în faţa Magdalen Sibyllei şi unii strigau „ura!"

Şi lui Weissensee îi prinse bine această situaţie. Prestigiul său crescu, chiar şi în Parlament. Şi chiar dacă printre cei unsprezece ai comitetului restrâns se găseau unii să facă gălăgie, toţi, afară de doi, trei, ar fi dorit să fie în locul lui şi-i pizmuiau norocul. Ba chiar Neuffer se uita la el ca la un fel de locţiitor al socrului Ducelui şi-i arăta tot respectul.

Incetul cu încetul, după câteva săptămâni, Magdalen Sibylle începu să-şi revie. După cum un om degerat şi readus la viaţă, simte durere atunci când sângele începe din nou să circule, tot aşa simţea şi dânsa valul de ură năvălindu-i în trup, curgând tumultos, pătrunzându-i tot mai sălbatec în toţi porii. Karl Alexander rămase şi acum animalul indiferent, la care se uita mirată şi străină, cu oarecare desgust şi pe care-l suporta; dar gândurile şi instinctele ei ţinteau pe un altul, se învârteau în jurul altuia. Ducele? Ah! ce ştia el! Ce înţelegea el! El însemna o nenorocire pentru dânsa. Il ura tot atât de puţin, ca pe coaja de portocală de pe stradă, pe care ai alunecat. Dar celălalt era răspunzător, acela ştia mai bine decât oricare altul, vedea mai limpede, cântărea, socotea exact, acela merita toată ura, acela era în adevăr diavolul şi capul răutăţilor. Fusese un sentiment just, o prevestire mare şi miraculoasă aceea care o tulburase atât de grozav odinioară, în pădurea din Hirsau. Ştia el foarte bine, diavolul nerusinat şi viclean ce era, ştia tot atât de bine ca şi dânsa, că pentru o vorbă sinceră şi caldă i s'ar fi aruncat în braţe, că toate visurile ei copilăreşti, misterioase şi imprecise despre Dumnezeu şi diavol s'ar fi topit într'un sentiment arzător şi omenesc, dacă el ar fi avut puterea să rămână la sentimentul lui, şi să nu-l vândă pentru un surâs, pentru bani sau un titlu din partea Ducelui. Căci el o iubea. Nimeni nu are această privire, nu vorbeşte şi nu se înclină în felul acesta, dacă sentimentul lui nu e adevărat. Când cineva, mânat de instinct, strânge soldaţi, îşi exploatează supuşii, sileşte femeile, acesta e o animalitate, unde nu poate fi vorba de răspundere. Celălalt însă, care îşi pune sentimentul la mezat, ptiu! ptiu! asta e cu adevărat diabolic şi jidovesc.

Ea nu ştia cât de complex şi cât de amestecat cu mii de alte simţiri era sentimentul, cu care Süss se gândea la dânsa. Poate că o clipă a iubit-o sincer, numai pe dânsa; dar, el era prea fărâmiţat şi împărţit

între mii de interese, era prea mult omul momentului, pentru a păstra un astfel de sentiment, chiar dacă ar fi vrut. Iar cât despre tema fundamentală a ființei sale, legătura sa cu Ducele, numai gândul de-a o pune în joc pentru o femeie, i s'ar fi părut absurd.

Odată îl văzu. Inima începu să-i bată cu putere: ce va face el? Oare va îndrăsni să-i vorbească? Dar el nu vorbi. Se mulțumi să salute, înclinându-se adânc, cu o privire liniștită, serioasă și plină de respect. Și ea îl ură și mai mult.

Ducesa se interesase din prima seară de Magdalen Sibylle. Această fată înaltă, cu trăsăturile îndrăsnețe, îi plăcea, și ea căută să se apropie de dânsa. Își dete bine seama că Ducele îi era fetei cu totul indiferent, că el n'o înțelegea, și că ea îl suporta cu multă răceală. Dar acest lucru ea nu-l înțelegea, așa încât cercetă cu îndoită curiozitate pe fata cu ochii albaștri, alcătuind un ciudat contrast cu părul negru. Magdalen Sibylle simți bunăvoința care emana din toate gesturile Mariei Augusta și o acceptă cu nepăsare. Ducesa, ca mânată de ceva, se alipea tot mai mult de dânsa, ca o soră mai tânără, îi trecea brațul după mijloc și arăta tuturor pe față, — ea, care dealtfel nu cruța pe nicio femeie de limba ei răutăcioasă, — prietenia ei pentru frumoasa metresă a bărbatului său.

Marie Augusta era în acel timp mai frumoasă ca oricând. Părul îi strălucea ca o mătase neagră, fața ei luminoasă era ca un pastel prețios, ochii prelungi scânteiau sub fruntea senină. Mersul ei era un fel de plutire armonioasă. Zilele îi erau pline de mulțumire, și singura ei dorință era, ca această viață să continue întotdeauna astfel. Avea în preajma ei pe Remchingen, atât de aspru și viril, și era atât de amuzant, ba chiar puțin primejdios să-l necăjești; odată a lovit-o chiar cu adevărat. Și mai era în preajma ei tânărul lord Suffolk, cel taciturn, care, deși chemat în țara sa de numeroasele lui obligațiuni, își petrecea viața, privind-o neîncetat și grav. Poate că într'o zi îl va asculta. De

ce nu s'ar arăta mărinimoasă cu un tânăr, care dădea atât de serioase dovezi de dragoste? Poate că o să se supere pe el şi o să-l mustre şi atunci, — asta ar fi poate cel mai interesant — se va împuşca. Şi mai era în preajma ei domnul de Riolles, încântător de urît şi care, cu glasul lui piţigăiat, făcea cele mai răutăcioase glume, mai ales pe seama femeilor grase. Şi mai era, departe de toţi, Evreul ei, de care era foarte mândră, şi care ştia să facă, cu cel mai mare respect, cele mai îndrăzneţe complimente.

Pe toţi aceşti bărbaţi ea îi ţinea în frâu. Pleca la vânătoare, dădea serbări, mergea la teatru şi juca singură, se ducea la băi, la Regensburg, la Viena. Şi era foarte fericită.

Magdalen Sibylle o privea însă ca pe o pisicuţă neastâmpărată. Ah, dacă ar putea şi ea să sară peste toate lucrurile, să nu caute să pătrundă înţelesul lor, i s'ar părea şi ei că viaţa e uşoară, lipsită de griji şi ar putea şi ea să zâmbească...

Când semănăturile crescură mai mari, când ogoarele, livezile şi brazdele de flori căpătară formă şi culoare, din pământul ducatului ieşiră litere. Era ca o conspiraţie secretă. La marginile oraşelor, în toată ţara, ţăranii semănaseră pe ogoarele, livezile şi în grădinile lor, seminţe de cicoare, de mac şi trifoi, dar şi seminţe de flori mai alese, în formă de litere. Acum creşteau înalte, creşteau din pământul negru caractere neîndemânatece şi altele frumos ornamentate, şi acum macii roşii şi cicoarea albastră, gura leului galbenă şi crinii albi strigau într'un glas: „Süss porc de jidan" sau: „Iosef Süss porc de jidan şi corupător".

Ici colo interveniră autorităţile, dar, împotriva obiceiului, fără nicio severitate. Lumea zâmbea, Ducele râdea şi Marie Augusta plecă înadins afară din oraş, ca să vadă un astfel de aranjament artistic. Apoi povesti totul amănunţit Magdalen Sibyllei, care găsise un pretext să n'o întovărăşească.

Şi în pădurea din Hirsau, în livada din luminişul cel mare, în apropierea zăplazului casei cu terasele de flori, un ţăran semănase această inscripţie. Era un tânăr, care făcea parte din frăţia misionară condusă de magistrul Iacob Policarp. După plecarea Magdalen Sibyllei, atmosfera din colegiul biblic devenise apăsătoare. E drept că acolo se adunau oameni liniştiţi, umili şi simpli. Dar faptul că fiica prelatului se afla printre ei, le dăduse o mare mândrie şi acum, când ea lipsea, micul cerc era foarte trist. Din capitală ajungeau până acolo svonuri ciudate despre Magdalen Sibylle şi, cu toate că aceşti oameni evlavioşi erau departe să creadă ceva rău despre sora lor de odinioară, aceste svonuri contribuiră în orice caz să mărească ura împotriva Ducelui, acest Irod, şi împotriva satelitului său, Evreul, care, ca atare, era fără doar şi poate însuşi satana. Mânat de această ură creştinească, tânărul ţăran semănase cu toată grija, în luminiş, florile cari alcătuiau cuvintele: „Iosef Süss porc de jidan şi satana".

Pentru magistrul Iacob Policarp Schober, dispăruse, odată cu plecarea Magdalen Sibyllei, o mare lumină şi mângâere. Îi plăcea singurătatea cu Dumnezeu, dar Magdalen Sibylle îi lipsea mult şi acum îi părea rău că cererea lui pentru locul de bibliotecar ducal fusese respinsă de către oficiul demnităţilor, din lipsă de bani; abia acum simţi într'însul, pe lângă aversiunea generală împotriva lui Süss, o ură foarte personală şi puternică, de care se mustra adesea mâhnit, ca nefiind creştinească. Dar nu putea să şi-o smulgă din suflet şi atunci când, în plimbările lui meditative prin pădure, ajungea în luminiş, se oprea adesea în faţa inscripţiei de flori şi-i urmărea cu satisfacţie conturul: „Iosef Süss porc de jidan şi satana".

Odată, pe când fusese mânat din nou în spre luminiş, zări, cu inima palpitândă, un alt vizitator în faţa inscripţiei, tânăra fată cu părul negru şi faţa albă,

prințesa din Ierusalimul ceresc. Zăcea pe pământ, scăldată în lacrimi. O femeie grasă, părând foarte bună, se învârtea desnădăjduită pe lângă tânăra fată.

Magistrul, bun la suflet, simți că i se strânge inima de milă. Împleticindu-se de o rădăcină, se apropie, salută cu respect și zise printre plecăciuni: „Domnișoară! domnișoară!" Femeia cea grasă tresări speriată, prințesa întoarse spre el niște ochi cari priveau în altă parte și nu-l vedeau. Magistrul nu era prea priceput, dar înțelese că disperarea fetei era în legătură cu inscripția din flori și, bucuros de această descoperire, zise cu vioiciune, amabil și cu tonul cel mai duios din lume:

— V'a supărat și pe dumneavoastră infamul de Jidov? Știu că e un corupător și un diavol împuțit.

Dar cuvintele lui, spuse cu o intenție atât de bună, avură un efect înspăimântător, căci făptura cea delicată sări în picioare și strigă înflăcărată, cu o putere nebănuită:

— Calomniator! calomniator ordinar!

Magistrul Iacob Policarp Schober, când văzu pe frumoasa din Ierusalimul ceresc plângând fără încetare, fu cuprins de o mare nesiguranță și tristețe. Bâlbâi încurcat:

— Dar n'am avut nicio intenție rea, domnișoară. Aceasta o dovedesc faptele lui, domnișoară. E un lucru cunoscut în toată țara, domnișoară.

Făcu din nou câteva plecăciuni, în vreme ce făptura cea dulce și brună vărsa torente de lacrimi și femeia cea grasă îi vorbea, căutând s'o ia de acolo. Sprijinind-o, mângâind-o, ea isbuti în cele din urmă s'o îndepărteze de florile blestemate.

Magistrul însă nu putea să rabde mustrarea că ar fi un calomniator veninos. El păși alături de ea, mâhnit, apărându-se mereu și spunând că era un lucru cunoscut în toată țara și că el nu avusese niciun gând rău. Dar fata, cu ochii măriți în obrazul alb, striga cu patimă:

— Satana! el! satana! E alb şi roz, se distinge dintre miriade. Obrajii lui sunt un strat de flori cu mii de miresme, buzele lui sunt mirt curgător. Mâinile lui, inele de aur împodobite cu crisolite, trupul lui, o coloană de fildeş îmbrăcată în safire.

Şi pe când vorbea, chipul ei alb iradia cel mai sfânt entuziasm şi cea mai adevărată convingere.

De îndată ce auzi aceste versete din Biblie, Iacob Policarp Schober se simţi mai la largul lui şi mai în siguranţă. Acum putea să-şi explice şi desnădejdea ei. Aha! aceasta era una dintre femeile pe cari Evreul le-a sedus prin puterea sa magică, prin vrăjitorie. Impotriva rădăcinei de mătrăgună, nicio inimă, oricât de nevinovată, nu putea să se apere, el însuşi n'ar fi fost mai sigur de sine. Evreul era pornit rău împotriva femeilor. Şi aceasta, prinţesa din Ierusalimul ceresc, era cu siguranţă una din victimele lui. Cât era de curată şi nevinovată, se vedea din aceea că şi acum, în căderea ei desnădăjduită, mai citea Biblia. Cu siguranţă că Belzebut, atunci când o ispitise, se apropiase de dânsa sub o înfăţişare sfântă, îngerească.

Gândindu-se la acestea, bucălatul magistru se simţi ridicat pe aripi cereşti. De când plecase Magdalen Sibylle, viaţa lui devenise foarte anostă. Acum, mila cerească îi trimetea misiunea fericită să salveze această prinţesă delicată din ghiarele lacomului diavol. Incepu să vorbească pe departe, cu băgare de seamă, despre bucuria care se face în ceruri la pocăinţa păcătoşilor, ajunse apoi la Magdalena cea pocăită şi termină cu laţul viclean, faţă de care nici cel mai curat nu este în siguranţă. Căci duşmanul, diavolul, ispititorul...

Dar revolta tinerei fete isbucni pentru a doua oară, cu mai multă putere:

— Tatăl meu nu e nici diavol, nici ispititor!

Faţa bucălată a magistrului deveni palidă ca moartea. Evreul, tatăl ei! Pământul i se clătina sub picioare,

copacii păreau că se apleacă, că se răstoarnă peste el, îl înţeapă şi îl acoperă. Evreul, tatăl ei! Lumea lui întreagă, Dumnezeu, diavolul, revelaţia fură răsturnate.

Copila observase zăpăceala magistrului.

— Ah, strigă ea, — acum te-ai speriat dumneata, auzind că e vorba de tatăl meu. Nu te teme! El e prea sus pentru ca să ridice măcar un deget împotriva calomniatorilor săi.

Dar Iacob Policarp Schober nu putu să îndure o astfel de insultă. E în adevăr umil şi neînsemnat, zise el. Dar nu cunoaşte teama de oameni. Şi chiar dacă domnul Evreu şi tată al domnişoarei ar fi un Nabucodonosor înfuriat, şi ar putea să-l arunce într'un cuptor aprins, el n'ar înceta să laude pe Dumnezeu.

Vorbind astfel, ajunseră la zăplazul de lemn, şi femeia cea grasă îi spuse că trebuie să plece. Magistrul, care dealtfel pricepea greu lucrurile şi care era zăpăcit de această întâlnire, văzu că toată fericirea lui va dispărea peste câteva clipe pentru totdeauna, şi atunci luă deodată o hotărîre, care nu era deloc umilă. Spuse că datora onoarei sale de creştin, să explice domnişoarei, că el nu este un calomniator ordinar şi în acest scop trebuie să mai vorbească cu ea încă odată, în tihnă. Servitoarea îl amână pentru o altă zi şi dispăru cu prinţesa, care plângea:

— Să otrăveşti astfel sărmanele flori nevinovate!

Începând din acea zi, Iacob Policarp Schober se simţi plin de importanţă şi de demnitate. Dumnezeu îi dăduse pârghia unor mari evenimente grave. Acum era misiunea lui, să salveze sufletul fecioarei, ba chiar poate că pe această cale va ajunge până la Evreu şi-i va sgâlţâi conştiinţa; căci nu e deloc sigur că un Evreu nu are conştiinţă. Şi dacă stăpânul Zebaoth acordă destulă putere vorbelor lui, poate că întregul ducat va fi liberat de sub apăsarea sa.

Cu astfel de perspective, bucălatul magister păşea mândru, plin de importanţă. Increderea sa nu fu sdrun-

cinată nici la vestea că locul de bibliotecar fusese obținut de un om cu totul nedemn, care nu avea alte calități decât talerii săi. Grația lui Dumnezeu se coborîse asupra lui, vorbele îi curgeau ușor de pe buze, ba chiar se întâmpla să ia forma versurilor.

Colegiul Biblic primi poemele sale cu o admirație plină de respect. Frații și surorile le învățau pe dinafară și le cântau în toate împrejurările, în nenorocire ca și în bucurie, când mureau sau când li se năștea câte un copil. Cu toată umilința sa, Iacob Policarp Schober se simțea foarte măgulit și aceasta îl mângâie de plecarea Magdalen Sibyllei.

Jantje, servitoarea cea grasă, povesti ca o vinovată, această întâlnire, lui Rabbi Gabriel. Rabbi îi făcu semn să plece și nu zise nimic.

După ce plecă servitoarea, fața morocănoasă și ca împietrită a bătrânului se întunecă și mai mult și cele trei cute verticale de deasupra nasului se adânciră. Dumnezeu și toți îngerii să-l ferească de întrebările copilei. Nu voia s'o mintă. S'ar fi resemnat să distrugă imaginea strălucită a tatălui ei, dar odată cu aceasta i-ar fi scăpat un lucru esențial. Mai bine ar fi schimbat terasele sale înflorite în șanțuri de gunoi.

Serafimii și Heruvimii apărară pe bătrânul trist și morocănos. Noemi nu întrebă. Oare întrebarea n'ar fi însemnat îndoială? Nu, tatăl ei era un om strălucit și clevetirile păgânilor și ale Filistenilor nu-l atingeau. Literele pătrate ale scrierilor ebraice formau temelia gloriei sale. El era Samson care bătuse pe Filisteni, era Solomon, înțeleptul între toți oamenii, era, — și aceasta se strecura tot mai mult în visurile sale, — era Iosef, blândul, înțeleptul, pe care Faraon îl ridicase deasupra poporului și care strângea provizii pentru foametea ce avea să vie. Dar ceilalți erau orbi și nu vedeau înțelepciunea lui. O, dacă ar veni, dacă ar veni!

In faţa ochilor lui plini de foc, flecăreala tânărului gras s'ar preface în cenuşe.

Rabbi Gabriel citea însă în cartea învăţatului Isac Luria Aşchinasi, cabalistul: „Se poate întâmpla, ca un corp omenesc să cuprindă nu numai existenţa pământească a unui singur suflet, ci ca în acelaş timp două sau mai multe suflete să fie legate de un corp, pentru o nouă existenţă. Scopul acestei asociaţii este de a se sprijini reciproc întru ispăşirea păcatelor, pentru cari au trebuit să sufere o nouă încarnare".

Bătrânul şedea pe gânduri, cu obrazul sprijinit în palmă. In jurul lui odaia se întunecă, cărţile dinaintea lui pieiră ca într'o ceaţă; până într'atâta se adânci în meditaţie, gândindu-se la acel chip pe care îl studia trăsătură cu trăsătură. Vedea ochii mari, buzele mici şi pline, părul castaniu şi bogat. Găsi piele, carne, păr, nimic altceva.

Atunci scutură din umeri, apoi rămase moale, obosit, greoiu, respirând anevoie, mormăind ca un animal care, fiind prea încărcat de poveri, nu poate să mai urce povârnişul.

In apropiere de Heilbronn, într'o poziţie încântătoare, se ridica dintre vii castelul Stettenfels. Intr'însul locuia contele Iohann Albrecht Fugger, elev al iezuiţilor, catolic fervent şi bun prieten cu arhiepiscopul din Würzburg. Incă pe timpul lui Eberhard Ludwig, acest senior activ ceruse în repetate rânduri permisiunea de a celebra slujbe catolice, dar în zadar. Acum, sub un duce catolic, aduse la castel călugări capuţini şi începu să construiască biserici şi mânăstiri.

Violare evidentă a legii, furtună în Parlament, somaţie ameninţătoare guvernului, să puie capăt acestui scandal neruşinat. Ducele era înfuriat, văzându-se legat de mâini şi de picioare. După constituţie, nu era îngăduit să se ridice nicăeri biserici catolice, serviciul religios trebuia să se mărginească la casele particulare.

Cazul era clar. Juristul Harpprecht, împreună cu colegul său Bilfinger trebuiau să facă referatul în ședința consiliului. Cei doi bărbați, de o cinste desăvârșită, se bucurau în sinea lor că această afacere nu era de competința Ducelui. Cu adâncă mâhnire vedeau țara pierind încetul cu încetul și corupția întinzându-se peste tot. Dacă rămâneau la postul lor, era numai pentrucă nu voiau să vadă și în aceste locuri creaturi de ale lui Süss. Insfârșit, iată un caz în care nici Ducele, nici Evreul nu puteau să se amestece; acum puteau să dovedească fraților protestanți că țara, oricât părea de prăpădită, în chestiuni de conștiință, în ce privea religia, rămânea puternică și cinstită, fără cea mai mică pată. Impotriva ezitărilor lui Schütz și ale lui Scheffer, Harpprecht și Bilfinger obținură o hotărîre, prin care se trimetea o comisiune de anchetă la Gruppenbach, proprietatea contelui, având în frunte pe consilierul de Stat, publicistul Iohann Iacob Moser, care fu învestit cu puteri depline.

Acesta găsi pe conte ironic, încăpățânat și nicidecum dispus la cel mai mic act de supunere. Lăsă comisia guvernului s'aștepte în fața castelului, în ploaie și în vânt, primind-o cu trufie. Când membrii comisiunii îi arătară nouile clădiri ale mânăstirilor și bricilor, cari ajunseseră până la clopotniță, și întrebară cum putea să ridice pe pământul ducal edificii catolice, împotriva interdicției formale a legii și avertismentelor ministeriale, micul și energicul senior măsură comisiunea cu o privire aspră și trufașă și zise, cu un ton provocător, că acele edificii sunt nouile construcții ale gospodăriei lui. Apoi îi opri de a se apropia de ele. In acest timp, călugării capuțini apărură doi câte doi. Cu aceiași ironie, contele declară că e noua sa livrea și că dorește ca această modă să se răspândească în toată țara. Comisiunea se întoarse la Heilbronn fără niciun rezultat. In cele din urmă isbuti să obție permisiunea de a vizita construcțiile. Trimise

contelui, prin aprod, o scrisoare categorică, cu ordinul de a dărâma mânăstirile şi bisericile, începând lucrul până în trei zile. Contele aruncă pe trimis de pe scări cu propria lui mână şi asmuţi câinii împotriva lui. Atunci îşi făcu apariţia Moser, — era un bărbat înalt şi impunător, — în fruntea unui detaşament de soldaţi, făcu bisericile şi mânăstirile una cu pământul şi nu se retrase decât atunci când contele, răguşit de atâtea înjurături, plăti lucrul şi cheltuielile trupei, până la un ban. La temelia mânăstirii se găsi o inscripţie, după care mânăstirea Stettenfels trebuia să servească la răspândirea credinţei catolice, singura care aduce fericirea oamenilor, ca şi la convertirea ducatului Württemberg, cel căzut în erezie.

Mare bucurie în ţară şi'n Parlament. In consiliul restrâns, enormul şi grosolanul primar Iohann Friedrich von Brackenheim urla: „I-am arătat noi cine suntem. E destul să vrem şi putem sili pe câinii de eretici să-şi mănânce propria lor murdărie". Poporul jubila deasemeni. Harpprecht şi Bilfinger se bucurau din suflet. In colegiile biblice se aduseră mulţumiri Domnului. In cel din Hirsau, corul cântă de trei ori la rând un cântec al magistrului Iacob Policarp Schober.

Arhiepiscopul din Würzburg se plânse în mod oficial Ducelui, prin consilierii săi Fichtel şi Raab. Ducele, în credinţa că au vrut să-l discrediteze faţă de proprii săi coreligionari, era furios. Totuşi, înţeleptul arhiepiscop de Würzburg nu împinse lucrurile prea departe. Ştia că Ducele era foarte ocupat cu alte chestiuni şi îşi rezervă pentru mai târziu o acţiune energică.

Karl Alexander era în adevăr ocupat până peste cap cu tot felul de necazuri mărunte. Süss se gândea serios la înnobilarea sa. Situaţia lui era destul de consolidată; el dorea să adauge la puterea sa titlurile şi demnităţile inerente, şi se purta cu gândul să preia în mod oficial demnitatea de intendent al Curţii. Dacă

s'ar fi botezat, lucrul ar fi fost nespus de lesne. Dar avea ambiția să primească această înaltă slujbă în fața Impăratului și a țării, cu toate că era Evreu. După ce Süss îi adusese la balul său pe Magdalen Sibylle, Ducele sprijinise prin ambasadorul său la Viena cererea financiarului său, ceruse pentru el un titlu de nobleță, oferind în schimb o mie de ducați. Dar nu numai Parlamentul din Württemberg, ci și miniștrii, colegii lui Süss, făcură intrigi la curtea din Viena și chestiunea se împotmoli. Ca să atâțe pe Duce și să se arate indispensabil, Süss își înfrână zelul pentru Karl Alexander, ceru, sub pretextul unor afaceri personale urgente, un concediu și plecă în străinătate. Imediat, recrutarea nu se mai făcu în aceleași condițiuni, fondurile pentru armată nu mai intrară, femeile făceau dificultăți, mii de necazuri mărunte, pe cari priceperea directorului său financiar i le ascunsese până atunci, își arătau acuma fața lor respingătoare. Imposibilitate de a acoperi enormele sale cheltueli personale, exagerate în mod abil de Süss, neregului în livrarea furniturilor militare. Pe lângă astea, Karl Alexander era exasperat de rezistența neschimbată a Magdalen Sibyllei, ba chiar și cele două doamne Götz, mama și fiica, conduse de departe și în mod discret de către Süss, îi opuneau o rezistență neașteptată. Remchingen era plicticos, pe Bilfinger nu voia să-l vadă, deoarece era supărat pe dânsul din pricina atitudinii lui în chestia Stettenfels, Francezul Riolles i se părea un maimuțoiu prea inteligent și prea mușcător. Ducele ofta după Evreul său.

Când se întoarse, Süss fu primit cu brațele deschise. Fusese în Olanda, în Anglia. La Frankfurt fusese sărbătorit, la Darmstadt își bătuse joc de fratele său, baronul, botezatul; el va ajunge la același rezultat, fără aceste mijloace vrednice de dispreț. Afară de acestea, cunoscuse în Olanda o Portugheză, Madame de Castro, o blondă impunătoare, tânără încă, fină, nobilă, cu o înfățișare și o ținută mândră, văduvă a plenipoten-

ţiarului portughez, şi foarte bogată. Voia s'o ia în căsătorie şi ea consimţea, cu singura condiţie de a-l vedea înnobilat. In orice caz, îl va vizita în curând la Stuttgart. Când auzi de acest plan, Marie Augusta râse nebuneşte. Ducelui nu-i plăcu deloc proectul de căsătorie al Evreului său; făcu gălăgie şi îi spuse că-i dă voie să-şi ţie metrese.

— Măi jupânc, nu-ţi ajunge că-mi lingi din toate bucatele? mormăi el.

Dar, cu tot respectul, Süss ţinu morţiş la planul său şi obţinu, cu toată rezistenţa Ducelui, o nouă intervenţie la Viena, în vederea înnobilării sale. Karl Alexander scrise de îndată, cu propria lui mână. După această scrisoare, Süss fu încredinţat că totul va merge bine.

Străbătea oraşul pe iapa sa albă Assiadah. Arăta cu zece ani mai tânăr şi era cel dintâi cavaler din Suabia. Călărea svelt şi mlădios, cu buzele roşii uşor întredeschise în faţa lui albă şi părul castaniu ieşea în unde bogate de sub pălăria mare. Ochii vii străluceau sub fruntea senină şi în mâna lui sclipea o cravaşă bătută în pietre scumpe. Femeile întorceau capul: s'a întors! Doamnele Götz şedeau la fereastră, radioase, pe când el le saluta plin de respect. S'a întors! s'a întors! murmura poporul, căruia îi plăcea deasemeni. Iar Dom Bartelemi Pancorbo văzu la mâna cu care-i răspunse la salut, solitarul enorm şi scânteietor. S'a întors! zâmbi el cu buzele descărnate şi, deasupra coleretei costumului său învechit de Portughez, el îndreptă asupra călăreţului privirile lacome ale ochilor săi mici şi vicleni.

Iapa Assiadah însă înalţa capul, trimiţând un nechezat limpede şi triumfător burghezilor atenţi, cavalerilor ironici şi invidioşi, femeilor curioase: s'a întors!

La fabrica Schertlin din Urach fusese angajat un anume Kaspar Dieterle, un bărbat ca de patruzeci de

ani, cu fața buhăită, ochii albaștri spălăciți, o mustață roșcată de focă și capul turtit. Când fabrica trecu în mâinile unui concern al lui Süss, Dieterle făcu pe supusul, înjurând în ascuns noua direcțiune. Purtându-se cât se poate de servil cu stăpânii, el ațâța pe lucrători, organizând chiar mici revolte. Pe lângă acestea, era brutal și grosolan cu subalternii. In cele din urmă, când duplicitatea lui ieși la iveală, fu concediat.

Nu putea să se hotărască să caute de lucru peste graniță și decăzu din ce în ce mai mult. Trăia ca vai de el de pe urma comerțului ambulant și din contrabanda mărfurilor interzise. Fu închis de mai multe ori, odată fu chiar biciuit.

Luase cu sine pe o verișoară a lui, orfană, care îi trăgea căruciorul dimpreună cu bătrânul său câine și îi mai făcea și alte servicii; fata avea cincisprezece ani, era mică, timidă, bănuitoare, încăpățânată, hoață, murdară, cu toate astea, cochetă în felul ei. Dieterle maltrata copila, o lovea cu cruzime, așa încât uneori o lăsa nemișcată și plină de sânge. Dar atunci când autoritățile interveneau și voiau să-i ia copila, ea ținea cu dânsul, nega toate maltratările și nu voia cu niciun chip să se despartă de dânsul. Fapt e, că Dieterle considera pe această mică făptură, nepieptănată și sdrențăroasă, ca pe femeia lui. Ea era legată de dânsul, îl iubea într'un anumit fel, brutalitatea și mustața lui de focă i se păreau semne de virilitate; îl iubea și când era duios cu dânsa și când o bătea. Fata îi deveni din ce în ce mai indispensabilă. El se mulțumea să-și strige marfa în târguri și la bâlciuri, să-și caute ceartă cu mușterii sgârciți și cu acei cari nu cumpărau nimic, să se îmbete, și în cele din urmă grija întreținerii amândorora căzu în spinarea copilei.

Când văzu cât îi era de indispensabilă și simți ce putere are asupra lui, fata începu să devie recalcitrantă, să-l ia în bătae de joc și mai ales atunci când era

beat, îi plăcea să-i facă câte o şotie straşnică. El o bătea tot mai des, până când o lăsa în nesimţire. De câteva ori fugi; dar întotdeauna se'ntorcea la el: la urma urmei el era singurul om, asupra căruia avea o anumită putere şi care ţinea la dânsa.

In felul acesta, ciudata pereche hoinărea pe drumuri, fura, făcea comerţ ambulant, şi ducea o viaţă mizerabilă. Kaspar Dieterle ştia să înjure îngrozitor, mai murdar decât oricare altul. Aceasta insufla fetei un enorm respect; Dieterle i se părea deosebit de energic şi viril. Dar cea mai mare plăcere îi făcea, când înjura pe Evrei. Atunci, de sub mustaţa roşiatică curgeau cascade de venin şi murdărie, obrazul lui palid se umfla în jurul ochilor spălăciţi şi fata îl asculta în extaz. Uneori, fiind cu chef, şi ca să-i facă plăcere copilei, imita pe Evrei, umblând încovoiat, vorbind jargonul evreesc şi căutând să ridice mustăţile după urechi, ca nişte perciuni. Fata ţipa de bucurie. Dar cea mai mare sărbătoare era atunci când întâlnea Evrei la târguri şi la bâlciuri. Pe teritoriul ducatului, sub influenţa lui Süss, poliţia, deşi în silă, lua apărarea Evreilor. Dar în oraşele libere putea să chinuiască pe acei nenorociţi fără apărare şi să le facă cele mai urîte farse, pe cari sărmanul său creer era în stare să le inventeze.

Acum puseseră mari speranţe pe iarmarocul de Paşti din Esslingen. Acolo apăruse însă un Evreu, Iecheskel Seligmann, odinioară protejat al contesei şi tolerat acum în tăcere la Freudenthal, fosta proprietate a familiei Grävenitz. Acesta făcea comerţ cu produsele fabricii din Urach şi, deoarece avea mărfuri mai variate decât Kaspar Dieterle, făcea negustoriei primitive a acestuia, o concurenţă de neînvins. Iecheskel Seligmann era un om mai în vârstă, urît, şchiop şi slab. Kaspar Dieterle găsea zeci de motive să-şi bată joc de dânsul: ungea cu slănină de porc banca din baraca lui, aşa încât bucăţelele de slănină îi rămâneau atâr-

nate de caftan, întărâta copiii împotriva lui şi îl făcea să sară, strigând: „hop, hop" şi stârnind râsul tuturora. Evreul îndura toate; era urît şi slab şi părea istovit, şi atunci când îşi revenea, printre mărfurile lui, pe buzele lui apărea un zâmbet schimonosit. Oamenii se bucurau de farsele lui Kaspar Dieterle şi-şi băteau joc de Evreu cât puteau, dar de cumpărat, tot la el cumpărau, deoarece, cu toate supraţaxele, marfa lui era mai ieftină şi mai variată decât boarfele celuilalt. Kaspar Dieterle simţea o furie înnăbuşită împotriva lui Seligmann şi se hotărî să-i tragă în noaptea aceea o bătaie, soră cu moartea; dar nu avea bani ca să-şi plătească patul la hanul colportorilor, unde locuia celălalt, şi fu nevoit să părăsească oraşul înainte de închiderea porţilor.

Perechea înnoptă într'o pădurice rară. Amândoi erau amărîţi şi gata de ceartă. Pe lângă acestea începu să şi plouă, erau flămânzi şi îngheţaţi. Dieterle făgăduise fetei să-i cumpere un şirag de mărgean la bâlciul din Esslingen, ea pusese chiar deoparte bruma de gologani pe cari îi încasase, dar beţivul îi luase banii şi îi dăduse pe rachiu. Acum ea îi cerea s'o lase cel puţin să bea şi dânsa. El îşi bătu joc de fată, o înjură, spunând că numai dânsa era de vină că nu câştigaseră mai mult. Ea răspunse cu alte înjurături şi-l ameninţă că-l va denunţa, deoarece o siluise, o furase şi o prădase, ceea ce desigur că-l va duce la spânzurătoare. El o bătu, fata strigă şi înjură şi mai tare, câinele începu să latre, el o lovi şi mai rău, ea îl muşcă. Cum fata nu-i da drumul şi, cu toate loviturile, îşi înfigea dinţii şi mai sălbatec în carnea lui, el o lovi în cele din urmă cu sticla de rachiu în cap. Fata căzu întinsă pe jos şi rămase nemişcată. Aceasta se întâmplase de mai multe ori, aşa încât el o lăsă pe jos, răsuflă uşurat şi linse de pe fundul spart al sticlei ultimele picături de rachiu. Apoi se înveli în nişte sdrenţe şi adormi buştean, sforăind îngrozitor. Dar ploaia îl pătrunse şi îl trezi în curând. El sughiţă,

spuse fetei să se apropie de dânsul şi să-i dea o altă sdreanţă mai călduroasă. Deoarece ea nu răspunse, el îi dădu un picior şi o înjură. Cum fata nu se mişcă nici acum, el se ridică, înţepenit de frig, şi o lovi iar cu piciorul. In cele din urmă, oftând, sughiţând, aprinse, după multe încercări zadarnice, felinarul său spart. Lumină trupul fetei: ochii mai erau deschişi, gura căscată, tot trupul ud şi înţepenit.

Stătu multă vreme în ploaie, tremurând de frig, abrutizat, fără niciun gând, singur cu moarta şi cu câinele, care gemea încetişor. Vântul stinse felinarul, era întuneric şi frig. Din copacul de care se rezema curgeau picăturile de ploaie, se prelingeau dealungul capului turtit, până în gât, şi din mustăţile lui roşcate, ca de focă picura de asemenea. Stătu astfel multă vreme, fără să priceapă cum şi de ce Babette, singura fiinţă de care-i păsa, era acum moartă. In cele din urmă, începu să urle, câinele urlă şi el, beţivul ridică piciorul să-l lovească, apoi se răsgândi.

După câtva timp, îngenunchie lângă cadavru; desbrăcă anevoie trupul ţeapăn, urît şi murdar, şi făcu peste tot tăieturi în piele, încet, fără nicio simţire. Pentru aceasta se servi de cioburile sticlei de rachiu, deşi cu un cuţit ar fi mers mai repede. Apoi încărcă cadavrul gol şi mutilat în căruciorul, — ploaia nu stătuse, — îl acoperi cu sdrenţe şi tot felul de obiecte şi trase alături de câinele său căruciorul spre oraş. Ajunse în zori de zi, când se deschideau porţile. Paznicului îi spuse că mai are de furcă cu Evreul Seligmann. Fu lăsat să intre.

Trase căruciorul la hanul, în care locuia Iecheskel Seligmann, ca şi cum ar fi fost mânat de o putere, conştientă de scopul ce urmărea. Lăsă căruciorul în curtea hanului. Vându tot ce mai avea pe nimic, se îmbătă şi alergă între timp mereu la căruţa lui. In cele din urmă, când nu mai avu de martori decât purceii din curte, îngropă cum putu cadavrul în gră-

mada de gunoi. Ploua mereu. Apoi intră iarăşi în cârciumă şi bău. Scoase hainele verişoarei lui. Începu să povestească o istorie, încet, sacadat, încâlcit. Trebue să se fi auzit că el şi Babette s'au certat ieri cu Jidovul Iecheskel Seligmann. Jidovul a făgăduit totuşi copilei un şirag de mărgean. Ea voise să se întoarcă la dânsul. El, Kaspar, a oprit-o, a bătut-o. In timpul nopţii, — se vede treaba că Jidovul îi dăduse ceva, — fata plecă. Omul trebuie să mai doarmă din când în când; şi atunci nu poate să se ţie de alţii, nu-i aşa? Şi acum, printre lucrurile Jidovului a găsit o legătură de haine, hainele Babettei. Copila trebuie să alerge acum desbrăcată, numai cu şiragul de mărgean pe ea. Ei, şi acum se apropie Paştele jidovesc.

Kaspar Dieterle povesti acestea, în vreme ce-şi bea ultimul ban. Povesti de mai multe ori şi în jurul lui se adunară tot mai mulţi ascultători. Aceştia, cuprinşi de o vie curiozitate, îl ascultau din ce în ce mai subjugaţi, din ce în ce mai îngroziţi, privind ţintă la gura omului, cu mustaţa sbârlită şi roşie, puţind a rachiu, căruia îi curgea, printre dinţii putrezi şi înnegriţi, această istorie vicleană şi crudă.

Apoi, în grămada de gunoiu fu găsit cadavrul cu zeci de împunsături, pe care porcii începuseră să-l sfâşie. Vestea acestei grozăvii, împodobită cu amănunte fantastice, se răspândi în tot oraşul. Oamenii se adunară din toate părţile, lucrul încetă, porţile fură încuiate şi consiliul comunal convocat. Grozăvia grozăviilor! O copilă creştină, nevinovată, chinuită de Jidovi, cari i-au luat sângele pentru pască, aruncându-i trupul mutilat la porci. Acolo ajunseseră graţie politicei jidovite a Ducelui de Württemberg, încât să se poată întâmpla o crimă atât de abominabilă în oraşul liber Esslingen, spre ruşinea întregii ţări suabe.

Tot oraşul e cuprins de o mişcare tumultoasă. De patruzeci de ani, ba nu, exact de patruzeci şi trei de ani nu s'a mai văzut o crimă atât de îngrozitoare în

tot Imperiul Roman. Lumea nu mai ştia de astfel de lucruri decât din cărţi. In această regiune nu se mai întâmplase aşa ceva, de când cu omorul ritual din Ravensburg. Ah, cât de înţelepţi au fost înaintaşii lor, gonind pe Evrei din Esslingen! Dela doctorul Solomon von Hechingen, nu a mai fost îngăduit niciunui Jidov să impută cu răsuflarea lui infamă atmosfera respectabilă a oraşului lor. Când Impăratul cerea taxa pe Jidovi, ei puteau să răspundă cu siguranţă şi mândrie, că de două veacuri niciunul nu s'a mai aşezat între zidurile lor. Acum Ducele, ereticul, un adevărat Irod, a readus în ţară pe aceşti ticăloşi şi criminali, cari pândesc copiii creştinilor şi le sug sângele. Mamele previn înspăimântate pe copiii lor. Circulă svonuri din ce în ce mai grozave. Ceea ce s'a întâmplat astăzi unui copil străin, mâine se va putea întâmpla copilului lor. Multă vreme de aci înainte, plozii înspăimântaţi vor fugi de orice străin şi vor avea visuri groaznice cu sânge, cuţite şi bărbi sălbatece.

In acest timp, Iecheskel Seligmann străbătea mahalalele, după treburi. Fu arestat chiar în momentul în care voia să încaseze banii dela un client rău de plată. El nu avea nici idee despre ce era vorba şi protesta mereu că nu se certase în ajun nici cu Kaspar Dieterle, nici cu altul şi că nici nu deschisese gura. Căci un procedeu favorit împotriva concurentului Evreu, era să-l provoace prin vorbe şi fapte, silindu-l să răspundă, pentru ca pe urmă să-l închidă, pe motivul că a insultat pe creştini şi credinţa lor. Dar ajutoarele de călău îl loviră peste gură, îl apucară sdravăn şi-l legară. Afară, nenorocitul, tremurând şi uluit, fu luat în primire de o mulţime de popor, văzu sute de braţe ridicate, sute de guri urlând, o ploaie de pietre şi noroiu se abătu asupra lui, fu aruncat la pământ, călcat în picioare, scuipat, părul şi barba îi fură smulse. Căuta mereu să vorbească, să se explice; tremurând şi gâfâind sub greutatea loviturilor, în timp ce din col-

ţul gurii îi curgea sânge şi salivă, el se jura că nu insultase pe nimeni, că nu scosese nicio vorbă. Numai din strigătele unei femei, care îl înţepa întruna cu un fus în coaste, el înţelese deodată grozava acuzare şi îşi pierdu cunoştinţa. Leşinat, fu transportat în turn.

Consilierii municipali avură o mare bucurie. Erau înfuriaţi şi batjocoritori. Oamenii Ducelui, jidoviţii, poartă vina acestei crime îngrozitoare. Ah, cum o să le-o frece pe la nas şi ce-or să mai înghiţă! Insfârşit, iată prilejul de a da o lovitură Ducelui şi Jidovului său. Veşnic trebue să te cerţi cu ei, veşnic şicane. In vreme ce mistreţii şi cerbii Ducelui strică ogoarele lor, ereticul nerușinat se plânge că cetăţenii din Esslingen vânează fără permis — cum ar putea să se apere altfel? — şi îi ia de sus. Şi nu-i ceartă mereu că drumurile din Esslingen sunt rele şi neconforme cu regulamentul? Ho, boerilor! Ce înseamnă un hop în drum, faţă de o crimă atât de înfiorătoare? Nici în chestiunea Neckarului nu te poţi înţelege cu dânsul. Şi mai întâi de toate, Jidovul lui, acest răufăcător şi ticălos fără ruşine! Oraşul a revocat, firește, numai de formă şi numai ca să obţină păsuiri, tratatul de protecţie încheiat cu Ducele. Credeţi că porcul de Jidov nu se face că ia lucrurile în serios? Tratează pur şi simplu pe cetăţenii din Esslingen ca pe niște străini, ca şi cum în adevăr n'ar exista niciun tratat! Cât despre comerţul lor, greutăţi la tot pasul. Fiecare consilier a pierdut câteva mii de taleri. Dar stai puţin, domnule Jidov! Ţi-o plătim noi, cu vârf şi îndesat! Ne răsbunăm noi pe blestematul tău de coreligionar. Lasă că-i punem noi cismele spaniole, îi stoarcem noi sângele de sub unghii, îl prindem noi cu cleştele înroşit! De pe acuma consilierii cari locuesc în piaţă se bucură la gândul că îl vor vedea arzând solemn pe rug şi făgăduise rudelor şi prietenilor câte un loc la fereastră. Păcat că trebuie să se mărginească la un sin-

gur fel de execuţie. Ar fi trebuit să-l poată spânzura şi trage pe roată, rupe în patru şi arde, deodată.

In acest timp, Kaspar Dieterle şedea în cârciumă. Nu mai avea nevoie să vândă ceva ca să-şi cumpere rachiu. In jurul lui era adunată fără încetare o mulţime de oameni curioşi şi înspăimântaţi. Acela care mai înainte fusese gonit dela toate uşile ca un ticălos, trecea acum drept un om important şi respectabil. Povestea amănunte din ce în ce mai felurite şi el însuşi ajunsese să creadă că fiorosii de Jidovi i-au măcelărit cu violenie ultimul său sprijin. Cea mai puternică dovadă pe care o producea el era faptul că vara lui se născuse în noaptea de Crăciun, şi toţi priveau ţintă la gura lui, silindu-l să înţeleagă, atunci când, cu ochii holbaţi şi plini de mister, enunţa această părere. Căci era lucru dovedit şi se putea citi în multe cărţi că cei născuţi în noaptea de Crăciun sunt mai ales în primejdie să fie asasinaţi de Evrei.

Femeile, în special, aveau o mare milă de acest om. Il îndopau cu fripturi, şuncă şi prăjituri. Obrajii lui buhăiţi începură să capete culoare, mustaţa lui roşcată de focă era pieptănată şi mai puţin stufoasă, numai dinţii săi rămâneau negri şi putrezi. Şi văduva unui brutar se purta serios cu gândul să se mărite cu sărmanul orfan, pe care Jidovii îl trataseră atât de rău.

Doctorul Wendelin Breyer examina pe Duce. Era un om înalt şi slab, nespus de zelos, prevenitor şi amabil, cu gesturi mari de iertăciune, şi un glas dogit, care părea că iese cu mare greutate din adâncul pieptului. Zâmbea mult şi sfios, şi îşi ceru iertare de nenumărate ori, căutând să înveselească declaraţiile sale prin mici glume timide şi zadarnice. Ducele era un pacient dificil. Pe colegul Georg Burkhard Seeger era să-l omoare în bătaie şi îi făcea mare plăcere să arunce în capul doctorilor sticlele de medicamente.

— Aşa dar? se răsti Ducele la doctor. Acesta, cu câteva mişcări unduioase, căută să scape din imediata apropiere a Ducelui.

— O — *goutte militaire!* gemu el cu glasu-i silit, — o mică, neînsemnată *goutte militaire.*

Deoarece Ducele se întunecă la faţă şi tăcu, doctorul se grăbi s'adauge:

— Alteţa Voastră să nu fie îngrijată, sau să se întristeze. Această *goutte militair* nu are nimic de-a face cu urîta boală venerică, sau boala franceză; indispoziţia Alteţei Voastre este ceva trecător, un fel de guturai fără importanţă al vezicii Voastre ducale. Cu ajutorul lui Dumnezeu, Alteţa Voastră va fi vindecată cam în trei luni. Îmi permit să atrag respectuos atenţiunea Alteţei Voastre că această mică indispoziţie a fost ceva obişnuit la toţi cuceritorii creştinătăţii şi, după cronicari, marii generali din vechime, Alexandru şi Iulius Cesar au cunoscut-o deasemenea.

Ducele îi făcu semn să plece şi doctorul se retrase făcând o mulţime de gesturi şi plecăciuni.

Când îl văzu plecat, Karl Alexander pufăi pe nas şi isbi mânios cu bastonul de mareşal o figurină de porcelan. In tinereţe, avusese de două ori această boală murdară; atunci nu ştia dela cine o luase. De astă dată ştia. Scroafa! Ce drăguţă şi nurlie părea pe scenă, cum îi mai jucau ochii, ce limbă îndrăcită avea, de ţi-era mai mare dragul să te uiţi la ea! O suflare, o scânteiere, o mireasmă! Şi când colo, avea murdăria şi otrava în trup! Târfă blestemată! Dar lasă că-i arată el, are s'o gonească din ţară cu biciul.

Ducele se mulţumi s'o pedepsească, aşa cum se pedepseau femeile ce practicau prostituţia: o puse să tragă prin oraş o căruţă de bălegar. Mica Napolitană, oacheşă şi durdulie, fu purtată pe străzi într'o haină groasă, târînd cu greutate căruţa de gunoiu, şi purtând de gât o inscripţie mare: târfă. Bărbaţii plescăiau din limbă cu părere de rău: asta trebuiau s'o ştie mai

de mult; înainte de a se strica, mustul trebuia să fie foarte gustos şi fiecare ar fi tras o duşcă. Femeile însă o scuipau şi-i aruncau în obraz coji şi resturi de mâncare. Astfel, bolnavă şi fără leţcae, fu gonită din oraş.

Dar aceeaşi boală ca şi a Ducelui lovise pe generalul Remchingen şi pe Arap.

Remchingen şi Karl Alexander stăteau laolaltă şi înjurau femeile. Ducele sâcâia pe Süss cu glumele lui furioase. Şi acesta o avusese, probabil cel dintâi, şi scăpase cu faţa curată. Dracu ştie prin ce vrăjitorii jidoveşti.

Şeful de expediţie Götz, gras şi blond, era în mare încurcătură. El era singurul care cunoştea legătura dintre fapte. Căpătase boala dela o chelneriţă, o dăduse Italiencei, pe care, în inocenţa lui, o socotea drept iubita şi stăpâna sa. In alte împrejurări, ar fi crezut de datoria lui să repare totul, poate chiar să ia în căsătorie pe Italiancă. Aşa însă, cum între curteni se şoptea cu un zâmbet respectuos despre mica suferinţă galantă a Ducelui, şi cum dânsul înţelese încetul cu încetul că el, cel mai umil şi respectuos supus dăduse Suveranului său acea boală urîtă şi murdară, lumea păru că se prăbuşeşte în jurul lui. La început se hotărî să se împuşte. Apoi îşi zise, că la drept vorbind, Napolitana e de vină; ea îl adusese în această urîtă încurcătură cu Domnul şi stăpânul său; îşi spălă mâinile de orice vină, o puse în sarcina cântăreţei şi privi cu o satisfacţie feroce cum trăgea căruţa cu bălegar.

Vestea despre boala Ducelui pătrunse încetul cu încetul în popor. In colegiile biblice se şoptea că aceasta era pedeapsa lui Dumnezeu, şi că aminteşte de Nabucodonosor, care la sfârşitul vieţii lui fusese nevoit să mănânce iarbă, ca un bou. Dar, printre curteni, boala galantă a Ducelui nu făcu decât să-i sporească respectul. Poetul curţii din Tübingen îi trimise un poem, în care spunea că în Impărăţia lui Amor trebuie să plăteşti

uneori victoriile cu mici răni, cari nu sunt mai puțin onorabile decât acelea căpătate pe câmpul de luptă. Amor trimite câte odată și săgeți înveninate. La sfârșit, poetul exclamă că acela care a învins pe Turc și pe Francez, va învinge și această mică neplăcere și Suabul Alexandru va fi în curând iarăși Suabul Paris.

Ducesa văzu în boala soțului ei un semn al soartei. Tânărul lord Suffolk era mereu în preajma ei, cu privirea lui nespus de îndrăgostită. La curtea și pe domeniile sale devenise nesuferit prin absența lui îndelungată. Adora pe Ducesă în tăcere, încăpățânat și desnădăjduit și sinuciderea lui nu mai era decât o chestie de zile. Oare nu era un semn ceresc faptul că soțul ei nu putea veni acum la dânsa? Și Ducesa se milostivi, zâmbitoare și amuzată, de tânărul îndrăgostit, atât de fidel și perseverent.

Dar se vede că tânărul Englez era născut sub steaua nenorocului. De felul lui, Karl Alexander nu era gelos; nici nu se gândea măcar că el, el! putea fi înșelat. Dar, fie că boala îl făcuse bănuitor, fie că fusese prevenit, el pătrunse pe neașteptate în apartamentul Ducesei; tânărul lord abia de avu timp să fugă, îmbrăcat pe jumătate și ridicol. Ducele făcu o scenă îngrozitoare, sparse oglinzile și sticlele de parfum, sfâșie cu sabia rufăria prețioasă, adresă Mariei Augusta cuvinte ordinare, ba chiar lovi obrăjelul delicat de șopârlă, de culoarea marmorei prețioase. Ducesa, plângând de indignare, povesti faptele Magdalen Sibyllei, susținând cu gesturi teatrale nevinovăția ei, dar în curând se strecură în revolta ei un zâmbet amuzat, ea imită strengărește furia Ducelui, râse de injuriile uimitoare și grosolane, pe cari le auzise, și căută să le traducă în franțuzește și în italienește. Apoi observă râzând că era lucru ciudat: dacă ar fi venit la ea de pildă Riolles sau Remchingen, desigur că n'ar fi fost prinși nici a douăzeci și patra oară; dar sărmanul băiat neîndemânatec a fost surprins chiar dela prima dată, înainte chiar de a isprăvi și neștiind ce să facă.

Deoarece nu era frumos ca Suveranul să se bată cu lordul, pentru orice eventualitate, fie că Englezul era vinovat sau nu, Remchingen trebui să se dueleze cu dânsul. Acesta mormăi că are toate motivele s'o facă. Cu toate acestea, când lucrul deveni serios, el nu se arătă prea grăbit. In cele din urmă, Englezul plecă, nicidecum în ascuns, ci cu toată pompa, dar, îndoindu-se de Dumnezeu, cu imaginea limpede şi simplă, pe care şi-o făcuse despre lume, sfărâmată, nemulţumit de sine şi de oameni. Scurta lui fericire îl răscolise din adânc; nu putea să-şi mai aducă aminte de nimic, singurul lucru care-i rămăsese în minte era o jartieră cam ruptă a Ducesei, pentru care nu făcea să-şi primejduiască viaţa, reputaţia şi situaţia lui în patrie.

Karl Alexander avea o mulţime de indicii, dar nicio dovadă palpabilă a necredinţei Mariei Augusta. In alte împrejurări, s'ar fi potolit foarte repede; acum însă, boala şi necazul de a fi ţinut departe de soţia sa, îl făcea muşcător şi gata de harţă. Marie Augusta, sătulă de continua bănuială şi supraveghere, făcu mai întâi pe Genoveva, apoi însă întoarse foaia, întâmpină grosolăniile bărbatului ei cu un calm şi o ironie muşcătoare, ameninţând în cele din urmă că se va întoarce la tatăl ei. Karl Alexander răspunse, că în ziua aceea va pune să tragă clopotele şi că va împărţi tuturor supuşilor săi vin şi friptură.

Cât despre bătrânul şi delicatul prinţ de Thurn şi Taxis, această ceartă îi veni peste mână. Foarte bine, fiica lui s'a distrat puţin cu un Englez. De ce nu s'ar distra cu un Englez? E drept că Englezii nu ştiu să converseze şi că au mutră ţeapănă, dar întrec pe Francezi prin sănătate, prospeţime şi mai ales prin discreţie. Dacă ar fi fost femeie, şi-ar fi căutat şi el un Englez. Pentru asta nu e nevoie să facă atâta gălăgie. Dar firește, ginerele său era militar şi ca atare, obiş-

nuit să procedeze cu mare tărăboi. Unui astfel de strateg i se cer victorii şi nicidecum maniere. Astfel scrise bătrânul prinţ prietenului său, arhiepiscopul de Würzburg, cu rugămintea să pună capăt cât mai repede cu putinţă acestor copilării.

Pentru vicleanul şi voluminosul prelat, această invitaţie venea la timp. El nu uitase cazul dela Stettenfels, înfrângerea bisericii îl rodea la inimă; ţinea la curtea sa pe contele Fugger, şi nu aştepta decât un prilej să plece la Stuttgart şi să câştige ducatul de partea Romei, personal şi cât mai repede. Astfel stând lucrurile, Eminenţa Sa nu stătu mult la gânduri, ci, însoţit de consilierii săi intimi Fichtel şi Raab, plecă la Stuttgart cu un echipaj impunător.

Întrebă pe Duce cu un zâmbet uşor de mersul boalei, află cu plăcere că era ca şi vindecat, îl sfătui prietenește ca, în orice caz, să se ţie mai mult de cafeaua lui Fichtel decât de vinul de Tokay. Apoi, ca un unchiu bătrân, mângâie mânuţa albă şi grăsuţă a Ducesei îmbufnate. În curând, îmbună pe soţi până într'atâta, încât se bucurau în mod sincer la gândul că, după completa însănătoşire a Ducelui, vor putea să dăruiască ţării şi bisericii un moştenitor.

Arhiepiscopul insistă să i se dea prilejul să vadă mai de aproape pe faimosul consilier financiar, Evreul curţii. Karl Alexander nu era mulţumit de acest lucru. Se temea foarte mult să nu piardă pe Evreul său, de care nu se putea lipsi. Dar, în cele din urmă, nu putea să refuze prietenului său o cerere atât de nevinovată. Süss apăru în faţa prelatului cu supunerea lui nemărginit de umilă, îi sărută inelul şi aşternu o mulţime de complimente la picioarele acestui oracol mondial, acestui tainic suveran, inima şi îndrumătorul întregei politici. Dar Eminenţa dela Würzburg nu era tocmai atât de uşor de prins. Cei doi vulpoi se adulmecau ca niște buni cunoscători şi niciunul nu avea încredere în celălalt. Conversau lin şi bucuroşi, deoparte

bărbatul viclean şi gras, de alta cel viclean şi svelt şi niciunul nu înaintă nici cu un pas.

Arhiepiscopul şi cei doi consilieri ai săi lucrau neobosiţi la îndeplinirea planurilor lor. Aţâţau necontenit pe Duce şi pe Remchingen. Conferinţe publice şi secrete cu Weissensee, cu reprezentanţii diferitelor ordine religioase cari se încuibaseră, împotriva constituţiei, în tot ducatul. Când arhiepiscopul plecă din Stuttgart, răsbunase din plin cazul dela Stettenfels, obţinuse nespus de mult în direcţia planurilor sale şi pusese bazele altor avantagii şi mai mari. Capela palatului din Ludwigsburg fu consacrată serviciului divin catolic şi diferiţi membri ai ordinelor religioase fură chemaţi oficial în ţară. Preoţii catolici celebrau liturghia pe faţă şi botezau copiii. Afară de acestea fu stabilit un regulament militar catolic până în cele mai mici amănunte şi se pregăti o interpretare juridică extraordinar de subtilă anumitor paragrafe de constituţie, care făcea iluzorii toate libertăţile parlamentare. Insfârşit, se pregăti egalitatea formală între religia catolică şi cea luterană. O asemenea simultaneitate dusese, cu treizeci de ani în urmă, în Palatinat, la înfrângerea protestantismului.

Intr'o latinească curentă şi elegantă, consilierul Fichtel comunică, cu o bucurie plină de evlavie, fratelui lui Remchingen, şambelan la curtea papală din Roma, tot ce arhiepiscopul obţinuse prin vizita sa la Stuttgart. Vorbi apoi despre pretextul acestei călătorii, — boala Ducelui, — şi încheie:

„Prin urmare, dumneata vezi, prea cinstite domn şi frate, că Divina Providenţă se serveşte uneori de mijloace ciudate, în favoarea unicei biserici mântuitoare şi pentru ca să răspândească adevărata credinţă".

Pe Süss îl rodeau şi-l frământau necazurile. Procedura înnobilării sale se arăta mai dificilă şi plictisitoare decât se aşteptase. Madame de Castro rămânea

rece şi Süss nu puteă să facă pe această femeie, inteligentă şi calculată, să se hotărască.

Proiectele arhiepiscopului din Würzburg îl supărau deasemenea. Băgase bine de seamă că nu isbutise să câştige încrederea Eminenţei Sale şi că amestecul său în măreţul plan, care era considerat drept piatră unghiulară a politicii suabe în viitor, nu era dorit. Dealtfel nici Süss nu se simţea în acest domeniu atât de sigur ca de obiceiu. Nu-i plăcea să se amestece în afacerile ecleziastice şi chestiunile ce se agitau cu atâta importanţă îi păreau copilăreşti şi nedemne de oameni serioşi. Spiritul său clar şi pozitiv vedea limpede că îndărătul lor se ascundeau lucruri foarte reale, înlăturarea constituţiei şi a Parlamentului, autocraţia militară a Ducelui; el nu înţelegea de ce chiar unii politicieni experimentaţi ţineau să se mărginească la nişte aluziuni atât de îndepărtate şi caraghioase. Mijloacele şi căile lui erau mult mai directe, rapide şi imediate şi el nu putea să se împace cu metodele încete ale iezuiţilor. Vedea cu uimire că aceştia evitau, chiar în cercurile cele mai intime, să spuie lucrurilor pe nume şi atunci când el sau Remchingen în vioiciunea lor, întrebuinţau un termen exact, ei îşi aruncau unul altuia priviri indulgente şi desaprobatoare.

Aşadar Evreul se simţea oarecum bănuit şi avea nevoie să se reconforteze. Convinse pe Karl Alexander să-l însărcineze cu predarea personală a unui dar deosebit de preţios către Magdalen Sibylle. Cu o zi înainte el îşi anunţă vizita şi se prezentă cu mare pompă, cu paji, alergători şi mare fast. Magdalen Sibylle îşi zise că ar fi ofensat pe Duce, dacă ar brusca pe un trimis al său, care venea cu atâta pompă. Il primi.

Magdalen Sibylle locuia acum într'un mic castel, afară din oraş. Ingeraşi de aur fluturau panglici din tavan, gobelinuri scumpe şi oglinzi strălucitoare împodobeau încăperile luxoase. Două trăsuri, o sanie, litieră, cai de călărie îşi aşteptau stăpâna. Servitori

nenumărați căscau fără nici o treabă, pe coridoare. Karl Alexander cheltuia mult pentru iubita lui; nici Regele Poloniei n'ar fi putut dărui metresei sale mai mult lux și strălucire.

In mijlocul acestor splendori, Magdalen Sibylle era de un calm glacial. Luxul din jurul ei era fără viață, castelul era ca o cameră mortuară decorată cu pompă.

Magdalen Sibylle, îmbrăcată într'o rochie bogată de brocat violet, cu mâneci lungi și strâmte și puțin decoltată, primi pe Süss, cu o politețe rigidă. Ochii ei albaștri aveau o privire silită de rezervă, ca în fața reprezentantului familiei de Baden-Durlach, cu care avea raporturi încordate, și părul ei negru era ascuns sub o perucă de ceremonie. Süss căută mai întâi să combată răceala ei printr'o amabilitate plină de veselie și o galanterie ușoară. Ea răspundea scurt și disprețuitor. Atunci încercă altceva, o provocă, mulțumindu-i cu exagerare vădită că a binevoit să-l primească. Ea răspunse că îndeplinise un ordin al Alteței Sale. Tăcu puțin, dar nu se putu stăpâni să adauge că, după ce îndurase atâtea, putea să se resemneze și la acest lucru.

Acum lui Süss îi venise apa la moară. Indurase! Să se resemneze! Ce nenorocire, să fii metresa Ducelui de Württemberg! Fiicele întregii nobilimi suabe ar fi dorit acest lucru. Un castel strălucit, o sută de lachei, vânători, reuniuni și recepții după pofta inimii; sărmana domnișoară, ce rău o ducea!

Magdalen Sibylle își scoase masca. Așa dar el voia războiul. Credea pesemne că ea a uitat, că ar putea relua lucrurile de unde le lăsase, înainte ca el, Evreul diabolic și murdar, s'o fi vândut Ducelui. Ea se ridică brusc, scăpă din brațe cățelușul pechinez, pe care i-l dăruise Karl Alexander, și îl fulgeră cu privirea: să nu mai simuleze! Știe prea bine despre ce e vorba, ceea ce-i făcuse.

— Dumneata porți toată vina! strigă ea și sângele i se urcă în obrajii acoperiți de un puf fin.

Süss văzu gâtul şi pieptul ei palpitând. Ajunsese acolo unde voia. Ea nu trebuie să fie prea modestă, zise el cu glasu-i mlădios şi mângâietor. Ea înflăcărase singură pe Duce, fără să fie nevoie de ajutorul lui. Dar, admiţând că el este în adevăr pricina, — Süss o privi cu un zâmbet îndrăzneţ şi plin de înţeles — ce rău îi făcuse? Doar nu vor întrebuinţa acum vocabularul moralei burgheze, ci vor discuta obiectiv, ca oameni de societate.

Ea răsuflă din adânc şi făcu unele mişcări bruşte, cari nu se potriveau cu mândra ei îmbrăcăminte solemnă, şi vehemenţa ei înnăscută isbucni. Ce-i făcuse? Evreu rău şi prefăcut! A falşificat şi a mânjit tot ce vorbeşte şi ce face ea! A înnăbuşit într'însa suflarea vie a lui Dumnezeu!

Dar nu aceasta voise să-i spuie. De ce mintea şi nu-i arunca în obraz adevărul, în toată goliciunea lui, traficul sentimentelor lui şi toată josnicia-i lamentabilă? De ce mintea, pentru Dumnezeu, de ce?

Süss recunoscu nesinceritatea vorbelor ei. Acestea nu sunt decât subterfugii, zise el, înşelare de sine. Cercul biblic din Hirsau şi suflarea lui Dumnezeu, viziunile şi visurile ei, toate acestea sunt prefăcătorii şi mofturi bune pentru cei slabi, bărbaţi fără vigoare şi fecioare infirme şi disgraţioase. O măsura din cap până în picioare cu privirile sale îndrăsneţe şi pătrunzătoare de cunoscător.

— Cine are statura dumitale, strigă el, — cine are ochii dumitale, domnişoară, şi părul dumitale, pe care în zadar îl ascunzi, acela nu are nevoie de Dumnezeu. Fii sinceră! Nu te minţi singură! Evlavia dumitale era un pretext, câtă vreme erai în aşteptare.

Ea se apără şi răspunse:

— Ai putut să-mi furi ceea ce aveam, dar arta dumitale diabolică nu va isbuti să-mi întineze trecutul! Vorbeşte, spune toate fărădelegile şi nesăbuinţele du-

mitale: nu vei coborî pe Dumnezeul meu până la visul unei rătăcite isterice.

Magdalen Sibylle evocă toate ceasurile ei pline de lectura lui Swedenborg, lumina simplă şi pioasă din cercul biblic, se sili să retrăiască atmosfera plină de credinţă a sfintei oarbe, şi o clipă redeveni naivă şi încrezătoare şi Dumnezeul ei reînvie.

— Chiar dacă mă dispreţuieşte, strigă ea, — Süss fu surprins de convingerea fierbinte din glasul ei, — Dumnezeu există, Dumnezeu e viu! Şi în adevăr, Dumnezeu renăscuse într'însa.

Dar vai! numai pentru o clipă. Evreul tăcea, bucurându-se de zelul şi ardoarea ei. Apoi, cu mâna lui mângâioasă le înlătură.

— Dacă e aşa, zise el, de ce ai fugit dinaintea mea odinioară, în pădurea din Hirsau? De ce Dumnezeul dumitale nu te-a ajutat împotriva Ducelui? Eu nu cred lucru mare; dar atâta ştiu: nu poţi avea nicio putere asupra unei femei, care e plină de Dumnezeul ei.

Şi în vreme ce viziunea ei pierea şi ea privea cu ochii ficşi pe Dumnezeul ei care se îndepărta, Süss se apropie de dânsa şi îi spuse ceea ce o făcuse să se teamă, vorbindu-i cu bunătate şi cu glasul cel mai mângâios:

— Iţi voiu spune eu de ce ai fugit de mine atuncea în pădure: pentrucă mă iubeai. Şi tot ce ai făcut şi ai simţit de atuncea, ură şi desnădejde, dorinţa de răsbunare, amorţeala şi suferinţa, toate acestea nu aveau altă cauză. Şi-ţi voiu mai spune: din clipa aceea n'a trecut o zi, în care să nu-ţi văd şi să nu-ţi simt făptura.

Magdalen Sibylle crezuse că va muri, atunci când el va rosti cuvântul. Acum el o desbrăca lăsând-o goală, acum el numea zelul ei de a conduce satana spre Dumnezeu cu adevăratul său nume, bicisnic şi ridicol. Dealtfel era atât de simplu, să reduci totul la formula lui neroadă: ea nu era decât o fată proastă dela ţară,

care s'a îndrăgostit de cel dintâi cavaler întâlnit în cale, şi revelaţia ei, ca şi iubirea de Dumnezeu, nu era decât o lascivitate ordinară. Dar, lucru ciudat, ea nu muri deloc, la auzul acestor cuvinte. Din contră, se ridică şi se oţeri împotriva lui şi deodată se simţi în stare să vorbească şi îl insultă cu nişte cuvinte de neprefăcută mânie; da, poate că ea şi-a ascuns sentimentele, dar el a comis fapta cea mai josnică, cea mai desgustătoare şi mai jidovească pe care poate s'o facă un om, şi-a pus iubirea la mezat.

El nu gustă din cuvintele ei decât mierea, pe care o poftea vanitatea sa, văzu numai, cu o mândrie satisfăcută, că fiinţa lui umplea tot sufetul ei. Şi ar fi vrut s'o mai vadă credulă, pentru ca să facă şi mai multă paradă de strălucirea lui. Cu o sofistică exersată, — era preparat de mult, — el desvoltă imediat argumentul care trebuia s'o prindă. Priceput cum era, începu s'o măgulească: da, ştia că atunci ar fi putut uşor să puie stăpânire pe sentimentele ei şi ea i s'ar fi dat bucuroasă. Dar el nu era omul mijloacelor ieftine. I s'a părut prea lesnicios să impresioneze o fată dela ţară, cu puterea şi strălucirea lui. Când Ducele o dori, lui i se păru un semn ceresc. Acum ea a cunoscut puterea, acum erau egali şi el lupta cu arme cinstite. Süss se bucură de modul subtil şi strălucit în care întorsese lupta în favoarea lui.

In fundul sufletului, Magdalen Sibylle ştia că toate acestea nu erau decât fraze, pretexte galante. Dar cuvintele lui o pătrundeau încetul cu încetul; luptase atâta, încât acum accepta bucuroasă să fie mângâiată în chip atât de plăcut. El însă se îmbătă de propriile lui cuvinte şi se înflăcără tot mai mult. El nu vedea, sau se silea să nu vadă contrastul între fata de ţară naturală, dreaptă, fermecătoare în simplitatea ei, şi luxul ceremonios de curte, de o rafinărie exagerată, care o înconjura. El nu mai vedea că odată cu părul ascuns sub perucă, ea pierduse ceva esenţial,

că brocatul violet făcuse din fata atât de vioaie o păpuşă, că mişcarea membrelor ei svelte şi focul nestăpânit al ochilor ei, supus acum înfrânării, o coborau la nivelul atâtor alte femei. El voia s'o vadă aşa cum avea el nevoie, să se umfle în pene în faţa ei, să-şi ridice propriul său monument pe soclul ei. Stătea îndărătul fotoliului său, cu coatele rezemate de spetează, se înclina în faţa ei vorbindu-i încet, cu glasul pătrunzător şi insinuant şi ochii mari şi înflăcăraţi pironiţi asupra ei:

— Nu ai simţit acum ce înseamnă să ai puterea? Incearcă numai, întoarce-te la cercul biblic! Conservă fructe în timpul liber, împleteşte la ciorap! Incearcă! Nu vei mai putea! încheie el triumfător. Acum ai gustat din ceea ce formează destinul dumitale.

Ea se ridică gâfâind, cu mâna întinsă în chip de apărare. Cătelul se ghemuise fricos într'un colţ. Oţerindu-se, neîncrezătoare şi totuşi, acum când el tăcea, dornică să asculte mai mult, ea stătea în faţa lui în celălalt colţ al micului budoar încărcat de podoabe, pe care rochia ei bogată de ceremonie îl umplea în bună parte. Svelt, mlădios, cu paşii înnăbuşiţi de covorul moale, el se apropia din ce în ce mai mult.

— Lasă visurile copilăreşti, Magdalen Sibylle! Acestea erau bune pentru pădurea din Hirsau. Acum, adevărata realitate pentru dumneata e palatul din Ludwigsburg. Priveşte-o! Apuc-o cu mâini neşovăitoare! E o realitate bună şi frumoasă. Sunt mândru că eu ţi-am arătat-o. Noi doi nu avem decât o singură cale de urmat: puterea.

Şi în vreme ce, gonind în cel mai depărtat colţ al inimii, orice urmă de neîncredere, ca îl privea cu teamă şi admiraţie, el căuta să se întreacă pe sine, ridicându-se din ce în ce mai sus şi desvăluind în pasiunea lui înflăcărată, dorinţele lui cele mai tainice. Mişcată, fără să spuie o vorbă, ea îl asculta vorbind:

— Acum, Magdalen Sibylle, suntem însfârşit egali.

Dumneata şi cu mine, avem fiecare în mână frânele puterii. Acest Duce nu are niciun drept asupra dumitale. Căci cine este acest Duce?

Înfierbântat peste măsură, Süss începu să coboare pe Duce, în nişte termeni, pe cari nu şi-i îngăduia niciodată, nici faţă de el însuşi şi cari mai târziu, când îşi veni în fire, îl făcură să se teamă.

— Acest Duce! Îşi închipuie că poate să guverneze ţara cu regulamentele lui militare. Habar nu are despre relaţiunile dintre fapte. Nici ochii nu sunt ai lui, nici creerul nu-i al lui, abia de are o inimă proprie. Măsoară plăcerea după numărul femeilor şi al sticlelor. Ia urletele bestiale ale lui Remchingen drept voluptate dionisiacă. E o simplă întâmplare că te-a găsit pe dumneata. El nu vede, nu înţelege nimic din farmecul dumitale. Eu pot să am pretenţia asta, numai eu! Te-am văzut din prima zi, aşa cum eşti. Eu, Evreul neînsemnat şi disprețuit, m'am urcat singur, pas cu pas, treaptă cu treaptă, de am ajuns acum să stau în faţa acestor bădărani suabi, ca iapa mea Assiadah în faţa cailor lor de muncă. Iată de ce te-am pus mai sus decât celelalte fete suabe, cinstite şi destoinice. Şi astfel stau în faţa dumitale ca în faţa unei egale. Şi acum ţi-am spus pretenţiile mele şi-ţi cer să fii a mea. Dacă ai fi alunecat în patul meu neştiutoare, fără simţire, aşa cum veneai din pădurea dela Hirsau, o astfel de victorie mi s'ar fi părut înşelăciune. Acum, luminată, ştiind cine sunt, cine eşti, trebuie să iei o hotărîre. Acum trebuie să-mi spui: „Sunt a ta, iată-mă".

Magdalen Sibylle tăcea, turburată până în adânc. El însă, ca să nu slăbească impresia produsă, reveni deodată din înflăcărarea lui la tonul unei conversaţii liniştite. Şi înainte ca ea să-şi revie, se înclină, îi sărută mâna ceremonios, lăsând-o singură, sfâşiată, rătăcită.

Senin, cu inima uşoară, el se întoarse în oraş cu suita sa. Acum avea confirmarea puterii sale, de care

avea nevoie. Se simțea sus și tare în fața acelor care-l amenințau. Ho! Să încerce și ceilalți să facă la fel, grosolanul Remchingen, burtosul arhiepiscop! Ceilalți aveau avantajul originii, el însă a cucerit femeia înaintea lor. Restul era mai ușor de dobândit. El era cel mai tare.

Iapa Assiadah îl simți în spinare mai ușor, mai înaripat, acum când se întorcea, decât la ducere. Era o plăcere să-l porți în spinare! Și ea nechează puternic, proclamând întregului oraș gloria lui.

Omorul ritual din Esslingen produse în tot Imperiul cea mai mare senzație. Se povesteau amănunte din ce în ce mai înfiorătoare, și anume, că Evreul scursese tot sângele din trupul fetei torturate și-l amestecase în aluatul de pască, pentru ca prin aceasta să capete putere asupra tuturor creștinilor cu cari avea de-aface. Toate istoriile mai vechi reapărură, legenda Sf. Simion, martirul din Trier, copilul pe care Evreii îl omorîseră în același mod, ca și a băiatului Ludwig Etterlein din Ravensburg. Imaginea fetei moarte se ridică tot mai strălucitoare; ce fecioară dulce și îngerească fusese! Prin cârciumi, muzicanții cântau faptele, ziarele și foile volante le povesteau în versuri grosolane și în gravuri însetate de sânge.

Se făcuse în popor o mișcare, propovăduind răsbunarea împotriva Evreilor. La porțile ghettourilor se aduna lumea și cine îndrăsnea să se arate era primit cu pietre, noroiu și înjurii murdare. Comerțul stagna, datornicul creștin pășea cu dispreț pe dinaintea creditorului evreu, îi smulgea barba și îl scuipa. Tribunalele tărăgăneau procesele, sau nu le mai judecau. În Bavaria, în regiunea Rosenheim, pe drumul ce duce dela Viena spre Vest, un negustor de grâne, căruia niște Evrei îi stricaseră o afacere, organizase o bandă, împreună cu un grefier fugit dela postul său, pândind negustorii Evrei și prădându-le marfa. Guvernul

prințului elector privea impasibil și satisfăcut. Abia în urma reclamațiunilor energice din Suabia și mustrărilor cancelariei din Viena, autoritățile puseră capăt acestei nedreptăți.

La curți și în cabinetele ministeriale, afacerea din Esslingen era urmărită cu mult interes. Se vedea cât de slabe și pline de lacune erau indiciile acuzării, și cei inițiați zâmbeau de mijloacele primitive, prin cari orașul liber voia să atingă pe Duce și pe directorul său financiar, sub pretextul copilei asasinate. Dar, cu o bucurie răutăcioasă, găseau această naivitate foarte potrivită. Principalul cap de acuzare rămânea specularea credinței populare, că acei născuți în noaptea de Crăciun sunt cu deosebire amenințați de Evrei și că tocmai copila omorîtă se născuse în acea noapte.

Nori groși și întunecați se adunau pe capul Evreilor. Ghemuiți în ungherele lor, aceștia se târau îngroziți, pândind nenorocirea care se apropia. Ai! Ai! De câte ori unul din ei era copleșit de o acuzare atât de vicleană și prostească, mii și mii erau masacrați, arși de vii, spânzurați și zeci de mii erau goniți peste tot pământul, dintr'un loc într'altul. Se ghemuiau îngroziți în unghere, în jurul lor se făcea o tăcere înspăimântătoare, în care plutea moartea, o tăcere de neînlăturat, fără nume, pe care nu puteai s'o prinzi, ca și cum aerul s'ar fi rărit în străzile lor și ei s'ar lupta în zadar să-l cuprindă. Prima săptămână fu cea mai grozavă. Această așteptare, această nesiguranță care te paraliza: cine, unde, cum? Cei mai cu vază alergară la autorități. Altă dată, când aveau nevoie de dânșii, erau măguliți; acum, nimeni nu-i primi. Acești umeri ridicați în anticamere, această bucurie a ochilor și a inimii în fața teroarei lor, această batjocură pânditoare, această părăsire, acest refuz de a întinde o mână de ajutor celor fără apărare. Ah! aceste autorități cari cereau un preț atât de mare pentru scrisorile lor de siguranță și cari acum nu aveau vreme pentru primejdia și ne-

norocirea Evreilor lor. Ai! Aceşti soldaţi nepăsători la porţile gheltourilor, cum puteau să-i apere ei doi de o hoardă de mii de tâlhari şi ucigaşi! Ai! se vedea bine cum autorităţile şi consilierii închid ochii, îşi astupă urechile şi îşi încrucişează braţele la spate, pentru ca plebea să poată năvăli nestingherită asupra celor dezarmaţi! Ai! Ce nenorocire grozavă! Dumnezeu cel Atotputernic să le ajute, lăudat fie numele Său! Ai, sărmane Israel! Ai, corturile sfâşiate ale lui Iacob!

Vestea înnăbuşitoare se răspândi pe aripi negre prin toate comunităţile evreieşti, din Polonia până în Alsacia, din Mantua până la Amsterdam. In Suabia, la Esslingen, oraşul cel hain, cuibul răutăţii şi al josniciei, un Evreu a fost închis, *Goimii* susţin că a omorît pe unul din copiii lor. Edom se pregăteşte şi va cădea asupra noastră astăzi, mâine, cine ştie? Ascultă Israel!

Bărbaţii palizi, cu faţa pământie îşi uitau afacerile, femeile lor frumoase şi gătite se sbăteau speriate, cu ochii ficşi, înnebuniţi de spaimă, privind cu încredere pe bărbaţii lor, gata să asculte orbeşte orice sfat. Toată evreimea din Imperiul Roman şi dincolo de graniţe îşi ţinea răsuflarea. Se adunau în sinagogile lor, se băteau cu pumnul în piept, îşi mărturiseau păcatele, posteau Lunea, Joia şi iarăşi Lunea, de cu sară până a doua seară. Nu mâncau, nu beau, nu se atingeau de femeie. Stăteau înghesuiţi în sinagogile lor neaerisite, înfăşuraţi în mantiile lor de rugăciune şi în hainele lor mortuare, legănându-şi trupul ca nişte fanatici. Strigătele lor se 'ndreptau spre Dumnezeu, chemau pe Adonai Elohim, strigau cu glasuri sfâşiate de desnădejde, cari aminteau sunetele ascuţite şi discordante ale cornului, din care suflau în ziua de Anul Nou. Îşi numărau păcatele şi strigau: „Aibi milă de noi, o, Doamne, aibi milă, nu de dragul nostru, ci pentru virtuţile strămoşilor noştri". Enumărară listele nesfârşite cu numele strămoşilor ucişi pentru credinţa lor întru

Domnul, martirizaţi de Sirieni, torturaţi de Romani, gâtuiţi, înjunghiaţi şi arşi de creştini, martirii comunităţilor poloneze şi ai celor din Trier, Speyer, Worms. Îmbrăcaţi în giulgiu alb, cu cenuşă pe cap, cu membrele tremurând în extaz până la sleire, se tocmeau cu Dumnezeu din zori de zi, şi atunci când soarele apunea, ei stăteau încă în picioare, strigând cu glasurile răguşite: „Gândeşte-te la legământul cu Abraham şi la sacrificarea lui Isac!" Dar, cu sute de ocoluri, toate rugăciunile se rezolvau într'un cor sălbatec şi strident: „Unul este Adonai Elohim, singurul Dumnezeu al lui Israel, cel adevărat şi etern, Iehova".

Femeile se aflau şi ele în casa de rugăciuni, despărţite de bărbaţi printr'un grilaj care oprea vederea lor. Speriate, cu ochi mari, înşirate ca nişte păsări pe o stinghie de colivie, ele citeau încet şi cu evlavie în cărţile lor de rugăciuni, cari povesteau cu litere rabinice, într'un amestec de germană şi ebraică, istoriile şi legendele din Biblie.

In toate templele şi sinagogile, din Mantua până la Amsterdam, din Polonia până în Alsacia, bărbaţii stăteau astfel, posteau şi se rugau. La aceiaşi oră, când ziua începea şi când se sfârşea, toată evreimea în picioare, cu faţa spre Răsărit, spre Sion, cu filacterele pe inimă şi frunte, înfăşuraţi în hainele lor mortuare, se tânguiau: „Nimic nu ne-a rămas, decât Cartea". Şi toată Evreimea striga: „Unul este Dumnezeul lui Israel, cel adevărat şi etern, Iehova".

Dar, după ce trecură primele zile de groază, se văzu că oraşul Esslingen tărăgăna procesul Evreului Iecheskel Seligmann. Fie din motive politice, — poate că voiau să se servească de acest proces la ocazie, împotriva cabinetului ducal, — fie din plăcerea de a chinui şi mai mult pe Evrei, fie că sperau să găsească vreun indiciu mai puternic, fapt e că după câteva luni, Evreul se afla încă în turn şi chestiunea lui rămăsese în stadiul anchetei preliminare şi la primul grad de tortură.

Dar, obişnuiţi de două mii de ani cu toate felurile de persecuţiuni, Evreii îşi reveneau din amorţirea primei spaime, alergau, îşi săpau în toate colţurile câte o ascunzătoare, în care să se ghemuiască când grozăvia se va deslănţui. Cereau să li se confirme scrisorile de siguranţă, tocmeau oameni înarmaţi şi agenţi comunali cari să-i apere; toate drumurile erau străbătute de curierii lor, cari alergau să organizeze apărarea în comun, agenţii lor lucrau la toate curţile, în toate camerele de consiliu, ca să influenţeze pe cei binevoitori să ia măsuri; o mare parte din capitalul lor trecea în străinătate sub forma tratelor şi a scrisorilor de credit.

Dar, peste tot ce gândeau şi făceau, apăsa norul plumburiu. Grozăvia care se apropia le turbura somnul, dădea un gust sălciu mâncărilor şi băuturii lor şi paraliza disputele lor atât de dragi, de agile şi vii, asupra Talmudului. Se opreau la jumătatea unui cuvânt, cu privirea în gol. Dar, acest nor plumburiu întuneca până şi mândra lor Sâmbătă, pe care altă dată până şi cel mai sărac dintre cerşetorii lor o serba, visând la gloria regatului dispărut şi la aceea a viitorului Mesia.

Luaseră toate măsurile, dar acestea nu erau decât nişte paie, un adăpost de crengi de brad şi palmieri, ca tabernacolele lor. Norul era deasupra lor şi împotriva lui, tot ce făcuseră nu putea fi de folos. Şi în viaţa de toate zilele, şi când îşi celebrau sărbătorile, groaza ce-i gâtuia sărea asupra lor din toate colţurile.

Rabinul din Frankfurt, Rabbi Iacob Iosua Falk, şedea aplecat deasupra Scripturii. Şi fără să vrea, mâinile sale sbârcite şi slabe desfăceau sulul la capitolul acela din Cartea V a lui Moise, care închide blestemul cel mai grozav pe care l-a conceput vreodată vreun creer omenesc, acel blestem, peste care Evreul trece cu frică, pe care îl citeşte sfios şi grăbit, cu glasul scăzut, pentru ca să nu-l atragă asupra sa. Însă ochii

bătrânului Rabbi rămaseră aţintiţi asupra literelor mari şi ameninţătoare şi el citi:

„Adonai va trimite asupra ta nenorocirea, ruina şi pierzania în tot ce vei întreprinde. Te vei logodi cu o femeie şi un altul se va culca alături de dânsa, îţi vei clădi o casă şi nu vei locui într'însa. Adonai te va preda duşmanului tău; vei porni împotriva lui pe un drum şi pe şapte drumuri vei fugi de dânsul. Femeia cea mai delicată şi cea mai răsfăţată, care nu pune nici piciorul pe pământ, va privi cu ochi vrăjmaşi pe bărbatul ei şi pe fiul şi fiica ei. Şi pruncul, pe care l-a născut între coapsele ei, îl va mânca în ascuns, pentru ca să nu i-l ia altul, atât de mare va fi lipsa şi strâmtorarea în care duşmanul te va arunca între toate porţile tale. Şi Adonai te va împrăştia printre toate popoarele şi nu vei avea răgaz printre aceste popoare şi pe lume nu va fi loc de odihnă pentru picioarele tale. Şi Adonai îţi va da, în acele locuri, o inimă tremurândă, un ochiu îngrijorat şi un trup şubred. Dimineaţa vei rosti: cine îmi va dărui seara? Şi seara vei rosti: cine îmi va dărui dimineaţa? din pricina inimii tale înfricoşate şi a celor ce vor vedea ochii tăi".

Astfel citi bătrânul şi îşi aruncă mantia de rugăciuni peste cap, ca să nu mai vadă literele mari şi ameninţătoare, şi el plânse şi gemu. Soţia lui, care nu îndrăsnea să-l tulbure când citea, se opri speriată în prag şi inima ei bătrână bătea de spaimă, până sus în gâtlejul uscăţiv. Dar nu îndrăsni să-l tulbure.

Rabbi Iacob Iosua Falk însă plângea, lacrimile curgeau şiroaie din ochii lui bătrâni şi înfundaţi în orbite, udând mantia de rugăciuni.

Preşedintele consiliului ecleziastic, Filip Heinrich Weissensee, acum von Weissensee, se schimbase foarte mult din noaptea aceea în care Magdalen Sibylle căzuse în mâinile Ducelui. E drept că nici acum nu exista

în Imperiu şi mai ales în Suabia, o singură afacere politică, în care să nu-şi fi vârît nasul, sau în care să nu-şi fi băgat mâinile fine şi abile. Dar agilitatea sa avea acum ceva destrămat, ciudat de lipsit de viaţă, ceva mecanic. Se întâmpla uneori ca acest bărbat, priceput şi meşter în arta vorbirii, să se oprească în mijlocul unei conversaţii şi să înceapă a vorbi despre lucruri neînsemnate. Altă dată, omul acesta care se îmbrăca întotdeauna după ultima modă, apărea fără jartiere, sau făcea vreo altă greşală de neînţeles în toaleta lui. Mai ales era ciudat în purtarea lui cu femeile. Le vorbea şi făcea gesturile cele mai curtenitoare, dar se putea întâmpla ca, pe tonul cel mai amabil, să le spuie ceva atât de obscen, încât însuşi generalul Remchingen rămânea uimit. Unii spuneau chiar că Weissensee, despre care niciodată nu s'a vorbit ceva, avea acum legături galante. Lucru ciudat, prefera femeile cari, după părerea generală, trecuseră prin mâinile lui Süss.

Acestuia îi arăta o afecţiune şi mai mare decât înainte. Toţi se mirau. Căci în anturajul restrâns al Ducelui se ştia că Evreul nu mai era în centrul puterii, ca acum câteva luni. Iar Weissensee, în postul de încredere pe care-l avea, ca şef al proectului catolic, n'ar fi avut nevoie să linguşească pe directorul financiar. Dar el nu pierdea niciun prilej să-i vorbească, să se apropie de dânsul, ba chiar se arătă atât de intim, încât bănuitorul Süss crezu că vrea să-l descoase, să-l răstoarne şi se purta cu el cât se poate de prudent.

Intr'o seară, preşedintele consiliului ecleziastic rugă pe neaşteptate şi insistent pe cei doi prieteni ai săi, Bilfinger şi Harpprecht, să vie la dânsul. Aceştia veniră îndată şi-l întrebară îngrijoraţi ce se întâmplase. Nimic; Weissensee recurse la un pretext oarecare. Cei doi prieteni se priviră uimiţi, se uitară la Weissensee, văzură mâhnirea lui şi rămaseră. Acum cei trei ca-

marazi de şcoală, experimentaţi, talentaţi, plini de toată ştiinţa timpului lor, personalităţi respectabile, ocupând situaţii înalte, şedeau în faţa unui pahar de vin, şi pe când cei doi oaspeţi nu vorbeau decât în monosilabe, sveltul şi elegantul Weissensee spunea fel de fel de nimicuri spirituale şi îşi dădea cea mai mare osteneală pentru a nu lăsa conversaţia să lâncezească. Deodată Bilfinger îl întrebă unde a ajuns cu comentarea Bibliei. Cărţile lui Andreas Adam Hochstetter, Christian Eberhard Weissmann, Iohann Reinhard Heidinger, cari tratează acelaş subiect sunt, în cazul cel mai bun, de o mediocritate onestă şi se simţea foarte mult lipsa operei întreprinse de prietenul său. Cu un zâmbet palid şi silit, şi un gest al mâinii, Weissensee declară că ar fi fost poate mai bine să nu se fi mişcat niciodată din Hirsau şi să se fi ocupat toată viaţa lui de această lucrare.

— Da, zise Harpprecht, vremurile sunt desgustătoare, toate căile sunt murdare şi e grozav de greu să nu te murdăreşti.

Situaţia politică a lui Weissensee era din ce în ce mai nelămurită. El întrunea lucruri incompatibile. Era în consiliul celor unsprezece al Parlamentului, formula şi redacta plângerile democraţilor împotriva guvernării arbitrare a Ducelui şi, în acelaş timp, era socrul nelegitim şi omul de încredere al acestuia. Discuta cu Süss, cu iezuiţii, cu generalii şi compunea apologii înaripate ale constituţiei şi ale libertăţilor evanghelice. Era amestecat în toate chestiunile. Weissensee de altă dată ar fi fost fericit să se vadă în centrul atâtor comploturi, conciliabule şi maşinaţiuni complicate. Preşedintele consiliului ecleziastic era şi acum amestecat în orice acţiune dar, spre uimirea tuturor, se retrăgea pe neaşteptate, în mijlocul multiplelor negocieri atât de importante, declarând că are nevoie de odihnă, şi pleca la Hirsau unde, în casa lui pustie, se cufunda în comentarea Bibliei.

Lucrarea sa nu înainta. Lampa ardea până târziu noaptea deasupra cărţilor sale; dar ochii lui nu vedeau literele, nici pe cele greceşti întortochiate, nici pe cele germane solide, nici pe cele masive ebraice. Vedeau o fiinţă care nu era acolo: obrajii oacheşi şi catifelaţi, cu trăsături îndrăsneţe şi nişte ochi albaştri şi mari, ce contrastau ciudat cu părul negru. O vedeau în cercul de lumină al lămpii, tăcută, cu faţa de o gravitate copilărească. Ziua rătăcea prin odăi, — cât erau de mari şi de goale! Se târa în papuci, fără perucă, scotocea prin unghere şi, absent, cu un zâmbet schimonosit, mângâia duios cu mâna lui uscată şi fină o masă, speteaza unei canapele.

Apoi chemă pe magistrul Iacob Policarp Schober. Acesta se sperie foarte. Cu siguranţă că preşedintele consiliului ecleziastic îi va cere socoteală pentru credinţa sa, îl va ţine de rău ca pe un sectar, târîndu-l în faţa Justiţiei, îl va închide sau îl va goni, şi el va trebui să rătăcească pe tot pământul ca un vagabond. Acum, când fiica lui nu mai face parte din cercul biblic, el nu va mai cruţa pe nimeni. Tânărul bucălat era leoarcă de sudoare, ochii lui de copil credincios se rotunjeau de frică, şi el alerga de colo până colo cu paşi mărunţi, gâfâind. Dar în curând îşi stăpâni frica. Dacă Dumnezeu a hotărît ca el să fie un martir, va primi cu recunoştinţă soarta lui. Şi astfel păşi în faţa prelatului, asudând de frică, ce-i drept, dar cu capul sus, şi începu să vorbească pe un ton agresiv de cei trei tineri, aruncaţi în cuptorul înroşit. Weissensee, surprins mai întâi, îl întrerupse în curând, spunându-i cât se poate de amabil, că nu-l chemase în calitate de funcţionar, ci că a dorit numai să-l vadă şi să vorbească încă odată cu vechiul prieten al fiicei sale. Magistrul, scoţând un suspin de uşurare, vorbi simplu, cordial şi respectuos despre Magdalen Sibylle şi arătă că întreg cercul simte lipsa acestei surori atât de evlavioase, de nobile şi distinse. Weissensee ascultă cu lă-

comie, şi această convorbire simplă îi făcu mult bine. Se întâlni de mai multe ori cu tânărul magistru, ba chiar făcură împreună plimbări prin pădure. Schober începu să-i vorbească sfios despre versurile sale şi în cele din urmă îi încredinţă taina lui, cu privire la prinţesa Ierusalimului ceresc şi la tatăl ei, Evreul pervers.

Weissensee ciuli urechile. Oboseala, indiferenţa lui dispărură. Zile întregi rătăcea prin pădure cu magistrul, radios de onoarea ce-i făcea. Se opreau la zăplazul de lemn, cerând să-i repete mereu fiecare amănunt. Întrebă de bătrân, de Olandezul Mynheer Gabriel Oppenheimer van Straaten. Nu putu să vadă pe Noemi, dar din tot mozaicul ce-i prezentase Schober, îşi reconstitui adevărul, cu destulă exactitate.

Şi acum lampa lui ardea târziu noaptea. Dar prelatul nu se mai târa cu paşi nesiguri de moşneag; întinerit, mlădios, străbătea încăperile mari şi albe, pe cari visurile lui le umpleau de oameni şi evenimente viitoare. Buzele lui subţiri şi mobile zâmbeau cu înţeles şi uneori, ca un actor al visurilor sale, vorbea tare: „Voyons donc, domnule consilier financiar!" sau: „Ei, ei, cine ar fi bănuit, Excelenţă?"

In adevăr, cine ar fi bănuit! Vulpoiu bătrân, ai mirosit şi adulmecat viaţa şi oamenii din toate părţile. Ţi-ai închipuit că te pricepi la oameni. Şi iarăşi trebuie să recunoşti că pe această imensă scenă a lumii există şi mai multă sulemeneală şi mască decât îşi închipuie cel mai încăpăţânat dintre sceptici. Cine ar fi bănuit? In camera sa liniştită şi singuratică, el evocă figura Evreului. Inchise ochii şi examină trăsătură cu trăsătură: gura roşie şi voluptoasă, obrajii albi, de o răceală elegantă, bărbia bruscă şi necruţătoare, ochii vii, mobili şi veşnic la pândă, fruntea netedă, cu proeminenţele calculatorului deasupra sprâncenelor. Cine ar fi căutat îndărătul acestui om de afaceri, al acestui dominator rece şi precis, idila sentimentală din pă-

durea dela Hirsau! Ehei, domnule director financiar! Cum mai stăteai în acea seară grozavă în faţa mea, în palatul dumitale! Ce mutră atentă, mondenă şi maliţioasă aveai! Ehei, domnule Ebreu, aş fi dorit să mă stăpânesc mai bine. E drept că în seara aceea am fost cam flecar şi nechibzuit şi nu m'am purtat după cerinţele modei. Şedeam în fotoliul meu, abătut şi nenorocit, în vreme ce dumneata stăteai în faţa mea drept, mlădios şi elegant, iar mie mi se chircea măduva din oase. Ei bine, aş fi foarte curios să văd cum s'ar purta Excelenţa Voastră, într'o asemenea împrejurare.

Weissensee se opri din mers. Lampa ardea liniştit în încăperea vastă, un fluture de noapte bâzâia încetişor, cărţile din jurul lui îl priveau mute şi indiferente, prin fereastra deschisă pătrundea mireasma tare a pădurii. Era o răsbunare acest gând care-l muncea. Planuri de răsbunare? *Fi donc* el nu se murdărea cu nişte sentimente atât de burgheze. Era numai — oare ce era? — da, era curios să vadă cum se va purta Evreul. Va deveni oare şi el deodată atât de moale şi îmbătrânit? Da, asta merită osteneala, va fi foarte instructiv şi mult mai interesant decât ceea ce se poate citi în romane sau se poate vedea pe scenă.

„Voyons donc, Excelenţă! *Ah voilà,* scumpul meu consilier intim!" zicea elegantul prelat, zâmbind cu înţeles. Apoi se aeşză la lucru cu însufleţire; privirile lui lunecau ironice peste lucrările curagioase ale lui Hochstetter, Weissmann, Hedinger, şi opera lui înaintă cu un zel plin de voioşie.

Intre timp emisarii arhiepiscopului de Würzburg lucrau la Stuttgart cu râvnă şi în tăcere. In văzul tuturor se ridicau acum oameni noui, în majoritate militari, cari se sinchiseau prea puţin de Süss şi, cu toată armonia exterioară, nu-şi ascundeau dispreţul faţă de Evreu. Astfel erau generalul Oberburggraf von Röder, apoi comandantul din Asperg şi o ceată de ofiţeri gălăgioşi cari înconjurau acum pe Duce în permanenţă.

şi printre cari se afla maiorul von Röder, văr cu Burggraful, comandant al gărzii călăreţe din Stuttgart, bărbat brutal, cu fruntea scundă, gura proeminentă şi nişte labe puternice, ce păreau şi mai diforme în mănuşi. Acesta era deosebit de antipatic lui Süss; dar omul care îl ura mai mult, rămase acel Dom Bartelemi Pancorbo, consilierul din Palatinat, directorul general al comerţului şi al manufacturii de tutun, şi negustor în primul plan. Cu umărul drept ridicat ca întotdeauna, purtând costumul de curte portughez, atât de ceremonios şi demodat, cu faţa învineţită şi descărnată, nasul coroiat şi barba cănită deasupra coleretei enorme, el pândea pe Süss cu ochii lui mici şi privirea fixă.

Toţi aceştia, pe lângă cari se alăturau vechii lui adversari ca Remchingen şi Neuffer, erau amestecaţi în conspiraţia catolică. Süss, care deslușea limpede toată intriga, mult mai limpede decât aceî ofiţeri aroganţi şi imbecili, se văzu dat deoparte. Lucrurile importante le afla din întâmplare, sau deloc; i se comunicau unele chestiuni, cu părere de rău şi vorbindu-i de sus, numai atunci când aveau absolută nevoie de sfaturile lui tehnico-financiare. Ba chiar într'o zi când încercă foarte prudent să tatoneze chestiunea, Ducele se răsti la el să se lase odată pentru totdeauna de aceste spionări. Când va veni vremea să dea drumul chestiunii, i se va spune, poate.

Karl Alexander, vindecat de tot, mai repede decât sperase, era plin de activitate şi de bunăvoie. Pe lângă aceasta, împăcarea cu Marie Augusta, datorită arhiepiscopului de Würzburg, avusese urmările dorite: Ducesa era însărcinată. Ţara află această veste fără nicio bucurie. Dacă Ducele ar fi murit fără moştenitor, linia protestantă a familiei domnitoare ar fi revenit la cârmă; aşa însă poporul se vedea în mâinile Romei şi ale iezuiţilor, pentru un timp nedeterminat. Serviciile divine pentru sănătatea Ducesei fură puţin frecventate; veniră numai acei cari erau obligaţi.

Ducele însă se bucura prosteşte. Vorbea cu toată lumea despre moştenitorul pe care-l aştepta, faţa lui grasă şi roşie exprima satisfacţie, făcea glume grosolane şi înconjura pe Marie Augusta de o atenţie ostentativă. Aceasta nu era mulţumită de starea ei. Se temea să nu fie deformată, se temea deasemenea ca acest copil să nu fie o piedică pentru dânsa, şi naşterea îi inspira frică şi desgust; dealtfel, maternitatea i se părea ceva stânjenitor, vulgar, ce nu şade bine unei aristocrate. Se şi gândea să înlăture sarcina şi făcu doctorului Wendelin Breyer, aluziuni în această direcţie. Dar medicul nu înţelese, sau nu vru să înţeleagă. Cu gesturi largi de scuză, el îi vorbi, cu glasu-i cavernos, despre fericirea maternităţii, se referi la antichitate, aminti pe mama Grahilor şi de cealaltă mamă eroică, care prefera să-şi vadă fiul întors din războiu pe scut, decât fără el. Oftând, şi gândindu-se la vederile simpliste ale Ducelui, Marie Augusta se resemnă.

Dimpotrivă, ea ascultă cu lăcomie şi plăcere pe Süss, care îi povesti într'o zi istoria lui Lilith, regina demonilor. Această primă soţie a lui Adam, înaripată şi cu părul lung, se certa cu bărbatul ei; căci în raporturile lor conjugale, el nu se pleca voinţei ei, aşa cum ar fi dorit. Atunci, practicând magia, ea rosti numele oprit al lui Dumnezeu şi fugi în Egipt, ţara tuturor farmecelor primejdioase. De atunci, urînd pe Eva şi toate căsătoriile sănătoase, ea ameninţă pe lăuză şi pruncul ei, cu blestemele şi răutatea ei. Dar în Egipt o ajunseră din urmă cei trei îngeri: Senoi, Sansenoi şi Semangelof. Mai întâi voiră s'o înnece; apoi îi deteră drumul, după ce se legă prin jurământul demonilor că nu va pricinui niciun rău lăuzelor şi pruncilor apăraţi de numele celor trei îngeri. De aceea femeile evreice îşi păzesc patul printr'o amuletă, care cuprinde numele celor trei îngeri.

Infiorată, Ducesa întrebă confidenţial pe Süss dacă nu i-ar putea procura o asemenea amuletă. Firește că

ploaie, o asigură el cu un devotament plin de zel. Mai târziu povesti duhovnicului ei, Pater Florian, despre acestea. Părintele o certă foarte rău. Totuşi, ea se hotărî să primească amuleta. Ce-i în mână, nu-i minciună, şi după aceea n'avea decât să se spovedească.

Dealtfel ea lua starea ei, după cum îi era felul, cu uşoară ironie. Părea o femeie care, fiind surprinsă de furtună într'o rochie uşoară de vară şi silită să schimbe îmbrăcămintea ei udă de ploaie cu nişte haine ţărăneşti, râde cu bunăvoinţă de această deghizare.

In ajunul Crăciunului, Ducesa plăpândă şi delicată, înconjurată de un nor de dantele, din care chipul ei străveziu, de culoarea marmorei preţioase, se reliefa strengăreşte sub părul negru strălucitor, stătea în mijlocul celor câţiva intimi ce fuseseră invitaţi pentru această sărbătoare. Ducele voise să excludă pe Süss. Dar, de când îi povestise istoria amuletei împotriva lui Lilith, Marie Augusta avea un fel de înţelegere secretă şi tacită cu Evreul ei galant şi amuzant şi nu voia să se lipsească de el nici în acea seară. In izolarea în care era ţinut pe atunci, el văzu în această invitaţie, o satisfacţie ce i se dădea. Ca semn de recunoştinţă, el oferi Ducesei o piatră foarte frumoasă, în care era gravat un prunc şi o jucărie de copil din porcelan chinezesc şi fildeş. In al treilea rând, cu un zâmbet plin de adoraţie şi mister, el îi întinse o cutiuţă de aur; Ducesa ştia că înăuntru se afla amuleta.

Ceilalţi însă, nemulţumiţi să vadă că Süss se bucură încă de atâta favoare, îl primiră tocmai în acea seară ca pe un intrus şi îl copleşiră de glume grosolane şi răutăcioase. Ducele, sub pretextul unui cuvânt al lui Remchingen, recomandă Mariei Augusta să nu se uite la Evreu, pentru ca ducatul Württemberg să nu capete un Duce cu nasul strâmb. Marie Augusta se mulţumi să zâmbească, dar în ascuns mângâie cutiuţa; apoi, când nimeni nu văzu, scoase amuleta şi o examină: o fâşie de pergament, cu litere ebraice, masive

şi roşii, printre cari se împleteau figuri întortochiate şi turburătoare şi păsări de un desen primitiv, caraghioase şi ameninţătoare.

In acest timp, Süss asculta glumele înţepătoare şi atacurile grosolane, cu aceeaşi politeţă liniştită şi atentă. Mai târziu se adresă Ducelui şi lui Weissensee, spunând că auzise cum Ducele şi domnul preşedinte al consiliului eclesiastic discutau despre textul catolic şi protestant al Evangheliei de Crăciun, neştiind dacă interpretarea evanghelică: „şi bună învoire între oameni", sau cea catolică: „oamenilor cu bunăvoinţă" e cea adevărată. Süss spuse că e bucuros să le ofere ca dar de Crăciun, contribuţia lui la soluţionarea acestei probleme. Invitaţii îl priviră surprinşi, unii tăcură, ascultând sceptici şi batjocoritori, în vreme ce Süss continua politicos şi indiferent:

Din vremea profesorului Baruch Spinoza, pe care principele elector al Palatinatului voise să-l cheme la universitatea din Heildelberg, coreligionarii săi s'au ocupat serios şi cu studiul Noului Testament. Cu privire la textul amintit, scrisese unui prieten din Amsterdam şi primise următoarea informaţie: în textul grecesc scrie „eudokias", pe care Vulgata[1]) şi catolicii au tradus-o corect prin „bonae voluntatis, bunăvoinţă". Erasmus însă a tipărit Biblia sa după un manuscris, în care „Eudokia" se află scris în mod greşit, fără s, iar după aceasta Luther a tradus: „bună învoire". Cu siguranţă că Erasmus ar fi găsit această greşală, dacă nu ar fi lucrat cu atâta grabă. Dar el avusese ambiţia s'o ia înaintea cardinalului Ximenes, care scotea şi el o ediţie nouă a Bibliei. De aceea, cu tot respectul pentru ştiinţa domnului preşedinte al consiliului eclesiastic, Alteţa Sa susţinuse adevăratul text.

Süss dădu aceste explicaţii modest, politicos şi precis. Ceea ce spunea el era atât de limpede, încât şi printre ofiţeri se găsiră câţiva să-l înţeleagă; şi Marie

[1]) *Vulgata*, versiune latină a Bibliei făcută după Septante.

Augusta se bucura de inteligența Evreului său. Ceilalți însă erau supărați că Evreul răsfoia în noaptea de Crăciun Evanghelia cu atâta pricepere, iar Remchingen protestă, spunând că acum Evreii nu se mai mulțumesc să vândă bani și bijuterii ci și cuvântul lui Dumnezeu. Weissensee începu să discute despre situația femeii în vechiul și noul Testament. Aceasta era o temă care îl obseda, de când cu nenorocirea din ultima vreme și care revenea și în comentariile Bibliei. In noul Testament: Madonna, în cel vechiu: cele o mie de femei ale lui Solomon. Vorbea elegant, politicos, ca de obiceiu. Dar în glasul lui era ceva ascuns și atât de vrăjmaș, încât Magdalen Sibylle păli îngrozitor și mâinile îi deveniră ca ghiața.

Ședea, frumoasă și impunătoare, alături de încântătoarea și capricioasa Marie Augusta. Ducesa îi ținea mâna și i-o mângâia. Magdalen Sibylle lupta din nou și cu mai multă pasiune ca oricând pentru Süss. Ea nu pricepea destul de bine situația politică, dar îl vedea singur și în jurul lui numai dușmani; Süss i se părea o panteră sveltă și mlădioasă în mijlocul urșilor greoi și părosi. Ea ghicea deasemenea ciudata legătură dintre el și Duce, dintre el și tatăl ei.

Süss spuse cu indiferență că nici femeile vechiului Testament, nici ale noului Testament, nu sunt pe gustul său. Unele sunt prea eroice, celelalte prea sentimentale. Și privirile lui alunecau elocvente dela Ducesă la Magdalen Sibylle, dela blonda și luxoasa Madame de Castro care, deși se mai răcise, nu renunțase cu totul la căsătorie, la doamnele Götz, cari șoviăiau încă de a se da Ducelui.

Remchingen insistă asupra temei din vechiul Testament. Cu accentul plângăreț vienez, pe care, deși născut la Augsburg, îl adoptase, socotindu-l mai aristocratic, Remchingen spuse, că judecând după jargonul pe care-l aude din când în când, Sfânta Scriptură trebuie să se fi rostit la origine ca un fel de gâlgâit sau orăcăit oribil și desgustător.

— Credeţi oare, Excelenţă, întrebă Süss cât se poate de politicos, — că Dumnezeu a vorbit cu Adam, în Paradis, în dialectul vienez sau în ebraică?

Ducesa râse, se bucură de prezenţa de spirit a Evreului său şi de înfrângerea lui Remchingen, mângâie în ascuns cutiuţa cu amuleta şi când se făcu tăcere, sună clopoţeii jucăriei chinezeşti. Dar Burggraful Röder crezu necesar să ţie isonul lui Remchingen. Se adresă Ducesei, spunându-i ce bine e, că sarcina Alteţei Sale nu e atât de înaintată. Copiii cari se nasc în noaptea aceasta, n'ar duce-o tocmai bine. In sfârşit ajunseră acolo unde ţinteau de mult şi se vorbi amănunţit despre omorul ritual din Esslingen. Süss tăcea cu încăpăţânare. Pe ofiţeri îi convinse mai cu seamă argumentul că fata se născuse în noaptea de Crăciun. Numai domnul de Riolles, care era liber-cugetător, observă că, dacă în adevăr Evreii ar aminteni pe cei născuţi în noaptea de Crăciun, Isus din Nazaret ar fi trebuit să-şi aleagă, pur şi simplu, o altă noapte pentru naşterea sa; atunci el ar fi fost scutit de răstignire şi noi toţi de creştinism.

Intre timp, consilierul Pancorbo rugase pe Ducesă să-i dea voie să vadă mai de aproape darurile lui Süss. Cu degetele lui uscate, învineţite şi noduroase, el le apropie de nasul său coroiat, de ochii săi ficşi, lungăreţi şi adânciţi în orbite; apoi preţui, obiectiv şi amănunţit, valoarea materială a pietrei şi a jucăriei oferite de Süss, adăugând că în comerţul de giuvaeruri e obiceiul să se dea astfel de nimicuri pe degeaba. Dimpotrivă, insistă din nou asupra valorii extraordinare a solitarului, pe care Süss îl ploartă în deget, şi ochii lui mici sclipiră poftitori de sub pleoapele sbârcite. Dar Marie Augusta îşi apără Evreul. Aceste obiecte nu erau singurele pe cari i le oferise Süss, zise ea cu glasul melodios şi uşor ironic, şi arătându-i amuleta, îi povesti istoria lui Lilith, regina demonilor. Invitaţii ascultară cu o vie curiozitate, examinară păsărelele primitive şi ameninţătoare ca şi literele masive şi miste-

rioase ale pergamentului. In cele din urmă, Karl Alexander, cu râsul lui sgomotos şi cam forţat, risipi atmosfera neplăcută, glumind cu bunăvoie şi spunând în gura mare Ducesei că va deveni Evreică şi că se poate bucura că cel puţin nu va fi nevoită să fie circumcisă.

După masă, luă pe Süss deoparte, îl bătu pe umăr şi se arătă cât se poate de amabil. Chestia cu textul catolic şi evanghelic, în care a ştiut să dea o explicaţie atât de limpede şi de precisă, a fost foarte amuzantă şi Süss e dat dracului. Apoi deodată, — Süss se simţea foarte măgulit — Ducele îl întrebă de mag: n'ar putea să-l mai vadă odată? Ştie el de ce, pentru ceea ce n'a vrut să-i spuie. Süss, încurcat, se feri să dea un răspuns. Karl Alexander nu insistă, ci zise că magul, ce-i drept, era un om dificil, un unchiu prea puţin duios. Dar un lucru trebuie să-i procure Süss: un horoscop asupra celor ce-l aşteptau în viitor din partea femeilor. După aventura cu Napolitana, după cearta şi împăcarea cu Ducesa şi având în vedere moşturile prosteşti ale doamnelor Götz, voia să ştie la ce trebuie să se aştepte. Nu cere cine ştie ce şi Süss va putea să-i procure horoscopul cabalistului, deoarece procurase şi Ducesei o amuletă. După explicaţia Bibliei, această chestiune trebuie să i se pară foarte uşoară. Süss nu putea să refuze, şovăi, apoi ceda.

In curând se despărţiră. Invitaţii catolici voiră să mai asiste la slujba din capela Palatului. Weissensee ceru lui Süss să-i dea voie să-l întovărăşească.

Trimiseră trăsurile înainte şi plecară pe jos. Noaptea era călduţă şi vântul puternic îi înviora. Weissensee reveni la tema sa: ce ciudat era faptul că legendele orientale s'au răspândit şi au prins rădăcini în toată lumea. Vorbi despre pădurile germane, spunând, ce curios trebuie să fie să găseşti, deodată, într'o astfel de pădure, o construcţie orientală. In apropierea lui, în pădurea din Hirsau, un Olandez a avut această fantezie ciudată. Tot vorbind astfel, ajunseră în faţa casei Evreului din Seegasse şi prelatul îşi luă rămas bun

cu o politeţă deosebit de ceremonioasă. De îndată ce commentariile Bibliei, în care amabila informaţie a lui Süss va avea un loc de onoare, vor fi gata, va avea cinstea să înmâneze domnului director financiar unul dintre primele exemplare.

Süss străbătu vestibulul puţin luminat. In urechi îi răsunau cântecele de Crăciun. Valetul său se apropie în vârful degetelor, întrebând dacă poate să desbrace pe Excelenţa Sa. Süss îi făcu semn să plece. Nu va putea dormi. Oare vântul acela cald îl turburase? Şi ceea ce bătrânul vulpoi îi spusese despre Hirsau, părea foarte inocent şi casa unchiului său nu era, la drept vorbind, orientală; dar în cuvintele lui Weissensee nu era oare o cursă?

Süss se aşeză la masa de lucru. Dar cifrele nu-l priveau cu obiectivitatea lor rece de altădată. Plantele agăţătoare ale casei albe şi florile lor se împleteau între ele. Aruncă pana de scris şi se plimbă în lung şi în lat, copleşit de gânduri turburătoare, în vreme ce în jurul lui clopotele bisericilor sunau.

Isac Landauer şedea într'o poziţie incomodă şi inestetică, într'unul din somptuasele fotolii ale lui Süss. Isprăviseră de discutat chestiunile de afaceri şi Süss, înţărâtat de prezenţa neplăcută a celuilalt, aştepta enervat să plece. Dar Isac Landauer nici gând nu avea; mângâindu-şi barba de un blond-roşcat spălăcit, el zise:

— Iată, procesul împotriva lui Reb Iecheskel Seligmann va avea loc peste patru săptămâni. Neplăcut, Reb Iosef Süss. Trebuie să fie nespus de neplăcut pentru dumneata. E drept că ai lachei, obiecte chineze şti, haine brodate cu aur, un papagal. Dar celor din Esslingen puţin le pasă de toate astea şi vor ucide pe Reb Iecheskel Seligmann.

Deoarece Süss tăcea, bătrânul urmă:

— Când ţi-am vorbit despre omorul ritual din Ravensburg, mi-ai făcut o mutră arogantă ca un *goi* şi

mi-ai spus: poveşti răsuflate! Acuma vezi cât îs de răsuflate aceste poveşti, acum nenorocul îţi sare şi dumitale în gât.

Dar Iosef Süss tăcea mai departe. Când aflase primele veşti despre măsurile luate de cei din Esslingen, îşi dădu seama numaidecât că erau îndreptate împotriva sa şi numai a sa. Vru să intervie, dar se stăpâni, lăsând ca mânia să se potolească peste noapte, şi ca el să poată judeca în linişte, dacă trebuie sau nu să intervină. Dacă lua partea lui Iecheskel Seligmann, îşi periclita înnobilarea şi căsătoria lui cu Portugheza, provocând în acelaş timp mii de lupte istovitoare cu Parlamentul şi trebuind să renunţe, drept compensaţie, la o mulţime de avantaje asupra oraşului Esslingen. Aşa dar, tactica sa era limpede. Nu cunoştea pe Evreul Iecheskel Seligmann. Dacă oraşul Esslingen vrea să-şi compromită Justiţia printr'o sentinţă nedreaptă, numai ca să-l necăjească pe dânsul, n'are decât s'o facă. Treaba lor. El nu se va amesteca. Va rămâne neutru. Va păstra o tăcere de nepătruns.

Süss se purtă în consecinţă. Se mărgini la câteva măsuri severe de protecţie pentru Evrei, cărora el le acordase dreptul să locuiască în ducat, pentru apărarea drepturilor lor îndoelnice. Cât pentru rest, nici aluziile înţepătoare, nici batjocurile nu-l putură scoate din pasivitatea lui.

Cuvintele lui Isac Landauer, oricât îl întărâtau, nu găsiră nici ele vreun răspuns. Dar bătrânul stărui cu încăpăţânare:

— Împreună cu alţii, am cumpărat toate obligaţiunile oraşului Esslingen. Dacă insistă asupra procesului, cu o săptămână înainte vin cu hârtia. Dacă cedează, cedez şi eu. Dacă strânge şurubul, îl strâng şi eu. Dar nu se poate şti niciodată, încheie bătrânul necăjit, frecându-şi mâinile înghetate. Aceşti sunt tot atât de proşti, pe cât sunt de răi. Când e vorba de un Evreu, sunt mai setoşi de sânge decât de bani. Şi dumnealor,

Reb Iosef Süss? întrebă el în cele din urmă, deoarece nu putea să scoată nicio vorbă dela dânsul.

Süss, pregătit de multă vreme, răspunse evaziv:

— Nu cunosc pe Evreul Seligmann. In provincia mea voiu şti să mă apăr.

Dar Isac Landauer se înflăcără:

— Nu-l cunoşti! Vei şti să te aperi! Ce'nsemnează asta? Şade aici cu lacheii, hainele aurite, podoabele chineze şi nu-l cunoaşte! Va şti să se apere! Ascultă la mine, că-s om bătrân: la ce bun toate fleacurile astea, cine te crede şi cine se va lăsa orbit de fleacurile astea, dacă nu eşti în stare să-l aperi pe Reb Iecheskel Seligmann?

Isac Landauer, scos din fire, ridică mâinile în faţa celuilalt, şi caftanul său flutură mânios:

— Papagal, gobelinuri, busturi de piatră! La ce-ţi servesc busturile astea? întrebă el în batjocură. Moise, profetul, şi Solomon, regele nostru, n'au semănat niciodată cu busturile astea de piatră! Şi nici n'au avut întotdeauna ochii închişi. Altfel n'ar fi ajuns unde au ajuns.

Revoltat de tăcerea impasibilă a lui Süss, bătrânul îl fulgera cu privirea. Apoi, privindu-l ţintă, cu ochii răi şi pânditori, el aruncă ultima carte:

— Un bun Evreu se va feri în viitor să facă afaceri cu dumneata.

Dar Süss se mulţumi să dea din umeri:

— Nimeni nu mă poate constrânge, zise el întorcând faţa ostilă şi trufaşă.

Isac Landauer nu mai avea altceva de făcut decât să se retragă, bombănind şi pieptănându-şi nervos barba rară.

După câteva săptămâni, — procesul din Esslingen trebuia să înceapă curând — în anticamera lui Süss se aflau zece Evrei în cap cu Iacob Iosua Falk, micul rabin din Frankfurt, slab şi cu ochii în fundul capului, care venise împreună cu epitropul şi cu trei dintre cei mai de vază reprezentanţi ai comunităţii sale,

precum şi o deputaţiune a Evreilor din Fürth, alcătuită în acelaş fel. Se întâlniseră la Freudenthal unde, de pe vremea Contesei, se stabilise o mică comunitate evreiască şi vizitaseră pe soţia lui Iecheskel Seligmann; aceasta însă era sdrobită şi nicio consolare nu-i atingea sufletul. Apoi plecaseră la Stuttgart, petrecuţi de huiduielile poporului şi trăseseră la hanul evreesc unde fură găzduiţi în silă. Se rugaseră cu tot ritualul, dimineaţa, după amiază şi seara, căci zece bărbaţi alcătuiau o comunitate în care se pot desfăşura toate amănuntele ceremoniei. Stătuseră solemn în faţa sulului Sfintei Scripturi, pe care îl luaseră cu dânşii, îl sărutaseră exaltaţi sau reculeşi, înfăşuraţi în mantiile lor de rugăciune, cu filacterele pe inimă şi frunte, cu faţa întoarsă spre Răsărit. Astfel se rugaseră cu mâinile, buzele şi tot trupul, cu o înflăcărare şi o adoraţie nespusă. Şi acum stăteau aci, abătuţi şi exaltaţi, cu perciuni şi caftane grele, cu pălăria ascuţită pe cap, cu petecul pe mânecă, în anticamera lui Süss, printre busturi, gobelinuri, aur şi lapis lazuli. Asudau de căldură şi numai rare ori rosteau câte un cuvânt în şoaptă. Un orologiu bătu ora, cântând o melodie cu sunete argintii. Şi ei aşteptau, aşteptau să poată intra la consilierul financiar.

Dar în ziua aceea toţi Evreii din Germania, cari trecuseră de treisprezece ani, posteau; să tot fi fost optzeci de mii.

Süss ar fi vrut să nu primească deputaţiunea. Aceşti oameni erau nebuni. Trebuiau să se gândească singuri că dacă el ar fi vrut să intervină, ar fi făcut-o şi fără dânşii. Aşa însă nu puteau decât să-l compromită. Parlamentul invoca mereu tot mai energic legile căzute de mult în desuetudine, dar cari formal mai erau în vigoare şi cari permiteau şederea Evreilor în ducat numai în cazuri excepţionale şi cu multe clauze. Din partea Ducelui nu putuse să obţină mai mult decât o declaraţie prin care spunea că, în ce priveşte pe

directorul său financiar și Evreii introduși de dânsul, vrea să aibă mână liberă; cât pentru ceilalți se va ține de vechile prescripții. Folosindu-se de cazul din Esslingen, Parlamentul publică din nou și accentuă asupra acestor prescripții învechite și severe. Ciudat lucru, în fruntea acestei agitațiuni din Parlament se afla Weissensee. Oare voia să ascundă intrigile catolice îndărătul luptei împotriva Evreilor?

In aceste împrejurări, deputațiunea evreiască era de prisos, dacă nu chiar dăunătoare. Pe de altă parte, ea era compusă din cei mai eminenți bărbați ai evreimii germane, trebuia să-i primească. Dacă ar fi putut să le îndeplinească rugămintea, Süss ar fi fost măgulit să-i asculte, cu aere de mare protector. Așa însă îi primi în silă, hotărît să le dea un răspuns evasiv.

Cei zece Evrei intrară stângaci, târînd picioarele, tușind, ceremonioși, umplând micul cabinet de lucru. Süss, elegant, svelt și măsurat stătea în fața acestor oameni greoi, stânjeniți, cari își legănau trupurile de emoție.

Iacob Iosua Falk, rabinul din Frankfurt, vorbi:

— Ne-am adunat toată comunitatea evreiască și am căutat să lucrăm prin bani și daruri scumpe. Dar n'a fost de folos. Poporul e foarte întărâtat și consilierii din Esslingen vor să tortureze pe Evrei; firește, cu intenția să vă lovească pe dumneavoastră, din pricina puterii ce o aveți asupra Ducelui. Răutatea nelegiuiților e mare, viclenia lui Edom se ridică puternic împotriva lui Israel. Ei înghit banii, dar nu se îmblânzesc.

Deoarece Süss nu răspundea, ci părea să aștepte, rabinul din Fürth, om gras, păros și necăjit, începu:

— Nu mai avem nicio nădejde, Reb Iosef Süss, decât la dumneavoastră. Reb Iecheskel Seligmann e supus al Würtembergului. Vă rugăm să cereți extrădarea lui pentru ca procesul lui să poată fi judecat după legile din Würtemberg. Nu mai avem altă nădejde,

încheie dânsul stăruitor, apropiindu-se şi mai mult de Süss.

Acesta se rezema de birou, politicos, elegant, impasibil.

— Evreul Iecheskel Seligmann, răspunse el obiectiv, — nu are nicio autorizaţie formală din partea mea, el nu se află pe listele mele şi nu e sigur că e supus al Württembergului. Oraşul Esslingen va face opoziţie pe lângă Majestatea Sa Imperială din Viena, Parlamentul se va amesteca. Nu este oportun să cer extrădarea.

— Nu e oportun! strigă rabinul din Fürth.

Dar micul şi blândul rabin din Frankfurt îi tăie vorba:

— Aţi făcut mult pentru noi, aşa încât am sperat că ne veţi ajuta şi de astă dată, ca să nu se verse sângele nevinovat.

Dar rabinul din Fürth nu vru să se calmeze.

— Nu-i oportun! strigă el. Să salvezi o viaţă omenească, să scapi dela moarte un Evreu, care nu are altă vină decât că e Evreu, nu e oportun!

— Dumneata nu vezi decât un singur lucru, Rabbi, învăţătorul nostru, răspunse Süss, tot atât de politicos şi liniştit, dându-i întregul său titlu. Eu trebuie să văd mai departe, să am în vedere legătura dintre fapte. Să admitem că aş putea să salvez pe Reb Iecheskel Seligmann; în acest caz aş trebui să plătesc salvarea lui cu multe concesii în favoarea oraşului Esslingen şi a Împăratului. Eu nu pot să-mi permit atâta bunătate. Voi aveţi un principiu simplu şi clar: iată un Evreu, acesta nu trebuie să piară. Eu nu pot să judec atât de simplu; eu trebuie să socotesc, să cântăresc. Voi aveţi numai grijile voastre ca Evrei, eu am mii de alte griji.

Cu glasul său blând şi tremurător, Iacob Iosua Falk, rabinul din Frankfurt, răspunse:

— Câţi Evrei nu şi-ar da toată averea şi mai mult decât atât, pentru ca acest sânge nevinovat să nu fie vărsat. Dumneavoastră puteţi împiedica aceasta cu o

singură trăsătură de condeiu. Nu vă închideți inima, Reb Iosef Süss!

Rabinul din Fürth adăugă:

— Vreți să părăsiți întreaga evreime, de frica câtorva discursuri insipide, cari s'ar putea ține în Parlament?

Süss rămăsese încă sprijinit de masa lui de scris, svelt, elegant, politicos, și calmul său era un dig împotriva exasperării celorlalți, cari umpleau cabinetul cu glasurile și gesturile lor. Süss aruncă o privire trufașă rabinului îndrăsneț și pripit; dar imediat se stăpâni și răspunse liniștit:

— Am făcut destul pentru evreimea germană, pentru ca fiecare să vadă că nu-mi lipsește bunavoință. Dacă aș fi devenit creștin, și mi-aș fi întors fața dela coreligionarii mei, aș fi fost astăzi cel mai mare om din Imperiu, după Împărat. Dar n'am fost laș, n'am pus în capul evreimii; n'am strigat-o la toate răspântiile, dar nici n'am tăgăduit vreodată că sunt Evreu.

— Atunci arătați acuma că sunteți Evreu! Acum, acum! strigă impetuos rabinul din Fürth, dând din cap cu încăpățânare.

Dar Süss urmă cu și mai multă răceală:

— De altfel știți să cântăriți, să măsurați. Măsurați deci! Cântăriți deci! Priviți mai departe de clipa actuală! Să reclam pe inculpatul Iecheskel Seligmann? Țin în mâna dreaptă moartea lui, în stânga necazurile, injuriile, complicațiile, primejdiile cari mă vor lovi dacă-l salvez.

Süss se opri, privind liniștit cele zece chipuri încordate și mișcate, care-l priveau țintă, și încheie:

— Nu vreau să mă hotărăsc astăzi, dar, gândindu-mă bine, e foarte posibil să nu risc o furtună pentru o nimica toată.

Cei zece bărbați tresăriră. Gesticulau revoltați, mâinile se mișcau, gurile se deschideau. Se auziră mici strigăte de ai! ai! jumătăți de fraze indignate, ce se

încrucișau. Deasupra tuturora, glasul gâlgâit, inflexibil și amenințător de profet al rabinului din Fürth:

— Nimica toată! Un om ca și dumneata, un Evreu, fratele dumitale, e torturat și va fi executat în chinuri și rușine, fără nicio vină. Îmi stă inima în loc, când mă gândesc că va trebui să asist cu brațele încrucișate. Și dumneata dai din umeri: nimica toată!

Spunând acestea, se repezi la el gâfâind de furie. Dar micul rabin din Frankfurt îl dădu laoparte. Cu glasu-i blând de moșneag, zise:

— Nu vrem să vă silim, Reb Iosef Süss, am vrut numai să vă rugăm. Dumnezeu v'a ridicat, precum vedem, mai mult decât pe oricare Evreu din Germania. El a făcut din inima Suveranului nostru o ceară moale în mâinile dumneavoastră: nu vă împietriți inima în fața nenorocirii fraților dumneavoastră!

Ceilalți se potoliseră, în vreme ce bătrânul spunea acestea cu glasu-i molcom. Tăcuse și rabinul din Fürth. După câtva timp, Süss răspunse, și glasul său nu era atât de sigur ca altă dată: nu refuzase nicidecum să intervină. Dacă însă, după o matură gândire, nu va putea s'o facă, ei nu trebuie să vadă în aceasta rea voință, ci să înțeleagă motivele.

După aceste cuvinte, delegația se retrase și el o conduse politicos prin anticameră.

Rămas singur, Süss fu nemulțumit de sine. Se înfierbântase mai mult, decât avusese intenția și le arătase o parte din adevăratele sale motive. Pentruce, la drept vorbind, și în ce scop? Ar fi trebuit să rămână mai rece și mai politicos, să promită mai mult și să se lege mai puțin. Ei nu pricep doar argumentele mai delicate. Nu văd decât un singur lucru, parc'ar fi vrăjiți: vor să salveze pe nenorocitul de Iecheskel Seligmann.

Se plimba prin odaie din ce în ce mai necăjit. Cum de nu înțelegeau? Nu a făcut el la Frankfurt donațiuni extraordinare? Nu favoriza el comerțul lor, acolo unde

putea? Nu le procura aici şi oriunde putea înlesniri! Dacă astăzi locuesc în ducat câteva sute de Evrei, împotriva legilor ţării, aceasta i se datora numai lui. Cum îl mai aclamaseră odinioară la Frankfurt! Şi acum toate acestea nu valorau nimic şi ei nu voiau să-i recunoască meritele, numai pentrucă în acest unic caz nu le putea face pe plac.

Cu toate acestea ar fi fost un sentiment foarte plăcut, să le arate şi de astă dată atotputernicia lui. Ce ghinion că nu putea să smulgă celor din Esslingen pe acel Evreu, fără atâtea greutăţi! Cu siguranţă că pe viitor va impune mai puţin întregii evreimi. Gândul acesta îl rodea.

Hotărî cu toată energia să nu se mai gândească la aceasta şi se cufundă în lucrările lui. Apoi destăinui un nou vârtej de femei în jurul lui. Dar avea nopţi urîte. Visa că înaintea lui păşea încet şi solemn cortegiul de execuţie cu Evreul Iecheskel Seligmann. El, Süss, se repezea din urmă, călare pe iapa lui, Assiadah, vrând să oprească cortegiul. Dar oricât de încet mergea acesta înaintea lui şi oricât isbea cu pintenii în lături, nu putea să-l ajungă. Striga, făcea semne disperate cu actul de contestaţie, dar vântul bătea cu putere şi cei din faţa lui mergeau înainte. Deodată apăru Dom Bartelemi Pancorbo, cu faţa lui descărnată, cu un umăr ridicat şi colereta mare şi demodată; se înfipse înaintea lui, spunând că dacă-i dă solicitarul din deget, va opri cortegiul. Süss, neliniştit şi lac de sudoare, consimţi. Dar când vru să scoată inelul din deget, acesta păru încrustat în carne şi Dom Bartelemi zise, că în acest caz, trebuia să-i taie mâna.

Süss se trezea obosit, îl durea capul. Dar oricât de obosit ar fi fost, acum se temea să adoarmă. Căci Reb Iecheskel Seligmann, care nu turbura zilele lui pline de muncă şi de femei, se strecura în nopţile lui scurte şi sbuciumate.

Rabbi Gabriel şedea ghemuit în faţa lui Süss, spu-

riat și chircit de frică. Pe fața lui grasă și amărîtă, apărură cele trei cute verticale și adânci. Vorbea în vechiul dialect francon, povestind în cuvinte sobre, expresive și amenințătoare.

Svonurile ajunseseră până la copilă, svonuri rele și usturătoare despre Süss. Copila nu vorbise, dar era neliniștită și tristă. Süss întrebă speriat: ce ar putea să facă? Rabbi Gabriel, morocănos și necăjit, răspunse: aici, cuvintele nu folosesc la nimic și nici subterfugiile. Trebuie să se arate în fața copilei, pentru ca ea să poată citi pe chipul lui. Apoi adăugă ironic: poate că fata va descoperi pe chipul lui mai mult decât dânsul. Poate că va găsi pe chipul lui mai mult decât carne, piele și oase.

Când rămase singur, Süss trecu dela exaltare la desnădejde, purtat de colo, colo de furtuna ce se dezlănțuise în sufletul său. Cu toate acestea, în fond, era hotărît dela început. La drept vorbind, această provocare ironică și amenințătoare venea la timp, ca un semn și o lumină a destinului.

Să se prezinte copilei, să arate copilei o față curată, strălucind de o lumină interioară. Faptul că această obligație venea tocmai în acest moment, trebuie să fie, chiar pentru cel mai sceptic, un semn și o chemare. El nu era laș, desigur, putea să se arate oricând și oricui, și dacă în adevăr există un Dumnezeu, care judecă și ține socoteală, el putea fi liniștit și nu trebuia să se teamă de această judecată. Totuși, dacă trebuie să se arate acum copilei sale... o copilă ca ea are ochi ciudați, ea vede numai flori și cer senin și nici idee n'are de complicațiile vieții omenești; ea poate vedea pete și murdărie, acolo unde inima și mâinile ni se par curate. Și dacă svonurile au și ajuns la dânsa, dacă de pe acuma ea tremură de teamă, e mai bine să se purifice încă odată cu desăvârșire, înainte de a apărea în fața ei.

Se plimbă prin odaie cu capul plecat, buzele strânse

şi braţele încordate. Ce dracu! El nu e omul sacrificiilor. Dă în dreapta şi în stânga, risipeşte peste tot, pentrucă e generos, mare senior şi cavaler. Dar sacrificii? Nici lui nu i-a adus nimeni sacrificii, în viaţă trebuie să fii tare şi acela care se teme şi se înduioşează, trebuie să rămâie jos şi să primească toate ocările. El nu se teme, nici de plebea care murmură, nici de seniorii mari şi obrasnici, nici de Parlament şi nici de un eventual Dumnezeu. Totuşi, în această unică împrejurare, ar fi o durere voluptoasă dacă ar aduce un sacrificiu, după care ar putea să se prezinte în toată strălucirea lui în faţa copilei sale şi nici ochiul deprins numai cu florile şi cerul senin, n'ar putea să descopere într'însul cel mai mic grăunte de ţărână.

Dar ce pierderi ireparabile i-ar aduce această jertfă! N'avea niciun înţeles, era, din punct de vedere politic, o absurditate să salveze pe Iecheskel Seligmann, numai pentru ca să gonească câteva gânduri turburătoare din capul copilei sale. Căsătoria sa cu Portugheza, înnobilarea sa, o bună parte din terenul solid pe care se ţinea, toate s'ar duce pe copcă. Nu, nu! Chiar dacă ar fi un semn şi o chemare, el nu se va înduioşa până într'atâta, încât să arunce de dragul unui capriciu copilăresc, atâtea bunuri, dobândite cu preţul sângelui său.

In adâncul sufletului său, el ştia că o va face; o ştia din clipa în care l-a văzut pe Rabbi Gabriel. Şi îi venea foarte greu să împiedece ca unele viziuni imprecise, cari se îmbulzeau în creerul său, să devină imagini prea concrete: cât va impune de acum înainte întregii evreimi, cum va fi lăudat şi ridicat în slăvi pretutindeni în Europa, ca cel dintâi Evreu din Imperiul Roman, şi ce faptă unică, de necrezut va îndeplini, smulgând el singur, ca Evreu, un nenorocit din mâinile unui întreg oraş creştin.

A doua zi se duse la Duce. Se arătă mai puţin prevenitor, mai puţin servil ca altădată, ceru cu mai multă insistenţă. El accentuă că nu e de demnitatea

Ducelui să lase pradă oraşului Esslingen pe un Evreu de al său, fără nicio împotrivire; şi autoritatea sa, a lui Süss, sufere de neîncetatele batjocuri şi înţepături ale neobrăzaţilor din Esslingen. Karl Alexander se răsti la el. să-l lase în pace cu istoriile lui absurde evreeşti, că are destul de furcă din pricina lor cu Parlamentul, şi că tot Imperiul ţipă că Ducele e filosemit; să facă bine să-şi ţie gura. Dar Süss, contrar obiceiului său, insistă, nu-l slăbi deloc şi, cu toate strigătele Ducelui, grămădi argumente peste argumente. Ceru ca cel puţin să fie ascultat ca expert Iohann Daniel Harpprecht, primul jurisconsult al ţării, cu privire la competenţa Tribunalului din Esslingen, dacă Ducele voia ca Süss să continue lucrările sale atât de grele şi de primejdioase, în serviciul său. Căci dacă autoritatea sa va fi mereu slăbită din pricina celor din Esslingen, el va fi nevoit să ceară, cu tot respectul, să fie desărcinat din funcţiile sale. Karl Alexander, gâfâind şi roşu de mânie, îi strigă să se ducă la naiba.

Süss se retrase, zâmbind încântat. Ştia bine că supărarea Ducelui nu făcea două parale; a doua zi, stăpânul său se va purta ca şi cum nimic nu s'ar fi întâmplat. Karl Alexander nu putea să se lipsească de dânsul, trebuia să-i cedeze, să-i facă pe plac. A doua zi, Süss comunică lui Rabbi Gabriel că eliberarea lui Iecheskel Seligmann e ca şi sigură, şi se umflă în pene, lăudându-se şi arătând ce povară grozavă luase în schimb asupra sa. Pe când explica acestea cu vorbe umflate cabalistului tăcut şi indiferent, năvăli deodată în odaie Ducele, care venea dela paradă, în uniformă de gală. cu lentă şi decoraţii. Era o întâmplare că se întâlnea aci cu magul? Auzise de venirea lui şi voia să procedeze ca odinioară la Wildbad? In orice caz acum se afla acolo, umplând cabinetul financiarului de larmă, fast şi gălăgie. Ah, ce scump la vedere, strigă el magului cu o veselie prefăcută. Nu cumva refuză să dea un horoscop unui necircumcis? Süss interveni

împăciuitor. E vorba de un horoscop cu privire la femei, despre care scrisese de mai multe ori unchiului său. In realitate scrisese o singură dată şi atunci numai în aluzii; totuşi, Rabbi Gabriel ştia despre ce e vorba. Dar el tăcu. Privi faţa îndrăsneaţă a Ducelui, care se întuneca din ce în ce, şi nu zise nimic. In cele din urmă Karl Alexander făcu o nouă sforţare şi întrebă, cu aceeaşi expresie glumeaţă, dacă femeile din viaţa lui aveau vreo legătură cu sfârşitul fatal, pe care i-l prezisese magul la întrevederea lor anterioară, sau mai bine zis pe care îl trecuse sub tăcere. Ducele nu aştepta niciun răspuns la această întrebare, şi Süss bănuia şi el că unchiul său se va feri să răspundă. Dar Rabbi Gabriel, cu ochii pironiţi mereu asupra Ducelui, răspunse morocănos, strident şi precis: „da". Karl Alexander, care nu se aştepta la un răspuns atât de categoric, duse mâna la inimă, răsuflând anevoie. O tăcere grea şi apăsătoare cuprinse încăperea. In cele din urmă, încercând să mai glumească, Karl Alexander zise că acum cel puţin ştie şi începu să vorbească de altceva. Apoi spuse lui Süss:

— Da, iată pentru ce am venit: am însărcinat pe Happrecht să facă o expertiză juridică cu privire la ticălosul de Evreu din Esslingen. Ce de necazuri îţi pricinuieşte un neghiob ca acela!

Ducele ceru să vie trăsura şi, după ce mai făcu o glumă proastă şi plină de necaz cu privire la bustul lui Moise, plecă supărat.

După plecarea Ducelui, Süss triumfă. Aşa dar smulsese pe Evreul Iecheskel Seligmann din mâinile lui Edom. Ceea ce nu isbutise nimeni să obţină vreodată în Imperiul Roman, făcuse el, Süss. Oare unchiul său priveşte şi acuma viaţa şi sforţările lui ca pe o goană zadarnică după măriri? Oare fapta pe care o îndeplinise acum nu dădea destul sens unei vieţi? Şi dacă această faptă n'ar fi decât o verigă dintr'un lanţ? Dacă toată viaţa lui, privită din acest punct de vedere, n'ar

fi decât un sacrificiu, realizarea unei idei pioase de dincolo de această lume?

Se opri din mers, agățându-se cu și mai multă putere de această idee. Acest om al momentului, care făcea teatru cu el însuși, se complăcea să-și privească viața din acest punct de vedere sentimental. Se silea să creadă într'un înțeles adânc, fatal și pios al existenței sale și să vadă în ascensiunea sa o învățătură și un simbol. Reluându-și plimbarea vehementă prin odaie, el vorbea în șoaptă, misterios, cu glasul exersat, căutând să facă impresie asupra interlocutorului său tăcut. Folosind toată elocința sa avocățească, cu zelul cu care ar fi pledat o mare afacere de Stat, el făcu să țâșnească în fața lui Rabbi Gabriel o flacără strălucitoare de vanitate pioasă.

Dacă n'ar fi urmărit decât să facă carieră, atunci de ce ar fi rămas Evreu? De ce nu s'ar fi botezat ca fratele său? Nu, unchiul său îi face o mare nedreptate, considerând viața lui atât de meschină și vrednică de dispreț. Dacă se afla într'o situație atât de înaltă, atât de invidiată și de primejdioasă, aceasta nu era nicidecum numai de dragul aurului și al puterii.

Această idee îl măgulea, el căuta să și-o sugereze, pentru ca s'o poată sugera și celuilalt; jucă mai mult pentru sine decât pentru celălalt rolul omului predestinat, convins, căruia i s'a dat o misiune. Ce? Dar dacă el ar fi ales de soartă ca să răsbune pe Israel împotriva lui Edom? Nu poate fi o întâmplare oarbă, faptul că el se află în fața poporului, ca Iosef pe care Faraon l-a ridicat. Dacă el a ajuns acuma atât de sus și atât de strălucit încât acei, cari de obiceiu scuipă pe Evrei, îi calcă în picioare și se feresc să se atingă de dânșii, sunt nevoiți să se plece înaintea lui, sărutând praful de pe picioarele lui: nu e aceasta o răsbunare? Astăzi el domnește asupra țării, îi suge sângele și se îngrașă din măduva ei. Și când unul dintre ai lui este asuprit, el întinde mâna asupra lui

şi Edom fuge cu coada între picioare, ca un câine bătut. Aceasta nu dă sens şi conţinut şi un suport vieţii lui?

Dar Rabbi Gabriel tăcea, şi privind pe acest om tăcut, cuvintele înaripate ale lui Süss deveniră tot mai greoaie, până când, în cele din urmă, căzură la pământ. Süss amuţi şi rămase în faţa bătrânului, ca un şcolar care nu şi-a învăţat bine lecţia şi a uitat sfârşitul, iar cuvintele sale nu mai erau decât o sulemeneală proastă, care se usucă şi se cojeşte curând.

Cabalistul nu răspunse la discursul lung şi înflăcărat al lui Süss. Se ridică şi zise:

— Inainte de a te arăta copilei, du-te la Frankfurt, la maică-ta.

Zicând acestea, plecă. Süss fu cuprins de o mânie surdă. Acum făcuse sacrificiul, luptase pentru fapta sa. Ce mai voia bătrânul? Ce trebuia să mai facă? De ce trecea sub tăcere fapta lui cu mutismul său disprețuitor şi trufaş? Şi ce voia să spuie cu Frankfurt? Desigur, se va duce la mama sa, la Frankfurt. Oamenii de acolo vor înţelege mai bine fapta sa. Mama lui îl va asculta cu evlavie. Şi Evreii din Frankfurt, micul şi înţeleptul Rabbi Iacob Iosua Falk şi preşedintele comunităţii, ca şi toţi ceilalţi nu-i vor precupeţi binecuvântările, laudele şi admiraţia lor. Dacă Rabbi Gabriel tace, alte zeci mii de guri vor vorbi cu atât mai tare şi vor face mărturie pentru el şi fapta lui.

In biblioteca sa, profesorul Iohann Daniel Harpprecht, aplecat asupra actelor şi documentelor sale, zâmbea cu bunătate prietenului său, consilierul Bilfinger. In camera încăpătoare, cu mobile trainice, razele piezişe ale soarelui trăgeau o dungă luminoasă, în care jucau miriade de fire de praf.

Cei doi bărbaţi discutaseră serios afacerile din Württemberg, în special cererea comitetului parlamentar, concepută de Weissensee cu atâta zel şi cu atâtea

detalii, de a nu se amesteca sub niciun motiv în afacerea Evreului din Esslingen.

— Vezi, frate, zise Harpprecht, punând mâna pe umărul masiv al prietenului său, — şi mie mi-ar părea mai bine dacă aş putea să las pe Evreul Iecheskel acolo unde e şi prin aceasta să dau o lovitură lui Süss; deasemenea, nu mi-ar părea rău nici de triumful lui Weissensee. Şi când mă gândesc cât trebuie să plătim drept compensaţie pentru extrădarea acestui jidov împuţit, şi câte foloase şi privilegii trebuie să svârlim în gura nesătulă a acestor negustori hrăpăreţi din Esslingen, fără a avea în schimb alt folos decât să fim batjocoriţi în tot Imperiul drept filosemiţi, frate dragă, e de prisos să-ţi mai spun câtă amărăciune îmi umple sufletul, când mă gândesc la toate acestea. Dar Ducele mi-a cerut un raport juridic, nu politic. Şi oricât de mult mă jigneşte, şi oricât aş vrea să arunc în obrazul jidovului obraznic compendiile şi comentariile, Iecheskel e al nostru şi, dacă ne prevalăm de drepturi şi legi, toate micile formalităţi pe cari cazuistica cea mai subtilă ar putea să le imagineze *în contrarium* rămân fără nicio valoare. Ca jurist, sunt silit să spun: Iecheskel trebuie predat justiţiei ducale.

Bilfinger plecă capul. Ştia toate acestea, toată lumea ştia: cu siguranţă că şi Ducele ştia şi atunci când ceruse o expertiză juridică lui Harpprecht, afacerea era hotărîtă. Dar ce frumos ar fi fost dacă Harpprecht ar fi putut spune altfel! Ducele tot ar fi cerut extrădarea, dar Jidovul ar fi primit o lovitură sdravănă.

— Aşa însă el rămâne acolo unde e, şi îşi râde de noi cum ne-mai sbatem pentru ca să-i facem pe plac, mormăi Bilfinger.

Dar el nu făcu nicio încercare; ştia că Harpprecht şi-ar fi tăiat mai bine degetele, decât să introducă într'o hotărîre un singur cuvânt, care ar fi strâmbat cu o iotă dreptatea. Îşi luă rămas bun dela prietenul său,

trist şi fără nicio nădejde, dar cu o francă strângere de mână.

Rămas singur, Harpprecht nu avea nicio poftă să se mai apuce de lucru. Îşi turnă iar paharul plin şi cu ochii aţintiţi la dunga de lumină în care jucau firele de praf, rămase pe gânduri. Era deprins să privească lucrurile dela o mare înălţime. El încadră cazul. Privi dincolo de graniţele ducatului. Văzu atunci afacerea micului colportor evreu, ca un val în şuvoiul evenimentelor europene prezente şi viitoare.

Căci umilul colportor evreu, torturat, acuzat în mod arbitrar de omor, şi Süss, directorul financiar atotputernic şi invidiat, factor important în calculele curţilor europene, se legănau pe acelaş val. Ce ciudat se împletea soarta acestor doi oameni! Dacă Süss n'ar fi ajuns atât de sus şi la atâta strălucire, cei din Esslingen cu siguranţă că ar fi dat drumul sărmanului nenorocit. Dacă Süss n'ar fi ajuns atât de sus şi la atâta strălucire, n'ar fi putut să salveze pe acel nenorocit. Ce legătură era între directorul financiar şi colportorul evreu? Acelaş sânge? Prostii! Aceeaşi credinţă? Vorbe! Aceşti doi oameni nu aveau nimic comun, afară de un lucru: ura, care se înălţa ca o văl-vătaie împotriva Evreului mare ca şi a celui mic.

Harpprecht răsfoia pe gânduri cronicele şi documentele istorice ale lui Gabelkhover, Magnus Hessenthaler, Johann Ulrich Pregizer, ordonanţele, rescriptele şi hotărîrile cari se aflau teanc în faţa lui. Acolo era însemnat felul cum se procedase până atunci cu Evreii din ţară, legile ducilor suabi, privind pe Evrei, acolo era toată istoria Evreilor din Suabia.

Din vremuri străvechi ei se aşezaseră aci. Fuseseră acuzaţi mereu de omor, de otrăvirea fântânilor, de profanarea ostiei, dar mai ales de cămătăria lor nesuferită, care strica poporul. Întotdeauna au fost omoriţi, reclamaţiile lor privite ca nule şi neavenite, la Calw, la Weil, Bulach, Tübingen, Kirchheim, Horb, Nadold, Ohringen,

Cannstatt, Stuttgart. Dar întotdeauna au fost rechemați. Bunurile lor trebuiau confiscate, spunea un decret imperial, ei înșiși omorîți, în tot Imperiul, afară de un mic număr, care trebuia cruțat, pentru ca amintirea lor să rămână. In altă parte, într'un document bisericesc se spunea că, afară de diavol, creștinii nu au mai mare dușman decât pe Evrei. Intr'un tratat dintre regele german și contele Ulrich cel Iubit erau stipulate măsurile luate împotriva Evreilor cari, în răutatea lor obișnuită, asupresc pe supușii spirituali și profani ai Imperiului prin cămătăria lor nesuferită și se poartă și în celelalte atât de rău, încât provoacă desbinarea și războiul. In testamentul contelui Eberhard cel Bărbos, Evreii erau tratați drept ființe urîte de Dumnezeu și de creștini, disprețuite și respingătoare ca niște lipitori stricătoare și nesuferite oamenilor săraci și tuturor supușilor și, în cinstea lui Dumnezeu cel Atotputernic și în interesul colectivității, au fost goniți fără milă din țară.

De ce însă, dacă îi judecau astfel, Evreii erau lăsați, sau chiar erau chemați mereu înapoi în ducat? De ce îi protejaseră Eberhard der Greiner și contele Ulrich? De ce, atunci când Eberhard cel Bărbos, ducii Ulrich, Christoph și Ludwig îi goneau, Friedrich I și Eberhard Ludwig îi rechemau în țară? Era foarte ușor să-i numești un popor blestemat și părăsit de Dumnezeu. De ce nu puteai rămâne indiferent în fața lor ca în fața altor străini, ca de pildă emigranții francezi? De ce te respingeau, sau te atrăgeau, sau erau în acelaș timp respingători, desgustători și plini de farmec?

Iohann Daniel Harpprecht ridică capul de pe hârtii. In dunga de lumină piezișă i se păru că vede imaginea Ducelui și a Evreului, confundându-se ciudat una într'alta. Amândoi însemnau o nenorocire. Impotriva Ducelui există o fortăreață: constituția; dar aceasta era plină de lacune și nu folosea la nimic. Impotriva Evreilor existau legi și rescripte; dar nu

erau de folos. Ţara pierea, sărăcia, mizeria, amărăciunea, desnădejdea o copleşeau. Lipitorile se aşezaseră în ţară şi o sugeau până la măduvă. Sugeau şi se îngrăşau. Sus de tot, împletindu-se unul cu altul, Ducele şi Evreul, aroganţi, în goliciunea lor insolentă, masivi şi strălucitori.

In creerul robust al acestui om drept şi obiectiv, gândurile se încurcau. Era atât de greu să găseşti un teren solid. Aceşti Evrei şi tot ce se lega de dânşii erau turbrători, enigmatici. Iată un negustor ambulant evreu, care străbate drumurile cu mersul şovăitor, — urît, murdar, bănuitor, umil, viclean, cu trupul şi sufletul strâmbate, ţi-e silă de el, şi te fereşti să nu te atingi de caftanul lui soios; dar deodată în faţa lui se desvăluie o lume străveche şi înţeleaptă, care te priveşte din ochii lui, blândă şi turburătoare; şi acest Evreu păduchios, pe care până adineaori îl socotiseşi nevrednic să-l calci în picioare cu gheata ta curată, se ridică ca un nor, ce plutește zâmbind deasupra ta, sus, sus, în depărtări inaccesibile.

E foarte neplăcut, e respingător să te gândeşti că un Evreu atât de murdar se trage din seminţia lui Abraham. E neplăcut şi turburător să te gândeşti, că un înţelept ca Spinoza aparţine acestui neam blestemat. Se pare că natura a vrut să demonstreze prin exemplul acestui neam, că un om poate să se ridice până la ceruri şi cât de adânc poate să cadă în noroiu.

Lipitori, lipitori cari sug şi vatămă. Profesorul Iohann Daniel Harpprecht se sili să se adâncească în studiul documentelor, dar iată că acest om liniştit şi înţelept avea vedenii, ca un fanatic. Literele însăşi deveniră lipitori care se târau, lungindu-se desgustătoare, umede, lipicioase, purtând chipul lui Süss şi al Ducelui. Lipitori, lipitori. Profesorul făcu o strâmbătură şi scuipă.

Işi îndreptă gândurile în domeniul în care vedeniile turburătoare puteau fi gonite cu mai multă uşurinţă, în adevăratul său domeniu, acel al Economiei

Politice. Ceea ce susţinea pe Evrei, era necesitatea economică. Lumea era în prefacere. Odinioară, valoarea unui om era determinată de rangul şi naşterea lui, acum însă o determinau banii. Când popoarele dădură acestor oameni urîţi şi dispreţuitori monopolul administrării banilor, singure le-au aruncat frânghia pe care au putut să se urce atât de sus. Acum circulaţia banilor era sângele dătător de viaţă al statului şi al societăţii, iar Evreii erau axa şi pârghia principală a acestui mecanism complicat. Dacă i-ai scoate de acolo, societatea şi statul s'ar prăbuşi. Ducele, emblema şi simbolul vechei alcătuiri a rangului şi a originii şi Evreul, emblema şi simbolul nouii alcătuiri, a banului, îşi întindeau mâna, erau legaţi unul de altul, apăsau împreună poporul şi îi sugeau măduva, unul pentru altul.

Lipitori, lipitori... Oftând, Harpprecht începu iar să lucreze. La voinţa lui fermă, lipitorile ce mişunau desgustător se transformară iarăşi în litere clare şi precise, şi profesorul redactă raportul, obiectiv, conştiincios, cu toată grija.

După multă tocmeală şi în schimbul unor compensaţiuni grase, autorităţile din Esslingen predară pe Evreul Iecheskel Seligmann tribunalului ducal, protestând vehement, de formă, în fond însă, cât se poate de bucuroase. Judecătorii din Württemberg îi deteră drumul după câteva zile. Sdrobit, zăpăcit, cu mintea rătăcită de groaza morţii şi a torturilor, Iecheskel se întoarse la Freudenthal, sguduit până în măduva oaselor de ceea ce suferise, pentru tot restul vieţii. Adeseori era cuprins de contracţiuni nervoase, cari îl scuturau din umeri, făcându-l să-şi mişte braţele caraghios şi schimonosindu-i faţa; alteori începea din senin să scâncească, urlând înfundat, ca un animal. Evreii avură grijă de dânsul şi-l trimiseră peste graniţă, la Amsterdam.

Înainte de a părăsi Germania, scrise directorului financiar, cerându-i să fie primit în audienţă, pentru a-i mulţumi. Süss stătu la gânduri, şovăi. Ar fi fost un adevărat triumf să prezinte locuitorilor din Stuttgart prada pe care o smulsese celor din Esslingen. Pe de altă parte, această pradă era prea mizerabilă şi locuitorii din Stuttgart, dacă n'ar fi înjurat în gura mare, ar fi făcut cel puţin glume grosolane; şi apoi, nu îndrăsnea să mai întărâte pe Duce, pe care toată afacerea aceasta îl supărase destul, prezentând în public pe Iecheskel. Aşa dar el renunţă cu mărinimie să primească personal mulţumirile celui salvat. Dar, după cum îi era obiceiul în ultimul timp, Süss nu-şi mărturisi adevăratele motive, ci se umflă în pene, zicându-şi că acum s'a dovedit că el n'a îndeplinit această faptă din vanitate, ci numai dintr'un imbold curat şi nobil.

Dar cu atât mai mult îşi exaltă vanitatea la Frankfurt. Ah, cum se mai înghesuiau Evreii în uliţele ghetoului, să-l vadă, ce murmure de admiraţie, cum mai implorau toată binecuvântarea lui Dumnezeu asupra lui, cum îşi ridicau copiii în braţe, ca să prindă în ochii lor prelungi şi frumoşi imaginea lui sfântă şi aducătoare de noroc! Trecea peste mulţimea cuvintelor de admiraţie şi de urări, ca pe un covor. Ah, ce mântuitor evlavios a trimis Dumnezeu, lăudat fie numele Său, lui Israel, în marea lui nenorocire! Iar la sinagogă fu chemat să citească Thora, şi în vreme ce zumzetul, care umplea de obiceiu încăperea plină de oameni, amuţi într'atât, încât tăcerea emoţională a acelora carî fuseseră liberaţi de o teroare sălbatecă părea că are să dărâme zidurile, bătrânul Rabbi împrăştie asupra lui, cu glasul tremurat, blândele, frumoasele şi străvechile binecuvântări, ca şi cum dintr'o cupă preţioasă ar fi turnat asupra lui o mireasmă caldă şi parfumată.

O singură fiinţă nu-şi arăta admiraţia cu atâta simţire şi bunăvoinţă, cum ar fi aşteptat el: mama lui.

Ea, de altfel partizana lui cea mai umilă şi mai devotată, păru de astă dată plină de teamă, reţinută. E drept că găsea mereu alte cuvinte de laudă, spunându-i ce mare, frumos şi svelt, bogat şi mărinimos, elegant şi inteligent, profund şi puternic era, şi cât fusese de dăruit cu toate bunurile pământeşti, — bani, inimă, frumuseţe, noblеţe de sentimente, admiraţia femeilor. Dar ea nu se contopea cu fiinţa lui, ca de obiceiu. Ochii ei mari şi visători în obrazul alb şi frumos îşi întorceau deodată privirea de pe chipul lui, ca speriaţi de ceva îngrozitor; mâinile ei, cari mângâiau pe acest fiu inteligent şi puternic, se opriră deodată, fără niciun motiv. Frumoasa bătrână, căreia îi plăcea să flecărească plină de veselie, avea acum, împotriva firii sale, ceva distrat, nervos, un fel de constrângere.

Pe când stăteau amândoi în această atmosferă greoaie, intră Rabbi Gabriel. Mihaela tresări, dând un mic ţipăt şi ridicând mâinile în semn de implorare.

— I le-ai dat? întrebă cabalistul.

Mihaela se dădu înapoi, palidă, cu ochii măriţi.

— Dă-i-le acum! continuă Rabbi, fără să ridice glasul, dar pe un ton, care nu îngăduia nicio rezistenţă.

Mihaela plecă şovăind şi înnăbuşindu-şi plânsul.

— Ce înseamnă asta? întrebă Süss uluit. De ce o chinueşti? Ce vrei dela dânsa?

— Mi-ai spus că vrei să te înfăţişezi în faţa copilei cu o justificare. Eu iau această justificare în mâna mea şi ţi-o arăt, aşa cum este în realitate.

Mihaela se întoarse târînd pasul, ca şi cum ar fi tras-o cineva. Aduse un pachet de hârtii, scrisori, după cât părea. Le puse sfioasă dinaintea fiului său mirat.

— Trebuie să rămân aci? întrebă ea cu glasul scăzut şi gâtuit de teamă.

— Nu, du-te! zise Rabbi cu oarecare bunătate.

După ce se îndepărtă, Süss luă hârtiile şovăind, le ţinu în mână nehotărît, în cele din urmă începu să citească. Scrisori galante, cam demodate, fără impor-

tanță. Se mirá, nu înțelese. Ce-or fi însemnând toate acestea? In cele din urmă își dete seama de anumite legături, combină mai departe și, isbit de o lumină bruscă și violentă, ridică ochii de pe hârtii, căutând pe Rabbi. Dar acesta nu mai era acolo. Süss era singur.

Sări în picioare, începu să se plimbe încoace și încolo. Ochii lui se luminară, se întunecară, și iar se luminară. Pe chipul lui treceau nori întunecoși, apoi iarăși soarele, și iarăși noapte. Gesturi incoherente, mersul împleticit, ca al unui om beat. Bâigueli, frânturi de vorbe, apoi, în vreme ce tot corpul lui înțepenea, o frază clară. Și iarăși căzu, moale, bolborosind, cu membrele sdrobite. Rămase multă vreme, o veșnicie, ca mort.

Așa dar aceasta era explicația. Deodată, toate aceste unghere întunecoase se luminară. Așa dar mama lui și acest blestemat de vrăjitor l-au înșelat în chip josnic, infam, ascunzându-i și tăinuindu-i atâta vreme aceasta. Era o farsă urîtă, o șotie cu adevărat evreiască și vicleană, să-l lege atâta vreme de această comunitate mizerabilă, josnică, caraghioasă și disprețuită. E drept că, slava Domnului, datorită geniului său și sângelui său nobil, el nu s'a lăsat învins. Geniul său înflorise și își împrăștiase lumina, cu toate obstacolele. Dar câte umilinți revoltătoare care-i otrăveau sângele, câte ocoluri și drumuri întortochiate de cari ar fi fost cruțat, câte colțuri și muchi bizare și absurde ar fi devenit drepte și netede, dacă el nu ar fi fost lăsat în mod criminal, în această stare și în această credință falsă și vulgară!

Dar cum s'a întâmplat? Liniște! Fără frământări! Să cântăresc și să judec totul în liniște! Oare calea lui se deschidea în adevăr atât de netedă și luminoasă în fața lui?

Așa dar, tatăl lui nu era micul cantor și comediant Issachar Süss. Era dovedit în mod incontestabil că Georg Eberhard von Heydersdorff, baron și mare-

şal, era tatăl său. El nu era de neam prost, ţinuta sa, gesturile sale, temperamentul său nu erau adoptate în mod arbitrar, nici învăţate şi artificiale. Inclinările lui cavalereşti, ascensiunea lui, manierele lui nobile şi aristocratice erau naturale şi îşi făceau loc printre toate obstacolele; căci ele sălăşluiau în sângele lui, în natura lui intimă. El era, prin naştere, creştin şi nobil.

Bastard? Dar cei mai buni şi mai capabili îşi datorau viaţa unei astfel de pasiuni sălbatece şi neîngrădite, în care consideraţiunile practice şi reci nu se interpuneau între floare şi fruct. Dacă nu chiar pe tron, dar pe cele mai înalte trepte se aflau bastarzi, pretutindeni în Europa. Era o cinste pentru tatăl său de a fi vrut să aibă un copil, nu dela vreo fiică acrită de aristocrat, ci dela o Evreică atât de frumoasă.

Heydersdorff, — tatăl său, Georg Eberhard von Heydersdorff! Frumos nume! Sălbatec nume! Un nume însângerat, sfâşiat, nefericit. Cunoştea nişte portrete ale acestui bărbat. Cu o lipsă de pudoare plină de curaj, mama păstrase portretul în camera ei, chiar atunci când acest om fu defăimat şi gonit în cea mai crâncenă mizerie. De câte ori stătuse, în copilărie, în faţa portretului acelui general strălucit! Mama îl învăţase să vorbească, silabisind numele lui şi acest nume greu de Georg Eberhard von Heydersdorff a fost printre primele cuvinte, pe cari precocele copil putu să le pronunţe fără greşală; mama îi băgase în gură o bomboană, când isbuti pentru prima oară. Ah, dela el avea aşa dar părul castaniu, dela el ţinuta dreaptă şi impunătoare; şi uniforma lui mândră şi roşie era aceea care-i flutura pe dinaintea ochilor, ispitindu-l mereu, tot mai departe, pe drumul pe care-l străbătuse ca 'n poveşti.

Georg Eberhard von Heydersdorff: un destin, care urcă într'un triumf vertiginos şi coboară şi mai vertiginos. Mareşal care s'a distins în războaiele cu Turcii, Comandor al Ordinului Cavalerilor din Heilbronn, co-

mandant al Heidelburgului în războiul cu Franța. După căderea fortăreței, invidia și gelozia îl târîră în fața Curții Marțiale. Fu acuzat că predase fortăreața în chip laș și grăbit și că ar fi trebuit s'o țină până la sosirea lui Ludwig de Baden. Sentință de moarte. Împăratul îl grațiază! Dar cum! Copilul văzuse gravuri cari reprezentau scena grațierii. Și acum revede fiecare amănunt al acelor foi volante. Markgraful invidios așezase trupele dealungul malului drept al Neckarului. Ce țeapăn stă pe calu-i costeliv! Și acela care fu purtat pe dinaintea întregii armate imperiale era, așa dar, tatăl său. Un front nesfârșit de lung; pe toată pagina, soldații șerpuiesc în linii nenumărate. Și tatăl său stă ghemuit pe căruciorul călăului, gonit rușinos din Ordinul Cavalerilor Teutoni, deposedat de toate demnitățile, și călăul din Heilbronn îl poartă în cărucior, împreună cu ajutoarele sale.

Văzuse și alte gravuri și placarde. Dar acelea i-au rămas mai puțin clare în amintire. Pe una din ele revede foarte precis pe cineva rupând o sabie. Aceasta s'a întâmplat, desigur, atunci când, în fața regimentului care-i purta numele, se citi mareșalului sentința de moarte și comutarea ei în exil. E gonit din Austria și Suabia, ca un nemernic și necredincios. Călăul îi smulge sabia din teacă, îl lovește de 3 ori peste obraz și o rupe. Exilatul, care se jelește cu glas tare, e dus cu barca pe celălalt mal al Neckarului.

Restul nu fu decât svonuri. Se spunea că s'ar fi refugiat la călugării capuțini din Neckarsulm și că ar fi murit călugăr, la Hildesheim. Mama trebuie să știe mai precis. In orice caz astăzi, numele acesta nu mai sună rău. Invidia și nedreptatea au pronunțat acea sentință. Pentru popor, Heydersdorff soldatul e un erou, iar Heydersdorff călugărul — un martir.

Astfel de om a fost tatăl său. Sălbatec nume, sălbatecă soartă! După steaua, în veșnic neastâmpăr a

tatălui său, cabalistul putea să-i tălmăcească în fel şi chip destinul.

Dar, destul cu visurile! Acestea reprezintă trecutul! Şi acum? Ce va fi acum? Ce va face el?

Va merge la Duce cu aceste hârtii şi va cere legalizarea, recunoaşterea originii sale creştine. Poate că va pleca el însuşi la Viena. Va obţine înnobilarea fără nicio osteneală, apoi va deveni, cu toate formele, Mareşal al Palatului, sau Preşedinte al Consiliului. Da, şi pe urmă?

Va fi atunci altceva decât e acum? Îi va fi mai uşor să se amestece în chestiunea proiectului catolic. Arhiepiscopul din Würzburg nu se va mai ascunde de dânsul şi gurile batjocoritoare ale ofiţerilor vor amuţi. Pe lângă posesiunea efectivă a puterii va avea şi titlul şi strălucirea ei. Da, şi pe urmă?

Va fi atunci mai mult decât acum? Va fi mai puţin. Există în imperiu o mulţime de astfel de diplomaţi, din cari va fi şi el unul. Ceea ce e deosebit, unic, extraordinar la dânsul, va dispărea. Acum, el este ministrul evreu. Asta e ceva. Unii râd, îşi bat joc; dar îndărătul acestui râs se ascunde uimirea, admiraţia. Un aristocrat care devine ministru — ce lucru mare? Un Evreu însă, care s'a ridicat singur atât de sus, asta e mai mult decât o grămadă de aristocraţi. Să se lepede de acest merit? De ce? La ce bun? Putea doar să se boteze mai înainte. Ar fi obţinut poate chiar mai mult, decât dacă s'ar arăta acum, ca fiind creştin din naştere. Să fii creştin, asta însemna să fii unul din cei mulţi. Dar Evrei nu erau decât unul la şase sute de creştini. Să fii Evreu asta însemna să fii disprețuit, persecutat, înjosit, dar şi unic, veşnic conştient că toţi ochii sunt îndreptaţi asupra ta, veşnic silit să fii încordat, atent, cu toate simţurile vii, la pândă.

De ce îi arăta Rabbi aceste documente acum, fără de veste, când trecuse de mult în cealaltă jumătate a vieţii? Oare nu ticnea cuiva triumful ce-l repurtase

în afacerea Iecheskel Seligmann? Voiau să-i răpească în chip viclean cea mai bună parte a patrimoniului său? Cea mai de valoare origine?

Marele om de afaceri se văzu încurcat într'o chestiune, în care cifrele şi calculele nu foloseau la nimic, în care chiar şi arta lui de a ghici intenţiile oamenilor era fără putere. Ce dracul voia să spuie acest Rabbi, punându-i acuma dinainte aceste hârtii? Ce intenţii avea? Dacă el, Süss, se declara creştin, ce câştiga prin aceasta Rabbi Gabriel? El nu se putea sustrage principiului său de negustor, după care, în orice acţiune, omul vrea să câştige ceva, înşelându-şi adversarul.

Evreii polonezi, chiar şi cei mai murdari, deveneau nobili când se botezau. De ce n'o făceau oare? De ce disprețuiau aceşti pricepuţi negustori un câştig atât de lesnicios? De ce preferau să fie ucişi, în loc să-l accepte? Pietate? Credinţă? Convingere? O fi oare ceva adevărat în aceste cuvinte? Şi era de crezut ca un Evreu polonez atât de murdar să posede ceea ce se ascunde îndărătul acestor cuvinte adânci şi răsunătoare? Era de crezut ca un om atât de umil să fie mai înţelept, în sentimentele lui primitive, mai pregătit pentru necunoscutul de *dincolo,* decât dânsul cu toată inteligenţa lui complexă? Se simţea ca un copil nesigur, fără povaţă şi fără sprijin.

Azi, el era cel dintâi dintre Evreii germani. In calea lui, oamenii ridicau copiii şi implorau pentru el, cu gesturi mute şi pline de emoţie, toată binecuvântarea cerească. Se gândi la scena din sinagogă, când stătuse în mijlocul tăcerii emoţionante a credincioşilor, deobiceiu atât de turbulenţi, şi când asupra lui se revărsase, ca o ploaie binefăcătoare, binecuvântarea blândă şi tremurată a rabinului — şi fu copleşit de o moleşeală caldă şi dulce. Trebuia hotărîre, trebuia să scrâşneşti din dinţi, ca să renunţi la toate acestea. Când, prin mari lupte, obţii un succes, firește, e frumos să-l as-

vârli în faţa adversarilor ironici, e frumos să te împodobeşti cu dânsul în faţa femeilor, a Magdalen Sibyllei, dar cel mai mare triumf e să-l etalezi în faţa lui Isac Landauer, în uliţa evreiască, sau în faţa mamei. Aci putea să se bucure de succesul său în tihnă, fără teamă de cuvinte sau priviri batjocoritoare, să-l soarbă până la ultima picătură, ştiind că în fond, ceilalţi se bucură dimpreună cu dânsul. Aici se simţea acasă, aici putea să-şi destindă chipul, gestul, vorba. Aici era pacea şi liniştea binefăcătoare.

Mama... Aşa dar ea — cum se spune? — a greşit. Ciudat, că prin aceasta nu s'a schimbat întru nimic pentru dânsul. Acela pe care îl crezuse tatăl său, blândul, politicosul şi sprintenul cantor şi comediant, pe acesta ar fi trebuit acum să-l urască. Curios lucru, dar nu putea simţi pentru el altceva decât duioşie. Cât trebuie să fi iubit acest om pe mama lui, de nu i-a imputat niciodată bastardul! El nu-l auzise niciodată rostind o vorbă urîtă. Şi cât de delicat şi de părinteşte s'a purtat acest om cu dânsul toată viaţa lui! Nu isbutea să-i spună în gând altfel decât „tată".

Şi nobilele sale porniri în afacerea Iecheskel Seligmann, sacrificiul lui, totul era aşa dar amăgire de sine, înşelăciune? Şi-a jucat el însuşi o comedie? Süss se oţeri. Exaltarea pe care o simţise atuncea când luase hotărîrea, după o grea luptă cu sine însuşi, acea plutire fericită în alte sfere, acea eliberare de sine, acéa topire şi acea transportare a sufletului, toate acestea să fi fost minciună şi vanitate? Şi chestia cu Edom? Răsbunarea împotriva lui Edom n'a fost decât vorbărie, palavre, vorbe goale, pentru a lovi în Rabbi? Totuşi el s'a simţit înălţat, ridicat deasupra lui însuşi! El a crezut, a ştiut că e adevărat! Şi copila lui? Dacă nu i s'ar fi arătat hârtiile, el s'ar fi înfăţişat înaintea copilei cu acea minciună, în care singur ar fi crezut şi prin aceasta ar fi determinat şi copila să creadă într'o minciună. Nu, nu, asta nu era cu putinţă. Ceea ce a

simţit atuncea, socotindu-se reprezentant al Iudeilor împotriva lui Edom, protector şi răsbunător al lor, era cinstit şi adevărat. Acesta era înţelesul şi pârghia vieţii lui. Căci el era fiul mamei sale şi nu al tatălui.

Dar faptul că nu se simţea bine decât în mijlocul luxului şi al puterii? Era şi drept, efect al ereditătii, al sângelui moştenit, că lucrurile se potriveau voinţei lui. Dacă aurul, puterea şi strălucirea îi veneau ca dela sine, îi stăteau ca o haină croită pe măsura lui, asta era partea de drept moştenită dela tatăl său. Iată de ce Ducele era atras spre dânsul, iată decc îşi punea toată încrederea într'însul. Era doar fiul tatălui său. Era dreptul şi datoria lui să iasă din rândurile celor umili şi dispreţuiţi, să se aşeze în plină lumină, luând în posesiune numele, moştenirea şi situaţia lui.

Gândurile i se încâlciră. Ce să facă? De care parte să tragă? Puterea îl atrăgea, ca o plasă de aur; dar şi ispitirea de a rămâne printre cei dispreţuiţi era tot atât de puternică, pe cât era de blândă.

Se văzu în mrejele unui vis care îl copleşea din când în când. Se făcea că păşeşte în acel dans fantomatic, de o mână îl ţinea Ducele, de cealaltă Rabbi. Oare înaintea lui nu păşea tatăl său, Mareşalul, cu epoleţii rupţi, zângănind în tact cu sabia frântă şi făcând semn cu documentele originii sale? Dar călugărul dela urmă, caputinul, şi acela e tatăl său! Ciudat că nu poţi recunoaşte dacă ceea ce-i atârnă de mână e sabia ruptă sau şiragul de mătănii. Acela însă care se înclină, colo în faţă, ţopăind caraghios în caftanul lui, cu barba numai şuviţe, acela e Isac Landauer. Nu, nu e Isac Landauer, ci Iecheskel Seligmann. A venit să-i mulţumească şi îl salută prosteşte, face o adâncă plecăciune şi-i sărută haina; caraghios şi dureros în acelaş timp să-l vezi zâmbind, cu faţa schilodită de torturi şi făcând la plecăciuni, de mătură pământul cu caftanul său.

Süss se smulge cu forţa din această reverie confuză. Acum vrea s'o vadă pe mama lui. Nu vrea să se hotărască acuma; cifrele şi calculele nu-i servesc la nimic. Şi acum s'a săturat de aceste gânduri, nu mai vrea să fie turburat de visuri prosteşti, vrea să vadă chipul mamei sale.

Dar, cum da să iasă, în pragul uşii îl întâmpină Rabbi Gabriel. Faţa lui masivă i se pare mai puţin împietrită ca altă dată, cele trei cute deasupra nasului turtit, mai puţin adânci, chiar şi mâhnirea lui pare mai puţin încordată, mai blândă, mai umană.

— Vrei să mă denunţi? întrebă el ironic. Nu poate fi decât spre folosul carierei tale, dacă mă predai unui tribunal eclesiastic, pentrucă am ţinut atâta vreme în erezie pe un creştin din naştere.

Şi, deoarece Süss, hotărît, face un pas înainte:

— Sau vrei să ceri socoteală mamei tale? S'o ţii de rău că a tăcut atâta vreme? Sau să-i mulţumeşti că ţi-a dat drept tată un cavaler?

Süss fu cuprins de o furie sălbatecă, nebună. Cum de îndrăsneşte acest om să admită aşa, fără nicio chibzuinţă, că el se va pune la adăpostul unui creştinism comod? Cât de ironic pare cu ochii săi cenuşii, care-l privesc de sus, ca un profesor care a prins pe un nătâng de şcolar cu un pretext nerod. Nu cumva are de gând să-i conteste originea evreească, sacrificiul său, să reducă eforturile lui la o minciună, la un lucru de nimic, să-i răpească cea mai bună parte din moştenirea lui?

Revolta lui împotriva lui Rabbi, oricât era de nebunească, era însă sinceră. Simţea că pentru întâia oară, fără chiţibuşuri avocăţeşti, avea dreptate faţă de el, pentru întâia oară bătrânul îşi bătea joc de dânsul, fără motiv. Pierise constrângerea paralizantă, care emana de obiceiu din fiinţa cabalistului şi deodată hotărîrea, care se ascunsese atâta vreme în umbră, se arătă limpede şi sigură în plină lumină, evidentă, de neînvins.

Cu glasul hotărît, el spuse:

— Plec la Hirsau, la Noemi.

Bătrânul, surprins, se apropie de Süss. Cu faţa luminată, neputând să creadă, el răspunse cu o glumă aproape binevoitoare:

— Ca răsbunător al lui Edom?

Dar Süss rămase calm. Răspunse cu încredere fermă:

— Copila vrea să mă vadă. Mă duc să mă înfăţişez înaintea ei.

Rabbi Gabriel îi luă mâna. Il privi în faţă. Văzu impuritate, falşitate, ruină. Dar, dedesubt, altceva. Sub piele, carne şi oase, vedea pentru întâia oară ceva luminos.

— Fie! zise el şi glasul îi sună iarăşi morocănos, ca de obiceiu. Să mergem la copila ta!

Ducele

Maestrul cabalist Rabbi Isac Luria se plimba pe malul lacului Tiberiadei cu discipolul sau favorit, Chaim Vital Calabrese. Cei doi barbati beura la isvorul lui Miriam si se plimbara cu barca pe lac. Maestrul vorbea despre invataturile sale. Spiritele pluteau pe ape, barca se opri. Era o minune ca nu se scufunda; caci greutatea a milioane de vieti o purta Rabbi si cuvintul sau. Cei doi barbati se intoarsera la isvorul lui Miriam si beura din nou. Deodata isvorul isi schimba cursul. Forma in aer un arc din doua siruri verticale, iar pe deasupra lor, unul orizontal. Rabbi pasi sub arc, formind a treia linie verticala.

CARTEA A PATRA

Si astfel alcatui, impreuna cu isvorul, litera SHIN, inceputul numelui celui mai sublim al lui Dumnezeu, Shaddai. Si litera cresu se intinse deasupra lacului. Cind discipolul Chaim Vital isi reveni din uluirea sa, isvorul curgea ca mai inainte, dar Rabbi Isac Luria nu mai era acolo.

Acest picur mijlociu al celei mai sfinte litere, era singurul lucru, pe care-l scrisese din invatatura sa. Caci cuvintele invataturii sale cadeau de pe buzele lui ca roua. Ovezi, e alba, stralucatoare si racoroasa, dar n-o poti pastra. Astfel cadea invatatura de pe buzele lui si nu o puteai pastra. Rabbi nu o asternea in scris si nici nu suferea ca altul s-o scrie. Caci scrisul e transformarea si moartea cuvintului grait. Astfel nici scriptura nu e cuvintul Domnului, ci mesca si schimonosire si este ceea ce e lemnul fata de copacul viu.

Numai în gura învățătului își recapătă viața și trăește. Totuși, după ce Rabbi dispăru, discipolul său nu se putea stăpîni să aștearnă învățătura pe hîrtie, cu semnele flecare și mincinoase ale scrierii. Și atunci scrise cartea despre Arborele Vieții și mai scrise cartea despre Metamorfoza Sufletului.
Ah, cît a fost de înțelept maestrul, că nu și-a pîngărit știința prin scriere, că nu și-a schimonosit învățătura prin farmecul primejdios al literelor! În visurile lui i s-a arătat Elia Profetul și Simon ben Jochai. El pricepea limba păsărilor, a copacilor, a flacărei și a pietrei. Putea să vadă sufletele celor din morminte ca și sufletele celor vii, cînd, în serile de Sabbat, se avîntau spre paradis; putea deasemenea să descifleze sufletele oamenilor de pe fruntea lor, să le atragă spre dînsul, să vorbească cu ele, să le slobodă apoi din nou spre posesorii lor. Cabala i se relevase, pentru el substanța lucrurilor era transparentă, el vedea deodată trupul, spiritul și sufletul; aerul, apa și pămîntul erau pline de glasuri și avătări, el vedea în lume țesătura lui Dumnezeu, îngerii veneau și stăteau de vorbă cu dînsul. Știa că totul e o taină, dar pentru el tainele își dezvăluiau chipul și se lipeau de dînsul ca un cîine credincios. În calea lui înfloreau miracolele. Arborele cabalei trecea printr'însul, rădăcinile lui erau adînc înfipte în pămînt, vîrfurile lui ajungeau în cer și răcoreau fața lui Dumnezeu!
Ah, dar cum se mai transformă această înțelepciune în cărțile discipolului! Cunoașterea și nebunia germinară într'o neorînduială sălbatică. Din literele lor ieșiră profeți mincinoși și mesii, magie și rătăcire, farmec și miracol și desfrîn, iar bețiа puterii și impietatea se revărsară de aici asupra lumii. Chipul palid

ai lui Simon ben Jochai privea din aceste litere, şi în călţii bărbii lui argintii zăceau fermecaţi miriade de sfinţi şi credincioşi, iar din semnele acestor cărţi străluceau în goliciunea lor îndrăsneaţă, sânii lui Lilith, iar de sfârcurile lor atârnau, bâlbâind şi clătinându-se, cu simţurile rătăcite, copiii voluptăţii şi ai puterii.

Şi acum iată câteva fraze din învăţătura tainică a lui Rabbi Isac Luria Askinazi:

„Se poate întâmpla ca într'un corp omenesc să se reîncarneze nu numai un singur suflet, ci ca în acelaş timp două sau mai multe suflete să se unească în acelaş corp pentru o nouă pribegie pe pământ. Se prea poate ca unul să fi aparţinut unui animal, celălalt unui preot sau drept credincios. Acum sunt închise în acelaş corp, ţinând de dânsul ca mâna dreaptă şi cea stângă. Ele se pătrund, se împletesc, se amestecă, curgând unul într'altul ca apa. Dar, deşi se strivesc unul pe altul sau se ridică unul deasupra celuilalt, o astfel de întovărăşire e întotdeauna ajutorul dat de un suflet altuia întru ispăşirea păcatului pentru care a trebuit să sufere reîncarnarea".

Iată câteva fraze din tainica învăţătură a lui Rabbi Isac Luria, vulturul cabaliştilor, care se născuse la Ierusalim, care-şi chinuise trupul timp de şapte ani în singurătate, pe malurile Nilului, care duse înţelepciunea sa în Galileea şi făcu minuni printre oameni, care niciodată nu şi-a pângărit învăţătura prin scris şi hârtie şi care pieri în chip misterios pe lacul Tiberiadei, în cel de al treizeci şi optulea an al vieţii sale.

Arhiepiscopul de Würzburg călătorea comod prin ţinutul binecuvântat. Rezemat de perinele moi ale trăsurii, seniorul grăsuliu respira cu voluptate mireasma dulce a pomilor înfloriţi; totul era scăldat în soarele primăvăratec şi verdeaţa tânără şi pufoasă acoperea pământul, copacii şi tufişurile. Arhiepiscopul mergea la Stuttgart, la botezul prinţului moştenitor. Era în

cea mai bună dispoziție. Ce țară frumoasă! Ce țară bogată și binecuvântată era acum de partea Bisericii și a Romei!

Friedrich Karl von Schönborn, arhiepiscop de Würzburg și Bamberg, primul diplomat al Bisericii, sărbătorit de catolici drept marele oracol al lumii, germanicul Ulise, calomniat și ponegrit de protestanți drept șarpe viclean, Haman și Irod, era un senior gras și jovial. Om priceput, simțindu-se la largul său la curtea papală și la cea din Viena, umblat prin lume, veșnic neastâmpărat, avea pentru oameni un dispreț larg și binevoitor și vedea mântuirea lumii într'un catolicism senin și într'un absolutism indulgent. Massa era greoaie, stupidă și întunecată — așa voia Dumnezeu, astfel alcătuise El lumea și înțelepciunea cerea să te împaci cu această orânduire. E dureros să vezi în lume atâta mizerie; ei bine, trebue să deplângem acest lucru. Totuși e suficient să oftezi din când în când la gândul acesta; dar să fii veșnic întristat, sau să te gândești mereu, cu chipul întunecat, la schimbarea acestei ordine a naturii, asta e treaba nebunilor și a sumbrilor visători. El, Schönborn, și-a petrecut cei mai frumoși ani ai vieții în Italia, a învățat arta diplomației la Veneția; îi plăcea atmosfera limpede dela Sud și o regăsise la Würzburg. Catolicismul îi sălășluia în sânge; mâncarea și băutura lui, atitudinea și mersul lui erau catolice. Privea biserica, așa cum o văzuse în Italia, când îi sorbise farmecul cu toate simțurile. Adunările din Vatican erau o parte dintr'însa, ca și diplomația venețiană, ca și muntele Albano. Tot ce era frumos în lume, — și există, slavă Domnului, multe lucruri frumoase — slujbe religioase și biserici, vin și opere de artă, lovituri de stat și predici frumoase, femei bine făcute, tot ce e luminos și senin în lumea asta, e roman și catolic. Dar tot ce e întunecat și încâlcit, acoperit de ceață și cenușiu, e protestant, saxon și brandenburghez. El nu ura protestantismul, căci nu

ura nimic pe lumea asta. Dar îl desgusta profund. Această liturghie rece şi întunecată, această teologie încâlcită, palidă, îmbâcsită, însemna aer stricat, înţelepciune vulgară, palavre fără rost. Inşişi Apostolii, dacă s'ar mai întoarce astăzi, n'ar înţelege nimic din chestiunile pe cari le discută aceşti zişi teologi. Nu poţi nici să răsufli în lumea aceasta cenuşie şi întunecată; dar, *gloria in excelsis!* Acum, ceaţa se ridică de pe aceste plaiuri frumoase şi el, Friedrich Karl, şi-a dat contribuţia lui importantă ca să asigure ţării atmosfera catolică şi limpede, care i se potrivea atât de bine. Acum se ducea să boteze încă un duce în religia cea adevărată. Ah, ce bine-i orânduită lumea asta! O adevărată plăcere să trăeşti! Arhiepiscopul respira voios aerul plăcut, glumea cu înţelepţii săi consilieri, arunca gologani copiilor din drum şi privea cu mulţumire la chelneriţa chipeşă a hanului. Trupul său greoiu se legăna mulţumit şi chipul său inteligent şi gras răspândea voia bună în jurul său.

Pentru ţară însă, venirea lui semăna cu răsăritul unei luni pline şi roşii, prevestitoare de nenorociri. Ah, isbânda în afacerea din Stettenfels a fost doar o străfulgerare de lumină! Acum se vedea că ţara era împresurată, că reţeaua de intrigi se înnoda din toate părţile. Ce foloseau toate clauzele şi reversaliile împotriva diabolicei arte de interpretare a consilierilor din Würzburg? Şi chiar dacă te ridicai împotriva lor, dacă îi combăteai punct cu punct, tot nu era de niciun folos. Căci îndărătul celor din Würzburg se afla armata, se aflau baionetele regimentelor ducale. Jidovul luase trupul şi banii, acum venea Catolicul şi le răpea sufletul. Catolicismul însemna renunţarea de sine, renunţarea la toate libertăţile omeneşti şi politice. Catolicismul însemna absolutismul militar, însemna destrămarea tuturor virtuţilor cetăţeneşti, însemna o masă mare şi întunecată de robi şi o grămăjoară de curteni desfrânaţi deasupra ei. Ţara se sbătea ca o omidă.

Dar se sbătea fără nădejde. Jidovul pregătise bine lucrurile şi Catolicului îi rămăsese o muncă uşoară. Cetăţenii, stupizi şi resemnaţi, intimidaţi de strășnicia funcţionarilor, călcaţi în picioare de ofiţerii catolici, stăteau ghemuiţi prin cârciumi, şi primiră vestea sosirii arhiepiscopului din Würzburg numai cu un râs neputincios şi batjocoritor. Iată! Acum vedeţi, Dar mânia lor nu se manifesta altfel şi acum şedeau cu toţii încovoiaţi şi cu otrava în suflet.

Catolicii suferiră o singură înfrângere serioasă. Comitetul celor unsprezece din parlament se folosi de o uşoară indispoziţie a lui Weissensee, pentru ca în locul acestui bărbat echivoc să puie un protestant şi democrat de nădejde, pe consilierul Moser, publicistul, care se distinsese în chip atât de strălucit în afacerea din Stettenfels. Era cel mai tânăr din comitet dar, deşi abia trecuse de treizeci de ani, era un bărbat cu experienţă; înflăcărat, important, cu o înclinare vădită pentru schimbări, iubitor de vorbe mari şi prompte şi de gesturi patetice, foarte priceput în mânuirea condeiului, publicist pasionat, scria şi vorbea mult; nu exista nicio chestiune la ordinea zilei sau generală, asupra căreia să nu-şi fi exersat cuvântul sau pana. Pe lângă acestea, mai întâi sceptic, apoi deist, el găsi timpul să frecventeze cercurile iluminaţilor şi să se alăture de rândurile lui Lather, Ardt, Spener şi Francke.

Prin intervenţia sa, rapidă şi îndrăsneaţă, în afacerea Stettenfels, stârnise mare vâlvă şi acum se credea chemat să libereze Württembergul. Increzându-se în elocinţa sa, el hotărî să se ducă pur şi simplu la Duce, aşa cum făcuse profetul Nathan cu David, şi să vorbească cu prinţul, energic şi stăruitor, ca dela om la om. Convins de puterea personalităţii sale, el ceru audienţă şi se duse la Duce într'o dispoziţie admirabilă, ca publicist, avocat şi profet în formă, plin de încredere şi de entuziasm, ca un actor, care se bucură că va juca un rol bine exersat, ce i se potriveşte.

Audiența decurse însă în chip neașteptat. Karl Alexander îl primi în prezența lui Süss. Moser nu se intimidă. Vorbi temeinic, savant, cu convingere, aduse argumente de teologie morală, exemple din istoria sfântă, antică și modernă, amestecă dreptul public cu aplicarea practică, făcu comparații împrumutate din natură, într'un cuvânt se crezu irezistibil. Ducele și Evreul îl ascultară cu atenție; ba chiar atunci când oratorul zelos, plimbându-se încoace și încolo prin cameră, se împiedecă de un scaun, Ducele îl trase la o parte cu propria sa mână. Totuși, când după vreo douăzeci de minute publicistul se opri, cu brațul ridicat într'un gest frumos și rotunjit, Ducele îl bătu pe umăr, spunându-i:

— Dacă copilul pe care îl așteaptă Ducesa va fi băiat, dumneata îl vei învăța retorica.

Süss făcu câteva observațiuni asupra deosebirii dintre retorica germană și cea franceză. Și atunci când publicistul, uimit și lac de sudoare, fu concediat de către Karl Alexander, care râdea pe sub mustață, el trebui să-și mărturisească: „Sărmană țară! Sărmană patrie! Nici eu nu sunt în stare să te ajut!"

Arhiepiscopul din Würzburg avea, prin urmare, toate motivele să fie bine dispus, atunci când intră în Stuttgart. Botezul prințului moștenitor suab, sub auspicii atât de favorabile, însemna un triumf al cauzei catolice, triumf care trecea cu mult de granițele ducatului de Württemberg. In adevăr, botezul fu celebrat în mod solemn, cu mare pompă și în prezența prinților și seniorilor catolici, veniți din toate părțile. Cu acest prilej, Papa decoră pe Ducesă, printr'un trimis special, acordându-i Crucea Ordinului Cavalerilor din Malta. Afară de ea, numai două femei mai posedau această decorație, Regina Spaniei și Prințesa Ucella din Roma.

Marie Augusta, cu fața aproape străvezie, stătea culcată în patul ei de gală. Amuleta lui Süss, cu pă-

sările primitive şi ameninţătoare, şi literele pătrate şi misterioase, se afla, cu toată interdicţia duhovnicului ei, sub perina dela cap; ea zâmbea strengăreşte, gândindu-se ce înfuriat ar fi acesta, dacă ar şti. Era încredinţată că numai amuleta o salvase, căci facerea fusese grea şi dureroasă. Acum, după ce trecuse, se temea grozav că va fi desfigurată de aci înainte şi medicii, doctorul Wendelin Breyer şi doctorul Georg Burkhard Seeger trebuiau s'o asigure mereu că nicio cicatrice şi niciun fel de dungă nu vor sluţi trupul Alteţii Sale. Dar mai mult decât pe doctori, Ducesa asculta asigurările bătrânei Barbara Holtz, care confirma spusele medicilor cu autoritatea ei de femeie experimentată. Dealtfel, Mariei Augusta situaţia i se părea cât se poate de nostimă. Se uita curioasă şi amuzată la omuleţul pe care-l adusese pe lume. Aşa dar, ea dăruise ţării un prinţ moştenitor. Se privea plină de curiozitate în oglinda cu rama de aur cizelat: acum ea era, în adevăratul înţeles al cuvântului, mama ţării sale. Ciudat lucru, ciudat!

Arhiepiscopul din Würzburg boteză pe prinţul moştenitor de Württemberg şi Teck, conte de Mömpelga şi, conte de Urach, senior de Heidenheim şi Forbach, etc., etc., cu numele de Karl Eugen.

Şi tunurile bubuiau, clopotele sunau. Banchet de gală, focuri de artificii. Se împărţi friptură şi vin celor cari veneau să felicite. Şi, oricât blestema poporul că prinţul moştenitor era catolic, pe la amiază nu mai era nicio bucăţică de friptură, şi din nenumăratele butoaie uriaşe nu mai rămăsese nicio picătură de vin.

In timpul acestor festivităţi, Süss se ţinu în umbră. Inainte căuta cu orice chip să se apropie de arhiepiscopi şi demnitarii din Würzburg; acum se părea că-i evită intenţionat. Proectul catolic, devenit punctul central al politicii suabe, era cu totul în mâinile diplomaţilor din Würzburg şi militarilor. Dacă aceşti

seniori se pregătiseră să excludă pe directorul financiar sub tot felul de pretexte şi chiţibuşuri şi nu isbutiseră decât cu mare greutate, acum vedeau cu mirare că acesta se ferea cu grijă de tot ce era în legătură cu această chestiune. Deoarece totul avea o cât de mică legătură cu banii, Süss controla mai înainte, în calitate de director financiar, fiecare rotiţă a aparatului guvernamental; acum, refuza aproape tot ce i se aducea, ca nefiind de resortul său. Membrii guvernului îl priveau cu neîncredere, adulmecau motivele lui tainice şi primejdioase, şi aşteptau cu teamă, bănuind că această inactivitate aparentă nu poate fi decât pregătirea unei mari lovituri.

Dacă Ducele nu resimţi ca odinioară rezerva Evreului prin stagnarea încasărilor, aceasta se datora consilierului Palatinatului, Don Bartelemi Pancorbo, care se afla acum mereu în anturajul său. Acest bărbat slăbănog, cu faţa învineţită şi descărnată, se asvârlea cu o lăcomie sălbatecă asupra tuturor chestiunilor pe cari Süss le lăsa să-i scape, se înfigea puternic şi ameninţător, ca pentru vecie, în fiecare loc pe care acela îl părăsea, înghiţea cu aviditate prada, pe care celălalt o lăsa din gură. Finanţarea dificilă şi foarte complicată a proectului catolic o îndeplinea aproape singur; odată cu aceasta, conducerea supremă a afacerilor statului ajunse în mâinile lui.

Chiar şi viaţa mondenă, care roia mai înainte ca un vârtej în jurul lui Süss, se potoli. Se întâmpla acum să înceapă un flirt şi să-l întrerupă, obosit şi plictisit, înainte de a ajunge la ţintă. Printre nenumăratele femei cari trecuseră prin alcovul său, pe cari le părăsise sau în parte le uitase, erau unele cari se asociau la orice batjocură cu care era împroşcat; altele priveau aventura ca o amintire plăcută, ca un delicios fruct oprit, ca pe o podoabă, pe care nu o poţi îmbrăca decât cu uşile încuiate, dinaintea oglinzii, şi acestea tăceau, atunci când venea vorba de dânsul;

altele se opreau în drum, când îl vedeau trecând călare, zâmbeau cu ochi măriți de admirație și stăteau locului până îl pierdeau din vedere; acestea nu erau supărate că le părăsise atât de curând, îi mulțumeau în fiecare zi pentru acele ceasuri trecătoare și păstrau ca ceva prețios, cuvintele, pe cari el le spusese cine știe câtor femei, și pe cari le uitase de mult.

Cam în acelaș timp, Iosef Süss începu să observe pe servitorul și secretarul său Nicklas Pfäffle. Tratase întotdeauna bine pe acest tânăr gras, indiferent, calm și neobosit, așa cum tratezi deobiceiu pe un om de încredere și extraordinar de capabil. Dar Süss își dădea acum pentru prima oară osteneală să vadă că acest om mai avea și alte însușiri, că avea sentimente și aventuri, fără nici o legătură cu stăpânul său. Cu toate acestea, Süss nu-i vorbea altfel ca deobiceiu. I s'ar fi părut cu neputință să adreseze tânărului palid și gras un singur cuvânt în afară de chestiunile necesare și obiective. Dar tonul său era altul, privirea lui era alta, atitudinea lui era ca dela om la om.

In vreme ce la Stuttgart și Ludwigsburg se lucra cu febrilitate la aplicarea proectului catolic, în vreme ce se legau relațiuni cu celelalte curți catolice, se încheiau convențiuni militare, și catolicii căutau să pronegrească Dieta față de Impărat și întregul Imperiu, iar pe altă parte se străduiau să împace curțile protestante, în vreme ce Pancorbo, pândind noui surse de bani, pătrundea tot mai mult în domeniul Evreului, acesta se retrase deodată din toate afacerile, luă concediu, încredință chestiunile mai importante lui Nicklas Pfäffle și părăsi în chip misterios capitala, singur, și având o țintă necunoscută.

Plecă la Hirsau. In această călătorie neobișnuit de singuratică, el se socoti nespus de nobil și sublim. Când te gândești că un singur cuvânt ar fi deajuns, o singură mărturisire, ca să câștige pe Duce cu totul de partea sa, să devină centrul proectului catolic, și

să arunce cât colo pe rivalii săi sarcastici, cari îl privesc cu un rânjet triumfător! Când te gândeşti că el se mulţumea să deschidă pumnii, lăsând să-i scape tot ce obţinuse cu atâta osteneală, tot ce era mai deosebit şi alcătuia scopul ultim al vieţii, la care oricine râvneşte. Cât era de nobil, de superior acestei lumi, de dornic să se sacrifice!

Deobiceiu alegea pentru vizitele sale epocile în cari ştia că nu va găsi pe cabalist; acum însă îl căuta. Dragostea nemărginită a copilei lui i se păru foarte naturală, aproape un fel de răsplată a soartei. Deşi chipul, glasul şi ţinuta tatălui ei făcură să-i apară bănuelile magistrului şi mai nefondate şi fără înţeles, Noemi fu turburată oarecum de noua lui expresie. Ea vedea în tatăl ei pe Samson, care învinge pe Filisteni, pe David, care răpune pe Goliath. Chipul său de acum nu se mai potrivea atât de bine cu aceşti eroi şi Noemi avea mereu, deşi în chip fugar, acea viziune, în care Abesalon rămâne spânzurat de crengi cu părul lui bogat, şi trăsăturile lui erau trăsăturile tatălui ei.

In tăcerea casei albe cu terase înflorite, Süss examină soarta tatălui său, o întoarse şi o privi pe toate părţile. In această linişte, primele tentaţiuni asaltară din nou pe acest om fără odihnă. Dacă el ar declara originea să părintească, cine ar putea să-i aducă vreo vină? A dovedit cu prisosinţă că ştie să fie umil; după această încercare, nu are dreptul să iasă din umilinţă şi să se înconjoare de strălucirea ce i se cuvine pe drept? Dacă ar lua de mână pe copila lui frumoasă şi ar lepăda această mască, ca odinioară califul arab, dacă ar păşi printre adversarii săi atât de străluciţi or, încât le-ar pieri rânjetul, văzându-l nu numai superior prin geniul său, dar nobil şi creştin prin naştere?

Lalelele se ridicau mândre în visurile lui, casa i se părea un cub alb însorit. Indărătul reflecţiilor sale se estompau nelămurit formele ciudate ale figurilor ma-

gice, literele ebraice pătrate, omul ceresc se ridica schematic, arborele cabalistic înflorea.

Tatăl său! Trăise într'un vârtej, căzuse rușinos, murise la mânăstire. Da, norocul îl părăsise, viața îl respinsese dela sânul ei, el nu isbutise. Ce-i mai rămânea de făcut, decât să vadă de sufletul său? Cine nu isbândea, trebuia să se retragă în sine. Cu dânsul însă, lucrurile stăteau altfel. El isbândise. Viața i se supunea după voie.

Deodată ridică ochii: unchiul său se afla înaintea lui. Oare voise să-l surprindă? Spionul bănuitor, care alerga după toate gândurile, ca să le întoarcă în batjocură împotriva ta! Ah, niciodată nu va mai putea trăi cu inima ușoară, ca mai înainte. Dar dacă ar face ceea ce e atât de natural și e dreptul lui, dacă s'ar declara creștin, încă ar simți în spate disprețul glacial al acestui om ridicol și prost îmbrăcat. Dacă ar putea să-și scoată din sânge ispita dulce și otrăvitoare, care, emanând din această casă, îl atrăgea spre stări transcendentale, spre umilință și renunțare.

Noemi veni. El se refugie în grabă îndărătul unei înfățișări de liniște și seninătate.

In vreme ce era sfâșiat între această umilință ostentativă și între setea lui chinuitoare de activitate și de glorie, sosi pe neașteptate Nicklas Pfäffle. El aduse vestea că o comisiune ducală sechestrase casa și registrele lui Süss, cu scopul de a le verifica. Directorul financiar era bănuit de niște fraude formidabile în afacerile sale particulare ca și în cele de stat, și Ducele ordonase o anchetă severă.

Dușmanii lui Süss se folosiseră de lipsa lui, ca să dea asaltul. Aproape că nu mai avea prieteni pe cari ar fi putut să se bizuie. Cancelarul Scheffer, consilierul Pfau trecuseră pe față în partidul militar catolic și îl atacau în mod public. Președintele domeniilor, Lamprechts, își retrase băeții, din serviciul său, ca fiind prea în vârstă. Remchingen, cei doi Röder, generalul

şi maiorul, coloneii Laubsky şi Tornacka, şambelanul Neuffer împuiau urechile Ducelui cu bănuielile lor împotriva Evreului. In anturajul lui Karl Alexander, numai Bilfinger şi Harpprecht nu luau parte la aceste intrigi. Emisarii iezuiţilor îi desgustau şi mai mult decât Evreul.

Dom Bartelemi Pancorbo supraveghea de multă vreme comerţul cu giuvaeruri al lui Süss. El explică Ducelui că Evreul făcea toate cumpărăturile pe piaţa giuvaerurilor pe numele Alteţei Sale. Preţurile variau foarte mult; când scădeau, Süss declara, chiar după un an, că pietrele cumpărate prea scump aparţineau Ducelui; dacă se urcau, le păstra pentru sine. Aşa fiind, Evreul lăsa tot riscul pe seama Ducelui, făcându-l să suporte pierderile, şi trăgând profitul de partea sa. Dar, în ciuda Portughezului, aceste constatări nu făcură nicio impresie asupra lui Karl Alexander; el răspunse cu indiferenţă că de aceea Süss e Evreu şi că pe viitor va fi mai cu băgare de seamă. Nici prin gând nu-i trecea să tragă alte consecinţe din această chestiune.

Lucru ciudat, o măsură cu totul neînsemnată a lui Süss, îngădui adversarilor săi să-l atace. Directorul financiar orânduise chestiunea curăţirii coşurilor aşa fel încât, în schimbul unei taxe, autorităţile se însărcinau să cureţe toate coşurile. Această ordonanţă provocase râsete şi nemulţumiri, şi Neuffer arătă lui Karl Alexander un pamflet, un afiş ilustrat oribil, cu titlul: „Mulţumirile supuse ale vrăjitoarelor şi diavolilor asociaţi Excelenţei Sale jidoveşti Iosef Süss Oppenheimer, în numele străbunei Societăţii Amatorilor Nopţii, Ţiganca Endor".

Pe când citea această foaie, Ducele fu copleşit de vechile sale viziuni. Se vedea păşind în dansul acela enigmatic, auzea glasul hârâitor şi sinistru al magului, auzea, auzea literalmente tăcerea lui, vedea fantoma pe care magul o trecuse sub tăcere, târîndu-se spre dânsul cu mii de braţe. Vru să scape de această vrăji-

torie blestemată. De ce-l ţinea pe Evreu? Nu avea de pe urma lui decât batjocuri şi bătae de cap. Gâfâind, cu faţa stacojie, Ducele umbla de colo, colo, şchiopătând grozav. Are să-i arate el pungaşului, cu excrocheriile şi magia lui. Furios, cu glasul răguşit, el dictă ordinul prin care poruncea să se facă o percheziţie şi o verificare precisă a socotelilor şi registrelor directorului financiar.

Cancelarul alergă într'un suflet, alergară generalii, alergă şi Portughezul cu faţa învineţită şi descărnată, întinzând gâtu-i slab deasupra coleretei. Controlorii se înverşunară şi, asudând, se adânciră în verificarea scriptelor, spionând dindărătul ochelarilor şi făcând să sfârâe penele pe hârtie. Socotiră, socotiră, adulmecară. Ridicară munţi de cifre, apoi le răsturnară şi iar le adunară. Spionau, adulmecau, năduşeau.

In acest timp directorul financiar gonea spre Stuttgart cu caii în galop, schimbaţi la fiecare staţie. Această inchiziţie împotriva lui, acest atac şi această lovitură erau pentru dânsul un avertisment. Soarta, norocul trebuia prins în sbor, apucat cu forţa. In momentul în care nu-l cuprinzi cu toate simţurile, în care nu tinzi spre dânsul cu toată voinţa şi cu toată simţirea, norocul se sloboade şi te părăseşte. Dacă ticăloşii din Stuttgart n'ar fi simţit oboseala lui, ei n'ar fi riscat niciodată acest atac obrasnic şi brutal.

Astfel, sub impresia veştilor aduse de Nicklas Pfäffle, el plecă ca o furtună. Nu mai văzu chipul masiv şi împietrit al unchiului, nu se mai gândi dacă din ochii turburi-cenuşii îl priveau batjocura sau mâhnirea, goni repede din amintire tristeţea copilei. Nu se gândea decât la un singur lucru, pe care îl întorcea pe toate feţele: Ce să facă? Ce va face acum?

In vreme ce caii goneau, apropiindu-se de capitală, hotărîrea sa căpătase formă. Fiecare pas al drumului ce avea de făcut, fiecare cuvânt pe care avea să-l rostească se înfăţişa lămurit înaintea sa. Nu se va

arăta nici abil, nici şiret, nici diplomat. Va primi provocarea soartei. Va merge la Duce şi va cere să fie concediat. Dacă Prinţul îi va primi demisia, va şti că soarta s'a rostit. Atunci se va resemna, va trăi undeva liniştit, se va da la fund ca tatăl său. Dacă însă Ducele îl opreşte, atunci da, atunci va trăi ca un duşman, ca un răsbunător. Căci atunci îi vor plăti toate umilinţele. Va pune mâna în gâtul duşmanilor. Va apăsa! Va gâtui! Va strivi!

La curte crezuseră că Süss se va apăra, mlădios, ca un advocat; sau va reaminti meritele sale, susţinându-şi patetic nevinovăţia; sau se va sbate apucat de furii. Nimic din toate acestea. Cu un calm desăvârşit se înfăţişă înaintea Ducelui. Nu răspunse nicio vorbă la imputările vehemente ale stăpânului său, care îşi deslănţuise furia. In cele din urmă, când Ducele se opri gâfâind, îl rugă în cuvinte liniştite şi aşezate să-i primească demisia. Pentru orice lipsuri eventuale rămâne în garanţie întreaga sa avere mobilă şi imobilă. Ducele, mai întâi nu putu să scoată o vorbă, apoi isbucni într'un potop de injurii, dar Süss se mulţumi să repete calm şi politicos cererea sa. Când Ducele se repezi la el şchiopătând, cu mâna ridicată, Süss insistă în cuvinte precise asupra soluţionării rapide a dorinţei sale respectuoase şi bine chibzuite.

Karl Alexander porunci să fie chemaţi acuzatorii. Intrebă cu vocea gâtuită de furie, dacă au găsit dovezi. Nenorociţii, bâlbâind, tremurând, căutând să scape, fură copleşiţi de injurii sălbatece, murdare. Gâfâind de furie, Ducele le spuse că evreul are în c... mai mult creer decât dânşii în tidvele lor desgustătoare. Că nu înţelege cum de a putut să se lase târît de intrigile lor invidioase, stupide şi veninoase. Că Evreul este mai simpatic decât toţi idioţii de creştini.

Supărat, Ducele trimise lui Süss toate actele îndărăt, împreună cu un dar măreţ şi o scrisoare, prin care îi dona nişte proprietăţi bogate. Duşmanii, palizi

de frică, se ascunseră din nou în văgăunile lor. Süss recâştigă poziţiile pierdute aproape fără luptă. Şi acum se ţinea departe de proectul catolic; dar în toate celelalte domenii cari atingeau interesele lui, interveni energic, cu hotărîre.

Iată-l înconjurat de vechiul său prestigiu, strângând frânele puterii şi tot ducatul îi simţi mâna tare. Tot ce se făcuse între timp, fu examinat, corectat. Ordonanţa cu privire la curăţirea coşurilor, care fusese retrasă, deveni lege; pamfletele dispărură. Preşedintele domeniilor, Lamprechts, trimise iarăşi pe fiii săi în serviciul Evreului; se răsgândise, tot nu erau prea în vârstă.

Astfel, în aparenţă, situaţia lui Süss la Stuttgart păru cea de mai înainte. Reluă deasemenea viaţa mondenă sgomotoasă de odinioară. Dar acum era mai autoritar, mai puţin amabil. Işi îngăduia glume usturătoare şi nu tăcea atunci când alţii voiau să petreacă pe socoteala lui. Pe generalul Remchingen, care îşi bătu joc de el, aşa cum îi era obiceiul, din pricină că era Evreu, Süss îl măsură din cap până în picioare şi atunci când sub privirea lui ciudat de pătrunzătoare şi plină de ameninţări, generalul încetă de a mai rânji, Evreul îi râse în obraz cu o expresie sinistră.

Marie Augusta constată cu părere de rău că Evreul ei de casă nu mai e nici pe departe atât de amabil şi amuzant. Ah, atâtea lucruri deveniseră mai puţin amuzante!

Relaţiunile dintre Duce şi Süss se schimbară şi ele. Karl Alexander îl chema foarte des şi, pentru a-l îmbuna, îi arăta cea mai mare favoare. Dar de multe ori îşi spunea că, la drept vorbind, ar fi mai bine să scape de Evreu. Şi dacă nu întreprindea nimic în acest scop, punea vina pe teama că Süss ştie prea multe şi că ar putea uşor să-l compromită; deasemenea ar fi o nebunie să-l lase să plece din ţară, după ce s'a îngrăşat atâta pe seama ei. El nu-şi mărturisea că ceea ce

îl lega de Evreu, ca şi ceea ce îl respingea, avea rădăcini mult mai adânci şi mai misterioase în sângele său.

Se întâmpla uneori ca Süss să fie cuprins de moleşeală, devenind tăcut, absent, de o apatie ciudată. Atunci Dom Bartelemi Pancorbo înălţa capu-i turtit şi vânăt, din colţul în care fusese gonit şi de sub pleoapele sbârcite arunca o privire spre solitarul din degetul Evreului. Clipea din ochi şi contracta degetele, gata să se repeadă. Dar acum devenise foarte prudent şi se mulţumea să râvnească şi să dibue.

Marie Augusta stătea goală în faţa oglinzii, îşi întindea mădularele şi se examina. Cu teamă, cu deamănuntul, trăsătură cu trăsătură, membru cu membru. Răsuflă uşurată şi zâmbi. Nu, nu, rămăsese neatinsă, nu era desfigurată. Era tot atât de sveltă şi de perfectă ca şi înainte. Mâinile ei mici şi grăsulii pipăiau şi frământau corpul. Era mlădios ca mai înainte şi tare. Ochii ei prelungi cercetau cu seriozitate şi neîndurare căpşorul ei ca de şopârlă. Greutăţile sarcinei, chinurile sălbatece ale facerii nu lăsaseră nicio urmă. Fruntea senină şi bombată apărea de sub părul negru strălucitor şi obrajii ei nu aveau nici o cută care să ducă spre buzele atât de roşii. Femeia goală ridică braţele deasupra capului într'un gest jumătate hieratic şi jumătate obscen, aşa încât apăru puful negru dela subţiori şi, respirând adânc şi zâmbind, păşi mlădioasă, aproape dansând, prin odaie. Ah, aluneca şi acum ca o apă curgătoare pe pământ şi membrele ei o ascultau supuse. Se întinse cu voluptate, surâsul i se adânci şi ziua se desfăşură înaintea ei senină şi lipsită de griji.

Dar în noaptea următoare aceeaşi teamă se strecură în sufletul ei, o cuprinse, strângând-o tot mai tare, tăindu-i respiraţia. Şi a doua zi stătu şi mai îndelung în faţa oglinzii, examină şi mai mult fiecare linie a corpului, carnea şi pielea. Avea o frică îngro-

zitoare, bolnăvicioasă de bătrâneţe. Nici nu putea să-şi închipuie că acest păr se va decolora, că această piele se va sbârci şi această carne se va moleşi. Va umbla cu greutate, va tuşi, va scuipa, şi bărbaţii vor fi bucuroşi să scape de ceremonioasele sărutări de mână şi obligatoriile conversaţii, femeile nu o vor invidia. Când se gândea la acestea, ochii i se împăienjeneau; şi aceste imagini îi otrăveau viaţa.

Când se gândea că copilul îi va grăbi veştejirea, îi era necaz pe el. Micuţul îi era străin, nu-l simţea nicidecum ; o parte dintr'însa şi i se părea de neînţeles că s'a desvoltat în trupul ei. Era un copil voinic şi sănătos, dela tatăl său avea nasul mare şi buza de jos răsfrântă; cu toate acestea era drăguţ şi vioiu. Toţi asigurau pe Marie Augusta că copilul îi stă foarte bine şi că formează împreună cu ea un tablou fermecător şi duios, dar ea nu putea simţi pentru acest prunc ceva mai adânc decât pentru micul căţeluş la modă, despre care ştia că îi stă foarte bine, atunci când scotea capul de sub tivul rochiei sale bogate.

Zilele ei erau pline, ca şi mai înainte, de o veselie colorată şi plină de larmă. Dar ea era acum schimbăcioasă, mai enervată. Domnul de Riolles începu s'o plictisească şi glumele lui spirituale nu mai erau pe placul ei: Evreul era mai puţin amuzant şi nu se mai amesteca în toate petrecerile, Remchingen o desgusta deabinelea cu glumele lui grosolane. In schimb, ea atrase acum în cercul său pe deputatul Johann Jacob Moser şi se folosi de toate mijloacele pentru a deveni inspiratoarea acestui publicist impunător şi patetic.

Pentru dânsul aceasta era o mare fericire. Deşi Ducele şi Süss fuseseră destul de mărinimoşi ca să guste în tăcere înfrângerea lui şi nu vorbiseră nimănui despre dânsa, Moser îşi pierduse oarecum încrederea în sine. Acum, faţă de bunăvoinţa şi favoarea ce-i arăta Ducesa, acest sentiment se ridica, aşa cum se ridică grâul după furtună. Ce dracu! Trebuia să fie ceva de capul lui,

dacă Marie Augusta, cunoscută în toată Europa pentru frumusețea ei, cea dintâi femeie din Germania, îi arăta lui, adversarul, atâta favoare. Deputații, mici la suflet, nu găseau tocmai pe placul lor că un democrat ca dânsul, dușman neîmpăcat al tiranilor, se ducea atât de des la curte. Dar n'aveau decât să creadă ce-or pofti: se simțea destul Ulysse, ca să poată rezista Circei suabe.

Așa dar acest bărbat, ce-și dădea atâta importanță, petrecea lângă Ducesă tot timpul care-i era îngăduit. Era de față la *lever* și atunci când se afla în bae, el ședea pe capacul de lemn, care acoperea cada, lăsând liber numai capul. Declama cu foc și fără nicio osteneală, ochii săi mari sclipeau în obrazul lui masiv de Cezar, sabia i se bălăbănea ritmic, cuvintele curgeau rostogolindu-se din gura lui. Astfel el se credea un Demostene al Suabiei și când vorbea mișca violent capul, așa încât peruca i se clătina. Vorbea Ducesei despre fel de fel de lucruri, îi citea manuscrise destinate revistelor și opere mai mari ca și broșuri de teologie, drept, economie politică, chestiuni de politică curentă, dar și lucrări estetice, sau de botanică și mineralogie. Căci Johann Jacob Moser era foarte învățat. Recita totul cu aceiași înflăcărare și cu multă expresivitate. Deobiceiu, Marie Augusta nu prea asculta. In timp ce el vorbea, cameristele o coafau sau îi făceau manicura, uneori citea și *Mercure galant*; adeseori n'ar fi putut să spuie dacă-i citea nemțește sau latinește. Dar murmurul uniform, pe care acest Cicero îl producea cu atâta zel, era plăcut pentru ureche, după cum i se părea amuzant să vadă statura impunătoare a acestui om teatral care, cu toată democrația și ura lui împotriva stăpânitorilor, o adora, scrâșnind din dinți. Uneori, când fixa asupra ei ochii lui mari, cu o expresie de adorație, ea lăsa să-i alunece privirea într'a lui, isbucnind în râs când îl vedea roșind și răsuflând din greu. Acasă însă, Moser descria soției sale cu multe amănunte și într'un potop de cuvinte, frumusețea Du-

cesei, spunându-i că ea îl găseşte pe plac, dar că inima lui e apărată de trei rânduri de scuturi. Şi atunci cădea în genunchi şi împreună cu soţia lui se ruga cu ardoare lui Dumnezeu, să-i dea şi pe viitor puterea, ca într'o anumită eventualitate, să lase în palatul Ducesei mantia sa.

Printre femei, Marie Augusta nu se simţea aproape decât de Magdalen Sibylle. Se alipea de dânsa şi îi vorbea ca o surioară mai mică şi prostuţă faţă de cea mai în vârstă, atotştiutoare. Ah, Magdalen Sibylle! Cât era de serioasă, deşteaptă şi plină de experienţă! In căpşorul Ducesei, totul sbura ca un roiu de musculiţe colorate şi totul aluneca asupra ei ca apa, fără să lase urme. Magdalen Sibylle însă reţinea cu grijă tot ce se spunea, contempla evenimentele, se ocupa de ele şi le transforma, îmbogăţindu-şi sufletul. Iată de ce era ea atât de plină de cunoştinţe şi de experienţă, iar Ducesa părea mică şi proastă faţă de dânsa, deşi purta o coroană şi era, în adevăratul înţeles al cuvântului, mama ţării sale, ba chiar posesoare a Crucii Ordinului Maltez.

Magdalen Sibylle îi arăta o amabilitate rezervată, căutând să se acomodeze pe cât putea cu această fiinţă capricioasă. Uneori se îngrozea aproape de atâta uşurinţă sburdalnică. Această femeie, pe lângă care totul trecea fără să lase urme, — bărbat, copil, ţară, această femeie care nu trăia decât prin fiinţa ei corporală, exista în realitate, nu era o apariţie aeriană, un reflex, o fantomă, o umbră colorată?

Fata aceasta înaltă, cu faţa brună şi trăsături îndrăsneţe, părea trecută. Strălucirea adâncă a ochilor săi albaştri, atât de ireali sub părul negru, devenise mai palidă, iar ţinuta corpului ei robust devenise mai molatecă, mai femenină. Luptase din răsputeri şi se simţea istovită; acum devenise calmă şi nu mai era în stare să se înflăcăreze de revoltă.

Se dusese la frăţia misionară, plină de entuziasm

şi umilinţă. Sfânta Scriptură avusese pentru dânsa un înţeles şi un adânc răsunet. Privise Dumnezeirea, apostolii coborîseră deasupra patului ei şi vorbiseră cu dânsa. Apoi văzuse în pădure diavolul şi pornise împotriva lui, ca o flacără sfântă. Şi pe urmă veniseră Ducele şi Evreul şi devastaseră grădina ei, acoperind-o de noroiu. Florile şi fructele, pomii şi verdeaţa muriseră acoperite de noroiu, şi atunci când apele se retraseră nu mai rămăsese decât glodul umed şi sterp.

După aceea veni Süss şi îi făcu iar curte. Cu toată desamăgirea dintâi, ea îl privi ca pe un soare dătător de viaţă şi i se desvălui, deschizându-i toţi porii trupului şi ai sufletului său, cu bună ştiinţă, cu o dragoste nelărmurită. Dar el era un soare care nu încălzeşte şi care străbate calea sa palid, fără milă, inaccesibil. Îşi încordase toată voinţa ca să-l înţeleagă, se lăsase târîtă de dânsul şi simţise, mai mult decât oricare altul, dificultăţile lui, înţelese izolarea, luptele lui, înfrângerile, amorţirea lui, noua lui ascensiune, dar aspiraţiile ei, ascunse sau făţişe, rămaseră nerăsplătite; el să arăta faţă de dânsa de o prietenie curtenitoare şi plină de încredere, dar toată înflăcărarea bărbătească pierise.

Ea nu dispera pentru a doua oară; se resemnă. Chibzui cu mintea limpede, obiectiv; ar fi fost o bună moşieriţă, un nobil proprietar, care nu ar fugi de lume, dar care s'ar simţi cel mai bine pe pământul său, printre ţăranii săi, i-ar fi fost bine venit. O stea înşelătoare o mânase într'o lume care nu era a ei. Avea şi dânsa oarecare vină. Belzebut nu apare nimănui nechemat; acela care îl vede, aşa cum îl văzuse ea în pădure, l-a dorit în fundul sufletului său. Oricum ar fi, nu avea rost să-şi mai frământe creerul. In orice caz, acum era exilată în această curte, care i se părea un amestec fără sens de animale de tot felul, şi singurul om printre ele, spre care se simţea atrasă prin mii de fibre, era, prin prietenia lui politicoasă şi

încrezătoare, de o mie de ori mai îndepărtat decât odinioară diavolul, în pădurea din Hirsau.

Acum se ducea mai des la Beata Sturmin. Sfânta cea oarbă nu i se mai părea o fată bătrână şi ţignită, liniştea în care trăia i se părea, în prezenţa acestei femei evlavioase şi paşnice, mai puţin apăsătoare, ba chiar uneori simţea liniştea ca pe o mantie bună şi caldă.

La Beata Sturmin întâlnea adeseaori pe decanul Johann Konrad Rieger, cel mai bun predicator din Stuttgart şi pe fratele său mai tânăr, Imanuel Rieger, consilier al transporturilor. Johann Konrad, predicatorul, nu putea să-şi stăpânească valurile de elocinţă nici chiar în camera liniştită a sfintei. Era un om bun şi drept, dar se întreba de ce n'ar profita de talentul cu care îl dăruise mila lui Dumnezeu? Şi aşternea cuvintele frumoase şi sonore în faţa auditorilor săi, ca o pânză preţioasă! El amintea Magdalen Sibyllei pe Johann Jacob Moser, pe care îl întâlnea din când în când la Marie Augusta şi odată vorbi chiar despre acest publicist şi despre retorica lui, fără să dea multă importanţă acestui subiect. Dar predicatorul, deobiceiu atât de bun, se revoltă şi în cuvinte pline de venin, stigmatiză vanitatea diabolică a acelui orator, spunând că acea retorică profană e o nălucire, o invenţie a diavolului; sfânta cea oarbă isbuti cu greu să potolească furia lui împotriva concurentului laic, până când, în cele din urmă, bombănind îndelung, Rieger se resemnă.

Imanuel Rieger, consilierul transporturilor, asculta cu evlavie atunci când celebrul său frate vorbea. Era un om mic de stat, slab, puţin arătos. Pentru a da obrazului său de adolescent timid o înfăţişare virilă, el purta, contrar modei, o mustaţă scurtă. Inclinat să vadă în fiecare om numai partea bună, era foarte mâhnit că fratele său se exprimase cu atâta desconsiderare asupra publicistului unanim respectat; totuşi, în

modestia lui, nu îndrăsnea să-şi manifeste părerea contrarie altfel decât prin mici gesturi de apărare.

Privea spre Magdalen Sibylle cu o adoraţie nemărginită, cu inima îngenunchiată. Ce femeie! Ce martiră! Această femeie, cea mai curată şi cea mai virtuoasă din toată Suabia, cât trebuie să fi suferit, câte mii de morţi trebuie să fi murit, atunci când ereticul suveran îşi aruncă ochii asupra ei! Îşi aruncă ochii asupra ei, — o altă expresie nu îndrăsnea să întrebuinţeze nici în visurile sale cele mai îndrăsneţe. Şi cu ce demnitate purta această sfântă, dăruită cu toate comorile trupului şi ale sufletului, coroana ei de spini!

Micul şi neînsemnatul consilier cu mustaţă, îndrăsnea să-i adreseze din când în când câte un cuvânt sfios. El nu vorbi despre admiraţia lui nemărginită, niciodată n'ar fi avut această temeritate; îi vorbi despre o cunoştinţă comună, magistrul Jacob Policarp Schober din Hirsau. Magdalen Sibylle zâmbi. Ah, Hirsau! Magistrul grăsuliu, blajin şi bucălat! Mirosul de mere coapte şi melodia plângăreaţă despre Ierusalimul ceresc se contopiră în amintirea ei. In acest timp consilierul Rieger vorbea înainte despre magistru, povestindu-i amănunţit şi cu tot respectul despre poeziile şi cântecele sale. Magdalen Sibylle asculta liniştită cuvintele respectuoase ale consilierului.

Adoraţia nemărginită, care emana din toată fiinţa lui şi se ridica spre ea, îi făcea bine. Viaţa ei la curte, chiar dacă se mărginea la vizitele absolut necesare, făcea să se perinde pe dinaintea ochilor ei nenumăraţi oameni, cari luau în faţa ei atitudini silite şi artificiale, neştiind cum s'o trateze, în situaţia ei specială. Ea era metresa Ducelui, pietistă şi prietenă cu Ducesa catolică, atitudini incompatibile, din cari lumea nu ştia ce să înţeleagă. Astfel, din purtarea oamenilor cu cari se întâlnea, se desprindea un amestec confuz de ironie şi timiditate, de stinghereală şi nerușinată curiozitate, sau de servilitate, aşa încât rareori urechea ei auzea

o vorbă sinceră, exprimată în toată libertatea. Iată de ce îi plăcu admirația naivă și spontană a tânărului Rieger.

Dorea din ce în ce mai mult o viață simplă și tihnită. I se părea că viața tumultoasă și vidă dela curte, cu luxul și strălucirea ei era pricina indiferenței lui Süss și această existență pompoasă o desgusta tot mai mult. În sufletul ei se trezise ura moștenită dela strămoși împotriva stăpânitorilor străluciți; printre străbunii mamei sale, unul fusese capul unei revolte, pe timpul lui Konrad și murise de mâna călăului. Magdalen Sibylle își orândui casa cu o simplitate din ce în ce mai mare, se îmbrăca din ce în ce mai burghezește, suprimând peruca, de câte ori putea. Karl Alexander, care nu prea știa ce să vorbească cu dânsa și păstra aceste relațiuni numai din pricină că i se părea că-i stă bine și-i aduce popularitate, o privea cu mirare, dar. deoarece și Ducesa părea mai mult veselă decât supărată, se mulțumea să dea din cap nedumerit.

Acela însă care privea burghezirea Magdalen Sibyllei cu o mâhnire adâncă și neputincioasă, era Weissensee. El nu se apropiase niciodată sufletește de fiica sa, ba chiar această fată serioasă și melancolică i se păruse că-l stinghereste în toți anii petrecuți la Hirsau. Totuși, ea însemna pentru dânsul o satisfacție și o mândrie tainică. Ființa ei era alcătuită dintr'o substanță mai aleasă decât a celorlalți oameni. Avea în jurul ei o atmosferă proprie și oricât era el de sceptic, chiar atunci când zâmbea ironic, cu dânsa vorbea mai delicat și cu un respect involuntar. Acest bărbat atât de inteligent și perspicace știa prea bine, că oricât era de talentat, îi lipsea gravitatea, conținutul sufletesc; Magdalen Sibylle avea însă acest conținut, mersul ei, respirația ei, glasul ei aveau acea gravitate interioară; el vedea într'însa desăvârșirea lui și faptul că ea era trup din trupul lui i se părea o justificare față de sine însuși. El nu îndrăsnea s'o judece în sinea sa.

li era tot una dacă ea era femeie de lume sau sfântă; în orice caz era departe, inaccesibilă oamenilor de rând, era altfel, scop şi conţinut al unei lumi mai înalte, pe care o închidea în sine. Apoi, când Ducele veni şi o călcă în picioare, acest fapt, oricât îl lovise şi-i secase sufletul, nu putea să atingă icoana ei, pe care o purta în suflet. Sub chipul unei fete suabe, ea era Athena, care se amestecase printre muritori, sau cel puţin o semi-zeiţă.

Acum însă, când în îmbrăcăminte, atitudine şi vorbă, devenea tot mai burgheză, se prăbuşi gândul lui cel mai drag, sprijinul lui cel mai puternic şi argumentul cel mai tare împotriva propriilor sale nemulţumiri şi mustrări de cuget. Ah, ea nu părea, şi totuşi era o adevărată burgheză. Visătoarea pietistă, metresa Ducelui, rigidă ca marmora, neluând în seamă atotputernicia ei, plutind în alte sfere, fuseseră fazele metamorfozei unei crisalide. Burgheza practică, mulţumindu-se cu o activitate obişnuită, era ultima fază ridicolă, definitivă, cât se poate de comună, — adevărata realitate. Dacă ar fi devenit actriţă, cântăreaţă, ducesă, târfă sau sfântă, nimic nu i-ar fi desrădăcinat credinţa lui într'însa. Numai un singur lucru nu trebuia să se întâmple: ea nu trebuia să recadă în rândurile oamenilor cinstiţi şi comuni; această atmosferă îmbâcsită, acest aer mucegăit nu trebuia să fie al ei.

Cu intuiţia lui fină, el simţi că şi această transformare prozaică şi definitivă a Magdalen Sibyllei survenise din pricina Evreului. Nici acum nu simţea vreo dorinţă de răsbunare uşoară. Numai curiozitatea lui crescu, acea curiozitate subtilă, enigmatică, iritantă şi sfredelitoare: ce va face celălalt într'o situaţie asemănătoare? Cum se vor schimba înfăţişarea lui, ţinuta lui, gesturile lui? Această curiozitate îl împungea ca un ghimpe, unduia în jurul lui când adormea, îi producea mâncărimi şi îl sgâria pe toată şira spinării, umplea toată fiinţa lui.

Odată cu credința în fiica lui, îi pieiră cele din urmă scrupule. Trebuia să se gândească mai demult că situația lui la curte și participarea lui la proectul catolic nu se vor putea împăca multă vreme cu rolul său în comitetul restrâns al parlamentului. Apoi, atunci când, folosindu-se de îmbolnăvirea lui, comitetul celor unsprezece îl exclusese din sânul său sub forma cea mai blândă, el resimți o durere adâncă și scormonitoare. Acum lua pe față fără niciun scrupul partea Ducelui. Mai inteligent și mai perspicace decât Remchingen cel grecoiu sau Pancorbo cel lacom, el nu luase parte la manevrele împotriva lui Süss, neputând să creadă că Evreul e în adevăr slab. Astfel putu să restabilească foarte ușor relațiile dintre partizanii proectului catolic și directorul financiar, fără de care treaba nu mergea deloc. Se depărtă din ce în ce mai mult de vechii lui prieteni, Bilfinger și Harpprecht; aceștia îl priveau cu tristețe, dar fără ură, scufundându-se în mașinațiuni dezastruoase.

Din zi în zi se alipea tot mai mult de Duce și se folosea de acum înainte fără niciun scrupul de ciudata lui situație de socru nelegitim. Puse în joc toată experiența lui, ca să se acomodeze cu capriciile lui Karl Alexander, iar Ducele, supărat încă pe consilierii săi din pricina intrigilor împotriva lui Süss, pe altă parte ne mai având aceeași încredere în acesta, primea cu plăcere lingușirile lui Weissensee. Președintele consiliului ecleziastic prelua încetul cu încetul, cu multă abilitate, micile servicii, pe cari mai înainte le făcea Evreul, ca de pildă procurarea și concedierea de femei și alte asemenea lucruri.

Ca să atragă și mai mult pe Karl Alexander, el îl împingea pe căi vicioase și artificiale spre plăceri rafinate, și prințul, de felul lui foarte sănătos, nu prea găsea pe placul lui aceste plăceri, preferându-le altele mai grosolane; se credea însă obligat, în calitatea sa de prinț și om bine crescut, să încerce și din acestea.

Prelatul îi procura femei cari nici nu erau pe placul lui, dar cari erau la modă la Paris, deasemenea tot el îi aducea reţete şi afrodiziace italiene. Alături de el, Ducele pătrundea tot mai adânc în paradisul otrăvit, iar prelatul îi devenea indispensabil, ca mentor. Curios lucru, Ducesa nu vedea cu ochi buni această prietenie. Ea nu era nici decum sfioasă, îi plăcea chiar să asculte povestiri obscene, luând o expresie gânditoare; îi plăcea, în felul ei, figura tatălui său, străbătută de nenumărate creţuri, cari dovedeau o corupţie savantă. Dar chipul lui Weissensee, poate din pricină că stricăciunea lui nu era naturală, ci obţinută pe căi lăturalnice, era dintre puţinele, pe cari ea nu putea să le sufere.

Karl Alexander obişnuia să organizeze vânători mari şi strălucite, cheltuind sume de bani enorme; într'una din pădurile lui porunci să se facă un lac artificial, ca să atragă vânatul. Cu prilejul unei astfel de vânători, Weissensee îi sugeră ideea să vâneze odată numai în tovărăşia câtorva prieteni. O vânătoare ca cele obişnuite era un spectacol şi nu o plăcere. Ducele se învoi. Mai târziu, prelatul îi vorbi de pădurea dela Hirsau, atât de frumoasă şi bogată în vânat; poate că ar fi o distracţie bine venită să rămână acolo câteva zile incognito, fără castel de vânătoare, confort şi mulţime de servitori, să se odihnească, gustând plăcerile vânătoarei ca orice nobil dela ţară. Ce cinste ar fi pentru dânsul, să salute pe prinţ în casa lui, ca oaspe! Karl Alexander primi cu plăcere şi fără multă vorbă: Weissensee alesese bine momentul. Partida fu organizată pentru o dată foarte apropiată şi în mare taină, pentru a păstra incognito-ul.

Începând din acea zi, Weissensee fu într'o continuă activitate şi într'o admirabilă dispoziţie. Intineri, mersul său deveni mai elastic şi mai sprinten, ochii săi inteligenţi priveau cu o strălucire mai adâncă oamenii şi lucrurile. Căuta tovărăşia lui Süss, aflându-se în

preajma lui, ori de câte ori era cu putinţă. Când vorbea, îl asculta cu un zâmbet fin şi voluptos şi înclina capul mic şi inteligent ca şi cum ar adulmeca ceva. Când Süss nu băga de seamă, el îl măsura din cap până în picioare, sfredelindu-l cu privirea, iar celălalt, cutremurându-se uşor, fără să ştie de ce, se oprea stânjenit, şi în cele din urmă tăcea.

Rabbi Gabriel părăsi casa cu terasele înflorite, plecând într'una din călătoriile lui singuratece.

Străbătu Suabia dela Apus la Răsărit, umblă prin străzile vechi şi impunătoare din Augsburg, atrăgând privirile curioşilor. Sub ochii stupizi şi bănuitori ai trecătorilor, el intră în capitala pitorească a prinţului elector de Bavaria. Apoi coti spre munţii dela Sud. Pe malul râului se întindea un bâlciu plin de larmă şi chipuri felurite. Începând de acolo, valea se îngusta, devenea şerpuitoare, iar drumul urma în cotituri nesfârşite râul verzuiu şi repede. Sus de tot, pe un podiş, printre ziduri mari şi îngălbenite cu turnuri înalte, se afla un castel de vânătoare. Drumul se bifurca. Rabbi Gabriel intră în pădurea deasă şi nesfârşită. Urcă dealungul torentului, ale cărui maluri se apropiau tot mai mult şi care îşi croia drumul, limpede şi vesel, prin pădurea întunecoasă. Cabalistul trecu graniţa, pătrunzând pe teritoriul împărătesc; după o pribegie de aproape două zile, acolo unde valea râului se lăţea, bătrânul dădu peste câteva căsuţe sărăcăcioase, semănate în jurul unei biserici. Aci îşi petrecu noaptea.

Ceva mai departe, un perete înalt de stânci închidea valea râului, dealungul căreia mersese până acum. Ceva mai înainte se desfăceau trei văi mai mici, formate de pâraie cari se vărsau în râul din valea principală. Apucă pe valea celui dintâi. Nu era prea repede, de un aspect prietenos, iar malurile muntoase erau acoperite până sus de păduri. Străbătu şi pe cea

de a doua. Era foarte scurtă, urcuşul repede şi greu, şi se termina curând într'un fel de semicerc în amfiteatru, de pereţi stâncoşi uriaşi, pleşuvi şi de culoare închisă. Urmă şi a treia vale. Aceasta era mai lungă şi mai largă decât celelalte. Pârâul care o forma era mai domol şi adesea se pierdea cu totul, curgând pe sub pământ. Rabbi Gabriel ajunse la un loc mlăştinos acoperit cu sălcii. Mai sus se afla o colibă mică şi părăsită, cea din urmă din această regiune.

Cerul era acoperit, aerul nu prea cald, dar înăbuşitor. Călătorul gras răsufla din greu, urcând anevoie drumul fără potecă.

Indărătul colibei, valea se lărgea în chip surprinzător. Deodată răsări ca din pământ un arţar, apoi un altul, un crâng întreg. Copacii bătrâni se înălţau în aerul liniştit; nu se simţea nici o suflare, nici o frunză nu se mişca. Pereţii uriaşi de stâncă se străvedeau abia printre copaci, cari închideau valea de jur împrejur şi erau atât de înalţi, încât nu li se vedea vârful. Aerul era apăsător, crângul părea între munţi ca un peisaj meridional, adus acolo printr'o putere magică şi tăcerea adâncă şi apăsătoare părea că ia formă fizică; toată valea nemişcată era ca vrăjită, te simţeai închis într'însa, de parcă erai la capătul lumii.

Rabbi se ghemui sub un copac, greoiu, ostenit, gemând uşor. Scoase din buzunar o scrisoare de a lui Süss cu caractere ebraice, o scrisoare serioasă, cu o spoială de pietate jignită. Se adânci în citirea acestor caractere, le sorbi. Apoi, plecând capul, evocă chipul bărbatului care îşi căuta sufletul, al bărbatului de care se simţea înlănţuit. Să-l ajute! Să ajute să se ridice la lumină sufletul lui acoperit de moloz, pentru ca propriul său suflet, înlănţuit de acela, să poată respira mai în voie.

Dar valea aceasta nu era locul cel mai potrivit pentru meditaţie. O, ce înnăbuşitor era aerul! Oare Samael,

îngerul cel rău, şi-o fi trimis în acest loc spiritele sale cele mai puternice să-l apese şi să-l îndepărteze dela datoria lui? Doamne, scapă sufletul meu de sabie şi trupul meu din puterea câinelui!

Copacii ciudaţi şi neprevăzuţi erau de o imobilitate sinistră, cadaverică. Ah, pretutindeni numai demoni, fără formă sau cu miriade de forme, înconjurau pe om, rătăcind pe acela care voia să pătrundă într'o lume superioară. Sufletele morţilor ispăşesc păcatele, ferecate în milioane de lucruri, în animale, în plante sau stânci. In albina care bâzâie e încarnat sufletul flecarului, care a luat cuvântul în deşert; în flacăra pâlpâitoare, sufletul desfrânatului, în piatra cea mută, bârfitorul şi calomniatorul. Rabbi Isac Luria, cel atotînţelept printre oameni, vedea sufletele cari ieşeau din trup, chiar şi ale celor vii când, în serile de Sabbat, se înălţau spre paradis.

O, dacă ar putea vedea sufletul acelui om! Dacă i-ar putea vorbi şi ajuta. Sufletul omului care se frământă pe acest pământ numai de dragul bunurilor pământeşti, după moarte e aruncat în apă. Acolo e purtat din loc în loc, fără odihnă, târît de torent, sfărâmat şi prefăcut în pulbere la tot pasul. Dacă oamenii ar cunoaşte acest chin, n'ar mai înceta să plângă. Apăsarea creştea, îl strângea de gât, tăindu-i răsuflarea. Rabbi Gabriel fu silit să ridice capul. Din frunziş îl priveau mii de ochi, ochii căprii şi plini de lacrimi ai copilei, da, — inima îi stătu în loc, — ochii lui Noemi. Şi aceşti ochi chemau, implorau cu o stăruinţă plină de groază: „Ajutor!"

„Ajutor!" strigau aceşti ochi, tot mai strălucitori şi mai desnădăjduiţi, fixându-l mereu. Bătrânul îşi trecu mâna pe frunte ca să gonească această viziune, apoi, răsturnând capul pe spate, privi către cer. Acolo văzu fâşii de nori într'o rânduială ciudată, nemişcate. Deodată recunoscu că norii formau litere, două litere ebraice cari însemnau: „Ajutor!" Intoarse capul şi văzu cren-

gile copacului sub care şedea şi cari formau aceleaşi litere: „Ajutor!". Rădăcinile, aceleaşi litere: „Ajutor!" Sări în picioare răsuflând din greu, năduşit, cu gâtul uscat. şi un fior îi trecu prin spate; acest fior îi străbătu măruntaiele apoi îi strânse pieptul ca un cerc de fier. Se întoarse îndărăt. Crăpăturile din stânci, cursul pârâului, totul forma aceleaşi litere, întreaga vale tăcută, pereţii stâncoşi, pietrele şi apa îl implorau, strigând cu groază: „Ajutor!"

Călătorul cel gras coborî în goană valea, gâfâind, împleticindu-se, căzând şi alergând mai departe. Ajunse în ţinutul locuit şi goni îndărăt tot drumul, călare pe calâri, pe cai, în trăsură; simţea în ceafă privirea înspăimântată a copilei, în creer, literele ce-l implorau, îl goneau şi-i strigau: „Ajutor!"

La Hirsau, în camerele mari şi tăcute, cu perdele albe din casa lui Weissensee, şedeau împreună cu stăpânul casei Ducele, consilierul Schütz, cel cu nasul coroiat, şi gălăgiosul maior von Roeder, cu labele mari înmănuşate mai întotdeauna. In odaie se aflau peste tot portretele copilăroase şi visătoare ale Magdalen Sibyllei şi tatăl îşi vedea şi acum fata şezând în cercul luminos al lămpii cu chipul, de o seriozitate copilărească, aplecat deasupra unei cărţi. O vedea aşa cum fusese mai înainte, cu obrajii oacheşi şi catifelaţi, cu trăsături îndrăsneţe, aproape masculine şi ochii albaştri, ce formau un contrast ciudat cu părul negru. Câtă lumină şi câtă nădejde n'a sorbit din acest chip! Şi cât era acum de stins, de turbure şi de îngheţat!

In această încăpere, care mai era plină de aşteptările lui, de munca lui la comentariile Bibliei şi de visurile fiicei sale, bea şi petrecea acum împreună cu tovarăşii săi, Ducele. Karl Alexander se simţea tânăr, viguros şi împrospătat. Haina verde îi era descheiată, îşi desfăcuse şi pieptarul, iar părul blond, încărunţit, fâlfâia liber. A fost o ideie straşnică să vie la vână-

toare în aceste locuri. La Stuttgart şi Ludwigsburg afacerile mergeau admirabil, proectul catolic avea toţi sorţii de isbândă. Pe lângă acestea, noua târfă dela operă, Ilonca, îi plăcea de minune; la drept vorbind ar fi putut s'o ia cu dânsul. Dar e mai bine aşa. In timpul zilei, vântul în faţă, seara, vin şi glume strasnice între bărbaţi. Fără femei! Fără politică! Fără adunătura din parlament! Cum se simţea de tânăr! *Mille tonnerres!* Nici nu simţea că are cincizeci de ani. Putea să mai râdă şi să găsească plăcere într'un petec de pădure şi o ţintă bună pentru puşca lui.

Neuffer umbla de colo colo şi turna vin. In semiîntuneric, în afara cercului de lumină al lămpii, sta ghemuit Arapul. Karl Alexander bea vârtos, întindea picioarele dinaintea lui, râdea în hohote de glumele grosolane ale lui Roeder, de cele delicate ale lui Weissensee şi de anecdotele murdare pe cari domnul de Schütz le spunea, vorbind pe nas, într'o limbă elegantă şi foarte amestecată cu expresii franţuzeşti. Povesti apoi şi el amintiri din campaniile lui şi aventuri din timpul şederii sale la Veneţia.

Weissensee asculta cu o plăcere amestecată cu necaz. Când te gândeai bine, numai Evreul era de vină că acum el era silit să-şi pângărească încăperile albe cu aceste palavre grosolane şi idioate. Dar, ce vrei, atunci când eşti curios şi doreşti să ştii, trebue să te coste ceva această curiozitate. Osteneala îi va fi însă răsplătită, desigur că-i va fi răsplătită!

Când comesenii ameţiţi de băutură se duseră să se culce, Weissensee spuse Ducelui că-i pregătise pentru a doua zi după amiază o surpriză. Işi permitea să sfătuiască pe Alteţa Sa să doarmă bine toată dimineaţa, apoi să mănânce sdravăn şi după aceea va conduce pe Alteţa Sa în pădure şi-i va arăta surpriza.

— Weissensee! zise Ducele râzând. Vulpoi bătrân! Excelenţă! Preşedinte! Sunt mulţumit de tine. Ştii să aduci ceva nou în fiecare zi. Eşti un prelat de mare

folos. Şi bătându-l pe umăr, Ducele se îndreptă clătinându-se spre camera sa.

A doua zi, înfierbântat de prânzul copios, mirosind a vin vechiu, pe care priceputul Weissensee i-l oferise, plecară în trăsură. Mai întâi dealungul şoselei, apoi cotiră pe un drum de ţară. Aci lăsară trăsura şi o luară pe jos, pe cărare; în cele din urmă ajunseră la un zăplaz înalt. Perspectiva era închisă de nişte copaci.

Se opriră în faţa zăplazului. Bătea un vânt cald. Erau încă ameţiţi de vin. Suflau din greu, asudau, glumeau. Aşa dar surpriza se afla dincolo; oare merita osteneala? Weissensee nu vrea să le spuie câte ceva? Acesta îi rugă să nu se teamă de osteneală şi se căţără cel dintâi pe gard. Ceilalţi urmară, suflând din greu. Merseră mai departe, curioşi, intrigaţi, amuzaţi.

Ajunseră la terasele de flori, la cubul alb al casei. Se opriră uimiţi. Imagini confuze se iviră în mintea lui Karl Alexander. Veneţia, Belgrad. Dar nimeni nu ştia ce rost avea acea casă albă şi ciudată din mijlocul pădurii suabe.

— Casa aparţine magului, zise Weissensee, unchiul domnului director financiar.

Stupefacţie, feţe tâmpite, ochi mari. Ducele simţi un gust neplăcut în gură, deveni mai greoiu, piciorul bolnav îl durea, resimţi drumul rău şi plin de hopuri prin pădure. Cuprins de o stingherealâ subită, el măsură casa, cu o senzaţie vagă că dintr'însa îl privesc doi ochi împietriţi, de un cenuşiu tulbure.

— Magului? Aşa? zise el apoi cu glasul răguşit. Firește, aceasta e o surpriză.

— Şi nu e totul, urmă Weissensee zâmbind cu buzele fine şi voluptoase. Alteţa Voastră poruncește să ne apropiem?

Karl Alexander îşi reveni şi-şi drese glasul:

— Bătrânul vrăjitor îmi datorește oricum încă un

răspuns, strigă el. Haideţi să speriem bufniţa în văgăuna ei!

Tovarăşii de petrecere se apropiară, bătură în uşă şi, deoarece nimeni nu le răspunse, intrară în casă. Bătrânul servitor le ieşi înainte: Ce căutau? — Pe stăpânul său. — Nu este acasă. Dealtfel nici nu primeşte pe nimeni, adăogă el cu necaz. Weissensee fu de părere să viziteze casa. Ce ideie, mormăi servitorul. Să facă bine să plece. Nimeni n'are ce căuta aci.

— Ţine-ţi gura! strigă mânios maiorul Roeder.

Dar bătrânul repetă cu încăpăţânare:

— Nimeni n'are ce căuta aci. Nimeni n'are să-mi poruncească decât stăpânul meu.

— Şi Ducele de Württemberg, zise Karl Alexander, trecând pe dinaintea servitorului împietrit.

Intrară în casă. Examinară timizi şi batjocoritori volumele mari, desenele arborelui cabalistic, imaginile omului ceresc, ciudatele inscripţii şi făcură observaţii ironice. Dar această încăpere misterioasă punea ca un dig exuberanţei lor, le insufla un fel de teamă.

— Ei drăcie! strigă deodată Karl Alexander, vrând să risipească impresia de stânjenire. Doar nu suntem în biserică. Neuffer, adu vin! Dacă bătrânul vrăjitor nu e acasă, să încercăm noi să aducem spiritele sale la masa noastră, cu un pahar de vin bun.

— N'ar fi mai bine să vizităm mai întâi şi celelalte odăi? întrebă Weissensee. Poate că mai descoperim ceva!

Nasul lung şi fin al prelatului adulmeca în toate părţile, ochii săi inteligenţi şi neastâmpăraţi căutau în toate ungherele.

Pe când Neuffer pregătea de băut, vizitatorii examinară cele câteva camere ale căsuţei. In faţa uneî uşi stătea Jantje, servitoarea cea grasă şi vorbăreaţă, căutând să oprească pe vizitatori. Dar aceştia o deteră deoparte şi pătrunseră în odaie. In colţul cel mai îndepărtat şedea tânăra fată speriată, îmbrăcată în

costumul ei oriental, cu ochii măriți și gesturi de apărare. Bărbații se deteră înapoi în fața acestui chip drăgălaș, de o albeață mată, cu părul negru-albăstrui și ochii expresivi și plini de lacrimi.

— Lua-l-ar Aghiuță! înjură printre dinți Ducele. Așa dar, iată ce bunătăți are Evreul meu! Iată cum se ferește de mine, pungașul! Vrea să se desfete singur cu așa bucățică bună.

Intre vizitatori și tânăra fată era încă o distanță de câțiva pași. Se făcu tăcere. Noemi sărise în picioare și acum stătea îndărătul scaunului, lipindu-se cu totul de perete. Vizitatorii, uimiți de ciudățenia acestei apariții, rămaseră pironiți lângă ușă.

In mijlocul acestei tăceri se auzi glasul mlădios al prelatului:

— Domnișoara este fiica domnului director financiar. Și, la vederea tovarășilor săi cari rămăseseră cu gura căscată, el adăogă cu un zâmbet politicos:—Aceasta a fost surpriza mea.

— Ei drăcie! Ei drăcie! repetă de mai multe ori maiorul Roeder, care nu găsea altceva de spus. Ducele însă, revenindu-și din uluirea sa, o mânca din ochi și, plin de entuziasm, se pierdu în comparații admirative:

— Această fată e o capodoperă! Numai fildeș și abanos. Ca o legendă a Orientului.

Consilierul Schütz îi ținu isonul:

— Directorul financiar e un geniu; dar produsul trupului său întrece pe toate cele ale creierului său.

Weissensee tăcea. Și totuși, acest fin cunoscător ar fi putut să laude fata mai bine decât însuși Ducele împreună cu Schütz cel fără simțire sau decât grosolanul Roeder, care nu găsea alt compliment decât veșnicul său grohăit: „Ei drăcie! Ei drăcie!" Dar Weissensee rămase mut. Se mulțumi să privească fata, s'o măsoare din cap până în picioare, și un zâmbet de neînțeles se ivi pe buzele lui voluptoase. Da, da, domnule director

financiar, firește, iată un giuvaer prețios, care merită să fie păzit. A opta minune a lumii! Venus ebraică! Are niște ochi ca în Vechiul Testament. Și nu pare să fie frumoasă numai la vedere. La Magdalen Sibylle veneau apostolii și-i vorbeau. Acesteia n'au decât să-i vorbească profeții. Ai fost mai șiret decât mine, domnule director financiar; dar tot n'ai fost destul de șiret. Ai fi trebuit s'o ascunzi mai departe și cu mai multă grijă. *Voilà!* Acum vom vedea ce mutră ciudată vei face dumneata.

— Cine ar fi crezut că bătrânul vulpoi să aibă un asemenea pui?

Noemi stătea în colțul ei, cu tot trupul încordat de frică și desgust și privea pe străini.

— Cum te numești, domnișoară? întrebă acum Ducele. Și, deoarece ea nu răspunse: — Sulamita? Salomea? Vrei să aruncăm la picioarele tale capul cuiva?

Dar Noemi continua să tacă, chinuită de o durere aproape fizică, atât îi era de frică și de scârbă.

— Timiditatea aceasta n'o are dela tatăl ei, constată domnul de Schütz.

Dar maiorul Roeder, piezându-și răbdarea, o repezi:

— Răspunde odată, pui de Jidov, când te întreabă Ducele!

— Ține-ți gura, Roeder! zise Karl Alexander. Și adresându-se copilei speriate, care se ghemuia în colțul ei, îi zise prietenos:

— Nu-ți fac nimic, nu te mănânc, căprioară speriată! Mimoza! Nu fii atât de mofturoasă.

Intre timp Jantje, servitoarea, se strecurase în apropierea fetei și acum stătea lângă dânsa, neștiind ce să facă.

— Sunt în adevăr suveranul tău, continuă Karl Alexander cam nerăbdător, — Ducele și stăpânul iubitor al tău și al tatălui tău. Și acum spune-mi însfârșit cum te chiamă!

— Domnişoara se numeşte Noemi, răspunse servitoarea în locul ei.

— Acum cel puţin ştim, mormăi satisfăcut von Roeder. Noemi, ciudat nume! pufni el.

Ducele însă porunci:

— Vino încoace, Noemi! Vino şi sărută mâna suveranului tău!

Servitoarea spuse câteva cuvinte copilei, împingând-o înainte cu blândeţe. Fata păşi încet, cu ochii în pământ, şi Weissensee îndreptă spre dânsa privirile lui lacome şi curioase.

Intrară în camera de lucru şi băură, silind copila să le dea explicaţii. Pe pereţi se întindea arborele cabalistic, literele masive se încâlceau cu figurile uimitoare, omul ceresc privea nemişcat. Copila gustă din vin. Dar ei nu putură s'o oprească. O sbughi deodată, se închise în odaia ei, înfiorată, tremurând din tot corpul.

Dar în camera de lucru, von Schütz zise, arătând figurile magice:

— Înainte, aici mirosea a şcoală evreiască şi a cimitir. Acum miroase ca la Paris, a parfum şi a „*Mercure Galant*", şi toată atmosfera de stafii a dispărut. Ciudat lucru, un pic de carne fragedă de femeie distruge prestigiul celui mai învăţat dintre magi.

Plecară. Mai întâi Schütz, Roeder şi apoi Ducele şi Weissensee, la urmă Neuffer. Ducele greoiu se sprijinea cu toată încrederea de Weissensee cel sprinten şi elegant.

— Dar bine ai mai ticluit lucrurile, zise el vesel. O să mai glumim multă vreme pe chestia asta. Ce misterios e şi Evreul meu! Lasă c'o să râdem de el, de o să facă feţe-feţe.

Dar nu aceasta fusese intenţia lui Weissensee. Să plece acum şi să râdă puţin de Evreu, ce lucru mare era? Nu pentru asta s'a obosit atâta. Evreul era şiret, Evreul ştia ce copilă are. O va trimite în străinătate,

departe, în orice caz n'o va aduce la curte, așa cum făcuse dânsul. Evreul era prevăzător; și chiar dacă ar fi ispitit, el avea pe mag, care să-l oprească. Dacă Ducele pleca acum, nu va fi cu putință să-l mai aducă la Hirsau. Și atunci, marea și mistuitoarea curiozitate a lui Weissensee va rămânea pentru totdeauna nepotolită.

Prelatul revăzu în fața lui copila ghemuită în colțul ei, cu ochii mari și speriați și chipul alb, cu o expresie de desgust, și fu cuprins de un sentiment de duioșie. Dar acest sentiment fu înnăbușit de curiozitatea sălbatecă și sfâșietoare, care îi umplea toată ființa, îi strângea inima și-i tăia respirația.

Își încetini pasul și rugă pe Duce să nu se oboseasca prea mult, sfătuindu-l să facă un mic popas. Neuffer mai avea vin și Weissensee servi pe Duce. Acesta bău. Weissensee aducea mereu vorba de fată; cu glasu-i amabil, mlădios și insinuant, el lăudă ca un cunoscător farmecele ei: cât era de tânără și totuși destul de coaptă. Când sunt în floare, Evreicele au o frumusețe unică, superioară tuturor femeilor; ele sunt răcoroase și înflăcărate, ca vinul din țările sudice. Dar această înflorire durează foarte puțin, după aceea ele se veștejesc și devin oribile. Trebuie să le iei așa cum e aceasta, sfioasă și înflăcărată; cine gustă din această băutură cel dintâi, simte o fericire deosebită, care îi rămâne în amintire toată viața.

Astfel prelatul picura otrava lui subtilă în inima Ducelui. Karl Alexander bea mereu și simțea cum sângele îi umflă vinele. Inseră. Vântul cald adia ușor, în fața lui, printre copaci, plutea imaginea fetei cu formele timide și delicate; Ducele ofta ușor.

— Astfel trebuie să fi fost femeile pe cari și le alegea regele Solomon, zise Weissensee, continuându-și visul; și cuvintele lui vizau pe Duce. O mie de femei avea el. Astfel erau regii din Vechiul Testament, din

Testamentul domnului director financiar, adăogă el, chicotind.

Karl Alexander se ridică deodată, îşi scutură hainele de uscături şi frunze veştede şi spuse lui Weissensee, cu glasul scăzut, că vrea să se mai plimbe puţin prin pădure. Weissensee să-l scuze faţă de ceilalţi tovarăşi; să nu-l aştepte, să se întoarcă acasă şi să-i trimită trăsura îndată; Neuffer va rămânea cu dânsul. Preşedintele Consiliului ecleziastic se înclină şi plecă. Când fu singur, răsuflă din adânc, întinse braţele, făcu o strâmbătură, scoţând din gâtlej nişte sunete ciudate, ca un fel de gâlgâit.

In acest timp, Karl Alexander, urmat de cameristul său, se întoarse prin pădure, alergând atât cât îi îngăduia piciorul său bolnav. Innopta. Când ajunse la casa cu terasele înflorite, era întunerec de tot; nori sfâşiaţi şi negricioşi treceau grăbiţi pe cerul fără lună, vântul cald se înteţise, tăindu-i răsuflarea. Ce aventură frumoasă! Cât se simţea de tânăr! Sări gardul şi se strecură printre copaci. Ah, ce bine era, mult mai bine decât să se certe cu păduchioşii de parlamentari pentru paragrafele din lege! Dacă ar avea o mască pe obraz, s'ar simţi tot atât de tânăr cum fusese la Veneţia.

Nu era nici un câine? Poate că bătrânul făcuse nişte cercuri magice, vrăjind pragul casei sale, aşa încât acel care îl trecea rămânea nemişcat.

Lăsă pe Neuffer în urmă şi făcu ocolul casei, pândind în toate părţile. Reţinuse cu uşurinţă planul atât de simplu al locuinţei. Colo era odaia fetei, cufundată în întunerec. Acolo unde ardea lumina, era încăperea cu figurile magice. Nu cumva e acolo? E uşor să se caţere pe spalier. Va vedea.

Abia icnind se căţără pe fereastră. Da, ea şedea acolo, cu braţele moi, nemişcată, cu ochii măriţi, plini de nesiguranţă.

— Pst! o chemă el şoptind, râzând pe sub mustaţă şi clipind cu şiretenie.

Fata tresări, văzu faţa masivă şi roşie şi ochii albaştri şi lacomi, ieşiţi din orbite. Se dete înapoi şi rămase cu privirea împietrită de groază, pironită asupra Ducelui, care sufla din greu. El râse:

— Te-am speriat? Prostuţo! Nu te teme!

Acum sări în odaie, apropiindu-se de dânsa asudat şi gâfâind:

— Vezi ce bine ştie să se caţere suveranul tău?

Noemi, simţindu-se pierdută, se repezi la capătul odăii, murmurând rugăciuni în neştire şi ghemuindu-se cât putea. El o urmă, vorbindu-i şi căutând s'o liniştească, ca pe un copil mic; dar amabilitatea lui îngrozitoare o făcea să tremure şi mai tare. Cu buzele albe, cu ochii ca două lacuri îngheţate, ea îl privea ţintă, până când, în cele din urmă, pierzându-şi răbdarea, Ducele o apucă cu brutalitate, sărutând-o şi căutându-i sânii. Ea îi alunecă din mâini, strigă cu glasul stins ca de copil pe unchiul său, se smuci, ajunse la uşă şi urcă în goană o scară. Scara ducea pe acoperiş.

Când ajunse sus, respiră cu putere aerul cald al nopţii. Vântul umed şi cald o învălui din toate părţile, gonind-o mai departe. Trase cu urechea în urma ei: linişte. Intinse braţele, se simţi liberă, unchiul o ajutase şi acum vântul umed şi binefăcător ducea departe de dânsa mirosul şi răsuflarea bestiei. Păşi sglobie, aproape dansând spre marginea acoperişului orizontal. Oare nu veneau glasuri din pădure? Glasul adânc, catifelat şi mângâietor al tatălui şi cel hârâitor, morocănos şi totuşi atât de consolator al unchiului! Noemi zâmbi în noapte.

Atunci se auzi un tropăit urcând scara, un gâfâit, înjurături înnăbuşite. Bestia! Acum însă ea nu se mai temea. Dinspre pădure, pe o suflare de vânt, venea

o trăsură cu cai înaripați și se opri lângă acoperiș. Surâzând, cu pașul ușor, ea coborî.

Când ajunse sus, Karl Alexander nu văzu nimic. Și totuși ea fugise pe scară și aceasta nu avea altă ieșire. Mii de draci! Nu cumva învățase dela bătrân arta vrăjitoriei și se prefăcuse într'o pasăre de noapte, sau trecea colo pe cer, prefăcută în norul cel negru și își bătea joc de dânsul? Blestemată fetiță! Ducele era desamăgit și furios, vântul bătea mai tare, fluturându-i haina și părul lipit de sudoare. Ce dobitoc bătrân mai era! Să fi luat pe această fată de Jidov mofturoasă, s'o fi aruncat pe masă, fără să ție seama de fandoselile ei. La ce dracu mai era stăpân? Acum își pierduse noaptea și cei din Hirsau vor avea dreptate să-și bată joc de dânsul.

Necăjit, coborî scara dibuind. Piciorul îl durea și era obosit mort. Ieși pe fereastră anevoie. Atunci auzi șoptind glasul răgușit și plin de teamă al cameristului:

— E întinsă între flori!

Ducele crezu că fata se ascunsese acolo și zise râzând: „Ticăloasa!" Apoi se îndreptă poticnindu-se prin întuneric, în direcția pe care i-o arătase Neuffer.

Da, era aci printre flori. Florile se legănau cu putere încoace și încolo, scuturate de vânt, ea însă zăcea nemișcată. Ducele o strigă, glumind:

— Ticăloaso! Cum ai ieșit de acolo?

Deoarece ea nu răspundea, el o apucă binișor de braț, îi înclină capul pe spate, o pipăi în grabă speriat. Își dete seama că era moartă. Nu înțelese.

Norii sfâșiați goneau pe cer. Luna nouă se arăta la orizont, răspândind o lumină imprecisă. Servitorul stătea sfios deoparte. Ducele de Württemberg însă îngenunchie lângă cadavrul tinerei Evreice, printre flori, în bătaia vântului, trist, turburat, un biet om umilit în noapte și în vânt.

Ce se petrecuse oare? Pășise în gol? O făcuse din-

adinș? Intr'un fel sau altul, el era legat de această moartă, era pricina nenorocirii ei.

Ei! A glumit și el. Cine ar fi putut bănui că fecioara va fi atât de mofturoasă? Avusese și altele de vârsta ei și ce fete? Fiicele celor mai de seamă nobili ai Suabiei! Evreica nu trebuia să se poarte astfel și să facă atâtea mofturi. Se întâmplă ca unii copii să se înnece sau să se sinucidă în alt fel, pentru o vorbă mai aspră. Se întâmplă. Aceștia sunt smintiți și nu merită să trăiască. Și atunci acel care e cauza morții lor n'are nicio vină.

Cu toate acestea el nu putea să scape de acel sentiment apăsător, care îi strângea inima. Evreul o ascunsese, o ascunsese cu atâta grijă și acum iată că zăcea pe pământ și era țeapănă și împietrită și, cu toată șiretenia lui, Evreul n'a putut s'o păzească. O suflare vine, cine știe de unde, și lumina se stinge. Ce ciudat, și cât de neînțeles! Mai adineaori fusese în lumină și ochii îi străluciseră plini de viață; acum zăcea în noapte și nici vântul cel mai cald nu o împiedica să se răcească.

Pădurea era întunecată, dușmănoasă și plină de mister. Se auzeau glasuri turburătoare, pline de batjocură. Ducele simți o înfiorare. Basmele copilăriei se ridicau în fața lui nebuloase, imagini dintr'o pădure vrăjită, plină de spirite blestemate, cari îl strângeau de gât, îl trăgeau de păr și brațe lungi și spectrale se întindeau spre dânsul. Și deodată se văzu iarăși pășind în acea horă fantomatică și mută; magul îi ținea mâna dreaptă, Süss pe cea stângă. Oare nu dansa în horă și tânăra fată, înclinându-se și făcându-i semn cu capul? Și acum auzea glasul hârâitor și morocănos al magului. Auzea lămurit fiecare sunet și se silea să înțeleagă; dar nu înțelegea. Aceasta îl chinuia. Și totul era atât de tulbure, de nebulos și incolor.

Cu un mormăit furios se smulse din această constrângere. Era obosit mort, va dormi. O moartă zăcea

în bătaia vântului. E bine, el a văzut mulţi morţi. Când dădea un ordin de atac şi în urma lui morţii zăceau în jurul său, la urma urmei tot el era pricina. Era un non sens să-şi bată capul. De ce se gândea la această Evreică moartă mai mult decât la miile de bravi ofiţeri şi soldaţi, cari muriseră în jurul lui şi pentru dânsul? De accea era Duce. Dumnezeu orânduise lucrurile astfel încât, acolo unde trecea el, înflorea viaţa sau se abătea moartea.

Aşa dar acum se va duce să doarmă. Şi fata? S'o lase aici? Firește, nici vântul şi nici ploaia nu pot să-i mai facă vreun rău. Dacă pleacă acum, afacerea s'a terminat; gata, *finito*. Servitorii vor găsi fata a doua zi şi vor înştiinţa pe Süss. Acesta o să-şi frământe creierul de ce şi cum a murit. Dar probabil că nu va face gălăgie. Se va feri. Işi va îngropa copila în tăcere şi îşi va ţine gura. Şi cei cari au fost azi cu dânsul, Weissensee şi ceilalţi, de asemenea. Afacerea va fi terminată şi îngropată. Punct. Ex, ex, ex!

Aşa dar, va — nu, nu va face nimic. Să fugă? Ho! ho! Ar putea să pară că se teme de Evreu. Va scula servitorii, va trimite un curier lui Süss, îl va aştepta aci şi-i va spune: „Bună treabă ai mai făcut, pungaşule! Iată fiica ta a fost găsită moartă. Dacă n'ai fi ascuns-o, Jidove, misteriosule, vicleanule, dacă ai fi adus-o la Stuttgart, niciodată nu s'ar fi întâmplat asemenea lucru".

Va fi o mare lovitură şi o mare nenorocire pentru Evreu. Ce canalie blestemată, misterioasă şi enigmatică! Mai întâi te umple de ridicol şi dispreţ cu afacerea din Esslingen. Şi deodată, îl vezi că are o copilă atât de ciudată, şi, înainte de a o atinge, moare. Această chestie nu va fi niciodată îngropată, chiar dacă ar pleca acuma şi s'ar întoarce la Stuttgart şi n'ar spune niciodată cuiva vreo vorbă. Chipul acestei copile era mai greu de uitat decât miile de chipuri moarte, schimonosite sau mutilate ale soldaţilor. Evocă chipul Evreului, foarte alb,

cu buzele roşii, senzuale, cu ochii mobili şi mari. Era alb ca obrazul copilei. Cum s'a priceput acest om să se apropie de dânsul, să se insinueze cu privirea lui blestemată de câine credincios! Fireşte, când te gândeşti bine, pe atuncea nu era lucru mare de capul lui: un mic prinţ, căruia Parlamentul nu-i acorda nici măcar un avans de câţiva ducaţi. Nu era speranţă să scoată dela dânsul nici capital, nici dobândă. Şi chiar dacă lucrurile au luat altă întorsătură şi Süss l-a făcut să-i plătească încrederea cu vârf şi îndesat, afacerea tot nu s'a sfârşit cu bine pentru dânsul. Dacă îi păsa atât de mult de Evreul Iecheskel, propria lui copilă, păzită cu atâta duioşie, însemna desigur pentru dânsul cu mult mai mult. Şi acum zăcea la pământ, grămăjoară de hrană pentru viermi, zăcea în bătaia vântului şi era moartă.

Să scape! Să scape de Evreu! Il va concedia. Să ia cu dânsul toată averea, tot aurul, nestematele şi hârtiile de valoare, tot ce a adunat, furând ţara. Ii va mai face şi un dar măreţ. Dar să plece! Să plece!

Nu, să nu plece! S'ar părea că are un sentiment penibil, apăsător, la vederea lui. Nu-l va concedia.

Dar acum ajunge! Se va gândi mai târziu. Acum se va culca, ce dracu! Se apropie de poartă, bătu cu putere, brutal. Arătă servitorului morocănos şi adormit care-i deschise, cadavrul. Trecu pe dinaintea bătrânului ce rămăsese împietrit, fără alte explicaţii. Auzi mugetul de durere al servitorului, plânsul, gemetele şi bâiguielile servitoarei. Karl Alexander nu se sinchisi de nimic, intră în casă şi răspunse cu o strâmbătură mânioasă lui Neuffer, înspăimântat de această casă vrăjită şi de moartă. Se asvârli îmbrăcat pe o canapea şi adormi sforăind, horcăind, ca o brută.

Când se trezi, soarele lumina odaia. Se simţi murdar şi ţeapăn. Neuffer aţipise, ghemuit într'un colţ. Karl Alexander se întinse. Ah, acum va pleca din această casă sinistră, se va întoarce la Hirsau, va face o

baie şi va mânca bine în casa confortabilă a lui Weissensee. Va aştepta pe Evreu, îl va bate pe umeri şi-i va spune câteva cuvinte princiare de mângâere. Cu aceasta se va termina partida de vânătoare. Păcat că nu se sfârşea tot atât de plăcut precum începuse. Sări în picioare cu atâta putere, încât Neuffer se sperie în somn şi se ridică în grabă. Apoi intră în odaia de lucru. Moarta era întinsă pe jos, ferestrele erau acoperite, lumânări mari ardeau, chiar şi desenul magic al omului ceresc era acoperit. La căpătâiul fetei stătea Rabbi Gabriel. Când intră Ducele, ochii turburi-cenuşii nu se ridicară. Rabbi nu întrebă nimic, nu cercetă. Cu glasul hârâitor şi morocănos, rosti: „Plecaţi, Domnule Duce!" şi Ducele, surprins, plecă. El nu se mânie; era copleşit de o mare tristeţe şi amorţeală. Părăsi casa, fără să vadă cât de voioase se ridicau florile în lumina zilei, fără să vorbească cu Neuffer, care îl urma înspăimântat, jinduind după o vorbă omenească. Plecă repede, trecu prin pădure şi până când ajunse la drumul de ţară, unde aştepta trăsura, nu scoase o vorbă.

Rabbi Gabriel se întorsese încă în aceiaşi noapte, fără să fi fost înştiinţat. Nu păru prea mirat; sprâncenele dese se încruntară, cele trei cute verticale se brăzdară şi mai adânc în fruntea lui mare. Rosti binecuvântarea, care trebuia rostită la vederea unui mort: „Lăudat fii tu, Iehova, Doamne, judecător prea drept". Aşeză binişor fata, îi încrucişă braţele înţepenite pe piept, îndreptă degetele, arătător, mijlociu şi inelar astfel, încât să formeze litera *Shin*, începutul numelui prea sfânt *Shaddai*. Acoperi ferestrele, aprinse lumânările, acoperi imaginea omului ceresc. Vărsă în urma lui apă, atunci când intră în camera mortuară, vărsă apă la capul şi la picioarele fetei. Căci apa goneşte spiritele rele pe cari le atrage moartea. Numai Samael, îngerul cel rău, îngerul morţii, nu poate fi gonit. Şi astfel Rabbi rămase singur cu moarta şi cu Samael, îngerul cel rău.

Plecă capul peste genunchi şi rosti în pământ cele trei imnuri, al Marei Sfinţiri, al Extazului din al treilea cer, al Legiunilor celor morţi. Sufletul fetei era acolo şi îngerul cel rău nu putea să-l ascundă. Ah, Rabbi Gabriel ştiuse că sufletul ei mai era acolo, că nu va intra în lumea cea de sus dintr'odată; în această lume de aci o mai aştepta o datorie, de aceea îl chemase copila. El însă n'a putut s'o ajungă şi astfel ea a murit înainte ca el să vină.

Bătrânul mag sta ghemuit ca o grămăjoară de carne sdrobită în odaia plină de spiritul lui Samael şi de sufletul sfios şi tremurător al copilei. Şi bătrânul îi vorbi cu glasu-i hârâitor şi discordant; dar el nu-i putu spune nimic, ca trecuse pragul lumii de a treia şi oricât ar fi dorit ea de mult, el nu putea s'o oprească.

Şi atunci când simţi că se duce şi îngerul sinistru o acopere cu umbra sa, el strigă celei ce se îndepărta acele cuvinte din Biblie, care-i plăcuseră atât de mult: „Cât mi-ai fost de dragă, Noemi, fiica mea, iubită şi drăgălaşă! Crin din valea aceasta! Trandafir din Saron!"

Atunci el percepu un ultim salut fâlfâitor. Dar Samael era mai tare decât dânsul şi o târî mai departe. Atunci Rabbi căzu cu faţa în jos. Niciodată nu fusese atât de greu, atât de material ca acum. Zăcu ceasuri dearândul într'o slăbiciune grozavă şi lumânările arseseră, şi moarta avea degetele întinse în semn de *shin;* dar niciun semn nu mai era de folos, nu era nimeni în odaie şi el rămase cu Samael cel sinistru, singur şi desnădăjduit, copleşit de o durere care-i strângea inima.

In câteva cuvinte, Ducele povesti lui Weissensee cele întâmplate. Curierul ce fusese trimis la Süss plecase de mult. In aşteptarea Evreului, Karl Alexander se arăta de o veselie gălăgioasă, mânca sdravăn, bea, glumea şi vâna.

Weissensee nu înţelese decât un singur lucru: copila murise. Isbuti să rămână politicos şi stăpân pe

sine în prezența Ducelui. Când fu singur, se sfărâmă ca sticla. Evreul rămăsese deasupra, Evreul învinsese din nou. Copila era moartă. Nu fusese murdărită, pângărită, sdrobită; murise, pur și simplu. Își luase sborul, neprihănită, zâmbind din înălțimi ca un înger. Evreul nu era un codoș murdar și sdrobit ca dânsul, Evreul era aproape tragic, era un martir, nestemata lui nu era turbure și murdară; atunci când un altul voise s'o apuce cu mâna lui brutală, ea s'a desprins, topindu-se în azurul divin. Acum, curiozitatea lui nu mai avea niciun rost, acum, nu mai era deloc ispitit să vadă figura Evreului. Ședea fără vlagă, istovit, în fotoliu, murmurând neîntrerupt și aproape inconștient: *„Nenikekas, Judaie! Nenikekas, Judaie!"*[1])

Intre timp, Süss gonea spre Hirsau. Când primi vestea că Ducele se află la Hirsau și că trebuie să plece într'acolo imediat, fără să piardă o clipă, îngheță de frică. Era sigur că ceva amenința pe copila sa, că poate se și întâmplase. Dar la Hirsau, în casa lui Weissensee, i se spuse că Ducele ieșise, că era desigur în pădure, și că dacă vrea, poate să vorbească cu domnul președinte al Consiliului ecleziastic. Dar Süss nu aștepță pe Weissensee, care șovăia și era grozav de zăpăcit, ci porni imediat mai departe spre pădure. Drumul de țară... zăplazul... arborii înalți... terasele de flori... casa albă. Niciun servitor. Nici Ducele. Nici Rabbi. Ca tras de o putere nevăzută, fără cea mai mică șovăire, fără să se gândească sau să întârzie, el intră deadreptul în odaia de lucru. Ferestrele acoperite. Lumânările mari aprinse. Moarta, cu brațele pe piept, cu degetul arătător, mijlociu și inelar întinse în semn de *shin*. Süss se prăbuși. Rămase câteva ceasuri fără cunoștință.

Când deschise ochii, Rabbi se afla în fața lui. Bătrânul văzu un bărbat îmbătrânit și descompus. Trupul elastic și mlădios era acum încovoiat și moale, obrajii

1) Ai învins, fiu al lui Iuda! Ai învins, fiu al lui Iuda!

albi şi netezi — scofâlciţi şi întunecaţi, părul castaniu îşi pierduse strălucirea. Rabbi îmbălsămase moarta şi acum se apropia din când în când, aprindea alte lumânări, stropea cu apă, ca să gonească spiritele rele.

După o tăcere nesfârşit de lungă, Süss întrebă:

— Din cauza Ducelui a murit?

— A murit din cauza ta, răspunse Rabbi Gabriel.

— Dacă aş fi plecat cu dânsa, de mult, departe, departe, în singurătate, n'ar fi murit?

— A murit din cauza ta, zise Rabbi Gabriel.

— Putem vorbi cu morţii? întrebă Süss.

Rabbi Gabriel se cutremură. Apoi zise:

— E scris în cartea despre Legiunea morţilor: „Gândiţi-vă la mort aşa cum se cuvine şi el va fi prezent. Il puteţi chema în sinea voastră şi el trebuie să vină. Puteţi să-l opriţi, şi el trebuie să rămâie. Dacă vă gândiţi la el cu dragoste sau cu ură, el o simte. Cu mai multă dragoste, cu mai multă ură, el simte mai tare. La fiecare sărbătoare, pe care o celebraţi în cinstea mortului, el se ridică, pluteşte în jurul fiecărei imagini pe care i-o consacraţi, ascultă fiecare cuvânt care grăeşte despre dânsul".

— Pot să vorbesc cu dânsa? întrebă Süss.

Rabbi Gabriel se cutremură mai tare. Apoi zise:

— Fii curat la suflet şi ea va dormi în pace. Când tu te vei avânta în lumea de a treia, şi dânsa se va cufunda în marea lumii de a treia.

Süss tăcu. Nu mâncă şi nu bău. Se făcu noapte, apoi se crăpă de ziuă, el nu se mişcă.

Rabbi Gabriel zise:

— Ducele vrea să-ţi vorbească.

Süss nu răspunse. Karl Alexander intră. Se dete înapoi. Aproape să nu-l recunoască. Omul acesta nebărbierit, cu părul în desordine şi lipsit de strălucire, cu ochii rătăciţi şi în fundul capului, înroşiţi şi urduroşi, acesta era Süss, Evreul său, directorul său financiar, elegantul cavaler la care visau femeile cu voluptate?

Cu glasul răguşit, tuşind şi începând de mai multe ori, Karl Alexander spuse:

— Fii bărbat, Süss! Nu lăsa durerea să te copleşească. Am văzut fetiţa, ştiu cum era. Imi dau seama foarte bine ce ai pierdut. Dar gândeşte-te că mai ai multe în viaţă. Ai favoarea şi dragostea Ducelui tău. Acestea să-ţi fie mângâere.

Calm, cu o supunere egală şi ciudat de rece, nenorocitul răspunse:

— Da, Domnule Duce.

Karl Alexander se simţi stânjenit auzind acest „da" liniştit. Ar fi preferat ca Süss să-şi manifeste supărarea şi atunci el, Ducele, ar fi putut să-l ocărască puţin, şi apoi să devie din nou bun şi blând. Această atitudine monahală nu era pe placul lui. Aşa cum spusese Schütz: mirosea a şcoală evreească şi a cimitir. In mintea lui se trezi o amintire vagă despre glasul hârâitor al magului şi despre ceea ce el trecuse sub tăcere. Avea nevoie de siguranţă şi vru să ia taurul de coarne. Cu o sinceritate binevoitoare dar aspră, el îi zise:

— Imi pare rău că s'a întâmplat tocmai pe când mă aflam aci. Ce fel de accident a fost, nimeni nu ştie. Şi nu va putea afla nici un Evreu şi nici un creştin şi nici un mag. Am găsit-o printre fieri, moartă. Vei crede poate că eu sunt de vină. Dar te asigur că vei greşi.

Deoarece Süss tăcea, Ducele adăugă:

— Mă doare în suflet, jupâne, o durere sinceră şi adevărată. Nu trebuie să mă iei drept un stricat, care vrea să-şi împlinească poftele, *coûte que coûte*. Firesţe că i-am făcut un pic de curte. Dar, dacă aş fi putut să prevăd ce o să se întâmple, aş fi şters-o. Nu i-aş fi cerut nici să-i sărut mâna. *Parole d'honneur!* Cine ar fi putut crede că fetiţa nu înţelege deloc de glumă?

Cu aceeaşi supunere calmă şi glacială, Süss grăi:

— Da, Alteţă, cine ar fi putut crede?

Karl Alexander tăcu stânjenit. Apoi, făcându-şi din nou curaj, zise:

— Nu cred că sunt vinovat faţă de tine. Dar dacă sunt, te rog să mă ierţi. N'aş vrea să fie ceva între noi. Nu fii supărat pe mine! Urmează să mă serveşti credincios ca şi până acum! Dă-mi mâna!

Süss îşi puse mâna îngheţată în mâna cea mare a Ducelui. Câtva timp, cei doi bărbaţi rămaseră astfel, mână în mână, fără să şi-o strângă, şi o apăsare chinuitoare trecea dela unul la altul. Ferestrele erau acoperite, în lumina pâlpâindă jucau figurile magice, Samael, îngerul cel rău, plutea în odaie. Şi astfel stăteau, formând aevea o figură din acel dans fantomatic, în care se văzuseră prinşi de atâtea ori în vis.

Ducele se smulse din această obsesiune.

— *Bien!* Acum îngroapă-ţi moarta! Apoi întoarce-te la Ludwigsburg! Avem de lucru.

Zicând acestea, plecă. Scăpase de această neplăcută afacere şi acum respira bucuros aerul curat. Dumnezeu îi e martor că s'a purtat ca om de lume şi de inimă. Mulţumit de sine, rupse una din minunatele flori de pe terasă. Lăsând în urma lui casa cea albă, o luă fluierând prin pădure, se bucură la vederea petelor de soare dintre copaci şi plecă bine dispus spre capitală.

Süss rămase sdrobit alături de moartă. Buzele lui livide zâmbeau în obrazul neras, un zâmbet fin, venit din adâncuri. Fără a rosti un cuvânt, el îşi chemă copila şi copila îl auzi. Povesti moartei cât fusese de şiret şi îi vorbi despre răsbunarea pe care o punea la cale. Nu era bărbat? Nu se stăpânise şi nu ştiuse să rămână rece? Nu numai că nu sărise în gâtul Ducelui, dar îi spusese chiar câteva cuvinte prietenoase şi limba nu-i paralizase. Ii întinsese mâna şi nu-l gâtuise, respirase acelaş aer cu dânsul şi nu se înnăbuşise. Cât fusese de turburat, Ducele! Nu putea deloc să înţeleagă de ce fugise copila şi că dispăruse, înainte ca el să-şi fi putut potoli Inaltele Lui pofte.

Ce spusese la urmă? Că va avea de lucru la Ludwigsburg? Voia să-l cumpere prin afaceri, să-i plătească prin gheşefturi moartea copilei sale! Imbecilul, orb şi imbecil! Dar el rămăsese calm, răspunsese supus şi prietenos şi rămăsese calm. Desigur că celălalt se bucura că scăpase aşa de ieftin. Copila zăcea acolo, o grămăjoară de carne moartă, care îl acuză şi se descompune. Desigur, se va fi gândit celălalt, dacă în faţa acestei moarte nu mi-a sărit în gât, de aci înainte nu va mai fi în stare. Greşeşti, Domnule Duce! Greşeşti, Prea Inalt Stăpân ucigaş! Süss nu e atât de simplu şi grosolan, nu e un rândaş sau ţăran, un nătărău, ca să se mulţumească cu o răsbunare atât de grosolană şi prostească. El ticluieşte o răsbunare mai rafinată. O coace şi o răscoace pe toate părţile.

Zâmbetul său se accentuă, buzele palide descoperiră dinţii, de obiceiu strălucitor de albi, acum însă părând nişte oase uscate şi îngălbenite.

Rabbi Gabriel umbla prin odaie cu pasul greoi şi ceremonios.

— Aşa nu e bine, Iosef, zise el deodată cu glasu-i hârâitor şi discordant.

Süss ridică ochii, privindu-l cu vrăjmăşie. Ho! Iar a venit! Iar voia să-l dăscălească! Ce-i mai rămânea lui decât răsbunarea? Nu cumva ar fi vrut să-i puie bete în roate cu nobilele lui sentinţe? Asvârli pe cineva în prăpastie şi-i spui: Nu cădea. Şi Süss îl privi cu ochii lui umflaţi şi obosiţi, o privire plină de ură. Dar nu zise nimic.

Şi Rabbi Gabriel tăcu. Amândoi şedeau tăcuţi lângă cadavru. Gândurile lor umblau pe căi diferite. Dar Samael cel sinistru era în odaie şi, pe toate căile, gândurile lor se întorceau mereu spre Samael cel sinistru.

Vestea se răspândi prin toate comunităţile evreeşti din Imperiul Roman: Lui Reb Iosef Süss Oppenheimer, ministru şi favorit al Ducelui de Würtemberg, salvatorul lui Israel în nenorocire, i-a murit un copil. Avu-

sese o fiică, un singur copil. I-a murit copilul. Va merge şi o va îngropa la Frankfurt. Lăudat fii Tu, Iehova, Doamne, judecătorul cel drept.

Atunci, din toate comunităţile din Răsărit şi din Apus, din Miază-noapte şi Miază-zi porniră oameni să înmormânteze copila lui Reb Iosef Süss Oppenheimer, salvatorul lui Israel în marea lui nenorocire. Veniră rabinii din Fürth, din Praga şi din Worms, ba chiar veni din Hamburg învăţătorul nostru, Rabbi Ionatan Eybeschütz, cel mai urît şi cel mai temut, discipol şi urmaş secret al lui Sabbatai Zewi, Mesia cabaliştilor.

In casa cea albă din Hirsau, cu terasele înflorite, veniră rabinul din Frankfurt şi Isac Landauer, marele financiar. Acesta strânse cu putere mâna lui Süss, fără să-i spuie un cuvânt. La drept vorbind, ar fi trebuit să se bucure că directorul financiar din Württemberg nu mai avea acuma mutra îndrăsneaţă de *goi* şi de aristocrat; nu, cu barba lui urîtă şi neîngrijită şi cu hainele murdare, atârnând pe trupul lui, avea o înfăţişare foarte evreească şi mirosea a ghetto. Dar Isac Landauer, oricât era de ispitit, îşi înnăbuşi orice observaţie de acest fel, îşi frecă mâinile reci, clătină din cap, îşi trecu degetele prin barba roşiatecă şi decolorată, înghiţi în sec şi rămase tăcut.

Copila fu aşezată în sicriu. Rabbi Gabriel îi atârnă de gât o mică amuletă de aur, cuvântul *Shaddai*, înscris în scutul lui David. Făcu semn lui Süss şi acesta ridică cu mâna lui palidă capul moartei şi sub părul negru, al cărui luciu nu se stinsese încă, el aşternu o grămăjoară de pământ gras, negru şi sfărămicios, pământ din Palestina, pământul Sionului. Apoi sicriul fu ţintuit. Cei patru bărbaţi, Rabbi Gabriel cel gras, Süss, murdar şi neras, blândul şi ofilitul Iacob Iosua Falk, rabinul din Frankfurt, şi Isac Landauer în caftanul lui prea larg, luară pe umeri sicriul, îl scoaseră din casa cea albă, purtându-l printre florile în sărbătoare, prin pădure, până la zaplazul de lemn. Acolo aşteptau alţi Evrei, cari le luară povara atât de uşoară,

o purtară mai departe pe umerii lor, şi după o jumătate de leghe aşteptau alţii şi tot aşa la fiecare jumătate de leghe. Astfel purtară copila lui Iosef Süss Oppenheimer prin ţară şi peste graniţă, până la Frankfurt. Şi micul sicriu nu atinse pământul, nu fu purtat în trăsură, ci alunecă de pe un umăr pe altul, până în oraşul Frankfurt. Dar o căruţă mare mergea în urma sicriului. Dealungul întregului parcurs se aflau o mulţime de Evrei şi atunci când trecea sărmanul convoiu tăcut, ei rosteau cuvintele: „Lăudat fii Tu, Iehova, Doamne, judecător prea drept!" Şi fiecare aruncă în căruţă o mână de pământ gras, negru şi sfărămicios, pământ din Palestina, pământul Sionului. Fusese destinat pentru propriul lor căpătâiu, pentru propriul lor sicriu, dar ei îl aruncară în căruţă şi îl dăruiră din toată inima. Pentru ca să poată fi înmormântată numai în pământul sfânt al patriei, copila învăţătorului şi al stăpânului lor, Reb Iosef Süss Oppenheimer, care a salvat pe Israel din cea mai groasnică nenorocire.

In cimitirul din Frankfurt se adunase mulţime de popor. Ei, cari de obiceiu erau atât de sgomotoşi, păstrară o linişte adâncă, atunci când Iosef Süss rosti în faţa sicriului: „Lăudat fii Tu, Iehova, Doamne, judecător prea drept". Şi ei răspunseră în cor: „Lumea e deşartă şi felurită, străduinie în vânt; dar unul şi etern este Dumnezeul lui Israel, Cel adevărat, Iehova". Apoi micul sicriu fu aşezat în pământul Sionului şi pământul Sionului acoperi sicriul. Şi'n mijlocul mulţimii tăcute, Süss rosti cu glasul stins rugăciunea care consacră numele sfânt al lui Dumnezeu. Şi oamenii smulseră iarbă şi o aruncară în urma lor, rostind: „Aşa ne ofilim şi noi, ca iarba câmpului". Şi mai spuseră: „Nu uităm că suntem ţărână". Apoi îşi spălară mâinile în apa curgătoare, care goneşte spiritele rele şi părăsiră cimitirul.

Timp de treizeci de zile, în toate comunităţile evreeşti din Imperiul Roman se făcu rugăciunea con-

sacrării numelui divin pentru fecioara Noemi, fiica lui Iosef Süss Oppenheimer, învățătorul și stăpânul lor.

Intors la Stuttgart, Süss se apucă de muncă cu o înverșunare sălbatecă. Părăsind orice scrupul, se aruncă asupra proectului catolic, acaparând tot ce atingea cât de departe domeniul său. Asvârli cât colo cârjele servilității și amabilității sale. Cu o aroganță fără pereche se purta acum cu tot anturajul său, făcând pe miniștri să joace ca niște paiațe. Din toată ființa lui se desprindea un violent dispreț pentru tot ce se numea de obiceiu demnitate, libertate și responsabilitate omenească. Avea o plăcere crudă să impuie subalternilor săi mereu alte umilinți, cu totul de prisos, și atunci când îi vedea desbrăcați de orice demnitate, cu puțina lor omenie sfâșiată, el îi batjocorea cu ironia lui calmă și își hrănea disprețul nețărmurit de oameni cu răbdarea lor de târîtori.

Prăda tezaurul ducal, pe față. Își atribuia comisioane enorme și vindea Ducelui, cu prețuri colosale, obiecte fără valoare. Puse noui biruri asupra țării istovite și ceea ce storcea prin aceste mijloace, era vărsat, nu în tezaurul Ducelui, ci în propria sa casă. Dacă până acum asuprise ducatul pentru a-i stoarce bani cu un anumit scop practic, acum gâtuia și asuprea țara numai din plăcerea rafinată de a o stoarce. Făcea toate acestea cu o îndrăsneală provocătoare, pentru ca Ducele să bage de seamă și căuta în toate chipurile să stârnească pe Karl Alexander. Dar acesta tăcea.

Infățișarea Evreului se schimbase. Mersul lui ușor și elastic devenise mai rigid și mai brutal, ca acel al ofițerilor. Și obrazul lui căpătase o expresie mai aspră și mai hotărîtă, iar părul bogat și castaniu, pe care înainte îl purta descoperit, ori de câte ori era cu putință, îl ascunse acum pentru totdeauna sub o perucă severă. Intreaga lui ființă devenise mai aspră, îmbătrânise. Glasul lui profund pierduse acea dulceață in-

sinuantă. Acum era adesea gutural, poruncitor, având un desgustător accent evreesc, după cum spuneau dușmanii săi. Ochii lui rămaseră vii și veșnic la pândă. Deobiceiu erau plini de o supunere devotată; atunci însă când nu era observat, aveau câteodată o expresie înțepătoare, veninoasă și numai cu greu își potoleau strălucirea gălbuie și ostilă.

Iapa lui, Assiadah, pășea mai greu sub călărețul ei. Ea nu mai purta un stăpân liber și aristocrat, elegant, dușmănit și totuși admirat; acum purta o povară, un vătaf de clăcași, care-și târa cu greu viața, dușmanul tuturora și dușmănit de toți.

Dădea și acum serbări strălucite. Dar aceste serbări aveau o atmosferă otrăvită și nu făceau nicio bucurie invitaților. Îi plăcea, în astfel de ocazii, să spună răutăți crude, fie în glumă, fie altfel, să evidențieze mizeria politică sau domestică a cutărui sau cutărui musafir, și nimerea foate bine punctul nevralgic al fiecăruia.

Față de femei era de o galanterie ironică și distantă. Pentru el existase o singură femeie: pielea ei fusese albă, în ochii ei trecuseră visurile milenare; când vorbea, glasul privighetoarei era un orăcăit pe lângă glasul ei. Acum zăcea la Frankfurt, sub pământ. Ce voiau celelalte? Acestea respirau, pălăvrăgeau, râdeau și dacă știai să le iei cu vorba, își desfăceau coapsele. Ei da, așa erau toate; una singură existase pentru dânsul.

Weissensee, care-și revenise din turburarea sa, era mereu pe lângă Süss. In acest om extraordinar și nemăsurat în toate, care se deosebea de toți ceilalți, fierbea ceva, se pregătea o catastrofă grandioasă, cu mii de aspecte. El nu era ca dânsul, Süss nu era omul care să se încovoaie și să tacă. Intr'o așteptare voluptoasă, președintele consiliului ecleziastic adulmeca de pe acum mirosul de pucioasă al erupției și numai dorința de a fi de față îl mai ținea pe picioare.

Aroganța provocătoare a lui Süss crescu. Se purta

pe față ca stăpân al țării, nu se temea de nicio exagerare.

Cam în acest timp isbucni și afacerea tânărului Michael Koppenhöfer.

După o călătorie de studii de doi ani prin Flandra, Anglia și Franța, acest tânăr, nepot al profesorului Johann Daniel Harpprecht, înrudit și cu Philipp Heinrich von Weissensee, se întorsese în patrie, pentru a intra în serviciul Ducatului de Württemberg, ca grefier. Foarte înalt, oacheș, cu trăsături îndrăznețe, cu ochi albaștri și părul negru, acest tânăr în vârstă de douăzeci și trei de ani părea un frate al Magdalen Sibyllei. Tânărul adusese din călătoriile sale teorii impetuoase despre libertatea și responsabilitatea omenească, precum și o ură sălbatecă împotriva oricărui despotism; toate ideile tinerești, pure și naive, despre o mai bună organizare a statului, despre o ordine mai dreaptă și mai umană, se îmbulzeau în sufletul lui arzător, amenințând să facă explozie.

Locuia la Harpprecht. Bătrânul învățat, care-și pierduse soția după o căsnicie de câteva luni, crescuse acest nepot. In timpul celor doi ani cât fusese în străinătate, Harpprecht îi simțise greu lipsa și acum îl înconjura cu toată dragostea lui atât de stăpânită în cuvinte.

In urma călătoriei sale, Michael Koppenhöfer devenise și mai mândru de constituția patriei sale, mai liberală decât a oricărui stat german. Cunoștea, firește, autocrația militară a Ducelui, cea iezuită a arhiepiscopului din Würzburg, cea economică a Evreului. Dar era cu totul altceva să citești despre aceste lucruri în scrisori sau în broșuri, decât să te afli în inima lor, să vezi cu ochii neobrăzata asuprire, violența fățișă și batjocoritoare. Tânărul văzu traficul slujbelor și al funcțiilor publice, venalitatea justiției, exploatarea poporului. Țara frumoasă și bogată o văzu sfâșiată, mii de oameni încorporați cu sila, zeci de mii de flămânzi și goi, sute de mii corupți la trup și la suflet. O curte

trăind fără ruşine în huzur şi stricăciune, puterea lăfăindu-se obraznic în uniformele colorate, chiţibuşăria ironică triumfând veninoasă asupra constituţiei nobile şi clare. Administraţia coruptă, justiţia prostituată, libertatea, scumpa şi prea mărita libertate — o batjocură, o sdreanţă, cu care Ducele, iezuitul şi Jidovul se ştergeau la spate.

O revoltă sfântă şi mistuitoare umplea sufletul acestui tânăr, dădea o expresie mai bărbătească trăsăturilor sale îndrăsneţe, aprindea o lumină mai sfredelitoare în ochii săi albaştri. O, elocinţa lui tânără şi curagioasă! O, mânia şi revolta lui atât de nobile! O durere sfâşietoare sguduise şi rosese sufletul bătrânului Harpprecht, la vederea acestei putreziciuni. Acum, acest bărbat drept şi neînduplecat îşi puse toată nădejdea în nepotul său şi serile aride ale singurătecului parcă înfloreau de atâta tinereţe şi prospeţime.

Grefierul fusese întotdeauna antipatic lui Süss. Statura înaltă, dreaptă şi cam colţuroasă a tânărului, prestanţa lui, care nu avea nimic din grosolănia ţărănească, îl supărase din totdeuna. Corectitudinea evidentă a convingerilor sale politice îl indispuneau deasemenea. Dar înainte de lovitura dela Hirsau, temându-se tot atât de puţin de impetuozitatea tinerească a grefierului Michael Koppenhöfer, ca şi de patosul rutinat al publicistului Moser, îi lăsase pe amândoi nesupăraţi şi funcţionarul cu idei subversive nu fusese pedepsit nici cu cea mai mică mustrare.

Acum, după Hirsau, o flacără sinistră se aprinse în sufletul rănit al Evreului, la gândul îndrăsnelei nestăpânite a tânărului. Süss îşi îndreptă privirea asupra lui, pregătindu-se de atac. Imprudenţa tânărului îi dădu în curând prilejul unui avertisment sever.

Bătrânul Harpprecht prevăzuse de mult astfel de conflicte; dar nu se putu hotărî să potolească nobila înflăcărare a nepotului său. Era un drept al tinereţii să fie neprevăzătoare, să caute a îndrepta orice strâmbătate, chiar dacă ar trebui să-şi frângă braţul. Dar

inima i se strângea şi i se umplea de amărăciune, când se gândea că va trebui să-şi petreacă iar în singurătate serile pline de oboseală, lipsit de raza de tinereţe ce-i încălzea sufletul. Totuşi, spera că prestigiul său va opri pe Süss de a proceda prea sever împotriva lui Michael.

In toată mizeria patriei sale, în toată corupţiunea care-l înconjura, grefierul Michael Koppenhöfer vedea o lumină mare şi duioasă: domnişoara Elisabeth Götz. Farmecul chipului ei blond, de culoarea pastelului, impresionă adânc pe acest tânăr pasionat şi visător. Mai cu seamă atunci când auzi că respinsese cu blândeţe, dar cu perseverenţă, avansurile Ducelui, ea îi păru un simbol al libertăţii omeneşti. Aceste două imagini se confundau, şi el vorbea în aceiaşi termeni şi despre graţioasa domnişoară Elisabeth Salomea Götz.

Acuma Süss nu se mai credea obligat să cruţe nici pe Harpprecht. Tânărul Michael Koppenhöfer fu destituit deoarece, cu toate avertismentele, nu ţinuse seama de respectul ce-l datora Ducelui şi rostise împotriva lui nişte discursuri calomnioase, lipsite de cuviinţă şi pietate. Printr'o favoare specială fu scutit de urmărirea penală. Totuşi fu nevoit să părăsească ţara până în două săptămâni şi fu surghiunit pe viaţă.

Această ameninţare atârnase mereu la orizont. Dar atunci când nenorocirea veni, păru neaşteptată şi bătrânul Harpprecht fu sdrobit. O, deacum va trebui să stea singur în încăperile mari şi goale, numai cu documentele şi cărţile sale; şi singura tovărăşie vor fi umbrele pe cari lumina lămpii le aruncă în odaie. Aceste umbre se concentrează, formând imagini strâmbe şi sfrijite de emigranţi flămânzi şi sdrenţuiţi, sau întind spre dânsul degete osoase şi lacome de Evreu. Oricum, aceste umbre se abat asupra lui şi-i taie răsuflarea. Alături de el era însă tânărul mândru şi plin de viaţă şi atunci când încruntă sprâncenele negre şi dese, umbrele se risipesc şi ochii lui albaştri gonesc din toate ungherele întunericul rece şi ameninţător.

Dar el nu va mai fi acolo: Jidovul l-a gonit din țară, Jidovul nu-l va lăsa să se întoarcă.

Bătrânul învățat luptă cu sine însuși și se hotărî să se înfățișeze înaintea Ducelui. Nu-l rugase niciodată de nimic, ceruse întotdeauna numai dreptul său și era obișnuit să vadă pe alții venind la dânsul și solicitându-l. Pentru acest om corect era o adevărată pedeapsă să stea în fața Ducelui în această situație și cuvintele îi veneau anevoie. Recunoscu că sentința e dreaptă și nu chiar atât de aspră. Totuși Alteța Sa trebuia să se gândească, că multe lucruri nu stăteau prea bine în țară și dacă tânărul său nepot și-a exprimat nemulțumirea pe față, poate că e mai bine decât să împrăștie în ascuns veninul, așa cum fac alții. Karl Alexander ascultă cu fața întunecată, strânse cu putere mâna savantului chinuit, făgăduind cu jumătate de gură că se va mai gândi.

Ducele ceru supărat informațiuni. Süss veni în persoană la raport. Lucrurile stăteau în adevăr așa cum le prezentase profesorul. Numai că el, Süss, și profesorul aveau păreri diferite în ceea ce privește apărarea demnității princiare.

Ducele arătă lui Süss în ce situație neplăcută îl adusese: acum era nevoit sau să bată în retragere, sau să refuze prima și singura rugăminte pe care i-o adresa acest bărbat merituos și atât de stimat. Süss răspunse cu răutate că înțelege prea bine că-i vine mai greu Alteței Sale să refuze ceva profesorului suab, decât consilierului financiar evreu. El însă avusese și alte motive binecuvântate, să înlăture pe grefier. Apoi adăugă, pe un ton de intimitate îndrăzneață, că pricina pentru care Ducele nu înainta deloc în chestiunea doamnelor Götz, se datorește în primul rând acestui tânăr, care îi pune bețe în roate, cel puțin cât privește pe domnișoara Elisabeth Salomea. Ducele mârâi supărat, apoi tăcu.

Dar Karl Alexander hotărî să permită grefierului cu tot dinadinsul să rămâie în țară. Evreul e tot atât

de smintit pe cât e de obrasnic. Ho! Oare el, Karl Alexander, să se teamă că un democrat de nimica, un rebel, va avea mai multă trecere în faţa domnişoarei decât dânsul? Sau, nu cumva crede Evreul că acum, după Hirsau, el, Ducele, se sfieşte de orice fetiţă şi nu se mai încrede în bărbăţia lui? Fu cuprins de un avânt de lascivitate furioasă. *Mille tonneres!* El se numeşte Karl Alexander, Duce de Württemberg şi Teck şi în ciuda tuturor pârliţilor rebeli va şti să îmblânzească fecioara. In orice caz, el nu se teme de concurenţă şi va anula sentinţa.

Dar, când vru să dicteze ordinul, îşi propuse să se mai gândească şi amână chestiunea pe a doua zi. A doua zi se duse la Ludwigsburg. Petreceri, audienţe, afaceri politice cari îl absorbiră cu totul. Veni ziua în care sentinţa trebuia executată şi un contra-ordin nu apăruse. Tânărul Michael Koppenhöfer trebui să părăsească ţara şi serile profesorului Iohann Daniel Harpprecht deveniră întunecate şi lipsite de orice bucurie.

Acum Ducele nu putea să mai dea înapoi. Când se gândea la doamnele Götz, era foarte mulţumit. Dar nu voia să şi-o mărturisească. Dimpotrivă, simţi o furie ascunsă împotriva Evreului. Acesta purta toată vina; acesta îl silise să aleagă: el, sau Harpprecht.

Süss ştia că Ducele nu săvârşise niciodată, conştient, o ticăloşie; cu siguranţă că nici acum nu-şi va mărturisi adevăratele motive ale acestei expulzări. De-aceea era ispitit să-l cicălească aşa fel, încât această sentinţă să-i scurme sufletul de-acum înainte. Când şi când arunca câte o vorbă: „Chestiunea doamnelor Götz va merge acum mai bine, devreme ce am înlăturat pe tânărul Koppenhöfer". Ducele ar fi vrut să sară la el, dar se mulţumi să mârâie şi să răspundă: „Am înlăturat?" Iar Süss se mărginea să zâmbească în tăcere.

Lucrurile ajunseră la urechile duşmanilor săi, cari aflară că Ducelui nu-i plăcuse procedura prea grăbită a Evreului împotriva lui Koppenhöfer. Ei nu înţeleseră răbdarea Ducelui şi se folosiră de prilej, pen-

tru a protesta împotriva acestei indulgenţe de neînţeles. Arătară, sprijinindu-se pe cifre, că Süss stoarce şi suge ţara numai în profitul său, fără ca Ducele să aibă un cât de mic folos şi că în toate afacerile înşală şi fură pe suveran. Vorbiră aproape două ceasuri şi Karl Alexander nu-i dădu afară; îi ascultă până la sfârşit, ba chiar ceru să i se explice mai precis unele amănunte pe cari nu le înţelesese destul de bine; mai ales ceru lui dom Bartelemi Pancorbo să-i explice cu câtă nerușinare îl înşela Süss, vânzându-i pietre fără valoare. Când isprăviră, el îi concedie cu politeţă, fără să exprime nicio părere.

A doua zi, fără să fie chemat, Süss se prezentă la palat. Spuse Ducelui că auzise de noile intrigi împotriva lui. N'ar vrea să mai sufere odată ruşinea de a i se percheziţiona actele. Deaceea îl roagă încăodată cu tot respectul, dar foarte insistent, să-i primească demisia.

— Ascultă, jupâne, zise Karl Alexander, mi-ai vândut în Octombrie o piatră cu mai bine de cinci mii de ducaţi. Cât valorează această piatră?

— Astăzi, nici cinci sute, zise Evreul şi, privind pe Duce drept în ochi, adăugă cu un zâmbet obraznic: — Da, aceste pietre au preţuri diferite şi valoarea lor se schimbă după amator.

— Bine, zise Karl Alexander. Apoi tăcură amândoi. Ducele sună şi porunci să vină imediat cancelarul Scheffer. Trecură însă douăzeci de minute până veni cancelarul şi în aceste douăzeci de minute cei doi bărbaţi nu schimbară o vorbă. Nici nu se gândeau unul la altul. Era o tăcere adâncă şi ciudată care domnea în încăperea mare şi luxoasă. O tăcere plină de imagini şi de visuri, cari treceau dela Duce la Süss şi dela Süss la Duce. Era în aceste visuri glasul hârâitor al magului, era şi copila cea moartă, cu degetele întinse în semn de *Shin*.

In sfârşit veni şi von Scheffer. Acum el se număra printre duşmanii Evreului. Când văzu pe Süss, îl tre-

cură toate năduşelile, crezând că Ducele vrea să-l confrunte cu dânsul, ceea ce ar fi însemnat pentru el o grea încercare, dat fiind că Evreul era de o iscusinţă diabolică.

Dar lucrurile se petrecură altfel. Ducele, de cum intră cancelarul, luă poziţie militărească şi zise pe un ton de poruncă, sever şi glacial, adresându-se ministrului surprins:

— Domnul director financiar, aci de faţă, se plânge că a fost calomniat în ce priveşte gestiunea sa şi cere să i se primească demisia. Având în vedere serviciile lui, îndeplinite spre complecta şi marea noastră mulţumire, dorim să facem tot posibilul ca să-l reţinem. Binevoiţi deci, Excelenţă, să daţi un edict, o legitimaţie sau sentinţă de achitare, ori cum veţi voi s'o numiţi, un ordin ducal, prin care domnul director financiar e descărcat, pentru toate transacţiile sale trecute sau viitoare, de orice răspundere. Să nu poată fi tras la răspundere de nimeni, oricine ar fi, pentru faptele sale. Binevoiţi să redactaţi acest act imediat şi cu toate formele şi să ni-l prezentaţi spre semnare, ca să poată fi publicat în primul număr al Monitorului Oficial. Aşteptăm.

In timp ce spunea acestea, glasul lui Karl Alexander era atât de rece şi măsurat, încât cancelarul speriat nu îndrăsni să facă nicio obiecţiune. Pe când von Scheffer redacta actul, nici Ducele, nici Evreul nu rostiră un singur cuvânt. Karl Alexander semnă în tăcere. Apoi, ne mai putându-se stăpâni, se răsti la cancelar:

— La Monitor cu petecul de hârtie!

Ministrul plecă tremurând.

Süss mulţumi în cuvintele cele mai servile şi mai devotate pentru această favoare enormă şi nemeritată şi pentru extraordinara încredere ce-i arăta. Ochii săi însă nu erau recunoscători, ci obrasnici, ironici şi provocători. Cei doi bărbaţi se măsurară în tăcere, cu

vrăjmășie, și Karl Alexander își dete seama că nu-și răscumpărase vina.

— Pleacă, jupâne! strigă în cele din urmă, furios.

Süss plecă, dar nu așa cum făcuse cancelarul. Se retrase încet, cu capul ridicat, cu un zâmbet de răutate, conștient de puterea sa.

Când rămase singur, Ducele spumegă de mânie. Trase, se smuci și își sdreli sufletul de lanțul nevăzut, puternic și îngrozitor, care îl lega de acel om.

Consilierul transporturilor, tânărul și blondul Götz, care, cu toată tinerețea sa, fusese avansat în slujba de procuror al Cancelariei particulare a Ducelui, nu vedea cu ochi buni atențiunile galante ale acestuia față de mama sa, Johanna Ulrike Götz și față de sora sa, domnișoara Elisabeth Salomea. Nu știa cum trebuie să se poarte. Pe de o parte era o mare cinste, atunci când suveranul făcea curte unei doamne, și era de datoria oricărei supuse să aparțină cu trup și suflet stăpânului desemnat de Dumnezeu; cât despre cariera lui, o astfel de înclinare a suveranului nu putea fi decât spre folosul său. Pe de altă parte, drumul spre Duce ducea inevitabil pe la acel Evreu blestemat; ba chiar el avea impresia, că Elisabeth Salomea vedea cu mai multă plăcere pe Evreu decât pe Duce. Și chiar dacă Süss, prin situația lui la curte, era oarecum purificat de putoarea caracteristică coreligionarilor săi, totuși, gândul că sora și mama sa s'ar afla în relațiuni mai strânse cu acel Evreu, nu era mai puțin penibil. Consilierul transporturilor ar fi isprăvit repede cu această luptă sufletească, ar fi demisionat și s'ar fi retras împreună cu mama și cu sora sa pe moșia lor de lângă Heilbronn, dar afacerea cu Napolitana îl turburase adânc. Se simțea foarte vinovat față de Duce și conștiința lui nu-i îngăduia acest subterfugiu. Neștiind ca să facă, mut de durere, lăsă totul în voia soartei.

La început, lucrurile merseră greu și încet. Süss strângea mereu frânele și nu lăsa pe Duce să înainteze. Acesta se bătea cu gândul să culeagă și de astă

dată fructul, ca de atâtea ori, prin violenţă; dar voia să se laude faţă de Evreu că va şti să cucerească for tăreaţa numai cu armele galanteriei. Aşa încât aştepta; dar aceasta lungă aşteptare îi aţâţa dorinţa tot mai mult.

Trimetea doamnelor, când mamei, când fiicei, daruri frumoase. Le trimetea prin arap, mamelucul Ducelui, atât de tăcut, încât poporul îl credea mut. Acest bărbat mlădios şi cu pielea neagră şi strălucitoare plăcea femeilor: părea de o adâncă melancolie şi totuşi animalic şi avea multe succese printre servitoarele din palat, ba chiar şi printre femeile cu o situaţie mai înaltă. Doamnele Götz, atât de blonde şi delicate, îl fascinau; când aducea darurile, el le sorbea cu ochii lui adânci şi trişti. Dar domnişoara Elisabeth Salomea, când observă privirile lui insistente şi necuviincioase, îi râse în nas, ca o strengăriţă nesimţitoare.

Süss le ţinea în frâu pe amândouă. Amândouă erau îndrăgostite nebuneşte de dânsul, fără să fie geloase una de alta, ba chiar se întreceau în admiraţia multiplelor sale calităţi. Pe când mama lăuda geniul său, — de mult îşi dăduse seama că el guverna Ducatul şi nu Karl Alexander, — pe când îl admira cât e de puternic şi de temut, şi totuşi atât de amabil, fiica îl găsea viril, puternic şi totuşi lipsit de orice grosolănie, atât la înfăţişare cât şi la vorbă. Cât era de diferit de recalcitrantul Michael Koppenhöffer, dar şi de ofiţerii gălăgioşi şi brutali! Şi, sprijinindu-se una pe alta ca două surori, ele gustau plăcerea de a fi curtate de cei dintâi bărbaţi ai ţării, Ducele şi Evreul, în vreme ce consilierul transporturilor tăcea stingherit.

Süss ar fi putut să aibă pe cele două femei înaintea Ducelui. Dar, când se gândea la aceasta, avea un zâmbet întunecat. Se purta, ca şi cum ele ar fi fost prea sus, pentru ca el să le poată atinge, se prefăcea că nu bagă de seamă avansurile lor şi se mulţumea să manevreze astfel, încât să nu îngăduie Ducelui să-şi ajungă ţinta.

In acel timp se întâmplă ca un bijutier olandez

să ofere o piatră extraordinar de scumpă, numită „Ochiul din paradis". Această piatră era din India, — un aventurier englez o adusese de acolo, achiziționând-o pe căi nu tocmai cinstite. Oricum, „Ochiul din paradis" era piatra cea mai frumoasă și cea mai curată din categoria ei, care se găsea în Europa. Marele Vizir oferise un preț extraordinar; dar, înainte ca nestemata să dispară iarăși în Orient, negustorul din Amsterdam întrebă seniorii creștinătății dacă nu vor să supraliciteze pe păgân.

Intr'o zi, pe când doamnele Götz lăudau din întâmplare darurile lui Karl Alexander, Süss vorbi despre „Ochiul din paradis" care era de vânzare. Cine ar oferi un astfel de cadou unei femei, ar dovedi că o iubește cu adevărat; cine ar oferi un astfel de preț, ar merita favoarea oricărei doamne.

Se întâmplă așa cum voise Süss. Elisabeth Salomea vorbi Ducelui în glumă, dar în cuvinte măgulitoare, despre „Ochiul din paradis", Karl Alexander spuse lui dom Bartelemi Pancorbo despre nestemată, întrebându-l cât ar putea să coste. Ehei, acela e un diamant de mare valoare, zise Portughezul cu glasu-i hodorogit, întinzând cu jind gâtul uscat ce ieșea din colereta enormă. Dar cât costă! El pomeni de prețul pe care-l oferise Marele Vizir. Ar fi ajuns să cumperi cinci proprietăți cu satele împrejmuitoare. Karl Alexander rămase uluit, auzind această sumă enormă și nu dădu ordin de cumpărare.

Bănuia, știa chiar foarte bine cine aprinsese în căpșorul acesta blond, flacăra dorinței. Dar el nu era prost să asvârle o sumă extraordinară — cât pământ și câți soldați se putea cumpăra cu dânsa! — pentru o femeie pe care, la urma urmei ar fi putut s'o trântească pe pat, fără multă vorbă; și cine ar fi cutezat să-i facă vreo imputare, după ce risipise atâta timp, galanterii și cadouri cu aceste femei? Numai că Evreul îl va socoti grozav de sgârcit. Cu mijloacele lui galante și viclene va băga atâția gărgăuni în capul fe-

meilor, încât acestea vor crede că Ducele e un calic, un Harpagon. Dorința lui creștea însă mereu. Ei dracie! O femeie ar ceda cu plăcere unui bărbat, care i se înfățișează ca un sgârcit murdar? Trimise după dom Bartelemi care, strălucind de bucurie, primi ordinul de cumpărare. Dar, când Pancorbo ajunse într'un suflet la negustor, „Ochiul din paradis" era vândut. Cui? Negustorul nu știa. Un interpus oferise, fără să se tocmească, o sumă neverosimil de mare peste aceea a Marelui Vizir.

— Cu atât mai bine, rânji Ducele și povesti chestiunea doamnelor Götz, regretând că nu putuse să le facă această plăcere.

Peste două zile, Süss dărui domnișoarei Elisabeth Salomea „Ochiul din paradis". Era un dar nemăsurat de scump și în toată Germania occidentală se vorbi despre dânsul. Tânărul Götz, consilier al transporturilor, nu știa ce să facă.

Süss se prezintă singur înaintea Ducelui, care se întunecase la față. Evreul începu să laude în termeni obrasnici și cu amănunte picante farmecele domnișoarei, așa cum obișnuia întotdeauna Karl Alexander.

Ducele se repezi cu pumnul ridicat asupra Evreului. Acesta îl privi fără să clipească.

Karl Alexander se opri, răsuflând din greu.

— Suntem chit, jupâne! zise apoi cu glasul răgușit.

Evreul însă tăcu. Și Ducele își dete seama că nu fusese răscumpărat.

In acest timp, în palatul arhiepiscopului din Würzburg se țesuse un plan deosebit de subtil și viclean. După modelul organizării Țărilor de Jos austriace, Ducatul Württemberg trebuia împărțit în douăsprezece circumscripții militare. Guvernatorul fiecărei circumscripții trebuia să aibă în subordinele sale un regiment și toți funcționarii să fie sub controlul său direct. Aceasta însemna administrație militară a țării, legalizarea autocrației militare.

Karl Alexander lucra fără preget, cu înfrigurare. Prezida conferințe, scria cu propria lui mână nenumărate scrisori, inspecta trupele. Se cufundă în proectul catolic ca într'o baie tămăduitoare. Când mânia sa împotriva Evreului făcea să i se urce tot sângele la cap, nici lăsarea de sânge și nici ventuzele doctorilor Breyer și Seeger nu-i erau de niciun folos. Acum avea o presimțire vagă, că proectul catolic îl va elibera. Ducele nu era evlavios. Dumnezeu știe că nu de dragul Fecioarei Maria se convertise la Biserica Romană, ci de al Mariei Augusta de Thurn și Taxis și pentru un sac de ducați. Dar, cu toate glumele lui de liber-cugetător, el nu înclina spre un ateism principial și absolut, cum era atunci la modă.

Credința lui destrămată deveni acum mai serioasă, se întări. Dacă mai înainte manifestările lui religioase nu fuseseră decât un mijloc politic, o condiție necesară și preliminară a autocrației militare, sprijinită de împărat și de Roma, sau în cazul cel mai bun un decor, acum absolutismul la care râvnise începu să se înconjoare de o atmosferă mistică. I se părea că servește o ideie mare și divină; puterea pentru care lupta era ceva sfânt și străduința lui pentru a o cuceri, un serviciu în slujba lui Dumnezeu. Spre bucuria confesorului său, părintele Kaspar, și a prietenilor săi ecleziastici, el devenise mai evlavios și observa cu mai mai multă severitate practicile religioase.

Pricina mai adâncă a acestei schimbări, pe care nu voia să și-o mărturisească, era că el vedea în această râvnă religioasă expierea legăturii sale ciudate, odioase și indestructibile cu Evreul. Cu o subtilitate învățată dela Iezuiți, el se înșela pe sine că are nevoie de Evreu numai din motive politice și că numai deaceea tolerează prezența lui exasperantă. Dar, odată ajuns la țintă, va lua secătura de gât și o va arunca într'o fortăreață. Uneori își zicea că dacă va isbuti ca biserica romană să triumfe în Suabia, Dumnezeu îl va răsplăti cu siguranță, liberându-l de legătura sa cu Evreul.

Deşi Süss gustase din farmecele doamnelor Götz înaintea lui, Karl Alexander nu putu să se împotrivească ispitei să încerce şi dânsul aceste femei, pe cari Evreul i le trecea cu o ironie nepăsătoare. Dar, cu gândul la Evreu, el nu avu plăcerea pe care o sperase. Cufundându-se tot mai înverşunat în proectul catolic, în curând Ducele nu se mai interesă de ele. Acum cele două femei erau umilite; obrazul lor delicat, de culoarea pastelului, nu putea să ascundă necazul şi mai cu seamă mama îmbătrânea văzând cu ochii. Tânărul Götz scrâşnea din dinţi, neştiind ce să facă. Acum se gândea serios să se retragă pe moşia sa de lângă Heilbronn şi nici atunci când fu avansat nu încetă de a mârâi. Dar acela care suferea mai mult de durerea frumoaselor blonde era Arapul Otman, mamelucul. Ca întotdeauna, se culcase în pragul uşii, în noaptea aceea în care Iohanna Ulrike venise la Duce ca şi în aceea, mai dureroasă, în care veni Elisabeth Salomea. In acea noapte el nu dormise, ci, ghemuit înaintea uşii, trăsese cu urechea la cel mai mic sgomot şi atunci când Elisabeth Salomea părăsi palatul, petrecută de Duce, chipul nepătruns al Arapului se transformă şi privirea cu care săgetă pe stăpânul său era plină de o ură atât de sălbatecă, atât de animalică, încât Ducele încovoie spatele într'o mişcare instinctivă de apărare.

Arapul cunoştea foarte bine toate legăturile dintre fapte. El ştia dela cine avea Elisabeth Salomea „Ochiul din paradis" şi mai ştia ce însemna aceasta. Era ciudat că nu ura pe Süss; ba chiar avea o satisfacţie stranie că acesta şi nu un creştin o avusese cel dintâi. Dar ura lui împotriva lui Karl Alexander era cu atât mai înverşunată.

Ducele îşi trata mamelucul ca pe un câine bun. De altfel, era încredinţat că Arapul nu înţelege din afacerile lui mai mult decât un animal şi nu-i ascundea nimic. Unde era Karl Alexander, se afla întot-

deauna, — în picioare, ghemuit pe vine sau culcat —, şi Otman; în timpul nopţii, el dormea într'un colţ al iatacului sau dinaintea uşii. Era însă mai priceput decât şi-ar fi închipuit Ducele; avea ochiul şi urechea la pândă şi ştia să-şi explice chiar şi chestiunile mai îndepărtate. In felul său tăcut şi misterios se arăta, acum, din când în când, la Süss, şi îi desvăluia, cu indolenţa lui obişnuită, cutare sau cutare taină a Ducelui, pe care Evreul nu putea şi nu trebuia s'o ştie. Apoi, cei doi bărbaţi se priveau faţă în faţă şi ochii vii ai unuia se cufundau în cei potoliţi şi animalici ai celuilalt, şi în privirile lor era aceeaşi ură sălbatecă şi înverşunată.

Süss se folosi de câteva zile de răgaz, pentru a pleca la Hirsau. Casa cea albă era cufundată în tăcere. Rabbi Gabriel nu scoase o vorbă; cei doi bărbaţi îşi dădeau bună dimineaţa, dar nu se vedeau tot timpul. In cele din urmă, după câteva zile, Rabbi Gabriel nu se mai putu stăpâni:

— Sub carne şi oase văd chipul tău, Josef.

— M'am schimbat? întrebă Süss. Apoi adăogă cu amărăciune: — Acum par cu adevărat Evreu. Sau mai sunt şi acum feciorul tatălui meu?

— Durerea scoate sulemeneala de pe obraz, zise Rabbi Gabriel. Pe chipul tău s'a imprimat suferinţa, acum semeni a Evreu. Calea pe care mergi nu este cea adevărată, va trebui să te întorci.

Süss tăcu şi pe faţa lui imobilă nu se putea citi dacă auzise. Nu vorbiră nimic despre copilă.

Süss străbătu terasele înflorite, pe cari le iubise copila sa, contemplă imaginile arborelui cabalistic şi a omului ceresc, de cari ochii ei fuseseră plini, îşi pironi privirea pe foile cu caractere mari şi masive ale Cântării Cântărilor, pe care ea o iubise mai mult decât oricare altă carte din Biblie.

In pădure, întâlni pe neaşteptate pe Weissensee. Acesta se adâncise iarăşi în studiul Bibliei, rătăcea prin

încăperile lui mari cu perdele albe, şi discuta agale cu magistrul Schober. Acum rugă pe Süss să-i dea voie să-l întovărăşească. Deoarece Evreul nu răspunse, el crezu că primeşte. Incet, cu băgare de seamă, vorbind puţin, el merse alături de Süss prin pădurea însorită şi, deoarece Evreul nu-l opri, trecu printre terasele înflorite şi intră în casa cea albă. Şezură amândoi, muţi, ciudat de stingheriţi, în odaia cu figurile magice. După câtva timp veni şi Rabbi Gabriel. Cei trei bărbaţi şedeau obosiţi, trişti, cu spinarea încovoiată. Vedeau cât erau de bătrâni, simţeau cum viaţa li se scurge din trup, refugiindu-se în trecut, clipă cu clipă, o simţeau lămurit, ca o senzaţie precisă, cu o plăcere dureroasă; ca un om bolnav de oboseală care-şi întinde mădularele, fiecare simţea apăsarea celuilalt şi ghicea într'însul aceeaşi oboseală plăcută.

A doua zi Rabbi Gabriel îşi luă rămas bun dela Süss. Se hotărîse să nu se mai întoarcă în ţară. Süss era mai moleşit, mai destins ca de obiceiu. Oricât se ridica împotriva lui Rabbi Gabriel, oricât de ironic respingea îndemnul bătrânului de a se întoarce din calea pe care o străbătea, ar fi fost bucuros să-l ştie în apropierea lui. Pe chipul acestui bărbat gras şi urît era un reflex al copilei sale, visurile lui Noemi se aflau îndărătul acestei frunţi late şi proeminente, cu brazda întreită a literei *Shin*.

Cu inima plină de îndoială, el stătea în faţa cabalistului, gata să rostească şi să aducă o vorbă bună. Dar Rabbi era morocănos şi supărat ca deobiceiu. Cărţile lui şi obiectele cabalistice fuseseră mai toate transportate. Cu glasul hârâitor mai dădu câteva ordine scurte bătrânului servitor. Apoi, cu faţa spre Răsărit, spre Sion, el rosti rugăciunea de început de călătorie, repetând de trei ori, în trei, formula, încrederea sa în ajutorul lui Iehova. Indreptă încăodată asupra lui Süss privirea turbure şi cenuşie a ochilor săi ca de piatră, adresându-i morocănos ultimul salut: „Pace ţie!" Apoi plecă, urmat de Jantje, servitoarea

cea grasă, pe care voia s'o readucă în patria ei. Süss văzu spinarea lui lată şi uşor adusă, pierzându-se în pădure. Ar fi dorit ca Rabbi să se mai întoarcă odată. Dar acesta mergea înainte cu pasul lui greoiu şi egal.

Peste câteva zile Süss şi bătrânul servitor părăsiră şi ei casa. Acum clădirea mică şi stranie rămase tăcută în singurătatea însorită. Incăperile erau triste şi goale, obloanele albe şi bătute în cuie ale ferestrelor aveau o înfăţişare spectrală şi respingătoare, florile vesele ca în sărbătoare se ofiliră şi nimeni nu le înlocui.

Servitoarea Jantje avusese o pisică bătrână, cenuşie, cu pete negre. Rabbi Gabriel nu putea să sufere pisica şi Jantje gândindu-se cine ar putea îngriji mai bine de pisică, se opri la magistrul Jacob Policarp Schober. Acesta căutase mereu s'o vadă pe Noemi, îi adresase cuvinte pioase, pline de respect, ba chiar făcuse câteva încercări sfioase, să trezească în ea credinţa lui curată şi profundă; dar mai ales încercase s'o mângâiască, recitându-i cu căldură versurile sale. Văzând însă că ea respinge revoltată încercările sale, el renunţase, mulţumindu-se să privească chipul ei îngeresc. Când Noemi dispăru atât de subit, tânărul bucălat rătăci zile întregi, palid, cu ochii lui de copil turburaţi, copleşit de o durere adâncă şi sfredelit de remuşcări, că nu pusese mai mult zel ca s'o scoată din cursul otrăvit al vieţii sale, îndreptând-o în albia binefăcătoare a credinţei adevărate.

Jantje încredinţă pisica neagră-cenuşie acestui om bun şi cinstit şi el o primi bucuros şi cu cele mai bune intenţii. Cu acest prilej Süss văzu pe magistrul. Inainte de a părăsi casa cu terasele înflorite, care trebuia să rămâie cufundată pentru totdeauna în uitare, Süss se plimba de colo, colo, agitat. Când zări pe magistru, îi făcu un semn poruncitor să se apropie, şi-i puse câteva întrebări, pe un ton aspru şi arogant. Iacob Policarp Schober, blând şi timid în

faţa oricărei dovezi de prietenie, văzu în atitudinea vehementă a Evreului o încercare şi o ispită, care îl făcură să părăsească de îndată laşitatea lui înnăscută. Tânărul bucălat, gâfâind, cu inima tremurândă, se oţeri în faţa directorului financiar şi, ţinând pisica în braţe începu să înfrunte Satana, cu arma ascuţită a credinţei sale şi vru să-l îndrepte cu sila pe calea cea bună. Süss, care auzise despre magistru dela Magdalen Sibylle şi cunoştea întâlnirile lui cu Noemi, îl ascultă câtva timp în tăcere, dar, nu cu ironie ca de obiceiu, ci mai degrabă gânditor, aşa încât celălalt începu să prindă nădejde şi îşi îndoi zelul, agitând braţele, ceeace făcu să-i scape pisica. Pe când căuta să prindă dobitocul, fără să-şi întrerupă discursul atât de zelos, directorul financiar păru că ia o hotărîre şi, întrerupând cu blândeţe pe magistru, vorbi despre altceva. Fără multă osteneală, el câştigă încrederea tânărului, care începu să i se destăinuiască. Astfel Süss află în curând câte ceva din viaţa particulară şi dorinţele magistrului şi despre slujba de bibliotecar dela care fusese respins în chip atât de nedrept.

Spre marea mirare a lui Schober, el nu-i păru deloc furiosul Holofern, drept care era luat de toată lumea. Süss lăsă pe magistru să vorbească până la sfârşit, se interesă de versurile lui şi îl asigură că, devreme ce Weissensee le judecase în chip favorabil, el va avea grijă de publicarea lor. Magistrul era în al noulea cer. Süss adăogă că postul de bibliotecar e definitiv ocupat, dar că s'ar putea găsi o altă situaţie pentru dânsul. Chiar a doua zi chemă din nou pe Schober şi-i propuse să intre în serviciul său, ca secretar; pentru aceasta are nevoie de cinste şi de elocinţă, însuşiri pe care magistrul le poseda în cel mai înalt grad. Iacob Policarp Schober se văzu intrând pe această calc minunată şi desemnată de Dumnezeu, în Capitală şi în anturajul sorei Magdalen Sibyllei, se văzu în frăţia misionară din Stuttgart, alături de sfânta Beata Sturmin şi de bunul şi simpaticul Immanuel Rie-

ger. Văzu posibilitatea să vorbească Evreului despre chestiuni pioase, ba chiar şi Ducelui cel rătăcit; i se păru că aude cântând toţi îngerii din cer şi primi, strălucind de bucurie. Apoi căută pisica pe care o uitase în ajun de atâta neaşteptată fericire şi luă acasă cu grijă animalul urît, negru-cenuşiu.

La Stuttgart însă, în somptuosul palat din Seegase, nu găsi nimic din fericirea sperată, dimpotrivă, activitatea lui pe lângă Süss îi aduse chinuri nebănuite. Căci Süss îi dicta documente cu conţinutul cel mai primejdios, concepute în aşa fel, încât puteau să desvăluiască chiar şi celui mai naiv planurile întunecate cari ţinteau să desfiinţeze libertăţile evanghelice şi parlamentare. Acte cari compromiteau cu fiecare rând pe Duce şi pe directorul financiar, documente cari lăsau pe mâna secretarului amănuntele cele mai importante, cele mai secrete şi cele mai decisive ale proectului catolic.

Nefericitul Iacob Policarp Schober simţea cum toate i se învârtesc în cap. Süss dicta aceste secrete criminale cu glasul şi atitudinea cea mai senină: trebuia să aibă o încredere nestrămurită în secretarul său. Schober era în serviciul său. Trebuia acum să-şi calce cuvântul, să trădeze tot ce aflase, să înşele cu nepăsare încrederea Evreului? Fireşte, patronul său nu era decât un Evreu, dar n'ar avea dreptul orice ticălos şi pungaş să-l facă talger cu două feţe şi canalie? Dacă însă privea în tăcere cum libertatea şi credinţa patriei sale e gâtuită în chip viclean şi ruşinos şi cum sute de mii de suflete protestante sunt aruncate în străfundul iadului, nu era oare cu atât mai mult un ticălos blestemat?

Magistrul era sfâşiat de îndoeli. La Hirsau se crezuse ales de Dumnezeu să stea la cârma destinelor şi a mântuirii şi acum aspiraţiile sale atât de îndrăsneţe şi prezumţioase trebuiau să se realizeze în chip atât de crud, încât nu putea să salveze sutele de mii de fraţi suuabi evanghelici decât prin sacrificiul propriului său

suflet. Tremura de chin şi de teamă, ca un câine bătut. Slăbi, toată ziua îl treceau fiori fierbinţi, alternând cu o sudoare rece, iar noaptea nu putea să doarmă şi se plimba prin odaie de colo colo, împiedicându-se de pisica cea urîtă şi bătrână.

Karl Alexander ridică brusc şedinţa secretă, abia ascunzându-şi nemulţumirea faţă de demnitarii cărora le încredinţase direcţiunea proectului catolic. Opri pe Evreu cu un semn de nerăbdare.

— Tu n'ai spus nimic, jupâne! se răsti el la Süss, care aştepta respectuos.

— Pentrucă nu merita răspuns, replică Süss, ştergând cu o mişcare din umeri tot ce se discutase în timpul şedinţei.

Karl Alexander mormăi înăbuşit. Să fie al dracului! O adevărată porcărie, dar Evreul avea dreptate.

Şi de astădată Evreul formulă gândurile cari se îmbulzeau în creierul Ducelui.

— Aceşti domni bat apa în piuă, zise el cu glasu-i mlădios şi batjocoritor. Privesc numai amănuntele, firul de păianjen, nu au o vedere de ansamblu. Ce ştiu ei! Şi tonul cu care rosti aceste cuvinte îi arunca pe treapta cea mai din urmă a prostiei şi incapacităţii. Apoi continuă:

— Ca şi cum ar fi vorba să suprime, prin chiţibuşuri avocăţeşti, ici o virgulă, colo un punct. Ce metode meschine de tarabă! Un singur decret, unul singur e de ajuns: „Noi Karl Alexander, Duce de Württemberg şi Teck, reluăm drepturile atribuite nouă de Dumnezeu şi cari ne-au fost smulse prin violenţe, înşelăciune şi revoltă. Începând de astăzi, suntem cu adevărat stăpân al ţării. Noi suntem Württemberg!" Dar aceşti domni se sperie de o astfel de măsură care îi paralizează. Ei nu înţeleg acest lucru, şi atunci nu pot decât să dea din cap, luând aere de gânditor şi să exclame „oh, ah şi dar". Această idee e pentru dânşii

prea simplă, prea grandioasă, prea princiară, prea regească!

Cu toată mânia pe care o nutrea împotriva Evreului, Karl Alexander simţi încăodată că numai acesta îl înţelegea, că numai el ştia despre ce era vorba. cu furioasă admiraţie şi cu necaz el îşi zise că nu va putea duce la bun sfârşit proectul catolic decât prin el şi cu el. Când Süss lua un lucru în mâinile sale puternice şi de o dexteritate misterioasă, îl plămădea ca prin magie, rotunjindu-l potrivit împrejurărilor. Faţă de entuziasmul său fanatic, toată osteneala cinstită şi conştiincioasă prin care ceilalţi agitându-se chinuiţi obtineau succese relative, era ridicolă. Ce ştiau ceilalţi? Proectul catolic era pentru dânşii o afacere, un scop, o chestiune vitală, poate. Dar în realitate el însemna mult mai mult; această lovitură de stat era viaţa şi raţiunea sa de a fi, — aceasta n'o ştiau şi n'o puteau simţi decât el şi Evreul.

Căci iată ce devenise încetul cu încetul acest proect care, sub impulsiunea lui Süss, cu prefacerile imprimate de dânsul, îi intrase în sânge. La început acest proect fusese pentru dânsul o chestiune politică, un mijloc pentru a căpăta puterea, ceva decorativ şi nimic mai mult; apoi devenise ceva mistic, dorinţa de eliberare dintr'o legătură apăsătoare, religie. Acum se transformase, devenind însăşi viaţa şi sângele său. El, Ducele, va însemna ţara, căci acesta este înţelesul suprem al planului său. Nu va fi un servitor sau un prinţ al ţării, nici legislator sau şef de armată, toate acestea nu sunt decât prostii. El va absorbi ţara cu totul, se va contopi cu desăvârşire cu dânsa, aşa încât vor deveni una. Ţara nu poate să respire decât atunci când el respiră, să păşească decât atunci când el păşeşte, să se oprească decât atunci când se opreşte dânsul. Această imagine devenise aproape fizică, corporală. Stuttgart e inima lui, Nekarul este artera lui principală, munţii suabi sunt pieptul său, pădurea e părul lui. El

este Württembergul încarnat şi Württembergul nu-i altceva decât dânsul.

O transformare atât de grandioasă, de vie şi delicioasă nu putea să fie adusă la îndeplinire prin chiţibuşuri avocăţeşti. El se gândise la acest lucru? Il exprimase Evreul? In orice caz acesta continuă:

— Această transformare trebue făcută în mod genial şi dintr'odată. Trebue să survină în aşa fel, încât tr'o bună zi ţara să se trezească încarnată în Ducele său, în stăpânul trimis de Dumnezeu, să nu mai fie decât pielea, carnea şi sângele suveranului său. Fără lupte meschine, fără hărţueli şi şovăiri prosteşti. Nu, ca dela sine, în mod natural, aşa cum se desface un mugur, atunci când i-a venit vremea.

Da, da, da! Evreul are dreptate. E cu neputinţă şi de neînţeles ca pentru aceasta să fie nevoie de certuri şi discuţii. Căci atunci el n'ar mai fi decât un caraghios, un înfumurat imbecil, iar viaţa lui ratată, o băşică de săpun fără conţinut. Dar acest lucru nu-l înţelegeau nici Remchingen, nici Fichtel, nici Pancorbo. Aceştia erau slugi credincioase, ofiţeri de valoare, diplomaţi pricepuţi. Dar geniul viu care să înţeleagă un lucru atât de minunat şi atât de sfânt în simplitatea sa, pe acesta nu-l aveau. Pe acesta, — era ceva diabolic, care făcea să-ţi fiarbă creierii, dar totuşi adevărat, — numai Evreul îl avea.

Din toate acestea niciun cuvânt nu fu rostit între Duce şi Evreu. Dar sentimentul plutea dela unul la celălalt, pulsa între ei. In ultimul timp ei se înţelegeau mereu în acest chip. Părea că o singură viaţă îi însufleţea pe amândoi: Evreul răspundea în tăcere, prin fapte, la întrebările şi cererile neexprimate ale lui Karl Alexander şi se părea că el expira aerul, pe care celălalt îl inspirase; erau părţile indisolubil legate ale unui singur corp.

Evreul insuflase Ducelui tot mai mult şi mai sălbatic această ideie de asemănare cu Dumnezeu şi aceste visuri neînfrânate de forţă cezariană, făcând să treacă

în sângele lui Karl Alexander toată ardoarea lui fanatică. Prinţul, otrăvit de aceste visuri, căuta cu lăcomie confirmarea lor, şi un nou impuls, şi mai sălbatec, în privirea misterioasă şi inteligentă a Evreului. Uneori febra lui se calma pentru câteva minute şi atunci Karl Alexander se întreba unde îl va duce această tovărăşie ciudată şi vrăjită. Era neînchipuit de crud să ai pentru toată viaţa alături de tine o fiinţă misterioasă, care să-ţi pătrundă cele mai adânci taine. Uneori singur nu ştii ce simţiminte turburi porţi în străfundul sufletului; când vor să iasă la lumină, le împingi îndărăt şi nu vrei să ţi le mărturiseşti ţie însuţi. Un altul însă, în care să fi trecut atâtea veleităţi ascunse de ale tale, nici nu-ţi vine să crezi că există, că trăeşte la lumina zilei. Acum are nevoie de dânsul, proectul nu poate să isbutească fără dânsul; chiar şedinţa de astăzi a dovedit-o din nou. Dar odată proectul realizat, îl va face să amuţească, îl va îngropa în cele mai adânci cazemate ale unei fortăreţe, aşa cum împiedici să iasă la lumină tot ce inima omenească are mai sălbatic, mai rău şi mai distrugător.

Aruncă Evreului o privire bănuitoare, plină de ură. Nu cumva cunoştea şi aceste gânduri ale sale?

— Aşa dar, redactează decretul cum crezi de cuviinţă! îi porunci dânsul.

Süss se înclină politicos şi prevenitor în faţa Ducelui înfierbântat, care sufla din greu. Dar în ochii lui plutea o nădejde ascunsă, crudă, sarcastică, triumfătoare.

Ţara se sbătea gemând într'o încordare şi o spaimă insuportabile. Se ştia că demnitarii catolici isprăviseră mai toate pregătirile şi că vor da lovitura cât mai curând. Ameninţările se îngrămădeau din toate părţile, neîngăduind nicio îndoială, ci impunând certitudinea chiar celui mai fără grijă. In apropierea graniţelor fură masaţi soldaţi străini, din Bavaria, din Würzburg. Comitetul de unsprezece aflase din sursă sigură că numai

din Würzburg i se făgăduise Ducelui o armată de nouăsprezece mii de oameni; avantgarda lor sosise deja la Mergentheim, reşedinţa Ordinului Teutonic, şi aştepta acolo porunca de plecare. Chiar şi în interiorul ţării se înmulţiră soldaţii cari vorbeau dialecte străine, bavarezi sau franconi. Inaintau în timpul nopţii în mici coloane. Palatele şi forturile ducale erau pline de trupe. Toate fortăreţele, Asperg, Neuffen, Urach, Hohentwiel, castelul întărit din Tübingen fuseseră amenajate după arta cea mai modernă a strategiei; drumul stricat ce ducea la Aspern fu reparat de lucrători ce făceau corvoadă în echipe de zi şi de noapte. Un serviciu de ştafete, admirabil organizat, asigura, prin curieri speciali, legătura între diferitele fortăreţe. Pulberăriile statului lucrau zi şi noapte, tunurile şi muniţiile erau transportate în convoiuri nesfârşite. La vederea acestor căruţe misterioase, poporul spunea că ele transportă numai şi numai mătănii pentru viitoarea convertire.

Această ameninţare făţişă a credinţei lor trezi din nepăsare chiar şi pe cei mai liniştiţi. Pretutindeni se înfiinţară asociaţii secrete pentru păstrarea credinţei, iar orăşenii şi ţăranii îşi procurară arme în ascuns; breslele inimoase ale cismarilor şi ale dogarilor din Capitală împrumutară dela tovarăşii de breaslă din oraşul liber Esslingen carabine şi muschete; ba chiar din arsenalul din Stuttgart dispărură în repetate rânduri şi în chip misterios, un mare număr de arme şi cetăţenii cei mai paşnici arătau prietenilor lor, rânjind cu o mândrie plină de teamă, armele ascunse.

Pe de altă parte, Ducele sili garda cetăţenească din Stuttgart să înceteze exerciţiile militare. Comandantul acestei puternice grupe de miliţieni era maiorul von Roeder, prieten intim cu Karl Alexander. Era un bun protestant şi tot odată cel mai bun aghiotant al lui Remchingen, în organizarea militară a proectului catolic. Acest om mărginit găsea lovitura plănuită cât se poate de naturală, nu înţelegea agitaţia din jurul său

şi vedea pretutindeni aţâţare şi rea voinţă. Dacă Ducele voia să facă mai mult loc catolicilor, dece n'ar face-o? Ţara era mare şi avea destul loc pentru biserici. Constituţie? Parlament? Libertate? Prostii. Exagerări ale unei plebe revoltate, care voia să mănânce mai mult şi să muncească mai puţin. Ce tot ţipau nespălaţii? El era doar, slavă Domnului, bun protestant şi nimeni nu l-a supărat vreodată cât negru sub unghie. Fiecare putea să meargă la biserică când şi cum voia şi domnii guleraţi — astfel numea el prelaţii şi predicatorii — vorbeau, slavă Domnului, destul, fără ca Ducele şi guvernul să-i supere cu ceva. Lumea era atât de simplă! Era destul să ai puţină bunăvoinţă, să fii credincios, cuminte şi mai ales să asculţi de stăpânul pe care ţi l-a dat Dumnezeu. Ciudat lucru, maiorul von Roeder, cu toate părerile sale, cu toată prietenia cu Ducele şi situaţia preponderentă în proectul catolic, era foarte iubit de popor. Glumele lui banale şi grosolane treceau din gură în gură, după cum se povesteau şi unele anecdote, cari dovedeau o amabilitate grosolană. In orice caz, aşa cum se întâmplă uneori, fără vreun motiv aparent, poporul înconjura de toată simpatia sa pe acest bărbat masiv, cu fruntea scundă, cu gura aspră, cu mâinile informe ascunse totdeauna în mănuşi şi cu glasul aspru şi sonor. Roeder era, fără îndoială, ofiţerul cel mai popular din Stuttgart. Graţie acestei simpatii, suspendarea exerciţiilor militare ale gărzii cetăţeneşti nu provocă desordini.

In acest timp oraşul era cuprins de o mare încordare. Autorităţile bisericeşti superioare ordonară o săptămână de rugăciuni şi penitenţă. Mulţi îşi făcură testamentul. In Duminicile din postul mare, poporul se înghesuia în mase atât de compacte în biserici încât acestea rămâneau luminate până noaptea târziu.

In nenorocirea ei, burghezimea se hotărî să mai trimeată Ducelui o delegaţie, care să intervie, cu tot respectul impus supuşilor, dar şi cu toată seriozitatea. Pentru a nu indispune pe Karl Alexander, nu trimiseră

niciun membru al Comitetului de unsprezece, a căror vedere era suficientă ca să-l înfurie, ci trei cetăţeni liniştiţi şi demni, foarte bine văzuţi şi aşezaţi. Aceştia plecară la Ludwigsburg, unde Karl Alexander îşi făcea pregătirile. Inainte de a merge la palat, ei luară o gustare şi un pahar de vin la han. Unul din ei zise:

— Să ne întărim puţin înainte de a face un demers atât de greu.

— Dacă dispoziţia Ducelui e tot atât de rea ca vremea zilei de azi, zise cel de al doilea, nu avem să ne aşteptăm la vreun succes.

— Să lăsăm toate în grija lui Dumnezeu! zise al treilea.

In faţa uşii ce da în sala care îi primi Ducele, sta ghemuit Arapul Otman. El auzi glasul răguşit de mânie al prinţului: „Eretici, criminali, trădători!" Apoi un tropăit puternic, care se potoli încetul cu încetul. După câteva minute văzu pe cei trei bărbaţi ieşind, mai întâi numai doi, în curând şi al treilea. Văzu foarte bine cât erau de speriaţi şi turburaţi şi îi petrecu îndelung cu privirea ochilor săi mari, ca de animal, zâmbind cu înţeles. Cei trei delegaţi coborîră scara în grabă, săriră în trăsura care îi aştepta şi nu mai pierdură timpul să ridice o pălărie care le căzuse. Tot drumul rămaseră tăcuţi, numai cel mai bătrân dintr'înşii se rugă cu glas tare şi sufletul îndurerat: „Stăpâne Zebaoth, ridicăm glasul spre tine din adâncuri, trimite-ne ajutor din munţii tăi!" La Stuttgart, mulţi aşteptau întoarcerea delegaţilor. Când văzură chipurile lor, se împrăştiară, cu capul plecat şi inima grea.

Oraşele libere protestară cu totul altfel decât ducatul împotriva maşinaţiunilor catolice. Mai cu seamă în Esslingen, Karl Alexander era insultat şi batjocorit în public. Aci se afla o colonie mai mare de emigranţi din ducat, asupriţi, goniţi, prădaţi de bunurile lor. Aci se refugiase Johannes Kraus, tânărul Michael Koppenhöfer şi bătrânul Schertlin, pe care numai ura îl mai susţinea. Ce dispreţ mistuitor le răscolea sufletele şi ce

cuvinte înflăcărate şi veninoase rosteau. Cei câţiva partizani ai Ducelui se închideau fricoşi în casă; câţiva catolici, în trecere prin oraş, fură bătuţi. Consilierul transporturilor, Fischer, fost procuror, tatăl Sofiei Fischer, fosta metresă a lui Süss, care se afla în oraş pentru afaceri, fu în pericol să fie linşat de nişte tineri din Esslingen; speriat din somn şi având de abia timpul să ia ceva pe dânsul, fu scăpat cu mare greutate de garda civică şi scos afară din oraş.

In Duminica săptămânii de post şi rugăciuni, isbucni scandalul şi conflictul cu Ducele. In noaptea precedentă, nişte tineri legaseră la stâlpul infamiei, chiar sub ochii poliţiei, care se făcea că nu vede, două manechine de paie, reprezintând pe Duce şi pe Evreul său, atârnându-le nişte inscripţii injurioase şi batjocoritoare. Toată Duminica, întreg oraşul, dela mic la mare, îi contempla râzând, sbierând, glumind, ţipând, fluierând şi bătându-se pe coapse de bucurie. Spre seară făcură un rug, legară solemn păpuşile deasupra, puseră în jurul lor câteva portrete de ale Ducelui luând cu asalt Belgradul, unse cu murdării şi în cele din urmă dădură foc rugului, parodiind ceremonialul execuţiilor. Şi în timp ce manechinele ardeau, poporul entuziast juca, se strâmba şi sărea, scoţând urlete de bucurie.

Printre spectatori se afla şi tânărul Michael Koppenhöfer. Ochii lui albaştri ardeau de entuziasm şi Mihael ofta din adânc: o, dacă toţi tiranii ar sfârşi astfel! In mulţime se afla şi bătrânul Christoph Adam Schertlin; scotea din gât nişte sunete profunde, bătea în tact pământul cu bastonul de trestie şi chipul lui mumificat şi răvăşit de ani, strălucea de o bucurie imensă.

In odaia mare şi goală a Beatei Sturmin şedeau în jurul sfintei oarbe Magdalen Sibylle, predicatorul Johann Konrad Rieger, fratele său Immanuel, consilier al transporturilor, şi magistrul Schober. Magda-

len Sibylle purta o rochie deschisă, dintr'o stofă foarte scumpă, dar de o croială cât se poate de simplă. Se îngrăşase puţin, ochii ei albaştri pierduseră din strălucire, obrajii oacheşi se mai moleşiseră, ca şi întreaga ei fiinţă. Asculta cu mulţumire, ca o burgheză oarecare, pe Rieger, vorbind despre predica sa din ajun, care trebue să fi plăcut lui Dumnezeu şi din care cita, cu glasul sonor şi exersat, pasagii întregi.

Intr'un colţ şedea sfios Jacob Policap Schober. Sărmanul om, chinuit de situaţia lui complicată, căuta acî odihna şi liniştea sufletului său agitat. Privea din colţul său la predicatorul care se plimba prin odaie, declamând satisfăcut, îşi ridica ochii la sfânta cea oarbă, care stătea ghemuită şi asculta blândă, incoloră, întunecată, apoi îşi îndrepta privirea asupra lui Immanuel care, plin de respect, nu-şi mai lua ochii de pe buzele celebrului său frate. Dar el mai vedea cum privirea acestui tânăr slab şi modest, atât de puţin arătos, cu toată musteaţa ce sărea în ochi, aluneca dela fratele său spre Magdalen Sibylle, oprindu-se asupra ei cu o supunere animalică; Magdalen Sibylle şedea liniştită, corpolentă ca o matroană, ţinând mâinile mari, cam grase şi totuşi copilăreşti, în faldurile bogate ale rochiei sale. Schober prinse această privire dornică şi umilă, îi prinse înţelesul şi desluşi încetul cu încetul calea pe care să-şi uşureze chinurile sufleteşti printr'o faptă greu de îndeplinit, dar care va plăcea lui Dumnezeu. Oare nu avea el un drept asupra Magdalen Sibyllei, prin adoraţia lui sinceră şi respectuoasă în tot acel timp cât fuseseră la Hirsau? Dar el se va stăpâni, îşi va înfrâna dorinţele, oricât de greu ar fi, se va resemna şi va lăsa calea liberă fratelui Immanuel Rieger.

Intre timp predicatorul îşi isprăvise tiradele şi acum se petrecu un lucru ciudat. Magdalen Sibylle spuse, ca un lucru foarte natural, fără sfială şi fără afectare, că, încurajată de pilda iubitului frate Jacob Policarp Schober, scrisese şi ea versuri. Şi acum va citi fraţilor

şi sfintei surori cântecele ei. Poemele ei erau o înşirare de versuri triste, banale, moralizatoare şi lipsite de orice avânt. Dar ascultătorii nu observară cât de goale erau aceste versuri, ci se lăsară cuprinşi de o emoţie sinceră şi puternică, care stoarse lacrimi fratelui Immanuel Rieger.

La plecare, magistrul se apropie de consilierul transporturilor. Acesta începu, timid şi nepriceput, să laude pe Magdalen Sibylle. Atunci Schober îşi făcu inimă, înghiţi în sec şi comunică lui Rieger hotărîrea lui de renunţare. Ochii spălăciţi ai consilierului se umeziră şi cu glasu-i subţirel şi înnăbuşit de emoţie întrebă pe Schober dacă e de părere că există vreo speranţă; oare dacă îşi va ridica ochii spre această femeie nobilă şi ilustră, ea nu-şi va întoarce capul, jignită de atâta îndrăsneală? Dar Schober îi dădu speranţe şi Immanuel Rieger fu încântat.

Magdalen Sibylle ascultă propunerea pe care i-o băigui el, cu seriozitate, dar fără supărare. Ceru un timp de gândire, apoi se apucă să-i răspundă în versuri. Cele mai frumoasee ceasuri şi le petrecea acum şezând la masa de scris şi aşteptând să vie rima. Aceasta o ridica, o transporta şi o mulţumea. Câteodată îi venea această ideie nebuloasă: la început a fost cuvântul; cuvântul e Dumnezeu. Ce fericire să te laşi purtată pe aripile cuvântului, plutind cu rima şi ritmul în visuri nesfârşite, cufundându-te în Dumnezeire! Lumea nu era bine alcătuită; fără măsură şi fără dreptate, sălbatică, murdară, fără înţeles. Aci era şi sens şi dreptate şi curăţie, aci aluneca uşor peste tot ce e murdar, răscolitor şi ameninţător, luneca în vis. Văpaia care îi otrăvea odinioară sângele, se potolea încet şi plăcut în această legănare lină. Culmile şi prăpăstiile lumii se nivelau şi se pierdeau în versuri alexandrine foarte plate şi corecte.

Astfel stătea şi astăzi, răspunzând lui Immanuel Rieger. Gândurile şi inspiraţia ei molcomă se ridicau şi se lăsau uşor şi în cele din urmă se rotunjiră într'un

poem anost şi prolix, grav şi fără nicio valoare, în care spunea un „da", mai întâi şovăitor, apoi din ce în ce mai sigur. Versurile ei îngrămădeau toate argumentele pro şi contra, pierzându-se în consideraţiuni asupra libertăţii şi a sentimentului de răspundere şi lăudând legalitatea şi înfrânarea de sine.

Această căsătorie a domnişoarei Weissensee uimi pe toată lumea, deşi burghezirea ei surprinsese cu mult înainte pe fiecare. Ducele se înfurie la gândul că va fi nevoit să împartă de acum înainte, în mod oficial, desertul său cu un subaltern neînsemnat şi atât de prost. Totuşi el nu fusese niciodată sgârcit şi le dărui la logodnă domeniul Würtingheim, renumit prin grădiniile sale de fructe. Însuşi Süss tresări din meditaţiile lui absorbante, cari se învârteau mereu în jurul aceleiaşi preocupări. Aşa era lumea: tot ce pare la prima vedere atât de puternic şi de mângâietor, se dovedea a fi în realitate mic, stupid, gol, mizerabil. La urma urmei nu fusese şi dânsa târîtă în noroi şi înjosită de Karl Alexander? Iată, aceasta nu era de altfel intenţia lui, dar la urma urmei el va libera lumea de o bestie primejdioasă, dacă va urma propriul său impuls. Nici prin gând nu-i trecea că ar purta şi el vreo vină în decăderea Magdalen Sibyllei. Ceru iapa lui, Asiadah, şi plecă, cu mare pompă, la castelul Magdalen Sibyllei. O măreţie sinistră şi impunătoare emana din acest om care, sfâşiat şi amărît, se ducea să arate acelei femei pentru ultima oară galanteria sa. Magdalen Sibylle se desmetici abia peste câteva zile din turburarea în care o aruncase această vizită de felicitare.

In cuvinte abile şi cam batjocoritoare, Ducesa zise lui Weissensee:

— Nu pari prea mulţumit, Excelenţă, cu alegerea Magdalen Sibyllei. Şi, întorcând deodată spre dânsul chipul ei graţios ca de şopârlă, care strălucea, sub părul negru lucios, ca o marmoră preţioasă, Ducesa zâmbi ştrengăreşte:

— Nu cumva ai fi preferat să se mărite cu Evreul nostru favorit?

— Da, Alteță, de o mie de ori.

Aceste cuvinte, ieșite din gura bătrânului distins și amabil, erau ca un strigăt atât de amar și îngrozitor, încât Ducesa ridică ochii curioasă și mișcată, iar după o mică pauză schimbă vorba.

In anticameră, Neuffer închise ușa în urma lui Süss, care intrase la Duce. Rigiditatea și gravitatea obrazului său de lacheu se schimbă deodată și pe fața lui înspăimântătoare, aproape de nerecunoscut, se răsfrânse furia brutală, grosolană și neputincioasă. Jidovul! Veșnic Jidovul! E drept că odată, pe când Neuffer îl desbrăca, Ducele, într'un acces de furie, spuffer îl desbrăca, Ducele, într'un acces de furie, spusese că va arunca pe Evreu într'o fortăreață, unde va șlefui la gloanțe timp de trei ani și apoi îl va spânzura. Dar ce folos! Guvernatorul țării era tot Evreul. Ducele blestema sfaturile lui, lăudând pe celelalte; dar când venea la adică, nu făcea decât ceea ce îi sugera Evreul.

In celălalt colț al anticamerei sta ghemuit pe un covor Arapul. Acesta observase cum lacheul își scoase o clipă masca și în sinea lui se bucura că-și văzuse colegul așa cum era în realitate. Dar el rămase tăcut, indolent, ca un animal, cu chipul nepătruns.

In acest timp Ducele se consulta cu Süss. Peste două zile conspiratorii vor da lovitura; toate pregătirile erau sfârșite. Pentru public, ducele va fi în călătorie, inspectând în calitatea sa de mareșal al imperiului, fortificațiile din Kehl și Philippsburg, apoi se va duce să consulte pe medicul Hulderop, din Danzig, cel mai mare ortoped al timpului. Pentru tot timpul absenței sale, Karl Alexander instituia regența: miniștrii Scheffer, Pfau, consilierul Lauz, generalii Remchingen și Röder, sub președinția ducesei, care își lua rolul în serios. Această regență trebuia să aducă la îndeplinire lovitura de Stat, în lipsa lui Karl Alexander: după ocuparea tuturor punctelor strategice din țară,

vor proclama egalitatea religiunii catolice cu cea protestantă, desarmarea cetăţenilor, anularea multor paragrafe din Constituţie, recuperarea drepturilor eclezi-astice, predarea obligatorie a tuturor monedelor de argint către trezoreria ducală şi alte măsuri de acelaş fel.

Süss arată încă odată interesul principal al acestei acţiuni: executarea, fără fricţiuni şi fără conflicte, a proectului într'o singură noapte. Karl Alexander va părăsi ţara ca duce constituţional, şi va fi rechemat peste câteva ore, ca suveran absolut. Dacă executarea s'ar tărăgăni, dacă ar avea loc fricţiuni, lupte, vărsare de sânge, totul ar fi pierdut şi fricoşii, ca şi cei şovăelnici, ar avea dreptate. Căci mai mult decât suciseră Constituţia, nu se mai putea; cu toată arta iezuiţilor, nu s'ar mai putea scoate nimic dintr'însa. Singurul lucru ce mai rămânea de făcut, era s'o sdrobească, şi acest lucru nu se putea face încetul cu încetul, acest lucru trebuia săvârşit dintr'odată. Dacă planul n'ar isbuti în întregime, numai faptul de a fi recurs la forţă, ar dovedi cât de puţină dreptate aveau conspiratorii; *Corpus Evangelicorum* s'ar năpusti asupra Ducelui şi îngrădirile Constituţiei ar fi restabilite cu mai multă tărie. Dacă s'ar ajunge la luptă, partidul constituţional ar avea prea mulţi aderenţi în Imperiu şi prea puternici. Dacă lovitura va reuşi, ea va fi recunoscută, de unii zâmbind, scrâşnind din dinţi de alţii. Până acum, ori de câte ori ceilalţi voiau să procedeze brutal, el se declara pentru blândeţe şi chibzuinţă; în acest caz însă, nu exista decât un singur procedeu: acţiunea francă, impetuoasă, hotărîtoare, care închidea în sine prosperitatea sau pierzania.

Süss explică Ducelui toate acestea, încă odată, cu o logică inexorabilă, cu obiectivitate şi competenţă. Apoi, cu mai multă ardoare şi elocinţă, el îi demonstră cum, dincolo de orice consideraţiuni practice, ideia, măreaţa ideie despre suveranitatea de drept divin, ar fi denaturată, dacă ar fi îmbucătăţită şi ştirbită prin certuri,

şicane, hărţueli cu garda civică şi printr'o mizerabilă şi ridicolă luptă de guerilla. Aci era în adevăr vorba despre tot sau nimic. Sau ducatul se întorcea în mod firesc la suveranul său, sau terenul nu era prielnic pentru realizarea acestei idei mari.

Karl Alexander simţea o mânie înnăbuşită. Ca întotdeauna Evreul avea dreptate, şi vorbise cât se poate de bine. Dar cum ştia să privească în străfundul sufletului său! Să plece! Să plece de aci, să se afunde în întuneric pe vecie! Şi ce mai spusese? Că acest teren nu era prielnic pentru o ideie mare? Ce teren? Bine înţeles, era imposibil ca proectul să eşueze; dar cu toate acestea, ce teren? Ce teren nu era prielnic? Ţara? Sau, — îndrăsnea oare în adevăr Jidovul? — sau el, Prinţul? Desigur că îndrăsnea! Indărătul mutrei lui politicoase şi servile se ascundea, nerușinată şi batjocoritoare, îndoiala obrasnică, dispreţuitoare, exasperantă. Ce rebel îndrăsneţ şi fără ruşine!

Acesta era de o mie de ori mai rău decât imbecilii încăpăţânaţi din parlament! Aceştia erau niște măgari! Dar Evreul zâmbitor şi politicos ştia, şi îndoiala lui îndrăsneaţă nerușinată te învenina. Să plece! Să dispară! Să dispară în întuneric pentru totdeauna!

— Alteţa voastră a ales lozinca? întrebă glasul calm şi obiectiv al Evreului.

— Da, zise Karl Alexander, scurt şi cuprinzător, milităreşte. Va fi: „Attempto!"

Surprins, Süss ridică ochii, zâmbind cu înţeles. „Attempto!" Indrăsnesc! Era o glumă îndrăsneaţă, temerară, aproape genială. „Attempto! Indrăsnesc!" spusese Eberhard cel Bărbos, dăruind ţării sale, pentru prima oară în istoria Germaniei, o constituţie. „Attempto! Indrăsnesc!" era măreaţa deviză de pe blazonul acestui prinţ, trunchiul de cedru, pe care îl adusese din cruciadă. Portretul său se afla pretutindeni în Ducat. Odată cu această deviză inimoasă, el renunţase la cea mai mare parte a puterii sale, pe care o restituise poporului. Chiar acei cari nu ştiau o vorbă latinească, înţele-

geau acest „Attempto!" Căci acest cuvânt era baza Constituţiei şi a tuturor libertăţilor cetăţeneşti. Şi Karl Alexander alese acum drept lozincă acelaş „Attempto!" pentru a sfărâma această constituţie, instituită de strămoşul său, pentru ca să pună mâna pe putere şi să substituie democraţiei absolutismul cel mai categoric. Ei dracie! Era, în această alegere, tot atâta curaj cât şi spirit. Acest Karl Alexander era un om de ispravă!

Süss se întoarse acasă exaltat, cu inima plină de bucurie. El făurise acest om, aprinsese într'însul această flacără, şi dintr'o masă de carne înfierbântată, senzuală şi brutală, scosese un prinţ. O, el alesese calea cea bună! Cât ar fi fost de simplu şi grosolan, să-i fi sărit în gât, odinioară. Acum îşi îngrăşase victima, o ridicase în văzul tuturor şi o făcuse demnă de sacrificiu. Nici zeul, nici preotul nu voiau să primească un animal flămând. Victima, al cărei sânge îl oferea acum, era demnă.

Süss se plimba excitat prin cabinetul său de lucru, în care ardeau toate lumânările, ca şi în camerele alăturate. Ce spusese Rabbi Gabriel? „La fiecare sărbătoare, pe care o consacraţi mortului, acesta se scoală, în jurul fiecărei imagini pe care i-o dedicaţi, pluteşte şi ascultă fiecare cuvânt care grăeşte despre dânsul". El chemase moarta cu toate gândurile sale, cu tot sângele şi toţi nervii săi; dar ea nu venise, şi el nu putuse decât să-i bănuiască prezenţa în umbră, ca într'o ceaţă. Acum el îi va pregăti o jertfă, de dragul căreia copila sa va trebui să se scoale. El nu-i va sacrifica numai trupul acestui duce, el i-a pregătit şi sufletul în aşa fel încât, tocmai în clipa în care se va desfăta cu tot orgoliul, va trebui să se desprindă şi să-l părăsească. Şi sufletul celor orgolioşi este încarnat în foc; în foc palpită, sfâşiat în fiecare secundă în mii de bucăţi, suferind o veşnicie. Scoală-te, Noemi! Scoală, copila mea, cea mai bună, cea mai curată, crin din valea aceasta, scoală-te! Îţi ridic un monument din sfărâmăturile unui regat, îţi jertfesc un prinţ, şi încorporez

sufletul lui în focul veşnic pâlpâitor. Astfel te chem, Noemi, copila mea! Ridică-te, porumbiţă, în crăpături de stânci, pe povârnişul misterios! Lasă-mă să-ţi văd făptura, lasă-mă să-ţi aud glasul! Căci dulce e glasul tău şi mângâetoare făptura-ţi.

Se opri, se reculese. Da, da, toate acestea se vor întâmpla în viitor. Nu voia, nu voia cu niciun preţ să pară că amestecă în aceste resentimente împotriva lui Karl Alexander cine ştie ce intenţii de siguranţă personală sau chiar de folos. Nici în faţa altora, nici faţă de sine însuşi, el nu trebuia să lase loc nici pentru cea mai uşoară bănuială. Dacă pentru ţară va rezulta vreun folos, acesta era lucru secundar, pe care nici nu se gândea să-l caute, nici să-l evite; în orice caz, întrucât îl privea pe dânsul, avea de gând să distrugă orice posibilitate de folos. Misiunea lui era acum să hrănească şi să înalţe inima acestui prinţ de Württemberg, şi atunci când va fi mai plină de aroganţă, s'o sdrobească. Iată pentru ce trăia el, pentru această jertfă şi această expiere. Ce va fi apoi, ah, cât de departe şi de neînsemnat i se părea!

Chemă pe magistrul Schober. Acesta, trezit din somn, veni speriat, temându-se că directorul financiar va impune noui chinuri conştiinţei sale. Nenorocit, târîndu-şi halatul, căci ordinul lui Süss nu-i dăduse răgaz să se îmbrace, el holba ochii fricoşi, ca de copil, în faţa stăpânului său. Süss era vesel, mulţumit şi amabil, cum nu fusese de multă vreme. Întrebă de poeziile magistrului şi de pricina întârzierii apariţiei lor, de oarece banii fuseseră trimişi tipografiei de câteva săptămâni. Magistrul bâigui ceva, spunându-i că face corecturile şi că peste două sau trei săptămâni, poemele vor apărea. Deodată, schimbând vorba, Süss îi puse mâna pe umăr şi, zâmbind cu înţeles, zise confidenţial:

— Să fiu al dracului, magistre, dar nu eşti bun protestant. Şi deoarece nenorocitul murmura tremurând câteva cuvinte neînţelese, Süss urmă:

— Eu, cu morala mea evreiască şi calculată, mi-aş

fi zis, în locul dumitale: dacă trădez pe Evreu, trădez un singur om şi încă un simplu Evreu; dacă însă nu trădez pe Evreu, atunci trădez un milion de creştini protestanţi. Şi atunci m'aş fi dus la Sturm şi la Jäger sau la vreunul din membrii comitetului de unsprezece şi aş fi povestit chestia de-a fir a păr. Trebue să-ţi spun, magistre, că eşti de o cinste şi de o discreţie cerească.

Iacob Policarp Schober tremura în lumina lumânărilor, neîndrăsnind să-şi şteargă sudoarea rece, care îi curgea şiroaie pe obraz şi fixa pe Evreu cu ochii lui rotunzi şi spăimântaţi.

— Acum mă iei drept nebun? întrebă Süss după câtva timp, cu bunătate. Nu, magistre, nu sunt deloc nebun, zise el iarăşi după o pauză. In orice caz, nu mai mult decât oricare altul.

O tăcere de moarte domnea în odaia luminată. Afară se auzea pasul regulat al sentinelei. Süss se aşeză şi, cu toate că odăile erau supraîncălzite, se ghemui, ca şi cum i-ar fi fost frig. Părea că uitase de Schober, care rămăsese în picioare, într'o atitudine silită. Deodată Süss reluă:

— Vreau să-ţi ajut să ieşi din această dilemă. Du-te la domnii din parlament şi spune-le: timpul fixat e noaptea de Luni spre Marţi, lozinca: „Attempto!" Dacă acei domni vor să evite vărsarea de sânge şi să vadă întregul proect prăbuşindu-se ca o paiaţă căreia i s'au tăiat sârmele, atunci să trimeată Luni seara o delegaţie la Ludwigsburg. Mamelucul îi va aştepta la intrarea laterală din aripa stângă şi îi va conduce la Karl Alexander.

Pe când Süss îi spunea acestea cu tonul obiectiv al omului de afaceri, Schober holba ochii, atât era de atent, de emoţionat şi de incapabil să înţeleagă. Süss continuă cu aceiaş răceală obiectivă:

— Cu o singură condiţie, şi aceasta trebue să mi-o juri, că nimeni nu va afla vreodată că o ştii dela mine sau că eu te-am trimis.

— Excelenţă, bâigui în cele din urmă Schober, nu înţeleg, nu înţeleg de loc. Sunt atât de fericit că Domnul v'a deschis ochii şi că vreţi să salvaţi protestantismul. Dar dacă acest proect eretic eşuează şi nu se ştie că dumneavoastră sunteţi acela care l-aţi nimicit, atunci, daţi-mi voie să vă spun, parlamentul vă va acuza mai întâi pe Dumneavoastră. Nu prea sunt tare în politică, dar Ducele nu va putea să vă apere.

— Nu, ducele nu mă va apăra. Dar să nu-ţi pese de asta, magistre, adăugă Süss cu blândeţe, pe un ton amical, aproape patern. Afacerea e prea ciudată. Un duce catolic vrea să constrângă la catolicism o ţară evanghelică şi un Evreu se duce mai degrabă la spânzurătoare decât s'o îngăduie. Asta nu poţi s'o înţelegi Dumneata, oricât de poet ai fi.

După această convorbire, Iacob Policarp Schober străbătu coridoarele întunecoase ale palatului, târîndu-şi halatul şi tremurând din tot corpul. Se plimbă agitat prin odaie, până dimineaţa. Nu vedea limpede, i se părea că totul e plin de ceaţă şi de fum. Un singur lucru era sigur: Dumnezeu îl alesese pentru această misiune. Umbla prin odaie fără odihnă, iar tivul şi canafurile halatului său măturau podeaua. Pisica neagră-cenuşie se trezise şi îl întovărăşea. Era o pisică alintată, voia ca stăpânul său s'o ia în braţe sau în pat, cum făcuse de atâtea ori şi miorlăia. Dar el se plimba de colo colo şi n'o lua în seamă.

După ce plecă magistrul, Evreul se întinse şi zâmbi, descoperind două şiruri de dinţi puternici. Se opri în faţa portretului ducelui de pe birou, pe care Karl Alexander scrisese o dedicaţie foarte măgulitoare, iscălind cu scrierea lui viguroasă, şi zise încet: „Rămâi cu bine, Louis XIV! Cu bine, germanice Achile!" Şi încă odată, mai vehement: „Cu bine, germanice Achile! Rămâi cu bine, Louis quatorze!"

Nu se mai gândea la copil. Era o chestiune numai între el şi Karl Alexander, fără copii. Plutea pe o mare întunecată, de un roşu violet, care îi umplea inima şi

simţurile de ură. Cum mai fremăta! Cum îi mai intra acest freamăt în urechi şi în intimitatea fiinţei sale! Ce miros sălbatec şi îmbătător exala! El auzea strigătul de mânie al Prinţului trădat, vedea privirea însângerată a omului, căruia îi smulgea din mână triumful vieţii lui tumultuoase şi violente, tocmai în clipa în care, scoţând un suspin de uşurare, voia să-l strângă în mâini. Ce lucru minunat să pui genunchiul în pieptul duşmanului, ce lucru minunat şi mângâietor să cuprinzi cu degetele gâtul duşmanului, şi atunci când gura lui caută să aspire aerul curat, să apeşi încet şi tot mai puternic, cu privirea triumfătoare şi plină de batjocură înfiptă în ochii ce se frâng ai celuilalt! Aceasta înseamnă să trăieşti! Pentru aceasta face să trăieşti!

In visul său atât de sălbatec se strecură deodată o figură materială, misterioasă, care îl sperie: Otman Arapul. Acesta se înclină şi spuse că ducele dăduse ordin generalului Remchingen.

— Ce ordin?

— Lista.

Ah, da, lista persoanelor ce trebuiau arestate şi pe care o alcătuise Süss. Dar, oare Karl Alexander să-i trimită în mijlocul nopţii o veste atât de neînsemnată? Nu-i venea să creadă. Cu siguranţă că Arapul avea să-i comunice un lucru mai important, o taină. Süss privi cu atenţie chipul nepătruns al Arapului. Acesta începu să-i enumere persoanele: Iohann Georg Andrea, Iohann Friedrich Bellon...

Da, da, lista celor ce trebuiau arestaţi, alcătuită cu îngrijire, în ordine alfabetică. Dar ce înseamnă asta? El o cunoaşte, doar el a redactat-o. Arapul enumeră mai departe: Friedrich Ludwig Stöfflen, Iohann Heinrich Storm, Josef Süss Oppenheimer.

Süss nu făcu nicio mişcare. Arapul, după ce termină lista, nu mai scoase niciun cuvânt, se înclină şi ieşi.

Când fu singur, Süss, mulţumit, fluieră printre dinţi, apoi zâmbi. Ce bine că avea şi această confirmare! Îi venea să râdă. Nostim era şi acest Karl Alexander!

Cel puțin dacă ar fi dat un ordin special lui Remchingen, să-l aresteze. Dar așa, să-l pună pur și simplu pe lista tuturora, pe lista pe care o alcătuise el însuși, acesta era un gest, o glumă suverană. Vedea pe Duce și pe Remchingen șezând împreună aplecați deasupra listei, vedea pe Duce adăugând cu scrierea lui viguroasă: Iosef Süss Oppenheimer, director financiar. Îi vedea privindu-se în ochi, fără un cuvânt, Ducele, cu un zâmbet răutăcios, Remchingen, rânjind de mulțumire. Bine, Karl Alexander! Prinț iubitor și mărinimos! Acum îți bați joc de prostul tău de Evreu, care mai întâi scoboară din cer coroana pe capul tău și pe care, drept mulțumire, vrei să-l trimeți la fortăreață. Ho, ho! Te-ai trezit cam târziu, Alteță! Evreul tău stă cu o treaptă mai sus; ți-a și aruncat lațul de gât și acum se distrează de bucuria dumitale inconștientă. Ah, prințe! Mare senior și erou! Ah, dobitoc lasciv, pângăritor de fete, măcelar ticălos!

Umbla prin odaie, fără încetare, copleșit de gânduri. Își aduse aminte de un câine cu care se jucase într'o zi, ațâțându-i foamea cu o bucată de carne, pe care o retrăgea mereu în clipa când voia s'o apuce, până când dulăul îl mușcă de mână. Vedea și acum ura arzătoare, furia sângeroasă din ochii animalului ațâțat și înșelat mereu. Cu tine voiu juca un joc mai sălbatec, Karl Alexander! Ție îți voiu smulge o pradă mult mai prețioasă Intinde-te de plăcere, așa cum se întinde un animal, când vrea să sară asupra prăzii! Holbează ochii tăi lacomi! Săi, Prințe! Săi, domnule Duce.

Incă două zile, mai puțin chiar decât două zile: numai patruzeci și cinci de ceasuri. Süss zâmbi mai tare, plimbându-se prin saloanele luminate. Albe și nemișcate stăteau busturile lui Solon, Homer, Aristotel, Moise și Solomon; sub micile pagode se plimbau Chinezi cu coadă. Triumful lui Mercur se desfășura pe tavan, bijuteriile prețioase străluceau în vitrine, iar în colivia sa aurită, papagalul Achiba spunea: „Bonjour Madame!" și „Ma vie pour mon souverain!" Dar băr-

batul singuratec, care rătăcea fără odihnă prin saloanele luminate, nu auzi nimic, nu văzu nimic, absorbit cu totul de gândurile, imaginile şi viziunile sale.

Mamelucul, care ajunse la palat şi scîntin se într'un colţ, în iatacul Ducelui, auzi pe Karl Alexander gemând în somn, sbătânud-se şi horcăind.

Inserase, când învăţătorul nostru Rabbi Gabriel Oppenheimer van Straaten intră în casa prietenului său, învăţătorul nostru Rabbi Jonathan Eybeschütz din Hamburg. Casa era plină de vizitatori, cari veniseră să-i arate respectul lor, sau să ceară sfaturi şi, cu toate că discipolii le explicau mereu că Rabbi se afla cufundat în meditaţie în mijlocul cărţilor sale şi că n'au nicio şansă de a fi primiţi, ei nu voiau să se retragă, nădăjduind că cel puţin îl vor zări. Mulţi veniseră de departe, din comunităţile unde el păstorise mai înainte, din Cracovia, Metz şi Praga, alţii însă de şi mai departe, din Provence, ba chiar de lângă Marea Neagră. Căci numele lui Rabbi Jonathan Eybeschütz, rabin din Hamburg, era venerat până în ţările cele mai depărtate.

Dar era şi urît şi duşmănit până în ţări depărtate. Ah, cum îl mai batjocorise învăţătorul nostru, Rabbi Jacob Hirschel Emden, rabinul din Amsterdam, cum îl sfâşiase, îl jumulise cu ironia lui rece, stigmatizându-l drept duşman al lui Israel, al Talmudului, al rabinilor, al adevăratei credinţe şi cum îl mai ridiculizase! Rabbi Jonathan Eybeschütz, un nume care desbina pe Evrei. In toate şcolile şi sinagogile, în toate sinoadele se dădeau lupte în jurul acestui nume, înconjurat de binecuvântări şi imnuri de slavă, ca şi de batjocură şi de toate fulgerele afuriseniei.

Cine era acest om? Era un învăţat talmudist, zelos, combativ, ţinând morţiş la rituri, tocmindu-se cu furie pentru o iotă, apărând meterezele legii pas cu pas? Oare ştiinţa lui filosofică, istorică, matematică şi astronomică i-a fărâmiţat credinţa cea dreaptă, aşa cum ea reiese din cuvintele şi din faptele sfinte, a făcut din

el un disprețuitor, un batjocoritor al practicilor rabinice? Oare el crede în adevăr în învățătura cabalei, o pune în practică și este discipolul și urmașul secret al Mesiei Sabatai Zewi, binecuvântând, blestemând și făcând minuni în numele acestui mântuitor? Atunci dece respinge în mod public pe discipolii lui Sabatai și aruncă asupra lor anatema? Și dece își trimete fii la Franconii din Polonia, partizani fanatici ai acelui misterios Mesia? Acest talmudist ortodox și zelos scrie în adevăr scrisori cardinalilor francezi și iezuiților din Roma, rugându-i să-l numească censor al cărților ebraice? Oare din aroganță, — sau atunci ce înseamnă că ia drept apărător al credinței sale strict rabinice împotriva acestor bănueli tocmai pe Karl Anton, profesorul din Helmstatt, fostul său elev, care trecuse la creștinism și devenise apologet al evangheliei creștine?

Când intră Rabbi Gabriel, discipolii lui Rabbi Jonathan se înclinară adânc. „Pace ție!" îi ziseră și ușa închisă a maestrului se dete în lături în fața lui. Rabbi Ionathan Eybeschütz, cel mai înțelept și mai priceput dintre oameni, ședea liniștit în lumina lămpii din odaia lui de lucru. Amabil, cu o nuanță de auto-ironie, bătrânul cu barba deasă, mai mult lată decât lungă, albă ca laptele și abea despicată, după modelul cabaliștilor, zâmbi prietenos noului venit cu chipul morocănos și ca împietrit. Tot ce-l înconjura era plăcut și confortabil, evidențiind demnitatea sa. Caftanul său lung era din mătasea cea mai grea; din mâneca largă ieșea o mână micuță, albă și îngrijită. Chipul lui trandafiriu și cruțat de vremuri, zâmbea prietenos sub barba mare și albă. Numai deasupra nasului mic și a ochilor căprii și blânzi, inteligenți, șireți și totuși atât de adânci, se brăzdau vertical, pe fruntea albă și boltită, cele trei cute cari formau un *Shin*, prima literă a celui mai sfânt nume: „Shadai".

Rabbi Ionathan își salută oaspele în ebraică: „Fratele și stăpânul meu să nu mă certe și să nu se mânie

pe mine!" Apoi zâmbi şi'n zâmbetul său era ştiinţă şi slăbiciune, cochetărie şi conştiinţa greşelilor sale, chiar şi puţină sburdălnicie. Dar peste toate, un farmec magic şi împăciuitor.

Dar acest farmec nu avea nicio putere asupra lui Rabbi Gabriel. Deasupra nasului mic şi turtit, ochii prea mari, de un cenuşiu turbure, erau plini de tristeţe şi o durere sdrobitoare înclina fruntea lui masivă deasupra sprâncenelor dese. Dar Rabbi Ionathan Eybeschütz nu era dispus să se lase copleşit de această tristeţe.

— Ai citit, Gabriel, întrebă el aproape vesel, ai citit noua controversă a omului dela Honigwald? Era vorba despre lucrările cele mai importante ale lui Iacob Hirschel Emden, rabinul din Amsterdam, adversarul său cel mai înverşunat. — Acum, cinstitul rabin a lansat împotriva mea douăsprezece pamflete, câte unul de fiecare trib al lui Israel, urmă el şi ochii lui şireţi şi inteligenţi râdeau de o bucurie ironică.

Răsfoi cu mâna-i mică şi îngrijită filele mari ale controversei.

— Sărmanul, cât e de searbăd! — zise el cu o compătimire prefăcută, — pentru el, totul trebue să fie limpede, luminos, în plină zi! El nu bănueşte, zeflemistul plat şi rigid, el nu înţelege că o floare uscată e fân şi că nu mai e bună decât pentru vite.

Zicând acestea, îşi legănă ironic şi amuzat capul frumos, cu uriaşa barbă albă ca laptele.

Dar Rabbi Gabriel nu-i ţinu isonul.

— Dece ai afurisit pe discipolii lui Sabatai? întrebă el cu glasu-i discordant. Dece te fereşti, te pleci şi îţi renegi credinţa? Dece te apără un *goi* cu sofismele lui tâmpite? Dece nu te resemnezi? E atât de mare lucru să fii rabinul din Hamburg şi să-ţi vezi casa plină de lume? Dece — glasul lui deveni acuzator, ameninţător, — dece te-ai excomunicat tu singur?

Ionathan Eybeschütz râse încet şi mulţumit.

— Fii pe pace, Gabriel, îi zise. — In aceşti doi ani

din urmă, tu nu te-ai făcut mai blând, nici eu mai sever. Aş putea să-ţi spun: nu e tot una dacă cineva este Evreu, creştin sau musulman, atunci când cunoaşte lumea cealaltă? Aş putea să-ţi spun: Karl Anton, discipolul meu, s'a botezat, e drept; dar nu sunt mai multe legături între dânsul şi mine decât între mine şi Reb Iacob Hirschel Emden, care este un bun Evreu şi un cap inteligent şi dotat, dar, din păcate, un om comun şi mărginit, orb pentru lumea de apoi şi surd la glasurile ei? Aş putea să-ţi spun: Mesia Sabatai Zewi, el însuşi a devenit musulman, pentru a salva principiul, ideia, şi Frank, discipolul său, s'a botezat; şi atunci să nu-mi fie îngăduit mie să îmbrac haina unui rabin scrupulos, rostind cu gură ameninţătoare şi inimă zâmbitoare, anateme zădarnice chiar împotriva mea? Aş putea să-ţi spun: e uşor să fii martir; e mult mai greu să suporţi această situaţie ambiguă, de dragul unei idei. Aş putea să-ţi spun toate acestea, dar nu o voiu face, Gabriel.

Ionathan Eybeschütz se ridică şi înaintă prietenos spre Rabbi Gabriel. Foarte amabil, cu o bunăvoinţă aproape copilărească, îi zise:

— Recunosc că sunt slab, nebun şi vanitos. Stelele mi-au fost favorabile şi m'au făcut purtătorul unei mari înţelepciuni; aş fi putut să fiu mijlocitorul între lumea de sus şi cea de jos, un jgheab prin care ar fi trecut suflarea lui Dumnezeu. Dar eu nu sunt decât un vas prost şi crăpat. Eu ştiu, şi nimeni n'o simte mai viu prin toate mădularele sale, ce fericire împăciuitoare e să pluteşti în divinitate şi că viaţa de aci nu e decât deşertăciune, o spumă multicoloră, strădanie în vânt. Dar trebue să mă cufund în ea, mereu, mereu. Acţiunea e absurdă, stupidă şi bestială şi-ţi lasă un gust urât şi searbăd. Dar eu trebue să mă cufund mereu în această viaţă de activitate, de mişcare şi deşertăciune! Lasă-mă să fiu murdar şi bestial! Lasă-mă să-mi îngrijesc barba mai mult decât sufletul! Apoi, — el încheie cu o glumă îndrăsneaţă: — Sufletul îl voiu regăsi şi-l voiu purifica

în miriade de ani, dar cine îmi garantează că voiu găsi încă odată o barbă atât de frumoasă?

Aceste blestemăţii lunecau uşor de pe buzele atrăgătoare şi elocvente ale înţeleptului şi uşuratecului Rabbi. Celălalt asculta trist, nemişcat, împietrit. Deodată văzu un peisaj: piatră, singurătate, ghiaţă crăpată; peste toate, o lumină dulce şi ironică, umbra norilor, sborul vulturului, blocuri uriaşe aruncate pe ghiaţă. Paralizat aproape de această amintire, el recunoscu aceleaşi analogii, aci ca şi acolo. Această presimţire îl mânase dela omul de care era înlănţuit în spre acesta. Acela se odihnea pe sânul gol al lui Lilith, dar el aspira cu ardoare spre lumea cea de sus; cestălalt trăia printre sfinţi şi oameni cucernici, avea o barbă argintie ca aceea a lui Simon Ben Iochai, dar era însetat de sânii lui Lilith. Aceeaşi imagine, aceleaşi analogii. Dar celălalt era mai aproape de desăvârşire decât acesta.

Când Ionathan Eybeschütz isprăvi, el nu răspunse, mulţumindu-se să-i spuie: „Pace ţie, frate şi stăpâne!" şi se retrase în iatacul ce-i fusese pregătit. Ionathan Eybeschütz văzu spinarea încovoiată a celui ce se îndepărta: zâmbetul său blând şi uşor pieri încetul cu încetul şi atunci când se aşeză iar în faţa cărţilor şi a pergamentelor sale, păru mai puţin demn şi superior, cu toată barba lui cea albă.

Karl Alexander se rezemă obosit şi enervat de perinile trăsurii. Se ducea la Ludwigsburg, de unde trebuia să plece în străinătate şi să se întoarcă numai după ce lovitura de stat va fi un fapt împlinit. Îşi luase rămas bun dela Ducesă în zori de zi. Petrecuse noaptea cu dânsa, îi vorbise neîncetat despre planurile lui, spunându-i că aceasta e ultima noapte în care poate visa ca neînsemnată prinţesă germană; de aci înainte, ea se va prenumăra printre suveranele europene şi foarte curând va fi salutată cu alt titlu decât cu acest mizerabil „Alteţă". Ducele şoptise cu însufleţire aceste fantezii frumoasei sale soţii goale şi ea îl ascultase, mai

întâi ironică, apoi târîtă de înflăcărarea lui, răspunzând cu mai multă ardoare decât de obiceiu îmbrățișării sale pătimașe. Obosit de acest rămas bun pasionat și semnificativ, nervos și înfrigurat, Karl Alexander se rezema de perinile trăsurii. De obiceiu își păstra tot sângele rece înaintea oricărei întreprinderi, și nu se enerva nici pe câmpul de luptă, când calul de sub dânsul cădea împușcat. Astăzi, însă, lucrul dracului avea mâncărimi în tot corpul, ca și cum i-ar umbla furnici în vine! Și blestematul de picior îl necăjea, junghiurile nu-i mai dădeau pace. Ce mirare, pe vremea asta nesuferită! Ba era soare, ba ploua cu piatră, toate elementele erau deslănțuite. Un vânt puternic și umed, norii sfâșiați goneau nebunește pe cer. Pe lângă acestea, un incendiu isbucnise la Eglosheim și lumina flăcărilor atâța caii. O amintire vagă îi reveni în minte: pe un vânt ca acesta, stătuse, nu de mult, pe o lună roșie ca acel reflex al focului, într'o pădure întunecoasă și vrăjmașă, cu umbre fantomatice și o fată albă zăcea moartă pe pământ, printre flori, în bătaia vântului. Stupidă amintire! La ce bun, acuma? Slavă Domnului, avea el la ce se gândi!

In sfârșit, Ludwigsburg. Nici acolo nu avu liniște. Curieri, vești dela garnizoanele îndepărtate. Necazuri, bătaie de cap. Deodată i se făcu foame, ceru supă, vru s'o dea pe gât cu lăcomie, găsi că e prea fierbinte și aruncă ceașca de perete. Pe lângă astea, clopotul plângăreț de incendiu, care anunța focul din Eglosheim. Vântul puternic făcea să fumege sobele. In tot palatul, ferestre și uși trântite. Ducele nu putea să stea locului. In sfârșit veni seara.

La Stuttgart era liniște în acea seară. Nicăeri nu ardea vreo lumină. Dar prin întuneric se auzea sgomot de pași, zângănit înăbușit de fiare, șoapte și o agitație surdă. Toți locuitorii știau că în aceste ceasuri se va decide soarta lor. Avertismentul lui Schober își produsese efectul. Toți erau pregătiți, înarmați, cu mintea încordată și inima strânsă, dar hotărâți să lupte. In

acea noapte, nimeni, afară de copiii cei mici, nu dormi la Stuttgart.

In acelaş timp, în palatul din Ludwigsburg fură aprinse toate luminile. Inainte de a pleca în străinătate, Ducele dădea un bal în cinstea trimisului special al Impăratului, contele Palffy şi a seniorilor din Würzburg. Invitaţii nu erau numeroşi, societatea mărginindu-se la persoanele cari participau la lovitura de stat. Erau de faţă mulţi militari, între alţii cei doi Röder, generalul şi maiorul.

Karl Alexander invitase, rânjind, pe comandantul gărzii civice din Stuttgart, care nu avea nevoie de dânsul în această noapte. Fără a preţui gluma, — căci el lua foarte în serios funcţiunea sa de comandant al acelui corp — maiorul salută milităreşte cu laba lui informă şi, cu o privire fixă şi stupidă, primi măgulitoarea invitaţie. Chipul vânăt şi descărnat al lui Dom Bartelemi Pancorbo, cel cu nasul vulturesc, privea prin sala de bal, deasupra coleretei enorme şi demodate; Weissensee, care ajunsese o ruină, se ţinea de Süss, adulmecând, clipind din ochii lui inteligenţi şi simţind în aer mirosul de pucioasă, focul, uraganul, catastrofa. Cât despre Süss, era scânteietor ca în timpurile cele mai bune. Ochii săi vii erau peste tot, se arătă galant, spiritual, triumfător şi dispoziţia lui sărbătorească, ca şi siguranţa lui, contrasta mult cu neliniştea şi nervozitatea lui Karl Alexander. Câte odată, ochii căprii de animal ai mameluculuí, căruia îi dăduse câteva instrucţiuni, se cufundau într'ai lui şi atunci întrebări şi răspunsuri triumfătoare treceau din ochii unuia în ochii celuilalt.

In primele ceasuri ale nopţii, capii partidului constituţional din Stuttgart aveau să fie arestaţi şi trupele würzburgeze şi bavareze trebuiau să intre în ducat. Karl Alexander voia să rămână printre invitaţii săi până în clipa în care va veni curierul cu vestea că lovitura de stat isbuteşte conform planului şi voia să se culce, având această siguranţă.

Chemase în iatacul său pe noua cântăreață, domnișoara Tereza, o femeie voinică, cu ochii focoși și sângele fierbinte. In ultimii doi ani, își făcuse obiceiul, ca înainte de orice întâlnire cu o femeie necunoscută, să ia un afrodisiac, căci ar fi suferit la ideia că există o femeie care să nu-l creadă de o vigoare neobișnuită; în acea zi, după noaptea de adio cu Marie Augusta, poruncise Arapului să-i mărească doza.

Curierul cu vestea cea fericită nu mai venea. Neliniștea Ducelui se comunică invitaților, simțindu-se în toată sala. Afară, furtuna bântuia cu aceiași violență, ploaia, și din când în când grindina, loveau în geamuri și fumul sobelor cari nu trăgeau, nu putuse fi îndepărtat. In zadar ardeau mii de lumini, în zadar răsuna muzica tot mai fermecător, în zadar curgea în pahare vinul cel mai vechiu și invitații veniseră în costumele cele mai elegante și își puseseră masca de sărbătoare: ei nu puteau depăși o veselie silită și înfrigurată.

Karl Alexander făcu cerc, puse invitaților săi întrebări măgulitoare, pentru ca veselia lui să cadă dintr'odată, să nu le asculte răspunsurile, să se întrerupă fără veste.

Mamelucul se strecură fără sgomot, anunțând că domnișoara Tereza se afla în cabinetul particular.

— Să aștepte, târfa! zise Ducele fără sfială și se așează la joc împreună cu Süss. Mamelucul îi aduse afrodisiacul într'o ceașcă de argint.

— L-ai făcut destul de tare? întrebă Karl Alexander.

— Da, Alteță, răspunse mamelucul cu glasu-i aspru și indiferent.

Karl Alexander dete pe gât băutura. Jucă absent, cu indiferență și câștigă mult. Cu haina de gală desfăcută, ținând o mână când pe genunchiu, când jucându-se nervos cu lanțul de aur, el făcea pauze lungi înainte de a bate.

— Nu mai vine curierul! murmură el înfrigurat.

— Furtuna! îl calmă Süss, — șoseaua desfundată.

Arapul venise iar, cu pasul lui înăbuşit. Anunţă pe Duce că domnişoara aşteaptă mereu.

— Să se desbrace! strigă Ducele. Nu pot să aduc depeşa prin vrăji.

Un cerc de spectatori înconjură respectuos pe cei doi jucători, întovărăşind jocul de glume silite şi cam trase de păr. Descoperind o carte bună, Ducele trase spre dânsul o grămadă de ducaţi şi zise râzând:

— Astăzi trebue să-mi înapoiezi o parte din banii cu cari m'ai pungăşit, jupâne.

— Astăzi, cu plăcere! răspunse Süss.

Glasul antipatic al maiorului Röder se auzi:

— Când e vorba de luptă corp la corp, Evreul o ia mai încet cu pungăşia. De departe, cu hârtiile şi trucurile lui, şi când nu e silit să te privească în faţă, e mai uşor.

Süss pierdu şi în repriza următoare. Ducele, văzând pe arhitectul Retti printre spectatori, îi zise:

— Dacă merge tot aşa, cu norocul pe care îl am, să ştii că prefacem galeria, aşa cum ai proiectat-o.

Arhitectul râse cu poftă. Dom Bartelemi Pancorbo zise deodată, cu glasu-i dogit:

— Piatra din deget n'o pierde Evreul.

Cu toţii fixară visători şi avizi solitarul directorului financiar şi fură uimiţi de strălucirea focului său.

In sfârşit, mamelucul se arătă iar în spatele Ducelui, anunţând:

— Au venit.

Cu indiferenţă voită, Karl Alexander aruncă toate cărţile, împinse spre Süss grămada destul de însemnată de aur, pe care îl câştigase, zicând:

— Ţine, jupâne. Galeria o voiu clădi mai târziu. Iată, ţi-i dăruesc.

Süss se gândi, amuzat şi aproape recunoscător: ia te uită, nu primeşte cadouri. Mă plăteşte, deoarece crede că l-am ajutat să-şi ajungă scopul, ba îmi mai dă şi un bacşiş pe deasupra. Apoi mă va închide în cazematele sale şi va băga în buzunar şi plata şi bac-

şişul. Privi insistent pe Duce şi acesta, constrâns de privirea lui, zise:

— Poţi să vii şi tu.

Plecară, mai întâi Arapul, apoi Karl Alexander, şchiopătând, roşu la faţă şi suflând din greu, şi în urma lui Evreul, tânăr, cu faţa albă, mlădios şi elastic.

Trecură prin anticamere, unde lacheii se înclinau în calea lor, apoi prin coridoarele tăcute, în cari nu se auzea decât vuietul furtunii şi ajunseră în cealaltă aripă a palatului, în apartamentul Ducelui. Cabinetul de lucru, un mic salon, apoi iatacul, în care aştepta domnişoara. Mameluculdeschise cu putere uşa cabinetului de lucru. Ceea ce văzu Karl Alexander nu era curierul pe care-l aştepta, ci patru bărbaţi necunoscuţi: doi bătrâni, cu părul alb, slabi şi uscăţivi, ceilalţi voinici, spătoşi, cu înfăţişare de proletari. Toţi patru erau muţi şi se înclinară, în lumina pâlpâindă a lumânărilor, cei tineri greoi şi încet, cei mai bătrâni, cu grabă şi de mai multe ori.

Ducele, spumegând de mânie, înşelat în aşteptările sale, strigă la mameluc, cu glasul gâtuit:

— Ai înebunit? Dai drumul în palat acestor vagabonzi, în mijlocul nopţii, în această noapte?

Ii dete un picior de ajunse în celălalt colţ al camerei.

— Curierul! urla el. — Unde e curierul?

— Noi nu suntem vagabonzi, grăi unul dintre bărbaţii cei spătoşi. Suntem din parlament.

Karl Alexander se repezi la el şi-l scuturâ cu putere:

— Vreţi să mă atacaţi? Să-mi întindeţi o cursă? Eretici! Asasini!

Sbiera atât de tare, încât biata cântăreaţă de alături, care îl aştepta în pat, îşi trase plapoma peste cap, făcându-şi cruce.

— Dar s'a terminat cu voi! urlă Ducele, care se pornise. Vă voiu lăsa să putreziţi de vii, ticăloşilor! Ereticilor! Câini nelegiuiţi! Am să vă arunc în cele mai adânci cazemate, laolaltă cu cinstiţii voştri fraţâni din comitetul de unsprezece!

— Nu e vorba de asta, domnule Duce, zise politicos,

cu glasul subţirel, unul din cei doi bătrâni; nu e nicidecum vorba de asta. Şi se înclină de mai multe ori. Ceea ce vreau să spun e că, cu înalta permisiune a Alteţei Voastre, nimeni nu va fi arestat astă noapte la Stuttgart. Vor intra în oraş foarte puţine trupe din Würzburg şi Bavaria, iar cei ce au intrat cu lozinca „Attempto" sunt, cu voia Alteţei Voastre, mai mult de jumătate fraţi de ai noştri protestanţi. Şi chiar dacă domnul comandant Röder se află aci, corpul miliţienilor din garda cetăţenească e înarmat şi va apăra oraşul, orice s'ar întâmpla.

Süss însuşi n'ar fi putut să explice într'un chip mai precis, mai tăios şi mai concis că, fiind trădat, complotul eşuase, decât o făcuse acest bărbat, mic şi firav, care, cu multe plecăciuni şi cerând mereu „permisiunea Alteţei Sale", adăugă o mulţime de amănunte. Dar el nu putu să sfârşească.

Ducele nu ascultase decât primele fraze; atunci se petrecu într'însul o schimbare îngrozitoare. Mâna care ţinea încă pe deputatul spătos cu înfăţişarea de proletar, se destăcu încetul cu încetul, faţa îi deveni vânătă-stacojie, un geamăt ciudat, ca de fiară rănită, i se slobozi din piept, gura căuta cu disperare aerul şi deodată massa greoaie se prăbuşi pe jos, convulsionată şi îngrozitor de schimonosită. Cei patru cetăţeni se temură să nu fie învinuiţi — palatul era plin de duşmani de ai lor, fuseseră introduşi de către mameluc în chip misterios şi suspect, fără să-i anunţe, — şi se temură să nu fie maltrataţi sau chiar ucişi; plecară în grabă şi fură bucuroşi când, fugind prin ploaie şi vânt şi ţinându-se la marginea drumului, îşi găsiră trăsura şi, tremurând de frig şi de emoţie, se văzură din nou pe drumul ce duce la Stuttgart.

In acest timp, Karl Alexander zăcea pe jos, singur cu Süss şi cu Arapul. Işi rupsese hainele pe pieptu-i puternic şi păros, până la cămaşă. Alături, fata desbrăcată şi ghemuită în pat, asculta horcăitul sălbatec, ca de fiară, ce ieşea din gâtlejul său. Cu multă greu-

tale căută în jurul lui cu ochi în care se citea o întrebare plină de nețărmurită ură. Süss, prevenitor, îi zise:

— Da, domnule Duce.

Evreul nu știa dacă voise ca lucrurile să se întâmple astfel, sau cum ar fi voit anume, ca Ducele să primească trădarea și sdrobirea planurilor sale. Deasemenea nu se întrebă dacă atacul ce-l suferise Ducele se datora exceselor sau afrodisiacului, sau dacă el îl provocase singur, din voința lui. Ca mânat de o forță superioară, el orânduise totul așa cum se întâmplase, tichuise lucrurile așa încât Ducele să găsească în loc de vestitorii triumfului, delegația nenorocirii. Era sigur că-l va nimeri drept în inimă și că toate simțurile și toată ființa lui trebuiau să fie paralizate, sdrobite pentru totdeauna. Dacă la aceasta se adăuga și prăbușirea fizică, deși n'o voise, cu atât mai bine.

Opintindu-se cu toată puterea, Süss ridică trupul greoiu, îl așeză într'un fotoliu, apoi zise Arapului:

— Ai face bine să chemi pe părintele Kaspar.

Otman se îndepărtă șovăind și lăsă pe Evreu singur cu muribundul.

Din odaia de alături, cântăreața auzi un glas înăbușit și încordat până la extrem de puternică emoție, care se adresă Ducelui, și rămase înmărmurită de accentul de ură sălbatecă ce clocotea în acest glas.

Iată ce spunea Evreul:

— Duce! Grosolan și stupid Duce! Prost și încăpățânat Karl Alexander! Acum ai vrea să-ți astupi urechile, hai? Ai vrea s'o iei la sănătoasa, ca să nu mă mai asculți? Ai vrea să te rogi în fața confesorului tău, simțind cum balsamul iertării picură mângâerea asupra ta? Dar asta nu ți se trece. Nu te voiu lăsa să mori, până nu mă vei asculta. Dă ochii peste cap, horcăie din toți bojocii: trebue să mă asculți. Iți vorbesc încet de tot, nu voiu ridica glasul, dar urechile tale și inima ta îndrăsneață și nerușinată sunt pline de vorbele mele.

Şi trebue să stai cuminte de tot, ca să mă asculţi, n'ai încă dreptul să mori.

Da, copila mea a murit altfel. Ai urmărit-o cu strigătele şi grohăitul tău, respiraţia ta puturoasă şi blestemată se apropiase de dânsa; dar i-a fost dat să surâdă cu inima uşoară şi mii de îngeri i-au întins braţele. Iar tu ai stat în faţa moartei cu faţa ta stupidă de măcelar şi, deoarece nu te-am scuipat în obraz, ai crezut că totul va merge bine şi că nu s'a întâmplat nimic. Vezi, Karl Alexander, vezi tu, Duce grosolan şi tâmpit, nu ţi-am sărit în gât atuncea, n'am fost atât de prost; te-am pregătit mai întâi, te-am împodobit ca să ai mutră de om, ba chiar de prinţ. Te oţărăşti? Răsufli greu? Da, iată-te zăcând aci, masă de carne tristă şi ridicolă, caraghioasă pentru tine şi pentru ceilalţi. Căci, vezi tu, sărman nebun, ideile cele mari, ambiţia ta de a deveni un Louis XIV al Suabiei, visurile tale de Cezar, eu ţi le-am insuflat. Toată viaţa ta n'ai fost decât un mic duce violent şi eu te-am făcut să joci cum îţi cântam şi te-am îngrăşat până ai fost gata.

Süss tăcu, cufundându-se în gânduri. Apoi începu iar, schimbat, mai blând:

— Da, am fost atras spre tine, aş fi putut să-ţi fiu prieten. Dar tu, de cum ai simţit, te-ai apărat mârâind şi nu ai primit dela mine decât tot ce aveam mai rău, lăsându-l să se desvolte şi să înflorească. Mare şenior şi erou, Louis XIV nemţesc! Sărman nebun!

Pe coridor se auziră glasuri excitate şi grăbite. Veniră doctorul Wendelin Breyer şi valetul Neuffer; apoi părintele Kaspar, confesorul; nu fusese uşor să-l găsească; se aşezase la bufet cu modestul consilier din Würzburg, Fichtel, care, fără să-i pese de neliniştea generală, gusta triumful acestei nopţi, sorbind în tihnă numeroase cești de cafea. Acum toţi se repeziră, agitându-se disperaţi în jurul muribundului grozav de desfigurat şi întrebând pe Süss, care le dădea explicaţii vagi şi care, în curând, se strecură neobservat prin mulţime. In odaia de alături, cântăreaţa se îmbrăcă. Glasul

încet şi arzător, plin de acea ură triumfătoare, o urmărea, făcând-o să se cutremure; numai pe jumătate îmbrăcată, ea o luă la goană prin coridoare şi nu răsuflă decât atunci când poarta castelului se închise în urma ei.

Doctorul Wendelin Breyer vru să lase sânge Ducelui. Dar nu mai avu vreme. Mamelucul, care se întorsese cu dânşii, se apropiase încetişor de muribund; privi cu sânge rece pumnii încleştaţi, obrazul umflat şi vânăt, limba care atârna din gură, ochii mari şi ieşiţi din orbite. Apoi, cu glasul lui ciudat de aspru, pe care cei mai mulţi nu-l auziseră niciodată, zise atât de brusc, încât toţi tresăriră:

— A murit.

Doctorul nu mai avu altceva de făcut decât să constate moartea.

In vreme ce doctorul bâiguia cu glasu-i profund câteva comentarii vagi: *spasmus diaphragmatis, stagnatio sanguinis plenaria,* — Arapul privea tăcut şi batjocoritor pe acest om, care îşi dădea atâta osteneală să se evidenţieze.

Vestea străbătu coridoarele şi anticamerele şi maestrul de ceremonii anunţă în sala de bal: „Ducele a murit!" Muzica se opri. Pretutindeni spaimă grozavă şi paralizantă, feţe palide şi schimonosite. Apoi tumultul, alergătura fără sens, dorinţa de a se ascunde. Incurcătura invitaţilor cari nu voiau să ştie de nimic, a seniorilor Imperiului, a celor din Bavaria şi Würzburg. Ofiţerii rămaseseră în picioare ca nişte animale de pradă stupide şi primejdioase, în urma cărora s'ar fi închis, fără de veste, o cursă. Acest accident blestemat, tocmai în acest moment, putea să-i coste nu numai situaţia şi averea, dar chiar şi viaţa. Până şi micul consilier Fichtel îşi pierdu cumpătul; de zeci de ani se stăpânise faţă de lume şi de el însuşi; acum, chipul lui căpătă deodată o expresie ţărănească, aspră, schimonosită şi supărărată şi consilierul începu să înjure încet şi obscen.

In acest timp, Süss stătea singur într'o cameră mică

şi retrasă. Nu-i păsa de nimic, tumultul general nu pătrundea până aci. Furtuna se potolise puţin. Evreul nu vedea nimic, nu auzea nimic, nu lua în seamă nimic, totul se prăbuşea în jurul lui. Aştepta. Acum, numaidecât, copila îi va apărea, îl va înconjura ca o mireasmă care îl va pătrunde şi-l va face să plutească uşor. Şedea liniştit, cu un zâmbet care îi destindea obrazul şi aştepta.

Ea nu veni, nimeni nu veni. Cu fiecare clipă ce trecea, el se simţea mai rece, mai slăbit, mai greoiu. Şi deodată îşi dete seama că ea nu va veni niciodată. Revăzu pe Duce, chipul lui desfigurat şi învineţit, limba care-i atârna, ochii ieşiţi din orbite. Îi veni greaţă şi se sperie. Nu înţelese cum acest spectacol putuse să-l mulţumească, să-l exalteze. Pentru Dumnezeu, ce legătură era între toate acestea şi copila sa? Copila sa fusese albă, senină, liniştită. Legăturile lui cu Ducele, această mare roşie-vânătă, mugetul şi mirosul ei sălbatec, — ce rătăcire a creierului său îl făcuse să creadă că va ajunge la copila sa, trecând peste toate acestea?

Cu o teamă înăbuşită, el căută legătura dintre fapte, dar nu o mai găsi. Convorbirea lui cu muribundul Karl Alexander fusese un fel de convulsiune ca fluxul şi refluxul, ca un spasm erotic, dar nu fusese nici exaltare, nici destindere. Şi acum, el se simţea trist, posomorât, plin de desgust şi mai departe de copila sa ca oricând.

Simţi în ceafă o suflare rece şi umedă. Ridică umerii, înfiorat, ca într'un gest de apărare. Cineva îl privea peste umeri: era propriul său chip.

Se ridică, scuturându-se. Furtuna reîncepuse; Süss închise ferestrele mai bine. Un glas trecu pe aripile vântului, intrând în urechi, în odaie, un glas trist şi discordant, glasul unchiului său. Nu era puternic, dar umplea încăperea, umplea castelul, lumea întreagă era plină de acest glas. Atunci îşi dădu seama: apucase pe o cale greşită.

Lucru ciudat, nu era nici desamăgit şi mai puţin

revoltat de această descoperire. Se văzu din nou păşind în acel dans mut şi fantomatic, Rabbi Gabriel îi ţinea mâna dreaptă, Ducele pe cea stângă. Evoluau, făceau paşii, se înclinau. Dar această imagine incoloră şi nebuloasă nu-l chinuia astăzi. Căci mâinile se desfăceau, dansatorii se priveau liniştiţi, serioşi, fără vrăjmăşie, se salutau pentru ultima oară, apoi se despărţeau.

Fu copleşit de o nemărginită oboseală. Niciodată nu se simţise atât de istovit, atât de slab şi sdrobit. Astfel trebue să fie când îţi deschizi vinele într'o baie caldă şi simţi scurgându-ţi-se viaţa încetul cu încetul. I se părea că se topeşte, că toată făptura i se moaie şi se prăbuşeşte. Ce durere dulce, atrăgătoare, voluptoasă, care îi sdrobea, îi istovea toate mădularele! Această părăsire de sine, această prăbuşire, această senzaţie de a fi purtat pe valuri! Să nu vrei nimic, să te laşi târât pentru întâia oară, fericit, fără voinţă! Se simţi prăbuşindu-se într'o amorţeală fericită, dureroasă, nesfârşită, ca şi cum sângele i s'ar fi scurs din vine şi odată cu el orice apăsare şi orice dorinţă.

Astfel îl găsi ceva mai târziu bătrânul valet, care venise să stingă lumânările. Speriat la vederea acestui om palid şi prăbuşit, scăpă din mână stingătorul, ţipând: „Dumnezeule, domnul director financiar!" Acesta se ridică şi ceru să-i aducă ceva de mâncare, orice ar fi, căci e lihnit de foame.

Bătrânul, turburat, îşi făcu semnul crucii şi plecă să-i aducă mâncarea. Pe când mânca cu mâinile şi destul de avid, Süss spuse bătrânului să-şi vadă de treabă. Acesta băigui că nu era cu putinţă, că doar nu poate lăsa pe domnul director financiar în întuneric. Dar Süss îl întrerupse:

— Stinge luminile şi nu te sinchisi de mine!

Bătrânul, turburat, îşi văzu de lucru. Furtuna reîncepuse cu mai mare violenţă. Süss îmbuca, mesteca, înghiţea. Bătrânul se urcă pe scară şi stinse lumânările, trăgând cu coada ochiului spre directorul financiar. Acesta

mânca mereu, grăbit, înghiţea şi plescăia cu limba. In cele din urmă, zise pe un ton uimitor de vesel:

— Nu-ţi lega inima de oameni! Asta scrie în Noul Testament, nu-i aşa?

— Nu înţeleg pe Excelenţa voastră, bâlbâi speriat bătrânul servitor.

— Nu-i nimic, răspunse Süss, mestecând ultima îmbucătură. — Luminează-mi calea!

Odaia rămase în întuneric; condus de micul felinar al servitorului, Süss trecu prin o mulţime de săli întunecoase, până ajunse în corpul principal al palatului.

Aci, într'o cameră lăturalnică, se aflau conducătorii proectului catolic, generali şi miniştri, toţi din Württemberg. Invitaţii din Würzburg şi din Bavaria, ca şi trimisul Majestăţii Sale Apostolice, o luaseră la picior grăbiţi, cu toată ploaia şi furtuna. Se aflau deci acolo numai Suabi, palizi, năduşiţi, neştiind ce să facă. Când intră Süss, răsuflară uşuraţi, privindu-l cu nădejde şi încordare, ca pe un salvator.

Evreul îşi plimbă încet privirile în jurul său. Apoi se adresă maiorului Röder, care şedea mai abătut şi mai stupid decât celalţi:

— Dumneata nu vezi, domnule maior, ce-ar trebui să faci în această situaţie stranie?

Süss se apropie de Röder, care îl privea ca tâmpit şi zise cu tonul cel mai amabil:

— Arestează-mă, şi oricine ar fi la putere, dumneata vei fi în orice caz salvat.

Spusese acestea politicos, uşor, pe un ton de conversaţie. Cei de faţă priveau uluiţi. Apoi, în ochii lor se aprinse o lucire aspră. Nu înţelegeau unde voia să ajungă Evreul; dar un lucru era sigur: dacă îl arestau, aveau cel puţin un personaj dintre cele mai importante, asupra căruia putea să se abată mai întâi toată furia şi asupra căruia aveau să arunce toată răspunderea. Câtva timp domni în sală o tăcere de moarte. Toţi aveau aceleaşi gânduri, cu aceleaşi cuvinte, în aceeaşi ordine. Şi toate aceste gânduri se încheiau cu hotă-

rirea: Da! să arestăm pe Evreu! Aceasta e scăparea. Evreul să fie spânzurat!

Apoi, în felul acesta, cel puţin făceau ceva. In felul acesta, nu vor mai sta copleşiţi de această teamă apăsătoare, absurdă, ruşinoasă. Ei drăcie! In felul acesta se vor purta bărbăteşte! Ce era sentimentul acela prostesc, care-i făcuse să tremure şi care se strecurase atât de desgustător în inimile şi măruntaele lor? Ce bine că vor putea ieşi într'un chip atât de simplu din această situaţie păcătoasă! Peste o clipă vor fi scăpat, vor fi uitat această apăsare urâtă şi lamentabilă.

Maiorul Röder se ridică. In proprii săi ochi, ca şi în acei ai tuturora, el trecea drept un model de patriot, de creştin, de soldat. Masiv, impozant, pătruns de dreptul şi lealitatea sa, el se apropie de Süss şi, punând pe umărul svelt şi elegant laba lui informă şi înmănuşată, rosti cu greutate:

— In numele Ducesei şi al Constituţiei, te arestez.

Intr'o clipă, tăcerea copleşitoare se prefăcu în nişte urlete triumfătoare şi bestiale. Evreul zâmbea, liniştit, singuratec, absent. Prin insulte murdare, lovindu-l şi îmbrâncindu-l, invitaţii căutară să nu lase să le pătrundă în suflet imaginea acestui zâmbet.

CARTEA A CINCIA

CEL ĂL ALT

Acolo unde Orientul se întâlneşte cu Occidentul, se află o ţară mică, Canaanul. Şi ţara dela Sud, străvechiul Mizraim [1]) îşi întinde limba şi linge graniţa. Acolo unde drumurile dela Apus se întâlnesc cu cele dela Răsărit se află oraşul Ierusalim, cetatea Sionului. Şi atunci când preamăresc pe Dumnezeul lui Israel, Unicul, Adevăratul, pe Iehova, la Răsărit ca şi la Apus, Evreii stau cu picioarele alăturate şi privesc spre oraşul Ierusalim, spre cetatea Sionului, şi cei din Occident privesc spre Răsărit, cei din Orient spre Apus, toţi în acelaş ceas şi toţi spre Ierusalim.

Din spre Apus, un val furios şi etern loveşte pământul Canaanuluui: setea de viaţă, de personalitate, dorinţa de activitate, de plăcere, de putere. Luptă, posesiuni, ştiinţă, bucurie, mai multă bucurie, mai multă avere, viaţă, luptă, activitate. Iată svonurile ce vin dinspre Apus. La Sud însă, sub piramidele ascuţite, zac regii morţi, înconjuraţi de aur şi mirodenii, smulgând cu mândrie trupul lor nimicirii; aşezaţi în pustiu, în alei colosale, chipurile lor desfid moartea. Şi un val furios şi etern loveşte dinspre miazăzi pământul Canaanului: o legătură arzătoare de viaţă, o dorinţă pasionată de a nu pierde fórma şi structura corpului, de

1) Egiptul.

a nu fi nimicit. Insă dinspre Răsărit se aude blânda înţelepciune: e mai bine să dormi decât să veghezi, e mai bine să fii mort decât viu. Să nu te împotriveşti, să te pierzi în neant, să nu faci nimic, să renunţi. Şi blândul, eternul val, pornit dela Răsărit, loveşte uşor pământul Canaanului.

De când lumea, cele trei valuri se rostogolesc pe pământul acestei ţări şi se pierd, unul într'altul: cel vesel şi fremătător, plin de voinţă şi acţiune, cel fierbinte şi arzător, de împotrivire în faţa morţii, ca şi cel blând şi potolit al supunerii şi renunţării. Mica ţară a Canaanului trăieşte liniştită şi atentă, lăsând cele trei valuri să treacă peste dânsa, amestecându-se între ele.

In această ţară mică trăia poporul lui Israel, cu ochiul şi urechea agere. Pândea spre Răsărit, trăgea cu urechea spre Apus, spiona spre Sud. Un popor atât de mic, înconjurat de coloşi: Babel-Assur, Mizraim, Syria romană. Trebuie să fie cu ochii în patru, dacă nu vrea să fie strivit fără de veste, sau absorbit de aceşti uriaşi. Şi el nu vrea să fie absorbit, vrea să trăiască, e un popor mic, inteligent şi viteaz şi nu se gândeşte să se lase strivit. Cele trei valuri vin mereu, într'o veşnică uniformitate. Dar micul popor rămâne în picioare. El nu e prost, nu se împotriveşte imposibilului; când un val prea înalt îl loveşte, el se pleacă şi e udat până la creştet. Dar pe urmă se ridică iarăşi, se scutură şi există. E perseverent, dar nu se încăpăţânează nebuneşte; cedează tuturor valurilor, dar niciodată în întregime. Din cele trei curente, ia ceea ce i se pare bun şi potrivit cu natura sa.

Primejdia constantă sileşte micul popor să nu treacă cu vederea nicio mişcare a vecinilor săi gigantici, să caute cu prevedere, să adulmece, să examineze, să recunoască. Cercetarea, orânduirea, recunoaşterea lucrurilor din această lume, devine pentru el a doua natură. Sporeşte într'însul o mare dragoste pentru mijlocul de a-şi apropia această cunoştinţă, pentru Cuvânt. Religia lui disprefuieşte pe analfabeţi, şi cunoaşterea Scripturii

e o poruncă dumnezeiască. El îşi notează tot ce îi aduc cele trei valuri. Preface în cuvinte proprii, creiate de dânsul, învăţătura precisă şi distrugătoare a acţiunii, pe cea surdă şi pătimaşă despre nemurire, ca şi pe cea blândă şi pătrunzătoare despre inacţiune şi lipsă de voinţă. Şi acest popor mic scrie cele două cărţi cari, mai mult decât oricare alta, au schimbat faţa lumii, marea carte a acţiunii, Vechiul Testament, şi marea carte a renunţării, Noul Testament. Dorinţa de nemurire rămâne însă nota dominantă a întregii sale vieţi şi a Cuvântului său.

Fiii acestui mic popor plecară în lume şi puseră în practică învăţătura Occidentului: acţiune, luptă, posesiune. Dar cu toate acestea, ei nu se simt ca la ei acasă, când acţionează; ci numai pe puntea dintre acţiune şi renunţare. Şi veşnic se întorc şi privesc îndărăt spre Sion. De multe ori, în plină victorie sau în plină înfrângere, în mijlocul goanei turbate, ei se opresc înfiorati şi, printre mii de svonuri, ascultă un glas potolit, care murmură: să nu vrei nimic, să nu faci nimic, să renunţi la eul tău.

Iar unii din ei merg până la capăt: din vârtejul nebun al acţiunii, din mijlocul plăcerii şi al posesiunii, trecând peste împotrivirea în faţa descompunerii, ajung la destinderea fericită, la potolirea tuturor aspiraţiilor, — la renunţare.

Curierii goneau prin noapte şi furtună spre Stuttgart, la membrii din Parlament, la Remchingen, la Ducesă. Ajunseră din urmă trăsura cu deputaţii cari fuseseră la Duce. Chiar înaintea lor, vestea morţii lui Karl Alexander intră în oraş, se răspândi sfioasă prin străzile tăcute şi întunecoase, pline totuşi de şoapte înfrigurate. Cetăţenii alergau la vecini. Să fie adevărat? Pedeapsa lui Dumnezeu, mâna lui Dumnezeu! Atât de mare şi de ireală părea această eliberare. Dar o fi adevărat? Nu e vreo cursă? Lumini şovăelnice se aprinseră prin case. Svonurile prind consistenţă, se aud

primele strigăte înăbuşite de bucurie. In sfârşit, siguranţa, vestea neîndoelnică, anunţată de primărie: Ducele a murit. Acum, bucuria înfrânată atâta vreme, isbucni. Oamenii se îmbrăţişează, rostesc rugăciuni. Pe toate chipurile se vede bucuria celor salvaţi. Iluminaţii, sărbătoare.

Marie Augusta şedea buimăcită în buduarul ei. Alături de ea se aflau cancelarul Scheffer, generalul Remchingen şi confesorul ei, părintele Florian. Purta o minunată rochie de casă, adusă chiar în dimineaţa aceea dela Paris prin curier special şi se gândea mereu ce păcat că n'o primise cu o zi mai înainte, căci ar fi purtat-o în acea noapte de adio şi Karl Alexander ar mai fi văzut-o. Acum el murise de o moarte groasnică şi niciodată nu se va mai bucura la vederea unei astfel de rochii sau a unei femei. I se părea că săvârşise o faptă bună, primind cu atâta bunăvoinţă pe Karl Alexander în ultima noapte. De jos se auzea entuziasmul cetăţenilor cari se bucurau de moartea Ducelui.

Masivul Remchingen care, cu toată spaima şi durerea, nu se putea opri de a mânca din ochi braţele goale ale Mariei Augusta, mârâia, isbucnind într'o furie neputincioasă: Să dăm în ei! Să dăm în ei! Să executăm proectul, orice s'ar întâmpla! Avem soldaţi. De soldaţi, răspund cu. Câteva regimente se vor revolta. Nu-i nimic, voiu da ordin să fie împuşcate. Vor depune jurământul în faţa Ducesei. Semiramida! Elisabeta! Caterina! Să dăm în ei! Să dăm în ei. Cancelarul protestă înspăimântat: Pentru Dumnezeu! Fără vărsare de sânge! Lovitura de stat a eşuat şi gata. Acum, prudenţă şi legalitate. Numai legalitate. Testamentul ne va arăta mijloacele. In acelaş fel argumenta şi părintele Florian, dar mai hotărît şi mai puţin fricos. Imaginaţia preotului făurea un lanţ întreg de evenimente. El, inteligentul bărbat de stat, confesor al Ducesei regente, va avea, poate, rolul cel mai important în imperiu. Se visa de pe acum, în vreme ce cu jumătate de glas făcea observaţii prudente, germanul Richelieu sau Mazarin. Dar

în vreme ce căpşorul ei ca de şopârlă, de culoarea pastelului, părea să asculte cu atenţie, Marie Augusta era foarte absentă; gândurile ei sburau spre Karl Alexander, spre rochia de casă, spre vălul de doliu, — acesta se putea aranja foarte frumos, chiar sluta Ducesă de Angoulême părea mai frumoasă cu acest văl — şi după ce ajunseră cu toţii la propuneri foarte precise, ea zise pe neaşteptate, cu glasul ei subţire şi plin de importanţă: „Que faire, Messieurs? Que faire?"

Comitetul restrâns al parlamentului se întruni chiar în acea noapte; alţi membri ai parlamentului nu putură fi împiedicaţi să ia parte la şedinţă. Ce bucurie se citea pe feţele lor importante, ce sentiment al puterii! După atitudinea ce aveau, s'ar fi crezut că moartea Ducelui e un merit al lor personal, ca şi cum prevederea şi abilitatea lor politică ar fi adus această soluţie atât de simplă a crizei. Bucuria de a fi salvaţi era de pe acum copleşită de un puternic sentiment de posesiune, de forţă şi răsbunare. Ho! Acum erau ei deasupra! Ho! Acum vor plăti ei Evreului, ereticilor, tuturor acelora în faţa cărora fuseseră nevoiţi să facă sluj! Era clar, că oricum ar fi testamentul lui Karl Alexander, tutore al micului duce moştenitor nu putea fi decât ducele Rudolf din Neuenstadt. Acesta era un om de încredere, bun protestant şi din partidul lor. Chiar a doua zi dimineaţă îl vor înştiinţa. Iar astăzi, încă în noaptea aceasta, vor face de petrecanie ereticilor, jidoviţilor, aceşti corupători ai ţării. De militari nu îndrăsneau să se apropie; dar civilii din partidul lui Süss, cari se aflau la Stuttgart, nu la Ludwigsburg, fură arestaţi chiar în acea noapte. Se petrecu acelaş lucru ca la moartea lui Eberhard Ludwig, când contesa căzu. Agenţii de poliţie şi ajutoarele călăului umblau prin oraş, arestând şi târînd la post pe cei căzuţi în disgraţie, cari înjurau, blestemau, se rugau sau se jeluiau. Ii târau prin mulţimea de gură cască, batjocoritoare sau entuziastă. La temniţă cu Bühler, Mez, Hallwachs, la temniţă Lamprechts, Knab, ba chiar şi cancelarul Scheffer.

Remchingen privea, scrâşnind din dinţi. Un ordin formal al Ducesei îi interzicea să intervină. Dar să îndrăsnească să se atingă de armată! Să pună mâna lor murdară de plebei numai pe unul din ofiţerii săi! Atunci nimeni nu-l va mai putea opri să riposteze. Dar împuterniciţii Parlamentului ocoleau cât colo pe militari.

Lucru curios, exista un singur om, despre care nu se vorbea la Stuttgart, sau se vorbea încet de tot, în aluzii, fără să i se rostească numele. Şi totuşi, acesta era în fundul tuturor inimilor, nădejdea tainică a Ducesei şi a armatei, teama nemărturisită a Parlamentului şi a cetăţenilor. Ce făcea Süss? Ce pregătea? Avea să-i atace? Sau cum se va apăra acest om îndrăcit? Se afla la Ludwigsburg şi nu aveau nicio veste dela dânsul, nicio depeşă, nimic.

Se crăpa de ziuă, era o dimineaţă caldă şi ploioasă de Martie. După această noapte agitată, erau cu toţii sdrobiţi, morţi de osteneală. Se duseră să se culce. Nicio veste dela Evreu. Nicio depeşă. Era urât din partea lui, era în fundul tuturor inimilor, nădejdea tainică a Ducesei, ce clocoteau de mânie, ale parlamentarilor triumfători, ca şi ale celor căzuţi şi arestaţi, se strecură o teamă sau o speranţă înăbuşită: ce făcea Süss?

La Ludwigsburg, doctorul Wendelyn Breyer dicta raportul. Procedase la autopsie împreună cu colegii săi Georg Burkhard Seger şi Ludwig Friedrich Bilfinger. Pe când tăiau cadavrul, cei trei doctori aveau aceleaşi gânduri: Ah! acuma stai liniştit, nu-mi dai cu piciorul, nu-mi arunci în cap sticlele de medicamente! Dar înfăţişarea lor era serioasă şi plină de o tristeţe gravă, aşa cum se cuvine unor savanţi. Şi acum, cu glasul dogit şi gesturi mari, doctorul Wendelin Breyer dicta *Judicium medico-chirurgicum*, constatările medico-chirurgicale amănunţite şi conştiincioase: „Din acest *viso-reperto* se vede clar că Alteţa Sa n'a sucombat în urma unui atac de apoplexie, nici a unei inflamaţiuni sau gangrene, nici a unei emoptizii, şi nici în urma unui

polip, etc., ci în urma unei emoragii pulmonare, sufocându-se din pricina sângelui. La aceasta au contribuit, fără nicio îndoială, pe de o parte acel *spasmus diaphragmatis,* ca şi stomacul dilatat, plin de gaze, care apăsa diafragma, pe de altă parte, plămânii predispuşi la *stagnationem sanguinis plenariam, atoniam et debilitatem connatam.* (Experienţa arată din păcate, că majoritatea prinţilor din casa de Württemberg au murit de plămâni!)

Intre timp, la Stuttgart, chiar a doua zi dela moartea lui Karl Alexander, fu deschis testamentul. In redactarea sa iniţială, testamentul instituia ca tutori pe Ducesă, împreună cu Ducele Karl Rudolf von Neuenstadt. Un codicil posterior, inspirat de consilierii Fichtel şi Raab, desemna pe Archiepiscopul de Würzburg ca al treilea tutore, iar un al doilea codicil, semnat de Karl Alexander puţin înainte de moarte, dădea acestuia din urmă depline puteri.

O delegaţie a comitetului de unsprezece plecă imediat la Neuenstadt, să roage prea respectuos pe ducele Karl Rudolf să preia numaidecât regenţa. Karl Rudolf era un senior bătrân şi avar. Studiase la Tübingen, apoi străbătuse lumea în lung şi în lat, vizitând Elveţia, Franţa, Anglia şi Ţările de Jos. Mai târziu, intră într'un regiment din Veneţia, luptă în Moreea şi se distinse la asediul din Negroponte. Luptă apoi ca voluntar în Irlanda, iar în războiul de succesiune spaniol, comandă douăsprezece mii de soldaţi danezi, hotărînd de sângeroasa victorie dela Ramillies. Prinţul Eugen şi Malborough îl preţuiau foarte mult şi numele său strălucea printre militarii Europei. Apoi, când prin moartea fratelui său îi reveniră apanagiile moşiilor din Neuenstadt, prinţul, care avea pe atunci cincizeci de ani, renunţă deodată la cariera militară şi se retrase în acel orăşel, trăind ca agricultor sever şi conştiincios, adevărat părinte al micului său popor.

Nu avusese niciun fel de relaţiuni cu ducele Karl Alexander. Acest prinţ măreţ, cu o curte atât de luxoasă

şi cu Evreul său obrasnic şi escroc, îi era profund antipatic. Acum era un senior econom şi sever şi trecuse de şaptezeci de ani. Îşi iubea orăşelul întortochiat şi acoperit de flori; când se vorbea de Marie Augusta, eretica, uşurateca amatoare de lux şi reprezentaţii teatrale, el strâmba cu desgust buzele-i uscate. Mic de stat, uscăţiv, cam adus din spate, vorba lui era de o concizie militărească, îmbrăcămintea şi gospodăria lui sobre, orânduite cu severitate, meschin. El spunea: Datorie! Dreptate! Autoritate! Cu toată vârsta lui înaintată, era foarte muncitor.

Ascultă în tăcere pe delegaţii din Stuttgart, îi aşteptă să-şi termine frazele complicate, să le repete, fără să spuie un cuvânt. Era foarte bătrân; puţinii ani ce mai avea de trăit, ar fi rămas bucuros în orăşelul său plin de flori; ar fi inspectat ca un vechiu cultivator, câmpiile şi viile sale şi ar fi supraveghiat pe fiecare din supuşii săi, cum îşi creşte copiii şi vitele. Şi acum, Dumnezeu îi impunea această muncă grea, să asaneze şi să purifice ţara coruptă, să se mai războiască înainte de a muri, cu Împăratul şi cu Imperiul, să se certe cu iezuiţii vicleni şi graşi din Würzburg. Dar Dumnezeu comanda: ca soldat, el ştia ce înseamnă disciplină şi supunere, aşa încât se supuse. Răspunse delegaţilor din Stuttgart că primeşte să preia administraţia ţării, dar cu condiţia să fie singurul tutore; nu voia să ştie de Ducesă, catolica din Regensburg şi încă mai puţin de iezuitul din Würzburg. Declară că va veni în capitală chiar a doua zi.

Delegaţii se întoarseră foarte mulţumiţi. Acesta era omul de care aveau nevoie. Acesta va şti să scape de Remchingen şi de Evreu, de care, lucru ciudat, nu se auzea nimic.

Remchingen se împotrivi cu vehemenţă. Ura pe seniorul uscăţiv dela Neuenstadt şi adesea ori îşi bătuse joc de sgârcenia acestui sgârie-brânză. Acum el se sprijinea pe codicilul testamentului, care dădea puteri depline arhiepiscopului din Würzburg şi pe trupele cari

îi erau devotate. Refuză să depuie jurământ regentului sau să primească vreun ordin din partea lui şi interzise acestea şi subalternilor săi, făcându-i să jure pe testamentul lui Karl Alexander. Ca să întărâte armata împotriva lui Karl Rudolf, el împrăştie svonul că noul suveran s'a înţeles cu parlamentul ca să micşoreze efectivele armatei şi că trebuiau să se aştepte la concedieri în masă.

In aceste împrejurări intra în Stuttgart Karl Rudolf. Se instală modest într'o aripă a palatului, vru să se prezinte Ducesei-Văduve, dar aceasta nu-l primi. Fără să-i pese, bătrânul de şaptezeci şi unu de ani se aşeză la lucru dela şase dimineaţa, aşa cum era obişnuit. Începu să cureţe mai întâi Capitala, fără să ţie seama de nimeni: toţi funcţionarii suspecţi fură concediaţi, hârtiile lor confiscate, mulţi fură arestaţi. Majoritatea conducătorilor partidului catolic fugiseră.

In popor, răposatul duce, care nu fusese încă îngropat, era batjocorit peste tot şi în gura mare, ca şi ducesa-văduvă, care se sbătea, murmurând neputincioasă, în apartamentul său. Regentul dădu ordine severe prin cari interzicea astfel de manifestări. El zicea: Datorie! Dreptate! Autoritate.

Marie Augusta împreună cu Remchingen lucra cu o furie sălbatecă împotriva lui Karl Rudolf şi a Parlamentului. Se simţea măgulită să fie admirată în calitate de femeie inteligentă. De multă vreme prima doamnă a Germaniei, acum, avea ambiţia să devie *un pendant* feminin al tânărului rege prusian, care tocmai se urcase pe tron. Da, ea va fi emulul catolic al acestui mare protestant. Nu avea oare de partea sa pe Impărat, electorul din Bavaria, pe tatăl ei, ba chiar însăşi Franţa? Ea, femeie inteligentă şi mondenă, să nu poată lupta cu acest bătrân ţăran, cu acest dobitoc acrit şi senil, cu acest nerusinat uzurpator de Karl Rudolf? Impreună cu Remchingen, cu părintele Florian şi cu bibliotecarul său Hophan, pe care îl credea mare politician, ea urzea nenumărate intrigi copilăreşti, făcând pe bosumflata,

atunci când succesul nu era imediat. Mii de depeşi plecau spre Viena, Würzburg, Bruxelles, unde se afla tatăl ei. Se arăta ţării şi curţii ca văduvă îndoliată şi capul ei mic şi palid, cu ochii prelungi, era foarte drăgălaş între vălurile negre. Aduse dela Bruxelles pe băeţaşul ei, Ducele, arătând poporului mişcat pe acest orfan princiar, copilul cu ochi mari şi strălucitori.

Dar Karl Rudolf, soldatul îmbătrânit, nu se lăsă păcălit. El publică o declaraţie, prin care spunea că nu se gândeşte să micşoreze efectivele armatei şi avu grijă ca şi parlamentul să dea o asemenea declaraţie. A doua zi încredinţă comanda supremă a trupelor, generalului Gaisberg, pedepsi pe Remchingen, care spumega de mânie, cu arest la domiciliu, punând sentinele în faţa uşii lui. Era un gest îndrăsneţ, care putea să aibă drept urmare vărsare de sânge, război, rezistenţă armată înăuntru şi în afară, ruina sau salvarea întregii ţări. Nimic nu fu ruinat. Trupele şi ţara se supuseră, aclamând pe regent.

Impăratul ezita să recunoască acest procedeu violent. Iezuiţii Ducesei insistau ca Impăratul să declare valabil ultimul testament al lui Karl Alexander şi să consfinţească pe Arhiepiscop şi pe Ducesă drept tutori. Arhiepiscopul reclamă şi protestă la Impărat prin scrisori autografe. Dar după îndepărtarea lui Remchingen, Karl Rudolf se instalase solid la putere şi nu putea fi înlăturat decât printr'un război, pe care nimeni nu-l dorea. Astfel protestele şi reclamaţiile rămaseră platonice.

Prudentul Arhiepiscop se şi aşteptase la aceasta. Lupta fără avânt, numai de ochii lumii. Asculta expunerea consilierului său Fichtel, atât de puţin arătos, dar de o viclenie diabolică. Admitea în totul părerile lui. Momentan, nu se putea obţine nimic prin forţă. Biserica avea destulă vreme. Biserica lucra cu termen lung. Acum trebuiau să se gândească la tânărul Duce, să-l crească în stricta credinţă catolică; Arhiepiscopul, firește, nu va mai vedea acest fruct pârguindu-se. Săr-

manul Karl Alexander! Bun prieten şi camarad! *Requiescas in pace!* Va citi în persoană slujba pentru odihna sufletului său. Ceea ce mai putea face acum, era să iasă din afacerea aceasta necompromis.

Intre timp, bătrânul regent, prin firea lui soldăţească, puse stăpânire cu totul pe armată. El agravă pedeapsa generaluluui Remchingen, trimiţându-l la Asperg, împreună cu adjutantul său, căpitanul Gerhard.

Acest tratament, aplicat scumpului şi celui mai preţios ajutor al său, scoase pe Marie Augusta din rezerva ei mândră faţă de regent. Catadicsi să ceară o întrevedere cu Karl Rudolf. Bătrânul senior apăru fără nicio ceremonie, jerpelit, neglijent, ca un ţăran, în faţa femeii împodobită şi parfumată cu toată arta cosmeticii moderne. El era singur; ea avea pe lângă dânsa pe confesorul ei, Părintele Florian, ca şi pe Franz Iosef Hophan, politicianul, un tânăr blând, cult şi îmbrăcat după ultima modă; după căderea lui Remchingen, acesta era, împreună cu părintele, consilierul ei cel mai intim. Karl Rudolf primi cu răceală şi băgare de seamă acest trifoiu antipatic, care năpădise din păcate, ca o buruiană, frumoasa grădină a Württemberguluii. La rândul ei, Marie Augusta privi arogantă şi puţin amuzată la micul soldat, atât de sărăcăcios şi jerpelit, care desigur că nu ştia să aprecieze rafinamentul rochiei de doliu ce-şi pusese. Karl Rudolf asculta în tăcere numeroasele ei plângeri. Mutismul lui o exaspera, ea deveni mai impetuoasă, enumerând, pe lângă chestiuni importante, copilării ridicole, apoi se încurcă de tot; asistenţii ei fură nevoiţi s'o readucă pe calea cea bună. Karl Rudolf ascultă desgustat şi dispreţuitor cuvintele tehnice pe cari ea le întrebuinţa cu atâta importanţă şi de cele mai multe ori pe dos. Sfintele idei de constituţie, libertăţi cetăţeneşti, îi părură profanate în această gură mică de femeie voluptoasă. El răspunse scurt, prudent şi aspru, subliniind cu abilitate prostiile pe cari le spusese şi trecând cu vederea obiecţiunile şi corectările părintelui şi bibliotecarului; el, ca prinţ, nu voia să aibă

de a face decât cu prinţesa. Certă pe Marie Augusta că primeşte sfaturi rele şi îi spuse că nu e de demnitatea ei să apere pe Remchingen, acest trădător al ţării. In toate chestiunile de etichetă, pe cari ea le expusese cu atâta importanţă, regentul îi făgădui satisfacţie neîntârziată, rămânând cu atât mai hotărît în ce priveşte chestiunile cu adevărat importante. Preotul şi bibliotecarul îşi frângeau mâinile, văzând cu ce aer triumfător înregistra Ducesa aceste mici concesiuni, pentru ca să cedeze acestui uzurpator viclean şi grosolan în toate chestiunile importante. Uimit şi satisfăcut, regentul ajunse la convingerea, că Marie Augusta nu era deloc o Semiramidă, ci o gâscă; şi Ducesa se convinse că regentul nu era deloc un uzurpator încăpăţânat şi grosolan, ci pur şi simplu un măgar. Pe baza acestor constatări, ei se despărţiră cu un fel de bunăvoinţă reciprocă, superioară şi dispreţuitoare.

Firește că şi după aceea avură destule diferende, dar regentul îşi dete seama, chiar după această singură întrevedere, ce fel de politică trebuia să urmeze. Când voia să obţină din partea Mariei Augusta o concesiune importantă în chestiuni de administraţie, el o contraria în chestiuni de etichetă. Ii contesta vreun titlu, îi trimetea un ofiţer inferior de gardă, în locul ofiţerului de Stat Major de până atunci, sau făcea vreo şicană favoritului ei, frumosul şi elegantul bibliotecar. Când reclama, el cerea în schimbul înlăturării acestor neajunsuri, importante concesiuni în chestiuni politice.

Pregătirile înmormântării lui Karl Alexander fură pricina unei certe serioase. Marie Augusta se bucurase cu două luni înainte de figura pompoasă pe care o va face cu acest prilej, în ochii Europei, ca cea mai frumoasă şi mai elegantă văduvă din Imperiu, prinţesa în jurul căreia se ţeseau atâtea intrigi, şi în care îşi puneau speranţa Roma şi întreaga lume catolică. Dar Karl Rudolf interzise celebrarea riturilor catolice ca fiind provocătoare. Faţă de acestea, prinţii şi seniorii catolici ameninţară să se abţină, iar Marie Augusta se

îmbolnăvi de necaz. Împăratul trebui să ceară lui Karl Rudolf, printr'o scrisoare autografă, să cedeze. Ceremonia avu loc cu o pompă extraordinară. Şiruri nesfârşite de trăsuri îndoliate, paracliseri cu lumânări mari aprinse, prinţi şi seniori în uniforme de gală, funcţionari, livrele, defilare de trupe, clopote, discursuri, cântece, salve de tun în cinstea mortului. Şi mii de ochi înflăcăraţi de admiraţie şi dorinţă, fixând pe încântătoarea Ducesă-văduvă. Talia ei subţire şi mlădioasă se înălţa din bogăţia de brocat negru a rochiei; mâinile ei uimitor de albe şi de fine ieşeau dintre dantelele negre ale mânecilor. Nici o bijuterie, afară de steaua şi crucea Ordinului Papal şi un şirag compus din şaisprezece mărgăritare negre, de o frumuseţe rară. Vălul de doliu era aşezat aşa fel, încât părea şters faţă de negrul strălucitor al părului. Căpşorul ei ca de şopârlă, cu fruntea senină, de culoarea marmorei preţioase, era încântător şi trezea dorinţele, cu toată atitudinea majestuoasă şi distantă, pe care o păstra. Astfel se mândrea Marie Augusta cu doliul ei plin de fast. De altfel, clopotele sunau, discursurile se avântau, cântecele se ridicau solemn în aer şi salvele bubuiau — pentru un sicriu împodobit, dar gol. Cu toată arta îmbălsămării, de care dăduseră dovadă cei trei medici, în timpul certurilor dintre văduvă şi regent, cadavrul lui Karl Alexander se descompusese şi puţea atât de rău, încât, cu mult înainte de ceremonia oficială, a trebuit să fie îngropat fără nicio pompă în noul cavou din Ludwigsburg.

Diplomaţii şi militarii care fuseseră surprinşi de moartea lui Karl Alexander la Ludwigsburg, rămaseră mai întâi în aşteptare. In persoana arestatului Süss ei aveau, pentru orice eventualitate, o dovadă a patriotismului lor. Peste câteva zile, chiar şi cei mai greoi la minte, înţeleseră că partidul constituţional trebuia să rămână victorios şi că nici nu trebuiau să se mai gândească la o revoltă militară şi la proectul catolic. Reveniră aşa dar pe terenul realităţilor. Nu s'au gândit

niciodată la o răsturnare violentă, toate măsurile lor fuseseră plănuite numai în cadrul Constituţiei şi în vederea ratificării Parlamentului. Nu exista decât un singur criminal, partizan al violenţei, pricina tuturor relelor şi a nenorocirilor, sfătuitorul tuturor nedreptăţilor, care a condus pe căi greşite pe bunul lor suveran şi a întors spre rău toate planurile lui nobile, un singur corupător de ţară, viclean şi ticălos — Evreul. Iar patriotismul şi curăţia lor sufletească reieşea din aceea că n'au lăsat să le scape Evreul, ci l-au arestat numaidecât.

Ce-i drept, arestarea lui Süss fusese foarte simplă, nu tocmai glorioasă şi nu era deloc menită să adauge la prestigiul acelor demnitari. Trebuiau aşa dar să împodobească puţin maniera simplă în care puseseră mâna pe el la Ludwigsburg, s'o facă mai nobilă şi mai romantică. La Stuttgart răspândiră svonul, care se întări tot mai mult, până deveni certitudine, că imediat după moartea Ducelui, Süss fugise din Ludwigsburg, se strecurase în palatul său din Capitală, unde rămăsese ascuns şi de unde încercase să fugă în străinătate, luând cu sine bijuteriile şi hârtiile compromiţătoare. Dar curagioşii ofiţeri, în frunte cu bravul maior Röder, om integru şi bun protestant, pe care tot oraşul îl iubea şi-l stima, au descoperit la timp ascunzişul şi fuga ticălosului. Se povesteau amănunte precise. Süss se strecurase printre vii şi parcursese o bună bucată de drum pe şoseaua dinspre Kriegsberg. Atunci, maiorul Röder luă cei mai buni călăreţi ai săi — se cunoşteau şi numele lor, — şi porni în goană după dânsul, ajungându-l pe dealul din Kornwestheim. Cu pistolul întins, viteazul Röder îi strigă: stai! Nici ţipetele Evreului, nici ameninţările lui nerusinate nu-i fură de vreun folos. Călăreţii din garda cetăţenească întoarseră trăsura fugarului şi acum îl vor aduce în oraş pe la colina spânzuraţilor, prin poarta dinspre Ludwigsburg.

O mulţime veselă şi turbulentă aştepta trăsura prizonierului. Glume din topor, o agitaţie plăcută, stre-

gari cățărați pe copaci sau pe poartă. In cârciuma „La pomul verde", chiar în apropiere de poartă, ședea, împreună cu alți burghezi înstăriți, tânărul Langefass, un băiat gras, blond, cu fața roșie și ochii mici albaștri. Acesta cinstea pe tovarășii săi cu vin vechiu de Uhlbach, glumea în gura mare cu fetele și erau cu toții atât de veseli și de bine dispuși, de parcă ar fi fost în carnaval. Când trăsura lui Süss, escortată de Röder și călăreții săi, intră în sfârșit pe poartă, în țipetele stridente ale mulțimii, câțiva tineri dela masa lui Langefass se repezină la ea, scoaseră pe arestat afară, îl loviră, îl bătură, îl ghiontiră și-l traseră care încotro. Tânărul Langefass ridică paharul în cinstea maiorului Röder, care primi urarea zâmbind, în vreme ce poporul maltrata pe Evreu. Dealtfel Süss nu se arătă fricos, ci răspunse cu lovituri sdravene și un strengar care îl mușcă de pulpă, căpătă o palmă atât de puternică, încât se rostogoli printre picioarele mulțimii; deasemenea răspunse cu strășnicie la blestemele și insultele agresorilor săi. Era o bătaie în toată regula și nici decum fanatică. Dar, cu toate că poporul n'o făcea decât ca să petreacă, Evreul ar fi fost ucis din simplă plăcere, dacă grenadirii n'ar fi venit și l-ar fi smuls, cu ajutorul călăreților, din mâinile mulțimii. Süss se ghemui în trăsură istovit și fără suflare, ciufulit și rupt, plin de noroi și de sânge. Tânărul Langefass, foarte mucalit și cu trecere la femei, ridicase peruca ce căzuse Evreului în timpul luptei și o purtă în vârful bastonului, spre marea bucurie a tuturor. Astfel, în mijlocul țipetelor de bucurie și al insultelor, Süss ajunse în piață și fu condus la camera seniorilor.

Deoarece Süss îi scăpa, poporul, sub conducerea tânărului Langefass, prinse pe ceilalți Evrei, petrecând pe socoteala lor. Făcură mare haz de un Evreu bătrân, căruia îi smulseră părul și barba albite și care se apăra cu disperare, în vreme ce Langefass, în mijlocul aclamațiilor sgomotoase, făcea glume cu privire la păduchi. Adevărate urlete de bucurie scoaseră însă atunci când

prinseră o tânără fată, nu prea frumoasă şi tremurând de frică, pe care o desbrăcară până la piele, ca să-i caute puricii. Toţi Evreii din Stuttgart, dela prunc până la moşneag, fură prinşi astfel de această mulţime gălăgioasă şi, sub o escortă uriaşă de haimanale, ce arunca într'înşii cu pietre şi noroi, fură conduşi la închisoarea comunală. Doi Evrei din Praga veniseră tocmai în mijlocul acestor evenimente, pentru a regula anumite chestiuni bancare cu puternicul director financiar. Ei nu prea cunoşteau politica suabă, în special habar nu aveau ce legătură era între proiectul catolic şi afacerile lor de bancă; ştiau doar atât că Süss era cel mai puternic Evreu din Europa şi că Evreii din Württemberg se bucurau de o protecţie deosebită. Cu atât mai mult fură uluiţi când, abia coborînd din diligenţă, fură prinşi, bătuţi şi arestaţi, şi când auziră în ce situaţie nenorocită ajunsese puternicul director financiar. Dealtfel, cu prilejul acestor persecuţiuni, mulţi Evrei fură ucişi, printre alţii trei Evrei din Frankfurt, fapt pentru care oraşul liber al Imperiului protestă energic faţă de guvernul din Württemberg. Regentul spusese: Datorie! Autoritate! Dreptate! şi reţinu la postul de poliţie, timp de două zile, pe trei dintre vinovaţi.

Un poet improvizat puse în versuri arestarea lui Süss. In curând cupletele lui se răspândiră în capitală şi în toată ţara; două versuri mai ales fură repetate pretutindeni, întipărindu-se în mintea tinerilor şi a bătrânilor: „Striga Röder cu zor: stai, că te omor!". Popularitatea maiorului Röder crescuse şi mai mult, datorită abilităţii cu care împiedecase fuga trădătorului perfid şi nelegiuit, şi de câte ori se arăta în public, cetăţenii entuziaşti îl aclamau.

In ziua în care Süss fusese adus la Stuttgart, mulţimea încercă să atace şi să prade palatul său din Seegasse. Capul acestei tentative era Sophie Fischer, fiica consilierului transporturilor, fosta metresă a lui Süss. Această femeie frumoasă, corpolentă şi leneşă se schimbase mult. Ţipa, gesticula cu înflăcărare, părul ei blond

flutura în şuviţe, sudoarea îi curgea pe obraz. Casele celorlalţi Evrei rămaseră fără apărare, şi multe mobile frumoase, ca şi bijuteriile şi banii, trecură în mâinile devastatorilor. Casa lui Süss, dimpotrivă, era apărată de un puternic detaşament de soldaţi; Niklas Pfäffle luase măsuri din vreme. Un altul, care se sili din răsputeri să apere casa, fu Dom Bartelemi Pancorbo. In calitatea sa de comisar al guvernului, el veni cu forţe poliţieneşti şi soldaţi şi confiscă palatul cu tot ce se afla înăuntru. Condus de Nicklas Pfäffle, el străbătu încet încăperile mari şi strălucitoare, vârîndu-şi nasul în toate părţile. Trecu dispreţuitor pe lângă covoare şi mobile scumpe, tablouri şi obiecte de artă. Tocmai pietrele preţioase, de cari inima şi mâinele sale erau atât de avide, nu se vedeau nicăeri. Interogă precaut şi bănuitor pe Nicklas Pfäffle, care răspunse flegmatic şi impasibil. Portughezul deveni ameninţător, dar vocea lui dogită aluneca fără niciun efect peste calmul secretarului. In cele din urmă, Nicklas Pfäffle fu arestat, supus unui interogatoriu sever, iar corespondenţa sa fu cercetată. Nu se găsi nimic şi autorităţile fură nevoite să elibereze pe acest tânăr domol şi tăcut, pe care nimic nu-l mişca.

Süss fu condus mai întâi în fortăreaţa din Hohenneuffen şi tratat cu oarecare blândeţe. I se îngădui să-şi aducă hrana pe propria sa socoteală, să primească vizite, să-şi aducă mobile şi îmbrăcăminte după plac. El nu abuză de aceste libertăţi. Ii plăcea să rămână singur. Atunci se plimba în lung şi'n lat, mulţumit, surâzând aproape, murmurând un cântec fără melodie şi clătinând şiret din cap, ca un bătrân Evreu în caftan.

Ah, ce bine e să te odihneşti şi să priveşti totul ca simplu spectator! Cum se sbăteau toţi în jurul lui! Unii, să-l coboare cât mai jos şi să-l scufunde, el însuşi, să le scape şi să iasă din nou la lumină. Ho, ho! N'au decât să-l apuce, să-l prindă! Imbecilii! Ei nu ştiau că acela care se sbătea şi pe care voiau să-l prindă, nu era el

însuşi, ci Süss cel de altă dată, cel nebun, cel ignorant, acel care nu învăţase şi nu înţelesese nimic. Adevăratul Süss, noul Süss, hoho! — râdea cu o plăcere sălbatică şi batjocoritoare — acela era dincolo de orice agitaţie, pe acela nu-l putea prinde nici Ducele, nici Împăratul, nici tribunalul.

Dealtfel, comisiunea ce se constituise pentru cercetarea tuturor actelor de violenţă, de înşelăciune, corupţie şi impietate, pe care Evreul Iosef Süss Oppenheimer, fost consilier financiar, le săvârşise împreună cu complicii săi, avea destul de furcă. Această comisiune de anchetă era impunătoare. In fruntea ei se afla consilierul secret von Gaisberg, fratele generalului, un om indolent din fire, care căuta să trateze toate afacerile cu o anumită asprime jovială. Asesorii săi erau consilierul von Pflug, un senior uscăţiv, mândru şi amărît, plin de ură şi desgust faţă de Evrei, precum şi profesorul Harpprecht şi Schöpf, consilierii Faber, Dann, Renz şi Jäger, cu toţii funcţionari ambiţioşi şi zeloşi, între două vârste; secretari erau asesorul Bardili şi grefierul Gabler. Această comisiune nu avea nici cea mai mică îndoială că Süss săvârşise o întreagă serie de crime vrednice de moarte. Dar în curând se văzu, că din punct de vedere strict juridic, nu puteau reţine decât puţine capete de acuzare. Dificultatea principală pentru a-l condamna după legile ţării, consta în aceea că Süss nu era funcţionar public, ba nici măcar supus al statului Württemberg. Sub titlul de consilier financiar, el s'a mărginit să sfătuiască pe Duce, ca persoană absolut particulară. Dacă miniştrii şi consilierii, legaţi prin jurământ, executaseră aceste proiecte nelegiuite, atunci trădătorii erau ei şi nu dânsul. Aşa fiind, ancheta se risipi în cercetarea a mii de amănunte din cari căutau să construiască o modalitate de condamnare. Cercetările se târâgănau, lungindu-se la infinit. Şi dece s'ar fi grăbit jdecătorii? Se simţeau atât de importanţi, ca membri ai comisiunii de anchetă! Toţi cunoscuţii îi întrebau: „Ei, ce mărturisire aţi mai scos dela Jidov?"

In anumită măsură, toţi ochii din Suabia erau îndreptaţi asupra lor. Apoi, membrii comisiunii aveau îndemnizaţii foarte mari, plătite, bineînţeles, din averea confiscată a acuzatului. Aceste venituri speciale erau cât se poate de binevenite zeloşilor funcţionari.

Membrii comisiunii interogau pe Süss, când separat, când în şedinţă plenară. Cercetările priveau falşificările de monedă, crima de les-majestate şi de înaltă trădare. Profesorul Harpprecht, atât de cinstit şi leal, convins că Süss era un ticălos, dar că în faţa legii era nevinovat, desgustat de sforţările ce se făceau de a scoate pe Evreu răspunzător de nişte crime, de cari alţii trebuiau să dea seama, se retrase în curând şi se mărgini să examineze actele. Colegul său, profesorul Schöpf, îl urmă. Preşedintele comisiei, consilierul Gaisberg, se duse singur la Süss, îl bătu pe umăr şi-i zise cu tonul aspru şi jovial:

— De ce ne faci şi nouă şi ţie atâtea greutăţi, jupâne? Că ai să te duci în iad, în căruţa călăului, e sigur; dece să iei atâta calabalâc cu tine? Mai bine mărturiseşte!

Süss avu un zâmbet, înţelese de glumă şi zise că la urma urmei, tot nu-l vor putea spânzura mai sus decât spânzurătoarea! Se jucă în urmă cu acest om greoiu şi binevoitor, fluturând pe dinaintea lui fapte pe cari acesta credea că poate să le prindă, retrăgându-i-le apoi, zâmbind cu politeţă şi lăsându-l cu limba scoasă.

Şi ceilalţi îşi încercară norocul pe lângă subtilul păcătos, fiecare pe rând. Il vizitau mereu, se insinuau, îi vorbeau cu bunăvoinţă sau îl ameninţau. Süss, cu siguranţa lui transcendentală, făcea un fel de sport cu dânşii, clătinând din cap cu o superioritate blândă şi batjocoritoare. Privea procesul său ca dintr'un alt continent, ca dintr'un alt secol, râzând în sinea lui de aceşti judecători, de particularităţile şi de şiretlicul cu care voiau să-l prindă. Sărmanii! Cum se mai osteneau, cum mai năduşeau! Cum mai adulmecau şi goneau ca nebunii pe drumul pe care credeau că-şi vor ajunge ţinta! Cariera! Cât erau de curioşi şi cât de departe îl

priveau, fără să descopere nicio rază de lumină, cum îl pipăiau, fără simţire, şi-l miroseau fără să-l poată recunoaşte! Câte unii aveau toată bunăvoinţa şi, în cursul lungii anchete căpătau chiar o anumită simpatie pentru acest om necinstit, firește, dar care, prin inteligenţa lui, prin spiritul său viu, era o fiinţă neobişnuită, zguduitoare. Cu o ironie înduioşată, Süss vedea pe cei doi secretari, tineri, proşti, arivişti, cari veneau să-şi încerce asupra lui norocul şi abilitatea. Sărmanii imbecili! Süss îi lăsa să se cațere pe el ca niște căţei, apoi, dintr'o mişcare blândă şi indolentă, îi scutura de pe dânsul.

Toţi aceşti oameni erau de o inteligenţă mediocră. Tot atât de mediocru era şi consilierul Iohan Christoph Pflug, sufletul comisiunii de anchetă. Dar ura sa împotriva Evreilor îi ascuţea inteligenţa şi sagacitatea. Dacă în celulă s'ar fi aflat Süss cel de altădată, i s'ar fi sfâşiat inima, văzând câte mii de nuanţe inventa acest om slab şi amărît, pentru a-l face să simtă toată scârba şi tot dispreţul său. Domnul von Pflug trebuia să se stăpânească bine, ca să respire acelaşi aer cu Evreul şi simţea un desgust fizic, o adevărată greaţă, atunci când intra în celulă. Dar el credea că-i de datoria lui să umilească mereu pe acest ins decăzut, să-i destrame demnitatea de om, să bâjbâe în mizeria acestui ticălos. Era nenorocit că nu isbutea şi părăsea celula istovit, pentru ca să revie din nou. Süss îl privea cu o milă plină de ironie. Dacă acest om atât de mândru de noblețea lui, ar fi aflat că ticălosul de Evreu era fiul mareşalului şi baronului de Heydersdorff, toată lumea s'ar fi prăbuşit în jurul lui.

Niciun avocat nu se oferi de bună voie să apere cauza Evreului. Condamnarea lui era sigură. O afacere ca aceasta nu putea decât să le pericliteze cariera. Aşa fiind, tribunalul fu silit să desemneze un apărător din oficiu. Comisiunea stabili un onorar foarte mare, tot din averea confiscată a directorului financiar şi însărcină cu apărarea pe un tânăr dintr'o familie de parla-

mentari, advocatul Michael Andreas Mögling. Acesta se instală la Stuttgart, unde îşi prepară pledoaria, încasând diurne fabuloase. I se recomandă să nu se obosească prea mult, căci toată lumea ştia că această apărare era o simplă formă. Dar advocatul Mögling, blond, cu obrazul trandafiriu, rotund şi gras, ca de copil, era un om corect; el nu voia să ia banii degeaba; luă chestia în serios, alerga, năduşea mult şi scria. Membrii tribunalului închizitorial zâmbeau văzându-l, Evreul zâmbea şi el. Comisia făcu mari greutăţi acestui om cumsecade. Documente importante îi fură ascunse, refuzându-i-se chiar procesele verbale ale interogatoriilor individuale. In vreme ce lăsau lui Süss aproape toată libertatea de a primi vizite nestingherit, sărmanul advocat avea tot felul de greutăţi, când voia să comunice în scris sau verbal cu clientul său. El însă nu-şi făcea inimă rea, ci îşi îndeplinea datoria de advocat, conştiincios, cu zel şi fără talent.

Süss se afla încă la Hohenneuffen, unde era bine tratat. In jurul lui roiau membrii tribunalului inchizitorial, cari se îngrăşau la trup şi la pungă pe socoteala lui. El însă era liniştit şi trăia într'o stare ciudată de odihnă trează. Nimic nu-l atingea, ca şi cum ar fi fost acoperit de vată.

Acest lucru exaspera mai cu seamă pe uscăţivul şi amărîtul von Pflug. Nu înaintau deloc, ancheta se poticni şi acest Evreu, această lepădătură îşi bătea joc de dânsul. Rugă pe domnul von Gaisberg să convoace o şedinţă plenară, având să facă o propunere. Cei zece membri ai comisiunii se adunară, privind pe domnul von Pflug cu nerăbdare. Slab şi colţuros, cu nasul coroiat, buzele subţiri şi ochii lacomi şi aspri, von Pflug zise că ancheta de până acum privea numai crimele de les-majestate, înaltă trădare, falsificare de monedă; ar fi timp să cerceteze şi crimele capitale pe cari Evreul le săvârşise în alte domenii. Codul penal al Imperiului pedepseşte cu moartea relaţiile sexuale ale unui Evreu cu o creştină. Toată lumea ştie că inculpatul a deflorat

fecioare creştine şi a abuzat de femei din lumea mare, ca şi din popor. Ar fi timpul să se extindă ancheta şi asupra acestor crime.

Membrii comisiunii tăceau încurcaţi. Aceasta era o chestiune foarte delicată. Dacă începeai s'o sgândări, unde trebuia să ajungi? Cine ştie câţi oameni vor fi compromişi? Era foarte amuzant să dai la o parte perdelele de polog şi cearceafuri de pat şi să te distrezi întrebând: Când? Unde? Cum şi ce fel? De pe acum se zugrăvea pe chipul câtorva domni o lascivitate cam stânjenită. Dar trebuiau să se gândească bine, dacă puteau să îngăduie ca întregul Imperiu să privească această mocirlă. Cine putea să ştie câte familii erau implicate în această chestiune şi cu cine vei ajunge să te duşmăneşti în cursul unei astfel de anchete? Era o afacere foarte delicată.

Foarte departe de aceste consideraţiuni, Harpprecht replică în cele din urmă, că nu era de părere ca înalta comisiune să-şi vâre nasul în această murdărie. Desigur, e un lucru foarte trist că atâtea fete şi femei creştine s'au prostituat. Dar numai pentru păcatele trupeşti ale fostului director financiar, desigur că nici Regentul, nici guvernul şi nici Parlamentul n'ar fi instituit un tribunal excepţional. Aceste păcate ale lui Süss n'ar fi periclitat nici ţara, nici pe Duce. Deasemenea, legea care institue pedeapsa cu moartea pentru amestecul trupesc dintre Evrei şi creştini, chiar dacă n'ar fi fost abrogată formal, n'a fost aplicată de două secole, căzând astfel în desuetudine. Apoi, ar trebui ţinut seama, că după această lege, nu numai Evreul, dar şi creştinele implicate ar trebui să sufere pedeapsa de a fi arse pe rug. Aşa dar, înainte de a porni în această direcţie, ar trebui să se gândească bine la consecinţe.

Cu fanatismul său cunoscut, consilierul von Pflug răspunse că nu trebue să mai amintească înţelepţilor şi severilor săi colegi, că n'au fost convocaţi pentru a face politică, ci pentru ca să aplice cu stricteţe legea.

Aci nu e vorba să fii diplomat, ci să fii drept, fără să ţii seama de persoanele implicate.

Intre timp, ceilalţi examinaseră argumentele pentru şi contra acestei propuneri. Se priveau unii pe alţii, căutau să pătrundă gândurile cele mai ascunse şi să stabilească înţelegeri secrete. Dacă ar extinde cercetările asupra păcatelor trupeşti ale Evreului, Doamne, câte femei, câte familii şi-ar vedea soarta şi reputaţia în mâinile lor! Se cunoşteau nume, erau familii mari şi foarte numeroase. In orice caz, această extindere a cercetărilor însemna un spor enorm de putere, de importanţă, de influenţă. Ei ar fi atunci ca un nor încărcat de fulgere, ce-ar atârna deasupra ţării, putând să lovească sau să cruţe, după bunul lor plac. Şi câte taine vor afla, de cari nici n'ar avea nevoie să se folosească acum, dar pe cari le vor putea valorifica mai târziu, după pofta inimii. Erau puternici şi misterioşi ca un tribunal al inchiziţiei spaniole, ca şi consiliul secret al Veneţiei. Era ispititor, excitant. Ce de mutre misterioase vor putea face! Câţi cetăţeni le vor da târcoale, pândind cu inima strânsă, dacă vor fi arestaţi, sau trecuţi cu vederea, printr'o favoare. Şi ce de amănunte picante vor afla, cu cari vor putea înveseli în intimitate prietenii, vreun frate, soţia sau iubita şi cari, mai târziu, vor face bucuria cheflliilor. Un zâmbet uşor trecu pe faţa jovială a consilierului Gaisberg; cei mai tineri îşi destinseră chipurile, clipind din ochi şi privind printre gene. Propunerea domnului von Pflug fu adoptată.

Süss fu interogat asupra acestei chestiuni, mai întâi într'o şedinţă plenară. Profesorul Schöpf şi Harpprecht refuzară să asiste. Süss se îngrăşase şi trupul lui, mai puţin încordat, avea spinarea adusă. Faţa îi părea mai mare, ochii săi căprii, mai puţin vii, căpătaseră o expresie mai blândă. Pe fruntea sa începură să se sape cute, deasupra rădăcinii nasului. Mişcările lui deveniseră mai potolite şi toată fiinţa lui făcea o impresie de calm şi viclenie.

Când fu întrebat dacă a avut raporturi sexuale cu

femei creştine, mai întâi el se uită mirat la judecător. Legea care pedepsea cu moartea aceste raporturi era atât de inuzitată, încât el uitase de dânsa. Intrebarea i se păru de o curiozitate ironică, destinată numai şi numai să-l umilească şi, neştiind unde voiau să ajungă, tăcu. Consilierul von Gaisberg îi spuse vehement să nu facă mofturi, ci să enumere imediat femeile cu care se culcase. Evreul se uită la judecători cu atenţie, fixând când pe unul, când pe altul şi zise foarte serios, fără nicio ironie, că nu înţelege ce legătură e între aceasta şi înalta trădare sau falşificare de monedă. Domnul von Pflug se năsti la el, spunându-i că aceasta era treaba judecătorilor şi că el să-şi înfrâneze obrăznicia lui jidovească.

Süss clătină din cap şi se gândi. Atunci îşi aduse aminte de acel articol din codul penal, care nu mai fusese luat în serios de secole şi care îi fusese citat odinioară în glumă. Ce? Cu această armă de carnaval, veche şi ruginită, voiau să-l măcelărească? Trebuia să moară în chip atât de ridicol? Deodată vechiul şi strălucitorul Süss reapăru. Se îndreptă în şale, aruncă judecătorilor o privire grăbită şi zise disprețuitor:

— M'am culcat cu femei creştine, nu tăgăduiesc. Dacă vreţi să mă condamnaţi la moarte pentru aceasta, nu aveţi decât. Tot Imperiul roman va râde. Nu însă de mine.

Revoltaţi de îndrăzneala lui, judecătorii îl copleşiră de strigăte şi injurii cari se încrucişau, dar Süss rămase nemişcat şi rece. Se uită la judecătorii săi, văzu ura lor, lascivitatea, cruzimea, vanitatea lor. Jocul rece şi obraznic prin care vor şantaja femeile. Văzu căzând masca omenească de pe chipurile lor şi apărând aşa cum sunt — lupi şi porci. Dar înainte ca mânia lui să isbucnească, el o înfrânse şi o mare milă îl apucă la vederea acestor nenorociţi atât de răi. Cu zâmbetul şiret şi blând de altă dată, el zise:

— Nu vă voi da nume, domnilor, va trebui să le căutaţi singuri.

Judecătorii, chiar și cei mai blânzi și mai binevoitori, se supărară foarte. Gândul că Evreul putea să refuze aceste nume, din considerație pentru acele femei, nici nu-l lăsau să se înfiripeze. Căci nu era de admis ca niște personagii atât de înalte ca dânșii, să fie mai puțin cavaleri decât un Evreu, sau ca Evreul să aibă sentimente mai nobile decât un consilier din Württemberg. Nu, era curată răutate și încăpățânare, un fel de sgârcenie jidovească din partea acestei canalii, că nu-i lăsa pe ei, cari aveau tot dreptul, să ia parte la bucuriile alcovului său, și voia să le ascundă numele femeilor? Își zugrăviseră mai dinainte atât de bine senzația, excitarea și tot ce se lega de această chestiune, și acum el le strica bucuria numai din răutate. Dar îl vor pune ei cu botul pe labe, vor învăța pe acest porc de Jidov să respecte tribunalele suabe.

Fu tratat mai sever și scos de sub supravegherea amabilului comandant din Hohenneuffen. Fu închis la Asperg. Aci domnea maiorul Glaser, un militar pedant, pentru care viața însemna disciplină. Süss fu închis într'o celulă strâmtă și umedă. Aci, ziua semăna cu noaptea, hainele miroseau urît în aerul umed și mucegăit și îi putrezeau pe trup. Nici pat, nimic decât pământul gol, rece, văluros și umed. Fu pus la regimul de pâine și apă și ținut ceasuri de-a rândul legat în lanțuri, cu mâinile la spate. Guzgani enormi alergau pe trupul său contorsionat și el nu putea să se apere.

Părul său castaniu încărunți, pielea lui moale și elastică păli și se sbârci și obrajii lui, atât de netezi altă dată, se acoperiră de o barbă urâtă și căruntă. In fața gardienilor isbucnea de multe ori în cuvinte furioase, înjurând și blestemând și atunci când era pus în lanțuri se apăra. Insă când era singur, flămând, cu trupul strâmbat de torturi, tușind și tremurând de frig, gardienii, cari pândeau prin crăpătura ușii, îl vedeau uneori legănându-și capul mulțumit, și îl auzeau vorbind singur, sau murmurând un cântec fără melodie. Uneori părea că vorbește cu cineva, că-i face semn,

că aşteaptă vreun răspuns sau replică. Dar în afară de şobolani, nu mai era nimeni în celulă. Gardienii îşi dădeau cu cotul, rânjeau, sau pufneau de râs şi începeau să-l creadă ţicnit sau nebun.

Nu era însă de loc nebun. Iată ce se petrecea: avea ceasuri atât de liniştite, încât se simţea dincolo de foame, de frig şi de durerile trupului său torturat. Atunci, chiar şi fâşâitul şobolanilor i se părea că se preface într'un glas micuţ şi duios; şi atunci el vorbea, primea răspunsuri şi putea să zâmbească.

O luptă crâncenă începu între dânsul şi maiorul Glaser. I se spusese maiorului că lucrul principal era să determine pe Evreu să arate femeile cu cari avusese de-aface; în acest caz ar fi putut să-l execute în mod legal, strivind această ploşniţă în faţa tuturora. Maiorul interoga pe Süss în fiecare zi între nouă şi zece. Süss mărturisi că avusese femei de toate condiţiile. Maiorul răspundea că nu e deajuns, trebuia să-i dea numele lor. Totuşi, obiecta Süss, maiorul, ca ofiţer, trebuia să înţeleagă că el nu va rosti niciodată aceste nume. Maiorul însă răspundea, că ceea ce şade bine unui ofiţer creştin, nu se potriveşte cu un jidov puturos şi îl trata din ce în ce mai aspru.

Süss nu ţinea deloc să pară un erou. După perioade de resemnare zâmbitoare, avea accese de furie şi desnădejde. Il apuca, de pildă, atâta scârbă de hainele lui putrezite, încât le arunca de pe el, rămânând gol; comandantul punea gardienii să-l îmbrace iarăşi cu sila. Maiorul raporta domnului von Pflug cu o exactitate pedantă şi cu o precizie amară fiece mişcare a prizonierului. Ii semnală că bestia de Evreu, neputând să capete otravă dela gardianul Hofmann, îşi muşcase unghiile şi le înghiţise, socotindu-le veninoase. Râseşeră cu toţii de prostia lui. Sau, că de patru zile bestia de Evreu nu mâncase nimic şi maiorul se temuse să nu moară. Astăzi a început să mănânce iar, aşa încât speră din nou că-l va putea trimite de viu la spânzurătoare.

Cuprins de slăbiciune, Süss se plângea că nu se

mulţumesc cu averea lui, ci vor să-l ucidă în chip atât de nelegiuit. Altădată zise, cu o expresie de şiretenie, că nu vor putea să-i facă nimic, că totul e o farsă stupidă, că pariază pe cincizeci de mii de florini, că în curând va fi liber. In sfârşit, odată porunci gardienilor, cari se tăvăleau de râs, îi ameninţă şi făcu scandal să-i dea drumul imediat, căci e dreptul său, trebuind să se ducă la Stuttgart, să-şi vadă de casă.

Apoi veniră iar săptămâni, în cari Süss, liniştit şi paşnic, în singurătatea celulei sale, vorbea cu pereţii umezi şi cu aerul mucegăit. Vedea pe tatăl său, foarte precis. Stătea în celulă, în haina de caputin, corpul lui svelt şi elegant era gras şi decăzut, dar privirea îi rămăsese senină. Vorbea cu el, se înţelegeau foarte bine şi se plimbau braţ la braţ, mareşalul căzut şi ministrul căzut, călugărul cerşetor şi prizonierul torturat, în sdrenţele lui puturoase, şi îşi zâmbeau unul altuia, plimbându-se mulţumiţi în celula strâmtă şi umedă, iar guzganii treceau fâşâind peste picioarele lor.

Intre timp, membrii comisiunii îşi continuau cercetările cu mare încetineală şi primeau diurne fabuloase

Marie Augusta, Ducesa-văduvă, căpătase atâta gust de intrigi politice, încât lăsa însăşi toaletele ei pe al doilea plan. Condusă de duhovnicul ei, părintele Florian, şi de bibliotecarul Franz Iosef Hophan, ea ţesea, cochetă şi încântătoare, nenumărate intrigi şi complicaţiuni, în palatul din Stuttgart, sau la reşedinţa ei din Teinach şi făcea dificultăţi lui Karl Rudolf. Tânărul bibliotecar, elegant şi felin, făcea planuri la masa de scris, părintele Florian, mai perseverent, căuta să le aducă la îndeplinire, iar Marie Augusta, graţioasă, nu-şi vedea capul de treburi şi se amesteca peste tot, încurcând lucrurile. Bibliotecarul, plin de o fantezie sinuoasă, se pierdea în admiraţia Ducesei, pe care o compara, în nenumărate poezii la modă, cu tot ce era frumos între pământ şi cer. Ea se scălda în adoraţia lui elocventă,

ca într'o baie caldă, ba chiar încetul cu încetul imită vocabularul şi gesturile lui.

Regentul, ca soldat practic şi econom, se săturâ să tot piardă vremea, nimicind intrigile ei stupide. Se hotărî să scape, odată pentru totdeauna, de această intrigantă plictisitoare. In ţară se răspândi svonul că Ducesa-văduvă vrea să introducă cu forţa proiectul soţului ei, înlăturat în chip atât de fericit, şi că făcuse pregătiri să celebreze slujba catolică în biserica din Teinach. Ceea ce era perfid în aceste svonuri e că Ducesa pusese la cale mii de alte intrigi, dar în această chestiune nu era o vorbă adevărată. Era o ironie crudă să se ia tocmai acest pretext, pentru a-i pricinui căderea. In orice caz poporul crezu aceste svonuri. Cuvinte revoltătoare, pamflete, tăcere pe stradă când trecea, refuzul neruşinat de a o saluta. Când poliţia interveni, arestând pe câţiva cetăţeni, cari nu o salutaseră, străzile în cari apărea trăsura Ducesei se goliră, toţi locuitorii dispăreau grabnic prin case sau prin străzile laterale, numai să nu fie nevoiţi s'o salute. Marie Augusta nu suportă aceasta. Părintele Florian şi bibliotecarul cheltuiră sume mari ca să umple străzile cu oameni cari s'o aclame. Ea însă băgă de seamă că aclamaţiile erau plătite şi suferi îndoit. Părintele Florian fu nevoit să scrie Regentului, accentuând nevinovăţia Mariei Augusta, în special în afacerea Teinach, stigmatizând în cuvinte aspre lipsa de respect a populaţiei atâţate şi cerând cu vehemenţă şi mândrie să i se facă dreptate. Karl Rudolf nu răspunse. Spumegând de mânie, Marie Augusta se duse la el. Regentul îi spuse, că poate să ordone supuşilor săi să fie respectuoşi cu Ducesa, dar că nu-i poate sili să-i arate dragoste şi bucurie. Sfătui în mod colegial pe Alteţa Sa să se poarte ca dânsul şi atunci supuşii o vor saluta fără niciun ordin şi, desigur, fără nicio plată.

După această umilire, Ducesa hotărî să părăsească această Suabie stupidă şi nerecunoscătoare, să se instaleze la Bruxelles, Regensburg sau Viena şi acolo îm-

bufnată, ca un Coriolan feminin, să aştepte să fie rechemată.

Işi luă rămas bun dela Magdalen Sibylle. Soţia consilierului transporturilor Rieger şedea, cu înfăţişarea ei de gospodină serioasă, în faţa drăgălaşei Ducese, atât de fină şi vorbăreaţă, care, însufleţită la gândul plecării, părea încă pe atâta de tânără şi capricioasă. Magdalen Sibylle, grasă şi impunătoare, purta în sân un copil, un mic Rieger. Adusese prietenei sale o poezie de adio, pedantă şi de o corectitudine rigidă, şi Marie Augusta o ascultă cu emoţia şi recunoştinţa cuvenită. Apoi, bucuroasă să scape de gravitatea obligatorie, începu să-şi bată joc de Suabii proşti şi grosolani, de cari, slavă Domnului, va scăpa în curând. Râse de Karl Rudolf cel jerpelit, un adevărat măgar, de Iohann Jacob Moser, retorul caraghios şi înfocat, şi de toată această plebe grosolană şi necioplită. Nu regreta decât un singur lucru, că trebuia să părăsească ţara, lăsând în închisoarea din Asperg pe bunul, credinciosul şi energicul ei Remchingen. Şi, ah! drăguţul, amuzantul şi galantul ei favorit evreu. Pe acesta îl chinuiau, îl strângeau în lanţuri şi ea, Marie Augusta, nu putea să facă nimic pentru dânsul. Căci — Ducesa luă aerul ei cel mai important — aceasta ar face-o nepopulară şi, din motive politice, scumpul ei bibliotecar nu i-ar îngădui-o niciodată. Probabil că Evreul a omorît copii şi Dumnezeu ştie ce fel de magie a practicat. Dar era un om galant, bine crescut şi, cu siguranţă, cel mai amuzant în tot acest Stuttgart plictisitor; în orice caz, era păcat că aceste brute îl torturau şi-l desfigurau.

„Hélas, hélas!" zise ea, ascuţind buzele, aşa cum obişnuia frumosul ei bibliotecar.

Timp de o jumătate de minut domni tăcere între cele două femei. Amândouă se gândeau la Süss. Marie Augusta revedea ochii lui înflăcăraţi şi vii, atitudinea lui devotată, ţinuta lui, galanteria lui insinuantă, îndrăzneaţă, provocătoare. Se întinse puţin, zâmbind, plăcut înfiorată. Magdalen Sibylle şedea liniştită, ţi-

nând în poală mâinile ei mari şi frumoase. Il întâlnise în pădurea din Hirsau, sub forma de diavol; apoi, la Stuttgart, el n'o luase, ci o aruncase bestiei, Ducelui; apoi desfăşurase înaintea ei acel vis de putere şi beţie şi o subjugase; în sfârşit se schimbase, devenise ca străin, se închise în sine, urmând să-i arate aceeaşi politeţă. Şi acum stătea închis la Asperg, unde era chinuit şi unde i se sfărâmau membrele. Ea însă purta în sânul ei un copil, care va fi, fără îndoială, un copil cumsecade, căci se trage dintr'un om cumsecade, care o adoră nesfârşit de mult. Acest copil va creşte în casa paşnică şi confortabilă din Würtigheim, prin livezi cu vite bine îngrijite şi printre pomi fructiferi. El nu va sta niciodată la Asperg şi nici nu va întâlni vreodată diavolul. Poate că va face versuri, versuri bune şi cinstite, cari vor fi înţelese de toţi şi vor face mângâerea câtorva. Dar cu diavolul nu se va întâlni niciodată.

Marie Augusta întrerupse această tăcere grea.

— Ca să nu uit, zise ea cu un surâs ştrengăresc; avea un dar de adio pentru scumpa ei Magdalen Sibylle, prietena şi confidenta ei, un dar bine ales şi foarte aparte, după cum spera. „*Cara mia!*", zise ea, „*Cara mia Maddalena Sibylla!*" E ceva pentru ceasurile grele, şopti ea misterios şi apropiindu-se de tânăra femeie, o mângâie. Şi ei îi fusese de folos. Faptul că lucrurile merseseră atât de bine şi că rămăsese tânără şi nedesfigurată, se datorează numai acelui lucru pe care îl adusese în dar scumpei sale prietene. Cât despre dânsa, chiar dacă nu are intenţia să se călugărească, nu crede să mai aibă vreodată nevoie de acest remediu. Apoi, cu un gest ştrengăresc şi drăgălaş, scoase amuleta, cutiuţa Evreului, care şedea acum ferecat în lanţuri, într'o celulă umedă şi puturoasă. Pergamentul cu literele ebraice, masive şi roşii, cu numele îngerilor Senoi, Sansenoi şi Semangelof, cu figurile ciudat de întortochiate printre ele şi cu păsările primitive, caraghioase şi ameninţătoare. Ea îi povesti chicotind, cum primise dela Süss acest dar, precum şi povestea picantă a lui

Lilith, prima soție a lui Adam, care, în raporturile lor trupești, nu-i făcea pe plac, așa cum ar fi voit dânsa. Magdalen Sibylle întinse mâna, o lăsă iar să cadă, în cele din urmă luă amuleta, cu un gest nesigur și tremurând ușor.

Marie Augusta plecă din Stuttgart cu o mare suită, având lângă dânsa pe părintele Florian și pe blândul bibliotecar, îmbrăcat într'un costum de voiaj, după ultima modă. Un șir nesârșit de trăsuri transporta enorma ei garderobă. Străzile erau pline de gură-cască. Acum, când Ducesa pleca, oamenii erau plini de bunăvoință, făcând mereu la glume. Trezorierii ei nu făcuseră economie nici cu gratificațiile, nici cu pomenile, și aclamațiile erau destul de sincere.

Printre mulțimea de curioși se afla și Iohann Jacob Moser, împreună cu soția sa. Acesta era mișcat.

— Uite că pleacă, zise Moser către soția sa; se teme că nu va putea să se împotrivească ispitei și preferă să plece din țară. Doamne Dumnezeule, cât îți mulțumesc că mi-ai îngăduit să fiu tare, să mă stăpânesc și mi-ai îmblânzit sângele!

Când trăsura ei fu gata, se arătă și Regentul, — mic, jerpelit și încovoiat, ca să-și ia rămas bun. „Am crezut, zâmbi el în sinea lui, că trebue să gonesc un diavol; acum însă văd că-mi fuge o gâscă din casă". Dar Marie Augusta gândea, cu ironică superioritate: „Cei ce rămân aici, sunt vrednici unul de altul: măgarii se vor bate între ei".

Și de sub pălăria mare și neagră, căpșorul ei de culoarea pastelului făcu un semn amabil și batjocoritor bătrânului soldat, care închise portiera, salută militărește și zâmbi neobișnuit de politicos.

Cu toate torturile, comisiunea de anchetă nu obținu dela Süss decât mărturisirea generală că avusese raporturi cu femei creștine. Atunci fură audiați lachei, cameriste, cari fură siliți să dea cele mai mici amănunte. Câțiva priviseră pe gaura cheii, alții auziseră țipete,

chiote, gemete de plăcere. Toate acestea, şi anume când, unde, cât timp, fură cântărite, discutate, rumegate, înregistrate. Cearşafuri de pat, cămăşi, oale de noapte fură examinate, mirosite şi rezultatul trecut în procese-verbale. Se ajunse astfel să se alcătuiască o listă lungă de femei din societatea înaltă sau de jos, celibatare sau măritate. Toate acestea fură cercetate amănunţit şi fără omiterea celor mai neînsemnate detalii, de către judecătorii avizi, — când, de câte ori, cât timp şi în ce mod avuseseră raporturi cu Evreul. Declaraţiile fură apoi consemnate, negru pe alb, în triplu exemplar, destinate să rămână în arhivă, ca documente oficiale.

Până şi doamnele Götz primiră ordinul să compară înaintea tribunalului. Şi de astă dată tânărul consilier Götz se află în cea mai mare încurcătură. Crezuse nimerit să trimită pe mama şi pe sora sa pentru câtva timp la moşia lui de lângă Heilbronn. Ar fi putut să se ducă pur şi simplu în oraşul Heilbronn, unde s'ar fi sustras jurisdicţiunii ducale; dar în acest caz el ar fi trebuit să se retragă din demnităţile pe cari le ocupa. Dar, dacă voiau să se prezinte în faţa justiţiei, atunci, înainte ca cineva să fi îndrăsnit să se uite chiorâş la dânsul, el trebuia să-l măsoare cu atâta îndrăsneală şi atât de ameninţător, încât să-i treacă pofta de râs. Aceasta era foarte obositor, căci va trebui să măsoare astfel pe mulţi, aproape tot oraşul. Dar el era curagios şi se hotărî pentru această soluţie.

Intr'o zi frumoasă de vară, cele două doamne se prezentară în faţa judecătorilor. Bărbaţii gustau dinainte plăcerea picantă să asculte întâi pe mamă, apoi pe fiică. Cu mare greutate isbuteau să-şi ascundă încordarea şi bucuria lasciv ă îndărătul indiferenţei grave a mutrei de judecător. Elisabeth Salomea, cu frumuseţea ei blondă de culoarea pastelului, evidenţiată de o rochie simplă neagră, era turburată şi tremura. Era ciudat că ea, care de obiceiu nu se împodobea cu nicio bijuterie, purta inelul cu „Ochiul din Paradis", deşi fratele ei i-o interzisese formal, şi judecătorii nu-şi mai

luau ochii de pe dânsul. Se sbătea în faţa preciziunii inexorabile, cu care aceşti bărbaţi, ce se credeau cu atât mai îndreptăţiţi cu cât fixau mai mult nestemata, îi puneau întrebări indiscrete şi obscene. Tremurând, cu tot soarele strălucitor, ea se încovoia dureros sub lovitura brutală a acestor întrebări, dintre cari pe unele nu le înţelegea de loc, se ghemuia, întorcea capul, ferindu-se de privirile lor neruşinate, şi-şi frângea convulsiv degetele subţiri şi osoase. Răspundea încet, cuvintele îi erau gâtuite, unele abia se auzeau. N'o cruţară deloc, fu nevoită să repete şi consilierul de stat Jäger, care era cam tare de urechi, întreba mereu: „Cum?" şi cerea să repete unele lucruri de câte trei ori. Ajunseră la legătura ei cu Ducele. Mai cu seamă consilierul Pflug nu se lăsă: din faptul că Evreul gustase aceste plăceri înaintea Ducelui, voia să construiască o crimă de lesmajestate. Astfel, tânăra şi drăgălaşa blondă se sbătea, ca legată de un stâlp invizibil şi nimeni n'o cruţa, toţi se înverşunau împotriva ei. Mai întâi Pflug, mândru şi uscăţiv, care o întrebă plin de ură şi desgustat ca de o putoare infectă, dacă nu i-a fost greaţă de mirosul circumcisului; apoi consilierii de stat Faber, Renz, Jäger, Dann, aceşti funcţionari arivişti şi zeloşi, între două vârste, bucuroşi că aveau în sfârşit o afacere interesantă, voiau să afle mereu alte amănunte, ocolind mai întâi chestiunea, pentru a o gusta şi mai mult, ca să ajungă apoi la preciziuni brutale. Secretarii, asesorul Bardili şi grefierul Gabler, cu o galanterie respingătoare şi un ton de bunăvoinţă jignitoare, de parcă ar fi vorbit cu o prostituată, căutau circumstanţe atenuante. Preşedintele, consilierul Gaisberg, se răsti la ea cu glasul tunător, poruncindu-i să nu mai facă pe ruşinoasa, de vreme ce a gustat din aceste plăceri şi să nu joace pe fetiţa de doisprezece ani, ci să facă bine să deschidă clanţa. In cele din urmă, cu mădularele frânte şi tâmplele svâcnind, ea se întinse, mai moartă de oboseală şi de ruşine, pe un divan, într'o odaie întunecoasă din locuinţa sa; fratele ei se plimba de colo

colo, declamând, supărat, şi cuvintele lui îi intrau în urechi chinuind-o, fără să le înţeleagă.

Deşi membrii comisiunii făceau nişte mutre misterioase şi se declarau muţi, o mulţime din amănuntele acestor interogatorii pătrunseră în oraş şi în ţară. Şi iarăşi casa din Seegasse, patul luxos şi Leda cu lebăda erau în mintea tuturor. Numele femeilor fură cunoscute, ele nu se puteau ascunde îndeajuns, fură proscrise, li se strigau injurii obscene, erau scuipate şi li se tăie părul. Şi alte amănunte străbătură în public. Un val de lubricitate, pornit din nopţile de dragoste apuse de mult ale lui Süss, inundă ţara. Bărbaţii chefuiau prin cârciumi, chelneriţele abia se mai puteau apăra de mângâierile lor brutale şi prostituatele făceau afaceri bune. Femeile şi fetele chicoteau, se indignau, multe din ele căpătară o expresie aspră, invidioasă sau amărâtă, altele suspinau din adânc, cu faţa şi trupul moleşite. Un colecţionar englez oferi o sumă enormă pentru patul atât de faimos al lui Süss.

Fireşte că şi tânărul Michael Koppenhöfer auzi de ruşinea suferită de domnişoara Elisabeth Salomea. Ultimele evenimente readuseră la Stuttgart pe acest tânăr. Exilul îl maturizase, el suferise pentru convingerile sale, trecea drept martir şi pentru mulţi tineri era un conducător, un ideal. Poate că unii din camarazii săi ştiau că ţinuse la domnişoara Götz, dar ei nu-şi înfrânau batjocura şi dispreţul faţă de această fată şi se gândeau s'o pedepsească pentru totdeauna prin vreun simbol puternic al dispreţului şi indignării. Nimeni nu credea că sentimentele lui Michael Koppenhöfer, acest tânăr democrat şi virtuos, ar putea să supravieţuiască unei astfel de ruşini. Da altfel, Michael Koppenhöfer nu spuse nici un cuvânt de ocară, cum s'ar fi aşteptat ceilalţi. Tăcea şi suferea. Nu era nici decum dispus s'o ierte din slăbiciune. Dar el vedea faţa ei luminoasă, părul ei blond şi suferea. Ceru actele unchiului său Harpprecht. Pentru acesta, timpurile bune reîncepură odată cu întoarcerea tânărului. Cărţile, dreptul, demo-

craţia, patria, toate aceste valori pentru cari se străduise, trăiau acum şi se resfirau înaintea lui, în acest tânăr cu chipul îndrăsneţ şi oacheş, cu ochii de un albastru închis. Când procesul domnişoarei Götz pătrunse în oraş, bătrânul se uită îngrijorat la tânărul său nepot. Il ştia simţitor şi îşi dădea seama că rana pricinuită de Elisabeth Salomea nu se va cicatriza într'o zi. Se uită la chipul încordat al tânărului, care se silea să pară indiferent, şovăi, apoi îi dădu actele. Michael începu să citească, dar nu ajunse departe, căci îl apucă o furie nebună împotriva Ducelui, împotriva Evreului, împotriva judecătorilor şi a tuturor bărbaţilor. Din procesul verbal se vedea lămurit că Süss nu prea întrebuinţase forţa. Dar Michael ar fi vrut să ştie că fata a fost forţată, el o vedea cedând numai violenţei. O vedea albă, delicată şi drăgălaşă în faţa judecătorilor brutali şi grosolani. Nu avea încotro, probabil că era sentimentalitate, dar i se rupea inima când se gândea la dânsa; el nu putea să şi-o smulgă din suflet şi să treacă înainte, cu pasul hotărît, ca toţi bărbaţii. Luptă cu sine însuşi; când bătrânul Harpprecht îi punea cu blândeţe întrebări semnificative, el se ferea să răspundă. Căută să adune în mintea lui tot ce spiritele libere şi îndrăsneţe spuseseră despre puţina valoare a castităţii, dar acestea rămaseră pentru dânsul numai teorie, fără viaţă, şi toată simţirea lui se revolta împotriva lor. In cele din urmă se linişti. Va renunţa la orice activitate politică şi, oricât ar râde lumea de dânsul, ca de bărbatul unei târfe, el va ridica pe Elisabeth Salomea până la dânsul, o va lua în căsătorie, o va purifica şi va trăi retras la ţară, ca savant, departe de lume, numai cu dânsa şi cărţile sale, susţinut de căinţa şi recunoştinţa ei.

Fără să încunoştiinţeze pe bătrânul Harpprecht, plecă la moşia familiei Götz, în apropiere de Heilbronn, unde se întorseseră doamnele după interogatoriu. Trecu mult până să fie primit. Apoi găsi pe Elisabeth Salomea făcând pregătiri înfrigurate de plecare. Nici nu ajunse să-i facă propunerea lui generoasă. Domnişoara era

uimitor de schimbată. Umbla grăbită printre teancurile de rufărie, obiecte de toaletă, bibelouri şi cărţi, alegând, împachetând şi glumind pe un ton de amară şi ironică veselie. Enunţa principii înspăimântătoare. Morala e un lucru foarte relativ. La Stuttgart, până acum un an, era la modă să fii curtenitor şi galant, acum era tocmai contrariul. După părerea ei, Evreul e omul cel mai de valoare din toată Suabia şi singurul cavaler. De altfel, ea pleacă acum în străinătate, mai întâi la Dresda şi la Varşovia, apoi la Neapole şi Paris. Aşa dar, rămâi sănătos! Îi făcu un semn cu mâna pe care „Ochiul din Paradis" strălucea de-ţi lua vederea.

Michael Koppenhöfer se întoarse acasă tulburat, cu buzele strânse. Află mai târziu că Elisabeth Salomea ducea la curţile europene viaţa unei mari şi strălucite aventuriere. Printre servitorii săi se afla, ca om de încredere, Arapul Otman.

Magistrul Jacob Policarp Schober intră în celula lui Süss. Încăperea strâmtă era umedă şi întunecoasă şi mirosea a mucegai. Süss stătea ghemuit, respirând anevoie, trupul lui era mai gras şi moleşit, faţa acoperită de o barbă sălbatecă.

Magistrul se cutremură până în adâncul sufletului când, după îndelungă şovăire, recunoscu în acest nenorocit pe fostul său stăpân, atât de mare şi puternic. Nici el nu se simţea bine. Suferea din pricină că adusese pe directorul financiar în această stare, căci de fapt el era acela care salvase credinţa protestantă în Ducat. Era copleşit de durere la gândul că jurase Evreului să tacă; voia să vorbească, să dovedească nevinovăţia acestui om persecutat, să-l libereze. Süss asculta clătinând din cap plângerile, rugăminţile, protestările sale neîndemânatece şi confuze şi, în cele din urmă, îi spuse:

— Eşti un om cumseade, Magistre. Nu sunt mulţi ca tine.

Apoi adăugă, cu un zâmbet vag:

— Dacă ţii cu orice preţ, poţi vorbi acuma.

Tânărul magistru îi sărută mâna şi plecă fericit.

Alergă la membrii Parlamentului, cărora le trădase odinioară, cu autorizaţia lui Süss, proectul catolic. Explică, protestă, arătă cum stau faptele. Ei îl ascultară uimiţi, fără să înţeleagă. Crezură că doreşte o recompensă târzie pentru că trădase conspiraţia şi contribuise la descoperirea ei. Cu oarecare rezervă i se făgădui că vor face ceva pentru dânsul şi făcură aluzie la o slujbă. Deoarece el susţinea cu tărie şi insista că denunţase planurile ereticilor cu voinţa, ba chiar din porunca lui Süss, parlamentarii îşi pierdură răbdarea, îi spuseră să nu glumească şi bănuiră că la mijloc este o încercare de şantaj, cine ştie ce manevră de-a Evreului. Mai cu seamă consilierul Pflug mirosi în această afacere un infam plan de apărare al Evreului şi, deoarece magistrul nu se lăsa şi plictisea pe judecători cu poveştile lui, isbuti să obţină arestarea lui. Cum însă Evreul nu spusese nimic în această direcţie, care să confirme declaraţiile lui Schober, ajunseră la concluzia că magistrul e ţicnit, că e un nebun inofensiv, îşi explicară nebunia lui prin pietismul şi fanatismul său religios şi îi deteră drumul, după o admonestare severă. Istovit şi îngrozit de complicaţiile şi orbirea lumii, magistrul se retrase la Hirsau, unde trăi pentru virtute, pentru bătrâna lui pisică şi pentru poezie.

Filip Heinrich Weissensee îl urmă în curând. Fusese nevoit să demisioneze din postul de preşedinte al consiliului eclesiastic. Poate că Weissensee cel de altădată ar fi putut să se menţină; acum însă era obosit şi fără nicio vlagă, şi căzu mai degrabă din această pricină, decât din voinţa altora. Magdalen Sibylle se înstrăinase foarte mult de tatăl ei. Acum, când decăzuse, ea se simţi atrasă spre dânsul şi căută să se apropie din nou. I se părea că tatăl ei fusese nedreptăţit şi făcu nişte poezii în cari spunea că el fusese răsturnat, nu din vina sa, ci din pricina neşansei lui şi a răutăţii oamenilor. Bătrânul Weissensee însă, n'o lăsă să se apropie de dânsul, se retrase dinaintea ei, desgustat de

burghezirea şi scârbit de sarcina ei. Ce era să facă el cu un nepot, născut dintr'însa şi sângele lui Immanuel Rieger, acest bărbat slab şi neînsemnat, mustăcios, pedant, cu chipul atât de lipsit de expresie? Pe lângă acestea îi era ruşine de mania poetică lipsită de talent, a fiicei sale. Viaţa lui fusese numai tact şi delicateţă, distincţie şi diplomaţie şi acum îi era ruşine. Se retrase la Hirsau, sărac şi amărît şi se cufundă în lucrările sale despre comentariile Biblici.

Intre timp, ţara înflorea. Liberată de mâna de fier care o gâtuise, răsufla în voie. Preţurile scăzură, ajungând sub nivelul celor din primii ani ai domniei lui Karl Alexander. Şase livre de pâine costau nouă creiţari, cana de vin vechiu, şase creiţari, livra de carne de porc sau de vacă, cinci creiţari, stânjenul de lemne de fag zece fiorini, de stejar, cinci fiorini. Şi chiar dacă politica internă nu era din cele mai bune, — Karl Rudolf spunea: „Datorie! Dreptate! Autoritate!" şi nu era dispus să cedeze Parlamentului nicio iotă din drepturile sale de suveran — totuşi el chemă în cabinet pe înţeleptul, cinstitul şi circumspectul Bilfinger şi garanţia libertăţilor religioase şi cetăţeneşti, ca şi destinderea economică erau suficiente pentru a mulţumi pe toţi. Gravurile demodate, cari reprezentau pe Karl Rudolf în fruntea trupelor în uniforme ieşite din uz, bătându-se cu Turcii în şalvari şi cu Sarazinii purtând iatagane, fură scoase la lumină şi, oriunde se arăta, bătrânul soldat încovoiat şi jerpelit era aclamat.

Astfel trecu o primăvară înnorată, un început de vară strălucitor, urmat de o vară furtunoasă şi înnăbuşitoare, acum toamna luminoasă era pe sfârşite, se simţea primul îngheţ şi Süss se afla tot între pereţii umezi ai celulei sale. Acum era trist şi abătut. Nu i se părea greu să îndure tortura, probabil că nu era greu nici să moară, dar era din ce în ce mai apăsător să respiri aerul infect al celulei şi să înghiţi pâinea desgustătoare din această temniţă. Spinarea i se încovoiase

membrele i se strâmbaseră, încheieturile îi erau rănite de lanțuri. Afară era aer, afară era soare și vânt, afară erau copaci și câmpii, case și glasuri limpezi, bărbați cari alergau după treburi, copii ce săreau, fete ce-și legănau rochiile. Ah, să-și umple odată gura de aer curat, să poată face o singură dată șapte pași în locul celor cinci și jumătate din celulă! Se apucă să scrie. Scrise Regentului. Acesta era un om bătrân, poate că îl va asculta. Scrise respectuos, obiectiv, fără servilitate. Arătă precis, fără amărăciune, că după legile Ducatului nu era vinovat. De altfel, chiar dacă ici colo a greșit împotriva legilor țării, el se afla sub protecția actului de descărcare acordat de către Ducele Karl Alexander, după care el nu poate fi făcut răspunzător. Totuși, e gata să repare orice pagubă ar fi făcut cuiva prin activitatea sa. A petrecut până acum treizeci și patru de săptămâni în închisoare, dintre cari o mare parte în lanțuri. Devenise în temniță un moșneag. De aceea speră că Alteța Sa Regentul, căruia i se aruncă la picioare, va avea milă de dânsul.

Aștepta răspunsul cu o încordare pe care nu o mai simțise de multă vreme. Veni dimineața, veni seara, încă o zi și încă una, trecu o săptămână și încă o săptămână. In sfârșit, în timpul interogatoriului zilnic dela nouă la zece, după ce maiorul Glaser îi numi triumfător alte câteva nume de femei, pe cari le aflase comisiunea de anchetă, Süss întrebă fără veste dacă nu s'a primit vreun răspuns dela Regent. Maiorul îl întrebă cu o ironie rece, dacă a crezut în adevăr că vor plicitisi pe Regent cu obrăsniciile sale jidovești. Bineînțeles că elucubrațiile sale de adevărat criminal și Evreu au fost trimise, dar nu Regentului, ci judecătorilor. In raportul său zilnic, el comunică consilierului Pflug, că față de acest răspuns, bruta ebraică păruse cu desăvârșire distrusă.

Totuși, Süss își încordă toată puterea de rezistență și de activitate. Voia să respire, să vadă lumina zilei. De când cu încercările nenorocite ale magistrului Scho-

ber, nu-i mai fu îngăduit să primească vizite şi însuşi apărătorul său, inimosul avocat Mögling, fu împiedecat de a-l vedea. Dar în acest om bolnav şi sdrobit se trezi şiretenia de altădată. Ceru în toată forma să i se permită asistenţa unui preot. Acest lucru nu i se putea refuza. De acesta voia să se folosească ca să ajungă la Regent. Dar în curând, speranţele sale fură zădărnicite; fu trimis vicarul Hoffmann, pe care îl ştia vechiu aderent al partidului constituţional şi adversar al său declarat. Vicarul credea firește, că în situaţia lui actuală, Süss ar fi uşor de convertit şi începu imediat să se adreseze conştiinţei lui, ironic şi măgulitor în acelaşi timp. Ridicând din umeri, Evreul îşi dădu seama că prin această nenorocită alegere pierdea orice nădejde şi declară că nu se gândeşte să se convertească, mărturisindu-i cinstit, că nu-l chemase decât pentru a obţine prin intermediul său o audienţă la Regent. Pastorul mormăi că aceasta nu era de resortul lui şi Süss răspunse că-i mulţumeşte pentru vizită.

Dar vicarul reveni. Era plin de zel; observase în ce stare se afla Süss şi credea că într'un corp sdrobit trebue să fie şi un suflet sdrobit. Când îl văzu din nou, Evreul zâmbi. Il ascultă liniştit şi cu atenţie, apoi răspunse, clătinând din cap:

— Schimbarea de religie este actul unui om liber şi nu şade bine unui prizonier.

Dar vicarul nu se dete bătut. Işi băgase în cap să convingă de adevărurile confesiunii dela Augsburg pe acest om, a cărui faimă se răspândise în tot imperiul roman. Aduse chiar un ajutor, celebrul predicator Iohann Konrad Rieger. Cei doi clerici îşi deteră toată osteneala. Iohann Konrad Rieger desfăşură înaintea lui toate farmecele cunoscutei sale retorici, vicarul îl secondă viguros; o întreagă societate de misionari n'ar fi putut să îngrămădească argumente mai multe şi mai serioase. Süss însă, ca Evreu încăpăţânat ce era, rămase în eroarea lui.

Ceilalţi prizonieri, Scheffer, Hallwachs, Bühler şi

Mez fură trataţi mult mai blând. Aveau legături de rudenie cu familiile parlamentarilor; procesele lor fură conduse cu multă cruţare; judecătorii ocoleau, atenuau lucrurile. Faptele acestor funcţionari, legaţi prin jurământul de credinţă, înalta trădare şi crima de lesmajestate deveneau nişte greşeli din ce în ce mai neînsemnate. Ancheta împotriva lor era o simplă formalitate. Fură condamnaţi la cheltuielile de judecată, eliberaţi şi expulzaţi din ţară. Din motive de prudenţă, expediaseră în străinătate cea mai mare parte din sumele extraordinare pe care le câştigaseră în întreprinderile lui Süss. Nici n'ar fi fost nevoie, deoarece bunurile lor nu fură atinse. Plecară, împreună cu alţi colaboratori de odinioară ai lui Süss, la depărtare de o leghe şi jumătate, în oraşul liber Esslingen, unde trăiră în pace, primind zilnic vizite din Stuttgart. In calitate de spectatori, urmăriră cu un interes binevoitor procesul împotriva lui Süss, aşteptând ca o schimbare de regim să-i recheme: tânărul prinţ nu va fi veşnic minor şi Karl Rudolf era bătrân.

Averea lui Süss, care se afla în Ducat şi mai întâi de toate palatul său din Seegasse, fură confiscate. Lichidarea afacerilor atât de ramificate şi de întinse ale directorului financiar, prezenta enorme dificultăţi. Scrâşnind din dinţi, Dom Bartelemi Pancorbo trebui să ceară concursul lui Nicklas Pfäffle. Tânărul gras şi palid consimţi, dar, aşa indiferent cum părea, puse condiţiuni. Mai întâi de toate nu lăsă pe nimeni să se atingă de lucrurile de cari stăpânul său se servise personal. De îndată ce Portughezul îndrăsnea să se atingă de ceva, Nicklas Pfäffle devenea recalcitrant, încurca iţele chestiunilor financiare în suspensie, opunea rezistenţă pasivă şi Dom Bartelemi trebuia să-şi descleşteze degetele de pe obiectele ce nu-i acorda tăcutul secretar.

Cu toată îngrijirea, iapa Assiadah slăbise de când nu mai simţea mâna stăpânului său. Maiorul Röder voi s'o ia şi Portughezul i-o făgădui. Dar Nicklas Pfäffle

interveni: oferta maiorului fu întrecută deodată şi înainte de a mai putea reveni, nobilul animal fu adjudecat cumpărătorului străin şi necunoscut şi domnul von Röder trebui să se arate şi de aci înainte poporului veşnic entuziast, călare pe bătrânul său roib. Frumoasa Assiadah fu văzută apoi în grajdul domnişoarei Elisabeth Salomea Götz, unde fu dată în îngrijirea lui Otman. Mai târziu, având mare nevoie de bani, domnişoara fu nevoită să se despartă de dânsa. O vându unui bogat Musulman şi Assiadah dispăru iarăşi în Orientul din care venise.

Şi papagalul Achiba, care striga: „Ma vie pour mon souverain" şi: „Cum a binevoit Alteţa Voastră să doarmă?" fu smuls de Nicklas Pfäffle din mâinile lacomului învingător. El însuşi duse colivia şi pasărea la Frankfurt, unde Isac Landauer găsise un cumpărător simpatic. Marele financiar primi pe secretar în biroul particular, neaerisit şi întunecos, din întortochiata sa casă din ghetto. In caftanul său unsuros, el şedea într'o atitudine silită şi inestetică în faţa secretarului gras şi palid, se uită chiorâş la pasărea stridentă şi în cele din urmă zise:

— I-am spus-o la timp: ce nevoie are un Evreu de un papagal?

Îşi trecu grăbit degetele prin barba blondă-roşcată şi spălăcită ca de capră, privind supărat în jurul său. Nicklas Pfäffle tăcea. După aceea însă, cei doi bărbaţi mai rămaseră câteva ceasuri împreună, vorbind despre multe lucruri, unul indolent şi monosilab, — celălalt grăbit, jeluindu-se, acuzând şi ameninţând cu violenţă.

In urma acestei convorbiri, atât Isac Landauer, cât şi Nicklas Pfäffle făcură câteva călătorii. Chiar dela început, Evreii au căutat să facă ceva pentru directorul financiar căzut în disgraţie. Acum, această activitate fu organizată. In jurul miniştrilor şi marilor seniori dela diferitele curţi europene se aflau bancheri evrei, cari discutau procesul din Württemberg. Ei nu insistau nici asupra persoanei lui Süss, nici asupra tratamentului

aspru pe care trebuia să-l sufere. Accentuau mai ales cât de arbitrar era condus acest proces, împotriva dreptului roman şi german ca şi împotriva legilor ţării. Funcţionarii publici fuseseră lăsaţi în libertate, în vreme ce anchetau un om particular, care nici nu era supus al Ducatului, pentru trădare împotriva Constituţiei. Existia un rescript ducal care îl apăra de toate urmările judiciare. Nu ţineau seama de această iscălitură înaltă şi sfântă şi-l urmăreau pentru crimă de les-majestate. Asta era dreptate? Mai exista vreo siguranţă, vreo garanţie într'un astfel de stat? Era cu putinţă să mai tratezi cu un astfel de guvern şi să închei afaceri? Süss a păcătuit împotriva unui singur paragraf din lege. Se culcase — ce criminal! — cu femei creştine. De accea i se confisca averea. Era drept? Asta e justiţie? Puteai să acorzi credit unui astfel de stat?

Aceasta se petrecea la toate curţile. Ambasadorii din Württemberg erau luaţi în bătaie de joc şi lumea râdea mai ales de morala acestui stat profitor, care exploata amorurile unui particular, ca să-şi acopere deficitul financiar. Pretutindeni se ştia că judecătorii târăgănează procesul, numai ca să se îngraşe din diurne. Se mai spunea că atâta purecă fiecare întâlnire amoroasă a Evreului, până când fiecare din ei câştigă o mie de taleri.

Iohann Daniel Harpprecht se prezentă la Regent cu referatul asupra mersului anchetei. El vorbi sincer şi fără înconjur: dacă lucrurile continuau tot aşa, justiţia suabă îşi va pierde tot prestigiul. Se făcuseră destul de ridicoli. Nu avea nevoie să accentueze că Evreul e pentru dânsul o bestie primejdioasă. Dar nu se cuvine să torturezi un om în aşa chip, într'un stat modern şi civilizat. S'ar putea aduna, în sfârşit, argumentele şi s'ar putea ajunge la o concluzie şi o sentinţă. Era un adevărat scandal să laşi pe ceilalţi criminali mai mari să scape. Înţelege necesitatea politică a acestei indulgenţe; dar atunci să nu se mai blameze printr'un tratament barbar şi inutil, aplicat Evreului. Mai cu seamă chestiu-

nea femeilor, aşa cum o tratează comisiunea, e o porcărie care corupe întreaga ţară. Bătrânul jurisconsult se înflăcără şi întrebuinţă cuvinte drastice. Dacă se ţineau de litera legii, căzută de mult în desuetudine, trebuiau să ardă şi femeile. Nimeni nu se gândea la aceasta. Atunci, unde dracu voiau să ajungă? In fiecare noapte, o sută de mii de femei din Ducat se culcau cu câte cineva. Nici un Evreu şi nici un eretic care se culcă cu o femeie nu periclitează nici siguranţa Statului, nici a religiei, nici a Constituţiei. Măcar să nu se fi ocupat Evreul toate zilele şi nopţile lui cu altceva! Dealtfel Evreul, care, cu toate torturile n'a trădat niciun nume, i se pare mai cavaler decât zeloşii săi judecători. Şi, la urma urmei, să nu-şi mai bage nasul şi mâinile în această porcărie.

Bătrânul Regent asculta posomorît; Harpprecht striga sus şi tare ceea ce el însuşi simţise mai vag. Datoria! Dreptatea! şi dădu ordin de suspendare a anchetei asupra femeilor. Pe câteva din acestea le pedepsi cu bătaia şi le puse să tragă, cum era obiceiul, o căruţă de gunoiu prin tot oraşul. Porunci ca Süss să fie tratat, nu cu slăbiciune, dar omeneşte. Maiorul Glaser urmă cu pedantă exactitate aceste instrucţiuni. Fără slăbiciune: celula Evreului măsura, ca şi mai înainte, numai cinci paşi şi jumătate, el fu pus în lanţuri la fiecare două zile, i se dădu carne numai Duminica şi nu avea voie să poarte decât îmbrăcămintea cea mai simplă. Omeneşte: odată la două zile căpăta apă de spălat, celula avea acum podea de lemn şi o laviţă pentru dormit.

Ordinele Regentului îşi făcură efectul şi asupra membrilor din comisiunea de anchetă. Deşi spuneau vorbe mari, începură şi ei să se simtă stingheriţi de reprobarea tot mai puternică şi mai abil aţâţată a străinătăţii. In adevăr, nu era chiar atât de simplu să motivezi formal o condamnare irecuzabilă. Cu siguranţă că Harpprecht şi Schöpf nu-şi vor da asentimentul, dar şi alţii, mai cu seamă cei mai tineri, începură să şovăie, temându-se să nu se facă de râs. Avocatul

Mögling prinse curaj. Îşi şlefuia pledoaria tot mai mult, aşeza cuvintele tot mai frumos, aşa încât putea să-şi spună în toată liniştea, că-şi câştiga cinstit şi în sudoarea frunţii onorariul.

Consilierul Pflug vedea că maşinaţiunile evreeşti pericliteză serios condamnarea şi nimicirea lui Süss. Fanatismul său arzător creştea, îi rodea sufletul şi nu-i lăsa o clipă de răgaz. Ţinta fusese prea aproape; dacă n'ar atinge-o, n'ar putea să reziste durerii. Uscăţiv, amărît, chinuit de ideia lui fixă, inaccesibil oricărui argument, se ducea pe la toţi parlamentarii, pe cari îi cunoştea drept duşmani neîmpăcaţi ai lui Süss. Se sfătuia neîncetat cu Dom Bartelemi Pancorbo. Nu cruţa nici bani, nici osteneală. Apărură o mulţime de scrieri împotriva Evreului. Amărăciunea poporului cu privire la uşurinţa cu care scăpaseră Mez, Bühler, Hallwachs şi ceilalţi, fu îndreptată cu toată violenţa împotriva lui Süss. Se răspândi svonul că şi Süss va fi eliberat în curând. Judecătorii, despre cari se credea că se vor rosti cu indulgenţă, chiar şi Harpprecht, cel atât de stimat de toată lumea, fură asediaţi din toate părţile, hărţuiţi până şi la berărie. Avură loc manifestaţiuni în masă. „Jidovul la spânzurătoare", fu lozinca pe care o lansară Pflug şi Dom Bartelemi Pancorbo. „Jidovul la spânzurătoare!" se striga în Parlament şi din înălţimea amvoanelor. „Jidovul la spânzurătoare!" urla poporul, cântau ştrengarii în ritmul unui cântec popular, constatau cu greoaie convingere ţăranii, până în fermele cele mai singuratice.

Prin această presiune, von Pflug obţinu demisia câtorva membri ai comisiunii. In locul lor veniră duşmani personali ai lui Süss, al căror vot trebuia să fie în sensul lui: foştii miniştri Forstner şi Negendank, pe cari îi răsturnase Süss; ambiţiosul Heinrich von Schütz, căruia Süss îi stătuse mereu în cale, de pe vremea lui Karl Alexander; ba chiar von Pflug isbuti să obţină şi numirea în comisiune a tânărului consilier von Götz,

ca să se poată răzbuna cu toată furia pe corupătorul mamei şi surorii sale.

Toţi aceştia erau acum însărcinaţi să judece pe Süss. Ura lor era mult mai arzătoare decât setea de bani; poporul cerea insistent o sentinţă definitivă şi ei erau gata să cedeze acestei presiuni. Grăbiră ancheta. Actul de acuzare al consilierului de stat Filip Heinrich Jäger punea în sarcina lui Süss aproape toate delictele comise sub Karl Alexander, chiar şi acelea despre cari nu se putea să fi avut cunoştinţă. El devenea singurul răspunzător pentru actele oficiale ale tuturor funcţionarilor de stat, dela membrii guvernului, până la cel din urmă dintre subalterni. Pledoaria inimoasă a curagiosului avocat Mögling abia de fu citită. Orbiţi de ură, judecătorii înlăturară faptele, de abia atinseră în motivarea sentinţei numeroasele obiecţiuni cari fuseseră ridicate împotriva competinţei lor, şi cari excludeau o condamnare legală.

Declarară pe Evreu vinovat de nenumărate crime: mai întâi împotriva Ducelui, al doilea, împotriva credincioşilor săi consilieri, a miniştrilor şi a întregii naţiuni, pe cari îi ponegrise în faţa Prinţului, făcându-i suspecţi şi provocând disgraţia lor; al treilea, împotriva Parlamentului şi a Constituţiei — aci reamintiră multe ordonanţe ale lui Süss, mai cu seamă aceea privitoare la curăţirea coşurilor; al patrulea, împotriva comunelor şi a unor particulari. Il declarară vinovat de crimă de les-majestate, de crimă împotriva Statului, falsificare de monedă şi înaltă trădare. Pe aceste motive, tribunalul excepţional, instituit pentru anchetarea crimelor sale, condamna pe Joseph Süss Oppenheimer, Evreu şi fost director financiar, la moartea prin streang. Acest mod de execuţie fu acordat acuzatului, ca fiind pedeapsa obişnuită în cele mai multe din crimele puse în sarcina lui, dar mai cu seamă pentrucă ţinea mijlocia între sfâşierea în patru, pedeapsa obişnuită pentru crima de les-majestate, între arderea pe rug, care se cuvenea

falsificatorilor de monedă şi între execuţia mai onorabilă prin sabie.

Membrii comisiunii se umflau în pene. Îmbrăcaseră sentinţa într'o formă oarecum convenabilă. Juriştii pedanţi n'aveau decât să-i găsească cusur; ei ştiau că poporul, cu instinctul său sigur, era de partea lor.

Consilierul financiar şi furnisor al guvernului din Darmstadt, baronul Tauffenberger, şedea neliniştit în biroul său plin de acte. In faţa lui şedea desnădăjduită, frumoasă şi înnebunită, mama lui, Michaela Süss. De şapte ani, de când el nu se mai numea Nathan Süss Oppenheimer, ci se botezase, adoptând numele de baron Ludwig Filip Tauffenberger, ea nu-l mai văzuse. Frumoasa bătrână, care îşi umplea golul vieţii cu preocupări de toaletă, corespondenţă, teatru, protecţia tinerilor artişti, călătorii şi relaţiuni mondene, evitase în totdeauna cu grijă oraşul Darmstadt, unde şedea fiul ei mai mare. Ar fi înţeles dacă al doilea fiu, Ioseph, s'ar fi convertit la religia tatălui său, ba chiar ar fi privit acest lucru cu plăcere, căci, conştientă de greşeala ei, ea căuta cu duioşie pe chipul lui trăsăturile tatălui său. Dar ca Nathan, fiul cantorului Isaschar Süsskind, să treacă la creştinism, i se părea un mare sacrilegiu, pe care desigur că va trebui să-l ispăşească cândva. Ea privea cu frică norocul şi ascensiunea lui. Faptul că Ioseph, cel pios şi nobil, care a salvat pe Iecheskel Seligmann, şi care, cu toată ispita nemaiauzită, rămăsese Evreu, faptul că tocmai el trebuia să sfârşească în chip atât de crud, în vreme ce nelegiuitul, renegatul, era în plină prosperitate, o turbura şi o umplea de desnădejde.

Michaela Süss îşi iubise bărbatul în felul ei. Acesta fusese un om simpatic şi bun, un mare cântăreţ şi actor, dar mai ales un bărbat blând şi comod, călătorind mult şi care nu dădea ascultare vorbelor reci ce i se spuneau despre soţia sa, ci rămânea tot atât de duios şi de recunoscător pentru frumuseţea ei. De altfel, în lunga ei viaţă uşuratecă, iubise mulţi bărbaţi. Dar cele câteva

luni petrecute cu strălucitul Georg Eberhard Heydersdorff însemnaseră pentru ea apogeul. Când veni nenorocirea şi el fu copleşit de ruşine, Michaela simţi cea mai mare durere din viaţa ei.

Apoi regăsi pe iubitul ei în fiul său Ioseph. Asistase fără suflare, pierdută de admiraţie, la fericita lui ascensiune iubind într'însul tinereţea şi farmecul ei, strălucirea şi beţia de odinioară. Plutea într'o beatitudine nesfârşită, cu privirile magnetizate de geniul, de norocul, de măreţia lui. Şi acum se repeta, cu şi mai multă cruzime, jocul soartei şi căderea tatălui său.

Crezuse, la început, că arestarea fiului ei era numai un pretext, o comedie, din care va ieşi în curând cu atât mai strălucitor. Acum trebuia să-şi dea seama că lucrul era grozav de serios. Sentinţa, ce-i drept, nu fusese încă pronunţată, dar în tot Imperiul circula svonul tot mai precis şi mai ameninţător, că Württembergezii vor spânzura foarte curând pe fostul lor director financiar. Refrenul: „Jidovul la spânzurătoare!" nu era cântat numai pe malurile Neckarului, ci pe tot parcursul Rhinului. Michaela nu putea să gonească această melodie crudă din urechi şi din zi în zi era tot mai desnădăjduită. Făcu încercări stângace să vie în ajutorul fiului ei, trimise în toată lumea scrisori pline de durere. Cel puţin dacă ar fi auzit despre Rabbi Gabriel! Îi scrise o scrisoare disperată, fără să ştie dacă o va primi; căci nu ştia sigur dacă se află în Olanda. Scrisese fiicei sale măritate la Viena, trimise o mulţime de scrisori rudelor Oppenheimer de acolo, şi în cele din urmă se hotărî pentru demersul suprem, se duse la fiul său mai mare, cel botezat. Şi acum şedea cu gura pe jumătate deschisă, într'o aşteptare dureroasă, privind pe fiul său cu ochii înnebuniţi de spaimă şi gemând: „Ce să fac? Ce să fac?"

Baronul Tauffenberger se frământa pe scaun, umbla nervos printre hârtiile de pe birou, se agita. Era un bărbat cam mărunt, gras, cu obrazul alb şi foarte îngrijit, cu ochii vii şi bulbucaţi, cu degetele groase şi

strâmbe, lipsit de eleganţă, cu toată îmbrăcămintea lui de un lux căutat. Deşi făcea pe liber cugetătorul, creştinismul său îl stânjenea. Îi plăcea să-şi bată joc de obiceiurile evreeşti şi se afla în relaţiuni de prietenie cu profesorul Karl Anton din Helmstadt şi cu fostul protopop din Denkendorf, Iohann Friedrich Paulus, permutat acum la Stuttgart, amândoi Evrei botezaţi şi apostoli fanatici ai doctrinei creştine. Dar invidia din tot sufletul pe fratele său, mai tânăr, pentrucă a fost în stare să ajungă cu mult mai departe decât dânsul şi totuşi să rămână Evreu. De altfel, Ioseph îi arătase pe faţă tot dispreţul său şi odată, când se întâlniră la curtea electorului palatin, îi întorsese spatele. Dacă se ciocneau unul de altul într'o chestiune de afaceri, începeau să se judece, fără măcar să încerce o împăcare, şi renegatul era rănit în adâncul sufletului că fratele său simţea atâta aversiune şi desgust împotriva lui, încât nici în chestiunile cele mai importante nu catadicsea să trateze cu el personal, ci, cu riscul de a pierde, rezolva totul prin agenţii săi. Căderea şi ruşinea fratelui său îl atinse în adâncul sufletului. Fu nevoit să îndure glume şi batjocuri usturătoare; cu toate acestea, văzând pe mama sa atât de disperată, cerşind ajutorul său pentru fiul cel mai iubit şi mai admirat, el nu-şi putu înnăbuşi un sentiment de triumf.

— Iată, acuma vezi, repetă el de mai multe ori cu glasul limpede şi puternic. Nu se poate ca cineva să se ridice atât de sus şi totuşi să rămână Evreu. Nici nu şade bine, insistă el cu gesturi violente, aceasta nu trebue să fie, e împotriva ordinei divine şi a drepturilor omeneşti.

Dar Michaela nu voia să ştie de toate acestea. „Ce să fac? Ce să fac?" se jelea mereu pe acelaş ton.

Tauffenberger se ridică, umblă nervos prin odaie, mută teancurile de acte dintr'un colţ într'altul al mesei.

— Există un singur mijloc, zise el în cele din urmă. Deoarece Michaela se uita la el cu o privire plină de

încordare şi nădejde, el prinse curaj şi zise, pe tonul cel mai liniştit şi mai natural: — Trebue să se boteze.

Michaela rămase pe gânduri, apoi răspunse descurajată:

— N'o va face. Rabbi Gabriel nu va îngădui.

Fiul ei o îngână în batjocură:

— Nu va îngădui! Nici mie nu mi-a îngăduit. Dacă l-aş fi ascultat, poate că aş fi ajuns şi eu acolo unde e Ioseph. Nu va îngădui! Nu va îngădui! repetă supărat şi gesticulând mereu. Altceva nu ştiu, încheie scurt, oprindu-se pe loc. Şi deoarece văzu pe mama lui descurajată, cu ochii stinşi, adăugă:

— Voiu face bucuros tot ce voiu putea, ca să salvez ceea ce se mai poate salva din averea lui, deşi n'a meritat-o. Voi pune mâna pe tot ce mai poate fi salvat la Heidelberg, la Frankfurt şi Mannheim. Nu voiu cruţa nicio cheltuială pentru a interveni la Stuttgart, la guvern, la judecători, la închisoare. Dar, dacă nu se botează, încheie dânsul ridicând din umeri, cu greu voiu isbuti să fac ceva.

Când plecă, Michaela avea mersul mai greoiu şi mai nesigur.

Intre timp, la Stuttgart, Nicklas Pfäffle lucra pentru stăpânul lui, cu calmul său neschimbat. Sume mari de bani se scurseră în buzunarele funcţionarilor publici şi judecătoreşti. Deoarece Regentul dăduse ordin ca să cerceteze cu toată străşnicia averea legitimă a lui Süss şi ca aceste bunuri să nu fie atinse, secretarul avea la dispoziţie mijloace din belşug. Vaze scumpe, covoare şi pietre preţioase trecură, sub forma unor amintiri, din casa lui Süss în aceea a parlamentarilor influenţi, a funcţionarilor de stat şi ai curţii, cari, în mod oficial nu aveau nici o legătură cu afacerea directorului financiar, dar puteau să lucreze cu atât mai bine ca intermediari.

Prin toată Evreimea trecea svonul, mai întâi timid, apoi din ce în ce mai puternic: „El a salvat pe reb Iecheskel Seligmann, a întins mâna lui protectoare, apă-

rând Evreii de pe Neckar şi Rhin. Acum Edom şi toţi nelegiuiţii s'au reunit ca să se abată asupra lui. Era prea mare, împrăştia prea multă strălucire asupra întregii Evreimi. Au căzut asupra lui ca Haman necredinciosul şi vor să-l ucidă. Ajutaţi şi scăpaţi pe Reb Ioseph Süss Oppenheimer, care a fost un bun Evreu şi care, în gloria lui, şi-a întins mâna protectoare asupra întregii Evreimi". In toate sinagogile oamenii se rugau şi posteau, cei puternici interveneau prin cancelarii şi cabinetele ministeriale, se adunară bani, mulţi bani, tot mai mulţi bani, o sumă uriaşă, în mâinile lui reb Isac Simon Landauer, furnisor al curţii şi bun Evreu, care fusese însărcinat de către rabini şi comunităţi să apere cu toată puterea, cu toată priceperea şi mijloacele sale pe nenorocitul Ioseph Süss Oppenheimer, salvatorul lui Israel în marea lui nenorocire. Isac Landauer avea un plan, nu tocmai iscusit, dar direct şi temerar, pentru cazul că vor îndrăsni în adevăr să condamne pe Süss. Pentru acest plan avea nevoie de bani, nespus de mulţi bani. Şi acum curgeau în casele lui sume fabuloase, aur strălucitor, poliţe, trate; cei modeşti dădeau puţin, cei mari dădeau mult, în toate ţările, în toate comunităţile, în toată lumea.

Iohann Daniel Harpprecht lucra în biblioteca sa. Regentul nu confirmase încă sentinţa comisiunii, poruncise ca, deocamdată, să rămână secretă şi i-o trimisese spre expertiză, împreună cu un enorm material.

Bătrânul era tare mâhnit. Se împlineau patru ani de când îşi dăduse părerea asupra cazului lui Iecheskel Seligman şi fusese nevoit, cu toată părerea de rău, să salveze pe acel Jidov murdar. Lipitorile se retrăseseră acum, ascunzându-se care încotro; dintre cele cari mişunau sus, cele grase, Ducele şi Evreul, unul era mort, celălalt zăcea neputincios sub picioarele sale, şi nu depindea decât de dânsul ca să-l strivească. Ah, au supt destul! El, Harpprecht, fusese un om puternic şi acum devenise un moşneag, din pricina lor. O mulţime de

pământ, de păduri şi ogoare, de trupuri şi suflete omeneşti, au fost mâncate sau distruse de ei, şi tânărul Michael se prăpădea de inimă rea, iar blânda şi frumoasa Elisabeth Salomea devenise o prostituată din pricina lor. Şi dacă lipitorile au fost gonite şi au dispărut, vor reveni, aşa cum au revenit întotdeauna şi vechiul organism se va prăbuşi în cele din urmă. Şi acum şedea dinaintea actelor şi trebuia să hotărască dacă e drept să striveşti această lipitoare primejdioasă.

Bilfinger intră. El era acum adevăratul guvernator al ţării, un guvernator credincios şi modest, care muncea pe brânci şi cu folos. Munca îi pria şi acest bărbat gras şi sângeros părea cu zece ani mai tânăr decât Harpprecht, cu care era într'o vârstă.

— Unde ai ajuns, frate? întrebă el, privind grămada de acte. E acelaş lucru, adăugă apoi încet şi stingherit, ca pe vremuri, chestiunea cu Evreul Iecheskel?

Afară ningea, fulgii cădeau moi şi deşi. In odaie era linişte. De alături se auzea pasul tânărului Michael Koppenhöfer.

— Da, scumpe frate, zise Harpprecht. E acelaş lucru. După litera codului penal, nu sunt destule dovezi.

Bilfinger luă o parte din hârtii, le răsfoi şi le puse iar la loc.

— Nu trebue să ne gândim, dragă frate, zise el după câtva timp, că în statul constituţional Württemberg, acuzatul şi-a îngăduit atâtea excepţiuni dela litera legii, încât acum trebue să sufere şi el, să facem o excepţie dela formele stricte ale dreptului?

— Ba da, răspunse Harpprecht, dar nu eu, ci Ducele.

Intre timp se terminase şi procesul intentat generalului Remchingen. Nobil, iezuit şi austriac, el nu fu tratat cu atâta indulgenţă ca autohtonii Hallwachs, Mez, Bühler, Lamprechts, Scheffer; el nu avea rude în cabinet, tratase în totdeauna pe civili cu dispreţ, pe toţi acei cari nu erau nobili, şi mai ales pe deputaţi, drept canalii, mitocani, plebe, şi era foarte urît de toată lumea. Ancheta fu severă şi adună dovezi ca să-l con-

damne, dacă nu la moarte, cel puțin la închisoare pe viață.

Dar în acest timp fu terminat acordul între Karl Rudolf și Ducesa-văduvă, cu privire la tutela moștenitorului, acord conceput în termeni foarte favorabili pentru Regent, și fu supus, odată cu regulamentul Regenței, aprobării cancelariei imperiale. Părea deci grozav de nepotrivit în acest moment să indispună curtea vieneză prin pedepsirea unui catolic austriac. Hotărîră deci să amâne pronunțarea sentinței și, până una-alta, deteră drumul generalului, pe cuvânt de onoare. Cum era de așteptat, Remchingen își călcă cuvântul și fugi peste graniță, intrând în serviciul Veneției, sub generalul Schulenberg. Fu condamnat în contumacie și protestă de mai multe ori la Impărat. Ani întregi continuă să-și verse tot veninul și toată amărăciunea asupra Ducatului, copleșindu-l de cele mai murdare injurii.

Poporul era revoltat de fuga lui Remchingen. Acum toți exploatatorii națiunii scăpaseră nepedepsiți; se așezară la Esslingen, la depărtare de o leghe jumătate, râdeau de dânșii, sau le făceau dificultăți și împroșcau cu noroiu, ca Remchingen. Nu mai aveau decât pe Evreu. Cel puțin acesta să plătească pentru toți. Pflug și Pancorbo se puseră iar pe lucru, ațâțând poporul și plătind manifestațiuni. Și mai sălbatic și mai violent și mai amenințător răsunau prin toată țara cuvintele: „Jidovul la spânzurătoare!".

Astfel stăteau lucrurile, când Harpprecht înmână Regentului rezultatul expertizei sale. Hotărîrea acestui bărbat drept și leal nu fu turburată nici de ura împotriva Evreului, nici de urletele poporului, care striga, cerând într'un glas moartea prizonierului, nici de favoarea sau defavoarea cabinetului și a parlamentului. Profesorul de drept spunea: „Consilierii și miniștrii cari au jurat pe Constituție și cari au semnat ordinele și decretele încriminate, trebuesc urmăriți și pedepsiți, nu însă și străinul, care nu a depus jurământ și care nu îndeplinea nicio funcție publică. Cei dintâi sunt,

după dreptul roman şi german, pasibili de pedeapsa cu moartea, cestălalt însă nu, cu excepţia unui singur cap de acuzare, raporturile sexuale cu femei creştine. Acest punct nu poate fi luat în consideraţie, din diverse motive, şi nici comisiunea nu l-a prenumărat în motivarea sentinţei. Profesorul încheia, spunând că în baza legilor în vigoare, atât în Imperiu, cât şi în Ducat, acuzatul nu putea să fie condamnat la moarte; trebuia să i se confişte tot ce furase, atât cât se putea dovedi, şi să fie expulzat din ţară.

Mic, încovoiat şi jerpelit, bătrânul Duce încărunţit de ani, asculta cu atenţie pe acest bărbat greoiu, leal şi obiectiv.

— Eşti de părere, aşa dar, zise el în cele din urmă, că judecătorii au condamnat mai mult pe Evreu decât pe criminal?

— Da, zise Harpprecht.

Pe stradă, cineva fluera refrenul popular: „Jidovul la spânzurătoare!" Bătrânul Regent strânse buzele.

— Aş vrea să pot urma sfatul dumitale, zise el, despărţindu-se de jurist.

A doua zi, Regentul semna sentinţa de moarte.

— E mai bine ca Evreul să fie spânzurat pe nedrept, zise el, decât să trăiască pe drept, şi ţara să continue a fi turburată. Apoi adăugă:

— E un eveniment rar ca un Evreu să plătească pentru nişte criminali creştini.

Prin coridoarele goale şi întunecoase ale fortăreţei Hohenasperg, pe treptele întortochiate, Michaela Süss păşea în urma unui caporal morocănos, cu o legătură fioroasă de chei. Inima bătrânei femei răsfăţate bătea cu putere, văzând peste tot numai ziduri şi arme grosolane, un întreg aparat sinistru şi ameninţător. Caporalul tropăia cu paşi repezi şi ea îl urma cu greutate, pierzându-şi răsuflarea, dar nu îndrăsni să spună nimic. In sfârşit, o uşă scundă scârţâi în ţâţâni. Răsuflând din greu, ea văzu o încăpere goală, în care, pe

o laviță, ședea un bătrân gras și moleșit, cu spatele adus, cu barba albă, murdară, mormăind un cântec.

— Nu e ăsta, domnule; vreau să-l văd pe Joseph Süss.

Caporalul răspunse morocănos:

— Ăsta e Ovreiul, cucoană.

Cuprinsă de o spaimă, care îi îngheță sângele în vine, Michaela Süss se uită la prizonier, care îndrepta acum fața spre dânsa, clipind din ochii lui căprii, cam inflamați. Caporalul închise ușa pe dinafară, zângănind din chei. Acesta e fiul! Acest bărbat urât și neîngrijit, mai bătrân decât dânsa, să fie strălucitorul ei fiu! O, nu se mai vedea nimic, nici cea mai mică urmă din Heydersdorff într'însul, mai degrabă, observă ea cu groază și curiozitate, semăna cu Rabbi Gabriel, deși avea barbă. Ea îl privi timidă și îngrozită, și nu simți nimic din mila sfâșietoare de mai înainte; simți cum îi alunecă din suflet și acum acesta îi rămânea gol. Vedea un om străin, murdar și neîngrijit pe care, se înțelege, trebue să-l compătimești, căci e închis și o duce rău, și afară de asta era Evreu. Dar sufletul ei se închisese din nou, ca într'o carapace. Era o femeie străină și elegantă, care se simțea încurcată în fața acestui bărbat neîngrijit, care alunecase în noroiu.

Mai pe urmă, când începură să vorbească, ea nu mai găsi niciun cuvânt sincer. El îi vorbi cu blândețe, cu o bunătate superioară, aproape glumeață și îi mângâie mâinile albe. Ea plânse puțin. Dar niciunul din cuvintele lui nu-i pătrunse în suflet. Se gândea mereu: acest om bătrân, fiul meu! și se închidea în sine. La drept vorbind, se bucură, când ora, pe care îi îngăduiseră s'o petreacă cu dânsul trecu, și caporalul cel morocănos veni s'o ia. Din prag, mai privi odată plină de groază la bătrânul, care era fiul ei. Când părăsi fortăreața, ea fu aceea care grăbi pasul.

Puțin după aceea intră în celulă un bărbat tăcut, blând și trist și se înclină foarte politicos. Mâini mari și albe, priivire melancolică și o față grasă și albăstrie

de atâta ras. Vorbea încet, cu glasul exersat şi monoton. Era Iohann Friedrich Paulus, fostul protopop din Dankendorf, actual predicator la Stuttgart, Evreu botezat. Fusese trimis de vicarul Hoffman. Acesta ar fi dorit să convertească singur pe încăpăţânatul de Süss, dar văzând că era puţină speranţă, preferă ca un altul să-şi ia această însărcinare, decât să renunţe de tot. Evreul de altădată ar putea să se insinueze mai bine, să se strecoare mai sigur în această inimă împietrită.

Liniştit şi politicos, renegatul şedea lipit de perete şi cu toată corpolenţa lui, părea ciudat de fantomatic. Işi plimba prin celulă privirea tristă a ochilor săi în formă de migdală. Vorbea încet, pe un ton de conversaţie.

— Toate acestea, spunea el, sunt numai învelişul şi masca. Palatul dumitale, această celulă, judaismul dumitale, creştinismul meu: înveliş, mască. Singura realitate e să simţi în tine izvorul Divinităţii. Să fii lumină din lumină, cuvânt din cuvânt. Te-am văzut ridicându-te, domnule director financiar, te-am văzut în toată gloria dumitale, plutind în înălţimi. Eu sunt un prieten şi un discipol al rabinului Ionathan Eybeschütz, care, la rândul lui, e prieten cu unchiul dumitale, Rabbi Gabriel. Am avut de multe ori dorinţa să vorbesc cu dumneata, domnule director financiar. Nu pentrucă mă dispreţuiai poate din pricina botezului meu, ci pentrucă voiam să-ţi schimbi părerea. Văzându-te acuma, încheie dânsul tremurând de emoţie, şi glasu-i mângâietor deveni şi mai blând, îmi dau bine seama că am venit pentru amândoi, pentru mine, ca şi pentru dumneata.

— Aţi venit, cu toate acestea, răspunse Süss, ca să mă convertiţi la creştinism. Vicarul Hoffmann v'a trimis aci. Nu-i adevărat, venerate părinte? Sau să vă numesc Rabbi, învăţătorul nostru? zâmbi el.

Omul de lângă perete zise:

— Nu e greu şi e chiar frumos să te încăpăţânezi şi să devii un martir. Mulţi mă dispreţuesc pentrucă

m'am botezat. Dar insultele nu mă dor. Nu mă emoţionez şi nu le şterg. Pentrucă eu n'am făcut-o nici pentru pâine, nici pentru onoruri, numai pentru idcie, pentru legea mea. Dumneata ai legea dumitale, ideia dumitale. Nu e oare mai drept să trăieşti această lege până la urmă, să nu laşi să se stingă această lumină, chiar dacă în locul hainei evreieşti ar trebui să îmbraci o haină creştinească? Să trăieşti într'o astfel de celulă, — privirea sa blândă lunecă pe zidurile goale,—e desigur foarte greu. Dar cine îţi spune, Excelenţă, că tot ce e greu e un merit?

— Aveţi darul, venerate părinte, să înveliţi doctrina religiei dumneavoastră într'o haină foarte confortabilă. Un pat moale, o cameră plăcută, o friptură de vânat şi un vin vechiu de Madera sunt realităţi incontestabile, accesibile şi plăcute; şi ceea ce aţi spus despre cuvânt din cuvânt şi lumină din lumină, sună foarte bine la ureche. Dar cum vedeţi, am schimbat palatul meu din Seegasse cu această celulă. Am fost bănuit în toate acţiunile mele, dar niciodată nu s'a îndoit cineva că sunt un negustor priceput. Trebue deci să fi avut — Süss zâmbi cu şiretenie — motivele mele, ca să fac acest schimb. Spuneţi domnului vicar, încheie dânsul vesel şi politicos, şi spuneţi-vă şi dumneavoastră: aţi făcut şi aţi spus tot ce a fost omeneşte posibil. Vina e a mea, în adevăr, numai a mea.

Când rămase singur, Süss fredonă, zâmbi şi clătină din cap. Se gândi la Michaela. Ce mult iubea pe această femeie nebună! Se simţi slab, uşor, de o oboseală plăcută, ca un bolnav, într'un aşternut cald, simţind că se însănătoşeşte. Astfel şedea şi el, fredonând, pe laviţă. Atunci, pe neaşteptate, copila îi apăru şi îi vorbi. Era mult mai mică şi mai tânără, era cât o păpuşă; şi ciudat lucru, i se aşeză pe umăr, mângâindu-i barba cu duioşie şi spunând: „Ce prost eşti, tată! Ce prost eşti, tată!" Rămase cam o jumătate de oră. Ii vorbi, dar numai despre lucruri mărunte; îi vorbi, cu importanţa şi seriozitatea unui copil, despre lalele, despre

interpretarea unui pasaj din Cântarea Cântărilor, despre căptuşala rochiei celei noi. Când plecă, Süss respira ca în somn, cu gura pe jumătate deschisă, fericit. O chemase de atâtea ori, şi ea nu venise, o chemase cu fapte sălbatice, înflăcărate, nebuneşti. Aprinsese pentru dânsa o jertfă orbitoare, monstruoasă, şi ea nu venise. Cât fusese de prost! Ea era doar atât de mică, o fiinţă atât de mică, de blândă şi mulţumită! Ce putea ea să facă cu faptele şi jertfele lui mari, orbitoare şi răsunătoare? Acum însă, când se potolise şi se resemnase să n'o mai vadă, acum venise fără de veste şi această apariţie era un dar nemăsurat, care îl umplea de fericire. Se plimbă prin celulă, făcând cei cinci paşi şi jumătate încoace şi încolo şi celula i se părea plină şi bogată, mare cât toată lumea: întinse braţele şi râse singur, tinereşte, fericit şi atât de tare, încât gardianul din coridor se sperie şi se uită bănuitor pe ferestruică.

Maiorul Glaser anunţă lui Süss să se pregătească să plece a doua zi de dimineaţă la Stuttgart. Maiorul ştia că Evreul pleacă la Stuttgart ca să afle sentinţa de moarte, dar nu avea ordin să-i spuie aceasta şi nu crezu necesar. Süss, fiind încă sub impresia plăcută a cuvintelor lui Noemi, crezu că se întoarce în casa lui şi că va fi liber. Nici pe departe nu credea că e cu putinţă ca, împotriva literii legii, să fie condamnat la moarte. Glumind cu voie bună şi într'o dispoziţie din cele mai plăcute, el spuse că se bucură că va avea vreme frumoasă la drum şi întrebă pe comandant dacă îi dă voie să-i trimită o tabacheră drept amintire. Maiorul refuză, abia stăpânindu-şi un rânjet, dar îngădui Evreului să îmbrace o haină de gală pentru drum. Cu gardianul, Süss glumi deasemenea vorbind în cuvinte înaripate despre întoarcerea lui şi despre libertate şi-i dădu ca bacşiş un cec de o valoare considerabilă, cu care gardianul uimit nu ştia ce să facă.

Seara, când se întinse pe laviţă, se simţi uşor şi fericit. Acum va pleca undeva în străinătate, la marginea

unui lac sau la țărmul mării, într'un colțișor liniștit, și va trăi modest și mulțumit. Câteva cărți, sau nici atâta. Și în curând el se va cufunda încet și ușor în uitare, iar oamenii nu vor păstra decât un ecou absurd și sonor despre viața și activitatea sa, care în bine, ca și în rău, va da numai o imagine desfigurată; în curând însă, nici numele său nu va mai însemna nimic, decât acele câteva litere fără niciun înțeles; în sfârșit, și acestea se vor șterge și nu va mai fi decât marea tăcere și o legănare, o strălucire blândă în lumea de apoi.

A doua zi de dimineață, Süss plecă pe o vreme frumoasă și însorită. Era o dimineață rece și senină. Cu tot frigul, plecă în trăsură deschisă. Slăbit, dar bine dispus, se ghemui în fundul trăsurii, având un gardian alături și un altul în față. O puternică escortă înconjură trăsura. La început vru să vorbească cu însoțitorii săi, dar aceștia aveau ordin sever să nu răspundă. El nu se supără. Rezemat de spetează, el respira, gusta, înghițea, vedea și pipăia, după atâtea luni de întuneric, aerul curat și liber, dătător de fericire. O vedere, care nu se izbește de ziduri, ce lucru minunat! Copaci, acoperiți de o zăpadă albă și moale. Câmpul vast și alb, mărginindu-se cu cerul, lumea imensă, lumea minunată, pură și nesfârșită! Aer! Aer! Aer liber. Acest aer ameți pe bietul prizonier desvățat să respire și Süss se rezemă de trăsură, slab, moleșit, istovit, dar beat de fericire. Își deschise haina de mătase roșie brodată cu aur și căptușită cu catifea și chiar vesta tivită cu aur. Picioarele îi tremurau de oboseală. Își scoase pălăria de catifea și peruca, ce nu ședea bine pe părul neîngrijit, și lăsă vântul să-i treacă prin părul albit.

Dar la poarta din Stuttgart îl aștepta o mulțime compactă. Când sosi trăsura, începu să strige, să chiuie și să arunce cu pietre și noroi. Se repeziră asupra Evreului, îl smulseră din trăsură, îl ghiontiră din toate părțile și îl traseră de barbă. Ridicară copiii în brațe: „Priviți-l! Iată călăul, Iuda, ucigașul, porcul de Jidov!"

Süss fu scuipat şi călcat în picioare. Îi rupseră haina cea frumoasă şi pălăria de catifea fu târîtă în noroiu. Escorta isbuti cu greu să smulgă pe Evreu din mâinile lor. Acum el şedea în trăsură, gâfâind, cu faţa scrijelită, cu dâre de sânge şi scuipat ce se prelingeau încet în barba pe jumătate smulsă, iar soldaţii îl înconjurară, ameninţând mulţimea cu mâna pe armă.

Strigătele şi chiotele pătrunseră şi în încăperea spaţioasă, în care Magdalen Sibylle năştea copilul lui Immanuel Rieger. Consilierul transporturilor ar fi dorit ca soţia lui să nască la ţară, pe frumoasa ei proprietate din Würtigheim; dar, din motive inexplicabile, ea vru cu orice preţ să rămâie în oraş şi el se supuse. Acum era în durerile facerii; o moaşă harnică şi vorbăreaţă îşi făcea de lucru în jurul patului, iar bărbatul ei umbla de colo, colo, palid, serviabil, umil şi năduşit. Deşi Magdalen Sibylle părea voinică şi numai bună pentru a face copii, naşterea nu era atât de uşoară, cum crezuseră. Ea ţipa, se opintea, gâfâia. Acum interveniseo un moment de acalmie şi, răsturnată pe spate, lividă, ea tremura, scăldată în sudoare. In liniştea odăii răsunară deodată chiotele mulţimii. Refrenul popular se auzi foarte desluşit: „Jidovul la spânzurătoare!" Rieger îşi frecă mâinile.

— Semn bun, zise el, copilul se naşte sub semnul dreptăţii.

Ea însă se uită plină de ură la bărbatul slab şi firav şi se rugă în gând, fără rimă şi înfloriturі, ci cu adâncă convingere: „Doamne Dumnezeule! Nu îngădui să-i semene lui! Dumnezeule din ceruri! Mi-ai trimis atâtea încercări. Ingădue-mi cel puţin atâta, îngăduе-mi ca micuţul meu să nu-i semene!"

Intre timp, Süss fu adus la primărie. Sala cea mare era ticsită de spectatori, corpul judecătoresc era în păr, solemn, purtând roba neagră. Evreul văzu chipul masiv, vesel şi brutal al lui Gaisberg, cel fin şi batjocoritor, cu nasul coroiat, al lui Schütz, figura aspră şi crudă a lui Pflug şi chiar aceea a tânărului Göta, de

altfel fără nicio expresie, care acum părea însufleţită de ură, răsbunare şi triumf. Atunci îşi dete seama că nu fusese sortit libertăţii, ci morţii. Cu glasu-i tunător şi inflexibil şi un puternic accent suab, preşedintele Gaisberg începu să citească sentinţa. Süss auzi, într'o înşirare monotonă, cuvintele de prădare, fraudă, înaltă trădare, les-majestate, crimă împotriva statului şi, ca încheiere, că va fi executat prin streang. In sala supra-încălzită văzu mulţimea compactă, toţi demnitarii, miniştrii, parlamentarii, generalii, gâfâind, asudând, plini de entuziasm. Văzu aceste animale mici şi desgustătoare, năvălind asupra celui mare, întins la pământ într'o voită lipsă de apărare, muşcându-l, înghesuindu-se unul peste altul, pentru ca fiecare să-şi mai poată înfige dinţii în masa de carne ce murea. Atunci într'însul, se trezi deodată Süss cel de odinioară. Se îndreptă din şale şi începu să vorbească. Bărbatul îmbătrânit şi decăzut, acoperit de sânge şi noroi, înalţă capul şi răspunse judecătorilor săi. Rece şi obiectiv, cu glasul lui tăios, el îndepărtă sulemeneala patetică a sentinţei. Primele lui fraze fură ascultate în tăcere. Apoi, vineţi de furie faţă de această îndrăsneală, toţi acești demnitari se asvârliră asupra lui, întocmai ca poporul, urlând şi lovindu-l cu sabia şi escorta îl scoase cu greu din mâinile lor. Pe când era condus prin sala care mugea de urlete, auzi în spate cuvintele aspre şi batjocoritoare ale consilierului Pflug:

— Ai spus, jupâne, că nu te putem spânzura mai sus decât spânzurătoare. O să-ţi arătăm noi şi asta.

Rabbi Gabriel Oppenheimer von Straaten şi Rabbi Ionathan Eybeschütz plecară cu diligenţa din Hamburg. Cei doi bărbaţi nu rostiră tot drumul decât cuvintele necesare. Vedeau alergând înaintea lor cai roibi, negri sau albi, schimbaţi adesea; vedeau peisajul desfăşurându-se, câmpie, dealuri, pădure, râu şi vii. Dar nu le urmăreau decât cu ochiul, nu cu mintea. Pietrele de

hotar apăreau şi dispăreau. Ei nu vedeau decât chipul la care voiau să ajungă, înainte ca viaţa lui să se stingă.

Rabbi Gabriel avea înfăţişarea lui morocănoasă din totdeauna, iar trupul gras îi era îmbrăcat în haine demodate de burghez înstărit. Rabbi Ionathan purta un caftan de mătase; faţa lui încă tânără strălucea din mijlocul bărbii albe ca laptele. După câteva săptămâni de viaţă lumească, el se cufundase iarăşi în meditaţie, în studiile sale, în Dumnezeu. Transformarea din urmă a lui Süss exercită asupra lui o atracţie dureroasă. Nu era vorba de sfârşitul lui teatral. El şi Rabbi Gabriel ştiau, fără să fi vorbit între dânşii, simţeau amestecul ciudat de voinţă liberă şi constrângere al acestui sfârşit. Raportul, legătura tainică, fluidul care trecea dela acel om spre dânşii, impresionase şi pe Rabbi Ionathan, exaltându-l şi deprimându-l rând pe rând. El trăia în acel om şi una din rădăcinile lui cele mai puternice va muri în celălalt. Astfel, cei doi bărbaţi mergeau spre moartea lui Süss, cu ochii aţintiţi înainte şi conştiinţa legăturii lor îi apăsa ca un nor greu.

Şi pe alte drumuri veneau călătorii spre Stuttgart, spre Süss, pentru Süss. Furnisorul curţii, Isac Simon Landauer, venea însoţit de o puternică escortă. Deşi obişnuia să călătorească foarte modest, luase cu dânsul trei casieri evrei şi, în afară de garda poliţienească anume tocmită, câţiva vlăjgani de încredere. Venea deasemenea micul Iacob Iosua Falk, rabinul din Frankfurt, şi masivul, înflăcăratul rabin din Fürth. Cei trei bărbaţi se întâlniră în apropiere de Stuttgart; obţinuseră o audienţă la Regent şi se luaseră măsuri ca să nu fie molestaţi la intrarea în oraş.

Karl Rudolf îi primi în prezenţa lui Bilfinger şi a lui Pancorbo. Rabinul din Fürth zise:

— Alteţa Voastră e cunoscută în toată lumea pentru dreptatea sa. Este drept ca tâlharii, stabiliţi în jurul Ducatului, la Reutlingen, Esslingen să râdă şi să-şi mănânce prada în linişte, şi Evreul, care e mai puţin vinovat în faţa legii, să plătească pentru ei? Alteţa Voa-

tră e dreaptă cu cei mari şi cu cei mici, cu Suabii şi Austriacii, cu catolicii şi protestanţii. Fiţi drept şi cu Evreul.

Rabinul din Frankfurt zise:

— Reb Ioseph Süss Oppenheimer s'a distins printre toţi Evreii; s'a născut dintr'o veche familie evreiască, foarte bine văzută. Ceea ce a făcut el, se va spune că a făcut întreaga evreime. Dacă va fi spânzurat, şi complicii săi creştini vor umbla liberi, se va spune că Evreii poartă vina tuturor relelor, şi ura, răutatea şi persecuţiile se vor abate din nou asupra întregii Evreimi. Alteţa Voastră e un stăpân şi un prinţ milos. Alteţa Voastră ştie că Evreul nu e nici mai mult, nici mai puţin vinovat decât complicii săi creştini. Dacă el va fi judecat altfel decât ceilalţi, vom avea necaz mult în lume şi noi nenorociri vor copleşi pe cei asupriţi. Rugăm pe Alteţa Voastră, din toată inima noastră umilă şi chinuită, să aibă milă de acest om şi de întreaga Evreime.

Isac Landauer zise:

— Ceea ce a făcut Reb Ioseph Süss Oppenheimer, a păgubit pe cutare sau cutare şi Ducatul Württemberg. Păcatul făcut prin bani poate fi îndreptat prin bani. Ne-am unit toţi Evreii şi am adunat bani, bani mulţi, o enormă sumă de bani. Am venit deci să rugăm pe Alteţa Voastră: redaţi libertatea lui Reb Ioseph Süss Oppenheimer. Vom îndrepta tot răul pe care l-a putut săvârşi dânsul, vom despăgubi şi răsdespăgubi, aşa fel ca Ducatul Württemberg să prospereze şi să înflorească. Dacă redaţi libertatea Evreului Ioseph Süss Oppenheimer, vă oferim o amendă voluntară de cinci sute de mii de dubloni [1]).

Regentul şi cei doi miniştri ascultaseră pe Evrei în tăcere. Când auziră oferta lui Isac Landauer, tresăriră. Această ofertă era o obrăsnicie. Dar suma era atât de uriaşă, întrecând chiar cea mai ridicată sumă ce figurase vreodată în bugetul Ducatului, încât oferta nu

1) Piesă de aur valorând doi ducaţi.

putea fi respinsă pe simplul motiv că era nerușinată și aroganță. Cinci sute de mii de dubloni de aur! Dorința de a răscumpăra pe Ioseph Süss era o cutezanță și o prostie. Dorința de a-l răscumpăra pentru o sumă atât de enormă, era un proiect îndrăsneț și genial, care îi uimea prin măreția lui naivă. Așa socotise și Isac Landauer, pe această uimire își bizuise planul. Fusese încredințat dela început, că nu vor putea obține nimic prin șiretenie, argumente, prin apeluri la dreptate sau prin rugăminți de grațiere. Poate că această sinceritate naivă va face mai mult efect. Cu bani se putea cumpăra orice în lumea asta: pământ și vite, munți și râuri și păduri, împărați și papi, guverne și parlamente. Deci n'ar putea cumpăra dela acești *goimi* suabi setea lor de răsbunare și stupidele lor palavre asupra justiției? Acest Duco ținea la dreptatea lui stupidă și strâmbă, ca la ceva scump. Ei bine, i-o vor plăti scump. Cinci sute de mii de ducați de aur! Cu acești bani s'ar putea cumpăra la nevoie un mic ducat: era un preț destul de bun pentru o fărâmă din așa zisa lor dreptate.

Inainte ca cei trei demnitari să-și revie din uimirea lor, Isac Landauer urmă:

— Nu vom plăti în hârtii de valoare, nici în [illegible]. Plătim aur, aur strălucitor. Ducați de aur, rotunzi și intacți.

Bătrânul se apropie de ușă, și cu un zâmbet superior, făcu semn oamenilor săi, clătinând din cap. Regentul și miniștrii săi priviră în așteptare mută și încordată la oamenii cari intrau. Aceștia duceau săculețe mici și grele, pe cari le goleau la un semn al lui Isac Landauer. Aurul începu să curgă, monede de aur de toate valorile, aur roșiatic spaniol, african, turcesc, din toate țările. Și se îngrămădea, se suia fără încetare, crescu până la înălțimea unui om, se întinse ca un stejar puternic, ca un munte de aur. Micul și jerpelitul Regent, ca și masivul Bilfinger, priveau în tăcere. Dom Bartelemi Pancorbo întindea capul descărnat, cu fața învinețită, din colereta demodată, degetele lui uscate

se desfăceau, se strângeau şi, ne mai putând rezista ispitei, mângâiară aurul, aurul mult iubit, scăldându-se în valurile lui nesfârşite. Isac Landauer stătea alături de el, în caftanul lui unsuros, cu perciunii nepieptănaţi, într'o atitudine neestetică şi zâmbea misterios, trecându-şi degetele prin barba spălăcită.

Oferta lui Isac Landauer fu respinsă. Dar cuvintele acelor bătrâni răsunară multă vreme în urechile Regentului. Era nedrept! Era silit, ca înaintea morţii să fie nedrept. Nu numai cu Süss, dar şi cu ceilalţi Evrei. Averea nu-l impresiona, aurul nu-l mişca. Aceşti oameni însă ţineau la bani. Aur, aur! Aceasta era viaţa lor, raţiunea lor de a fi. Şi totuşi, au dat de bună voie o sumă atât de enormă, ca să împiedice o nedreptate. Datoria lui era limpede: el trebuia mai întâi să fie drept cu Suabii săi, prin urmare nedrept cu Evreii. Dar acest munte de aur îl apăsa, îl rănea.

Intr'o scrisoare urgentă, el rugă pe Ducele Karl Friedrich de Württemberg-Ols să-l viziteze. Voia să-i cedeze tutela şi regenţa. Luptase din răsputeri să scoată ţara din nevoi şi isbutise. Dreptate! Datorie! Autoritate! Aceasta fusese deviza lui. Dar nu era cu putinţă să guverneze, în aceste timpuri după astfel de principii. Fusese nevoit să privească cum fuseseră eliberaţi tâlharii, cari meritau pedeapsa cu moartea; acum trebuia să vadă cum vor spânzura pe Evreu, deşi nu era drept. Avea şaptezeci şi unu de ani şi era obosit. Simţea că-i slăbesc forţele fizice şi intelectuale. Soldatul sărac şi modest aspira la liniştea campestră a orăşelului său înflorit, la un sfârşit paşnic.

Având în vedere îndrăsneala de care făcuse dovadă Süss cu prilejul citirii sentinţei, când se arătase atât de recalcitrant, el fu închis în camera seniorilor, legat în lanţuri şi lăsat toată ziua fără hrană, într'o încăpere absolut goală. După isbucnirea de revoltă ce avusese în faţa judecătorilor, Evreul îşi recăpătă calmul şi acum privea zâmbind şi clătinând din cap, sângele

şi murdăria de cari era acoperit. Cu membrele strâmbate de lanţuri, se ghemui lângă peretele încăperii goale, dar destul de luminoase. Haman, ministrul lui Ahasverus, veni la el; avea nasul coroiat al domnului von Pflug şi glasul lui aspru şi arogant. Veni şi Goliat care, cu gestul domnului von Gaisberg, îl lovi pe umăr greoiu, jovial şi cu putere. Veniră şi alţii, mai prietenoşi, cari vorbeau cu dânsul într'un dialect pe jumătate suab, pe jumătate ebraic. Credinciosul Eliezer-Pfäffle era şi el de faţă, iar Abraam, sub chipul lui Iohann Daniel Harpprecht, discuta cu Dumnezeu despre dreptate. Veniră şi oamenii cari fuseseră la Noemi. Profetul Isaia mormăia şi mângâia cu glasul morocănos al unchiului. Printre crengi atârna de părul său bogat, Abesalon; dar părul său era alb şi chipul pe care îl încadra, propriul său chip.

Deodată însă auzi ţipete, lătrat şi un glas tunător. Ah, tot vicarul Hoffmann, lăudând binefacerile confesiunii din Augsburg. Da, zelosul păstor de suflete venise, crezând că prada lui se înmuiase destul. Dar Süss nu era deloc dispus să discute astăzi cu dânsul. Această voce groasă acoperea pe cele mai blânde din jurul său. Îl rugă încet şi fără nicio ironie să plece; dacă îl va lăsa în pace, va testa bisericii protestante zece mii de taleri pentru osteneala sa. Preotul se retrase desnădăjduit.

O altă vizită neaşteptată fu aceea a unui bătrân elegant şi fin, cu capul ca de ogar, îmbrăcat cu o eleganţă discretă: tatăl Ducesei-văduve, bătrânul prinţ de Thurn şi Taxis. Nu avusese linişte, venise tocmai din Ţările de Jos. Nu era cu putinţă, nu putea îngădui ca Süss să moară în aşa chip. Un bărbat, pe care îl vizitase fiica sa, căruia el însuşi îi strânsese mâna! Un bărbat din partea căruia biserica catolică acceptase atâtea servicii, neoficial, firește, totuşi în aşa fel, încât toate curţile europene o ştiau. Nu, nu, aceasta nu se împăca cu principiile sale despre politeţă; era prea bine crescut, ca să admită un astfel de lucru. Un bărbat

cu care ai ajuns atât de departe, era un cavaler. Tactul, buna creştere, convenienţele cereau să nu fie lăsat să ajungă în atingere cu spânzurătoarea. Bătrânul prinţ plecă deci la Stuttgart, incognito, sub numele de Baronul Neuhoff.

Prinţul venea cu un plan determinat. Va ajuta pe Evreu să fugă, aşa cum ajutase pe Remchingen. Cu Evreul nu va merge atât de uşor, dar el era hotărît să nu cruţe nici bani, nici osteneala. Poate că la urma urmei acest Regent bătrân şi antipatic va fi bucuros să scape de Evreu în modul acesta. In orice caz, el va isbuti. Dar va pune o condiţie: atâtea sforţări pentru un Evreu, nu era cu putinţă. Deaceia Süss nu putea să rămână Evreu. Süss trebuia, şi în situaţia lui, desigur că nu va face dificultăţi, să se boteze. Va fi o cucerire şi un triumf pentru biserica catolică, să primească în sânul ei pe acest financiar iscusit şi politician abil, care, de altfel era cu mult mai bine crescut decât majoritatea aşa-zişilor seniori suabi. Elegantul prinţ se dete înapoi scârbit când, zâmbind de surpriza ce-i pregătea, trecu pragul încăperii lui Süss. Ce însemna asta? El nu vedea decât un Evreu bătrân şi ghemuit. Acesta era directorul financiar? Acesta era marele cuceritor? Se simţi stânjenit, de parcă el însuşi ar fi fost murdar.

— Da, zise Süss cu un zâmbet şters, da, Alteţă eu sunt.

Aduseseră în acea încăpere o laviţă, un scaun şi o masă. Prinţul se aşeză cu băgare de seamă. Nu putea de loc să recunoască în omul care sta ghemuit în faţa lui pe cavalerul elegant, care îi rămăsese lui în memorie. Nu cumva Evreul voia să înşele încă odată lumea? Nu era oare la mijloc un truc? Prinţul avu acelaş sentiment de neplăcere, ca odinioară în salonul cel galben, sau în faţa livrelelor roşii. Oare Evreul să fi făcut imposibilul, vrând să-şi bată joc de dânsul, chiar în aceste împrejurări? Dar, chiar dacă toată lumea a căzut în cursă, el nu va cădea. Nici nu se gândeşte. El, seniorul sceptic şi purtat prin lume, el nu se va lăsa înşelat.

— Cu mine n'ai nevoie să te prefaci, Excelenţă, zise el pe un ton politicos, de parcă ar fi fost într'un salon. E cu neputinţă să presupui că eu voiu crede în această deghizare. E un truc. Sub spânzurătoare îţi vei scoate deodată această barbă respingătoare, redevenind cavalerul priceput, monden şi desăvârşit de mai înainte. E o manevră — zise el triumfător. Firește că e o manevră. Dar, domnule director financiar, membrii parlamentului se pot înşela în faţa acestei comedii, eu însă nu. Cu mine nu merge.

Süss tăcu.

— Ai, desigur, în mână şi alte mijloace, urmă prinţul, pe cari nu le vei produce decât în ultimul moment. Vrei, fără îndoială, să faci acum pe martirul, pentru ca să te ridici apoi cu atât mai strălucitor. Fii prudent! Atmosfera de aici e primejdioasă. Poate că nici nu vei apuca acel moment. Poate că — scuză-mă, te rog — te vor spânzura cu mijloacele acelea în mână.

Deoarece Süss tăcea mereu, prinţul îşi pierdu răbdarea.

— Excelenţă! Omule! Înţelege! Spune ceva. Eu vreau binele dumitale. Cu greu îmi închipui că ţi-ar fi prezis cineva, când te-ai născut, că un prinţ al Imperiului îşi va da atâta osteneală pentru dumneata. Ascultă-mă! Vorbeşte!

Enervat de atitudinea lui Süss, Prinţul îi explică, fără entuziasm, planul şi condiţiile sale. Când isprăvi, Süss nu făcu nicio mişcare, nici nu deschise gura. Prinţul se simţi mai înfrânt ca întotdeauna. Aşa dar, făcuse atâta drum şi Evreul sta nemişcat, nu zicea nimic, nici măcar nu refuza cu patetism. Prinţul se simţi deodată bătrân şi istovit. Nu mai putea să sufere această tăcere şi zise cu prefăcută ironie:

— Ai uitat, în temniţă, bunele maniere. Când cineva îşi dă atâta osteneală pentru dumneata, poţi să-i spui cel puţin „*mille fois merci*".

— „*Mille fois merci*", repetă Süss.

Prinţul se ridică. Faptul că acest Evreu refuza să

fie salvat de dânsul, preferând să fie spânzurat, i se păru o jignire personală.

— Eşti un mare nebun, dragul meu, zise el şi glasu-i amabil de până acum deveni surprinzător de aspru. Stoicismul dumitale e foarte învechit. Azi, nimeni nu mai moare pentru ca să aibă o menţiune mai bună în cărţile de istorie ale şcolarilor. Mai bine un câine viu, decât un leu mort, a spus pe bună dreptate regele vostru Solomon.

Prinţul îşi scutură haina de praf apoi mai zise din prag:

— Pune cel puţin să-ţi taie barba şi îmbracă-te cum se cade, dacă — Prinţul strâmbă din nas — dacă ţii cu orice preţ să te urci colo sus. Atâta lucru poţi cere cuiva, pe care l-ai primit atât de amabil în cercul tău. Vei avea un public numeros şi de seamă. Toată viaţa dumitale te-ai prezentat cum se cuvine. Nu-ţi strica singur reputaţia de cavaler, când părăseşti scena lumii.

Zicând acestea, prinţul plecă.

Spânzurătoarea pe care trebuia să fie executat Süss, fusese ridicată cu o sută patruzeci de ani mai înainte. Era o spânzurătoare foarte scumpă, căci pe acele vremuri de ieftinătate, costase trei mii de fiorini. Avea o construcţie cu totul specială, foarte diferită de spânzurătorile ordinare, făcute din lemn. Era înaltă ca un turn, având treizeci şi cinci de picioare. Era toată de fier şi la construcţia ei fuseseră întrebuinţate treizeci şi şase de chintale şi optsprezece livre de fier, procurate de alchimistul Georg Honauer, care trebuia să le transforme în aur, destinat ducelui Friedrich, operaţiune care îl costă pe duce două tone de aur. In cinstea şi spre nenorocirea acestui Georg Honauer, fu ridicată spânzurătoarea, vopsită frumos cu roşu, împodobită cu aur, iar Honauer fu spânzurat de ea.

Acestuia îi urmară în curând alţi alchimişti, cari înşelaseră pe ducele Friedrich. Primul fusese un italian, Petrus Montanus. După un an veni rândul lui Hans Heinrich Neuscheler din Zürich, numit aurarul cel orb.

Mai târziu cu un an, un alt Hans Heinrich, numit von Müllenfels. Norocul lui ţinuse mai mult; adeseaori îşi bătuse joc de cei trei colegi ai săi, cari se bălăbăniseră în aer; apoi se bălăbăni şi el. După aceia, spânzurătoarea nu mai servi multă vreme. Până când, într'o zi, un fierar din comitatul Ottingen avu ideea s'o demonteze bucată cu bucată şi s'o fure. Scosese deja trei drugi şi furase în timpul nopţii peste şapte chintale de fier, când fu prins şi pedepsit cu instrumentul crimei sale.

De atunci trecuse mai mult de un veac şi spânzurătoarea de fier rămase fără întrebuinţare. Acum, domnul von Pflug, care se însărcinase cu organizarea execuţiei, hotărî ca Evreul să fie al şaselea care să sufere această moarte specială. Dela începutul procesului, acest om nemilos aştepta să-şi potolească setea de răzbunare cu o astfel de sărbătoare. Acum voia s'o celebreze în aşa fel, ca întreaga Europă să n'o poată uita.

El pregăti execuţia cu tot rafinamentul batjocurei. Desfrânarea Evreului, păcatele sale trupeşti, pângărirea femeilor germane şi creştine de către acest câine de circumcis nu fuseseră trecute, împotriva voinţei lui, în motivarea sentinţei. Acum, când era vorba de execuţie, von Pflug avea mână liberă. Va stigmatiza pe Evreu pentru desfrâul şi stricăciunea sa. Nu va îngădui să fie spânzurat pur şi simplu, nu, ci, ironizând activitatea nopţilor sale desfrânate printr'un joc de cuvinte popular, îl va spânzura într'o colivie [1]).

Tribunalul cheltui mult pentru solemnitatea execuţiei. Pe colina Tunzenhof, numită şi colina spânzurătorii, situată în drumul spre Praga, fură construite loji comode, destinate doamnelor şi nobililor. Unităţile militare, cari trebuiau să escorteze pe condamnat şi să ţie ordine, făceau exerciţii. Spânzurătoarea de fier fu reparată cu îngrijire, căruţa călăului fu prevăzută cu

1) Colivie = germ. *Vogelbauer*. Din *Vogel* s'a format un termen obscen, la care face aluzie autorul.

roţi mai înalte, clopoţelul criminalului, cu o frânghie nouă, iar ajutoarele călăului căpătară uniforme noi.

Se dădu cea mai mare atenţie realizării exacte a spiritualei idei ce avusese domnul von Pflug. Evreul îl înfruntase, spunând că nu-l vor putea spânzura mai sus decât spânzurătoarea. Ii vor arăta ei ce sunt în stare. Vor cocoţa pur şi simplu colivia de fier deasupra spânzurătorii.

Construcţia coliviei şi a întregului aparat necesar şi atât de complicat, fu încredinţată maeştrilor Iohann Christoph Faust şi Veit Ludwig Riegler. Colivia se putea desface în două părţi şi era înaltă de opt picioare, largă de patru, având patrusprezece cercuri şi şaptesprezece prăjini verticale. Printr'un mecanism ingenios, ea putea fi trasă cu uşurinţă deasupra spânzurătorii. Construcţia acestei colivii fu cât se poate de scumpă. Toţi lăcătuşii din oraş lucrară câte ceva. Cu două zile înainte de execuţie, şase cai urcară monstruoasa maşină pe colina râpoasă Tunzenhof. Tinerimea şcolară a capitalei îi întovărăşi. In aceste zile, tot oraşul se urcă pe colină. In nişte barăci construite la repezeală, se vindea vin şi bere, o mulţime de colportori ofereau foi volante cu portretul Evreului şi versuri batjocoritoare; pe un frig îngrozitor, mulţimea circula sgomotoasă, privind cu interes la construcţia lojilor şi admirând zugrăveala spânzurătorii şi colivia simbolică.

Efectul pe care această colivie îl avu asupra poporului, întrecu aşteptările domnului von Pflug. Chiote şi rânjete de bucurie străbătură tot oraşul, întreaga ţară. Din toate părţile apărură numeroase cântece cu privire la colivie şi în curând copiii le cântau pe stradă. Poporul însă nu voia să creadă că domnul von Pflug era autorul unei glume atât de bune, ci atribui această ideie ingenioasă favoritului său, maiorul Röder, atât de stimat de toată lumea. In legătură cu aceste cântece cu păsărele, se cânta de obiceiu şi refrenul: „Striga Röder cu zor, stăi, că te omor!"

In celula lui Süss veniră Rabbi Gabriel şi Rabbi Ionathan Eybeschütz. Marele paşaport al Statelor Generale deschise numaidecât porţile închisorii lui Mynheer Gabriel Oppenheimer van Straaten. Cei trei bărbaţi luau masa împreună. Rabbi Gabriel adusese fructe, curmale, smochine, portocale, precum şi prăjituri şi vin tare dela Sud. Süss purta haina roşie şi o pălărie de catifea. Deasupra nasului, fruntea lui era brăzdată ca şi a celor doi rabini, de trei cute, formând litera *Shin*, începutul numelui divin *Shaddai*. Süss muia smochine în vin. Acesta era ultimul său prânz. Rabbi Gabriel împărţi cu degetele-i groase o portocală. Cei trei bărbaţi şedeau şi mâncau, într'o tăcere gravă. Dar gândurile lor treceau grele, dela unul la altul. Rabbi Gabriel şi Süss făceau una şi pentru întâia oară Rabbi Gabriel nu simţi o constrângere, o soartă rea în această unire, ci un dar. Cel de al treilea, Ionathan Eybeschütz, simţea acelaş fluid, dar el nu făcea parte din această unire; el rămânea pe mal şi valul ce-i purta pe ceilalţi, pe el nu-l ducea. Şedea laolaltă cu dânşii, bea cu dânşii, purtând ca şi dânşii semnul *Shin*, era iniţiat şi luminat ca şi dânşii, dar valul nu-l ducea. Rabbi Gabriel presăra cu zahăr feliile de portocală şi le împărţea. Turnă vin negru dela Sud. Celula era plină de cuvinte nerostite, de gânduri, de viziuni, de fiinţă divină. Dar Rabbi Ionathan era ros de amărăciune şi răutate. In sinea lui râdea cu cinism: e uşor să te avânţi, atunci când vei fi spânzurat. Dar această consolare răutăcioasă nu prinse, şi el, bărbatul bogat şi învăţat, se simţea invidios, pe jumătate trădător. Şi atunci când răspunse celor doi comeseni la rugăciunea de după masă, cu toată înfăţişarea sa luxoasă, în caftanul de mătase şi cu barba lui albă ca laptele, cu toată demnitatea sa de erudit foarte stimat, Rabbi Ionathan nu era decât un biet om trist şi necăjit.

In sala de intrare a Primăriei, pe când se citea încă odată sentinţa de condamnare la moarte, blândul rabin din Frankfurt şi cel corpolent şi sângeros din Fürth

aşteptau pe Süss, împreună cu Isac Landauer, care tremura de emoţie. Cădea o zăpadă moale şi uşoară, iar prin ceaţa care întuneca cerul, se ivea din când în când un soare palid. Afară, înaintea porţii, mulţimea nenumărată se înghesuia, plină de curiozitate. Von Röder, pe calul său roib, comanda escorta militară; căruţa călăului se ridica sinistră pe roţile înalte, şi în jurul ei umblau călăul şi ajutoarele sale, în costumele lor ţipătoare.

In sfârşit, Süss coborî scara. Se acordase Evreilor favoarea să-i mai vorbească odată în acest loc. Süss înclină capul. Micul rabin Jacob Iosua Falk îi puse în creştet mâinile sale veştede şi mângâetoare, zicând: „Iehova să te binecuvânteze şi să te păzească. Să facă astfel, ca faţa Lui să strălucească deasupra ta şi să reverse asupră-ţi graţia Lui. Iehova să-şi întoarcă faţa spre tine şi să-ţi dăruiască pacea". „Amen Sela", ziseră ceilalţi doi.

Evreul fu urcat pe căruţa înaltă a călăului şi legat de ea. Cu tot frigul şi umezeala, piaţa era ticsită de lume. Toate ferestrele camerei seniorilor, ale Primăriei, farmaciei şi ale hanului „Soarelui", erau albe de feţe omeneşti. Pe fântână, ba chiar şi pe acoperişul cârciumilor se căţăraseră ştrengarii. Poporul privea în tăcere. Maiorul von Röder, cu glasu-i tunător, dădu un ordin călăreţilor săi. Escorta se puse în mişcare, mai întâi călăreţii, apoi doi toboşari, în urma lor o companie de grenadiri pedeştri. Unul dintre ajutoarele călăului sări pe calul dela căruţa acestuia, plesni din limbă şi porni. Micul rabin Iacob Iosua Falk repetă, cu buzele livide: „şi să-ţi dăruiască pacea". Dar mâniosul rabin din Fürth, neputându-se stăpâni, bolborosi în urma cortegiului blesteme sălbatece împotriva lui Edom şi Amalek, duşmanii neleguiţi. Cât despre Isac Landauer, acesta isbucni într'un urlet sfâşietor ca de fiară. Era ciudat să vezi pe marele financiar bătându-se cu capul de stâlpii grilajului şi plângând fără să se poată stăpâni. Acum începu să sune şi clopoţelul condamnatului.

Aceste sunete subţiri şi ascuţite se amestecau cu hohotele de plâns ale bătrânului şi, străbătând aerul rece, pătrundea mulţimea până în măduvă.

Pătrunsenă şi în odaia Magdalen Sibyllei. Trecuse naşterea cu bine, dar trebuia să mai stea în pat. Ea îşi privi copilul, un copil normal, nici mare, nici mic, nici frumos, nici urît. Auzi tânguitul pătrunzător al clopoţelului, se cutremură, se uită iar la copilul ei şi al lui Immanuel Rieger şi simţi că nu-l iubeşte.

Sunetul clopoţelului pătrunse şi în palatul în care Regentul stătea cu Bilfinger şi Harpprecht. Cei trei bărbaţi erau tăcuţi. In sfârşit, Harpprecht zise:

— Acest clopot nu sună plăcut în urechi.

Karl Rudolf răspunse:

— Am trebuit s'o fac, dar mi-e ruşine, domnilor.

In acest timp, Süss era condus prin oraş spre colina spânzurătorii. Şedea în căruţa călăului, înalt ca un idol în haina lui purpurie, şi solitarul, pe care Regentul nu permisese să i se ia, strălucea în degetul său. Străzile erau pline de lume, ningea mereu şi cortegiul înainta într'o tăcere ciudată, mulţimea privea cu aceeaşi tăcere. După ce trecu condamnatul, miile de oameni se înghesuiră pe jos, călare, în trăsuri, alături şi îndărătul escortei.

In atmosfera palidă şi plină de ceaţă, cu ninsoarea moale ce se topea, totul părea şi mai apăsător, şi mai tăcut. Cortegiul nu urmă drumul cel mai scurt: Evreul fu purtat încet, pe drumuri ocolite. Mulţi spectatori veniseră de departe, toată ţara voia să fie de faţă, mulţi veniseră de peste graniţă, şi Pflug voia să arate tuturor spectacolul. Süss trona sus, în căruţă, legat, înţepenit, şi zăpada cădea pe hainele şi pe barba lui albă.

In calea lui se afla avocatul Mögling. Acesta era trist şi deprimat că pledoaria lui nu folosise la nimic. Ce-i drept, el îşi zicea că făcuse tot posibilul, dar, „vox populi" era puternică şi unanimă împotriva condamnatului. Totuşi simţi o grozavă amărăciune la gândul

că acest acuzat, care-i fusese încredințat, va fi spânzurat fără dovezi concludente. Se simți stânjenit, înghețat. Rugă pe unul din ajutoarele călăului să dea lui Süss o cană de vin. Acesta n'o luă, nici nu mulțumi, rămase absolut impasibil, dar avocatul se simți mai ușurat și mai încălzit.

La o cotitură a drumului stătea publicistul Iohann Iacob Moser. Când se ivi cortegiul, el începu o cuvântare scurtă, energică și patriotică. Dar vorbele sale înflăcărate nu aprinseră pe nimeni, zăpada le stingea, oamenii rămaseră muți și el închise gura înainte de a sfârși.

Chiar înainte ca impresionantul cortegiu să ajungă la țintă, Nicklas Pfäffle, secretarul cel palid și indiferent, îi ieși întru întâmpinare. Când stăpânul său trecu pe dinaintea lui, pentru cea din urmă oară, el se înclină adânc. Süss îl văzu și de două ori îi făcu semn cu capul. După ce cortegiul trecu, Nicklas Pfäffle nu-l urmă până la locul de execuție, ci se dete la o parte, plângând.

Când cortegiul ajunse înaintea spânzurătorii, ceața și ninsoarea încetară. Viile dimprejur se întindeau luminoase, sub cerul alburiu. Evreul văzu pe terasele plantate cu viță căsuța paznicului, iar dedesubt turnul de apă și băile. Intorcându-se, văzu orașul: Catedrala, Biserica Sf. Leonard, vechiul palat și clădirea cea nouă, pentru care procurase el banii. La stânga lui se ridica golașă, spânzurătoarea de lemn. Dar aceasta părea un lucru de nimic pe lângă extraordinara și uriașa construcție de fier, ce-i fusese destinată. O scară dublă, cu nenumărate trepte, sprijinită în mai multe puncte, se ridica în văzduh și un întreg aparat de roți, lanțuri și macarale era pregătit ca să ridice colivia.

Toată câmpia era plină de lume. Curioșii se ghemuiseră pe garduri, copaci și acoperișuri. Alții priveau de departe cu lunete mari și rudimentare. Pe haina lui Süss, zăpada înghețase și micile cristale străluceau pe pălăria și în barba lui cea albă.

In trei tribune mari, fiecare de câte șase sute de

locuri, şedeau doamnele şi cavalerii, demnitarii dela curte, înalţii funcţionari, militari, ambasadorii străini, magistraţii, parlamentarii. Consilierul Pflug era în fruntea tuturor. Se temuse până la urmă că Evreul, monstrul, va scăpa prin cine ştie ce viclenie evreiască. Acum însă s'a terminat, acum scopul vieţii sale a fost atins. Acum chiar, în clipa următoare, acest om pe care îl urăşte atâta, se va bălăbăni în aer, gâtuit. Ochii aspri ai consilierului cătau cu lăcomie sub gulerul hainei, gâtul Evreului, locul frânghiei. Ce lucru minunat să priveşti moartea duşmanului, ce plăcere pentru ochi, ce frumos e sunetul tobelor, cari anunţă moartea, tânguitul clopoţelului! Printre cucoane erau unele cari cunoşteau foarte bine pe Süss şi totuşi, din anumite motive, scăpaseră de anchetă. Acum priveau străine, îngheţate de frig, la bărbatul de care fuseseră legate. Păruse foarte tânăr şi le dovedise că posedă vigoarea unui adolescent; nici nu putea să aibă mai mult de patruzeci de ani, şi acum avea părul alb şi înfăţişarea unui rabin bătrân. Trebuia să le fie ruşine că se culcaseră cu dânsul. Totuşi, lucru ciudat, nu se ruşinau de loc. Fascinate, ele priveau cu lăcomie pe acest bărbat extraordinar. In curând va fi mort, în curând va amuţi pe vecie, orice primejdie va dispărea şi legăturile lor cu dânsul vor fi rupte într'un chip îngrozitor. Aşteptau această clipă tremurând de plăcere, o doreau şi se temeau în acelaş timp. Cea mai mare parte din ele ar fi vrut să trăiască toată viaţa cu frica de a fi denunţate, numai să-i fi putut dărui viaţa.

In tribună se afla şi tânărul Michael Koppenhöfer. Aşa dar, acum se va măcina şi piatra de moară, care a atârnat atâta vreme de gâtul ţării şi acest corupător va pieri de o moarte infamantă. Dar acestui om, domnişoara Elisabeth Salomea nu i-ar fi spus să plece, umblând grăbită printre cărţi şi teancuri de rufe, acestui om, domnişoara îi căzuse drept în braţe şi el nici nu fusese silit să-şi dea cine ştie ce osteneală. Ce atracţie avea acest Evreu bătrân şi încovoiat, ce putere tainică

avea? Invidios şi amărât, el privi bărbatul din căruţa călăului.

Tânărul consilier Götz îl privea, din mijlocul judecătorilor, plin de a satisfacţie stupidă. Acum, ruşinea mamei şi a surorii sale se vor şterge. Şi după aceea, să poftească careva să se uite chiorâş la dânsul! Cum îl va mai fulgera cu privirea! Cum va mai şti ce are de făcut!

Bătrânul Weissensee, slab şi prăpădit, şedea în tribună, elegant, ca întotdeauna. *Nenikekas Judaie! Nenikekas Judaie!* Ah, Evreul l-a învins încă odată. Se ospătase la toate mesele, gustase toate deliciile acestei lumi, cu ochii, simţurile şi creerul, sorbise fiecare victorie şi fiecare înfrângere; şi-a umplut sufletul de tragicul sfârşit al copilei sale, a pregătit şi a dus la bun sfârşit o răzbunare strălucită, superioară, diabolică, şi acum murea de această moarte, care atrăgea asupră-i privirile întregei lumi, de o moarte romantică şi, desigur, voluntară, mult mai eroică decât moartea în faţa duşmanului. Inconjurat de vâlvătaia urii, încălzit de focul dragostei, într'o dublă aureolă, măreţ! Ce va rămâne pe urma lui Weissensee? Câteva versuri lamentabile ale fiicei sale, atât de burghezite. Celălalt însă va continua să trăiască. Cei ce vor veni în urma lui, vor relua şi examina cu melancolie fiinţa lui, viaţa lui, tot ce a văzut, a gândit, moartea lui, şi vor retrăi, vor înţelege şi vor muri cu dânsul.

Süss fu deslegat de pe căruţă. Stătea în picioare, cu membrele înţepenite, clipind din ochi. Văzu oamenii din loji, perucile, feţele sulemenite ale femeilor. Văzu trupele cari înconjurau locul. Ah, şi-au dat destulă osteneală; numai în jurul spânzurătorii erau cel puţin cinci companii. Bineînţeles, maiorul Röder, stând în fruntea tuturor, avea comanda supremă. Da, da, era nevoie de multă strategie ca să-l suprime pentru totdeauna. Süss văzu miile de feţe, femei curioase, cu gura deschisă, gata de cicăleală, bărbaţi gata să plescăie de bucurie, feţe copilăreşti, cu obrajii bucălaţi şi ochii mari, sor-

tite să devină tot atât de rele şi stupide ca mutrele părinţilor lor. Văzu răsuflarea mulţimii, ridicându-se alburie în aerul îngheţat, văzu ochii lacomi, gâturile întinse, cari odinioară se înclinau cu atâta umilinţă în faţa lui. Văzu colivia şi toată construcţia migăloasă şi batjocoritoare, pregătită pentru moartea lui. Şi, în vreme ce vedea toate acestea, un sunet plângăreţ, ca un schelălăit, îi pătrunse în ureche. Vicarul Hoffman ţinuse cu orice preţ să-l aştepte sub spânzurătoare, ca să-i mai vorbească odată despre cer şi pământ, despre iertarea oamenilor şi a lui Dumnezeu, despre credinţă şi ispăşire. Süss văzu şi auzi toate acestea, măsură pe vicar din creştet până'n tălpi, întoarse capul şi scuipă. Mulţimea căscă ochii mari şi un murmur de revoltă se ridică şi se stinse tot atât de repede.

Ajutoarele călăului se apropiară acum de dânsul, în uniformele lor ţipătoare şi îi descheiară haina. Süss simţi mâinile lor aspre şi neîndemânatice; fu cuprins de scârbă, amorţeala îi dispăru şi se sbătu, apărându-se cu desnădejde. Gâturile se lungiră şi mai mult. Era ciudat să vezi acest bărbat cu barba albă, îmbrăcat în haină de gală, cu o piatră strălucitoare în deget, sbătându-se şi luptându-se cu acei vlăjgani. Copiii râdeau, încântaţi, bătând din palme; într'o tribună, o femeie sulemenită începu să ţipe strident şi trebui să fie scoasă afară. Pălăria Evreului căzu jos, în noroiu, şi fu călcată în picioare. Călăii îl apucară sdravăn, îi descheiară cu brutalitate haina, îl închiseră în colivie şi-i trecură laţul de gât.

Atunci se potoli. Auzi ca un vânt uşor, respiraţia mulţimii, loviturile potcoavelor pe pământ, glasul strident al preotului.

Oare acestea să fie cele din urmă sunete ce avea să audă pe pământ? Era dornic de altceva, ascultă atent, cu inima tremurândă, să prindă altceva. Dar nu auzi decât acele sunete, decât propria lui răsuflare şi vâjâitul propriului său sânge. Colivia se legăna, ridicându-se în aer. Atunci, printre sgomotele crude şi

fără înțeles, el auzi niște glasuri guturale, strigând sfâșietor: „Unul și etern este Dumnezeul lui Israel, cel adevărat, Iehova, Adonai". Sunt glasurile Evreilor, micul rabin Iacob Iosua Falk, masivul rabin din Fürth, unsurosul Isac Landauer. Ei stau în picioare, înfășurați în mantiile lor de rugăciune, ei și alți șapte, zece cu totul, cum cere legea, și fără să le pese de public, care, luându-și privirile de pe spânzurătoare, le îndreptă asupra lor, își leagănă trupurile puternic și strigă, gem și urlă rugăciunea morților, peste asistența imensă: „Ascultă Israel, unul și etern este Iehova, Adonai". Aburul răsuflării ridică în atmosfera înghețată cuvintele lor, până la urechile omului din colivie, și fiul mareșalului Heydersdorff deschide gura și răspunde, strigând: „Unul și etern este Iehova, Adonai".

Ajutoarele călăului se cațără sprinten pe scări. Colivia se ridică, frânghia se întinde. Dedesubt, vicarul blestemă pe muribund: „Du-te în iad, Jidov criminal și încăpățânat!" Sfâșietorul „Adonai" al Evreilor plutește în aer și străbate în urechile tuturor. Din colivie, un glas îl repetă, până ce lațul îl înăbușe.

In rândul întâi al unei tribune, dom Bartelemi Pancorbo se ridică în picioare, sprijinindu-și mâinile osoase de balustradă, și întinde capul descărnat și învinețit, din colereta enormă. De sub pleoapele sbârcite, el aruncă o privire lacomă spre colivie, urmărind ascensiunea ei în aer, și fixează pe omul dintr'însa, în haină purpurie de gală, și în degetul acelui om, solitarul ce arunca mii de focuri colorate în aerul luminos și înghețat.

Când cordonul de trupe se desfăcu, mulțimea se uită cu atenție la spânzurătoare, câțiva băeți urcară scara până la jumătate și pipăiră construcția de fier. Sus de tot, pe colivie, se așezase un stol de păsări negre.

Incet, încet, mulțimea porni înapoi spre oraș. Era ca o zi de sărbătoare; oamenii mâncară și băură sdravăn, se îmbătară, dansară și se încăierară prin cârciumi. Tânărul Langefass ridicase din noroiu pălăria lui Süss.

Era un băiat vesel, cunoscut de mare mucalit; îşi îndesă pălăria în cap, o puse pe capul fetelor şi al slujnicilor, cari ţipau îngrozite. Totuşi, nu era o veselie adevărată. Nimeni nu ştia de ce, dar îşi închipuiseră această zi altfel, mai liberă, mai senină. Cântau: „Jidovul la spânzurătoare", cântau: „Striga Rõder cu zor: stăi, că te omor!" Dar strigătul „Adonai", al Evreului le rămăsese în urechi. Copiii se jucau de-a spânzurătoarea: unul stătea sus şi striga „Adonai", ceilalţi rămâneau jos, strigând, urlând şi chiuind: „Adonai".

In noaptea ce urmă execuţiei, cam pe la ora trei, un bărbat înalt şi slab suia colina Tunzenhof, ce duce la spânzurătoarea de fier. Drumul era un amestec de noroiu şi zăpadă topită, şi făcea mersul foarte anevoios. Omul cel uscăţiv se învelea, tremurând, într'o mantie largă, de croială demodată. Luase cu dânsul doi băeţi, fiii scăpătaţi ai unor burghezi, cunoscuţi la Stuttgart drept foarte îndrăsneţi şi gata să facă orice, dacă li se plătea bine.

Cei doi tineri urcară fără şovăire scara spânzurătorii; nu era lucru uşor, căci treptele erau alunecoase şi îngheţate şi băeţii înjurau printre dinţi. In jurul lor sburau păsările, cari stăteau zi şi noapte cocoţate pe spânzurătoare. Cei doi tineri rămaseră prea multă vreme sus. Bărbatul uscăţiv, care-i aştepta jos, ridica enervat din umeri şi se sprijinea, când pe un picior, când pe celălalt, mormăind încet şi supărat.

— L-aţi luat? se răsti la ei când îi văzu jos.

— Nu-i acolo! bâiguiră turburaţi băeţii.

— L-aţi furat, aţi furat inelul! lătră răguşit, abia stăpânindu-se, Portughezul. Vă voiu da în judecată, veţi fi traşi pe roată!

Băeţii, înspăimântaţi, îl asigurau:

— Evreul nici nu-i acolo. Un altul spânzură în colivie. Se vede că l-a luat dracu.

Dom Bartelemi, neputând să creadă, porunci ca în aceeaşi noapte colivia să fie cercetată oficial de către

husarii din gardă. Cadavrul fusese în adevăr furat, schimbat cu un altul.

Pancorbo, înfuriat că fusese păcălit, se duse dis-de-dimineaţă la Regent. Iată unde duce bunătatea Alteţii Sale! Evreii furaseră solitarul.

Solitarul? Karl Rudolf se gândi la grămada de aur şi nu putu să creadă. Cadavrul, da, pe acesta au putut să-l fure. Regentul rămase pe gânduri şi faţa lui se lumină ca de un zâmbet. Erau daţi dracului aceşti Evrei. Furau, pur şi simplu, cadavrul de pe spânzurătoare. Soldaţii lui creştini n'ar fi putut să facă mai mult. Le va lăsa cu plăcere solitarul ca despăgubire, şi nu-i va urmări. Portughezul, vânăt la faţă, cuprins de o furie nestăpânită, se retrase, proferând blesteme îngrozitoare.

In acest timp, cadavrul, acoperit în grabă cu cârpe, ascuns sub baloturi de marfă, era transportat într'o căruţă la Fürth. Negustori ambulanţi Evrei îl întovărăşeau, schimbându-se dintr'o localitate într'alta. Solitarul strălucea în degetul mortului; nici unul dintre însoţitori nu se temea că acei ce veneau după dânsul ar putea să-l fure.

La Fürth, cadavrul fu spălat, învelit într'un linţoliu alb, pus în sicriu. Degetul arătător, cel mijlociu şi cel inelar, fură aşezate astfel ca să formeze litera *Shin*, începutul numelui divin *Shaddai;* o grămăjoară de pământ sub căpătâiu, pământ negru şi sfărâmicios, pământul Sionului. Autorităţile fură înştiinţate că îngropau un Evreu din Frankfurt, nu prea cunoscut, care murise pe drum. Nici membrilor comunităţii nu li se dădu vreo explicaţie. Dar svonul trecu din gură în gură.

Necunoscutul zăcea cu faţa neagră-vânătă din pricina sufocaţiei, încadrată ciudat de o barbă albă şi murdară. Nu putuseră să-i închidă ochii; acum aceşti ochi erau ieşiţi din orbite şi de o culoare turbure, dar între ei, deasupra nasului, se brăzdau adânc în frunte cele trei linii, formând un *Shin*. Dintre cutele pânzei albe, solitarul strălucea enorm şi turburător. Zece dintre cei

mai de seamă bărbaţi ai comunităţii şedeau de gardă între lumânările mari şi ferestrele acoperite.

Un străin se ivi printre dânşii: gras, cu faţa rasă şi masivă, cu ochii turburi-cenuşii, ca de piatră, îmbrăcat după moda veche din Franconia. Când intră în camera mortuară, vărsă apă în urma lui, apoi turnă apa la capul şi la picioarele mortului. Cei zece bărbaţi recunoscură pe cabalist, şoptiră ceva şi îi făcură loc.

Rabbi Gabriel se apropie de cadavru şi, cu glasu-i aspru şi discordant rosti binecuvântarea: „Lăudat fii Tu, Iehova, Dumnezeul nostru, judecător prea drept". Cu degetele lui groase, el atinse încetişor pleoapele mortului şi pleoapele se închiseră. Apoi se aşeză pe jos şi înclină capul între genunchi. Cei zece bărbaţi se îndepărtaseră, lipindu-se de perete. Singur de tot, cu toată prezenţa lor, Rabbi Gabriel şedea ghemuit lângă mort, grămadă de carne chinuită.

Când necunoscutul fu îngropat, toţi Evreii din Fürth se aflau la cimitir. Sicriul fu coborît în groapă. In degetul mortului sclipea solitarul, sub căpătâiul său, grămăjoara de ţărână din pământul Sionului. Când oficiantul rosti rugăciunea, ei răspunseră în cor: „Zădarnică şi feluriţă e lumea, deşartă străduinţa în vânt. Dar unul şi etern este Dumnezeul lui Israel, cel adevărat, Iehova". Apoi smulseră iarbă şi o aruncară în urma lor, rostind: „Ca iarba ne uscăm şi noi". Şi mai ziseră: „Nu vom uita că suntem ţărână". Îşi spălară mâinile în apă curgătoare, care goneşte spiritele rele, şi părăsiră cimitirul.

— SFÂRŞIT —

CUPRINS

Pag.

CARTEA INTÂIA

Principii 5

CARTEA A DOUA

Poporul 85

CARTEA A TREIA

Evreii 163

CARTEA A PATRA

Ducele 255

CARTEA A CINCIA

Celălalt 365

-04